Arm Vlaanderen

Reimond Stijns en Isidoor Teirlinck

bron
Isidoor Teirlinck en Reimond Stijns, *Arm Vlaanderen*. De Seyn Verhoughstraete, Roeselare 1884

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/stij007armv01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

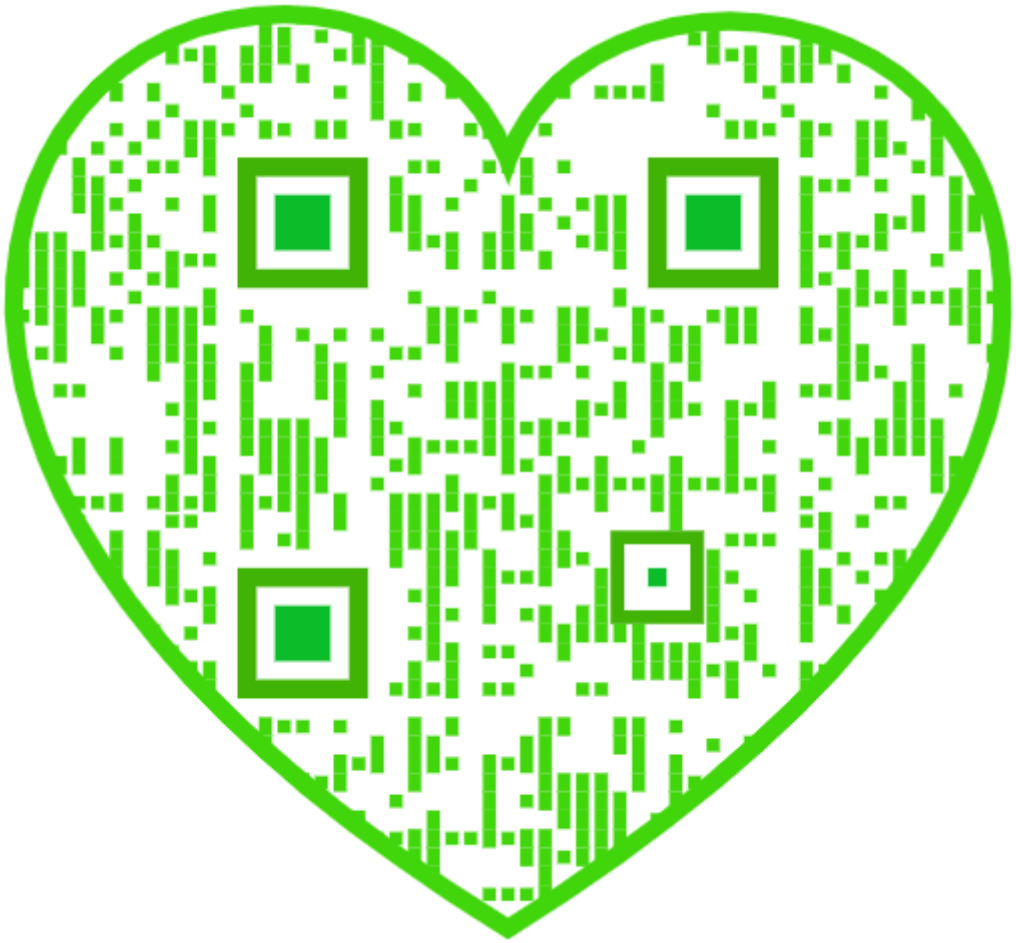

[Eerste deel]

I.

Was het geen echt lief dorpje - Voorde?

Zeer schilderachtig lag het in een klein dal, tusschen twee zacht klimmende heuvelen, die in den zomer met weelderige akkers en malsch geboomte bedekt waren. Boven den zuiderheuvel, welke de heele streek beheerschte, stond, slechts omringd door drie thuyaboomen, een reusachtig kruisbeeld, dat aan zonneschijn en regen, aan vorst en wind blootgesteld was. Voorbij het kristushout slingerde een landweg nederwaarts, liep nevens eenen overouden, prachtigen eik en verder langs het Meierboschje, leidde vóor eene groote boerenhoeve en bereikte de dorpsplaats langs de brug over de Keibeek bij den molen, waar het water in zilveren stralen op het log draaiende rad viel.

Het dorpje was niet groot. 't Kon ongeveer duizend inwoners tellen. De woningen besloegen, in eene enkele rij, gansch de noorderzijde der dorpsbaan; er rechtover, tusschen geboomte en struikgewas, klaterde lustig het beekje. De straat

volgde getrouw door het groene dal, van het oosten naar het westen, den kleinen watervliet in al zijne grillige wendingen. Een wegel beklom den noorderheuvel, waarboven de houten molen zijne bruinroode zeilen, gewoonlijk traag, in den wind omdraaide. Op de dorpsbaan, niet ver van de brug, stond de kerk; er rond zag men het doodenplein, beplant met eene menigte zwarte, houten kruisen; er nevens, links, lag de oude smis, waar van 's morgens vroeg tot 's avonds laat de hamer op het aanbeeld klingelde.

Nu was het herfst.

De zon daalde lager aan de westerkim en wierp eenen valen, treurigen glans over het stille landschap. Overal schudd'en de boomen hunne gele bladeren af en het avondwindje, dat zich zachtjes verhief, ritselde geheimzinnig door loover en twijgen. Hier en daar stapten de paarden langzaam, met gebogen kop - hun slavenleven schier bewust - vóor den ploeg en trokken lange, rechte voren door de naakte velden.

In het Meierboschje kleurden zich, met de bonte najaarstinten, de bladeren van het kreupelhout, en de bramen en hagedoornen hingen er hunne zwartviolette en roode beziën tusschen.

Aan den voet van eenen der populieren hield een boer zich reeds zoolang roerloos, alsof hij er dood stonde. Hij was op zijn zondagsch uitgedost, had eenen zwaren eiken stok in de rechterhand en een pakje in den blauwen neusdoek aan den linkerarm. Hij zag er buitengewoon zuiver en zindelijk uit. Zijn blauwe kiel was

versch gewasschen en gestreken; hagelblank keek zijn hemd aan den hals uit; zijne hooge schoenen met lederen snoeren blonken als spiegels; en men mocht vermoeden, dat hij de zwart en geel gestreepte broek zoo kort droeg om ze niet te bevuilen.

Alhoewel zijn gelaat glad geschoren was, toch schuilde er, onder de grove haren pet, een aangezicht, dat zeker aan weinige lieden bevallen kon. Het groote hoofd was als tusschen de sterke schouders gedrukt. De diepliggende oogen zaten vol wantrouwen en ontevredenheid. Dat alles maakte, met het donkerrood, dik gelaat, den buitengewoon breeden stompneus tusschen de bolle wangen, de zware, hangende onderlip iets waarlijk terugstootends.

De man hield den strakken blik onafgewend naar den boomgaard der groote hoeve, die een weinig verder, lager naar het dorpje toe, zich verhief. Kalkoenen, hanen en hennen zworven er kakelend en kraaiend rond; een levenslustig veulen liep hinnikend tusschen de fruitboomen; een pauw liet op eene korenmijt zijnen helderen gorgelkreet hooren. Doch de man had slechts aandacht voor eenen appelaar, die ver boven de andere uitstak.

Het was een boom, die fier de kruin in de hoogte spreidde, met donkergroen loof nog - ofschoon in den herfst - en met dikke, roode vruchten, die in den schijn der slapengaande zon glansten. Zijne gezellen stonden schier naakt, hij was nog krachtig als in den zomer. Die boom

kende een geheim - een schrikkelijk geheim. Was het misschien daarom, dat hij zulke malsche twijgen schoot, dat bloed zijne vruchten te kleuren scheen? Trotsch, hoogmoedig blikte hij over zijne gaardgenooten, die maar tot aan de helft zijner kruin reikten.... Had hij misschien zich zelven vooruit geholpen, zooals de man, die hem zoo roerloos aanstaarde?... Deze had zich ook in de wereld omhooggeworpen. Hij zegde 't aan wie het hooren wilde: iedereen moest, zonder iemands hulp, door eigene krachten, zich eenen weg banen, zich voorwaarts stooten. 't Was bij hem eene spreuk geworden. Doch nooit voegde hij er bij, hoe men het doen moest en - vooral niet, hoe hij het gedaan had.

Dit was het geheim zijns levens - ook het geheim van den appelaar!

Ja, reeds lang stond die man daar, immer op dezelfde plaats. Zijne trekken wijzigden zich niet, er kwam geene verandering in zijn oog - zelfs nu niet, dat door zijne tanden een spottende, tartende lach klonk, juist alsof hij onzichtbare vijanden uitdaagde zijn geluk te storen. En zegepralend, doch dreigend stak hij den zwaren gaanstok naar den appelboom uit.

En nochtans was het hier een eenzaam plekje. Geen weg liep er voorbij en zelden werd er de rust gestoord. Alhoewel de man het dorp niet bewoonde, was er geen enkel dorpeling, die ooit zoo lang en zoo dikwijls op deze plaats had vertoefd als hij; niemand ter wereld had ooit zooveel aandacht aan dien appelaar geschonken.

In eens kwam er verandering in de wezenstrekken des boers: hij was dus toch voor ontroering vatbaar! Ginder op den boomgaard was een knecht verschenen, die er een weinig rondslenterde, daarna eenen kluppel opraapte en regelrecht naar den hoogen boom trok om appelen af te werpen. De droomer sparde vol afschrik de oogen open, nu dat een zeventienjarig meisje - de nicht van den bezitter der hoeve, boer Vergauw - zich toonde, eenen der afgekluppelde appelen opnam en smakelijk er in beet. De vreemdeling trok zich achter den populier terug en zijn gelaat, vóor een oogenblik zoo onbeweeglijk als marmer, drukte de grootste ontzetting uit. Zijne borst zwoegde, zijne neerhangende lip beefde, terwijl hij afwerend, als in eene bede, de handen uitstrekte.

Neen, zij, dat meisje vooral, mocht van die appelen niet eten!

Waarom?

Dat ook behoorde tot het geheim zijns levens.

Als onder het gewicht eener ramp, liet hij zich op het gras nederzijgen. Doch, zonderling! hij voelde werktuigelijk met de hand, om zich te verzekeren, dat hij zich niet bemorsen kon. En, alsof hij niet het voor hem zoo akelig tooneel wilde zien, nam hij het hoofd tusschen beide handen en bleef weer roerloos als een beeld.

Nog lang zat hij daar. Telde hij de graspijltjes? De zon zakte lager en lager; langzamerhand verdwenen de gouden verven in het westen. De avond viel snel neder; de nachtschaduw hing reeds in het boschje, tusschen de

struiken en woekerplanten. Ginder zeeg het kerktorentje weg in de duisternis, die versmolt met de zwarte kleur van het wilgenloover, er achter op de hoogte, en van de wolken, die boven de noorderkim, achter den windmolen, opklommen.

De vreemdeling stond eindelijk recht en scheen nu eerst de aankomende duisternis te bemerken. Hij blikte naar het westen, waar de laatste lichtstreep was weggestorven, daarna naar het dorpje. Be slagvensters werden gesloten en stralen licht glommen door de reten naar buiten en verlengden zich op de dorpsbaan. 't Was het uur voor het avondmaal. Alles werd weldra stil. Enkel hoorde men den krijschenden duwer eener pomp, en het knorrend of grollend toesluiten eener te laag gezakte staldeur. De kleine klok in den toren schommelde en hare schelle tonen dreven eene wijl voort met den herfstwind, die opgekomen was, treurig langs de baan voortjoeg, of eenen langen, klagenden toon door de twijgen zond.

Alles was onzichtbaar geworden. Eenige boomkruinen echter teekenden zich, als zwarter vlekken, op het somber uitspansel af. Eenzame sterren, die verdwenen om vluchtig weer te verschijnen, verrieden dat de drijvende wolken nog niet gansch den hemel bedekten.

De man verliet het boschje en begaf zich naar de dorpsplaats, langs de brug der Keibeek.

Ginder, nevens de kerk, ging de deur van het huis des kleermakers Ward open. De snijder stond met licht in den gang en lichtte den schoolmeester voor, die de kleine woning verliet.

‘De lucht is overtrokken; de wind is vóor

de zon gekeerd: dus - regen,' sprak de onderwijzer, en hij strekte de hand uit om te voelen of er nog geene druppelen vielen. Beiden wisselden eenen goeden avond en de meester stapte voort. Maar in eens bleef hij staan, daar hij eenig gerucht dacht te hooren, keerde zich om en blikte naar de smis.

Op dezen stond hernam men daar het werk; het opgeblazen vuur verlichtte plots de dorpsbaan en liet den vreemdeling, met het pakje in den blauwen neusdoek, zien. De man voelde met den eiken stok naar den zuiveren weg - het had nochtans niet geregend - doch, door de klaarte beschenen, trok hij zich naar den duisteren kant der baan terug.

De schoolmeester, die hem bemerkt had, knikte nadenkend en ging, in overweging verslonden, huiswaarts naar den watermolen toe.

Binnen de smis flikkerde het vuur op en reusachtige schimmen zweefden over de beschenen dorpsplaats. De achttienjarige smidszoon Everaart stelde den blaasbalg in beweging en deed lange tongen uit het vuur opstijgen, met blauwen rook en sparklende gensters omkranst. De smid Vanderlaen en zijn knecht Dries rolden elk een beslagen wiel weg en brachten, daar het morgen zondag was, orde onder de duizenden voorwerpen, gebroken eggen en ploegen, spaden, houweelen, rieken, schuppen, stoven, buizen, stoofpotten, ketels, welke door elkanderen geworpen of opeengehoopt lagen bij de muren, of rond het fornuis, bij den waterbak, onder de vijsbank, tusschen den hoefstal. Breede schaduwen dansten

en wipten rond de lage smis, dreven over zoldering, wanden of grond, verlengden zich tot buiten over de dorpsplaats. Het vuur wierp eenen matten schijn op platen en staven, overal opeengestapeld, deed nu eens staal en ijzer fonkelen, liep glansend over de rijen hoefijzers aan den muur, of liet, gedurende eenen oogwenk, alles in de duisternis zinken, tot de sissende adem des blaasbalgs woedend door de krakende kolen vloog en de schaduwen terug in de hoeken en spleten zweepte.

De blauwe vlam bescheen het bleeke gelaat van den smid of blikkerde op zijnen kalen schedel, terwijl hij met de tang in de eene hand stond, om het ijzer te laten gloeiend worden, en met de andere water op de kolen goot, om de blakende hitte te verhoogen. Nadenkend keek hij in den gloed en de treurige plooi om zijnen mond scheen heden nog treuriger. 't Was of het rimpelige voorhoofd dieper groeven droeg. Ja, men zag het wel, hoe kalm en gelaten Vanderlaen zich ook hield, dat een geheim verdriet zijn hart bezwaarde, zijn levensgeluk roofde. Weldra viel zijn diepliggend, zwart oog, waarin steeds een zweem van weemoed lag, op zijnen zoon en een zucht welde uit zijne borst.

‘Hij moet geen schoolmeester worden!’ morde hij half luide. Doch die woorden zelve trokken hem dadelijk uit zijne mijmering. Hij knoopte het lederen schootsvel vaster om de lenden, stroopte de mouwen hooger op en snelde met het wit gloeiend ijzer naar het aanbeeld. Het geklinkklank der zware hamers van den smid en van den knecht dreunde in de smis, sloeg helder

tegen de wanden, vloog over de dorpsplaats en weergalmde tegen het kerktorentje: 't was of er ook een smid hamerde. De ijzervonken spatt'en als gloeiende starretjes rond, soms in stralen als een gulden waterval, andermaal in wild sprenklende gensters, tegen schootsvel, eenige tegen zolder en muur. De hamers klommen in halven zwaai omhoog en daalden in maatklank zoo forsig neder, dat de leemen grond er van daverde.

De twee mannen sloegen om het meest. Ja, al had baas Vanderlaen reeds de vijftig achter den rug, al was hij maar van middelmatige gestalte, al scheen hij bleek, mager en kromde zijn rug, toch zou hij smeden tegen den beste op. Het was bewonderenswaardig, wat invloed hij onderging, eens dat hij den voorhamer in de hand hield: zijn rug rechtte zich, zijne gestalte scheen te groeien, bezieling kwam over zijn bleek gelaat. Zoo wordt iemand, die eene uitdaging aanneemt en deze zegevierend beantwoorden wil. Wie zal zeggen, wat de smid in zijne verbeelding zag, met wat nooit overwonnen vijand hij den strijd aanving en voortzette.

Het ijzer was gesmeed; de hamers daalden eene laatste maal neder en deden het stalen aanbeeld zilverachtig rinkelen. In eens zakte de arm van den smid, de bezieling verdween uit zijne oogen, zijne bleeke trekken werden als verstorven en, met afschrik, blikte hij naar de breede, opene smisdeur.

Daar stond de vreemdeling, door den weerschijn bestraald, met het riempje van den gaanstok rond

den pols en het pakje in de hand. Zijne oogen glinsterden in de diepe holten en dwaalden eene wijl wantrouwend, onderzoekend rond. Zijne trekken bleven echter beweegloos. Eindelijk morde hij, met grove stem: ‘We zijn hier!’, juist alsof hij zeggen wou: ‘Ik weet wel, dat het u niet bevalt; toch ben ik gekomen.’

Diep ontroerd was de smid. Men zag het aan zijne bevende hand, waarmede hij over zijne kin streek. Hij keerde zich tot zijnen zoon, blikte dezen smeekend aan en sprak:

‘Everaart... nonkel is daar. Zeg welkom en... geef hem de hand.’

De jongeling wierp eenen ontevreden oogslag op den man, die immer in de deur stond, en toonde zich weinig geneigd aan het verzoek zijns vaders gehoor te geven. Doch toen hij naar dezen opzag, naderde hij zijnen oom en zei: ‘Nonkel Veyt, zij welgekomen!’ en reikte hem de hand toe.

Veyt, zonder acht op den jongen te slaan, was steeds met hetzelfde onbewogen gelaat naar het midden der smis gekomen, en naderde zwijgend eenen houten blok bij den muur nevens de vijsbank. Hij bukte zich, blies er zorgvuldig het stof af en zette zich daarna neder.

Het werk bleef onderbroken. Men voelde, dat de man, die daar stijf en roerloos zat, hier de meesterschap voerde. Buiten verhief zich de wind luider en eenige dorre bladeren, voortgezweept, kwamen op de vensterruiten tikken. Veyt verschrikte, huiverde; hij was zenuwachtig, beweerden zij, die hem kenden. Hij hield den nek geheven, alsof hij een gevaar tegenhouden wilde;

daarna draaide hij traag het gelaat naar den knecht en den smidszoon. En hoe onverschillig de eerste, hoe gram en verontwaardigd de tweede bleken te zijn, toch ontstelden zich beiden onder den invloed van dien kouden, boozen blik.

‘Dries, ga maar’ sprak baas Vanderlaen; ‘we zullen maandag voortwerken. Ga ook maar, Everaart, jongen... ik geloof, dat nonkel mij wil spreken.’

Veyt liet een spottend gegrinnik hooren en toch verroerde zich geene spier op zijn gelaat. Dries en Everaart hadden het schootsvel weggehangen en schoven naar buiten in de duisternis, waar ze in verdwenen. Men hoorde ze in de smidswoning treden en de deur achter zich sluiten.

Baas Vanderlaen leunde met gevouwen armen tegen den ijzeren steunpijler, die in het midden der smis stond, en zag weemoedig met droevigen glimlach vóor zich.

Men hoorde den wind door de linden, nevens het kerkhof, drijven. Hij wierp door de opengebleven smisdeur eenige bladeren, die er eene wijl als spelende nachtvogels ronddwarrelden.

‘Leelijk weer!’ murmelde de smid, op wien de stilte woog en die leed door de onzekerheid nopens het doel der komst van nonkel Veyt. ‘Komt gij nu van Walleghem?’ vroeg hij.

Doch zwijgend bleef de man op den blok, met het dikke hoofd tusschen de breede schouders en de purperen kin op de zware handen, welke op den gaanstok leunden. Zijn grijs oog rustte loerend op het bleek gelaat van den smid. Wilde hij lezen in de diepe lijnen, door geheim verdriet er gegraven?

‘Voor mij... voor Veyt is 't, dat hij beeft!’ streelde eene stem in zijn binnenste.

Onder de zwarte, gapende schouw vlamde het vuur niet meer op; de lichtkroon rond de nog gloeiende kolen kromp meer en meer in. Onduidelijk slechts vertoonde zich het gelaat der twee mannen in de duisternis. Blauwachtig werd de flauwe glans der uitdoovende kolen nu, een kronkelend rooklijntje klom er uit op: geen licht meer in de smis!

Had de man op den blok naar de duisternis gewacht?

‘Ik kom nog eens zien,’ klonk de grove stem. ‘'k Geloof, dat het tijd is...’ Plots lag er iets angstigs in den toon zijner woorden: ‘Ontsteek licht!’ gebood hij. ‘Is het misschien de moeite niet waard licht voor mij te ontsteken?’

Vanderlaen voldeed aan het gebod en hing een lichtvaatje aan eenen nagel boven den schoorsteen. Dan sprak hij kalm, doch treurig:

‘Veyt, ik heb altijd alles gedaan, wat ik kon... als een eerlijk man... Zij toch niet wreed voor brave menschen.’

‘He he he!’ blies Veyt spottend tusschen de gesloten tanden. ‘Eerlijk? Braaf?... Ben ik het niet?... Veyt is al die brave, eerlijke menschen beu. Is dat alles, wat ge weet?’

‘Veyt, God is mij getuige...’

Een vloek nam hem het woord af en de ruwe man hernam:

‘We zullen ons zelven maar helpen; want de smid heeft geen hart genoeg. Hij heeft eens

getoond, wat hij kon... over een jaar of twintig... he he he!... maar de kop was er niet... en het hart nog minder... Hebt ge uw verken nog?..'

'Ja... Veyt...'

'Morgen zal de beenhouwer van Wallegem er naar komen zien... ge zult het hem verkoopen...'

'Veyt...'

'Verkoopen, zegt Veyt;... en Veyt houdt van geen tegenspreken!.. He he he!...' En hij zag naar buiten, er bijvoegende: 'Ja, Veyt denkt ook, dat het leelijk, slecht weer zou kunnen worden.'

Buiten viel nu de regen neder, en het gedruisch hing over de smis en botste tegen de vensters, of trommelde op de pannen van het dak, of gudste in de goot, of plaste op den grond rond het gebouw, tot zelfs op den slijpsteen nevens de deur en op de ijzeren armen des hoefstals, die buiten de deur staken.

Beide mannen bleven wachten, tot dat het onweder eindigde.

'Hoe gaat het met meester Valcke?...' vroeg Veyt in eens bitsig.

'Goed,' was het antwoord. 'Hij houdt zich altijd met alle soorten van dingen bezig...'

'Ja, met zulke nieuwsgierige kerels gaat het altijd goed. 'k Trokke met plezier door dat hondenweer naar huis, indien die leelijke bult in zijn bed doodlage!... Maar Veyt staat vast!...'

'Een goed mensch...' waagde Vanderlaen te beweren.

'Zwijg!' gebood Veyt; ''t Is een schelm, die overal zijnen neus wil insteken.'

Luider hoorde men het onweder buiten. En vader Vanderlaen voelde, nu vooral, dat voor hem een ijselijker storm woedde.

Helaas! hoe lang nog?

II.

Des anderen daags, eenen zondag, terwijl nog eene halve duisternis over het dorpje hing en de klok, de eerste maal, luidde voor de vroegmis, had de vleeschhouwer Borseels van Walleghem, het verken van den smid Jan Vanderlaen gekocht en weggeleid. Te vergeefs deed moeder Vanderlaen opmerken, dat men des zondags niet verkoopen mocht - 't was werken, zei ze. - Na Borseels' vertrek had oom Veyt, met een gegrinnik, den koopprijs opgestreken.

Bedrukt zat de smid bij het spaarzame vuur in de keuken; hij wreef herhaalde malen over zijne kin en scheen diep na te denken. Nu stond hij recht, trad in de nevenliggende kamer, waar Trees, zijne vrouw, zich aankleedde en zich gereed maakte om naar de kerk te gaan.

Twijfelend ging hij vóor het venster staan, alhoewel er buiten niets te zien was. Eindelijk richtte hij zich tot zijne vrouw, die op hem niet lette, en sprak:

‘Trees... in al mijn ongeluk zou ik mij nog al schikken... wildet gij mij maar verstaan... wat kan men in een huishouden beter hebben dan eene goede overeenkomst.’

In eenvoudige bewoordingen, soms haperend

evenwel, legde hij heur vóor oogen hoe gelukkig zij vroeger waren, - vroeger, toen ze steeds dezelfde gedachten, dezelfde wenschen hadden! Nu, dat ze elkander meer dan ooit zouden moeten sterken en steunen, was dit zóó niet meer! Wie had zijne vrouw zoo zeer veranderd? Ging alles vroeger niet veel beter? Waren ze dan niet eerlijk?

Eerlijk - dat was het geliefde woord van den smid.

De vrouw sloeg den te korten, zwarten kapmantel om en blikte koud op den rug van het dikke misboek, dat ze van de schouwplaat genomen had. Ze schudde het hoofd en beweerde, dat zij niet veranderd was. Maar nu wist ze beter, dat na lijden hier beneden, daarboven verblijden wacht. Ze hoopte in het toekomend leven. Het aardsche is zoo kort en de eeuwigheid zoo lang.

En nadat ze strak, eene wijl, op de sitsen gordijnen van het echtelijke bed, dat tegen den muur stond, gezien had, sprak ze, juist alsof de smid Jan niets gezegd had:

‘Everaart mag niet vergeten, onder de vroegmis, de roode koolen naar de pastorij te dragen... voor mijnheer den onderpastoor... hij houdt er zooveel van...’

‘Waarom niet liever voor den pastoor?’ vroeg Vanderlaen. Dat is een brave, goede, eerlijke pastoor, die... die het zeker zoowel verdient als de onderpastoor, die nog maar drie weken op de gemeente is...’

Maar de vrouw had niet geluisterd: ze was

vertrokken en daarom durfde vader Vanderlaen zooveel zeggen. Anders, in de tegenwoordigheid zijner wederhelft, was hij toch zoo buitengewoon vreesachtig!

Het middagmaal is afgeloopen.

De klok heeft de eerste maal gegalmd voor de vespers en men hoort de kinderen, die de katekismusles bijgewoond hebben, op de dorpsplaats spelen.

De keuken van den smid is een groot vertrek, dat uitzicht heeft op het modderige voorhof. Zij is met blauwe steenen gevloerd en heeft eene lage, berookte zoldering, rustende op eenen grooten balk en op talrijke kepers, waar men, in groote stukken, het gezouten spek aan hangt. In den haard brandt een sober houtvuur en, op het rek boven de schapraai, staan eenige tellooren, glazen, kopjes en tassen. Buiten het groote horloge zijn er schier geene andere meubelen meer dan in de schouw stookgerief, eene zware tafel tegen het venster en een dozijn withouten, met biezen gevlochten stoelen. Het lage, breede venster, langs buiten met ijzeren staven voorzien, laat een twijfelachtig licht, door groenachtige, in lood gevatte ruitjes, waar geene gordijnen vóor hangen, in de plaats dringen.

Achter de schutsplank, die als windscherm nevens de deur staat, zit Veyt.

Vóor hem, op de tafel, ziet men de blauwe steenen bierkruik, welke men nonkel's kan noemt. Wanneer hij in de woning des smids verschijnt, moet de kan gevuld vóor hem gezet worden.

Ook slechts dan verlaat zij hare plaats onder het rek.

Aan de andere zijde der tafel zit de smid, die, in nadenken verzonken, over de kin wrijft, en nu en dan, tersluiks, eenen oogslag op Veyt werpt.

De lange, magere smidsvrouw staat bij den haard en laat voorzichtig de suikerei in de koffiekan vallen. Trees heeft een langwerpig gelaat. Rond den breedgespleten mond, met de dunne lippen, ligt eene kwezelachtige streep. Hare twee gitzwarte wenkbrauwen vormen als eenen enkelen boog boven de groote oogschelen. Nauw sluiten al hare kleederen aan haar lichaam; hare kap laat geen blesje haar zien; het dun katoenen kleedje is schier te klein en dreigt open te scheuren; de bruine wollen doek spant over hare droge borst; en hare armen schijnen zich, in de al te smalle mouwen, niet te kunnen bewegen.

Ze zet de doos met suikerei weg, steekt den wijsvinger in de hoogte en zegt, alsof ze een onderbroken gesprek voortzette:

‘Waarom?... Ze zullen blinken als sterren, zij, die er velen onderwezen hebben!’

En daar niemand antwoordt, voegt zij erbij, dat men niet moet vergeten, dat de mensch eene ziel heeft. Het leven is maar eene beproeving! Zij, die het hier slecht hebben, vinden het later best...

Veyt, die met geweld zijn glas op de tafel slaat, onderbreekt het sermoen; doch op denzelfden stond klinkt luid eene spottende stem, of er ergens iemand in de keuken verborgen zate:

‘Veyt, Veyt!... Gij leelijke kalfskop?’

De smid wijst naar het gootgat, langs waar men

eenen schellen schaterlach hoort. Veyt is bloedrood geworden. Vanderlaen, die buiten gegaan is, keert weldra terug.

‘Wie?...’ vraagt Veyt razend, terwijl hij recht springt.

‘Simon Knock,’ antwoordt de smid. ‘De schelm zat reeds op eenen populier... aan de beek.... 't wordt een oprecht galgenaas!’

Simon Knock?... Bij het hooren van dien naam, zet Veyt zich terug neder, laat het hoofd tusschen de breede schouders zinken en wendt het ontsteld gelaat af.

Trees schijnt niets van het voorval bemerkt te hebben. Toen Veyt haar zoo barsch het woord afnam, heeft ze gram het hoofd geschud en is weer den haard genaderd om het kokend water in den koffiezak te gieten. De smid gaat terug naar zijne plaats, blikt van terzijde eens naar Veyt en vraagt vervolgens aan zijne vrouw, van waar dat blinken en die sterren, waar ze zoo even van sprak, weer komen.

‘Dat komt van mijnheer den onderpastoor!...’ verklaart ze met zekere uitdaging in de stem; en ze treedt in het midden der keuken en plaatst de handen op de magere, uitstekende heupbeenderen. ‘Ja, van mijnheer den onderpastoor komt het!’

‘Ik heb het gedacht!...’ zucht de smid.

‘En dat het van Mijnheer den onderpastoor komt, dat moogt ge weten!...’ vervolgt ze snel en bitsig. ‘Uit het sermoen komt het! Men mag toch zeker wel de pastoors gelooven, er naar luisteren en hunnen raad volgen?... Ze zullen ons geen kwaad leeren.’

‘Ik hoop het!’ murmelt de smid. ‘Maar ik

kan niet verstaan, waarom de onderpastoor er zoo aanhoudt, dat Everaart schoolmeester worde.'

'En ik nog min, waarom Everaart moet smid worden!...' weerlegt ze.

En de smid moet zeer zeker veel prijs hechten aan zijne meening, want anders zou hij zwijgen. Hij wrijft over zijne kin, ziet eens weemoedig naar Veyt en spreekt schuchter:

'Er zijn waaroms genoeg, Trees. Everaart is achttien jaar oud en kan mij reeds in de smis helpen. En smid zijn is een zoo treffelijk ambacht als gelijk hetwelk. Ik heb nooit iets anders gewenscht, als mijn jongen een eerlijke smid te zien worden, eerlijk als zijn grootvader, eerlijk....'

Een gegrol, als dat van eenen ontevreden hond, stijgt uit den hoek op en belet den smid verder te gaan. De twee echtelingen blikken naar Veyt, die, met het hoofd tusschen de schouders geduwd, genoeg op zijn gelaat merken laat, dat de gramschap bij hem opborrelt. Hij slaat de hand aan het glas en mort met zware stem:

''t Is hier altijd hetzelfde, dat Veyt hoort!... 't Is altijd van eerlijk langs hier en eerlijk langs daar!... Als men verdoemd zoo eerlijk is, dat men den mulder van Houthem roepe en hem zijn geld geve! 'k Zou ook willen weten of ge mij niet kunt vragen, wat er met uwen kerel moet gedaan worden!... We tellen hier zeker voor niets meer?... He he he!...'

'Welk is uw gedacht?...' vraagt Vanderlaen. 'Wat raad geeft ge?'

'Wat raad?... He he he! wat raad?... Nu komt ge raad vragen!... Zendt hem waar ge wilt: naar

den duivel en de weerlicht... Of laat hem loopen, waar hij goed voor is... Maar tracht de menschen te voldoen, dat is mijn raad - tracht de menschen te voldoen!... Dat zegt Veyt!... Veyt zal zich wel helpen!' En tot getuigenis slaat hij op den borstzak, waar de vijffrankstukken van den beenhouwer klinken. 'Geld winnen!' vervolgt hij. 'Geld winnen!... En als wij iets gezegd hebben, dan mag men er twee keeren op denken... is 't verstaan?...'

Het zware hoofd zinkt neder op de zware handen, welke op den gaanstok - dien hij nooit verlaat - leunen, en, van onder de gezakte wenkbrauwen, richten zich de diepliggende, grijze oogen naar de vrouw.

Vanderlaen is gansch ontsteld. Zijne zwarte oogen, als vlekken in het bleeke gelaat, drukken de volkomenste radeloosheid uit. Hij spreekt zacht:

'Ge moet van den mulder niet spreken: ge weet wel hoe het gegaan is. Deed iedereen met mij, zooals de mulder, 't ware sedert lang alles goed! Nu is het eene mand zonder grond vullen! 't Is niet meer menschelijk: den eenen of den anderen dag leg ik er het hoofd bij... 't zal dan wèl zijn!... Ik zou van geene eerlijkheid mogen spreken?... Ware ik niet eerlijk, 'k zou...'

'Den mulder laten loopen en Veyt naar den duivel zenden, niet waar?...' valt Veyt er tusschen. 'He he he!... maar als Veyt wil, is hier alles het zijne... alles!... Geenen nagel zoudt ge bezitten en de mulder kreeg niets, geenen rooden duit!... Wat zou iedereen dan zeggen?... Vanderlaen is toch maar een dief!... Ja, de smid mag wel opzien, zóo is het!... He he he!'

De zwaarlijvige man drinkt keer op keer zijn glas ledig en ziet weer onbewogen vóor zich. Wal geeft het hem, dat de smid, bij het hooren van 't woord *dief*, eenen stillen kreet geslaakt heeft. ‘De smid heeft maar een kiekenshart!’ denkt Veyt. De vrouw is moediger; gerust en kalm zet ze hare bezigheid voort. Liggen ze in de macht van Veyt, deze kan heur toch het betrouwen op het eeuwig leven niet ontnemen. Meteen denkt ze na, hoe Veyt drinkt, omdat het hem niets kost. Gierig is Veyt. Nog nooit heeft hij iemand uit de smis naar Wallegem uitgenoodigd... nog nooit!

‘Hewel?’ vraagt ze plots. ‘Men heeft nu voor die zaak al woorden genoeg den nek gebroken. Met al hetgene gij gezeid hebt, weten we nog niets.’

‘He he he!...’ klinkt het, ‘ge weet nog niets?... 't Is weeral Veyt, die het moet in de plooien helpen.... Weeral Veyt!... Wie heeft Veyt geholpen?... Veyt en anders niemand! Iedereen moet er zien te komen! Geld winnen is de spreuk, geld winnen! Ge moet weten, wat ge te doen hebt... Moest het later slecht gaan, dan zou Veyt het gedaan hebben... Veyt heeft niemand noodig; wij hebben ons zelven geholpen... Ge moet het ook maar doen!...’

Vanderlaen waagt nog eenige woorden ten voordeele zijner meening.

‘Everaart wint al geld in de smis!’ bemerkt hij. ‘De jongen doet zijn best. Hij zal een goed werkman worden. En moet hij weg, het zal geld kosten, veel geld...’

Geld! Veyt ziet op. Neen, dat wil hij niet: men mag het geld door het venster niet gooien! Doch hij denkt na:

Zijn geld zal hij altijd wel vinden... hij zal zich zelven wel helpen! Hoe meer ze verteren, hoe beter hij ze onder den voet houdt! Wat babbelt de smid daar weer met zijne sleepende stem?... Dat iedereen hem dief zou noemen?... Wel zeker!... Of er een mensch op de wereld is, die werkt en zweet, zooals hij? Of hij de schuld is van het ongeluk, dat op hem rust?... En wat vertelt Trees met haar kwezelachtig gezicht? Dat, indien Veyt menschelijk handelde, zooals de mulder doet, ze dat alles te boven zouden zijn... dat ze nu achteruitgaan... Maar den troost en de hoop kan Veyt heur niet ontnemen, neen!... Zij, die hier het meest geleden hebben, zullen later de besten zijn! Veyt weet ook wel, dat de mensch eene ziel heeft, al wil hij het niet bekennen. God weet en ziet, hoe het in het binnenste van zijn hart gelegen is...

Bemerkt ze dan niet, hoe het bloed van Veyt in koking geraakt?... Hij wil naar dat dwaas gepreutel niet meer luisteren en hij slaat met de zware vuist op de tafel, dat de bierkruik opspringt. Hij zit daar bloedrood, waggelt den kop en draait den stok in de handen. Eindelijk berst hij los met eene stem, die luide over het voorhof klinkt:

‘Van hemel en pastoor, en van heel uwen boel, wil ik, verdoemd! niets meer hooren: dat weet ge wel!... Maar gij hebt dit jaar den duivel in 't lijf! Pas maar op! zoo kan het niet voortgaan, dat zegt Veyt.’

De nieuwsgierige geburen mochten het hooren en daarom blikt de smid bekommerd door het venster. Trees bemoeit zich gaarne met een andermans zaken: iemand mocht van het geschil iets te weten

komen en het rond het dorp bazuinen. Doch Veyt laat er zich niet aan gelegen.

‘Ge babbelt altijd,’ valt hij uit, ‘als of ik er niet ware, alsof ik niets te zeggen hadde, alsof het mij niet aanginge? Veyt heeft daar iets gehoord van geld verteren!... Let maar op, dat we nooit naar geld wachten moeten!... He he he! Men zou anders nog aardige dingen...’

Wat duwt hem de woorden terug in de keel?... Hij trekt het hoofd dieper, schuw weg.... Beeft hij niet?.. Die zenuwen!

Iemand heeft op het onverwacht de keukendeur geopend en blijft aan den ingang staan. Traag en stijf, als vreesde hij eenen verraderlijken slag, draait Veyt het hoofd. Ha! het is schoolmeester Valcke, die binnen komt. Neen, Veyt houdt van dien kerel niet: Valcke ziet de menschen in de oogen, alsof hij er iets in zoekt, dat hij verloren heeft; hij moet het waarom van alles kennen; van naaldeken tot draad pluist hij het uit en weet er altijd iets uit op te maken, waaraan niemand denken zou. Daarbij, hij is te geleerd. Neen, Veyt kan hem in het geheel niet lijden en wenscht hem dood, ja zeker...

Zou men niet zeggen, dat Veyt den vijftigjarigen schoolmeester vreest? Deze is echter maar een kleine bultenaar, die er in 't minste niet schrikaanjagend uitziet. Hij is half boer, half heer gekleed: hij draagt een oud-modischen hoogen hoed, eene witte ondervest - 't is Zondag! - en eene zwarte, te korte broek, die de peper-en-zoutkleurige kousen laat uitkijken. Zijn mager, teer en bleek gelaat ligt tusschen twee grijze bakkebaarden. Een fijne glimlach speelt rond zijne lippen, tusschen de vooruit-

springende kin en den vooroverhangenden neus. Hij draagt eenen bril: zijne oogen fonkelen onder de glazen nochtans en zien er buitengewoon levendig uit.

‘Ha ha! 't is nonkel Veyt!’ spreekt hij na gegroet te hebben. Hij doet de deur zachtjes toe, komt vooruit en blijft te midden der keuken staan. Spottend beziet hij Veyt, die norsch vóor zich op den grond staart. ‘De zenuwen, de zenuwen!..’ vervolgt de meester. ‘Ik ging juist voorbij het kerkhof, op zoek naar het eene of het andere voor mijne verzamelingen; daar hoorde ik eene stem, zwaar als eene klok. Ik dacht: Nonkel Veyt alleen heeft zulke stem; ik heb hem gister avond bij het boschje gezien... dus Veyt is daar in huis! Ik zal maar gaan goêndag zeggen. Nu ben ik hier!’

Het woord *gezien* doet Veyt verschrikken en deze wenscht, in zijn binnenste, den babbelaar honderd uren verder. ‘Hebt gij het gehoord?’ denkt hij; ‘de schoolvos heeft nog maar tien woorden gezeid en er is al een “dus” bij. Is het te verwonderen, zooals de schoolmeester van Wallegem deed opmerken, dat men zijnen collega “meester Dus” en “meester Bijgevolg” noemt?’

De jongens zijn oneerbiediger en heeten hem Bultje Dus.

Valcke biedt den smid en zijne vrouw een hartelijk snuifje aan, blikt, immer glimlachend, naar Veyt, knikt eens welgemoed en zet zich vervolgens op den stoel, hem aangeboden door vrouw Vanderlaen, die koffie zal opschenken - wel te verstaan als de meester weg is. En nochtans zou men geen huis in 't dorp meer vinden, waar men niet dadelijk

een kopje koffie of een druppeltje genever zou opschenken. Maar - vrouw Vanderlaen is een beetje gierig, of liever 'bijhoudend', zooals men dat zeer eigenaardig onder het volk omschrijft.

'En...' herneemt de meester, 'zag ik gister avond Nonkel Veyt op straat niet... juist vóor de smis?...'

Niemand weet er iets op te antwoorden.

De klok van den kerktoren zendt nu voor de tweede maal hare galmen rond en eenige vrouwen trekken reeds, langs het hek voorbij, ter kerke. Moeder Vanderlaen denkt aan de vespers; Veyt integendeel houdt van al die schijnheiligheid niet; hij gaat eens ter week naar de kerk, omdat iedereen het doet en men niet praten zou; wat de meester over die zaak denkt, weet niemand. Men hoort het horloge in de kas tikken en het water op het mager vuurtje zingen. De haan kraait op het voorhof en slaat met de vleugels. Het wordt te stil voor den meester. De boeren kunnen, één uur lang, samen zitten zonder te spreken - hij niet. Nieuwsgierig ook is het oud manneke en spreekt:

'De smid ziet er zoo bedrukt uit, de bazin schijnt ook van Blijdenberg niet te komen - dus is hier iets gebeurd?'

Vanderlaen schudt het hoofd, wrijft over de kin en zwijgt. Als er kleine geschillen onstaan, is het best, zoo denkt hij, dat er niemand tusschen kome: men kan er geene eer mede halen. Veyt ziet verwoed, schuins naar den schoolmeester, die weer alles moet weten.

Vrouw Vanderlaen zegt, dat, als iedereen zwijgt, zij zal spreken: de meester zal dan hooren of zij

iets onredelijks vraagt. Indien er iets wringt, 't is om wille van Everaart, om schoolmeester te worden. Mijnheer de onderpastoor - maar Trees herneemt, terwijl ze naar Veyt ziet - de meester zelf heeft dikwijls gezegd, dat Everaart naar de normaalschool moest gaan. Maar vader wil niet en hij - Veyt - schijnt er ook tegen te zijn. Waarom? Dat weet God!

De meester neemt eenen tweeden snuif en knikt nadenkend. Hij zegt, dat hij daar zeer gerust in is. Voor wat Vader betreft, hij weet waar de knoop ligt: smid van vader tot zoon, allen eerlijke smeden! Maar moest grootvader weerkomen, hij zou ‘bijgevolg’ niet weinig fier zijn, als hij Everaart in de schoone school bij den watermolen zou zien wonen - als schoolmeester, en daarbij als eerlijken schoolmeester. Vader is verstandig genoeg en zal ‘bijgevolg’ wel reden verstaan. Valcke zal er later met hem eens goed over spreken en hem ‘dus’ wel van gedacht doen veranderen. Vader zal tegen 't geluk van zijn kind niet zijn.

De meester draait nu geheel zijnen stoel naar Veyt, ziet hem met gebogen hoofd aan, half glimlachend, van boven zijnen bril, als denkt hij hoe het best Veyt over te halen. Waarom zou nonkel Veyt er tegen zijn? Nadenkend slaat Valcke den wijsvinger tegen den neus.

‘Mag ik weten, waarom nonkel Veyt er tegen is?’ begint hij luide. Doch Veyt wendt het gelaat af; onder zijn haar wordt zijn korte nek bloedrood. Hij mompelt iets onverstaanbaars en zwijgt daarna. Dat kereltje wil altijd het waarom weten. Waarom bemoeit hij zich met de zaken van Veyt?

Deze laatste opent den mond niet meer. Met vreemden spreekt hij nooit een woord te veel. Weken lang kan hij aanvallen hebben - aanvallen van menschenhaat - doch zorgvuldig mijdt hij alsdan het gezelschap van iedereen. En komt hij al eens in eene herberg en drinkt hij, bij uitzondering, een glas te veel, niemand kan hem de tanden doen ontsluiten om een woord te spreken.

De meester lacht bij Veyt's gemompel en keert zich tot de twee anderen. ‘Welnu,’ bemerkt hij; ‘nonkel Veyt zegt ja; dus ziet ge wel, dat hij er niets tegen heeft. En waarom zou hij er tegen zijn?... Dat was maar eene gril van hem.’

Moeder Vanderlaen dankt inwendig God voor den gewenschten uitslag, werpt eenen begeerigen blik naar de koffiekan; doch slaat den mantel om en trekt ter kerk. De smid echter kan moeilijk gelooven, dat nonkel ja gezegd heeft:

‘Was het wel ja, dat hij zegde?’ vraagt hij.

‘Ik zou willen weten, waarom niet?’ herneemt de meester. ‘Nonkel maakt eigenlijk geen deel van het huisgezin; hij laat iedereen vrij; met al zulke zaken bemoeit hij zich niet. Bijgevolg mag men met Everaart doen, wat men wil. Er bemoeit zich ook niemand met de zaken van nonkel Veyt!... Niet waar, Veyt, niemand bemoeit er zich mee?’

De aangesprokene trekt nog dieper het hoofd tusschen de schouders - tot stijgende onrust voor den smid. - Langzaam recht Veyt zich op; zijn gelaat gloeit en zijn blik brandt, terwijl hij den stok in de handen draait. Ha! die schijnheilige schoolmeester durft zeggen, dat zich niemand met zijne zaken bemoeit. En hij doet niets anders!... Veyt

waggelt den kop. Men ziet, dat hij iets zeggen wil... Maar neen, men kan niet te voorzichtig zijn, niet te voorzichtig! Hij bedwingt zijne tong en verlaat de keuken. Men hoort zijnen zwaren stap op de trap, die naar den zolder leidt, en boven de keuken loopt de man eene wijl heen en weer.

Veyt is op het zolderkamertje gekomen, dat steeds voor hem gereed staat en met een venstertje in het stroodak op het kerkhof uitzicht heeft. Het klept voor de vespers. Veyt gaat bij het venster staan en staart naar de dorpelingen, die ter kerke gaan; werktuigelijk trekt hij zich terug: hij heeft niet gaarne, dat men hem zie. Ja, vandaag heeft men hem in het harnas gejaagd; hij, steeds meester over zich zelven, heeft gehandeld als een dol man. Maar, verdoemd! van kerk en heel den boel wil hij niet hooren, dat spel moet eindigen! En den schoolmeester, dien schijnheiligaard, kon hij zeker niet lijden?... Dat ze hunnen kerel naar die school zenden, zooveel te vaster houdt hij ze in zijne vuist. En meester Dus zal denken, dat Veyt het toelaat uit vrees voor hem! He he he!... Veyt bevreesd?... Veyt is van niemand bevreesd, heeft niemand noodig!... Iedereen moet voor Veyt de muts afnemen: Veyt heeft geld, heeft zich zelven geholpen!

In eens denkt hij aan Simon Knock en hij huivert.

De klok zwijgt reeds eene poos. De tonen van het orgel ruischen over het kerkhof, de wind strijkt over het strooien dak der woning, eenige dorre bladeren drijven over den kerkhofmuur en duidelijk klinkt het uit het kerkje:

‘Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.’

Waarom wijkt Veyt, die nog bij 't venster staat, schielijk achteruit? Een jong meisje, nauwelijks de kinderjaren ontwassen, gehuld in den zwarten mantel, de kap over het hoofd getrokken, zoodat men schier niets van haar gelaat ontwaart, stapt over de kerkhofbaan: 't Is Stina, de nicht van boer Vergauw, die op de hoeve bij 't Meierboschje woont, ‘Meiske’ noemt iedereen haar op het dorp, omdat haar oom heur steeds dien naam geeft.

‘Zij... zij!...’ mompelt Veyt. Meiske gaat den hoek der kerk om en treedt binnen, waar dezelfde stemmen op dezelfde sleepende manier voortzingen.

Veyt laat een knarsenden lach hooren; met hoekige bewegingen heft hij den blauwen kiel op, waaronder hij eene korte vest draagt; hij voelt in den borstzak, waar de vijffrankstukken zitten, en haalt er een gevouwen papier uit. Hij blikt onder het bed, schuift den grendel van 't kamerdeurtje toe, vouwt, met voorzorgen, het papier open en blijft met gebukt hoofd er op staren.

Het is eene teekening met roode, blauwe en gele kleuren overdekt. Ze verbeeldt eenen gebonden man, die gereed staat om onder het valmes der guillotien geworpen te worden. Achter den rug des veroordeelden staat de plank recht, met de riempjes, waarmede men hem zal vastsnoeren. Daàr is de halve maan, waarin zijn hals zal liggen. Boven hangt het driehoekig mes!... Veyt vraagt zich af, of men den schuldige met het aangezicht naar het mes gekeerd, of met den nek naar boven op de plank snoert. Weer blikt hij naar het mes; terwijl hij het beziet, gaat zijne hand op en neer, totdat hij in eens den arm omhoogwerpt en hem snel neerhaalt, als zage hij het staal vallen.

‘Zzziep!...’ zegt hij. Stijf draait hij het hoofd om; men bemerkte het wit zijner oogbollen; zijn gelaat is ontverfd, zijne lippen droog...

Na eene poos vouwt hij weer het papier en steekt het weg.

‘He he he!’ lacht hij; ‘dat doet men niet meer!...’

Doch zijn lach klinkt bedwongen, ingehouden, zonderlinger dan ooit.

‘En dede men het eens nog?..’ stelt hij zich de vraag.

Zijne blikken vallen op zijne schoenen. Zijn zij niet een weinig bevuild? Zal hij er altijd vlekken op vinden?... Hij grijpt eenen borstel - en begint op de schoenen te wrijven, zonder verpoozen. Het zweet drupt van zijn blakend aangezicht en nog houdt hij niet op. Eindelijk zinkt hij afgemat op den kant van het bed...

De bladeren ritselen voort langs den kerkhofmuur; de sleepende zang uit de kerk wordt soms luide door den herfstwind op het zolderkamertje gebracht; bij het venster, op het strooien dak, zit eene eenzame musch te droomen...

Een kwartier later spreidt Veyt eenen blauwen neusdoek op het bed open, legt er twee borstels en twee neusdoeken in, bindt alles toe. Veyt is overwonnen: hij blijft niet, hij vertrekt....

Vanderlaen en de schoolmeester zitten intusschen alleen in de keuken.

Juist vraagt de smid, aan Valcke, het stilzwijgen over het gebeurde: niemand moet weten, dat men het in de smis niet eens is over Everaart - toen

Veyt de zolderdeur open steekt. Hij draagt den zwaren eiken stok en het blauwe pakje, gaat, zonder iemand te groeten, buiten, springt, een weinig verder dan de smis, over de beek, sluipt achter het struikgewas voort en vervolgt zijnen weg langs een voedpad, dat den zuiderheuvel opslingert.

Zoó vertrekt de man, die zich zelven heeft geholpen.

III.

De geliefkoosde droom van den smid zal niet verwezentlijkt worden: Everaart zal geen smid zijn! Alles, wat hij in zijne werkplaats zoo liefheeft, zal in de handen eens vreemdelings overgaan; misschien zal de smis, na Vanderlaen's dood, voor altijd gesloten worden! Vader was er smid, grootvader ook: brave, eerlijke smeden!

Veel en hardnekkig heeft baas Jan evenwel gestreden. Eindelijk dwong men hem het hoofd te buigen, toe te stemmen. En alles is het niet: 't sloeg eene bloedende wonde in zijn hart, dat hij, nu in zijnen ouden dag, de innige genegenheid zijner vrouw moest verliezen. Zijne vrouw, die hem vroeger zoo diep beminde, naar zijnen raad luisterde, zijne woorden als orakelspreuken aannam, zijne vrouw draagt hem dezelfde liefde niet meer toe, slaat zijne aanmerkingen in den wind, verzet zich zelfs tegen zijne bevelen: haar hart is koel geworden!

Een nieuwe, jonge onderpastoor, met heiligen iever bezield, onlangs op het dorp gekomen, heeft door zijn welsprekend woord eenen diepen indruk op hare ziel gemaakt: zij heeft het aardsche leeren

versmaden en dweept met de hoop op een beter leven.

Vanderlaen weet wel, dat de pastoor, de oude, goede man, die manier van het leven zoo somber en als nietig te beschouwen niet goedkeurt: ‘Vrede op het dorp, eensgezindheid in de huisgezinnen, dat is zooveel waard!’ heeft hij meermaals gezegd. ‘Ieder mensch heeft hier op aarde zijne zending en die volbrengen is de eerste en grootste plicht!’

Ook de schoolmeester werkt tegen den smid. Bultje Dus heeft geene kinderen, Everaart leert uiterst gemakkelijk, ‘dus’ moet hij des meesters opvolger zijn. Smid mocht Everaart niet worden. Smid?.. Everaart is voor iets beters in de wieg gelegd.

Beters!?

Toch zou Vanderlaen het hoofd in den schoot niet gelegd hebben! Hij wilde allen twist vermijden; slechts het woordje ‘neen’ lossen, anders niets, opdat de menschen niet zouden gezegd hebben: ‘Hoor, is dat weer bij den smid, dat men aan den gang is?...’ Of wel: ‘Zie, daar gaat baas Vanderlaen voorbij, met het hoofd naar den grond: 't is er zeker weer op geweest?...’ En Vanderlaen wist wel, dat zijne vrouw een klein gebrek had: ze bemoeide zich gaarne met de zaken der geburen. En moest er ruzie in huis komen, dan zou men gefluisterd hebben: ‘He, moet ze zich daarom met de affairens van Jan en alleman bezig houden; ze zou beter op haar eigen huishouden passen!’ Dat alles wilde Jan vermijden; maar het hoofd buigen, neen, dat zou hij niet doen - alhoewel Trees soms luide begon te roepen, alsof ze kijven

wou. Hij wilde zien wie er meester was over zijnen zoon, hij of de nieuw aangekomen onderpastoor.

Ongelukkiglijk had Vanderlaen zonder den waard gerekend.

Op eenen morgen kwam de dikke kasteelheer, voor wien het gansche dorp buigt, in de woning des smids; ja, dit had hij zich gewaardigd te doen! Vanderlaen werkte in de smis en wist niet, dat de rijkaard binnen was. Hij verschrikte niet weinig, toen Dries hem zeggen kwam, dat mijnheer de baron op hem wachtte. Wachten!... Vanderlaen legde haastig zijn schootsvel af, streek de mouw over het gelaat en snelde naar de woning. Hij liet de holleblokken, daar ze zoo groot en zwart waren, vóor de deur staan en trok op de kousen binnen, met de muts eerbiedig in de hand. Dàar zat de zwaarlijvige man, met het hoofd achterover, den buik vooruit, den neus opgetrokken, alsof er in de smidskeuken eene voor hem al te gemeene lucht in te ademen viel. Hij begon:

'Ha! dak smid!... Ben eens hier "kom"...'

Wat voor eene taal sprak de edelman? Nu ja, dat boersch volkje hier kende geen fransch; hij moest dus vlaamsch spreken en deed het zoo gebrekkig mogelijk, om te toonen dat dit zijne taal niet was. Hij kwam bij den smid om hem een vermaak, eenen dienst te verzoeken... Waarom zou men Everaart geen schoolmeester laten worden?... Het zou hem veel plezier doen; maar van zijnentwege was het slechts een verzoek.... De rijke man rustte een weinig, het spreken vermoeide hem... Hij liet zijne pachters vrijheid, volle vrijheid; ze mochten doen, wat ze wilden... Hij moest er echter bijvoegen, dat

tot nu toe, hij nog niets aan zijne pachters gevraagd had, of ze hadden het hem toegestaan, seffens... Seffens!... Baas Vanderlaen bleef vrij, gansch vrij; hij zei het hem maar uit zijn eigen belang... Verder wees de edelman op de handelwijze van sommige eigenaars, die er hunne pachters van door zonden, en toen lag er iets dreigends in het schudden zijns vingers. De baron sloot zijne prêek met de opmerking, dat de smid nu terug naar zijn werk gaan mocht en eens goed, zeer goed aan de zaak denken moest. De heer bleef nog een weinig: hij wou nog het eene en het andere aan vrouw Trees zeggen...

Zoo handelde men met Vanderlaen in zijn huis. Maar de kasteelheer was de huismeester en wat eenvoudige dorpeling zou aan het verzoek van zulken man niet beantwoorden. Dat verzoek geleek drommels goed aan een gebod: Vanderlaen wist het. Nauwelijks stond hij in de smis of de onderpastoor snelde, al over het voorhof, de woning binnen. Jan zag hem en een genster schoot in zijn oog. Wat zou hij doen?... Wil hij den zwarten kerel....? Neen!... Niets!... 't zijn al zinneloosheden, die hem op de tong van iedereen zouden doen rijden...

Des anderen daags na dit bezoek opende de smid over het voorval den mond niet. Hij liet zijne vrouw Trees alleen praten over lieden, die hunne zaligheid voor een stuk brood verkoopen zouden. Wat hem echter meer trof, was, dat ze zegde - volgens hetgeen ze van den onderpastoor gehoord had - dat iemand zin had in de smis en gaarne grooter huur wilde betalen. De huur was nog dezelfde als die van vaders tijd; niet eens zelfs

werd de pachtbrief vernieuwd. Kon men niet elken dag den armen Vanderlaen op straat zetten?... Hem uit de smis van vader en grootvader verdrijven!... O! dat gedacht martelde hem zeer!

En twee dagen later kwam iemand, met de toelating des barons - zoo beweerde de vreemdeling - de smis afzien, nam alles in oogenschouw van boven tot beneden, zelfs onderzocht hij de gereedschappen! Hij was in een versleten, zwart lakenen kleed uitgedost, even als een kerkdienaar, en bracht schier elk oogenblik eenen fijn boosaardigen lach op de bovenlip. En als hij gedaan had, keerde hij zich tot Vanderlaen, strekte de zware hand op de vijsbank uit en sprak:

‘Wanneer ze 't op het dorp hooren, zullen ze er over babbelen en zeggen, dat ge vertrekt. Nu, volgens ik gehoord heb, zal dit van u alleen afhangen. Wat mij aangaat, ik wensch niets beters dan dat het voor u goed uitvalle....’

Hij vertrok, zonder het antwoord af te wachten, en ging een glas bier in den *Molen* drinken. Hij vroeg er, of de smid veel werk had, of er nog al paarden kwamen om beslagen te worden, en zoo al meer. Bij het henengaan, toen hij het geld gaf, - echter eenen centiem te weinig - had hij beteekenisvol geknipoogd en gezegd:

‘Tot weerziens! We zullen misschien nog geburen worden! Ik ben naar de smis komen zien.’

Een minuut later stond de waard Bert, met de trosmuts op het ronde hoofd, bij baas Vanderlaen, nevens de smis, om te weten wat dit alles beteekende, en hij joeg, onvrijwillig, Jan den dood op het lijf.

Moeder Trees wist genoeg waarom haar man zoo aan de woning hield; hoe er schande en oneer over

de Vanderlaen's viel, indien de smis verlaten werd.

En toen, de volgende dagen, de smidsvrouw geen woord over dat alles repte, en hij heur vroeg, diep wanhopig, of ze dacht, dat men hen uit de oude woning verjagen zou, antwoordde ze, dat de wereld een tranendal en het eeuwig leven alleen begeerlijk is.

Ja, voor den smid was de aarde een echt tranendal! Hij had zonder den baron gerekend!... zijn zoon zou schoolmeester worden!...

Schier een jaar liep voorbij, sedert wij Veyt in de smidswoning zagen.

De avond daalt neder. De zon is ondergegaan achter eenen troep wolkjes, samengeschaard als eene kudde vergulde schapen, die wachtend aan de westerpoort staan. Een purpere vaarwelschijn komt zachtjes op den binnenmuur der smis uitsterven.

Hoe dikwijls heeft de smid, in het avonduur, op den houten blok niet gezeten, den blik werktuigelijk naar den muur gericht, op dien laatsten zonneglans, die golvend, wiegelend, wemelend verzwakte, eindelijk wegkroop en de duisternis in de werkplaats liet zinken.

Hij zit er weer uit te rusten van de zware dagtaak. Doch nu valt de blik op Everaart, die bij de vijsbank staat. Is deze geen kloek opgeschoten jongeling? Zou hij geen goede smid zijn?

Everaart wendt soms de oogen naar zijnen vader. Hij bemerkt, dat deze verdriet heeft. Maar laat Everaart eens man zijn, dan zal men ondervinden

of hij het hoofd zal buigen, of men zoo gemakkelijk met hem zal omspringen....

Beiden zwijgen; doch hun hart loopt over.

De strijd is gestreden. Morgen vertrekt Everaart naar de verre stad, om drie jaren in de normaalschool opgesloten te leven.

Spreekt Vanderlaen niet?

Hij zegt tot den zoon, op zijnen gewonen, droeven toon, dat hij hem liever in de staatsnormaalschool, dan in de bisschoppelijke zou gezien hebben: daar gaat het beter, beweert de meester, en hij heeft gelijk. Wat de meester voorhoudt, mag men gelooven.

'Jongen,' vervolgt hij, 'schik u in uw lot; met klagen wint men niets: wees eerlijk en braaf! Ik zou hier, met vreugde, alles anders willen zien hebben, maar er was niets aan te doen!...'

Zijne stem klinkt ontroerd. Deze woorden treffen diep Everaart, die door de invallende duisternis onduidelijk de trekken zijns vaders onderscheiden kan.

De smid gaat verder:

Ja, hij hoopt nog te leven als de drie jaren om zijn... anders... Everaart moet moeder altijd gaarne zien... er voor werken... Eene moeder heeft zooveel voor haar kind gedaan... Zij heeft zooveel geleden, als Karelke en Lieske, daarna Jefke gestorven zijn... Everaart moet ginder altijd gehoorzaam zijn... eene normaalschool kost geld... heeft hij tusschen de boeken op de zolder gezocht of iets hem dienen kon?... en de schrijfboeken, die nog niet geheel volgeschreven zijn?... Is alles, wat hij noodig heeft, in den koffer?...

‘We hebben niets te veel, jongen...’ spreekt hij, ‘maar vader zal dubbel werken en niets verteren... niets, waar het niet noodig is... Denk niet, dat vader gierig is, Everaart... Ge zult later weten, waarom hij zoo aan het geld houdt... Wees altijd recht van harte, zooals vader... Waart gij gebleven, jongen, ik mocht gerust sterven: ge waart smid!... En ware het gedaan met mij, eer de drie jaren om zijn, wat dan?...’

En Everaart nadert in eens met de tranen in de oogen: dit trekt zijn hart te zamen. Hij vat de ruwe werkershand zijns vaders - 't is de eerste maal zijns levens, dat hij het zoo doet - en spreekt:

‘Neen, ik zal niet gaan... ik wil niet meer... ik blijf bij u! We zullen samen smeden van 's morgens vroeg tot 's avonds laat!...’

De hand van Vanderlaen trilt. De jongen voelt al te wel, hoe vader hem liefheeft!

En 't blijft stil, stil - totdat de smid eindelijk zegt, dat Everaart op het dorp niet blijven mag... dat het de zaken verergeren zou... dat zijn vertrek onweerroepelijk besloten is.

‘Everaart,’ sluit hij, ‘ga vandaag vroeg slapen... ge moet uitgerust zijn voor morgen, jongen... Morgen!.... Vader zal om acht en half meegaan...’

Het overige kan uit de keel des smids niet, het nijpt hem te zeer. Aarzelend trekt Everaart weg, doch blijft bij den hoefstal staan. Hij zou nog iets willen zeggen en vindt de woorden niet...

Hij voelt zich nog steeds klein bij vader. Nooit verliet de jongeling de ouderlijke woon; nooit werd hij in de gelegenheid gesteld zich man te toonen; enkel somtijds prangde de woede hem de keel toe,

als hij zag hoe iets, voor hem niet recht verstaanbaar, vader het hoofd deed buigen....

De jongeling richt zich nu naar de woning om bij moeder te gaan. Deze bemint hij, ofschoon ze hem altijd spreekt van hemel en eeuwig leven .... en praat over de lieden des dorps, wat ze doen en laten... Hij bemint ze, doch gaarne zou hij hebben, dat moeder hem iets zegt, zooals vader: ‘Jongen, vergeet vader en moeder niet .... wees eerlijk en braaf!...’

Terwijl hij naar de voordeur stapt, treedt Dries, de vroolijke knecht, met eenen lantaarn op het voorhof. Dries is de klokluider der kerk. Heden overleed een meisje van op den zuiderheuvel en, terwijl de stilte over het dorp hangt en de nachtschaduw overal heerschen zal, zullen droevige galmen door de ruimte zweven en iedereen treurig stemmen. De dorpelingen zullen zich afvragen of ze ooit de ontslapene goeds deden, of ze zich niets te verwijten hebben jegens de overledene. Misschien zullen ze eenen traan in het oog voelen stijgen, als de klok hun in eentonigen zang toeroepen zal: ‘Heden wij, morgen gij!’

‘He, Everaart, gaat ge mee?...’ roept Dries. ‘Ik ga bimbambommelen. Dat arme Treesje Ruyck heeft haren lepel weggeworpen!... vroeg rood, vroeg dood, 't kind!’

Everaart zal met Dries maar meetrekken naar den toren, er zijn geliefkoosd plekje, waar hij zoo dikwijls vertoefde, nog eens zien. De knecht gaat voorop; zijne groote sleutels rinkelen; de lantaarn werpt eenen spookachtigen schijn op het kerkhof, over de rijen zwarte kruisen, die er wanhopig met uitgestrekte armen staan.

‘Ouden sterven en jongen ook...’ bemerkt Dries. ‘Binnen vijftig jaar kluppelen ze naar krakers met onze loopers. Een tweepooter is geene kraai, jongen; anders zou hij honderd vijftig jaar wachten, eer hij naar het pierenland trekt...’

Zoo pratend opent hij de breede kerkdeur.

Binnen is het donker, onpeilbaar diep. Het lantaarnlicht loopt er in verloren of bekruipt eenen stond de breede pijlers. Het is er huiverachtig, alsof een koude adem, die bevriest, ronddwaalt: de kerk heeft eene klamme, kleverige lucht, die eene siddering door de leden van den bezoeker jaagt. De wierookwalmen en het statig gezang zijn henen, alle warmte en leven uitgedoofd. Ze gelijkt aan een kruipdier, dat eenige uren in de zon heeft vertoefd, terug in zijne ziltige, naakte krocht schuilt. Hooge kleine vensters, groenachtige muren, alles stil en doodsch, in het midden de doodsbaar voor morgen...

Dries beklimt de torentrap; Everaart volgt hem. Hunne kloefen - in de week dragen ze buiten geene schoenen - klinken hol op het hout - als aardklompen, die op eene doodkist vallen. Fantastische schaduwen schuiven over de wanden omhoog. Eene vledermuis drijft hooger en hooger, in bochtige wendingen, soms onzichtbaar in den eenen of anderen hoek, soms als doorschijnend in het roode lantaarnlicht.

‘Kan ik den kaarsendief knippen,’ dreigt de klokluider, ‘hij zal nooit geene tandpijn meer hebben!’

Eindelijk is het tweetal boven, op eene soort van zolder. Stevige balken ondersteunen het plafond. Te midden der plaats staat eene oude doodsberrie

- dikwijls moet ze gediend hebben, want de draagstokken blinken en zijn uitgesleten - die niet meer gebezigd wordt: ze zou onder den last kunnen breken! Er op ligt een versleten, vettig lijkkleed - dat der armen, den zoogenoemden pelder, zwanger van pestreuk, met de vuile, gele strepen, welke een kruis vormen. In den hoek zette men een houten gesneden heiligenbeeld, wellicht een kunstwerk; de jaren laden er het stof op, op mijter en baard, op schouders en handen, en de heilige blikt met gebroken oog, wanhopig vóor zich. Immers - een nieuwerwetsch beeld prijkt, beneden in de kerk, met lief gelaat en zwarten oogappel: het is rood, blauw, groen en geel geschilderd, goud blinkt overal tusschen die blindende kleuren!...

Aan het eene einde des zolders stijgen de breede muren van den toren in de hoogte. Een laag, spitsbogig deurgat, immer open, gaapt aan, evenals de mond van eenen donkeren oven.

Ze dringen er binnen langs eene kleine, steenen trap van een vijftal treden en ze moeten zich bukken, ten einde het hoofd tegen de dikke wanden niet te stooten. Het licht valt er op de ruwe, blauwe arduinsteenblokken van de muren, vol gaten en spleten, waarin, onder eene dikke laag stof, geheimzinnige voorwerpen rusten, die niemand aanraakt, noch denkt aan te raken - soms het verrot lijk eener musch of eener vledermuis, door eenen uil vergeten na den smakelijken maaltijd. Dáar hangen de klokzeelen, door de oude vermolmde zoldering, die op eiken balken ligt. Eene ladder, gebroken eens, doch weder met ijzeren banden bevestigd - misschien het werk van grootvader, den smid, die

op 't kerkhof slaapt - leidt naar het deel van den toren, waar de klokken schongelen.

Everaart klimt naar boven, Dries blijft beneden.

‘Gaat ge weer in 't deksel van 't pepervat kruipen?’ roept de knecht. ‘Pas maar op, dat ge, met uw hoofd het eerst, niet naar beneden dondert. Hoog geklommen, laag gevallen!....’

Maar Everaart kent te goed de plaats. Hij is er!

Ja, daar hangen de klokken in de duisternis. Allengskens gewennen de oogen er zich aan. Langs de vier zijden zijn breede venstergaten, elk met een paar schuinsliggende dwarsplanken, welke niet beletten kunnen, dat jaarin jaaruit wind, sneeuw en regen er binnen dringen. In de diepte - het dorpje: boomen en huizen, als sombere vlekken; hier en daar een licht, als een groote glimworm; op den noorderheuvel, onduidelijk de molen; op den zuiderheuvel, schier onmerkbaar het reusachtig kristusbeeld.

Boven des jongelings hoofd heerscht de volle nacht in den kolk, dien de toren er graaft. De wind stijgt er in op, trekt uit iedere reet een zwaarmoedig lang gerekt gezucht, of loopt sneller, huilend of fluitend van onder naar boven, juist of eene gepijnigde spookgestalte omhoog trippelt, met de vleugels de houten wanden raakt en zoo de losgereten schaliën daveren doet.

‘Bommm!’ bonst de klok. Ze zwaait omhoog, met de opening naar boven. Alles kraakt; een getril loopt door de oude muren; het wiel vliegt rond; de klok duikt bliksemsnel neder, eenen halven kring beschrijvende; de zware klepel valt ten tweeden male op het brons. ‘Bommm!’ De toon slaat kletterend tegen de muren; de houten vloer

springt op, alsof hij onder 't geweld in de diepte storten wil. De toren schijnt in metaal gegoten: elk deeltje siddert en beeft, alles galmt mede.

‘Bommm!’

Een nachtuil laat zich uit het hoogste des torens vallen, slaat de vlerken open en drijft naar buiten. Ginder, op den steenweg, blinkt het licht van den eenzamen vrachtwagen, die om en met kommissiën naar Oudenaarde reed. Voorbij den watermolen wipt het lantaarnlicht van barbier Snep, die zijne klanten gaat scheren.

‘Bommm! Bommm! Dood!’ galmt onverpoosd de klok.

Everaart herinnert zich hoe dikwijls hij reeds deze tonen gehoord heeft! Het vertrek, morgen, stemt hem weemoedig; de klok roept eene wereld van droeve gedachten vóor zijnen geest. Daar schijnt het hem, dat de doodenzang, die men bij elke begrafenis hoort, in zijn oor klinkt, eentonig, naar, wanhopig:

‘Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam!’

Hij laat zich door zijn gevoel en door zijne verbeelding medesleepen. Bij het bronsgedreun wellen nijpende gedachten van sterven bij hem op; ijskoud wordt het rond hem.

Ginder, van uit de smis, stroomt de klaarte van het kolenvuur naar buiten. De jongen denkt aan zijnen vader, den stillen, eerlijken zwoeger.

Wat ziet hij in zijne verbeelding? Een gansch ander schouwspel: Priesters verschijnen, vanen, misdienaars, eene doodkist, eene schaar dorpelingen met ontblooten hoofde...

Het *de profundis* klinkt: men draagt zijnen vader naar het kerkhof... Is het een voorgevoel? Zal de dood weldra de smis bezoeken?

Maar Everaart rukt zich met geweld los uit de akelige begoocheling!... Daar slaapt het dorpje, waar ze allen wonen, zij, die hij liefheeft. Het zijn allen broeders om het graf; - vrienden, die in lijden en strijden elkander de hand reiken.

Zoo vliegen de gedachten de eene de andere na, totdat Everaart, aan de toekomst denkend, de hand opheft en stilzwijgend, plechtig eene belofte doet: Hij zal werken voor 't welzijn van allen op zijn geboortedorp!...

Ja, dat zal hij doen!

Zijn blik valt nu door de reten van den planken vloer: dáar beneden, onder hem brandt het licht van den lantaarn. De wind speelt met de vlam; de schaduwe van Dries danst over muur en vloer. Dries haast zich met het klokluiden; sneller volgen de galmen elkander op. De tonen krijgen voor Everaart eene andere beteekenis. Rapper nog doet de knecht de klok zwaaien. Everaart ziet de lente: alles groent, bloeit en geurt. De deernen trekken ter kermis; vreugde heerscht overal. Het hart van Everaart klopt door een samenvermengd gevoel van hoop, toekomst en liefde, van geluk en wonne...

Ja, weg met verdriet! De toekomst lacht hem toe! Na drie jaar zal hij terugkeeren, voor allen werken, met vader en moeder, en met nog iemand anders gelukkig zijn!...

‘Bommm!’ De laatste klokketoon vliegt, als een vogel, den toren uit.

‘He, zebedeus daarboven,’ roept Dries. ‘Mijn

liedje is gezongen! Wip af, we gaan wip-in spelen: de kookpot staat gereed en mijn gedarmte grolt om een zielemiske te mogen lezen!'

IV.

De nacht kruipt traag voorbij voor Everaart, die steeds met hetzelfde gedacht bezig ligt: morgen vertrekken!

Al de uurslagen op den kerktoren hoort hij galmen, bij lange tusschenpoozen. De barbier Snep - 't wakkerste kereltje van 't dorp - is blijven weven tot tien uren. Nu en dan verheft zich luider het gerucht van het water, dat een weinig verder op het rad van den mo!en bobbelt. Het horloge tikt in de keuken stil, stil immervoort. Eene muis knaagt tot middernacht aan de meelkist, die nevens Everaarts bed staat. En Dries, op den zolder, is in zijnen slaap beginnen te snorken. Tegen den morgen overvalt eene hoestbui zijnen vader. Zou deze dan toch ziek worden?

Eindelijk stijgen eenige onduidelijke geruchten van het dorp op: een haan kraait, de schelle morgen-groet zet zich van hoeve tot hoeve voort en klinkt ten slotte ook bij de smis; een zwingelaar stelt zich aan het werk en daarop slaapt Everaart van vermoeienis in...

Onrustig echter is zijn slaap. Hoe lang duurt deze?

In eens schrikt de jongen op: Daar glanst de morgen!

Heden vertrekt Everaart!... 'Vaarwel, geboortedorpje!' klinkt het in zijn binnenste.

Nu staat hij voór het venster zijner slaapkamer. De haan en de hennen gaan traag over het voorhof; de duiven loopen elkander na op het dak van den stal, waar de konijnen zitten en de kolen liggen. ‘Klink!... ding, ding!...’ hamert het in de smis. De zon klimt achter de boomen en doet de dauwdroppelen glinsteren op het gras van een hoekje des boomgaards.

De bel klinkt in de kerk, het orgel ruischt. ‘Agnus Dei qui tollis peccata mundi!’ zoo stijgt de zang op. Eens was Everaart daar misdienaar. Vaarwel, vaarwel!...

Alles op het voorhof is zooals het gister was, en zooals het morgen zal zijn - als Everaart weg is! Op de kamervensterrichel staat een stokviolier, die den naderenden winter voelt - October kwam! - en de bladeren slap hangen laat. De hond Moor ligt bij de houten pomp te sluimeren, op een busseltje stroo, dat verleden zaterdag vóor de deur als voetenkuischer gelegen heeft.

Karren en wagens rijden op de straat voorbij met geklots, geschok en gerammel: De werklieden trekken naar het veld voor den aardappeloogst...

Daar komt iemand, langs het hek, op het voorhof; het is de kerkbaljuw Rik, gevolgd door zijne vrouw Trien en zijnen twaalfjarigen zoon Wannes. Ze doen het landwerk van smid Vanderlaen, die den tijd niet heeft en immer in de smis zijn moet. Achter elkander, als drij tamme ganzen, trekken ze de keuken binnen; doch vinden er gewis niemand. In dezelfde orde komen ze buiten en bemerken Everaart achter het kamervenster, dat hij nu opentrekt.

‘Ha! dag, mijn engeltje,’ groet Rik, de schele

oogen draaiend. ‘Vadertje is in de mis niet en de bazin is ook niet te zien; we komen nochtans al een klein minuutje te laat. Maar zeg aan moedertje, dat we er naartoe zijn... Zoo dat ge vertrekt, mijn ventje?...’

‘Ja, Rik; dezen voornoen nog!...’

‘Houd u kloek, mijn manneke!’ wenscht Rik hem toe.

‘Stel het wel, mijn jongske!’ voegt Trien er bij.

‘Dag, Everaarke!’ sluit Wannes.

En in rij trekt het drietal weg: Rik met de muts over de ooren, den blauwen voorschoot aan en den driehaak op den schouder; Trien met hare kleine katoenen bekjeskap, haren gebogen rug en haren scheeven gang; Wannes met de steeds gescheurde broek rond de kromme beenen en de groote veldmand over het hoofd. Een aardig familietje - groote liefhebber van verkleinwoorden!

Everaart wenscht, in zijn hart, aan alles vaarwel. Morgen slaapt hij hier niet meer - weg!... Hij voelt, dat hij iedereen genegen is, alles bemint. Ja, hij zou willen blijven, hier, bij die lieden, die barrevoets loopen en zwoegen voor het droge korstje brood. Maar hij moet henen - henen! En alle dagen schoenen dragen, en afbreken met het oude leven! Hij heeft gespeeld met al de jongens van het dorp, jongelingen schier, als met broeders... en wanneer hij zal wederkeeren, zal hij een heer, dus een vreemdeling voor hen zijn. Zoo zegde hem gisteren een zijner oude makkers. Hij, een vreemdeling, op zijn eigen dorpje?... Neen, hij zweert het, neen, dat zal nimmer zijn!... Nimmer!...

En nu, vaarwel, kamertje, dat hij zoo liefheeft; waar hij zoo dikwijls genoegelijke stonden sleet met het een of ander boek van den meester; waar hij zoovele uren verbleef, om zich voor te bereiden voor zijn ingangsexaam! Vaarwel!

Everaart begeeft zich naar de keuken. Moeder komt juist van de eerste mis - die van den onderpastoor - terug. Ze legt haren mantel af, ziet eens naar het vuur in den haard en zet Everaarts ontbijt op. Daar staat zijne koffie met de geitemelk, welke men bij Snep haalt, en de boterhammen van wittebrood. Anders eet Everaart - gelijk iedereen uit de smis - bruin brood, vandaag niet. Everaart moet maar beginnen, zegt moeder. Heeft hij zijn morgengebed niet vergeten? Zooveel te beter! Dat hij een vaderons leze en ete.

Het horloge tikt voort, zooals het den geheelen nacht getikt heeft.

‘Smaakt het niet, Everaart?’ vraagt moeder.

‘Ik kan niet eten!’

‘Niet eten? Waarbij komt dat? Gij zijt nog niet toe, jongen: het is lang onderwege te zijn.’

Toch heeft Everaart geenen honger. Daar snuffelt Moor, de hond, aan Everaarts been en blikt hem aan, alsof hij wist, dat de jongen vertrekken moest.

‘Waar blijft vader, moeder?...’

‘Vader ligt in zijn bed... met eene valling of zoo iets...’ is het antwoord. ‘Het zal geen erg zijn:’

Indien Everaart niet eet, zal moeder alles weg zetten: Dries zou kunnen binnen komen en hij moet dat wittebrood niet zien. De kerel kan eten, dat het niet om te zeggen is!

‘Wanneer men van den duivel spreekt, ziet men zijnen steert!’ bemerkt Dries, die 't laatste gehoord heeft en, met zijn rond gelaat, juist vóor het openstaande venster verschijnt. ‘Wat zegt men van Dries? Dat hij ook een liefhebber van fijn gebakken meel is?...’

‘Ge zoudt beter doen met aan uw werk te blijven;’ knort vrouw Vanderlaen.

‘Als de boog te sterk gespannen wordt, breekt hij,’ vervolgt Dries. ‘Ik kwam om den kleinen klopt-er-op, die hier in den uitkijker ligt.’ En tot bevestiging steekt hij den hamer omhoog, dien hij op de richel nam.

‘Hebt ge Rik niet gezien?...’ vraagt Trees.

‘Rik en zijn heilig sacrament zijn naar de grondhangels[1]...’ antwoordt Dries en hij voegt er bij: ‘Wanneer het schaap blaat, verliest het eenen beet. Maar wanneer er niets in de kribbe ligt, mag het eenen geheelen dag blaten, dàt zegt Dries!...’ Deze verwijdert zich, een potsierlijk gezicht trekkende, en maakt inwendig de opmerking, dat men op doovemans deur niet moet kloppen... dat meer dan een redelijk schepsel Gods van geven naar den dieperik[2] niet zal gaan... en dat het, met het eten van fijn gebakken meel, o-p-op is, amen-en-uit voor Dries!

‘Zou men niet zeggen, dat hij het geriekt, als er iets te eten valt!...’ zegt moeder Trees. Ze luistert eene wijl, of ze den hamer in de smis hoort, en vervolgt:

‘En Rik is maar zoo even naar het veld vertrok-

(1) Aardappelen.
(2) Graf.

ken?... Men moet niet vreezen, dat ze eenen minuet te vroeg zullen komen; ik weet niet, waar het naartoe gaat, met dat werkvolk... Ze denken zeker, dat het hier bij boer Vergauw is, waar het altijd goed en wèl is...'

Ze heeft het tarwebrood weggesloten, daar Everaart niet eten wil. En nochtans, zoo spreekt ze, komt hier weinig wittebrood in huis. Wat bezitten de Vanderlaen's? Niets anders dan het water, dat langs de straat loopt.... Heeft Everaart misschien liever bruin brood?...

Het is acht uren. De trein vertrekt om negen en half. De statie ligt vijf kilometers ver. Dus blijft er nog een half uur te verspillen... om dan op het gemak te gaan... zonder te moeten loopen... Is nu alles gereed?... Niets vergeten?... Ja, de koffer is weg van gisteren... De rest wordt in de serveet geknoopt!... Vooral mag het testimonium of het getuigschrift van mijnheer den pastoor niet blijven liggen.... Het kostgeld voor den eersten 'ramester' - trimester wil de vrouw zeggen - zit in den binnenzak der nieuwe winterjas... Zoo'n dikke, lange jas heeft Everaart nooit gedragen; voor de eerste maal heeft hij eenen hoed!... Men ziet wel, dat Everaart het dorp verlaat... hij wordt waarlijk een heer!... Wijt het aan mijnheer den onderpastoor, jongen... Zonder hem kwam er niets van!...

Er blijven nog twintig minuten vóor het vertrek.

Everaart wordt zenuwachtig; hij is gejaagd en beeft. Wil hij bij vader gaan om afscheid te nemen?.. Neen, nog een weinig wachten!... Hij wandelt, in de keuken, om en weer, streelt Moor en blikt elken stond naar het uurwerk. Hij gaat tot op den dorpel

om nog eens den haan, de hennen en de duiven te zien; zelfs snelt hij tot in den stal, waar, nevens de kolen, de konijnen aan de kabuisstekken zitten te knagen...

Hij komt terug binnen: nog vijftien minuten!

‘Everaart, zeg nu aan vader dat ge vertrekt.’

‘Ja, moeder... ja...’

Het uurwerk gaat voort: Tik... tak... tik... tak...

Vrouw Vanderlaen staat dubbend in het haardvuur te staren.

Er blijven nog veertien minuten!

‘Waarom gaat ge nog niet, Everaart?... Wilt ge te laat komen?... Haast u en vraag een kruiske vóor 't scheiden. Beloof aan vader, dat ge altijd een goed kristen mensch zult blijven...’

Aarzelend staat de jongen bij de kamerdeur. Hij treedt eindelijk binnen. Dáar staat vaders bed met de bruine sitsen gordijnen. In eens snikt Everaart. Heeft men het ooit gezien?... Een negentienjarige jongen, die snikt!...

De smid zit bevend recht. Hij wacht Evevaart, die nadert.

‘Vader, ik vertr...’ 't Woord kropt hem in de keel. Hij vat de hand zijns vaders en deze knikt met het hoofd... knikt of hij iets niet zeggen kon... Zoo blijven ze: over hunne lippen komt geen woord en toch vertrouwen ze elkander veel... veel van genegenheid en verkleefheid. Nu zal vader Everaart in de smis niet meer zien; zijn zoon zal hem niet meer vergezellen, wanneer hij ergens wandelen gaat; zal hem 's morgens noch 's avonds niet meer ontmoeten, noch in den kleinen boomgaard, noch in den moestuin - nergens meer! Immer knikt de

smid met zijn bleek gelaat, met de diepliggende, weemoedige oogen. Hij wijst eindelijk met zijnen vinger naar de deur, want het wordt tijd; het scheidingsuur is daar!

Everaart verwijdert zich, trekt den zakdoek uit om zijne tranen af te drogen. Aan de kamerdeur gekomen wendt hij zich om, blikt, door zijne tranen heen, naar zijnen vader: Deze knikt nog altijd....

Vaarwel! Vaarwel!

Hij is terug bij moeder. Ja, het is tijd!... Daar klinkt het uurwerk: djing! Acht uren en half!... Moeder geeft den hoed aan Everaart, steekt hem het witte pak in de hand. Toe, jongen, 't is tijd!.. Dat hij zijn geld niet verlieze. ‘Kom hier, Everaart; moeder zal u een kruiske geven: God zegene u en God beware u!... Houd altijd aan uw geloof, Everaart...’

Moeder Vanderlaen is eene sterke vrouw: ze weet, dat alles voor het welzijn van den jongen gebeurt, en weent niet.

Hoor! is dat vader niet, die roept?

‘Zie eens, Everaart, wat vader wil... haast u!’

Hij treedt terug de kamer binnen. De smid zit nog in zijn bed recht en knikt immer, totdat het stil zijne lippen ontvalt: ‘Everaart! Everaart!...’ Hij grijpt dezes hand vast en duwt er eenen appel in: ‘Dàt is van vader...’ murmelt hij; ‘'t is weinig... uit een goed hart... Wees eerlijk en braaf, jongen...’

Na die woorden worden de gordijnen toegeschoven. Everaart vertrekt en, als hij zich aan de deur omkeert, ziet hij weer het gelaat zijns vaders, die hem nog eens aanblikt, vaarwel knikt en opnieuw verdwijnt.

De arme smid heeft maar dat èen kind meer!

Everaart komt in de keuken. Nu is het zeker uiterst tijd: met haast den appel in het pak!... Beef zoo niet, Everaart, en luister naar uwe kristelijke moeder: ‘Vergeet de geboden Gods niet, noch uw morgen- en avondgebed... Leg nooit uwen schapulier af... Allee! God zegene en God beware u, jongen...’

‘Moeder...’ stamelt Everaert en ziet ze teeder aan; ‘verdriet zal... ik u nooit aandoen... Vader... ook n...’ Het laatste woord eindigt in eenen snik. Doch Everaart wordt kalmer: hij moet vertrekken...

‘En bid voor ons...’ maant moeder aan.

Hetgeen hierop volgt, is als in eenen nevel gehuld voor Everaart: de hond, die hem opvolgt; Dries, die uit de smis komt geloopen, de hand van den jongen drukt, iets prevelt van ‘waterlanders’ en naar het werkhuis terugsnelt; moeder, die, aan het hofhek, eene laatste zegening hem achternazendt....Zijn hart murmelt een vaarwel aan alles: aan boomgaard, voorhof, stalling, woning, smis...

De kinderen, die ter schole trekken, zien den heentrekkende verbluft aan. ‘Hij heeft 'nen hoed!... Everaart is nu een mijnheer!... komt hij niet meer weer?...’

De geburen komen vóor de vensters of op den dorpel en roepen hem toe:

‘Dag, Everaart!... Ge gaat?... Goede reis!’

En de kleermaker Ward, die nevens de kerk woont, ziet vol verwondering naar de winterjas, zijn eigen werk, en spreekt tot zijnen knecht, Jef den bultenaar:

‘Aan 't lijf gegoten!... Nergens een plooitje!...’

En de schoenmaker Jan vraagt, daar Everaart voorbij zijn huisje moest:

‘Doen ze u geen zeer, Everaart? Nijpen ze niet?...’

Hij weet het wel - de schoenen zijn een weinig te groot, volgens moeders raad.

Daar komt Everaart bij de brug over de Keibeek, bij den watermolen en bij de school. De lessen zijn zoo even begonnen. De meester, die de dorpsbaan afspiedt, trekt een half venster open, steekt er het hoofd door, glimlacht en zegt:

‘Ha ha!... Ge vertrekt zoo vroeg, Everaart... het is iets nieuws voor u... *bijgevolg* zijt ge nieuwsgierig! Ge zult de naaste maal zoo haastig niet meer zijn!... De trein vertrekt om negen en half, *dus* hebt ge tijd genoeg...’

En de meester houdt het ten plicht zijnen oudleerling met zijnen raad te helpen - maar de jongen is verstrooid. Het snel gemommel, dat door het venster op zijn hoofd valt; het kloppen der holleblokken tegen de lessenaars; de bezwangerde schoollucht; de eentonige stem van den knaap, die de katekismusles opzegt; het dof geruisch van den watermolen, dat alles toovert hem terug naar de dagen, toen hij daarbinnen ook zat.

Plots stijgt een kreet achter den rug des meesters op. Deze steekt den langen arm door het venstertje en drukt Everaart tot afscheid de hand. Hoor binnen gaat het nog steeds zooals vroeger: ‘Wie heeft dat gedaan?... *Dus* dat niemand wil zeggen?...’

Everaart trekt verder, al over de brug en voorbij den watermolen, den eenzamen landweg op, te

midden der naakte velden, waar nog enkel het loof der rapen groent, benevens het smaragd eeniger weiden of klavervelden. De boomen langs de baan strooien hunne gele bladeren rond. De koeien grazen bij de elskanten, in de vochtige klaarte der herfstzon, die eene mijmerende tint over de streek werpt. In de diepte hangt een zilveren nevel over de meerschen, waar de koeienwachter op de trompe speelt bij een smokend loovervuur; de witblauwe rook zweeft over den grond voort, en blijft aan grashalmen en struiken hangen. De lieden op het veld staken eenen stond de dagtaak en blikken den toekomenden schoolmeester na.

Daar, links, ligt de hoeve van boer Vergauw. Rechts, ginder achter die wilgen, strekt zich de akker van Everaarts vader uit. De kerkbaljuw, met vrouw en zoon, arbeidt er. Everaart hoort iets van:

‘Mijn kereltje, mijn vriendje, Everaarke, goede reis...’

De jongen vervolgt zijnen weg. De landstreek ziet er treurig uit. Weldra zal de winter komen; een sneeuwmantel zal het veld bedekken en dan - is Everaart verre weg!

Wat schaterlach klinkt er? 't Is Simon Knock, de achtienjarige schelm, die zoo lacht, terwijl hij achter het vlierhout staat. Het is een kerel met bleek, ruig borstelhaar, een pokdalig, geel gelaat, flauwe, schier witte oogen en roodgezoomde, kortgewimperde oogschelen. Zijne moeder, eene arme weduwe, woont in een klein winkeltje op den Beekwijk en heeft tot haar ongeluk dien woesten zoon.

Ja, als Simon lacht, voorspelt het niets goeds! Hij staat met den rug naar Everaart gekeerd, met

de handen in de broekzakken, met de beenen wijd open. Hij schijnt iemand den doortocht te beletten, op het voedpad, dat naar boer Vergauw's hoeve leidt... Komt Stina daar niet?...Wat wil Simon?... Wat begeert hij van haar?...

Everaart versnelt den stap. Het afgevallen loover ruischt onder zijnen voet. Dat doet Simon omzien. Hij trekt de schouders op, als vroege hij zich, waarom die jongen met dien hoed zoo'n gramme blikken naar hem moet werpen, en dàt voor eene klucht. De guit opent en sluit ras de roode oogschelen, wat bewijzen moet hoe uiterst verbaasd hij is zoo iemand hier te ontmoeten. Is dat de mijnheer niet, de eerste der klas altijd, de mijnheer, die hem nu en dan eene duchtige klopping gaf?... Simon laat den mond openhangen, verbreedt de oogen, slaat uitdagend de aarde van zijne kloefen en, met het hoofd op zijde gelegd, zeilt hij, zoo snel hij kan, barrevoets den landweg op... Was hij bang van Everaart?... En loopend schreeuwt hij, als een trekvogel, in lange galmen: ‘Hoed!... Hoe... d!... Hoe... oe... oe... oed!...’

Stina komt half bedeesd nader. Schoon is het achttienjarig meisje, waaruit weldra eene vrouw zal wassen. Ze is van middelmatige gestalte, slank van leden echter. Ze draagt geene kap: hare donkerbruine haren zakken in dichte vlechten bezijden haar voorhoofd en zijn van achter samen gevlochten. Ze heeft een fraai kinnetje, eenen lief gevormden mond, en op de roode lippen eenen gullen glimlach, die twee rijen witte tanden laat zien en twee kuiltjes in de blozende wangen vormt. Dikke wimpers overschaduwen hare schitterende oogen.

‘Wat wilde Simon doen, Stina?’ vraagt Everaart.

‘Het is een deugniet, die niemand en niets gerust kan laten, Everaart.’

‘Wat zegde hij?’

‘Dat ik te veel pinkhaar heb en hij er de helft ging van nemen om rond zijne oogen te planten.’

Ze stappen samen voort. Waarom is de jongen inwendig gram? Om de klucht van Simon?

‘Zoodat ge nu vertrekt, Everaart,’ vraagt ‘Meiske’ het stilzwijgen afbrekende.

‘Ja, Stina... Nu...’

‘Ik ga een eindje mee; ik moet ook langs daar.’

Dit doet den jongen vermaak. Waarom? Misschien om niet alleen te zijn met zijne zwaarmoedige gepeinzen, die hem nederdrukken. Misschien streelt hem de gedachte, dat hun samentreffen geen bloot toeval is?... Zoet mag het genoemd worden te voelen, dat personen, die men verlaat, ons liefhebben.

Stil treden ze nevens elkander voort, op den weg, over de graszode, die hunne stappen verdooft.

Bij den grooten eik komen ze in eens vóor iemand, die roerloos onder de breede kruin des booms staat.

Is het Veyt niet?... Netter dan ooit is bij hem alles gewasschen en gestreken; de schoenen blinken; het purperroode gelaat is glad geschoren. Hij blikt grimmig, van achter den stam, naar eenige werklieden, die hem niet gegroet hebben, alhoewel zij hun werk staakten om hem na te zien. Hij Veyt, wil door iedereen gegroet worden: hij heeft geld... heeft zich zelven geholpen....

Maar de werklieden - waarom zouden zij voor Veyt de muts afnemen?... Ging Veyt niet voorbij

zonder te groeten, zooals het de regel is? Ook, hij bewoont de gemeente niet en is voor niemand vriendelijk. He Veyt! loop naar de weerlicht met uwen grammen blaaskop tusschen de breede schouders!... Weet men niet, wat voor een heerschzuchtige, verwaande kerel ge zijt?... In den tijd, dat ge naar Frankrijk trokt, om eenige napoleonskens te gaan verdienen, maaktet gij zooveel van uwen neus niet!...

Veyt verschrikt, nu hij Everaart achter zich hoort, en hij draait slechts half het hoofd naar hem. ‘He he! ge vertrekt toch?...’ mort hij en hij lacht. Daar op het veld groet men hem niet, maar ginder op het dorp, in de smis, weet men wel, wie Veyt is, en seffens gaat Veyt het er toonen ook. ‘He! Everaart vertrekt! Daar heeft Veyt geene zaken mee; vraag het liever aan schoolmeester Dus!’ zoo denkt Veyt. Meer dan een jaar is het geleden, dat Veyt naar de dorpsplaats trok - eenmaal heeft de meester hem, hoe hij zich verborg ook, bij het Meiersboschje gezien - maar hij beseft te goed hoe ze hem iederen dag bevend verwachten!... Ja, Veyt heeft zich zoo ver geholpen, dat er menschen vóor hem beven....

Waarom huivert de kerel en heft hij afwerend den stok op?... Zijn blik valt op Stina, die hij tot nu toe niet bemerkt heeft. Hij staart beurtelings de twee jonge lieden aan, als zochte hij de oplossing van een raadsel. Hoe is zij daar zoo in eens gekomen?... Hoe heeft hij ze niet gezien?... Hij opent den mond; hij wil spreken, doch bedenkt zich en stapt snel den heuvel af, in de eene hand het pakje in den blauwen neusnoek, in de andere den eiken stok.

Zoo trekt hij naar het dorpje, haastig, snel, als ontweke hij een gevaar, dat dreigend, onzichtbaar, uitgenomen voor hem, boven zijn hoofd hangt.

Veyt heeft gebeefd!... Wat zou men denken, moest men zien, hoe Veyt zich zoo ontstellen kan.... Zou men zeggen, dat het de zenuwen zijn?... Hoe scherp zou de schoolmeester hem aanblikken, moest hij die ontroering zien!...

Everaart en Stina geraken tot bij de Kruisstraat boven den heuvel. Daar hangt, nevens de drie groenachtig donkere thuyaboomen, het groot kristusbeeld, dat onverpoosd de gansche streek schijnt te bewaken.

Stina knielt sprakeloos op de bidbank en buigt het hoofd. Everaart wordt meer en meer bewogen. De zwarte boomen verroeren zich met zacht geruisch. Beneden, noordwaarts,ligt het geboortedorp in het gelende herfstloover en de zon beglanst de witte geveltjes der huizen. Hier en daar ziet men het water der Keibeek als zilver glinsteren.

Het meisje heeft zich opgericht. Zeker gaat Everaart rechtuit, naar de statie, zegt ze; zij moet links afdraaien.... Beiden schijnen ontroerd.

‘Dag, Everaart... Stel het goed!’ klinkt zacht haar afscheid.

‘Dag, Stina,... Tot weerziens!...’ spreekt hij en hij ziet ze met hijgenden boezem na. ‘Vaarwel, vriendinne!’ murmelt zijn hart!... Och, dat de schelm Simon haar niet terge!... Veyt en Simon, beiden bemint hij niet!

Hij zendt nog eenen blik naar het dorpje, waar allen elkander zoo liefhebben en de oude pastoor een echte vader voor allen is. Daar ligt geheel het

verleden, dat niet meer terugkeert.... Vader, moeder, allen... vaarwel, vaarwel, vaarwel!...

En nu - voorwaarts!

V.

Everaart is in de stad aangekomen. Hij heeft het baanhof verlaten en, na vragen en hervragen, trekt hij in eene lange, smalle straat, blikt er zoekend links en rechts. Overal ontwaart hij kleine winkeltjes, waar men alles verkoopen wil, doch niets verkoopt bij gebrek aan koopers; of doodsche gesloten huisjes, met groene deuren en witte gordijntjes achter de vensters.

Schier op het einde der straat blinkt hem, boven eene vuile, oude poort, het opschrift: *Bisschoppelijke normaalschool*, in het oog.

Ja, het is hier. Hij herkent het gebouw, waar hij het aannemingsonderzoek ondergaan heeft.

Stil is het in de straat. Vóór het venster van een woningje, nevens de poort, zit een magere kleermaker, met lange sluikharen, droefgeestig te naaien; aan de andere zijde ziet men, in een huisje, vóor de kleine vitrien, van alles prijken; doch de winkeldeur blijft gesloten, alsof er nooit een mensch binnen trade.

De weemoedige kleermaker ziet eens op, buigt weer het hoofd, zoodat men nog enkel de plat ineengedrukte muts, de sluikharen en het puntje van den langen, rooden neus ziet. Ja, het is er waarachtig stil in de straat; enkel een hond loopt rustig voorbij. Everaart neemt den beltrekker vast en voelt zijn

hart kloppen. Luid klingelt en galmt het binnen - eene klok in eenen kloostergang!

Daarna wordt weder niets meer gehoord. Geen mensch is er te zien in de doodsche straat der doodsche stad. De hond verdween aan den anderen hoek uit het gezicht. Wachtend blijft Everaart staan. Zelfs de kleermaker ziet naar den jongen niet meer om. Eindelijk hoort Everaart sloffen op de kasseisteenen der school schuiven en sleutels klinken: men nadert. De poort gaat met een spleetje open: Everaart sluipt binnen en weer is de poort toe.

Een dikke, halslooze, krombeenige knecht, met een rond, rood wezen, met iets spottends in de kleine piepoogen, met blond, weerspannig haar, ondanks al het gebruikte vet, blikt Everaart eenen stond aan, terwijl hij den bos sleutels zwiert.

Het is een ‘nieuwe’ - zoo denkt de knecht, die om de winterjas lacht, welke de jongen reeds aanheeft. En, eer de smidszoon hem het woord kon toesturen, sloft hij overschillig weer weg, met de sleutels klingelend, alsof hij gansch alleen op de wereld bestonde.

Baart het intreden van eenen ‘nieuwe’ niet meer opziens?

Daar, die opene plaats, is de speelplaats zeker. Langs de twee zijden, lange gebouwen, eentonig geel gekalkt. Te midden van de plaats een tiental linden, die mistroostig hunne bestoven bladeren laten neerzwirrelen. Nergens een geluid, een levend wezen - tenzij twee musschen, die, op den boord der dakgoot, staroog end vóor zich blikken.

Ginder, boven den lantaarn, die, in den muur, aan eene ijzeren stang vastgemaakt is, verschijnt, boven

de kleine gordijntjes van een venster, op het eerste verdiep, een hoofd: een priester, met blozende wangen evenals die van een rozig meisje, kijkt Everaart eene wijl diep wanhopig aan en verdwijnt daarna.

Everaart zal, in afwachting dat er iemand kome, maar eventjens rondzien. Achter eenige vensters staan rijen lessenaars op elkander te staren en te wachten naar de leerlingen; achter andere eene piano of harmonica, waarop het stof dag en nacht neerzijgt; achter andere nog zware tafels en banken zonder leuning. Vóor eene deur, die naar eene trap leidt, staan vele manden en koffers, die de namen hunner eigenaars dragen, de toekomende schoolmakkers van Everaart.

Daar keert de halslooze knecht met twee mannen terug. De eene is een lange, magere oude met grijzen stoppelbaard en een druppeltje water aan den afdalenden neus; de andere, een jonge met hooggekleurde wangen, opgestoken neus en vooruitspringende onderkaaksbeen, dat hij gestadig op- en neerknakt, gelijk iemand, die iets lekkers aan 't smullen is.

‘Waar zijn al de andere dan?...’ vraagt Everaart, na den onbeantwoord gebleven groet.

De druipneus en de knakker zetten voorzichtig eenen opgenomen koffer weder op den grond - koffer, welken ze gingen boven dragen - keeren zich langzaam naar den smidszoon om en, te zamen met den poortier, bekijken den jongen, alsof deze hun gevraagd had:

‘Wilt ge mij eens goed bezien?...’

En dàt doen zij ook. Wat voor een zonderlinge nieuwe is dat? Weten de knechten misschien niet,

wat voor een schepsel een leerling is?... Hij slaat den bal mis, die boer, indien hij denkt, dat er, in de verste verte, tusschen eenen knecht en eenen leerling, een schijn van gemeenzaamheid kan bestaan! Ja, het reglement zegt, dat de leerlingen geene gemeenschap met de knechten mogen hebben.... Hoe ongerijmd!... Wie heeft ooit verondersteld, dat een knecht der normaalschool ooit tot eenen leerling afdalen zou?...

'Waar de andere leerlingen zijn en wat ik doen moet?...' vraagt Everaart, en opborrelende woede ligt in den toon zijner stem.

De halslooze zwiert zijne sleutels voort, schenkt eenen stond al zijne aandacht aan de schoenen van den buitenjongen, lonkt vervolgens van terzijde naar het venster boven den lantaarn en antwoordt ten slotte, naar de trap wijzend;

'Dortoor boven!... kofferzolder hooger!...'

'Verdoemd! dat vraag ik u niet!...'

En plots zwijgt Everaart, daar de kerels verschrikt achteruitwijken.

'Gevloekt!...' grinnikt de knakker.

'Gevloekt!...' herhalen de twee andere.

Snel nemen ze den koffer weer op en bestijgen de trap. 'Zoo zal het niet lang duren met hem... men zal er kort spel mee maken,' bemerkt de druipneus.

Boven zetten ze den koffer neer. De dikke strijkt uitdagend de hand door de vette haren; de wipneus knapt meer dan ooit, of hij eindelijk iets lekkers ginge eten, en de oude grijze, die boven de twee andere knechten uitsteekt, legt het hoofd op zij en loert met één oog, medelijdend naar den nieuwe....

‘Een schoon begin, manneken!’ lacht de dikzak; ‘men zal het u wel wijs maken!...’ en weg zijn ze.

Everaart moet inwendig bekennen, dat het een schoon begin is, en stijgt, vol droeve gedachten, naar boven.

De slaapplaats is eene lange, smalle, lage zaal, van beide zijden met kramen bezet, als op eene kermis zou men zeggen - het eene kraam aan het andere vast. Nu hangen er witte gordijnen vóor. Everaart rukt eene dezer weg en ziet, dat de kramen eigenlijk bedden zijn. Een walgverwekkende schimmelreuk bezwaart de lucht. In eenen der zijmuren, boven de bedden, kijken, van het eene einde tot het andere, kleine venstertjes, die een doodsch, wit licht binnen werpen. Ginder, in eenen der gevelmuren, is een enkel groot venster; langs daar ontwaart men daken, veel daken en verder den kerktoren.

Een groot kristusbeeld hangt bij de trap. Aan de andere zijde der slaapzaal bevindt zich eene kleine plaats, waar de leerlingen zich wasschen, en daar, links, eene tweede trap, die naar den kofferzolderleidt.

Hoe akelig en eenzaam schijnt het hier aan Everaart! Hier zou hij dus drij jaar leven. Drij jaar! Ja, vader heeft gelijk te beweren, dat hij beter zou doen smid te blijven!

In eens krijgt hij als eenen elektrieken schok; een traan dringt in zijn oog. Daar, vóor de waschplaats, staat zijn koffer. Iets van Voorde!... Welkom! welkom! zoete herinnering van 't dorpje, waar ze wellicht weenend - vader toch! - aan hem denken. Hij knielt vóor den koffer en opent hem. Wat ligt alles in orde! De hemden, die moeder gestreken heeft -

ze kan het niet goed en dàt raakt hem zooveel te meer! - de roode neusdoeken, de kousen, de handdoeken, de warme wollen dekens en bedlakens. Hoe hebben ze voor hem gezorgd en nochtans hebben ze thuis geenen cent te veel! 't Schijnt hem zooveel te dierbaarder! Ja, Everaart ziet vader en moeder geerne en zal dagelijks aan hen denken, en niets, niets verteren, dan hetgene volstrekt noodzakelijk is.

De avond is gekomen, ook de leerlingen, opgewonden en vroolijk. De ouden - de jongens van het laatste studiejaar - zien er levenslustig, zelfs verdacht levenslustig uit, alsof ze nog steeds in de herberg waren. Men loopt naar boven, naar beneden, overal rond, en velen genoeg zijn er, die zich een gewichtig aanzien geven en aan de nieuwen toonen, dat ze hier gansch thuis zijn.

De bewaker, mijnheer Houtveer, een geestelijke, wandelt ook rond en schijnt ontzag genoeg te hebben om overal, waar hij komt, de luidruchtigheid als bij tooverslag te doen ophouden. De tijd vervliegt en wanneer de zon achter den gelen omheiningsmuur en de vuile gebouwen is ondergegaan, zinkt onder de ‘normalisten’ de opgewondenheid allengskens weg.

't Is alsof de ‘ouden’ in en op alles lange, vervelende uren lazen: in den langzamen tred des bewakers; op de sombere muren; op al de vensters, die als levenlooze oogen op de speelplaats staren; op de treurige boomen, welke er beweegloos staan; in den rook, die traag uit de schouwen der naburige huizen opstijgt; in de gasvlam, welke door den halsloozen knecht aan-

gestoken wordt en eene lange schaduw over de speelplaats werpt. De mist daalt over de stad; de avondlucht wordt koel - weldra is de winter daar met sneeuw en ijs...

't Is gansch avond. De bewaker heeft met dreigende stem verwittigd, dat niemand meer mag boven gaan; de bel zal het avondgebed aankondigen en daarna moet elk zich, in het diepste stilzwijgen, ter ruste begeven.

Ja, het oude leven herbegint en dàt zou den meest opgewonden stillen!...

Wat hoort men plotseling? De leerlingen blijven staan en zien toe; de bewaker heft het hoofd op en spitst de ooren; boven de gasvlam des lantarens verschijnt het weemoedig gelaat des priesters.

Bij eene der linden staat een leerling - een blonde met langen haarbos - en hij zingt met heldere stem, in zalig zelfvergeten, een liedje, zingt alsof hij op eene dorpskermis ware, ver van alle argusoogen verwijderd, door vroolijke drinkebroers omringd.

‘'t Is Baert!’ zeggen de ouden en fluisteren zich het woord ‘gedronken!’ toe. Hoor hem eens aan. 't Refrein van het straatliedje klinkt:

> Mollepootje, zei dat lief meisje,
> Mollepootje is geluk voor mij!

Ongelukkige, kondet gij dan toch geen ander lied kiezen, een lied, dat van geene meisjes spreekt?... Nu staat Baert daar, bij den laatsten toon het gelaat glimlachend geheven, met half geloken oogen, de armen vóor zich uitgestrekt... Voor dat lied zal de jongen later tranen, genoeg tranen storten...

Maar het zal de eerste en de laatste zang zijn, uit

het hart opgeweld, dien Everaart hier vernemen zal. Na dien avond hoort hij er niets meer dan de eene of de andere leerling, die, in de traag heendrijvende avonden, loodzwaar, stil, met de tonen des ruischenden harmoniums, sleepend eenen kerkzang zingt en gewis er bij aan het dorpje denkt, en aan de muziek, dien hij er - door de herinnering roerend schoon! - in 't kleine kerkje hoorde ...

Haastig en luid galmt de bel; de keten, waaraan ze klingelt, slaat tegen den muur alsof ze breken wil. Boven den lantaren verschijnt het droefgeestig gelaat van den priester, die komt zien hoe de leerlingen naar de studiezaal voor de avondbede trekken.

Hier branden de gasvlammen onder groene reusachtige schermen en de stralen verlichten enkel het benedendeel der studieplaats. Dit is eene oude zaal, waar vele, vele leerlingen gezeten hebben: velen er van rusten reeds onder de stille kerkhofzode, anderen zwoegen voor 't levensbroodje. Doch hoe oud de zaal ook zij en hoevele leerlingen er studeerden, toch heeft niemand zich ingebeeld, dat hier een bloempot op de vensterrichel staan, dat een sijsje in eene kooi aan den muur zingen kon! Zouden dat geene uitzinnige gedachten zijn? ... Moet het hier geene echte studiezaal wezen?... Zie maar rond: de lessenaars zijn zwaar, lang, doorgroefd, doorkorven, doorsneden; de muren vuil, naakt; overal teekenen zich zwarte inktvlekken af, zoowel op den plankenvloer, als op het matte vensterglas, waar geen ongeteugelde blik doordringen kan om eens naar buiten te wandelen; tot zelfs op den zolderwand, juist boven de opening van dien groenen lichtscherm, trekt eene groote klad het oog.

En hoe zal het morgen zijn? ... Nu zijn de lessenaars nog ledig; doch morgen zijn overal boeken, waarvan velen hun bovenkleed verloren hebben, opeengestapeld: in en op de lessenaars, op de richels, op den grond, in alle hoeken, op alle plaatsen, waar men zich kan inbeelden, dat een boek kan steken, staan, liggen of hangen. Sommige hebben hunne vaste plaats en wachten er gelaten op hunne meesters; andere wandelen rond, verblijven nu hier dan daar, alsof ze nooit eenen eigenaar gekend hadden, komen in alle soorten van handen, worden geworpen, verschopt en gestooten, vallen soms bij eenen meester, dien ze nooit hadden noch moesten hebben. Weinige leven voort in reinheid, zooals ze ter wereld kwamen. Andere worden opengesneden en doorzocht, besmeurd en bevlekt, ontvangen honderden aanteekeningen en opschriften, krijgen groote ezelsooren, alsof men er dag en nacht aan sleurde. Velen voelen gestadig starende oogen op zich gericht, oogen, die tot in de minste plooien hunner ziel lezen, zooals men nimmer met eenen mensch zal doen, en zooals nimmer een mensch het geduld kan hebben zulks te laten doen. En nooit komt een levend wezen hier binnen - een mensch, die geen leerling is - of het denkt aan studie en laat genoeg zien, dat het weet, wat studie is en hoe ernstig studie zijn moet ...

In den hoek, juist van voren, staat een soort van spreekgestoelte op vier hooge stijlen: 't gelijkt eene giraaf, van hals en kop beroofd. Doch bemerkt men er geenen giraafskop, men ontwaart er eenen bewaker, die, beter dan ooit giraaf het doen zou, jaar in jaar uit zijnen blik op de leerlingen laat rusten en dàt zoo zwaar, dat deze - van louter vermoeienis

- hem dikwijls elders wenschen om eens te zien, wat ze zouden verrichten, wanneer er geen blik op hen weegt ....

Nu leest de bewaker Houtveer, met eentonige stem, de avondgebeden. Wat voor eene taal gebruikt hij? ... Everaart verstaat er niets van. En ondanks het mat glas en den loodzwaren blik ijlt de geest van den jongen weg. Hij bevindt zich thuis en zit met vader, moeder en Dries rond den haard; hij luistert naar de koddige woorden van den knecht, die met het pijpje in den mond veropenbaart, wat hij doen zou, indien hij ‘spijkers’ hadde. Hij zou Everaart doen terugkeeren; al de barvoetloopers van 't dorp wat duimkruid geven om eens ferm te lampetten; alle dagen fijn gebraad van den krulstaart eten....

Ja, oost west, thuis best!

Daar wordt Everaarts vluchtende geest bliksemsnel naar de studiezaal wedergetrokken: Eene schoone, zachte, gevoelige stem verheft zich tot eenen roerenden zang, zoo roerend, dat de tranen in Everaarts oogen parelen. Die zang is eene diepe aandoenlijke bede, alhoewel de jongen de woorden niet begrijpt:

In manus Domine....

De zoet aangevangen, zwellende zang trilt door de studiezaal, spreekt van hoop en weerzien, voert de ziel, langs het venster in de avondstilte door de onmetelijke ruimte naar hooger kringen, naar iets onbegrijpelijks, onvatbaars, waar de ziel onwetend en vruchteloos naar smacht: iets aardsch en iets hemelsch...

Everaart bidt: Dat de Heere God hem helpe; hij wil een man worden en 't goede stichten...

Vader en Moeder, Dries, vrienden van 't dorpje, u allen heeft Everaart lief; voor u allen wil Everaart zorgen...

Des anderen daags, na de mis, waar niemand in ontbrak, bevond de smidszoon zich weder in de studiezaal. Er viel geen blik uit het gestoelte en toch voelden de leerlingen geenen lust om iets te verrichten, wat ze anders niet deden... De nieuwen waren te nieuw en de ouden wisten zeer goed waarom ze zich heden niet verroerden: er daagde een onweer op, waarbij er buiten noch wind noch weerlicht zou te ontwaren zijn.

Langs de openstaande deur kwam een zachte, voorzichtige stap binnen, die de stilte, als het ware, scheen te vergrooten. ‘De directeur!’ dreef het, als een adem door de zaal. Waarlijk, hij was het. In dien schoonen priester herkende Everaart den man, die boven de gasvlam, al over de kleine gordijntjes, naar buiten had gezien. Veertig jaren oud kon de bestuurder der normaalschool wezen; op zijn blozend vrouwengelaat, hoe iederen trek er ook tegen opstond, lagen eene droeve gelatenheid, eene afgetrokkenheid van de wereld, die het harte koud maakten; zijn blik was diep weemoedig, en wanneer hij op de leerlingen rustte, scheen hij te zeggen: ‘Armen, armen! ik heb medelijden met u; in welken staat is uwe arme ziel?...’ En wanneer die man al eens glimlachte, was het zoo treurgeestig, dat men dacht dat hij weenen ging... Zeer godvruchtig was hij; werd er ooit een strijd in zijn binnenste

geleverd, dan was het vóor het oog van zijnen God alléen, in tranen en bidden, gesterkt door de gedachte aan hem, aan wien hij hart en ziel had geschonken, dien hij zelfs, zonder het te weten, afgodisch aanbad: Aloïs van Gonzagua, den spaanschen edelman, die, op het kasetel van Castiglione geboren, op achttienjarigen leeftijd vaarwel aan de wereld zegde...

De bestuurder zette zich in het gestoelte en zijn blik zworf weemoedig rond, toen hij met zoetklinkende en trillende stem sprak en toonde, hoe groot de last was, dien men op zijne schouders gelegd had, welke scherpe doornen op zijn levenspad groeiden; doch moedig zou hij voortwerken, *ad majorem Dei gloriam*, al moest zijn hart bij elke trede scheuren en bloeden...

Men zag op zijn gelaat maar al te wel, hoe dit hem griefde, alsof zijn hart waarlijk gebroken ware. Hij verliet, na een vurig gebed, de zaal, den smartvollen blik ver, ver vóor zich op de zee van onrecht gericht, zee, die dag en nacht voor hem golfde, steeds hooger klom met haar eeuwig gezucht:

'Wee, wee, de arme zielen!'

Niemand verroerde zich in de studiezaal; de ijskoude wind van het onweder was in de zaal geslopen: de storm naderde - daar was hij!...

Langs de deur der studiezaal slofte - alsof iedereen het hier deed - een priester binnen, de heer Van Waarnem, en hij deed meer dan éenen leerling verbleeken. Mijnheer Van Waernem was een kleine, dikke, rolronde kerel, met eenen korten hals, met de kin steeds omhoog, alsof er een stok onder stak, met rond aangezicht, met vuilen stoppelbaard, een viertal dagen oud, en met breeden, sarcastisch

lachenden mond, vol gele verbrokkelde tanden. Hij droeg eenen zwaren bril op den neus en eenen ouden hoed in den nek. Zuiver was hij nooit; zelfs versch geschoren, gekamd, gewasschen, scheen het toch of het een of het andere hoekje verwaarloosd bleef, en bij voorbeeld aan zijne nagelen dacht hij niet eens. Men zag hem immer met versleten, gevlekte kleederen - 't was alsof ze van den eersten dag bij hem versleten waren - en afgedragen, groote, platsende schoenen. Zijn humeur wisselde gemakkelijk af; doch men wist niet goed of hij gram was, als hij lachte, ook niet of hij vroolijk was, als hij er zuur en weerbarstig uitzag. Echter zeer goed wist men, dat hij met allerteederste godvrucht voor den heiligen Josef bezield was: dàt zegde hij zelf dikwijls genoeg, om het nimmer te vergeten.

Hij slofte binnen en sloeg bij iederen stap de rokken met de kromme beenen vooruit. Uit zijne oogen, door de blauwe glazen heen, tintelde iets ongewoons, iets van zonderling innig genoegen...

Daar zit hij in het gestoelte en, terwijl hij het kleine deurtje sluit, sluit hij ook den grooten mond, trekt de hoeken neerwaarts, laat de zware, zwarte wenkbrauwen zakken. En toch tintelt het voort, door de blauwe glazen heen. Hij verheft de stem en er trilt iets van genot tusschen, dat in geenen enkelen boezem een weinig verlichting giet. Hoor, wat hij zegt! Weten de leerlingen niet, dat al de regels van het huis onverbiddelijk zijn, daar zij enkel door de noodzakelijkheid werden voorgeschreven? Moeten de vaders van het gesticht niet waken, niet beletten, dat het verderf en de geest van opstand in de sterkte sluipen? Moeten zij er geenen krachtigen dam tegen opwerpen?...

't Is of de winterregen tegen de ruiten slaat; velen zitten te bibberen op de doorkorven banken en zouden liever sterven, dan er eene week te zitten zoo als nu. Van Waernem weet het wel: hij is de uitvoerder der hoogere bevelen, hij is de beul!

Hij spreekt met ronkende volzinnen - want hij is leeraar van letterkunde - tot ten slotte een naam klinkt, die meer ontzetting te weeg brengt, dan eene ontploffende bombe: Baert!

De blonde Baert staat recht. Zijn blik dwaalt verward rond; hij schijnt niet te begrijpen. Wat wil men van hem? Wat heeft hij misdaan?...

Hoort gij niet, Baert?... Men verzoekt u, vóór den middag nog, het gesticht te verlaten om er nimmer terug te komen! Gij zijt de waterscheut, die de goede tuinman uit den boom snoeit om dezen te redden. Ga, ga... Eens het vonnis uitgesproken, blijft het onwederroepelijk... Ga!... niemand kan noch wil u helpen!...

De jongen ziet eens rond; doch voelt zich geheel alléen op de wereld en buigt het hoofd. Hij denkt bij den bestuurder te gaan en daar op de knieën te vallen - maar even goed zou hij het gebouw, met het hoofd, tot gruis trachten te stooten... Hij neemt zijne boeken en zijne handen beven gelijk die eens ouderlings. Hij vertrekt. Hij is zoo weinig zijne ontroering en bewegingen meester, dat hij struikelt: eenige zijner boeken vallen op den vloer. Hij heft weer het gelaat op - iedereen ziet, dat het natbeschreid is - en blikt wanhopig rond, als smeekte hij, dat toch iemand den paria - met de handen vol - de boeken zou opgeven...

Niemand?... Ja wel, Everaart doet het, het hart

vol deernis. Dat ontging Van Waernem 's blik niet.

Och! wat ware het, moest Everaart, weggejaagd, op Voorde terugkeeren! Vader zou niets zeggen doch wegteren van schaamte; moeder zou denken, dat haar zoon een slechtaard geworden is; hij zou den ouden schoolmeester in zijne hoop teleurgesteld hebben en de dorpelingen zouden verachtend op hem nederzien.

En wat de ongelukkige Baert misdaan had, wist niemand juist.

Het scheen, dat de rampzalige een meisje liefhad; men - een verklikker! - had hem op eene kermis, gedurende de verlofdagen, ten dansfeest gezien.

Dansen en meisjes liefhebben?... O dat was de ijselijkste der ijselijkheden!

Dien nacht sliep Everaart in met de gedachte aan Stina Vergauw en hij droomde, dat men hem, om haar, schandig wegzond.

Het is de derde dag na de aankomst. De leerlingen van het eerste studiejaar wachten op den leeraar van wiskunde, den heer van Geel, in eene killige, half donkere klas.

De verwachte leeraar is een diklijvige priester met zeer breede schouders. Hij heeft een bleek, naar de ooren uitgerokken gelaat, met afhangende wangen en een glansend voorhoofd. Hij draagt eenen fijnen, gouden bril vóor de uitpuilende oogen. Het blinkend zwart, maar dun gezaaid haar ligt zorgvuldig en behaagziek op zijde gestreken. Bij den eersten oogslag verraadt hij, hoe hij over zijn eigen persoon tevreden is: fijne rok om het lijf,

fraaie, zilvergegespte schoenen aan de voeten, hagelblank linnen, dat uit zijn kleed kijkt, kleine mollige, wel verzorgde handen! Krakend net mag men hem noemen, van onder tot boven, en hij kan geene lompe kerels - boeren - lijden; lievelingen maakt hij: wel gevormde en schoon gekleede! Zijn beste raad is: handen, voeten en hoofd goed rein te houden, het overige zal wel van zelfs komen - zie maar eens naar hem, den heer Van Geel! Hij is het tegenbeeld van den heer Van Waernem; ook beminnen ze elkander niet. De heer bestuurder - vóor hij in de normaalschool kwam - bereidde zich tot een gewichtig ambt: overste in een vrouwenklooster. Dat doet hij nog, evenwel buiten de weet van den heer Van Waernem en van den heer Van Geel; maar beiden toch koesteren de hoop, de streelende hoop, eens aan het hoofd der normaalschool te staan; de heer Van Geel om zijne goede wiskundige lessen en weergalooze strengheid, de heer Van Waernem om zijne door iedereen gekende en onovertrefbare devotie tot den heiligen Jozef.

Keeren wij terug in de klas. Het uur van beginnen is voorbij. Plots wordt de deur opengeworpen. Daar staat de heer Van Geel, die streng de oogen over de klas drijven laat. Heeft hij geen gerucht gehoord? Hoe wacht men op den man met de weergalooze ontoegevendheid? Dat ze het maar aan de ouden vragen, de nieuwen hier, of niet iedereen vóor hem beeft! Hij beklimt snel den spreekstoel, draait en herdraait er zich, eer hij eene gemakkelijke houding vindt. Zoo even verliet hij den zachten zetel in de warme kamer. Rust zijn oog niet op Everaart?... Deze draagt zoo iets op het aange-

zicht, dat aan den heer Van Geel niet behaagt; zoo waar, het schijnt, dat de knevel bij hem reeds doorschemert!... Jongen, hier gelden geene knevels; iedereen moet vóor den heer Van Geel beven!... Het oog van den leeraar glinstert in eens: Everaart moet de kerel zijn, die op den dag der intrede gevloekt heeft.

De heer Van Geel leest het gebed vóor de klas, strekt daarna den arm uit, richt den wijsvinger naar Everaart, heft den molligen pink op, alsof hij een modejonker ware, die met eenen gouden ring praalt.

'Wat is de rekenkunde?... Gij!...' vraagt hij kort en streng - natuurlijk in het fransch.

De rekenkunde?.... Daaraan verwachtte zich Everaart niet. Hij dacht aan eene kleine aanspraak, een hartelijk woord of zoo iets. De jongen heeft, onder de studiën zijn boek doorbladerd, de verdeeling nagezien, maar wie zou zich ooit aan zulke vraag verwacht hebben. Zoo, van het begin af, moest hij van buiten leeren?... In zijne moedertaal zou hij wellicht iets goeds antwoorden; maar in 't fransch gaat het niet; op het dorp spreekt niemand die taal en wat hij zegt, mag geen antwoord heeten.

'Hoe is uw naam?' vraagt mijnheer Van Geel, ditmaal in het vlaamsch, zeer zacht en kalm, terwijl hij zijne welverzorgde nagelen beziet.

'Everaart Vanderlaen, mijnheer.'

'Goed! En hebt ge reeds een rekenboek, Everaart?...'

'Ja, mijnheer, ik heb een...'

'Zeer goed. En wist gij, vriend, dat gij hier in deze klas kwaamt voor mijne rekenles?'

‘Zeker, mijnheer, maar...’

Hoe maar?... En donderend onderbreekt Van Geel.

‘Maar weet gij, Everaart Vanderlaan, dat gij eene “croûte” zijt, dat wij reeds “croûten” genoeg hebben en wij de “croûten” aan de deur zetten?’

Everaart, gij zult waarlijk een weerbarstige kerel zijn, indien ge niet snel vooruitgaat met leeraars, die de luien, de onachtzamen, de willekeurigen, de weinig begaafden zoo stevig aanzetten; in zulk een gesticht met de eentonig geel gekalkte muren, waar niets het nadenken stoort; in zulke school met de groote studiezaal, waar de matte ruiten den geest dwingen binnen te blijven. Rood worden moet ge niet, Everaart; voel u klein, maak u klein; drijf de opborrelende gramschap uit uw hart; roep vóor uwen geest den bleeken Baert met het betraand aangezicht. En zoo zult ge wel vergeten, dat u stil aan de knevel wast. 't Zijn hier allen, allen kinders, onder de hoede van dezelfde zorgende vaders!

Achter de gele muren, vol stof en spinnewebben, met namen en raadselachtige woorden overschreven, strekt zich een tuin uit, een tuin vol wonne en zonne, zelfs wanneer alles doodsch en akelig in het gesticht schijnt. Van de doffe, lange, slecht verlichte slaapplaats heeft men er het zicht op, door het eenige gevelvenster.

't Is zaterdag-namiddag.

Everaart mocht met de andere leerlingen boven komen: ze hebben stipt een kwartier tijd om het een en het ander in gereedheid te brengen.

Het gevelvenster staat open. Het is een laatste schoone herfstdag en, met de zonnestralen, dringt een gulle adem binnen, die van blijheid en vrijheid prevelt.

De weinige dagen, welke Everaart hier sleet, vond hij zoo lang. Steeds voelde hij zich bewaakt; niet eens mocht hij den blik, vrij, heinde en verre, zooals thuis, laten rondzwerven! Onweerstaanbaar voelt de jongen zich tot het venster aangetrokken. De zon glanst heerlijk aan den wijden, azuren hemel, waar geen wolkje een enkel vlekje teekent; zij overstroomt den hof met haar koesterend licht, dat overal doordringt: van het gezellig looverhuisje tot onder den ouden roodbladerigen beuk, die zijne bladeren neerschudt op het verbleekende gras onder hem. De lijsterbessen hangen gloeiend rood, in dikke trossen, tusschen de hazelnotestruiken; en ginder glansen de bloedkleurige vruchten van het spaansch hout als koraalparelen tusschen het donkere, fluweelachtige groen....

Eene juffer zit, met breiwerk, onder den treurwilg bij het vijvertje, waar roode vischjes zwemmen.

Everaart zinkt in droomerijen weg. Hij ziet zijn dorpje terug, de smis, het gelende geboomte met den watermolen, achter de huizen en ook - Stina! Zijn dorpje zonder Stina - dat bestond voor Everaart niet.

In eens schrikt de jongen op. Achter hem staat de heer Houtveer, de bewaker, de kloek gebouwde geestelijke, met gitzwarte kroezelharen, scherp afgeteekende trekken, bruin, verzengd gelaat. Hij heeft eene breede bovenlip, waar de geschoren baard steeds op doorkijkt. Zijne donkere oogen met gelen weer-

schijn vlammen, zijne dunne onderlip beeft. Hij handelt met de leerlingen als een dragonderoverste; wat tegen de regels van het huis gebeurt, gebeurt tegen hem. Toen hij, reeds verscheidene jaren geleden, hier kwam, hadden eenige losbollen, gedacht hem te kunnen overrompelen, hem te doen plooien - hij alléen weet, wat hij in zijnen hoogmood geleden heeft! Maar die dagen zijn voorbij...

'Vanderlaen!... Naar beneden!...' klinkt het als eene losbarstende bom. Het is alsof de lange, stille slaapplaats invalt. De ringen der bedgordijnen ringelen. Een gesmoorde spotlach drijft, heel stil, door de ruimte. Nieuwsgierige oogen blikken door elk reetje, elk hoekje - zoo treedt Everaart tusschen twee rijen bedden.

Hij wandelt op de eenzame speelplaats. Ginder boven den lantaarn, kijken twee blauwe oogen hem weemoedig aan, alsof ze vragen:

'Och!... zeg mij: Zou die leerling slecht zijn?'

Nevens den gang, in de keukendeur, staat de halslooze knecht, strijkt snel de handen door de vette haren, steekt de schier onzichtbare, witte wenkbrauwen op en zet de kleine oogen zoo ver mogelijk open. Daar komt nu de knakker er achter, en boven de twee hoofden lonkt, met één oog, de oude dienstbode, vol medelijden, naar Everaart. O! hun gelaat zegt het zoo duidelijk:

'Die kerel gaat het hier niet lang trekken!...'

VI.

De regels van het huis waren den leerlingen voorgelezen: Iedereen wist, wat hij doen en laten moest,

welke stappen hij zetten mocht, wanneer, wat en hoe hij hoefde te bidden, Och! bidden - genoeg!... Bidden bij het opstaan en slapengaan, gebed en overweging des morgens en des avonds, gebed vóor iedere studie, bij elke wekelijksche biecht, bidden heel den dag door, altijd en immer, zoo dikwijls er mogelijkheid was - en voorwendsels werden genoeg opgegeven!.... Veel bidden! ja, zeker.... doch vergeten had men, in gouden letters, zoo breed mogelijk te schrijven:

'Dit volk eert mij met de lippen, maar hun hart is ver van mij!'

Gedwongen bidden!...

Uitzonderingen waren er evenwel: jongens, die uit eigen beweging baden, dikwijls onder de studieuren met een kerkboek zaten, een rozenkrans tusschen de vingeren, zuchtten en smeekten. Nooit had iemand aan die ongelukkigen geleerd:

'Help u zelf en God zal u helpen!'

En de Heer hadde hun mogen vragen:

'Waarom roept en smeekt gij? Ik geef u tijd, gezondheid, verstand en ge verspilt alles in lispelspel en lafheid!...'

Ja, alles ging er volgens de regels toe - eene echte fabriek! de boeken, die men van buiten moest leeren, werden aangewezen. Wee hem, die een ander boek lezen durfde! Wetenschap - zoo noemden de zorgende vaders het - werd er ingepompt tusschen bidden en prevelen: woorden, altijd woorden, niets dan woorden! Nooit is een luchtbol zoo beroofd van gas geweest, als die fabriek van gedachten. De klok zet de fabriek in beweging; het bidden en inpompen begint: altijd inpompen,

vandaag en morgen, en bij het inpompen ligt daar de fabriek als een reusachtig, levenloos lichaam. En tusschen dat inpompen vlotten de blikken der leeraars wantrouwend onder de wantrouwende leerlingen. Zelfs de knechten zien er wantrouwend uit. Geene deur, geen hoekje, geen spleetje of er zit wantrouwen in. Later, als men uit de fabriek verlost is, denkt men na of alles geen droom geweest zij!....

Bespiedende oogen - overal!... Geen wezen of het moet bespieden of bespied worden. Help uwe vaders in hunne moeilijke taak; denk, dat gij zondigen kunt door raden, beschermen, gebieden, prijzen, mededeelen, behagen, niet beletten, niet straffen, niet *overdragen!*... Niet overdragen!... Overweeg dat alles wel: in het leven zal het u dikwijls van pas komen. Maak u maar een goed denkbeeld van de wereld en weet, dat ge later nooit van uwe geestelijke, uwe ware overheden zult bemind worden, indien gij niet overdraagt. Draag over; leer van nu af aan, dat een nederig mensch zich aan zijne vaders toevertrouwt en geen gehoor geeft aan het valsch, bedriegelijk gevoel van eigenwaarde. De mensch is slechts een ellendige aardworm. Dat alle slechte kiem van hoogmoed en eerzucht uit het hart gerukt worde en men onverschillig blijve voor tranen en wee. Er is maar één goed: het eeuwig goed!

Draag over!

En de overdragers vinden reeds hunnen loon hier beneden: de vrede des harten, de genegenheid der vaders!... En iedereen bemerkt het wel, dat ze vrij zijn, dat er geen ijzeren juk op hen rust, dat er voor hen geen dwang bestaat, zooals voor de anderen; dat

ze mogen ongelukkigen plagen, tranen en wanhoop zaaien... Hen wegjagen?... Daar is geen gevaar voor: Zijn ze de hoop der toekomst niet?...

Everaart kon, onder het gedurig inpompen, droomen van het kamertje thuis en van 's meesters boeken, welke in zalig zelfvergeten hij er las. Hij tooverde zich het open venster voor, het plein, den zonneglans, de bladeren des druivelaars, die zich geheimzinnig bewogen. Hoe was hij er soms rustig en wèl des middags met het boek vóor zich, tot zijne oogen moe van zien waren en hij in nadenken en mijmeren weg zonk... Hier - niets van dat alles! Geene letter, die tot vermaak van den geest schijnt gedrukt, die niet uitsluitelijk voor het inpompen dient. Vroeger vormde hij zich een gansch ander denkbeeld over leeren. De meester Valcke was ook geleerd en kon zoo aardig vertellen over allerhande zaken, dat het Everaart met verwondering sloeg. Hier leerde hij vele dingen, doch niets, dat hem trof, zijne aandacht boeide, hem deed nadenken. Hij leerde, dat er een land bestaat, dat China heet - hoofdstad Pekin, voorname steden Shang-haï, Canton, Hang-Tcheou! Echter of er daar ook fabrieken waren, in den aard van die, waarin hij werkte; of er dorpjes bestonden met een torentje in het loover; of er menschen - en welke - leefden, dat wist hij niet, moest het niet weten: 't Zou hem immers op het exaam niet gevraagd worden. Pekin, Schang-haï, Canton, Hong-Tcheou en anders niet!...

Hij kon opzeggen - zooals 't gedrukt stond en zóo eischte men het - wat een mikroskoop is: hij zou er nochtans éénen willen zien hebben, om eens eene geheele wereld in éénen druppel water te

kunnen bewonderen, om afwisseling met het inpompen te brengen. Doch niemand toonde er hem eenen..

En dat inpompen was geene kleine zaak! Al die honderde ellenlange dingen van buitenleeren was vrij moeielijk. Zie maar eens de lijst der namen van Vlaanderens graven, de jaartallen van elken veld slag der geschiedenis, het getal dooden er gebleven, enz. En 's lands wetten zonder ooit een woordje uitleg: 't was onnoodig en louter tijdverlies! Verder de rangschikking der bloemen met verdeelingen en onderverdeelingen, zonder ooit eene bloem onder het oog te hebben - 't kon verstrooiing en wanorde voortbrengen. Zeer zeker: niet gemakkelijk!... Goed voorwaar, dat het een voortreffelijk gesticht was: de leerlingen werden er allen fijne bollen - de eene fijner dan de andere - ofschoon soms nu en dan er gevonden werden, die een klein, onmisbaar woordje vergaten, of, onder het afbabbelen van definities, *scheikunde* met *natuurkunde, hevel* met *hefboom* verwarden. Doch zoodra men den verdwaalden het eerste woord zegde, waren ze terstond weder op de goede baan. Een echt bobijnrolletje, dat afloopt en hier en daar eenen knoop in den draad krijgt!

Er waren er nochtans, die dat inpompen drommels moede werden, den neus in alle hoeken en kanten staken, om te zien of er niets te vinden was, dat aan geen inpompen geleek. Men vond er, die met den dood op het lijf, in 't genipt, eene pijp tabak rookten, omdat tabakrooken geen inpompen was. Anderen, door wanhoop gedreven, klommen, hoe zelden er ook kans tot lukken scheen, klommen over den muur, langs den hof des buurmans, stormden -

blootshoofds in de hemdsmouwen, om zich niet te verraden - de straat op, sprongen blozend en blakend in eene herberg, vroegen er, verwilderd, een glas bier, zagen gedurig rond, ledigden de pint in eens en snelden weer weg, de bazin in den waan latende, dat ze ergens eenen moord gepleegd hadden! Wee, die stormers, indien een bespiedend oog hen bemerkt had!... Anderen wenschten ziek te wezen of hielden er zich voor, dronken machtig veel medecijnen: 't was eene afwisseling in het fabriekleven! Eenigen beeldden zich in, dat ze verliefd waren of het bij de eerste gelegenheid worden moesten: in 't geheim schreven ze alle mogelijke en onmogelijke vrouwenamen, wischten ze echter gauw uit, werden, op iedere wandeling, op 't zicht van elk meisje - 't voorwerp hunner onverzadigde liefde - tot achter de ooren rood! Velen eindelijk - dat waren de slechten! - vonden genoegen in plagen en kwellen; dat konden bijzonder goed die met het bespiedend oog, ze hadden immers geene straf te duchten!

Vraag het maar aan Bert Goorits, eenen grooten jongen, sterk gebouwd als een reus, met zwarte kroezelharen, kleinen neus en dikke lippen - eenen halven neger! Kan men zich iets inbeelden, dat men hem niet doen lijden heeft?... Heeft men hem ooit éénen dag met rust gelaten?.. Is er één nacht voorbijgegaan zonder men zijnen slaap stoorde?... Heeft men van alles geen gebruik gemaakt om hem te tergen: van zijne lichaamsgebreken, van zijne bloedverwanten, van hetgene hij liefheeft, van hetgene hij haat?... Bezit hij een kleedingstuk, dat geene spoor van vervolging draagt? Een boek, dat er niet

van getuigt? Hebben woede, lach, tranen er aan geholpen? En moeste hij zijne lichaamskracht gebruiken, zou men hem niet wegjagen? Bij wie zou hij steun vinden?... De heer Houtveer ziet hem - den ruststoorder! - met leede oogen aan en de bestuurder heeft medelijden met de ziel van den armen verdwaalde, die, in de kapel onder de mis, de hand dreigend tegen eenen terger durfde opheffen, in stee van zijn lijden en wee den Heere op te offeren....

En in dat indommelend, verstompend fabriekleven behield Everaart geen juist denkbeeld meer van een boek - althans geen denkbeeld zooals vroeger. Waar was nu zijn drift voor het lezen?

Op eenen zaterdag kwam Everaart op den kofferzolder. Daar in eenen hoek, tusschen schoenen, stof, vuilnis, ledige doozen en andere voorwerpen, lag een stuk van een dagblad. Werktuigelijk nam hij het op en las. Hoe zonderling! Lezen en niet hoeven van buiten te leeren!

> ‘*Rampen en ongelukken*.
> Gisteren heeft men uit de stadsgracht het lijk van een jong meisje getrokken. Het werd herkend voor dat der genaamde Helena Mijsse, oud achttien jaren, wonende in de Buurtstraat. Liefdeverdriet schijnt niet vreemd aan deze ramp te wezen.’

Plots verscheen het beeld van Stina vóór den geest van Everaart. Waarom dacht hij aan haar? Om de afwisseling?... Neen! Waar hij ook ginge of stonde, zag hij Stina... En terzelfder tijd barstte een volkaan inhem los: de leeslust was daar weer! Weg met al dat

apenspel, dat woordengebabbel! Hij moest voedsel voor zijnen geest hebben: een boek, een boek!...

Wil hij naar huis om een schrijven? Onnoodig: alle brieven moesten gelezen worden, zelfs die, welke de ouders aan hun kind schrijven; kon men in zulke *gelezen* brieven zijn gemoed uitstorten, *waar* zijn? En ook hij wist wel, dat men geene andere dan voorgeschreven boeken hebben mag! En waar zou hij het voor het oog der bespieders bergen?... Nooit heeft iemand gedacht, dat het aan eene normaal-school past eene bibliotheek te bezitten?...

Was het voor de anderen ook zoo?... Voor Everaart echter was het zóo: de geel gekalkte, hooge gebouwen en muren vormden voor hem eene echte gevangenis. De zonnestralen zelve werden er gevangen gehouden, geleken akelig aan droeve gekerkerden, die langzaam voortkropen, te smeeken schenen om uitgelaten te worden, ten einde naar een vroolijker plekje te vertrekken, hier nimmermeer terug te komen en de schimmel gerust over alles te laten groeien.

Toch, Everaart zou een boek hebben. Hij zou lezen!

De vijf eerste maanden zijn zoo verloopen. Maart kwam.

Het avondmaal is gedaan. De leerlingen genieten een kwartier uitspanning; ze komen op de speelplaats en wandelen sprakeloos rond - zonder taal of teeken, volgens de regels van het huis. Daar gaan ze heen en weer - als lijken, die zich automatisch bewegen - tusschen de nog van bladeren beroofde boomen. Dit uur heeft de smidszoon het liefst. Gevoelt hij zich dan een weinig vrijer, omdat hij

niemand spreken, niemand hem het woord toesturen mag? Hij kan met zijne gedachten wegijlen, verre, heel verre, de wijde wereld in, naar allen, die hij kent en bemint - naar zijne ouders, naar Stina, naar den schelmschen Simon, naar Dries, Veyt en al de dorpelingen! Maar zonderling mag het heeten, dat hij zoo dikwijls aan Stina terugdenkt!... En zoo weggedwaald, als in een zacht *dolce far niente*, als in een zoet vergeten half ingesluimerd, wandelt hij daar, terwijl de wind door de takken der linden waait en zich soms verheft boven het schuivend gerucht der voeten op den grond.

Het klokje klinkt.

Zwijgend begeven de leerlingen zich naar de studiezaal: voor het laatste uur studie. Ze zitten weldra, na de bede, roerloos onder het oog van Houtveer, over hunne boeken gebogen. Men hoort soms eenen hoest, het tikken van het groot hanguurwerk, het krassen der pennen over het papier; soms wordt een vreesachtige blik gewisseld, of een oog ziet behoedzaam van onder den groenen scherm op - waarvan anderen aanmerking nemen - Zoo kruipt het uur voort...

Everaart leert het harmonium bespelen: het is de wensch der vaders, zoo kan hij eens koster worden. Iedere leerling heeft zijnen bepaalden tijd om zich te oefenen. Het is Everaarts beurt: hij neemt zijn *vesperale* en verlaat de studeerplaats. De speeltuigen - er zijn er verschillende - galmen buiten droevig in de avondstilte. Everaart voegt er weldra zijne tonen bij. De vaders verbannen alle wereldsch muziek: kerkzang, akkoorden, praeludiums mag men laten hooren - daarbuiten niets!

Het speeltuig, dat Everaart aanroert, staat in den refter. De deur wordt geopend en priester Verguet, leeraar van Fransche taal, verschijnt, zooals altijd met het gelaat omhoog, alsof hij ver vooruitblikt naar iets, dat niemand ziet. Hij heeft een jong, knap voorkomen, kort en blond haar, eene blozende gelaatskleur, omkrullende lippen en iets zachts in de oogen. Doch hoe jeugdig hij er ook uitziet, liggen er, voor een scherp oog, talrijke, fijne rimpels in het voorhoofd. Br rust iets treurigs, iets, dat van afgematheid spreekt nevens de oogen, iets van bittere gelatenheid in de hoeken des monds. Zijn gang verraadt, dat de wereld hem onverschillig laat, als hadde hij sedert lang aan alle wenschen en droombeelden vaarwel gezegd. Iedereen weet, dat hij niets beters verlangt, dan op een klein dorpje priester te worden; maar *hooger* weet men ook, dat hij de overdragers veracht, veel door de vingers ziet en geene enkele bijzondere devotie onderhoudt.

De heer Verguet komt in de eetplaats, juist alsof hij onverschillig voorbij wil wandelen; doch vlak achter Everaart blijft hij staan, staart omhoog en vraagt:

‘Wat gaat ge worden?’

Everaart wendt zich om: het gelaat van den priester is ten hemel gericht, alsof hij niet gesproken hadde.

‘Speel maar voort,’ zegt hij zacht. ‘Wat gaat ge worden?’

‘Schoolmeester, mijnheer.’

‘Dan moet ge zorgen, dat men u niet wegjage...’

‘Wegjagen?...’ herhaalt Everaart. ‘Mij?...

Mij?... Zeg, mijnheer, gaat men mij wegjagen?'

En de blik blijft ten hemel gericht. De geestelijke wrijft de hand over de blonde borstelharen en wandelt langs de andere deur weg. Everaart ziet hem, in het lantarenlicht, over de verlaten speelplaats gaan, immer het oog naar boven, waar hij misschien een lang vervlogen droombeeld zoekt...

Wie kan zeggen, dat de Heer Verguet eenen schuldige verwittigd heeft? Wie kan hem iets ten laste leggen?

Everaart zit als duizelig bij het harmonium.

Wegjagen?

In eens gaat een verblindend licht voor hem op.

'Het boek!...'

Ja, men zal hem wegjagen!

VII.

'Het boek! het boek!' herhaalt Everaart en hij nijpt zich het voorhoofd, als wilde hij er eene reddende gedachte doen ontspringen. Hij verlaat het speeltuig en sluipt op de teenen naar de deur. In den gang stijgt de trap naar de slaapzaal.

Everaart luistert. Nadert niemand? Het licht valt door de vensters hier en daar met lange strepen, groeven delvende in de duisternis. Bevend gaat hij langs de trap omhoog, als een werktuig, dat aan eene geheime drukking gehoorzaamt.

Ware, boven, de deur eens gesloten? O! dan is hij reddeloos verloren! In het duister tast hij met de handen en wacht een weinig bij elke schrede. De droeve muziek der speeltuigen warrelt met den wind over de speelplaats, snijdt door de lindekrui-

nen en waait verder over de muren, de hoven, de huizen....

De trap kraakt en doet Everaarts angst vermeerderen. Eindelijk komt hij boven...

Ha! de deur is open!

Eene glasvlam brandt met nauw merkbaar licht. Het ontneemt den adem aan den jongen. Wie heeft dàt aangestoken?... De knecht?... Een leeraar?... Dus: de avondbede gaat beginnen... en dan - dan bemerkt men zijne afwezigheid! Haastig!

Zweetdruppelen biggelen over zijn gelaat. Zou er iemand boven zijn?... Ware de heer Houtveer hier eens verborgen, om plots vóor Everaart te verschijnen en hem toe te roepen met eene stem, die trilt door verontwaardiging:

'Ha! ge zijt daar!... U wachtte ik! Weet ge waarom ik u altijd zoo zonderling aanzag?... Omdat ik u kende; omdat ik in de plooien uwer ziel las; omdat ik wist, dat ik u, op eenen dag als nu, op eenen stond als nu, zou toeroepen: Hier weg, gij! Vertrek! Ga, ga, voor immer! Uwe vaders verloochenen u! Ga en wees de nagel van de doodkist uwer ouders!'

Everaart schuift voort, onhoorbaar, stil, alsof hij den vloer niet raakte.

De flauwe vlam werpt eenen doodschen schijn - eenen valen lichtstaart - over de slaapplaats en gitzwart teekenen zich de venstertjes af. De witte gordijnen der bedden hebben iets spookachtigs in zich en worden langzaam gerimpeld door den wind, die langs het groote gevelvenster naar binnen huppelt.

Doch aan spooken denkt Everaart niet. Hij voelt

dat het akeligste wat er op dezen oogenblik voor hem wezen kon, het verschijnen van de eene of andere priestergestalte zijn zou.

De gemoedstoestand, waarin Everaart verkeert, is niet weer te geven, nu dat het gaat beslist worden of hij gered of in oneer en schande gedompeld zal zijn...

Hij nadert n^{r} 33, zijn bed. Hij opent de gordijnen en siddert bij het rinkelen der ringen. Zijn adem wordt kort, brandt, wanneer hij de dekens wegtrekt en eenen hoek zijner matras opligt. Hij brengt er aarzelend den arm onder, voelt eerst behoedzaam, doch zoekt, tast, woelt weldra.

Niets!... Niets!... Er is niets te vinden!...

Het boek, dat hij er geborgen heeft, is verdwenen! Het moet in de handen der leeraars zijn! Geen middel nog het te vernietigen! Te laat!...

Zijn hoofd duizelt! 't Is alsof hij in eene kolk daalt, dieper en dieper; de wanden stijgen bliksemsnel in de hoogte. Eindelijk, alles draait, dommelt en suist... Hij strekt de armen uit, alsof hij vallen gaat!...

Moed!

Hij wankelt naar beneden, zakt bij het dalen door de kniën en zit - hoe hij er kwam, weet hij niet - weder op den stoel vóor het speeltuig. Zijn oog richt zich in eens werktuigelijk naar de vensters, die op de speelplaats uitgeven. Ziet hij niet het weemoedig gelaat des bestuurders, die hem schijnt te zeggen:

‘Wee, wee u! ik heb medelijden met uwe arme ziel!’

Met zijne ziel? Och! heb liever medelijden met

hem, met zijne moeder, met zijnen armen vader!...

Weer is het gelaat weg. De halslooze knecht steekt grinnikend den breeden kop binnen, in den refter, trekt zich terug en daar klinkt de groote bel woest, wild en geeselt den muur. Everaart gaat, onbewust van alles wat rond hem gebeurt, naar de avondbede. Hoe zonderling blikt de heer Houtveer hem aan - zoo zonderling, alsof hij eene vlieg, die hem lang tergde en hem telkens ontsnapte, tusschen de vingeren zou nijpen en verpletten wil...

En wanneer, na het gebed, Everaart boven is gekomen, zich ontkleed heeft en te bed ligt, spookt er hem een enkel woord immer dreigender en dreigender vóor den geest:

'Weggejaagd!'

Iemand, die zich diep ongelukkig gevoelt, vindt den besten balsem in den slaap. Maar deze komt voor Everaart niet en zoo rampzalig is hij, dat hij in zijne wanhoop wenscht voor eenige jaren in te slapen. De morgen breekt aan en rust daalde over de oogschelen van den jongen niet.

Everaart komt beneden. Ja, de leerlingen weten, dat er iets buitengewoons op handen is: alles roept dit hem toe; iedereen blikt hem zwaar, weemoedig, medelijdend aan; iedereen is vol bange verwachting. En waar Everaart ook de oogen richt, gedurende de morgenbede, de mis, het ontbijt, steeds voelt hij den blik van den heer Houtveer op hem wegen, dien blik, welke schijnt te zeggen:

'Ik lees in de plooien uwer ziel! Wat is een leerling tegenover mij? Wie mij tergt, breek ik als eenen dorren tak!'

Na het ontbijt - waarbij Everaart, tot geluk

der uitgehongerde gezellen, niets gegeten heeft - komt de leerling-poortier - ambt, dat elk op zijne beurt vervullen moet - bij hem en spreekt:

‘Ge moet bij den direkteur gaan!’

Al de gezichten der leerlingen wenden zich naar den geroepene; velen worden bleek en voelen medelijden. De mensch voelt altijd medelijden met een lot, dat ook het zijne worden kan: daarom is er in den dood iets zoo schrikkelijks!

Everaart gaat over de speelplaats, waar de muziekleeraar, uit de stad, met den halsloozen knecht staat te boerten. Kan men boerten, wanneer iemand zoo ongelukkig is als Everaart? De knecht intusschen bekijkt den jongen geheimzinnig. Wordt zijne voorzegging geene waarheid: Weggejaagd?... Ginder loert de oude, grijze stoppelbaard, met een enkel oog, van achter eene linde: Ligt er geen traan in zijnen blik?...

Alles schijnt eenen droom voor Everaart. Zijn geest kan geen juist denkbeeld vormen. Zoo komt hij in de kamer des bestuurders...

Droefheid en lijden huizen in elke plooi van het gelaat des direkteurs. Men zou zeggen dat hij, terwijl hij Everaart beziet, weenen gaat. De leerling ontwaart op de tafel het noodlottig boek, dat hij maar al te wèl kent; het boek, dat hij gisteren avond te vergeefs zocht - de schoone gedichten van Emanuel Hiel!

Everaart murmelt iets bij het binnentreden: wat het is, weet hij zelf niet goed en de bestuurder zeker nog min.

Deze spreekt met zijne zacht klinkende stem tot den ongelukkige. Everaart heeft een hart ver-

scheurd, dat hem liefheeft, en wil dat hart doen dood bloeden! Heeft de rampzalige niet gezien wat de vaders geleden hebben, toen men den verdwaalden Baert moest henenzenden, de wijde wereld in, waar hem alle verderf wacht? En nu - nu zal men weer gedwongen zijn zoo te handelen!

Everaart stottert, dat het zeker nog zoo ver met hem niet is... zoo ver niet als met Baert...

Zoo ver niet?... Dàt zal van Everaart afhangen! Baart was voor geene verbetering meer vatbaar, gansch bedorven en vooral niet rechtzinnig. Niet rechtzinnig!... Ware hij het geweest, men zou het als een begin van berouw aangezien en medelijden gehad hebben. Baert bleef verstokt: in stee van zijne vaders in hunne moeilijke taak te helpen, had hij geene enkele inlichting willen geven. Hij had alles geloochend, gedacht het helderziende oog zijner vaders te bedriegen...

'Inlichtingen!' Everaart schrikt op. Dus heeft men Baert weggejaagd, omdat hij geen verklikker wilde worden!

Rampzalige Baert, men heeft uwe arme ouders schier doen sterven van schaamte, uwe toekomst vernietigd, schande en oneer aan uwen naam doen kleven, u wellicht voor het leven eenen ellendigen dompelaar gemaakt, maar hef fier den blik op - gij zijt een eerlijke jongen!

Zonder het zelf te weten, recht Everaart het hoofd en zijn oog ontwijkt dat des bestuurders niet meer.

De geestelijke vervolgt met zijne weemoedige, indringende stem, of de jongen er wel eens aan gedacht heeft hoe ze thuis zouden lijden, moest

men hem als eenen onwaardige henenzenden?

Och! al te dikwijls heeft Everaart er aan gedacht! Er speelt hem iets door den geest, het trilt op zijne tong: - een zwaar geheim ligt over zijn huis, een geheim, dat hij niet begrijpt, dat in nauw verband staat met oom Veyt voor wien allen in zijne woning beven, een geheim, dat zijnen vader het lachen verbiedt, en indien Everaart nu weggezonden wierde, dan - o dan!...

En toch, Everaart zwijgt en - lijdt. Hij voelt eensklaps, dat hem de keus vrij blijft tusschen oneer - en den dood zijns vaders. Ja, sterven zou zijn vader er zeker van, want ware zijn zoon dan niet onteerd?... En nu denkt hij aan het akelig tooneel, dat hij zich voorspiegelde, op den toren van het dorpskerkje: de priesters en er achter - de lijkkist...

Een wrange traan rolt over zijne wangen...

Daaraan hecht de priester niet veel waarde en hij verzekert aan den leerling, dat alles van zijne rechtzinnigheid zal afhangen. Hij weet, dat er eene samenzwering voor 't verderf bestaat, dat men schande over het gesticht wil brengen, zielen, hem toevertrouwd, doen verloren gaan. Everaart moet zijne geestelijke overheid helpen. Het is eene vreemde zonde het kwaad niet te beletten, niet over te dragen. Men heeft de vaders gezegd, dat er brieven in 't geheim verzonden worden. Is dit waar?...

Eene rilling doorloopt het lichaam van Everaart: oneer of den dood zijns vaders! Bleek staat hij daar, doch geen klank komt over zijne lippen...

Weemoediger dan ooit ziet de geestelijke hem

aan, knikt nadenkend met het hoofd en vervolgt zuchtend:

‘Waarover spreekt ge zoo altijd met uwe gezellen?... Zeker houdt ge slechte samenspraken?...’

‘Neen!’ antwoordt Everaart kortaf.

Eene wijl blijft de bestuurder in vertwijfeling, met gefronste wenkbrauwen zitten; vervolgens zucht hij diep en neemt het boek van de tafel.

‘Dat slecht boek hebt gij gelezen?’ murmelt hij wanhopig. ‘Och, kind, wees rechtzinnig; laat de genade des Heeren u verlichten; stort uw hart uit aan hem, die op aarde de plaats van God voor u bekleedt; spreek alsof gij in den biechtstoel vóor de voeten van uwen biechtvader knieldet, om vergiffenis over uwe zonden te bekomen.’

Zoo spreekt hij nog lang voort en bevestigt aan Everaart, dat hij spreken mag, zooals een boetvaardige aan den rechter, die in Jesus' naam vergeeft.

‘Wees eerlijk!’ klinkt het in Everaarts binnenste. 't Zijn de geliefde woorden zijns vaders.

‘Niemand heeft mij met het boek gezien,’ zegt de jongen, medegesleept, half overwonnen; ‘maar ik wil rechtzinnig zijn, ik heb de eerste bladzijden van dat boek gelezen, enkel de eerste...’

Eenen stond glanst, vol hoop, het oog der bestuurders.

Everaart zwijgt. Mocht hij den leerling, die hem het boek gaf, verraden?

Met het wanhopig gelaat ten hemel en oogen, die in tranen zwemmen, blijft de geestelijke zitten.

‘We weten, wie u het gaf,’ moedigt hij aan, ‘een ongelukkige, die het in de vacantie ontvangen,

doch niet gelezen heeft, en niet wist, dat het zoo slecht is...'

De lippen des bestuurders bewegen zich, hij bidt. En weder klinkt daarna zijne stem, zoet, indringend, overtuigend.

'Wie heeft gisteren, over den muur, het gesticht verlaten?' vraagt hij.

'Wees eerlijk!' klinkt het in Everaarts binnenste, en vastberaden, sprakeloos blikt hij ten gronde.

De geestelijke herneemt met smeekende stem:

'Ik bid er u voor de laatste maal om: wilt gij onze genegenheid niet verdienen, wilt gij ons in onze heilige zending niet helpen? Later, misschien, zult gij ook zielenlast dragen en mijne smart begrijpen. Ik smeek den goeden God, dat gij mij niet dwinget u als onwaardig te verwerpen...'

'Ik zal, van vandaag af, alles rechtzinnig doen, wat ik kan... mij aan alle regels onderwerpen...'

'Ongelukkige! Ik begrijp: gij volhardt! Ik gave gaarne een jaar mijns levens om u tot inkeer te zien komen. Ik beschouw u nog als mijn kind. Maar ik zie, wat een enkel slecht boek vermag; uw hart is reeds bedorven, en ik mag niet toelaten u langer onder mijne kinderen te laten verblijven. Mijne verantwoordelijkheid zou te groot zijn: eens vóor Gods rechterstoel, zal mij ziel voor ziel geeischt worden... Heden, vóor den avond, zult gij het gesticht verlaten...'

Hij weent: de tranen vloeien over zijne wangen. Everaert zinkt op eenen stoel neder, hij begrijpt niet goed, hij duizelt... Plots schemert er een licht vóor zijnen geest:

‘Toen ik...’ spreekt hij met trillende, onvaste stem, ‘toen ik van mijn dorp kwam, was ik braaf... En nu, dat ik hier bedorven geraakt ben, zooals ge zegt, jaagt ge mij weg...’

Wat er ook ter wereld gebeuren mochte, niets, op dezen stond, zou meer verwondering, verstomming op het gelaat des priesters verwekt hebben, dan die eenige woorden des leerlings. Hij blikt Everaert aan, als een onoplosbaar raadsel; eene wijl zit hij daarna roerloos met de kin op de borst gedrukt, met de handen gevouwen. Eindelijk ziet hij op, wijst de deur en gebiedt:

‘Ga!’

Everaert aarzelt.

‘Ga,’ herhaalt hij; ‘ik zal zien, wat er mij te doen staat.’

En diep weemoedig voegt hij erbij:

‘Ik heb noodig te bidden, opdat de Hemel mij verlichte... wat moet ik aanvangen met u, ongelukkige, om uwe ziel, uwe arme ziel te redden?..’

Everaert vertrekt. Wat zal er van hem geworden?

Wat er ook van kome, hij zal eerlijk zijn!

Twee dagen later was het een schoone dag. De zon hing glansend over de speelplaats. De knoppen der lindeboomen ontvouwden zich, gekoesterd door het warme licht, hier en daar in groene blaadjes en strooiden hunne bruine zwachtels over den grond. Eenige levenslustige insecten snorden reeds door de lucht. Zelfs eer de dauw gansch opgedroogd was, had een eerste pepel, de lieve lentebode,

over den koer gefladderd, nu hooger, dan lager, gul en vroolijk, soms als een onmerkbaar stipje in het helderblauwazuur, soms bij den grond als het schoonste wat men op aarde zien kon - eene levende bloem!

Voor Everaert was het dubbel prettig weder. Hij voelde dat de dreigende storm was afgeweken. Alles scheen hem schooner, beter en de tonen der speeltuigen klonken blijde en opbeurend.

De heer Verguet was over de speelplaats gekomen, had Everaert aangezien en daarna, met helder gelaat, zoo hoog mogelijk, in het diepe blauw geblikt, waar alles van lente en schoone dagen sprak.

Mijnheer Van Waernem kwam later, snel en haastig, met den vuilen hoed nu over het voorhoofd getrokken, wild den rok met de beenen slaande, en had Everaert van onder de gezakte wenkbrauwen, van over de blauwe brilglazen, eenen langen somberen blik, met eenen grijnslach toegeworpen.

De bewaker Houtveer stond stokstijf, met zijne hooge gestalte, in eenen hoek der speelplaats en volgde al de bewegingen van Everaert, alsof hij eene gelegenheid zocht om weer de hand op hem te leggen, even als eene kat op de muis, die haar ontsnapt was.

Het gelaat des bestuurders verscheen nu en dan boven het gordijntje van het venster en scheen droefgeestiger dan ooit.

En Everaert voelde zich, nu dat alles voorbij was, oprecht gelukkig. Hij had zich eerlijk gedragen, niet eens verklikt; en wat hij gezegd had, was gesproken gelijk in de biecht - zijne ouders zouden niets weten.

De voormiddaglessen gingen voorbij, het middagmaal liep af en de leerlingen kwamen, voor een uurtje uitspanning, op de speelplaats. En altijd nog woog de sombere blik van Houtveer op Everaert, zoodat er een gevoel van onrust in den boezem van den jongen daalde.

Daar kwam de leerling-poortier weer bij Everaart geloopen.

'Ge moet in de spreekplaats gaan,' sprak hij en hij was weg.

Somber werd het in eens voor Everaart. Wat wachtte hem daar? Zal men hem toch wegjagen?

Hij opende aarzelend de deur van het kleine vertrek, waar de bestuurder soms de schuldigen bij zich riep en ook waar men de bezoeken voor de leerlingen ontving.

Hij trad binnen.

God! zijne moeder! Zijne moeder was daar!

'Dag, moeder!'

Maar zij hield de oogen vol tranen op hem gericht, als herkende zij haren zoon niet meer, als wilde zij in zijne trekken iets ontwaren, dat er vroeger niet in lag.

Everaart begreep, met verkropt gemoed, dat men thuis eenen brief van beklag moest ontvangen hebben...

De jongen werd koud onder moeders blik. Ze zag hem aan, het hoofd om en weder wiegende...

Hare koele, lange trekken schenen heden magerder; het was als ware ze gegroeid, meer afgeleefd in haar spannend, katoenen kleed; de dunne mouven, met de ontvleeschde, gevouwen handen kropen van onder den zwarten kapmantel. Eindelijk roerden

hare lippen zich en hare oogen lagen wanhopig in de diepe holten. Ze sprak met bittere smart in de stem:

‘Everaart... Everaart... wie had ooit gedacht... dat ge zoo slecht zoudt geworden zijn?...’

Vertwijfelend klonk: zoo slecht! Zou eene onuitwischbare schande op hem kleven? Zou hij waarlijk verloren zijn?

De jongen vond geene woorden. Hij wendde het oog af: de zon schitterde buiten en wierp eene lichtstreep binnen, door de kleine wit katoenen gordijntjes. Vier stoelen stonden rond de tafel; een weinig zavel werd er rond gestrooid. 't Was alles, met het uurwerk, dat aan den muur - nevens het kristusbeeld - nu luider in de stilte tikte. Was dat geen akelig wederzien?

‘Wat zegt vader?’ vroeg hij en hij hief de hand op, als wilde hij een gevaar afkeeren.

Maar moeder antwoordde niet. Andere gedachten pijnigden haar te zeer. Ze murmelde alsof ze voor zich zelve sprake:

‘Hoe is het mogelijk! Mijnheer de directeur, zoo een brave heilige man, die er nu ziek van is!... Dat God het hem hierboven loone!... Hij wist zelfs niet, dat er zulke slechte boeken op de wereld bestonden... En dàt heeft Everaert gelezen... O! Everaart, Everaart!...’

‘Slechte boeken?... Ge weet dat?... Moest ik daarom spreken gelijk in de biecht?...’

‘Ja, ik weet dat!... Mijnheer de direkteur heeft lang geweend en gelezen; de H. Aloysius van Gonzagua om bijstand gesmeekt... zijn geweten liet hem niet toe te zwijgen... zijn leven zou hij geven voor

uwe zaligheid... Hij ook heeft nooit zoo iets van u gedacht...'

'Moeder ik verzeker u...' wilde hij weerleggen; doch ze gunde hem den tijd niet.

'Zwijg, Everaart, zwijg... Heb liever berouw, om u te beteren...' Moeder liet het aangezicht in de handen zinken, vouwde deze vervolgens en bad lang met neergeslagen oogschelen - zoolang dat Everaart heur onderbrak:

'Hoe gaat het met vader, moeder?'

'Bidt ge niet?...' vroeg ze teleurgesteld. 'Vader is ziek... Everaart, ge houdt van geen bidden... Beter u, of ge wordt de nagel van mijne doodkist...'

Everaart wreef bevend op zijne kin, zooals vader altijd deed, wanneer hij ontroerd was. De borst van den jongen zwoegde en hij moest geweld doen om eenen snik te verkroppen, die losbersten wilde.

Moeder bemerkte het niet: ze eindigde, met een groot kruis, hare bede. De bestuurder had haar verzocht het hart van haren zoon trachten te vermurwen. Ze vertelde, dat Mijnheer de onderpastoor thuis laatst over slechte boeken, over slechte gazetten gepreekt had: wie een slecht boek schrijft, door een slecht boek ontstichting geeft, geeft verergernis en moet met eenen molensteen aan den hals in het diepste der zee verdronken worden... Wie zulke schriften lezen, verkoopen hunne ziel aan den duivel..

De vrouw haalde eenen rooden neusdoek uit den zak en duwde hem in de hoeken der oogen.

'Moeder,' vroeg Everaart, 'is vader erg ziek?.'

Ze scheen ontevreden, dat Everaart opnieuw van iets anders sprak.

‘Vader heeft het geluk, dat hij altijd vóor God mag verschijnen!’ zei ze wrevelig.

‘Vóor God verschijnen!...’ riep hij uit. ‘Moeder, och, Moeder!’

Ze zag hem zonderling aan: dat deed zijnen angst ten top stijgen.

‘Is het erg?..’ vervolgde hij snel; ‘Erg?... Moeder, vader is toch niet dood?..’

‘Dood?.. Wat zegt ge?... Wel neen! En of het erg is?... Wat heet gij erg? Hij heeft weer, wat hij altijd heeft - aan de borst. Daar is toch nu geen gevaar...’

Maar Everaart dacht aan hetgene vóor zijnen geest spookte, toen hij op den toren zat. Met ontroerde stem zegde hij, dat hij vader eenen brief ging schrijven, hem troosten, hem moed geven. Als door de koorts aangejaagd, liep hij naar den heer Houtveer om hem de toelating te vragen - want voor alles moest men de toelating vragen. De bewaker stond nog steeds in denzelfden hoek der speelplaats en las in zijn brevier met de groote oogschelen neer, met de breede lip, waar de baard op doorschemerde, nu en dan in beweging. Na eene lange poos zag hij over het boek, liet Everaert de vraag herhalen en vroeg met verachting, wat *hij* wel te schrijven kon hebben.

‘Vader is ziek,’ murmelde de jongen.

Met drogen slag smeet de Heer Houtveer het boek toe, kort en snijdend klonk elk zijner woorden:

‘Ga, 't is wel, schrijf... Maar geen brief, geen regel mag ongezien het gesticht verlaten... dàt weet ge...’

Ja, Everaart wist het en zat weldra in de ledige

studiezaal; de leerlingen waren in de verschillende klassen. Hij nam pen en papier; doch, bij de eerste woorden moest hij blijven steken: zijn brief zou gelezen worden! Kon hij aan vader schrijven, dat alles zoo niet was, dat hij nooit slecht zal worden, dat men van hem eenen spioen maken wilde, maar hij nooit het worden zou; dat hij altijd, gelijk vader, eerlijk blijven zal? De gloeiende woorden verdwenen en in eenige regelen schreef hij, dat hij altijd vader gaarne zal zien en hem nooit geen verdriet veroorzaken...

Hij droeg het geschrevene aan den Heer Houtveer, die het las en plots zijne bovenlip beven liet. Hij grinnikte eens, zag Everaart aan en hernam luidop:

'Ik zal u nooit geen verdriet aandoen, vader! Ha ha! Ik zal u nooit geen verdriet *meer* aandoen, *meer* aandoen, *meer*... Ga, schrijf dat...'

'Vader zal...'

'Ga!...' en zijn uitgestrekte arm wees de studiezaal.

En wanneer Everaart den herschreven en goedgekeurden brief aan zijne moeder bracht, viel ze schier van blijdschap op de knieën: God had dus hare gebeden verhoord en ook die van den bestuurder, die zeker een heilig man moest zijn. Nu werd ze ook gespraakzaam en 't kleine gebrek, dat ze thuis had, wanneer ze tevreden was en praatte, kwam weer boven. Ze sprak van iedereen en van alles, wist op elk een zwart stipken te vinden.

Vader zou wel genezen; hij was zeker een beetje ziek, doch beeldde het zich meer in. - Dries sprak bijna elken dag van Everaart - een goed hart,

Dries, maar 't was wonder hoe hij toch eten kon. - De oude pastoor kwam ook, reeds verscheidene keeren, naar den jongen, zooals hij 't zei, vragen - een goede herder, ja; jammer dat hij niet beter preekte: men moet mijnheer den onderpastoor 'nen keer hooren. - Ha ja, nu iets van den kerkbaljuw Rik: de man dronk zich op Lichtmis, in den *Molen*, zat en vloekte er drie keeren - zoo luid, dat iedereen het hoorde. Daarna schreide hij als een zot en riep op al de engeltjes van den hemel, totdat hij in eens begon te vloeken en Baas Bert hem buiten stak. Heel het dorp had het geweten. Hadde de pastoor naar mijnheer den onderpastoor geluisterd, Rik zou geen voetje meer in het koor gezet hebben - de pastoor had het zeker voor Riks kleine kinders gelaten: Onder de hoogmis had mijnheer den onderpastoor over de godslasteraars gepreekt en iedereen zag Rik in den koorlessenaar zitten: hij wreef altijd over zijn voorhoofd om zijn wezen niet te toonen. - En Simon Knock! Simon werd de grootste deugniet van de gemeente: Bond hij over eenige dagen de kat van den barbier Snep met den staart aan de bel der pastorij niet?.. De pastoor verschoot zoodanig van al het gebel, dat hij op den eersten minuut niet spreken kon: hij peinsde dat er iemand op sterven lag en dat deed hem altijd iets! Al zijne parochianen waren zijne kinderen, zei hij. En ondertusschen zat Simon op 'nen boom om alles af te zien. Hij had ook nen dorentak vóor de poort van Vergauw's hof geplaatst om met Stina te lachen. Nu, Stina is wel een braaf meisje; maar moeder had gehoord, dat ze in de congregatie nog al veel op haar hoofd zette en ze mocht sommige

dingen, die heel de gemeente kende, niet vergeten...

‘Sommige dingen, moeder?...’

‘Ja, daar spreekt men in de gemeente enkel met bedekte woorden van; men is altijd bevreesd ruzie te krijgen met geburen... Maar er zijn er genoeg, die weten, dat haar vader op zekeren nacht verdwenen is en er aardige geruchten geloopen hebben en nog loopen...’

En Everaart wist, dat men te Voorde weinig slechte geruchten uitstrooide, dank aan den goeden ouden herder. Daarom beminden de dorpelingen elkander te zeer, waren ze te eensgezind, te vredelievend. Maar de nieuwsgierigheid prikkelde hem.

‘Aardige geruchten?’ vroeg hij.

‘Neen!’ En ze schudde het hoofd; ‘we zullen er liever van zwijgen. Ik zou er geen enkel woordje over gelaten hebben... maar als ze het hoofd zoo hoog steekt... Mijnheer de onderpastoor is er heel en gansch verblind in: 't is altijd van de brave, de godvruchtige Stina...’

‘Is 't waar, moeder?...’ En bloedrood werd het aangezicht van den jongen.

‘Maar we zullen maar zwijgen en het den goeden God laten oordeelen.’

Stil bleef het, tot Everaart vroeg:

‘En hoe stelt het den meester?

‘Goed! Het is nog altijd dezelfde; maar zooveel koeraadje als vroeger heeft hij toch niet meer.’ Ze knikte geheimzinnig, stak de zware wenkbrauwen op en fluisterde:

‘Zoudt ge gelooven, dat hij thuis genever drinkt?’

Hij lachte, daar hij zoo iets niet veronderstellen

kon; daarom wendde hij het gesprek af:

‘En hoe gaat het nu met nonkel Veyt?’

Doch moeder had liever, dat men over haren broeder zwege; somber werden in eens hare wezenstrekken en angstig bezag ze haren zoon. Die nonkel Veyt was dus een echt schrikbeeld.

Het klokje op de speelplaats galmde: de klassen waren geëindigd. Everaart zou aan den heer Houtveer de toelating gaan vragen, om met moeder eens mee in de stad te gaan: zoo gelukkig vond hij de anderen, die bezoeken ontvingen en met geliefde wezens voor eenige uren de poort uittrokken.

Doch wanneer de jongen terugkwam van den bewaker, schudde hij moedeloos neen; hij mocht met moeder niet mede!

Moeder zei, dat hij dit moest aanvaarden als eene kleine straf voor zijne zonden. Beter was het hier op aarde tijdelijk te boeten, dan later voor eeuwig. En daarbij, men kan in de stad niet loopen zonder geld te verteren. Ja, die reis had geld gekost, waarop vader in het geheel niet geteld had... Everaart wist, dat ze thuis geenen overvloed hadden...

Doch de jongen zei, dat zij in de stad geen geld zouden verteerd hebben... en stiller, naar de deur ziende alsof hij er eenen spioen vermoedde, voegde hij er bij: dat hij enkel met moeder alléen wilde zijn; 't was toch zoo lang, dat hij hier opgesloten was en hij wilde zijn hart ontlasten...

Vrouw Vanderlaen bekeek hem zonderling; want zijne stem trilde. In eens voelde ze zich aangedaan. Ze werd gewaar, wat eene goede moeder wordt, als ze plots denkt of ziet, dat haar kind ongelukkig is. Een onuitlegbaar gevoel roerde haar tot in het

diepste haars harten. Ze tastte in haren zak en sprak:

‘'k Ben seffens weer... 'k mag toch buiten zeker?...’

Ze verliet de spreekplaats en trok langs de poort uit. Eenige stonden later was ze weer bij Everaart. Ze haalde twee oranjeappels te voorschijn en gaf ze hem. Elken morgen moest hij er een stukje van in den mond steken. Ze had het ook zoo eenen keer gedaan, toen ze nog een jong meisje was. 't Was gezond en zoo duurden de appels lang...

Diep, diep was Everaart geroerd. ‘'t Was niet noodig, moeder,’ murmelde hij en toch was iets onuitsprekelijk zaligs in zijnen boezem gedrongen. Hij prangde moeder om eene der appelen terug te nemen, om onderwege er zich mee te ververschen, of om hem voor vader te bewaren. Doch zij wilde er niet in toestemmen.

Er lag iets op zijne tong, iets dat hij aan moeder voor vader zeggen wilde. Doch moeder zou er misschien luide op geantwoord hebben en zoo even had hij een licht gerucht gehoord achter de gesloten deur, die op de binnenkamers uitgaf...

Nu, zou Vrouw Vanderlaen vertrekken. Ja, ze zal de groetenissen aan allen doen en aan vader bijzonderlijk zeggen, dat alles goed zal gaan. Was Everaart nu wel?... Moest hij niets meer hebben? Zie, Moeder had haar kaartje voor den trein in den zak: tot huis toe heeft ze geenen centiem meer uit te geven... Ha ja, moeder zou het haast vergeten hebben: Dries had gezegd, dat Everaart het kalf niet mag laten uitloopen, 't is te laat den dieperik gevuld, wanneer het beestje verdronken was. Ons

Heer wist wat hij er weeral mee zeggen wilde. Dries had ook eene pijp en tabak willen meegeven; moeder had ze niet durven meenemen; Dries dacht zeker dat het hier ging, zooals in eene herberg.

En zoo stapten beiden naar de poort, tot dat moeder in eens weer begon: Everaart moet toch aan zijne ziel denken, des morgens en des avonds bidden...

Ze gaven elkander de hand, Everaart kon niet spreken. Hij zag moeder na, zoover hij kon. Ja, ze ging naar 't geboortedorpje: Mochte hij er insgelijks henen trekken, vrij en gelukkig, even als de vogelen, die daar buiten te midden der straat spelen.... Doch moed!... de tijd zou komen:

'Psst!' klonk het achter hem. Hij keerde zich om en vond alles duister en dreigend. Mijnheer Houtveer stond hem aan te zien, wanneer Everaart den priester voorbijging, nam deze een briefje uit zijnen getijboek en reikte het sprakeloos den jongen over.

Deze las:

'Everaart Vanderlaan zal met de volgende leerlingen geene de minste betrekking meer hebben, noch door woord, noch door schrift noch door teeken:

1. Beyls	5. De Suttere	9. Sondagh
2. Colle	6. Everaarts	10. Van Heylen
3. De Winde	7. Mols	11. Van Herweghe
4. De Wilde	8. Priesters	12. V. de Vijvere.'

Dus, met die twaalf leerlingen, waarin hij nog vertrouwen stelde! Men zonderde hem af als eenen melaatsche. Hij zou er dan leven, tusschen die killige muren, als een kluizenaar in de wildernis,

of leven, met kerels, die elk woord, dat ze zelve uitlokten, overbriefden!!!

En dit alles daar hij niet slaap het hoofd buigen kon, daar hij vergat dat men moet - overdragen.

VIII.

Everaart, nu dat hij geene vrienden meer aanspreken mocht, gevoelde zich uiterst verlaten, en soms ging een gansche dag om, zonder dat een woord over zijne lippen kwam.

Het scheen hem, dat de verloftijd nooit komen zou. Hij telde de dagen, de uren, eindelijk de minuten.

En droomend zat hij, onder het inpompen, vaak in de studiezaal, zich geliefkoosde plekjes van thuis vóor te spiegelen: hier of daar een somber hoekje onder de schaduwe van 't dichte loover, met de zon overal, over veld en beemd, waar hij met een der boeken van meester Valcke de tijd slijten kon. Hij dacht er zich uitgestrekt in 't gras, 's middags in het rustuur, onder den grooten eik, welkers dichte kruin zich op den hemel afteekende en den zang van een eenzaam zevenzangertje weerkaatste!

Hier was het echt vervelend en treurig voor Everaart. Iedereen bespiedde hem. Was hij geen paria? Maar ook anderen moesten het heimwee hebben: immers op alle muren en deuren, hoe Houtveer er zich voor opwond, las men opschriften:

‘Nog 12 dagen... Leve de vrijheid!... Nog 11 dagen!... Binnen 10 dagen zijn we weg!... Leve de vacantie!... Nog negenmaal te slapen!... Nog 17 maal de wijzer rond!... Nog 10080 minuten!...

Noord, oost, zuid, west, thuis best!... Zaterdag, 2 uren namiddag, nog 579600 seconden!...'

Zoo had Everaart de uren geteld, eer hij zijn dorp verliet. Maar nooit had hij zich voorgesteld, dat hij zoo koortsig het hier doen zoude! Nooit zou hij zich ingebeeld hebben, dat hij hier zou leven, gelijk een opgeslotene, gestraft voor zijne misdaden....

Eindelijk was de laatste dag daar - Paaschavond. Niemand deed dien nacht de oogen toe. 's Avonds te voren had Everaart alles ingepakt, zelfs slaaplakens en dekens, uitgenomen één, en lag rustloos en verlangend nu te bed naar het slaan der uren op den kerktoren te luisteren.

Bij den eersten toon, dien het morgenklokje hooren liet, wipten allen uit het bed en, met een geluid alsdat van eenen rollenden donder, sprongen ze, om de eersten te wezen, over den houten vloer der slaapplaats naar de waschkamer.

Anders, op elken maaltijd, zaten ze als hongerige wolven ter tafel en nooit schoot een kruimeltje, dat eetbaar was, over - en nu bleef een stapel brood onaangeroerd.

De heer Verguet stond in den eenen of in den anderen hoek met achteruitgeworpen hoofd ten hemel te turen, of kwam eens tot bij de koffers, kisten en pakken, welke men om en weer sleurde, of boerte met die leerlingen, welke de bestuurder met diep medelijden beklaagde. Ja, de Heer Verguet was opgeruimd.

De Heer van Waernem liet zich niet zien: hij kon al dat gerucht nier lijden, of liever vroolijke gezichten bevielen hem niet. Hij was op zijne kamer

bezig met eenen heelen hoop vuile, slordige zaken in eenen ouden versleten reiszak te steken. Hij maakte zich gereed om naar zijn Zuid-Vlaandersch dorp te reizen.

De Heer bestuurder zag, weemoediger dan ooit, over de gordijntjes van zijn venster en scheen vol angst en afschrik geslagen. Nevens hem, op zijne tafel, lagen een aantal opengerolde papiertjes; ze bevatten vele namen met uitdrukkingen, dezen morgen reeds aan opgewonden boezems ontsnapt, en die het hart des bestuurders met weemoed vervulden. Het waren de laatste geheime nieuwstijdingen der spioenen.

De heer Van Geel was, van 's morgens heel vroeg, reeds weg. Hij vertrok opgepoetst, gestreken, gewreven, geblonken, gekamd - en daarbij geurend als een dikke modejonker - met den fijnen gouden bril op de neus, met den neus in de lucht, met overvroolijk aangezicht, met huppelende stapjes, alsof hij naar eene overwinning trok.

De heer Houtveer stond met gekruiste armen en gespannen bovenlip bij de deur der studiezaal. Hij droeg zijn alledaagsche soetane en zijn baard was ongeschoren. Hij zag de leerlingen handelen, juist alsof er geene regels van het huis bestonden en overwoog hoe ze, daarbuiten, zouden leeren wild en woest zijn. Zoolang ze binnen waren, wilde hij, en zou ze desnoods dwingen, dat ze zich streng aan de regels onderwierpen. Daarom had hij zich niet opgekleed: want niets wekt, bij de leerlingen, meer de tuchteloosheid, dan de gedachte, - die ontstaat wanneer men den bewaker opgepoetst ziet - dat het voor dezen ook geen gewone dag is. Hoe zal de

heer Houtveer de kerels, na het terugkomen, moeten plooien en kneden!

De leerlingen, die de omliggende gemeenten bewonen, zijn reeds vertrokken: nu slaat het uur der verlossing voor de overigen. De drie knechten komen in de deuren staan, zelfs dikke Wanne, de keukenmeid, die men op eene maand niet te zien kreeg. De poort valt achter de henentrekkenden toe en binnen, in de normaalschool, wordt alles stil... Op zijne kamer zit de bestuurder te weenen!

De magere kleermaker, nevens de poort, blikt eens van zijn naaiwerk op naar de normalisten - met hun gepak in de witte serveeten - die onder het geleide van mijnheer Houtveer ter statie trekken. De priester voert zijne kudde door de stad en schijnt meer dan ooit een dragonderoverste. Kwezelachtige gezichten komen van achter de klein geruite venstertjes, piepen uit een weggeschoven gordijnhoekje en zien dwaas lachend den troep na. Oude heeren en bejaarde vrouwtjes sukkelen door de straten en groeten den priester diep - naar dat priesterengroeten schijnt hun rug gegroeid. - En geen wonder: in iedere straat ontwaart men eenen geestelijke of eene non, juist alsof de gansche stad een reusachtig groot begijnhof ware.

Ze bereiken de standplaats. De heer Houtveer bewaakt zijne kerels bij het nemen der reiskaartjes, bij het stijgen op den trein. Zelfs wanneer allen er reeds binnen zijn, blijft zijn donker bruin oog er op gericht. En geen gelaat, dat hem toelacht, hem, eenen der vaders nochtans; slechts hier en daar loert een blik, die ook hem bespiedt... Voor den

heer Houtveer moet het zóó zijn: de vrees is de moeder der tucht!

Een snel gefluit snijdt door het luchtruim: het is het teeken voor het vertrek. De trein beweegt zich, rolt henen. Vrij! vrij!... Uit ieder rijtuig stijgt vroolijk gejuich. Galmt ginder geen wild gezang boven alles uit?... Vrij! vrij!... De keten is van den hals! De vreugde klimt en de lieden, op den weg langs de ijzeren spoorbaan, zien den trein na, welke met geraas, getier en gezang, met hoedenen klakkengezwaai voorbij schiet. Vrij! vrij!.. Weg met slaafschheid en dwang!

Houtveer blikt het stoomgevaarte achterna. Zijn oog gloeit, zijne breede bovenlip trilt. Kookt hij niet van woede?... Ja, nu bevinden ze zich buiten zijne macht, maar ze weervinden zal hij! Hij geeft eenen korten stoot aan zijnen hoed, keert zich snel om en vertrekt. Een venijnige lach sist tusschen zijne tanden, omdat hij zoo zeker weet, dat hij ze vinden zal! Met rassen stap gaat hij door de vuile straatjes der arme stad, waar magere, bleeke vrouwen, omringd door hun half naakt kroost, voor de huisjes zitten, met pestgeur bezwangerd. De priesters zijn de boezemvrienden der godvruchtige fabriekheeren: hierom groet men overal, zoo nederig mogelijk, den heer Houtveer. Doch deze bemerkt het niet, zoo opgewonden is hij, en begeeft zich naar de school, op zijne eenzame kamer, waar niets hem bekoort, waar hij zich zoo gansch alleen op de wereld bevindt, waar alles, dat van aardsche genegenheid of liefde zou kunnen spreken, verbannen is. Hij begeeft er zich - om plannen van wraak te smeden!

Laten wij hem alléen en keeren wij terug naar den vroolijken trein. Snorkend, blazend en grollend, als met ingehouden vreugde, glijdt hij door akker en beemd, blaast damp en doom uit, werpt langs onder asch en sindels uit, doormengd met gensters, welke snel achteruitvliegen, eenen stond schitteren, daarna stillekens uitdooven.

Iedermaal de trein stil staat, stijgen blozende, lachende levenslustige jongens af, met een hart, waar nu jeugd en blijdschap huizen kwam, jongens, die van 't leven nog alles verwachten. Pijpen, welke als bij tooverslag verschenen, omhullen met blauwe rookwolkjes de hoofden der zaligen, terwijl ze de herberg binnentrekken, om zich te laven met meer dan éenen teug van het oude vlaamsche bier - alhoewel ze heel goed weten, dat er ergens gedrukt staat: ‘Het is aan de leerlingen ten strengste verboden, gedurende de verlofdagen, in herbergen te gaan.’

Allengskens verdwijnt de opgewondenheid in den trein, vóor welker kleine venstertjes Vlaanderen als in dolle vaart kijken komt. Meestal de leerlingen zijn reeds afgestegen; eindelijk blijft Everaart alléen in zijnen wagen en hij wordt zonderling te moede. Zijn blik zweeft over het landschap. Daar liggen de velden met het veel belovende koren, de groene klaver, het geel bloeiende koolzaad - ja, even als thuis; de boschjes met hunne populieren en knotwilgen, omzoomd door donkere elskanten; de zwarte grachten met hun kiemende lisch, hunne schietende biezen en hunne kwakende kikvorschen; soms eene bonte koe in de nevelige verte.... Schijnt het hem, dat die lieden op het veld, voor hem, bekenden zijn en hij hun toeroepen wil, dat hij er weer is?...

Hoe gelukkig vindt hij die dorpelingen, die in vrijheid leven mogen, tevreden zijn met het schrale brood, dat ze zwoegend den grond onttrekken; die na 't werk gaan uitrusten bij den haard, tusschen gade en kinderen, waar stille genegenheid hen wacht!... De jongen denkt niet aan de immer toenemende ellende dier arme menschen uit Vlaanderen, ofschoon ze van 's morgens tot 's avonds, zweet en bloed, het beste hunner gezondheid voor hun huisgezin opofferen!... Neen! zij ten minste - dat is de hoofdgedachte van Everaart - kennen geene geelgekalte muren, geene Houtveer's - enkel den grijzen herder, die 's Zondags in 't kerkje, waar allen vergaderd zijn, van vrede en eendracht spreekt en toch zoo eenvoudig, maar diep gevoeld tot hen zegt:

'Mijne kinderen hebben wij elkander lief. Laat ons, wanneer het ongeluk komt, niet morren: indien wij ons zelven helpen, zal God ons helpen. Hier is beproeving; later komen wij in het rijk, waar de hemelsche Vader vele woningen bereid heeft...'

In eens springt Everaart op: dien weg kent hij, die huisjes tusschen de appelboomen, die lange beukendreef!... Hij kent alles!... De trein vertraagt, houdt stil... Everaart, ge zijt er!...

Eenige kooplieden met blauwen kiel, drie vrouwen met zwarten kapmantel stijgen op. Everaart wipt beneden. Eenige stonden slechts en het rollende gevaarte is weg. Men ontwaart het enkel nog op het einde der pijlrechte baan, als een spook, dat snel voortschuift en inkrimpt. De statieoverste met de roode pet herneemt zijne pijp, die hij op de vensterrichel lei; de baan wachter trekt den sluitboom

weg; en weer is het hier eenzaam en het statiegebouw, in rooden kareelsteen, staat er zwijgend met den helderen zonneschijn op den breeden voorgevel.

Met kloppend hart trekt Everaart den landweg op. Alles blinkt groen en frisch. 't Is lente, volle lente overal! Het water murmelt in de grachtjes nevens den weg en schijnt hem iets uit vroeger dagen toe te fluisteren. In het gras groeien de madeliefjes, doormengd met molslabloemen en goudranonkels, die hem spreken van den kindertijd, van het rollen en tuimelen onder de ooftboomen op den boomgaard. Daar in het boschje gelen de sleutelbloemen, waarvan hij voorschooten vol plukte voor Stina Vergauw. Noemde Simon Knock hem daarom niet meiskenszot?...

Hij komt op den heuvel. In de diepte, tusschen al het mooie groen, ligt Voorde met zijne blanke gevels en roode daken. Hier en daar blikkert het waschgoed, dat op de koorden te drogen hangt. Boven dat alles steekt de kerktoren, waar Everaart zoo dikwijls in opklom; de vergulde haan glanst in den zonneschijn. Nevens de kerk is het dak der smis. Hoort ge tot hier den hamer op het aanbeeld?... Tink!... Tink!... Tink!... Gegroet, gegroet!

Zou dat vader zijn?

Hier ligt de kruisstraat met den grooten kristus en de bidbank. Daar zat Stina vóor het vertrek!

Everaart gaat voorbij den grooten eik, waar hij Veyt ontmoette. En lager, bij het boschje, staat Simon Knock daar niet, met eene te korte, gescheurde broek en met eene te kleine, versletene muts schuins over het ruig en geelachtig borstel-

haar?... Ja, hij blikt van onder de klep, alsof hij beschaamd ware, en groet nederig: ‘Dag, mijnheer!...’ Doch, wanneer Everaart voorbij is, schiet hij in eens op:

‘Wel djeemenis! 't Is Everaart van den smid! Op mijner ziele zaligheid, 'k wil eeuwig branden, als ik niet peisde, dat het een mijnheer was!...’

De kerel wrijft snel met de hand over een oor, opent en sluit de winperlooze oogschelen, totdat zijne verbazing een weinig geweken is. Everaart blijft staan en de geelharige leest in de oogen van den smidszoon iets, dat hem stof tot nadenken geeft. Simon is niet moedig en hij zet dadelijk een natuurlijk, eenvoudig gezicht. Nevens de baan grazen twee schapen op een klein klaverveld, dat Simons moeder in pacht heeft. Hij strekt de wijd opene hand naar de dieren uit en zegt:

‘Schaapboer!’ en hij legt vol waarde de hand op het hart. ‘Ik heb mijne oude niet gerust gelaten, of ik moest schaapboer worden... Sterke, kloeke beesten!... Dat kan 'nen man dragen!... Wilt ge er eens op zitten? Ge moet toch naar de Plaats: 'k zal met u den berg afrijden... Mijn ziele Gods, 'k zal het doen; zet er u maar op...’

En hij denkt hoe vroolijk het zou zijn, mijnheer uit de smis met het schaap hals over kop in de Keibeek te laten tuimelen.

Everaart antwoordt niet en vervolgt zijnen weg. Ja, wat ziet er Simon Knock een boef uit!... Wat moet zijne arme moeder van den slechtaard te lijden hebben!... Ha ha! de hoeve van boer Vergauw!... De malsche, groote appelboom staat in vollen bloei: 't zijn roode bloemen, alsof ze met bloed bespat

waren! Hanen, hennen en kalkoenen trekken langs de poort in en uit.

Wat komt er achter Everaart gehuppeld?... 't Is Simon, die met de twee schapen de hoogte afhotst en een tiental stappen van den normalist stil houdt.

‘Hoor eens,’ spreekt hij; ‘ze zullen u zeggen, dat ik daar vóór de poort, op 'nen woensdag avond, kwaart vóór tien uren, 'nen dorentak geplant heb... Niet gelooven, zulle... Wat kan mij die Stina schelen?... Alsof iedereen niet wist, dat haar vader weggeloopen is...’

Waarom wordt Everaart purperrood? De gramschap bruist in hem op. Hij wendt zich om; doch Simon heeft reeds aan de schapen den kop doen keeren: Hij heeft met elke hand een oor van een dier genomen en sleurt ze zoo den heuvel op.

De jonge Vanderlaen zet den weg voort. Bij de brug van den watermolen gekomen, hoort hij een gefluit achter zich. Roept men hem? Hij denkt, dat het de schelm Simon is en ziet niet om. Doch het gefluit klinkt luider, dringender, zoodat Everaart zich schielijk omdraait; hij bemerkt op de hoogte Simon, die de versleten klak zwaait, ze omhoog werpt, ze weer opvangt, vervolgens op de handen, met het hoofd omlaag, de bloote beenen omhoog, over den weg loopt.

Wat zal er van dien Simon Knock groeien? Een galgenaas?

Everaart stapt over de brug, treedt voorbij de school en komt op de dorpsplaats. Hoe lacht er hem alles tegen! Geen steen, geen boom, geen hoekje, of er kleeft eene herinnering aan! De dorpelingen roepen hem hartelijk goeden dag en wel-

kom toe. Hij kent allen, van de jongste tot de oudste, en allen zijn verheugd hem weder te zien.

Het getink galmt voort in de smis. Komt de hond hem niet kwispelstaartend tegen?... Hij erkent Everaart nog, ja waarlijk!... De knecht Dries laat zijnen hamer vallen en snelt naar den jongen.

‘Wel, wel! zijt ge daar?...’ juicht hij. ‘'t Ware een schooner dingen, dat het amen en uitvaart ware, dat ge 't spel aan den nagel mocht hangen, niet waar, jongen?... 't Is ginder zeker altijd koekoekeenen-zang? Maar na lijden komt verblijden, na regen zonneschijn, zegt Dries... Ei, zie, daar komt nog iemand...’

't Is de smid, die nadert; Dries trekt naar de smis terug. Everaart loopt vader te gemoet, vat zijne hand en vraagt hoe het gaat.

‘Goed, Everaart, goed... En met u?...’

Doch de jongen ziet het, in de bleeke trekken en in het diepliggend oog zijns vaders, dat het niet goed gaat. Vader is afgeteerd, zijn rug meer gebogen. En wanneer de zoon zonderling den smid blijft aanstaren, voegt deze er bij:

‘Een weinig ziek geweest... 't was niet erg, jongen... 't werken gaat weeral...’

Moeder verschijnt op het voorhof.

‘Geloofd zij ons Heer, dat ik u gezond zie!’ zegt ze.

Ze komen samen koutend in de keuken. Everaart richt den blik rond, alles is er nog, zooals hij het er steeds gezien heeft. Alles schijnt hem vriendelijk te groeten - alles, uitgenomen nonkels bierkan ginder onder het rek. Alles staat, hangt of ligt op dezelfde plaats ook nog; en niets min, niets meer:

enkel aan den schouwmuur, een rechthoekig karton waarop in roode letters prijkt: ‘Geloofd zij Jesus-Christus! 100 dagen aflaat.’

En wanneer moeder den rug gekeerd heeft, blikt de smid treurig, gelaten zijnen zoon aan, vervolgens het roode schietgebed, klopt zachtjes met de uitgestrekte hand op het voorhoofd, alsof hij zeggen wou:

‘Moeder steekt al die dingen te veel in den kop... doch laat ze maar doen, laat ze maar doen...’

En nadat vrouw Vanderlaen buiten gegaan is met eene flesch, om een druppelje in den molen te halen, schuift de smid zijnen stoel nader, wrijft over zijne kin en fluistert:

‘Wat was dat... met dien brief... van dát boek?..’

‘Vader, dat was zoo niet....’

De smid glimlacht, knikt met het hoofd en herhaalt met genoegen:

‘Dat was zoo niet!...’

Everaart wil verder gaan: ‘Ik wist niet, dat het boek...’ - Maar Vanderlaen doet met de hand teeken te zwijgen en prevelt:

‘Ja, ja... ik dacht het wel, dat het zoo niet was, ik dacht het wel...’

Zooveel vertrouwen stelt die eerlijke vader in zijnen zoon! Neen! nooit zal Everaart dat vertrouwen beschamen, nooit! Dàt zweert hij in zijn binnenste.

‘Zijt gij er gelukkig?’ vraagt de smid.

Everaart wil hem niet bedroeven.

‘Ge verstaat, vader,’ spreekt hij, ‘dat ik liever thuis zou zijn. Mijn thuis speelt nog al eens in mijn hoofd... maar zonder dat zou er alles om te beter gaan...’

De smid glimlacht en knikt weer nadenkend.

‘Een mensch moet nog al iets afstaan op de wereld,’ murmelt hij voor zich zelven; ‘maar blijdschap is er toch ook!’ En opgetogen ziet hij Everaart aan, tot moeder binnen komt, het fleschje op de tafel plaatst en uit den opgerolden voorschoot een pakje vleesch neemt; dat alles heeft ze voor den jongen gehaald. Deze kijkt verwonderd op.

‘Gaat het nu beter?’ vraagt hij.

‘Beter?... Ja, 't is te zeggen!...’ stamelt de smid. ‘De menschen zien ons geerne, er is veel werk, we hebben veel klanten... Maar als ge thuis komt, mag er wel iets van af... Moeder en ik hebben het reeds lang op voorhand zoo geschikt...’

Men hoort het aan zijne stem, dat Everaart eene pijnlijke snaar aangeraakt heeft. 't Is of het in eens binnen koud wordt.

Het vroolijk gelaat van Dries verschijnt tusschen de staven van het openstaande venster.

‘Baas,’ vraagt hij, ‘kunt ge mij geen handje toesteken?’

‘Laat maar staan tot na den noen...’ antwoordt de smid.

‘Goed, baas, goed...’ lacht hij, terwijl hij naar de flesch lonkt. ‘'k Ben als de muizenvanger, die met de pootjes in 't vet valt, zie ik...’

De smid blikt naar zijne vrouw, die zich houdt, alsof ze de zinspeling niet begreep.

Doch Dries geeft den moed niet verloren.

‘'k Lach...’ vervolgt hij... ‘'k lach om iets, dat in mijnen bol speelt... iets uit een sermoen van mijnheer den onderpastoor...’

De smidsvrouw ziet op.

‘Kunt ge 't raden?’ vraagt de knecht.

‘Ge lacht met het sermoen!’ mompelt Trees.

‘Neen, neen... ge kunt het niet raden... 'k Zal het dan maar 'nen keer vertellen.... De onderpastoor preekte van 'nen kadee, die thuis alles zitten liet, om eikeleters in 't bosch te wachten... Nu, goesting is koop... en als langoor het te breed heeft, loopt hij naar de distels, zeggen ze... Maar de weelde stak den gast niet lang... hij kreeg niets meer onder den tand...’

‘De parabel van den verloren zoon!... Ge moet daarmee niet spotten... Ga naar uw werk...’ snauwt de smidsvrouw hem toe, die voelt, waar hij henen wil.

‘Straks...’ was het antwoord... ‘Niets meer onder den tand... En onze hannewouten kreeg zooveel kriebeling in zijn gedarmte, dat hij zijne loopers onder de armen pakte en weer naar huis djeesde. Wie kontent was, dat was de vader. Hij bedankte Onze-lieve-vrouw en al de heiligen en zei: 'k ben meer voldaan van dien éenen kadee, die weerkeert, dan van de honderd, die 't huis bleven... In dien tijd hadden de menschen veel kinderen: een honderd of twee was niets. Salomo, een koning, had twee duizend...’

Doch vrouw Vanderlaen komt er toornig tusschen met te vragen, of dat hier nu te pas komt, of mijnheer de onderpastoor, dat wel zóo verteld heeft en waar Dries met dat gepreutel naar toe wil.

‘Wacht maar...’ herneemt de knecht ongestoord. ‘Omdat de kadee thuis gekomen was, hield de vader kermis voor iedereen... voor den burgemeester, den pastoor en zelfs, voor al de knechten... en

iedereen speelde binnen, dat het een plezier was om te zien... Kalfsvleesch, hesp, rijstpap, wijn, bier!... En nu dat Everaart hier weer is....'

Opgewonden jaagt Trees den onbeschaamde weg, erbij voegende:

'Dat mijnheer de onderpastoor zoo iets gepreekt heeft, dàt zijn leugens!'

Mistroostig trekt Dries naar de smis, onderwege de bemerking makende, dat hij hazen met eenen trommel willen vangen heeft, dat hebben hebben is en krijgen de kunst... totdat hij eene hand op den schouder voelt en vader Vanderlaen hem een druppeltje onder den neus steekt met de woorden:

'Dries, jongen... drink eens op Everaarts gezondheid...'

'Met veel plezier, baas... Ik dank er u voor, baas, en wat ge voor mij doet, valt op geenen blauwen steen,' spreekt Dries, giet den drank naar binnen en hamert eenige oogenblikken daarna zoo lustig en vroolijk, alsof hij aan zijn werk te dansen stonde.

IX.

Een uur voór den avond, toen de zon nog met rooden schijn achter het hout glom, ging Everaart het veld in, langs den noorderheuvel, waar de vogelen hun avondlied zongen, en kwam, al over het stille kerkhof, op de dorpsplaats terug. De magere kleermaker Ward zat vóor zijn venster, op de snijtafel, groette zwaaiend met de naald en vroeg wat ze over des jongens nieuwe kleederen ginder gezegd hadden. De zwarte schoenmaker Jan stak het hoofd buiten

zijne lage deur, om te vernemen of de schoenen niet genepen hadden...

Everaart trok verder en overal, waar hij kwam of binnen trad, was hij welkom, alsof hij een teruggekeerd lid der familie ware. Wanneer hij voorbij was, schaarden de geburen te samen en spraken met lof over hem.

Op het achterhof van den molen, waar het herberg was, ontwaarde hij de oudste dochter des huizes, Nelleken, die, voór eene bank op de knieën gezeten, lepels en vorken, potten en pannen schuurde, welke zij blinken en glansen deed als zilverwerk. Hij naderde.

'Dag, Nelleken! Hoe gaat het?' groette hij.

Ze rechtte zich op en kruiste de kloeke, bloote armen op de fiere borst. Ze stond er met het hoofd een weinig achterover en het zwart doordringend oog op Everaart gevestigd.

'En met u?' zegde ze.

De twee jongelieden keuvelden een weinig te zamen over het een en het ander, onder het drinken van eene pint bier. En de jongeling nochtans werd min of meer beteuterd onder den blik van Nelleken, die zelden de lange wimpers neersloeg.

Haar vader Bert kwam fluitend van den boomgaard achter de woning. Het was een man van hooge, krachtige gestalte, doch die er bijzonder goed van inborst uitzag. Hij had een rond lachend en breed gelaat met puttekens in de roode wangen. Hij stak in zijn molenaarspak, met de blauwe trosslaapmuts op het hoofd. Hij schudde heftig 's jongens hand, heette hem welkom en beweerde, dat hij vermille! een heele kerel geworden was... En wat zegde Everaart van Nelleken?... Ook een heel vrouwmensch, he?... En

Irma en Emma, de twee jongste, lieten ook niets te wenschen....

Everaart zag het kloek opgeschoten meisje aan: ja, schoon was ze, eene heele vrouw, al scheen ze anders dan de teedere Stina.

Met eenen afscheidsgroet stapte Everaart voort, over de brug, tot bij de hoeve van boer Vergauw. Deze kwam juist uit de poort, zijlings op een paard gezeten, waarmede hij, noch vóór den nacht, de kar van het veld halen ging. Daar zat hij met den opgestoken rug en het klein oudachtig gezicht, alhoewel hij slechts vijftig jaar telde - in Vlaanderen zijn de pachtboeren zoo gauw versleten! - met de muts gespannen tot over de ooren.

'Hm hm,' kuchte hij. Dag, Everaart, welkom!... Alles goed?...'

'Allerbest, boer. Met u ook?'

'Hm hm, zoo en zoo. Ge moet ons komen bezoeken. 'k Zou zeggen nu, maar Stina is in de kerk en ik moet naar den kouter... Ja, ze is, hm, in de kerk... Ge verstaat: morgen Paschen, de kerk zoo wat oppunten...'

En met een: 'Hm, altijd plezier doen!... Ju, Bles!.' reed boer Vergauw stapvoets verder.

Everaart slenterde voort op den weg, die voorbij het Meierboschje liep. Wel! wel! het kon niet mogelijk zijn... maar hij zou gezworen hebben, dat hij plotseling oom Veyt tusschen het hout verdwijnen zag. Hij luisterde en hoorde de takken zacht beroerd worden, alsof iemand er voorzichtig door sloop... Neen, dat kon oom Veyt niet zijn!

De groote, roode zon daalde weg, toen Everaart op den heuvel kwam bij het kristusbeeld en de

sombere thuyaboomen. Hij zette zich op de bank. Een windje ruischte om de zwarte kruinen. Het purper in het westen, dat zoo lief tusschen 't groene jong gebladerte gleed, verdween. Langs de Keibeek klom de mist op. De avond naderde snel en daar klonk de bedeklok. Het getank dreef door het dal, waar het dorpje in lag, en herhaalde zich op den noorderheuvel. Werkmeisjes, die zingend naar huis trokken, staakten hun lied. Heinde en ver werd het stil en plechtig. De werker rechtte, in 't spoor, den gekromden rug, blikte ten hemel: de afgetobde, arme man dankte. Was zijne dagtaak niet afgedaan?

De stilte duurde niet lang. Weldra kwam er overal leven en beweging. De paarden brieschten, trokken hoevewaarts en zonden wolken doom rond, die versmolten met den immer dichter wordenden avondmist. Hier en daar, op de helling des heuvels, teekende zich zwart de gestalte eens werkers af, die met het alm op den rug naar huis zich spoedde.

En daar het morgen hoogdag was, begonnen de twee klokken op den toren te bingelen, stuurden hun vroolijk geklinkklank trippelend, wippend over de ruggen des heuvels, of dreven den zilveren tonenregen naar het kleine dal.

't Werd stil nu op den toren. Men hoorde, op de dorpsplaats deuren openen en sluiten. Morgen - feestdag! Het geurend kermisbrood werd uit den oven getrokken; men hing de versch gestrekene gordijntjes vóor de vensters, strooide wit zand op den vloer, legde de beste kleederen gereed en liep nog eens bij den gedienstigen buurman om het een of het ander voor den gewichtigen dag.

Gelukkig dorpje in uwen eenvoud! Ja, nu zijn er

vele plaatsen, waar het zoo niet meer gaat. Maar hoe vele plekjes liggen er op Vlaanderens vruchtbaren bodem niet verspreid, waar allen elkander beminden, waar iedereen gereed stond om den lijdenden broeder de hand te reiken, te helpen, te steunen.... Vele van die plekjes zijn verdwenen! Aan wie de schuld?...

Everaart wendde zich huiswaarts. Vóor de deur lag er stroo; Dries had er binnen ook gestrooid, ten einde den vloer voor morgen net te houden.

Na het sober avondeten - pataten met melksaus en een stuk bruin brood - waarbij de knecht bijzonderlijk praatte, verzocht de jongen aan zijne moeder, dat men hem morgen vroeg niet wekken zou. Hij wilde eens goed uitslapen, eens zalig blijven liggen, alle morgenklokjes en geelgekalkte gevangenissen trotseerend...

Toen de lichtstralen, des anderen daags, in zijn kamertje drongen, ontwaakte Everaart en hij lag er toch zoo wèl, omdat hij niet opstaan moest. De zon keek weldra door een spleetje der gordijntjes. Het had reeds tweemaal geluid voor de vroegmis; nu klepte het gedurig voort: dink! dink! dink!... 't Was zonderling hoe die enkele klank hem zoo kon roeren. Moeste hij vijftig jaar het dorpje verlaten hebben en daarna elders, in eene verre streek, dien enkelen toon: dink! dink! hooren, 't zou hem aan 't hart grijpen en weenend zou hij uitroepen: ‘Onze klok!...’

Toen Everaart eindelijk in de keuken trad, was het stroo van den vloer; alles blonk en glanste er.

Hij wenschte vader en moeder, die samen aan de tafel een potteken koffie dronken, eenen gelukkigen

hoogdag. Barbier Snep wipte binnen om vader te scheren. Babbelend, ratelend en preutelend zeepte hij den smid in, vertelde iets van Jan en alleman, wist over alles zijn woord, streek intusschen ooren, neus, oogen en mond van den smid vol zeepschuim, en zijn schiertandelooze mond klepperde immer voort.

Everaart at wit brood met geurende koffie, terwijl moeder wortels voor het middagmaal schreepte. Daar liet de klok zich voor de hoogmis hooren.

‘Had het reeds tweemaal geluid?’ kwetterde Snep en hij repte zich weg. Vanderlaen liep, zoo ras het zijne stramme beenen toelieten, naar zijne kamer, om zich aan te kleeden en Everaart volgde zijn voorbeeld.

Iets later begaven vader en zoon zich te zamen naar de kerk. De dorpelingen kwamen in dichte troepjes afgezakt, allen op hun paaschbest. Daar pikkelde ook haastig Rik de kerkbaljuw: hij was zoo laat, had zeker te veel tijd in het aankleeden verloren. Hij droeg eenen hoogen, ouderwetschen hoed, had rechtstaande, tippige hemdsboorden, die met zijn taankleurig gelaat afstaken, en rond den hals eenen breeden halsdoek gedraaid. Hij pronkte met eene rood gebloemde ondervest, eenen groenen pitenleer en eene safraankleurige broek: de kleederen, welke hij droeg op den gelukkigen huwelijksdag met Sofie.

‘Ja, broederkens! vriendjes!...’ mompelde hij onderwege; ‘een ziertje te laat... 't zal 't spelleken zijn, mijn engeltjes!...’

Al de lieden zagen naar Everaart, groetten hem, lachten hem aan, omdat hij daar weer was. Iedereen maakte de bemerking, dat de jongen reeds een weinig grooter dan zijn vader scheen, alhoewel deze de ge-

stalte verhief, terwijl een gevoel van zoete fierheid in zijn hart zonk, en zijn blik, die rondzweefde, wilde zeggen.

‘Ja, ja, dàt is mijn zoon!’

Ze treden beiden de kerk binnen en gaan langs den reeds volgepropten zijbeuk, waar vaders leunstoel staat; en, of Everaart wil of niet, hij moet er op plaats nemen. Neen! er is niets aan te doen: Vader neemt een eenvoudig oordjesstoeltje. Is zijn Everaart de eenige overlevende van zeven niet?

De klok zwijgt, de mis begint. De oude priester komt uit de sakristij, het orgel ruischt en weldra klinken, na de antiphona door den koster gezongen, de tonen der solemneele mis in la majeur machtig en luid door de kerk. Geen zanger zou, op eenen hoogdag, op het oxaal willen ontbreken.

En schuins, langs de linkerzijde vóor het Lievevrouwen-autaar, ontwaart de jongen Stina Vergauw, Nelleken uit den molen en andere lieve meisjes, met hunne frisch blozende konen: Vormen ze niet eenen tuil rozen en pioenen?...

De oude priester beklimt den predikstoel. Hij laat zijnen blik rondzweven: zijn kerkje is proppend vol. Zijn oog rust op Everaart en het verheugt hem dezen hier te zien. Hij slaat zijn doodenboek open en verzoekt aan allen een gebed voor de overleden parochianen. Hij leest de namen af van lieden, sedert jaren in het graf, ook van die, welke gisteren stierven. Hij heeft er gedoopt, velen van die, welke reeds henen zijn, terwijl hij, stram en afgeleefd, hier nog staat. De twee eerste namen waren die zijner voorgangers:

‘Men verzoekt een gebed voor: den eerwaardigen

heer pastoor Claeys, den eerwaardigen heer pastoor Van Damme...'

Binnen eenige jaren, eenige dagen wellicht, zal een nieuwe herder erbij vroegen:

'Den eerwaardigen heer Desmet...' De naam van den braven man!

Dan zal deze, die hier nu leest, insgelijks naar het raadselachtig land vertrokken zijn.

Daarna volgt eene reeks namen - vaders en moeders van die, welke daar zitten en ze eens zoo smartelijk beweenden; kinders, broeders, zusters, nabestaanden of vrienden der biddenden, welke op den feestdag, den rustdag, diegenen, welke niet meer zijn, herdenken.

De grijze herder wacht eenen stond: want iedermaal trilt zonderling zijne stem, wanneer hij den naam van Jaak Crools moet aflezen. Dat is zijn vriend, zijn innige vriend geweest - Jaak Crools! Eindelijk zegt hij: 'Jaak Crools!' en blikt rond of men zijne ontroering bemerkt.

Hij sluit het boek, ziet eens mijmerend vóor zich en spreekt:

'Mijne kinderen, hebt altijd elkander lief en weest verdraagzaam...'

Zoo begint hij gewoonlijk; want hij vergeet steeds met eenen latijnschen, voor iedereen onverstaanbaren tekst te beginnen, en houdt er ook niet aan.

'Onze goddelijke Meester, wiens verrijzenis wij heden herdenken, heeft ons niet alleen geleerd het onrecht te verdragen...'

Zoo gaat hij voort en zaait vrede, eendracht. En wanneer hij eindigt, voelen zijne kinderen zich beter, vreedzamer en rustiger.

Ondertusschen dwaalt Everaarts blik maar al te dikwijls naar het Lieve-vrouwen-autaar. Het orgel ruischt weer, de plechtige zang verheft zich, de wierrookwalmen drijven onder de beuken. Iets buitengewoons doet de borst van den jongeling zwellen en wanneer de woorden; 'Adoro te divine' door de kerk zweven, zou hij in koor willen medezingen: Ave Jesu, pastor bone...' Al de neergebukte hoofden tusschen de pijlers heen, de beelden in hunne nissen, hier en daar door eenen zonnestraal vergald, dàt alles roert hem, bekoort hem, sleept hem mede...

O jeugd!

En wanneer de mis gedaan is, speelt Hans, kosters oudste zoon, voort op het orgel - terwijl de dorpelingen traag, met voetengesleep en stoelengeschuif, naar buiten dringen.

Vader Vanderlaen en Everaart verlaten ook de kerk. De eerste gaat een druppeltje drinken in den *Molen*; de tweede een bezoek afleggen bij den meester, dien hij gisteren niet thuis vond.

Door de velden ziet men de bonte groepjes van dorpelingen zich verwijderen: meestal vrouwen, die het vee verzorgen of het middagmaal bereiden gaan.

De woning van den schoolmeester staat schier recht over den watermolen, niet ver van het huisje van barbier Snep. Everaart klopt en de meid komt openen. Doch toen de schoolmeester Valcke hoort wie er is, loopt hij haastig naar Everaart, heet hem welkom, schudt hem de hand en vraagt hoe het gaat.

Hij treedt voorop, blootshoofds, met de lange jas, de korte broek en de witgekouste voeten in lage

sloffen. Hij leidt den jongen in de kermiskamer, waar zijne boeken en zijne schrijftafel staan.

‘'t Is voormiddag; gij hebt nog niet gegeten; dus zult gij een druppeltje drinken,’ spreekt de meester, een der zes stoelen schuivende bij het tafeltje, dat met een groen tapeet bedekt is. ‘Neen, neen... niet te weigeren... dus zult gij er een drinken, zeg ik u... Trien!’ roept hij. ‘Trien!’ En wanneer deze haar rimpelig gelaat om den hoek der deur steekt:

‘Trien, haal onzen gekriekten... het eerste bokaalke links... En hoe gaat het, jongen?’ vraagt hij opnieuw aan Everaart.

‘Zoo en zoo, meester.’

‘He he he! zoo en zoo... gij zult bijgevolg, als ge terugkeert, met den eersten trein niet vertrekken... En voor mij is het ook vacantie: 'k ben dezen morgen naar de vroegmis geweest, 'k ben dus vrij... 'k Heb bijgevolg niets meer te doen vóor zondag aanstaande... niets, niets...’ Hij wrijft in de handen, neemt vervolgens eenen snuif en slaat de vingers klappend tegen elkander. Hij schenkt de twee glaasjes vol, welke Trien met den drank gebracht heeft.

‘Niet heel straf!... we zullen er dus eenen te meer nemen.’

Hij drinkt langzaam zijn druppeltje uit, smakt met de tong, legt zich met gevouwen armen achterover tegen de stoelleuning, blikt Everaart eene wijl met glinsterende oogen aan en vraagt:

‘Denkt gij niet, dat, wanneer een gezond mensch niet gelukkig is, het dus zijne eigene fout is?... Neen?... Ik wel, ik wel... en ik schik er mij bijgevolg naar... Ha ha ha!...’

Hij schenkt zich nog een borreltje kriekgenever en houdt het glaasje voór het licht van het venster:

‘Het zicht alleen bekoort!’ bemerkt hij: ‘de reuk doet watertanden!... wat moet dus de smaak zijn?...’ Hij drinkt nog eens en herneemt: ‘Bij wie zijt ge reeds geweest?...’

‘Hier en daar...’

‘Bij den pastoor?...’

‘Neen.’

‘Een braaf mensch, ga er dus maar eens... De onderpastoor is zoo niet, laat hem bijgevolg maar loopen... Een wijsneus!... Ha ha, laat hem maar loopen, jongen... Zijt ge bij boer Vergauw geweest?...’

‘Teweeg, meester... ik kwam hem aan de poort tegen.’

‘Teweeg!... Ha ha! Ge zijt jong, ge zijt jong!... Dus... dus...’

Hij dreigt lachend met den vinger en ledigt zijn glaasje.

‘Boer Vergauw - een goed karakter... te goed, dus te zwak...’ vervolgt de meester. ‘Een jaknikker in den gemeenteraad... Laatst sprak men er, van eenen steenweg door 't dorp te trekken, dwars door eene partij land van boer Vergauw... dus tot dezes groote spijt. Toen de burgemeester vroeg of boer Vergauw er vrede mee had, zei deze: “hm hm!” en anders niets. “Is er boer Vergauw tegen?...” hernam dus de burgemeester. En Heirman - een fijne slieper - zei daarop, dat Vergauw altijd zoo sprak, wanneer hij zeer tevreden is. Deze deed nog eens: hm hm! dreef het hoofd rechts en links, en krabde in zijn haar. De burgemeester zeide, dat, indien het

zoo was, hij bijgevolg met groot plezier zag, dat iedereen voor het leggen van den steenweg was... dat hij er bijgevolg zich eens zou mee bezig houden, na het inhalen van den oogst, wanneer het grootste werk bijgevolg gedaan was... Ha ha! ge zijt reeds op weg geweest naar zijn hof... Drink uw druppeltje uit, drink het uit... Zoudt ge gelooven, Everaart, dat ik hier leef als een visch in het water? Gij zult mij opvolgen en het zal dus van u afhangen ook zoo te leven... Gij zijt nu een man; dus spreek ik anders dan toen gij nog mijn leerling waart...'

En Everaart denkt, half verbijsterd, dat hij voorzeker eene geheele verandering bij den meester bespeurt: deze is hoog gekleurd, zijne oogen schitteren zonderling en hij spreekt zoo snel mogelijk.

'Er is hier op Voorde niet veel te krijgen,' vervolgt Valcke; 'maar ik, ik heb alles, wat ik wil!... Gij leest gaarne boeken, gij hebt het van mij geleerd... ik lees ze bijgevolg ook gaarne... Maar er zijn boeken en boeken... als de andere afkomt - ge weet het wel, de geestelijke inspecteur - dan wil hij alles weten: hebt ge veel boeken, hebt ge dit, hebt ge dat? Ik open de deuren, geef hem de sleutels en zeg: zie zelf, mijnheer de inspekteur. Hij mistrouwt mij dus niet en laat mij bijgevolg in rust... Maar wanneer ik wil lezen, bijgevolg een gelukkig uurtje slijten, dan is het een ander spel... Let eens op...'

De meester sluit de venstergordijnen dichter, schuift het grendeltje toe, trekt behoedzaam het tafeltje weg, daarna de biezen vloermat, neemt eene groote vijs, draait ze in eene kleine opening van den houten vloer en heft er eene plank uit.

Everaart blikt in de gemaakte opening en ziet er een twintigtal boeken liggen.

‘*Les Miserables, Jacob Cats*,’ leest hij op den rug van twee lijvige boekdeelen.

‘Een geheim... dus geen woord er over,’ spreekt de meester. Hij brengt alles weer op de vorige plaats, trekt het grendeltje weg en herneemt:

‘Wanneer ik hier bezig ben, wil ik niet verrast worden... bijgevolg voor niemand thuis!... Ha ha ha!’

Werktuigelijk opent hij het opnieuw volgeschonken glaasje, blikt, al over de brilglazen, tevreden Everaart aan, om het uitwerksel over het vernomene te bespeuren.

‘Trien houdt hier alles met eene vod net... bijgevolg hier nooit te schuren!... Ge verstaat: 't water zou de boeken bederven... ook ligt er altijd ongebluschten kalk in mijne onderaardsche bibliotheek: dat slorpt de vochtigheid op en verdrijft den schimmel... Trien verstaat er niets van... bijgevolg weet ze niet, waarom ik mij hier opsluit... Dat studeeren, 't is eene passie, zegt ze... Maar kom eens mede...’

De woning van den meester is onlangs nieuw gebouwd. Van weerszijden de deur is een enkel hoog venster; op de eerste en eenige verdieping zijn er drie. Nevens en vast aan de woning ligt de school met hare groote kerkvensters, er achter strekt zich de hof uit.

Meester Dus leidt Everaart, langs den breeden gang, de trap op en brengt hem op eene der vier bovenkamers, waar bij het opengaan der deur hem eenen eigenaardigen geur te gemoet dringt. Valcke duwt den jongen in de kamer, waar het donker is.

‘De menschen op het dorp zouden niet begrijpen,

wat ik hier heb,' verklaart hij... 'bijgevolg toon ik het hun niet... Gij zijt verstandiger, dus moogt ge het zien.'

De meester trekt de zeer dikke rolgordijn op, opent de luiken; het helder daglicht stroomt binnen en doet Everaart van verbazing verstommen.

Het is alsof de kamer van onder tot boven met insecten overdekt is, als of ze er woekeren. Allen schijnen achter elkander omhoog te klimmen, in rechte lijnen, van aan den vloer tot aan de zoldering. Geen hoekje, geen kantje of het is er door ingenomen. Te midden van het vertrek zijn withouten palen bevestigd, overvloedig voorzien van dwarsstokken, die, elk naar gelang hunner grootte, twee, drie opgezette vogels dragen, in alle mogelijke houdingen, neergehurkt of met uitgespannen hals, met geheven of gebogen kop, met open of gesloten bek, met al of niet uitgestrekte vleugels, schijnende te eten, te verscheuren, aan te vallen of zich te verdedigen, met hunne glazen oogen naar alle richtingen blinkende, starende of loerende.

'Wat ge hier ziet, vindtge bij mij alleen,' spreekt de meester; 'ge moet dit bijgevolg bij niemand anders gaan zoeken.'

Everaart bemerkt nu, dat al de kerfdieren een fijn speldeken door het lijf hebben en op een dik, wit papier vast zitten.

'Let eens op, wat orde gij er in bemerkt,' zegt de meester. 'Zie hoe de kleuren klimmen. Daar, van onder in die rij, begint het met eenige elshaantjes, die zwartblauw zijn; de volgende diertjes worden allengskens grooter, krijgen eenen purperkleurigen glans; en ginder boven blinken de goudkleurige

loopers... Schoon genoeg, he?... Let eens, daarnevens, op die andere loopers, wier vleugeldekken met het liefste violet omzoomd zijn; en daar de glansend groene cetonias; hier de watertorren, òf gitzwart òf den mantel met geel omzoomd; bemerk de grijze boktor met voelhoornen, langer dan gansch het lichaam; de lijkkevers met hunne effenkleurige of geelgevlekte schelpen. Kunt gij iets lievers zien dan deze collectie Lieve-Vrouw-beestjes; onderzoek ze dus maar op uw gemak: ge zult er soorten genoeg vinden. Bewonder eens deze bloedroode diertjes: leliehaantjes, populierkevers en wat weet ik al. Daar hebt ge vliegen, wier lijf groen en scharlaken schittert als edelgesteenten. Hier de waterjuffertjes met groote vleugels - de fijnste, de doorschijnendste der kanten - waaronder hun zwart, grasgroen, roodachtig lichaam doorschijnt....'

Zoo gaat de meester vol bewondering voort en wordt niet moede.

Wanneer hij geëindigd heeft, blikt hij eene wijl Everaart aan en verheugt zich in des jongens verwondering.

'Hoe hebt ge dat alles kunnen bijeen krijgen?' roept Everaart uit. 'Hoe is het mogelijk!'

'Mogelijk!' herhaalt de meester en zijne oogen glimmen. 'En waarom heb ik het gedaan? Om een doel in 't leven te hebben, om dus in iets het geluk te zoeken... en ik tracht het in alles te vinden!.. Ja, mogelijk, zegt ge?...' Hij staart glimlachend, doch nadenkend vóor zich, grijpt Everaart bij den arm, trekt hem uit de kamer in den gang, waar, op het eene einde, een klein vertrek gemaakt is.

''t Is niet geleerd, wat ik u getoond heb,' mur-

melt hij onderwege, ‘maar, maar...’ Hij weet moeielijk, wat er bij te voegen. Hij opent de deur met den sleutel en duwt Everaart gejaagd binnen. Zooals in de groote kamer, vindt men hier, in stee van kerfdieren, soldatenknoopen op papier aan de muurwanden vastgehecht. De meester maakt met de hand een breed gebaar en juicht:

‘Dat bestaat ter wereld niet meer! Daar hebt gij al de knoopen, van elke soort een staaltje, sedert 1830 in ons land gedragen: er ontbreekt bijgevolg geen een!...’ En terwijl hij met den vinger aanwijst, spreekt hij: ‘Holland, Frankrijk, Pruisen, Wurtemberg, Spanje, Itaalje, Engeland!... Van Maximiliaan: de mexikanen... Van den paus: de zouaven!... Hier hebt ge er van vroeger: Waterloo!...’

Eindelijk zoo aanwijzend komt hij in den hoek, waar eene kleine verzameling van beenen knoopen hangt. Zijn gelaat krijgt eene treurige uitdrukking en zijne stemt dwaalt, terwijl hij uitlegt:

‘Eenen knoop had ik eerst... éenen... Zij, die hem gedragen heeft, rust op het kerkhof... Later vond ik nog éenen knoop dien ik bewaren moest... Ik wilde ze bijgevolg te zamen leggen... Maar er was zulk breed verschil tusschen de twee eerste knoopen, als tusschen 't schoone en goede op de aarde en 't slechte, doorslechte... Ze mochten dus niet te zamen liggen... De eerste heb ik alleén gelegd op mijne slaapkamer, alleén zooals ik ben...’ Hij neemt eenen snuif en het schijnt Everaart, dat er een traan over 's meesters wang rolt... Toen mijne oude moeder stierf, heb ik ook eenen knoop bewaard... die ligt ook weg... van vader ook een... en van mijne broeders en zusters... van Jan... van Ivo... van Melia... van

Stefanie... En aan al de knoopen is eene herinnering vast...'

Hij wacht weer eene poos en blikt tot Everaart op. Hij schijnt te twijfelen... 't Is alsof hij zich zelven afvraagt, wat hij doen zou. Hij legt de linkerhand op den schouder des jongelings, steekt den wijsvinger der rechterhand omhoog en zegt op bewogen toon:

'Die tweede knoop wil ik u toonen... aan niemand liet ik hem zien, aan niemand... gij zijt de eerste... Ik weet, dat gij een eerlijke jongen zijt, dat gij er bijgevolg nooit iemand zult van spreken... verstaat ge... niemand!... Wie weet of men misschien later niet beweren zou, dat ik nooit zulken knoop bezeten heb... dus is het goed, dat iemand hem zie... die iemand zijt gij, Everaart...'

Hij laat de hand op den schouder liggen en fluistert:

'Misschien moest ik anders handelen, dan ik gehandeld heb... maar gedaan is gedaan... en we zullen er bijgevolg niet over spreken.... Wie weet?... Wat ik weet, is dat ik de schande, de oneer van over het hoofd van brave menschen gehouden heb... van brave menschen, die het nooit vermoed hebben... Dit bijgevolg stelt mij gerust... Ja, het stelt mij gerust...'

Hij opent met eenen tweeden, kleinen sleutel een kastje, dat onmerkbaar, achter het papier met de knoopen, verborgen is, en haalt er een doosje uit.

'Mijne insecten en mijne vogelen bemin ik... maar veel meer houd ik van hetgeen hier in ligt... ik kan er morgen ons dorpje mee overhoop stellen...

En wie weet, Everaart, wat er gebeuren kan, of het niet eens noodig zal zijn...'

Hij opent het doosje en toont op een watten bedje eenen grooten, vuilen, beenen knoop, vast nog aan een afgerukt stukje zwart laken.

Everaart blikt ongeloovig op; doch verschrikt, wanneer hij het ongesteld gelaat van den meester ziet. Deze knikt werktuigelijk met het hoofd, sluit snel het doosje, bergt het in het kastje en trekt sprakeloos Everaart mede. Wanneer ze buiten terug in den gang zijn, blijft hij staan, wrijft over het voorhoofd, als om treurige beelden te verdrijven, en vraagt:

'Ik heb het u verzocht... dus zult gij er over zwijgen, niet waar?'

En geheimzinniger voegt hij er bij:

'Daar kleeft bloed aan!'

Valcke gaat voorop naar de benedenkamer en daar schijnt zijne opgewondenheid geheel geweken.

'Trien!...' roept hij, 'Trien, we zullen niets meer drinken: zet het bokaletje maar weg...' En tot Everaart: 'Dat windt te zeer op... men moet er bijgevolg niet te veel van nemen.'

'Ja,' vervolgt hij, als uit eenen droom ontwakende, 'ziedaar dus het doel mijns levens - alles verzamelen!... Ha! vroeger was het geheel anders! Maar wie weet, of ik genoeg wilskracht gehad heb, wie weet... De wilskracht verzet bergen, Everaart... Wat had ik al niet gedroomd?... Eerst zou ik priester worden... ik werd bultenaar!... Ha ha, bultenaar!... En de bultenaar werd bijgevolg schoolmeester... maar behield toch zijne droomen!... Maar één voor één hebben zij mijne droomen doen vervliegen...

En wanneer ze allen weg waren, heb ik gezegd: schoolmeester, ga nu uwen ouden gang; span u niet meer in; dus leef gelukkig en in vrede... Ha ha! een plantenleven, zegt men!... Plantenleven en philosophie... en bijgevolg geene storing... geene storing bijgevolg het geluk!... He he he! de meester is gelukkig!... Ja, ja, Everaart, jongen, ge zijt vurig, ge hebt een goed hart, bijgevolg droomt ge veel goeds en schoons... maar ik hoop, dat ge meer wilskracht zult hebben, dan ik... En ik wensch, dat ge, na het verdrijven uwer droomen, het hoofd bijgevolg niet zult neerleggen... maar zeggen zult, zooals ik: toch ben ik gelukkig!... Het geluk is relatief!...'

X.

Wanneer men gelukkig is, vliegt de tijd met reuzenschreden.

De veertiendaagsche verloftijd vervloog als een rook voor Everaart...

Toch was er vaak iets, dat zijn hart knaagde, hem in pijnlijke overwegingen deed wegzinken: soms dacht hij met afkeer en walg aan nonkel Veyt, en bruiste op, wanneer hij de vrees ontwaarde, welke die koude, ikzuchtige man aan zijnen braven vader inboezemde. Het geheim, dat over de smis hing, klaarde niet op: de hamer klonk van 's morgens vroeg tot 's avonds laat en toch scheen er gebrek in de woning te heerschen, waar men uit spaarzaamheid schier nooit licht deed branden.

De mulder van Houthem had eens aan den smid, toen deze nog eene koe hield en het dier van de

‘ziekte’ gestorven was, duizend frank geleend; jaarlijks, op Kersavond, droeg vader Vanderlaen den intrest. Maar deze som alleen kon toch zoo loodzwaar op de smis niet wegen. Het scheen Everaart veeleer zonderling, dat, na zoo veel jaren, de hoofdsom nog niet uitbetaald was. Waar ging het geld naartoe, dat Everaarts vader in het zweet zijns aanschijns won?

Eens had Everaart aan zijnen vader gevraagd, of nonkel Veyt, iedermaal hij in huis verscheen, om geld kwam.

‘Hoe krijgt ge zulke gedachten, jongen’ vroeg de smid. ‘Steek u niets in den kop, Everaart... wees altijd eerlijk, zooals vader het altijd geweest is... en alles zal wel goed gaan.’

En voór Everaarts geest speelde soms het tooneel uit de woning van den meester op eersten Paaschdag. Hoe bitter schertste de bultenaar en wat geheim lag er bewaard in het doosje, waarin de knoop, met bloed bevlekt, rustte, de knoop, dien de meester aan niemand zien liet?... En wat was er gebeurd met Stina's vader, van wien hem nooit iemand gesproken had - niemand dan zijne moeder en de ellendige Simon Knock?

Gedurende de verlofdagen bezocht Everaart zeer weinig de herbergen, om geen geld te verteren, alhoewel hij uiterst gaarne met de eenvoudige dorpelingen omging en zich van hen wist te doen liefhebben. Zelden of nooit kreeg hij bezoek van schoolgezellen, daar er geene in de nabijheid woonden. Everaart ook zocht ze niet; hij hield er in het geheel niet van, de herbergen, waar schoone meisjes waren, af te loopen en er te blijven tot den laten avond, om daarna in de duisternis naar huis te zeilen, zooals

velen deden. Thuis studeerde hij, of hij las in de boeken, welke meester Valcke hem gaf, klom eens op den toren naar zijn geliefkoosd plekje, of ging, met den avond, bij vader in de smis en stelde er, even als vroeger, den blaasbalg in beweging, of trok langs veld en beemd.

Weer schemerde de dag uit - de laatste vrijdag der vacantie - met een purperblosje op de vensterruiten van het kerkje, toen Everaart de somber wordende smis verliet en westwaarts de groene, malsche boorden der Keibeek volgde. Hij schoof tusschen het kreupelhout langs het kleine, slingerende pad. In eens stond de jongen vlak vóor Rik, den kerkbaljuw, die uiterst verbaasd opzag, naar zijne muts voelde, rechts ommekeer maakte en weg ging sluipen door de dichtste elzestruiken.

‘Hola!’ riep Everaart.

‘Hola!’ riep de man op denzelfden toon en hij stak het hoofd van achter het gebladerte.

‘Dag, Rik!’ groette de jongen.

De kerkbaljuw kwam nu gansch te voorschijn.

‘Ha, ja...’ gromde hij. ‘Ha ja... niet herkend... op mijn zieltje!...’

Hij mompelde nog iets binnensmonds en keek dan schuins weg, alsof er hem iemand geroepen hadde, om terug in het hout te treden.

‘Hoe gaat het Rik?’ vroeg Everaart.

‘Hoe gaat het!’ herhaalde de man, nam een bitterklein snuifdoosje uit den zak, klopte er op en weer klonk het. ‘Hoe gaat het!... He he... hoe zou het gaan?...’

‘Scheelt er iets, Rik?’

‘Schelen!... Moet ge dat vragen, lieveken?...

Ge hebt zeker van het spelleke nog niets gehoord?... Iedereen lacht zeker met Rikske niet?...'

'Ze hebben groot ongelijk!' bevestigde Everaart warm.

Rik haalde de schouders op, schoof de hoeken van den mond neer, trok de zware wenkbrauwen op en knikte beteekenis vol. Everaarts woorden schenen hem echter moed te hebben gegeven. Hij kwam nader, hield zijn snuifdoosje op de borst van Everaart, richtte strak den blik naar die plaats en viel uit:

'Och, jongsken, 't zijn dingskes, zeker... zeker... zeker!... En de vloekskes?.. hebben ze u dat ook verteld?...' Hij knikte nog bedenkelijker, nam luidruchtig eenen snuif, stak het doosje weg en zuchtte: ''t Is al wat te zeggen, broederken, 't is al wat te zeggen!...'

'Waarop ge ook denkt, Rik!... Twee glazen zijn soms genoeg...'

Rik hief, als kon hij het niet aannemen, de hand in de hoogte en draaide ze boven het hoofd rond.

'Twee glazekes!... neen, neen, vriendje... dàt niet!' weerlegde hij met treurigen ernst. 'Maar zoo waar ik hier sta, er is nooit iets op Rik te zeggen geweest.' Hij rukte de muts van het hoofd, stond met de wit wordende, verwarde, borstelige haren vóor Everaart en zag hem scherp met de grijze oogen aan. 'Maar eens gaat het over zijn houtje... ja, eens gaat het over zijn houtje!...'

'Waarom over zijn hout, Rik?'

Deze keek in zijne muts, juist alsof het daar geschreven stonde, en zette ze daarna op. Hij wilde spreken; doch weer rukte hij zijn hoofddeksel af, schudde het goed in de plooien en plaatste het terug

op het hoofd met zoo 'n stevigen slag, alsof het er nooit meer van moeste. Hij strekte den arm uit in de richting der kerk en sprak door de opeengerukte tanden heen:

‘Ginder woont een deugenietje!’

‘Waar, Rik?’

Hij zag van weerszijden over den schouder rond, sloeg nog eens de klak vaster op het hoofd, bracht geheimzinnig den mond aan Everaarts oor en fluisterde:

‘In het pastorijtje... de nieuwe... 't onderpastoorke!... De oude onderpastoor... een braaf manneken!... Maar deze!.. Och, jongsken, wat al dingskes ik van hem moet lijden, is niet zeggelijk... Alles, alles!... Hij heeft mij ezel geheeten en verken... omdat er een koolken uit 't wierookvaatje viel... Ja, Everaart, zoo waar als ik hier sta: ezel, verken!... 'n Mensch heeft kinderkens, anders, anders.... Maar ge zult er over zwijgen, niet waar?... 'n Mensch heeft kinderkens...’

‘'k Zou dat in mijn hoofd niet steken, Rik.’

‘Neen, kameraadje, 'k zou het niet moeten doen... maar wanneer dat ieder keertje voorvalt.... En mijn Ciesken, 't missedienertje, 't kind hoort dàt... dat vader ezel en verken geheeten wordt!... En de andere kinderkens zeggen tot de mijne: Z' hên op uwen vader gepreekt!... Ha, broederken!... Neen, neen, dàt niet!... Maar zwijgen, hoort ge, zwijgen... 'n mensch heeft kinderkens.... 'n Avond, Everaarke, 'n avond....’

En Rik vertrok; doch wendde zich verder om, lei de linkerhand op den mond en stak den wijsvinger verwittigend in de hoogte.

En Everaart dacht, dat men den snulachtigen Rik wel terdeeg moest getergd hebben, hem, de goedheid of liever de zwakheid zelve, om hem zoo op te hitsen.

Het avondrood was nog lichtjes in het westen zichtbaar en de jongen keerde terug oostwaarts langs de beek, verder achter het schaarhout, en bereikte weldra de baan, welke, voorbij den watermolen, den heuvel opslingerde. Hij ontwaarde eene vrouw bij den oever der beek, niet ver van de brug: Was het Stina niet? Sneller begon zijn hart te kloppen:

‘'n Avond, Stina;’ groette hij en verlegen bleef hij staan.

‘Everaart!..’ antwoordde ze en ze vormde van eenen tip haars voorschoots een horentje.

‘Hoe gaat het, Stina?’ vroeg hij en hij bekeek ze tersluiks.

‘Goed, Everaart...’ Ze ontrolde het horentje om het weder op te rollen. ‘En met u?’

‘Zooals ge ziet, Stina.’

Maar 't was zonderling, hoe spoedig beiden op zijde zagen, zoodra ze elkanders blik ontmoetten.

Everaart was uitgepraat en wist niet meer wat zeggen. Kon hij maar eens goed beginnen, dan zou het van zelfs gaan. Zoo gaarne toch wilde hij vertrouwelijk met Stina spreken!

‘Ik heb u gisteren in de kerk gezien,’ ving hij weer aan.

‘Ik u ook, Everaart.’

Ja, nu was het gesprek weer ten einde. Toch waren ze beiden gelukkig hier zoo samen alléen te staan, bij de avondschemering, bij het

zwart bladerige hout en de stil vloeiende beek.

‘Waar is de tijd, Stina, dat we samen naar de school gingen!’ hernam hij en zijne stem scheen ontroerd bij die opwelling uit het verleden.

‘En wij met Nelleken uit den molen over den heuvel trokken en verloren liepen!’ voegde Stina er bij.

Ja, die rustige tijd, dat ze zoo vertrouwelijk met elkaar omgingen, was verre henen, dachten ze beiden.

‘Gaat ge nu nog wandelen, Stina?’ vroeg hij, alsof hij nog kon medegaan en keuvelend aan haren arm door veld en beemd trekken.

‘'t Is de naaste week de eerste meidag... Ik kwam eens naar de bloemen zien voor onze-lieve Vrouw in de kerk...’

En terwijl ze sprak, kwam er bezieling in hare woorden, verdween de bedeesdheid.

‘Dit jaar zal het wel schoon zijn,’ zei ze. ‘Ivo de timmerman maakt twee hooge bogen, die wij met mos en gemaakte bloemen zullen omvlechten. Te midden zal het beeld op eenen autaar staan. Over de trappen zal men het beste rood tapijt leggen. De boorden zullen wij met rozen omzoomen. Van het kasteel zenden ze eenen heelen hoop oleanders, lauriers en ook citroenboompjes, waarop er gele vruchten hangen. Ja, ja, 't zal schoon zijn, Everaart!... Op de hoeken der trappen zetten we de kleinste potten, de groote er nevens, en geheel achter het autaar, op eene stellaadje, plaatsen we de schoonste lauriers met oleanders er tusschen... Zoo zal er een groen dak boven het lieve-vrouwebeeld zijn... En overal zullen er vazen staan, welke de meisjes uit het gebuurte, elken morgen, met versche bloemen zullen voorzien...’

En zoo sprekende was het meisje opgetogen van vreugde. Werd ze niet een weinig kwezelachtig?

Daaraan dacht Everaart niet. Hij dacht aan de zachte meiavonden, aan het lof in de halfdonkere kerk, aan de talrijke brandende kaarsen bij het Mariabeeld, die zoo zonderling op het zwarte groen der heesters fonkelden, aan de duisternis verder onder de bogen en gewelven, aan de lieve kopjes der meisjes onder den linkerzijbeuk, aan de gezangen, welke langs de open deur naar buiten dreven...

‘Dan zal ik weg zijn...’ sprak hij medegesleept. ‘Ik zou u bloemen bezorgd hebben, Stina...’

‘Zoudt gij het doen, Everaart?... Ik ben er blij om... Ja, ik ben er recht blij om!’

‘Zou het de eerste keer zijn, Stina?... Weet ge niet meer van de tijdeloozen in het Meiersboschje?... Wacht maar, ik zie daar juist wat ik wensch.’

Op de helling des beekkants bloeide een troepje tijdeloozen als in een ruikertje te zamen en het teekende zich zwart op den zwarten waterspiegel af. Everaart greep naar de bloemen; doch de afstand was te groot en wellicht vreesde Stina hem te zien in de beek storten, welke hier bij den watermolen tamelijk diep was; onwillekeurig slaakte ze eenen lichten kreet. Ze klemde zich vast, met eenen arm, aan eenen populier en riep verschrikt:

‘Everaart, let op!... Kom hier!... Neem mijne hand!’

Hij aanvaardde de aangeboden hand, doch reikte verder - bij 't kloppen van Stina's pols - en plukte het tuiltje bloemen. Hij bood ze 't meisje aan; zij nam ze; doch de hand, die ze hem gereikt had, hield hij vast in de zijne. Hij voelde, hoe dat kleine

handje trilde en goed was het, dat hij, in de vallende duisternis, niet zien kon, hoe rood zij werd, en hoe bedeesd zij van onder de lange wimpers opzag.

Het laatste avondrood aan de westerkim was weggestorven. De maan klom achter de boomen op en verder langs de beek liet de nachtegaal een zoet minnelied den gorgel ontrollen - lied in harmonie met het bleeke manelicht, het fluisterend windje door de heesters, het zwart en geheimzinnig loover en de eerste starretjes aan den eindeloozen hemel.

En steeds hield hij de hand vast en stond er met gebogen hoofde. Scheen het niet, alsof ze beiden maar èenen polsslag meer hadden!...

‘Everaart!’ smeekte ze plots en trok zachtjes hare hand terug.

Hij haalde diep adem. ‘'n Avond, Stina,’ zegde hij.

Ze verwijderden zich eenige schreden maar, alsof ze niet goed scheiden konden.

‘'n Avond, Stina,’ sprak hij weer.

‘'n Avond, Everaart!’ herhaalde ze.

De nachtegaal zong in het hout.

Schoorvoetend gingen ze henen zonder juist te weten, wat ze wilden; maar toch zonderling te moede waren ze, zeer zonderling te moede.

‘Och Heere God! ze vrijen in het hout!’ klonk eene stem aan de overzijde. ‘Bij mijn zieltje! dàt is Everaart van den smid niet... en dàt de brave Stina, 't meisken ook niet!... Och! dàt zijn zij zeker niet!... Ze zouden niet durven! 'n Avond, Everaart!... 'n Avond, Stina!... Och, Jezus-Maria, 'k heb er buikpijn van!...’

Snel als een haas vlood Simon weg, liet een scherp

hanegekraai hooren en verdween met eenen luiden spotlach. Everaart had niet noodig zich om te wenden, om te weten dat het de wimperlooze schapenboer was.

Everaart weifelde een oogenblik. Wat zou hij doen? Hij voelde zich niet kalm genoeg om naar huis te gaan; hij trok den weg op naar den heuvel, waar hij eens met Stina en Nelleken verloren liep - met Stina deed het hem nu het meest genoegen. Hij bereikte de hoogte en bleef eene wijl op de bank onder het kristusbeeld zitten.

't Waren aardige, doch aanlokkende gedachten, welke Everaart bestormden. Stina liep er immer tusschen met haar lief gezichtje... Waarom?

Hij ging vervolgens, langs een smal voetpad, naar de smis terug. De maan stond reeds boven den watermolen, toen hij over den beekvlonder, bij zijne woning, stapte. En juist, toen hij bij den dikken populier, rechtover het hof kwam, ritselde iets tusschen de struiken en eene lange, zwarte gestalte bevond zich voór hem.

Stil was het overal, alsof allen op het dorp sliepen.

Everaart zag, bij het manelicht, dat hij, die hem zoo onverwachts in den weg trad, een lange, magere man was, gansch in kaal en versleten laken gekleed, met eene zwart zijden muts, welke diep over het kleine hoofdje viel. Hij had een beenderig gelaat met groote oogen, die treurig keken, en eenen bitteren trek om den mond. En hoe onthutst ook Everaart in het eerste oogenblik was, toch stelde hij zich dadelijk gerust: want toen de vreemdeling ging spreken, beefde dezes onderlip; twee-drie maal drukte de man de hand op den mond, daarna stotterde hij:

‘Ge woont daar?’

Everaart knikte bevestigend.

‘En nog altijd de smid... de smid Vanderlaen?’

‘Ja, mijn vader...’ en verwonderd zag hij den vreemdeling aan.

Deze legde weer de hand op den mond, wilde zeker iets meer zeggen; maar 't ging niet goed. Zijn hoofd schudde zenuwachtig; eindelijk stamelde hij met eene stem, waarin soms de toon van een weenend kind klonk:

‘'k Ben wat gepakt... 't kerkje... de huizen... alles... Hier - geboren!...’ Hij wees met den arm in het rond. ‘Achttien jaar.. hier niet meer geweest... Velen moeten dood zijn... Velen mij vergeten hebben... Ach ja... vergeten of dood!... Achttien jaar!..’ Nog sneller klopte hij op den mond, waar zijne tranen in vloeiden; hij haalde een zakdoekje uit, en zocht oogen en wangen droog te kloppen.

‘Wèl?...’ vroeg hij; ‘daar... alles wèl?’ en de eene hand sloeg hij aan het hart, de andere met het neusdoekje strekte hij naar de smis.

‘Ja, vader en moeder zijn redelijk wel...’

‘Ha ja... redelijk!... redelijk!...’ herhaalde hij en hij schudde snel, snel het hoofd.

‘Redelijk... of liever goed. Kent gij vader of moeder?’

‘Kennen?... Ha, ja!.. zullen zij mij nog kennen?... En de kinderen?... Hoe zijn die?...’

‘Dood!... ik alléen bleef over!’

‘Dood!’ zuchtte de zonderlinge vreemde. ‘En vader zeker een weinig... een weinig verdrietig van karakter... ha, ja... zoo een weinig... Men zal zeker... iemand niet willen kennen... Zoo een weinig ver-

drietig... ha ja... ja... ha ja...' En ondertusschen voort op den mond en op de vochtige oogen kloppend, zocht hij zenuwachtig in den binnenzak zijner jas en haalde er eenen brief uit; daarna bracht hij ook een vuil, versleten lijnwaden beursje te voorschijn...

De handen des mans waren werkershanden, zijne plunje arm en ellendig; en toch, toen Everaart in het bleeke gelaat blikte, vroeg hij zich af, of die vreemdeling wel een werkman kon wezen.

'Vader thuis?' vroeg de man en hield den neusdoek gereed.

En na het bevestigend antwoord, duwde hij Everaart het geld en het briefje in de hand.

'Geef dat aan vader,' fluisterde hij. 'Zeg hem, dat hij... die dit briefken geschreven heeft... hier wacht... maar... indien hij niet... wanneer hij denkt... ha, ja.. zoo hij niet... niet wil... niet gaarne komt... het ook goed is... en ik zoo... ha, ja... zoo zal weggaan... dat het zoo... zoo ook zal wel zijn... och, ja...'

Everaart verliet, het hoofd vol van gissingen, den vreemdeling, trad over het voorhof en in de woning.

De man sloop achter den populier; doch ging weldra, gejaagd, heen en weder, klopte voort op mond en oogen en zag angstig naar het smidshuis uit. Daar ging de deur open en de vreemde schoof achter den boom. Aarzelend verscheen de smid op het voorhof en onophoudelijk wreef hij over de kin, zoo ontroerd was hij. En toen hij aan den populier kwam, hing in eens, onverwachts, de man aan zijnen hals en nokte:

‘Jan... och Jan... hebt gij mij... vergeven?’

‘Jaak... zeker, Jaak!... Ik dacht u dood... ik hoop, dat ge nu...’

‘Eerlijk?... Ja, eerlijk ben ik... Och, zie mij maar aan...’

Nu stonden de twee mannen tegenover elkander en de vreemde hield de hand van den smid vast. Deze vervolgde:

‘Ik heb nooit opgehouden, Jaak, u gaarne te zien... Ik heb u altijd in mijn hart gedragen...’

En de vreemdeling lachte door zijne tranen heen. . . . . .

Moeder Vanderlaen, die, bij Everaarts komst, in de keuken zich bevond, had zich, na een gefluister met haren man, gram naar het schotelhuis begeven en bleef er. In de keuken hoorde men niets dan het getiktak des uurwerks en het gezucht van den opkomenden wind in den schoorsteen. Voetstappen werden buiten gehoord en de smid trad met den vreemdeling binnen. Everaart zag nu nog beter hoe mager en ellendig de man inderdaad was. Vader ontstak, aan het lichtvaatje van den balk, een klein lampken en trok met den laten bezoeker in de groote kamer, waarvan de deur gesloten werd.

Een half uur later kwam Vanderlaen, met diep treurig gelaat, in de keuken, ging bij moeder in het schotelhuis en Everaart hoorde hem stil doch dringend om iets smeeken. Eindelijk vernam Everaart duidelijk:

‘Neen, ik kom niet... Ik kan niet... God zal oordeelen!’

De smid begaf zich terug naar de kamer. Eenige oogenblikken later was hij weer in de achterplaats

bij Trees; luider en bitsiger antwoordde de vrouw op Vanderlaen's gefluister;

‘Neen - hier niet slapen!... En vergiffenis moet hij niet vragen: ik wil hem niet zien. Ik heb hem vergeven - dat God hem ook vergeve!...’

Dat waren voorzeker geene troostende woorden om aan eenen ongelukkige te dragen.

Een weinig later kwam de smid nog eens in de keuken, ging naar de schapraai, sneed twee dikke roggen boterhammen, schonk eene kom koude koffie en droeg, met nat bekreten oogen, dit schrale voedsel in de kamer.

Een half uur verliep nog; de wind daalde luider in den schoorsteen en daar verscheen de vreemdeling. Hij wierp eenen blik op alles in de keuken, vervolgens scheen hij in eens het oor naar iets te leenen. De wind blies voort in den schoorsteen, eenmaal in zacht huilende tonen, andermaal wilder en woester, soms zoo zonderling klagend, dat eene menschelijke stem niet meer lijden zou kunnen vertolken...

Met wijd opengesparde oogen stond de vreemde daar; hij wees met den bevenden vinger naar den schoorsteen en kreet:

‘Hoor... nog altijd gelijk toen... oe... oe... oe! Lang voor mij gepasseerd... Hoor... oe... oe... oe... 't Is of zij... zij, die dood zijn... allen... mij... mij...’

In den volgenden stond voelde Everaart zich op eene borst drukken; een nat plekje bleef op zijn voorhoofd en de vreemde was weg.

Everaart hoorde eenen snik. Hij zag om, bemerkte hoe vader geweld deed om niet los te barsten... doch gewis ging het niet, want de smid trad snel in de kamer en sloot weer de deur achter zich.

En dien avond noch de volgende dagen repte niemand een woord over het zonderling bezoek. Everaart vroeg niets: hij vreesde een akelig geheim te vernemen.

Een akelig geheim?

XI.

Everaart bevond zich weer in het geel gekalkte gebouw, waar men wetenschap inpompte, waar wantrouwen in alle hoeken, reten en vouwen zat, waar matigheid de gedwongen hoofddeugd was en gebeden-prevelen gewoonte.

Het indommelende leven was aan den gang.

Groote opschudding na de intrede: De heer Houtveer zegepraalde! Ja, de vroolijke zangers, bij het naar huis trekken, had hij gevonden, onder den voet gekregen! Hij kende de aanleiders, de opstokers, de helpers, allen, juist alsof hij bij het feest op den trein ware tegenwoordig geweest. Hij wist alle gesproken of gezongen woord. Zat er in elken wagen geen onzichtbare, luisterende Houtveer?

Houtveer wist verder, dat een tiental leerlingen, in steê van zich rechtstreeks naar huis te begeven, in de provinciehoofdstad den ganschen dag gebleven waren, en gedronken hadden gelijk baldadigen! Die leerlingen waren bezopen in de wachtzaal der statie gekomen; hadden er gelachen, gegekt, rondgeloopen als dwazen en aller opmerkzaamheid op zich getrokken.

Een der ondeugenden had - toen een priesterrok juist in de zijzaal verscheen - verwittigend geroepen: Houtveer! Ze waren allen uiteengestoven, de

eene langs hier, de andere langs daar, overal waar ze maar 'nen uitgang vonden.

Doch, vooraleer we verder verhalen, wat er op dien eersten verlofdag aan de wachtzaal voorviel, hoeven wij een weinig terug te keeren.

Dien namiddag zat, in de provinciehoofdstad, vóor zijn venster, in een klein straatje, een dwergachtig, rond, dik heertje met witte borstelharen. Hij tuurde door 'nen blauwen bril naar buiten.

‘He, Trien!’ kreet hij in eens. ‘He Trien! ze komen daar weer!... Uitgelaten zijn ze, zoo waar de koning Leopold heet en het leven duur is.’

Ja, daar verschenen ze, arm aan arm, zingend en klingend, alsof ze voor altijd vrij waren - de baldadige jongens uit het gesticht met de geel gekalkte muren.

‘Trien! ze trekken het *Bellevuetje* binnen!’ vervolgde het dik heertje. ‘Ze gaan bij Netteken!... He Trien, haal een potteken bier en kijk eens wat voor gasten het zijn... Daar zit iets achter, zoo waar twee en twee vier is...’

Morrend en knorrend kwam ten slotte de geroepen meid uit de achterkeuken, vertrok met een klein bierkannetje en kwam weldra terug met de tijding, dat het ‘ormanisten’ waren.

‘He Trien!... Normalisten zeker?... Daar moet ik meer van weten, zoo waar ik Selderslach heet en het leven duur is...’

Een half uur later kwam ons dik, rond kereltje de trappen des ingangs van 't spoorweggebouw opgeklommen, juist toen binnen de verwittigende stem klonk: Houtveer!

In eens kreeg Mijnheer Selderslach een zwaar, zonderling draaiend lichaam op 't lijf, rolde er mee langs de arduinen trap naar beneden en kwam vrij onzacht op de straatsteenen tuimelen. Stevig toch hield de neergeworpene met de eene hand de oorzaak zijner omtuimeling vast en toen hij bevend van woede met de andere hand den gebroken blauwen bril had opgezet, welken een oud eiervrouwtje hem overreikte, herkende Selderslach, tot zijne verstomming en verontwaardiging, dat hij 'nen ‘ormanist,’ vóor zich had.

‘In den bak doe ik u steken, zoo waar gij een deugniet zijt!’ dreigde Selderslach. ‘Man, geef hier den hoed!’ sprak hij tot eenen boodschaplooper, die het hoofddeksel opgeraapt had. ‘Deugniet... zeg, deugniet!... Waarom loopt gij een oud mensch omver?... spreek... spreek!’

Dat laatste - spreken! - viel echter den aangehouden vrij moeilijk, daar het oud mensch hem onbarmhartig her- en derwaarts schudde.

‘Och, mijnheer...’ stotterde hij half verwurgd... ‘Ze riepen... ik meende... mijnheer ge hebt... nen onschuldige vast...’

En intusschen draaide de gepijnigde de uitpuilende oogen naar den ingang boven de trap, om zich te verzekeren of er geen zwartgerokte verscheen..

Op een oogenblik stond een heele groep toeschouwers rond het tweetal. Iedereen liet de zaak zijnen gang gaan, totdat een kladpotter verontwaardigd morde:

‘Ziet ge niet, dat g'hem de keel toe woelt?... Laat hem gerust, oude pruik!...’

Als door eene veer bewogen, keerde zich de heer Selderslach om.

‘Oude pruik?..’ kreet hij. ‘Wie?... Wie?... Oude pruik!’

Maar de nu losgelaten ‘ormanist’ wachtte naar het antwoord niet en het oud heertje kon den ontsnapte nog juist den hoek der plaats zien omdraaien.

Nadat de eerwaarde Selderslach nog het eene en het ander preutelde tegen 'nen ouden heer, die er zeer ernstig uitzag en bijgevolg hem - Selderslach - oude pruik genoemd had, en bevestigde, dat oude pruiken jonge vuisten konden hebben, om op de verwaande stijfkoppen te slaan, zoo zeker als dat het verstand van de jaren afhangt, trok hij, vergezeld van een niet opbeurend geroep en gefluit, naar huis, om, na zijne Trien geraadpleegd te hebben, eenen brief te schrijven....

‘In het gesticht is een brief toegekomen,’ sprak de heer Houtveer, ‘een brief over het baldadig gedrag eeniger woestelingen...’ Doch dat de brief het volgende bevatte, deelde natuurlijk de heer Houtveer niet mede:

‘.... De leerlingen van uw gesticht staan bekend, als de slechtste van ons land - zoo zeker als dat zeker kerels, welke men zou moeten veronderstellen eerlijk te zijn, schurken zijn. Ja, ja, mijnheeren, denkt daar maar eens op; ik zeg u: gij behandelt uwe leerlingen als honden en wanneer ze eens los zijn, handelen ze erger dan wilde beesten in de bosschen! Ge temt ze om ze later tem te hebben, om ze te doen dansen, zooals gij fluit.... maar men

ziet soms geheel andere dingen, zoo zeker als de kruik te water gaat, totdat ze breekt, mijnheeren, en het leven duur is....'

En veel angst en wanhoop had die brief in het gesticht gebracht; vele beloften waren er met brekend hart gedaan. Tenslotte toch werd men vergevensgezind. De belhamels zouden, gedurende eene maand, geenen voet buiten het gesticht zetten en met een tiental min schuldigen noch thee noch bier drinken: koud water zou hunnen woelgeest verkoelen... En wanneer Houtveer voorbij de tafel ging, waar de gestraften in de eetzaal samen zaten met - volgens hem - hunne boevengezichten en sluiksche oogslagen, dan lag het verpletterend in zijnen blik, hoe klein hij ze vond en hoe hij ze allen verderven zou, indien ze zoo iets waard waren.

Maar toch bleef er iets onbegrijpelijks, iets dreigends in de lucht zweven, alhoewel de vaders zaken lieten voorbij gaan, die anders eene geduchte straf zouden uitgelokt hebben. Mijnheer Van Waernem was vroolijk met iedereen, wreef steeds in de handen en vertelde kwinkslagen aan zijne laf vleiende leerlingen. Ja, alles ging goed; dat de H. Jozef ons bescherme!... De Heer Verguet zond gansche dagen zonderlinge blikken in het diepste diep des hemels en wanneer hij, buiten bespiedende oogen, eenen der belhamels ontmoette, stelde hij raadselachtige vragen.

De bestuurder scheen meer dan ooit weemoedig. Wanneer hij over de speelplaats trad, was het - niettegenstaande zijne zachte, blozende wangen - alsof hij ten grave stapte. En wanneer hij tot zijne kinderen sprak, klonk zijne stem treuriger, wanhopiger dan anders. Roerend smeekte hij al zijne

leerlingen hem in zijne moeielijke taak te helpen; och, zwaar was de last, drukkend zwaar! Er moest gebeden worden, veel gebeden, om de gramschap des hemels af te keeren, om het hart der zondaars, der versteenden te vermurwen.

En velen hielpen de vaders en dachten zich boven de anderen verheven. Zoo zwaaiden mistrouwen en verraderij ongestoord den scepter. 't Was een systeem!

Soms steeg Everaarts bloed naar zijn hoofd bij het zien der laagheid dergenen, die eens menschen moesten vormen - doch gebonden, machteloos was hij. En aan wien zou hij zijn gemoed openen? Alle brieven werden door de vaders gelezen. Hun, die het hart nog op de rechte plaats droegen, mocht hij niet spreken, niet schrijven, hen zelfs niet bezien!.... En wat zou het gebaat hebben? Bij een eerste vermoeden der vaders ware hij onmeedoogend gebroken als glas! En wanneer hij, met wien ook, een woord uitte, slopen schijnheilige gezichten nader met valschen, vriendelijken lach en lage goedkeuring op de lippen: ze kwamen als jakhalzen, die op eene prooiloerden.

Waar Everaart zich wendde, spioenengezichten ontwaarde hij overal - van het weemoedige gelaat des bestuurders boven den lantaarn tot de ronde, blakende tronie van den halsloozen knecht. Alles wist men - de vaders! - alles kwam aan het licht: het spreken der moedertaal - fransch moest men brabbelen, 't was een regel van het huis! - het onschuldig praten op verboden plaatsen of op verboden uren, de kleinste zinspeling over gedwongen bidden, over hongerlijden - te sober onderhield men de

tafel! - over de lage handelwijze der verraders, over de luiheid, onverschilligheid, onkunde van sommige leeraars, over het willekeurig toestaan of onthouden der studiebeurzen....

Nevens Everaart, in de studiezaal, zat een pokdalige leerling met overgrooten neus, bruine sluikharen en breede, dunne, tegen het hoofd gedrukte ooren. Het was een eenzame, afgetrokken jongen, die steeds het hoofd door de magere, met zonnevlekken overdekte handen steunde, steeds ieverig voortstudeerde. Nooit sprak hij iemand aan. ‘Kan ik niet doen, zooals deze?’ dacht Everaart, ‘en drie jaren stom zijn en zwijgen als een graf? Die arme jongen heeft met niemand gemeenschap, loopt hier als verloren en vergeten te midden van de anderen, en hij denkt misschien aan anders niets, dan aan zijne brave ouders, die hij, evenals ik, wil gelukkig maken!... Heeft men hem in den beginne ook niet vervolgd en hem den spotnaam “Blaasbalg” gegeven, omdat hij een gebrek heeft, de ongelukkige?...’

En Everaart had alle soort van voorkomenheid voor den stumperd: boeken en papier, pennen of teekenbladeren leenen, soms aan tafel een glas bier geven en andere kleine dingetjes meer, welke de pokdalige gewoonlijk met een gegrinnik beantwoordde. Hij maakte het daarbij Everaart lastig genoeg in de studiezaal: wanneer hij over de boeken gebogen zat, blies hij luide den adem door den grooten neus en maakte, met korte tusschenpoozen, een gerucht, gelijk aan dat van de lucht, die uit den blaasbalg gedreven in de gloeiende kolen speelt. Velen hadden reeds Blaasbalg tot gebuur gehad en plaatsverandering gevraagd: Everaart mocht niet hopen er ooit

eene te verkrijgen en dacht er zelfs niet aan er toe eene poging aan te wenden. En, rechtuit gezegd, 't deed hem soms aan zijn dorpje en aan de smis denken: dàt was ook iets waard!

Toen Houtveer de studiezaal verliet, bleef het er zoo stil, alsof zijne oogen er nog rondzwierven. Everaart nochtans maakte dikwijls van deze stonden gebruik om eens nevens zich te kijken. Op eenen namiddag, dat het drukkend heet was en hij vermoeid opzag, viel een briefje uit den lessenaar van Blaasbalg. Werktuigelijk raapte Everaart het op en ging het teruggeven, toen hem schielijk een vermoeden door den geest schoot: Zulke briefjes had hij op de tafel des bestuurders gezien! Hij ontplooide het gevondene en las:

‘Juni, 18 - studie.
Beyls - papier geworpen.
Van Heylen - gelachen
Priesters - rondgezien en geklapt.’

De woede greep Everaart aan. Met ontstoken, bloedrood gelaat stiet hij ruw Blaasbalg tegen den arm en hield hem het verraderlijk briefje voor. De andere keek het doodbedaard aan, snel de lippen bewegende, alsof hij te zeer in het inpompen verslonden ware. Doch in eens rukte hij, vlug als eene kat, het beschuldigend briefje uit Everaarts hand en trok zich schuw achteruit.

‘Ik moet!’ sprak hij rap.. ‘Moeder - met vijf kinders thuis... studiebeurs...’

‘Lafaard! Lafaard!’ snauwde Everaart, in zijne verontwaardiging, hem toe.

En de andere wierp vreesachtige blikken en zag, achter zich, naar den leerling Clesse, als vreesde hij

aangeteekend te worden; daarna ging hij weer voort met inpompen.

Dienzelfden avond zag Everaart den ellendigen Blaasbalg, die zich onbewaakt dacht, het volgende schrijven:

'Vanderlaen - briefje gezien, mij lafaard geheeten.'

De verontwaardigde jongen was op het punt den pokdalige in het aangezicht te slaan, den verrader aan al de gezellen bekend te maken; maar hij dacht aan Baert, aan vader en moeder, beteugelde zijne woede - en zweeg.

Des anderen daags wees men hem, ongevraagd, eene andere plaats in de studiezaal.

Everaart zweeg immen - ofschoon de vroegere gezellen hem, sedert eenige dagen, het woord kwamen toesturen. Werd de straf gelicht?.. Houtveer althans scheen het door te vingeren te zien. Misschien wilde hij zijnen vijand op het onverwachts bespringen!... Wat er ook van zij, Everaart vernam zoo, hoe Clesse alléen oorzaak was, dat het boek ontdekt werd; hoe Clesse, in het naar huis gaan, weeral den verrader had gespeeld; hoe hij er toe geholpen had om Baert te doen wegjagen! De jongens smeedden allerlei plannen van wraak, waaraan Everaart weigerde deel te nemen, zeggende, dat hij om eenen lafaard zijnen vader niet in het graf helpen wilde.

Een was er - Dirk Priesters - een magere, echter gespierde kerel, die weinig zegde, maar naar de wraakkreten luisterde, met brandende oogen strak voór zich zag en de tanden liet knarsen.

‘Ik zou hier wegloopen,’ riep hij uit, ‘ware ik niet liever dood dan zóo thuis te komen.’

Hij stelde aan Everaart de vraag: ‘Wilt ge?’ En toen Vanderlaen weigerde, keerde Drik hem den rug toe en wandelde, door de tanden fluitend, de speelplaats op. Des avonds sprak hij, in tegenwoordigheid van Everaart, tot Mols en Dewilde:

‘Dezen nacht om twaalf uren. Verwittigt de andere niet: drie is genoeg! Ik zal het teeken geven!’

En Everaart zag al te goed, dat er niets aan af te raden viel. Het was ook of Houtveer het vermoedde: hij belemmerde Everaart in zijn verzoeningswerk; want overal waar de jongen was, stond hij bespiedend in den omtrek.

De nacht kwam aan; doch slapen kon Everaart niet. Hij wist, dat de toekomst zijner vrienden van hunne roekelooze daad afhing, dat ze alles op het spel gingen zetten. Toen het elf uren sloeg, sloop Everaart naar het bed van Dirk, trok nauw hoorbaar de gordijn met een hoekje weg en prevelde:

‘Dirk, ik ben het... Dirk, doe het niet...’

Wild rechtte de aangesproken zich op.

‘Weg! weg!’ sprak hij. ‘'t Is te laat! Wilt gij ons verraden?’

En Everaart trok weer henen: ja, hij voelde, dat er niets meer aan te doen was en hij zich zelven nutteloos in gevaar stelde. Hij legde zich opnieuw te bed en telde de stonden. Eindelijk sloeg het middernacht op den kerktoren der stad.

Everaarts hart klopte. De laatste klokketoon was verzwonden en reeds begon de jongen te hopen. Daar klonk een stil pssst! door de slaapkamer.

Daarna vernam men niets meer.

Zou er verraad zijn en hebben de samenzweerders het opgegeven?

Weldra echter kwam het Everaart voor, dat hij hier en daar een zacht gerucht vernam. Hoorde hij ginder geene gordijnringen rinkelen?

Doch hij ontgaf het zich en de slaap ging hem overmeesteren, toen in eens een akelige schreeuw in de nachtstilte galmde en een lichaam zwaar op den grond plofte.

Iedereen schoot bevend wakker. Een gehuil, met angstkreten afgewisseld, steeg op. Doffe slagen vielen op den schreeuwende, die waarschijnlijk bij de keel gevat werd, daar het hulpgeroep in een gereutel overging.

‘Houtveer!’ hoorde men plotseling zeggen.

Haastig hoorde men eenige leerlingen over de slaapplaats wegvluchten.

Ja, de bewaker had de deur geopend en zond het licht eens dievenlantaarns langs de bedden.

Ha! ginder zag hij nog eene gordijn bewegen! Sneller dan men het van hem zou verwacht hebben, vloog hij er heen op zijne feuterschoenen, rukte de gordijn weg en liet er het licht binnen dringen. Hij beefde en was buiten adem.

Een leerling lag in het bed, ja; doch daar stond een tweede, die hier niet behoefde te zijn!

De heer Houtveer zegepraalde. In den eersten stond kon hij niet spreken. Eindelijk grinnikte hij:

‘Ha ha! gij zijt het... Priesters!... Gij zijt het!’

't Was waarlijk Dirk, die in de haast zijn bed niet gevonden had en daar nog stond met gebalde vuist en grijnzenden mond.

‘Ja, ik ben het... ik, Priesters,’ sprak hij beraden. ‘Laat mij door!’

En Houtveer grinnikte voort, ging voorop met den lantaarn en lichtte Dirk, totdat hij te bed lag.

Daarna trok de bewaker naar eene legerstede, waaruit voortdurend een gesteen opsteeg, en, toen hij de gordijn wegschoof, zat Clesse daar met gezwollen gelaat en verdwaasden blik, niet wel wetende, waar hij zich bevond en wat er gebeurd was. Werktuigelijk was hij terug op zijn bed geklommen.

‘Leg u neer!’ gebood Houtveer streng; hij duwde hem achterover in de kussens en ging schouderophalend henen.

Niets stoorde nog de schijnbare rust, dan het gesteen van Clesse.

Den volgenden dag, gedurende het morgengebed en de mis, durfde geen leerling het wagen eenen blik rond zich te werpen.

Toen de heer Houtveer de krachtige gestalte oprechtte en het zwarte oog over de leerlingen liet gaan, was er geen, die de lippen niet roerde, om te toonen, dat hij bad.

Dan vloog de hoogmoed naar het hoofd van den geestelijke; zijne breede bovenlip trilde van genot. Ja, de tijd was voorbij, dat men dacht hem te kunnen tarten!

Toen zijn blik op de twee ledige plaatsen viel - die van Clesse en Dirk - sloeg dit geene wonde in zijn hart; neen, integendeel, daar lag het zichtbaar bewijs, dat zijne macht nog klimmen moest.

Clesse was te ziek om het bed te verlaten. Vóor het opstaan, als het eerste daglicht op de lange

slaapplaats schoot, had men een dof sloffen gehoord: men hield stil vóor het bed van Dirk en wie het gewaagd had door een reetje der gordijn te loeren, kon Houtveer zien terugkeeren, gevolgd van Dirk, de krachtige, ontembare Dirk - die weende!...

Daarna werd alles weder stil; doch meer dan een hart trilde van medelijden - niet voor Clesse, maar voor Dirk.

En, als boeven, die eene onzichtbare keten sleepten, zoo was de kudde, onder de leiding van den galeiwachter Houtveer, terug naar de werkplaats getrokken, waar ze den eenen dag na den anderen wetenschap inpompten.

Toen Everaart de hand in den lessenaar stak, vond hij er een papier in.

Voorzichtig zag hij rond of iemand het merkte.

Neen, vrees en angst hielden al de hoofden gebogen en na de bede had de zwarte bewaker de studiezaal verlaten.

Everaart borg het papier onder een boek en las het:

> ‘Everaart, vriend, gij meendet het goed; maar het moest zoo zijn: nu of later. Men jaagt mij weg! Ik heb geweend, op de knieën gekropen, ja, ik heb het gedaan! Maar ik verraad niemand, neen, niemand! Pas op, wat ge doet of zegt: men verdenkt u, alhoewel gij onplichtig zijt.
> Uw vriend Dirk’

En er nevens, schier onleesbaar:

> ‘dien gij nooit meer zult wederzien!’

De leerlingen zaten weldra aan de ontbijttafel; doch meer dan eenen kropte het eten in de keel.

Dit maal hield men geene voorlezing. Men liet

iedereen aan zijne overwegingen over en in de groote, vochtige zaal was het treuriger dan ooit.

De heer Houtveer wandelde heen en weer met eenen grijnslach om de lippen.

Daar ging de deur open en Dirk trad binnen. Het scheen dezelfde jongen niet meer: zoo bleek en zoo verwrongen was zijn gelaat.

Snel trad Houtveer buiten: volle vrijheid wilde hij den kerel geven. Wie weet of deze zich niet zou verraden en zoo zijne medeplichtigen aanwijzen! Het ware schoon, kon men het gesticht in éenmaal van alle onkruid zuiveren... En ook, wat Dirk zegge of doe, in afwezigheid des bewakers, weten zou deze het toch, weten tot de laatste lettergreep, het kleinste teeken.

Dirk bleef staan, zonder iemand in het bijzonder aan te zien.

'Vaarwel, gij, die mijne vrienden zijt,' sprak hij treurig. 'Ik zal u de hand niet geven, neen...'

En na eene poos:

'Ik heb niemand verklikt... Dit maal weten ze niets... Niemand moet voor mij ten beste spreken... Het zou niet helpen...'

Eene woedende uitdrukking kwam in zijne oogen.

'Dood voor de verraders!' riep hij, draaide zich om en vertrok zonder iemand vaarwel te knikken.

De volgende dagen was het, alsof iedereen wist, dat er eene verdenking op Everaart rustte. Slechts de moedigsten of de schijnheiligsten spraken hem nog aan.

Everaart las in het oog der vaders, hoe deze hem

verachtten, hem voor huichelaar en valschaard aanzagen, voor eenen kerel, die niet meewilde...

Vier dagen later moest er weder iets gewichtigs op handen zijn: des morgens kwam de heer Van Waernem de voorlezing houden in de plaats van den heer Houtveer.

Vol bange afwachting waren allen. Na de bede stond de priester recht, kuchte, liet de oogen boven de blauwe brilglazen rondzweven, begon met zijne gewone, ronkende volzinnen:

'Wie God verlaat, wordt door God verlaten!

Wie door God gestraft wordt, wordt schrikkelijk gestraft!

De leerling, dien we deze week als onwaardig henen zonden, heeft den wrekenden vinger Gods gevoeld!

Dirk Priesters is niet meer!

Ik zeg u niet: Bidt voor zijne ziel. Gebeden kunnen haar niet meer helpen!

Ja, weent maar, gij allen, die zijne medeplichtigen waart!

Weent! gij die hem op den weg van het kwaad hebt geholpen!

Weent! gij, die ons geene hulp verleend hebt!

Weent! gij, die gezondigd hebt door niet beletten, door niet overdragen!

Weent - eens zal God ziel voor ziel eischen!'

Eenige dagen later ontving Jan Colle het bezoek zijner moeder: zoó vernam men hoe Dirk gestorven was.

De stiefvader van Dirk bewoonde eene kleine

hoeve in de polders. Dat was een vrekkig, opbruisend man.

Durfde de weggejaagde jongen zich aan zijnen stiefvader toonen? Twee dagen zwierf hij rond de woon, zonder den drempel te overschrijden.

Juist was er op de kleine hoeve eene koe van de ‘ziekte’ gestorven en de arme Dirk hoorde, hoe zijn vader van 's morgens tot 's avonds keef en vloekte.

Den derden dag, vroeg in den morgen, opende de knorrige boer de achterdeur, die op den boomgaard uitgaf.

De zon klom in het oosten en verguldde de schoone kruinen der fruitboomen. Het gras was zilverachtig bedauwd en glinsterde.

Onder eenen der appelaren lagen een groot getal vruchten.

‘Wie heeft dat gedaan?’

De vader sloeg vergramd de oogen op: in den boom hing het lijk van zijnen zoon, met het bleeke gelaat naar de opgaande zon gekeerd!

Arme Dirk - slachtoffer van een slecht systeem van opvoeding!...

XII

Eerder brak dit jaar de verloftijd aan, daar het uitgangsonderzoek, voor de leerlingen van het derde studiejaar, vroeger aanvang nam. Het koren was nog niet rijp, toen Everaart huiswaarts trok. Daar kwam hij weder in de woning bij de Keibeek. Met kloppend hart stak hij het oude hofhek open en hij trad op het voorplein, waar elk hoekje hem welkom toeriep met al de herinneringen der vervlogen jaren!

Doch... zooals vroeger... snelde hem de trouwe hond niet te gemoet!

Juist toen Dries, die den hamer had laten vallen, den terugkeerende onstuimig vastgreep, verscheen vader in de deur. Jan reikte zijnen zoon, die snel genaderd was, de ruwe werkershand en sprakeloos, met eenen traan van blijde ontroering in het oog, leidde hij hem de keuken binnen.

Moeder, die zich over het schrale houtsvuur gebogen hield, richtte zich op in hare nauw spannende kleederen, drukte Everaart een kruisteeken op het voorhoofd en sprak:

'God zegene u en God beware u!'

En toen Everaart zich weer naar vader wendde, perste hem in eens het hart te zamen. De smid, die zich onaangezien dacht, tuurde, den rug meer dan ooit gebogen, door het venster. Zijn glimlach was van zijne bleeke lippen, zijn oog kroop dieper onder den wenkbrauwboog en zijne onderlip beefde onverpoosd.

'Vader!' vroeg Everaart ontroerd. 'wat scheelt er?'

De man verschrikte.

'Men moet altijd koeraadje hebben!' zegde de jongen troostend.

'En altijd eerlijk zijn!' voegde de smid er werktuigelijk bij; en zoo opgeruimd mogelijk ging hij verder:

'Och, moed heb ik genoeg, jongen! Dat weet ge!'

Moeder boog zich terug over den haard en Everaart, die, om de droeve stemming zijns vaders te verdrijven, eene andere wending aan het gesprek zocht te geven, vroeg:

‘Ik zie den hond niet, vader; waar blijft hij?’

De smid kneep den mond dicht, wreef over de kin; en de nog gebukte vrouw riep:

‘Hij at te veel!’

‘'t Is waar!’ bevestigde de smid; ‘'t beestjen at te veel!’ En hij trok de deur open en begaf zich naar de smis....

Dien avond, na het sobere avondmaal, diende moeder de tafel af. Vader rustte uit op den houtsblok in de smis en Everaart stond bij den knecht Dries, die schrijlings op den draaiboom des boomgaards zat en een deuntje floot. De jongen blikte nadenkend in het nog half klare westen.

‘Hoe gaat het hier?’ was de vraag, die hij aarzelend aan Dries stelde.

De andere stak de onderlip uit en antwoordde bedenkelijk:

‘Hoe het gaat?.. Achteruit, gelijk de kreeften. Dàt zegt Dries!’

‘Achteruit?...’

‘Wanneer de miauwerikken(1) uit 't gebuurte eenen knagelink(2) uit het blaasbalghuis tusschen de klauwen krijgen, laten ze hem wegspinnen. Te mager, miauwen ze! En ze hebben gelijk. Mijne darmen weten er van te spreken, zij, die zoo gaarne een zielemiske lezen. Maar het zit in mijnen bol: de beer lekt hier het vet van den soeppot!’

‘De beer?’

‘Veyt - zich zelven geholpen! - als gij het zoo liever hebt. 'k Zal het koken, zooals gij het *eten* wilt. 'k Zeg *eten*: waar het hart vol van is, spreekt de

(1) Katten.
(2) Muis.

mond van. Bitter in den *mond*, maakt het hart *gezond. Gezondheid* is de grootste *schat! Schatten* vallen uit de lucht niet! 't Is goed, Everaart, dat ik die dingen weet. Want hier vullen woorden den buik en klappen zijn oorden: 't is de verkeerde wereld...'

'En de hond?... Waar is die?' onderbrak Everaart.

'Op speelreis naar 't pierenland, jongen! De bazin hield staan, dat zijn mond te groot was!'

'Wat heeft men er mee gedaan?'

'*Gedaan?...* Vóor *gedaan* en na gedacht, heeft menigeen in 't leed gebracht. Uw moeder zei, dat de basserik(1) voor duiten te krijgen was. Maar de baas zei me: bek toe!... Zoo gezeid, zoo gedaan! Wiens brood men eet, diens woord men spreekt! Maar nauwelijks had de baas den rug gekeerd, of ik zag den gelen koppejager van Simon Knock in de deur. Hij kwam om den hond: een boer van Houthem zou duimen(2). Dat scheen me goed: met geld koopt men de boter. 'k Verkocht hem Moor voor vier wittingskens(3). Maar de rosse schavuit had iets in de mouw; 'k las het op zijn schijnheilig uithangbord(4): stille watertjes hebben diepe gronden! Hij bond, buiten de huizen, een versleten koffiemachien aan den kwispel van Moor, gaf hem een pond stokhaver mee en het spel was gespeeld! Moor vloog veld in veld uit, alsof hij al de duizenden duivels gezien had. 's Avond kwam het aan de ooren van den baas: maar 't is te laat den put gevuld, als het kalf verdronken is. Ik zei nu komt de kat op de koord, maar 't verging in waterlanders... En alle dagen liep de baas op zoek langs beek en veld: Die zoekt, die vindt! En

(1) Hond.
(2) Betalen.
(3) Halffrankskens.
(4) Aangezicht.

hij vond Moor met zijne loopers omhoog in den Heksenput. Er was geene zalf meer aan te strijken; 't was al boter aan de galg gesmeerd!... Nu is 't wel: 't is weeral zooveel gewonnen... Ha ha ha! ik moet er om lachen gelijk een paard, dat mostaard gegeten heeft... 't Is altijd hetzelfde liedje van sparen en oordjes in tweeën te bijten!... Duivels zak is nooit vol... 't Is eene mand vullen zonder bodem of nog erger...'

Everaart zei niets.

Dries floot eens en vroeg daarna:

'Krijgt ge er geenen steert aan?'

'Neen,' antwoordde Everaart eenvoudig weg.

Dries lachte.

''k Zal er nog iets aanhangen!' vervolgde hij. 'Die het lang heeft, laat het lang hangen! Kent gij de kerk?'

'Dat ware aardig!...'

'Goed! En al de nieuwe genootschappen?'

'Ja...'

'En al de druppeltjes honig, waarmede men er vliegjes vangt? En al de centjes, welke moeder er naartoe draagt?.. Al de watertjes willen naar de zee. Daar,' en hij wees op de kerk, 'daar is ook een duivelszakje, dat nooit vol is...'

'Waarom zegt ge mij dat Dries?... Graat het hier misschien slechter?'

'Och, Everaart jongen, ik zeg niets... 'k Laat Gods water over Gods akker loopen... ik kan lijden, dat het zonneken in 't water speelt.... Ik moet, ik, aardig spreken... 'k ben zoo geboren en zoo opgegroeid. Een ouden, krommen boom recht maken, gaat niet... Ik ken honderd vijftig talen in het vlaamsch

en mijne moeder heeft altijd gezeid, dat ik voor advokaat in de wieg geleid was. Mij willen beteren, is eenen moor willen wit wasschen. Hoor liever,' en hij veranderde van thema. 'Duivelszak is nooit *vol!... Vol!* Buikje *vol*, hartje *rust... Rust! Rust roest!... Roest!* Oude liefde *roest* niet!... *Niet!* Als *niet* komt tot iet, dan kent iet zijn *zelven* niet!... *Zelf! Zelf* is het beste *kruid!... Kruid*!..'

'Schei, uit, Dries!'

'*Kruid!* Voor mij groeit er geen *kruid!*.. 'k Zal heel mijn leven in-en-uit klappen, gelijk een windmolen... En daarmee trek ik de pijpen uit... daar komt een verken met eenen snuit.. en 't vertelselke is uit!...'

Dries liet zich van den draaiboom vallen en liep, op handen en voeten, naar den stal, waar zijn bed stond...

Everaart bleef eene wijl nadenkend. Niets begreep hij van de overdreven spaarzaamheid zijner ouders. Ja, zonder twijfel, zooals Dries beweerde, oom Veyt was de kwelduivel der woning.

Hoe kon die man zulken invloed uitoefenen?

Aan vader wilde Everaart het niet vragen: hij wist wel hoe hij kommer en verdriet op het gelaat van den ouden man zou geroepen hebben.

En moeder?...

Neen, moeder zou niet antwoorden. Sedert dat ze ter normaalschool hem een bezoek bracht, was ze sterk veranderd. Hij zag het te goed gedurende de volgende dagen: ze werd bitsig, godvruchtiger dan Vroeger. En, in alle huiselijke zaken was het, alsof Everaart niet bestonde.

Gedurende de verlofdagen, die volgden, leefde

Everaart zeer spaarzaam. Hij schrikte er voor om geld aan moeder te vragen en, wanneer hij, des zondags, een drinkoordje kreeg, kocht hij er tabak voor vader mee, die hem met eenen enkelen oogslag genoegzaam beloonde.

Everaarts grootste vermaak was 's avonds met vader een weinig te praten. Zelfs was hij den eersten dag in de smis gekomen om mede te werken; doch de smid had stellig niet gewild en zijnen zoon met de woorden afgewezen:

'Ontneem mij mijne bezigheid niet, jongen... ontneem ze mij niet... Werk hebben wij tegenwoordig niet te veel... en werken is mijn leven!'

Dikwijls nam Everaart gaarne de sleutels van Dries om met een boek van meester Valcke naar den kerktoren te sluipen. En wanneer hij moe gelezen was, verbleef hij op den breeden dwarsbalk, boven de klokken, en richtte den blik langs het galmgat naar buiten.

Eens - het was oogst. Het laatste koren werd binnen gehaald en vroolijke zangen klonken over de velden.

Everaart zag, van op den toren, jongelingen en deernen, die, in het blakend heete weder, zwoegden, of ook soms achter de goudgele schooven elkanders handen vastgrepen en lachten en jokten; ofwel, toen de avond inviel, huiswaarts wandelden langs de beemden, waarboven de zilverachtige mist steeg.

Naar het noorden, achter het schaarhout in de beek, graasden de vette koeien en klom de rook van het vuur, dat de knapen maakten om aardappelen te braden.

En biddend, beglanst door de zonne, trok eene

lange rij menschen door het veld naar het kerkje: de zoon van boer Neel was dood! De wagen, die den laatsten schoof met de vroolijke zangers gevoerd had, reed nu met het lijk langzaam voorop. De geburen volgden met ontblooten hoofde en aan elke kruisstraat hield men stil. De werkers, op het veld, namen de muts in de hand en knielden in de stoppels...

Bij lange tusschenpoozen dommelde de klok en de nare doodenstoet, door de zonnige akkers, leverde eenen pijnlijken aanblik.

Meleken, de dochter van boer Storcke, Meleken, die bij den houtkant stond, snelde nu weg tot achter de eiken en snikte er in het geheim. Hij, de gestorvene, was alles voor heur, niemand wist het, en - ach ja, alles had zij hem gegeven....

De stoet kwam bij de kerk. Everaart daalde, kwam bij het lijk en dacht aan Dirk Priesters, voor wien men niet meer bidden moest....

Eenige dagen later.

Everaart had eene wandeling door de weiden gedaan en verschrikte niet weinig, toen hij thuis kwam: Oom Veyt zat bij de tafel met zijne bierkruik in de hand.

De man scheen grimmiger dan ooit en, zonder op den binnentredende acht te slaan, voer hij tot den smid voort:

'Ik lach met al uwe eerlijkheid! Ge zult nooit vooruitkomen in de wereld, dat zegt Veyt u! Ge legt er het hoofd bij en jankt als een kind... Daarbij uwe vrouw is eene kwezel en zal nooit...'

Doch hier dreef het bloed naar Everaarts hoofd

en, met dreigende vuist, naderde hij zijnen oom.

‘Durft ge nog?’ vroeg hij bevend. ‘Zeg, durft ge nog?’

Veyt richtte verstomd het gelaat op, zag den jongen van onder tot boven aan, alsof het de eerste maal zijns levens was, dat hij hem bemerkte.

‘Ha!’ morde hij; een genster schoot in zijn oog en hij herinnerde zich, dat hij dien jongen bij den eik met *dat* meisje ontmoet had! Hij bleef Everaart met stijgende verwondering aanstaren.

‘'k Zou u buiten smijten!’ dreigde de jongeling, op uitdagenden toon.

‘'n Kerel, die zich zelven wel zal helpen!’ grinnikte Veyt en hij liet het hoofd tusschen de schouders zinken. ‘Hij zal het noodig hebben... he he!... hij zal het noodig hebben! Veyt verzekert het hem.’

En de oom dronk de kruik uit, stond van zijnen stoel op en verliet grollend de woning, zonder dat men bevroeden kon, wat hem zóo handelen deed - gewoonlijk scheen hij geene hinderpalen te ontwijken.

‘Ik zou het niet gedaan hebben, Everaart,’ sprak de verschrikte smid, die geen woord gedurende het voorval gerept had. ‘'t Is voor ons, dat ge zoo handelt, ik weet het wel; maar geloof me, 't was niet noodig!’

Op 'nen voormiddag stond Simon Knock voór de smisdeur en staarde naar binnen. Everaart en Dries bevonden zich in het werkhuis. Simon schoof weg, toen Everaert op hem toeging.

‘Dat is hout voor de galg, die kerel,’ sprak Dries, die den hamer liet vallen en zijn zweet af-

droogde... ‘Een schelm, o 't is een schelm!.. Zie! 'k zal u iets vertellen, maar hang het aan niemands ooren, zulle?’

De knecht zette zich op den houtsblok en vervolgde:

‘Laatst was ik moedermensch alleen in ons ijzerkot. 't Was avond en pikdonker binnen, want 't vuur was zoo goed als uitgedoofd. In eens zag ik den rossen schavuit heen en weer vóor het hek drijven. 'k Zei in mijn eigen: “Kerel, ge wilt de kat in 't genipt nijpen!...” Maar Dries was thuis... Knock waagde 'nen stap op 't voorhof; doch kwam gauw terug om eerst nog eens door 't venster der smis te loeren... de fijne vos gerook lont. Hij droop af... maar ik schoof er stillekens achter; want, op mijne ziel, 'k was gloeiend kwaad zonder eigenlijk te weten waarom. De rosse trok weg langs het hout van de beek... en, aan den kant van den watermolen, greep ik hem bij zijnen schabernak en plits plots! daar lag hij in de beek. 'k Verschoot van mijn eigen! Maar onkruid vergaat niet! 'k Liet den kerel in 't water spartelen, nam mijne loopers onder mijne armen en eenen minuut later blies ik met geweld het vuur in de kolen en begon op het ijzer te rinkelen, dat het stof uit het gebuurte vloog. Maar de rosse borstelkop Lad in mijn geklinkklank niet veel vertrouwen: 'ne weerlicht later stond hij daar, nat als eenen waterhond, met de handen in de zakken, voór de smisdeur en bezag mij met zijne bleeke, wimperlooze oogen roerloos aan, juist alsof ik een martiko ware geweest. 'k Riep: “Knock, jongen, men zou zeggen, dat ge gezwommen hebt!” Geen antwoord: hij draaide zelfs zijne oogen niet! 'k Hernam: “Moet ge iets hebben, leelijke loebas, g'hebt het maar te

vragen!” Hij roerde zich niet en antwoordde niets. Hij bleef nog wat staan, keerde zich daarna om en trok fluitend weg, als of hij mij wilde doen begrijpen: “'k Heb het vast; ik weet van waar de wind komt!”... 't Is hout voor de galg, Everaart. Ik sta op zijn boekje en zoolang hij mij de schuld niet betaald kan zetten, zal ik er blijven.’

De dagen verliepen en 't was zonderling, hoe verder de vacantie kwam, hoe liever Everaart zijne wandeling naar den kant der hoeve van boer Vergauw richtte.

Was het om wille van Meiske?

Niet te veronderstellen!... Want wanneer hij haar ontmoette, had hij ze niets anders mede te deelen, als dat het goed weer was, dat het gedurende den nacht sterk gewaaid had, dat het regenen zou ofzoó iets.

En zij vroeg ook al eens, om iets te zeggen:

‘Hoeveel dagen nog, Everaart?’

Zou een jongen een meisje zoeken om zulke onbeduidende woorden te wisselen? O voorzeker niet!

Eens dat Everaart Stina ontmoet had en hij huiswaarts trok voorbij den molen, langs den boomgaard, voelde hij in eens een voorwerp op zijnen strooien hoed vallen, zoodat hij verschrikt opzag. Daar rolde eene groote blauwe pruim in het zand.

De jongen wendde zich om en ontwaarde 's molenaars Nelleken, die achter de haag des boomgaards, op eene kleine hoogte, stond. Haar zwart oog tintelde van levenslust; twee kuiltjes lachten in hare blozende wangen en ze liet twee rijen ivoorwitte tanden zien.

Een schoon meisje voorwaar, al stak hare kin een weinig vooruit! Zie maar hare fiere, wel gevormde gestalte, haar fijn middellijf en hare sterk ontwikkelde schouders en heupen. Een echt beeld van eene vrouw!

Ze naderde tot bij de opening der haag en men kon genoeg bemerken, dat ze er pret in vond Everaart zoo te doen verschrikken.

‘Kom boven,’ verzocht ze... ‘Kom maar! 'k Zal u geen kwaad doen.’

De boomgaard lag hooger dan de straat en de helling bij de opening was zoo steil, dat het meisje de hand moest reiken. De mouwen van haar lijfje waren omgeslagen en de jongen zag hare gevleesde armen en bewonderde het gemak, waarmede ze hem boven trok.

Ze leidde hem tot bij eenen pruimelaar, waar de afgeschudde blauwe vruchten door elkander in 't groene gras lagen.

Daar stonden ze beiden in de bloeiende jeugd, onder de dicht bekruinde, schaduwrijke fruitboomen, in wier loover overal de vruchten blonken. 't Was een eenzaam plekje, zoo stil, dat men enkel het ruischen der beek hooren kon.

‘Weet ge nog, wat ik u eens beloofde?’ vroeg zij schielijk en ze wees naar de pruimen op den grond.

‘Ja,’ antwoordde hij; ‘... we waren nog klein... 't Was bij de Keibeek in den Biesmeersch... 'k haalde uw kloefje uit het water!’

‘Ha! ge weet het nog!’ juichte ze. ‘Nu vervul ik mijne belofte. Belofte is schuld, niet waar, Everaart?’

Ze maakte de bindsnoeren van haren reinen voorschoot los - rein, ja, dat was ze! - spreidde hem open op het gras en verzamelde er de malsche pruimen in. En toen ze al boertend Everaart er mede geladen had, vergezelde ze hem tot aan het hofhek en reikte hem bij het henengaan de hand.

‘Lief meisje!’ dacht Everaart.

Ze blikte hem na en dacht op hare beurt, terwijl ze harder bloosde:

‘Zou hij dàt ook nog weten?’

Dàt, wat Simon Knock, als ze nog ter schole gingen, op den kerkhofmuur geschreven had:

‘Nelleke gaad met Everaart trauwen!’

De verloftijd liep ten einde - al te gauw voor Everaart.

Hij begaf zich, den laatsten avond, naar den meester om afscheid te nemen.

Toen hij de kerk voorbij was, recht over het huisje van Jan den schoenmaker, werden de twijgen van het dichte struikgewas nevens de beek uiteen geschoven en een man toonde zich - Rik, de kerkbaljuw.

‘Ha, mijn ventje, dag!’ groette hij min of meer verlegen. ‘Dag!... En nu vertrekt ge?...’

‘Morgen, Rik.’

‘Ha, jongsken, ik wenschte, dat er nog een medeging...’ Hij wreef in de handen en vervolgde: ‘Medeging... weg, weg, om nooit meer weer te keeren...’

Voorzichtig draaide hij het hoofd rond, wees met den duim nevens het oor naar de pastorij en hernam met eenen traan in het oog:

‘Hij zal mij mijn broodje in 't kerkje ontnemen. Dat weet ik!’

Smart lag op het gelaat van Rik. Hij trok de hoeken zijns monds neer, stak de zware wenkbrauwen te zamen en fluisterde geheimzinnig:

‘Het is al iets te zeggen, manneke!.. 'k Was in bet hoveke en ze waren alle twee achter het spaansch haagske... Ze wisten niet, dat Rikske het hoorde...’

‘Wie?’ vroeg Everaart nieuwsgierig.

Rik wees nog eens naar de pastorij en zei:

‘De nieuwe en de oude. En 't oude pastoorke zei: “g'hebt klachten naar 't bisdom geschreven!” Maar de nieuwe deed zijnen mond niet open. En de oude sprak weer en men zou gezworen hebben, dat hij weende, manneke: “In mijne oude dagen wilt ge gij mij dus wegjagen?” Ja, ja, Rikske zegt: 't ware beter, dat het onderpastoorke verre weg ginge... Maar zwijgen, ziet ge, zwijgen: 'k heb kinderkes... En nu, vriendje, tot weerziens... God zegene en beware u!’

De man trok de muts over de ooren, klopte er eens op en schoof met opgestoken rug in het hout.

Nadenkend op het gezegde van den goedigen Rik, bereikte Everaart den watermolen en het vriendelijk huis van den schoolmeester.

De meid bracht hem binnen in de boekenkamer, waarin de herfstzon schuins hare stralen wierp.

De meester hield den rug naar de deur gekeerd en was juist bezig met op een papier, bij middel van een fijn speldeken, eene waterjuffer tusschen andere harer lichte, kleurrijke natuurgenooten te plaatsen.

Een zonnestraal viel op de verzameling en deed

de gaasachtige vleugelen der diertjes trillen en glinsteren.

‘Binnen!... Binnen, Everaart!’ riep de oude. ‘Hier heb ik weeral iets nieuws, dus vergrooting der verzameling, bijgevolg meer voldoening voor den meester... Zie!... Deze soort is zeer zeldzaam, jongen... Nog nooit had ik ze hier te zien gekregen... Vier sombere vlekken op elken der vleugels.... zeldzaam, zeer zeldzaam!’

En, met bewondering, legde hij behoedzaam het stijve papier met de diertjes op de tafel.

‘Zet u, zet u...’ verzocht hij en hernam:

‘Ja, nu verzamel ik van alles zoo; ik doe het gaarne, bijgevolg brengt het mij vermaak bij!... He! hebben ze mij iets anders overgelaten?...’

Hij keek al over de brilglazen naar den toekomstigen onderwijzer.

‘Wat zou ik meer doen?’ ging hij voort. ‘Ik heb er aan gedacht een boek te schrijven... ja, een boek!... maar hier zit iets,’ - hij wees op het voorhoofd - ‘hier zit iets, dat niet in den haak is - niet orthodox, he! niet orthodox!.. Het boek zou dus ook niet orthodox zijn en bijgevolg zouden ze Valcke afstellen... Valcke zou op straat zitten en bijgevolg een arme dompelaar zijn.... Maar nu zal Valcke zijn pensioen krijgen en dus zijne schaapjes op het droog hebben... He he! men mag niet vrij schrijven, dus schrijft men niets; anders zijn het prullen, jongen, enkel prullen!... Ge drinkt een druppeltje?... Neen? Ge voelt geenen lust?... Dus dwing ik u niet!...’

Hij trok terug naar zijne libellulen-verzameling en wist van ieder diertje te verhalen, waar en hoe

hij ze gevangen had, hoe ze trachten te ontsnappen en hoe men ze beet neemt.

‘En wat nieuws?’ vroeg hij ten slotte.

‘Ik vertrek morgen, meester.’

‘Ha! ge vertrekt! Hoe lang nu nog?’

‘Nog twee jaar!’

‘Nog... ha ha... *nog* twee jaar! Dàt vergeet ge niet, he?.. Ge hebt reeds iets geleerd, bijgevolg zult ge morgen zoo vroeg niet vertrekken als den eersten keer, he?... Dus zal ik nog twee jaren voortwerken en dan wordt onze Everaart hier schoolmeester... En ginder, hoe gaat het?’

‘'t Zou beter kunnen zijn... doch ik spreek er thuis niet over.’

‘Dus dat gij ze er geen verdriet mee aandoet... Schoon... Schoon!... Ja, vader... de man, de man!....’

De meester scheen ontroerd, vond de woorden niet, ging vóor het venster staan en trommelde op de ruiten. Plots wendde hij zich om tot Everaart, die gereed stond om te vertrekken, bood hem de hand en sprak, schijnbaar bedaard:

‘Schoon! schoon!... Zij, braaf, jongen, braaf en eerlijk, zooals vader zegt... 't zal wel beteren!... Dus tot binnen zes maanden.. Met Paschen zeker?...

‘Ja, meester, met Paschen..’

‘Dag, Everaart, dag!...’

Hij stak de kamerdeur achter den henentrekkende toe om in de eenzaamheid iets te overwegen - iets, dat reeds dikwijls zijne rust gestoord had.

Hij dacht, de goede meester:

‘Mag ik terugdeinzen voor een weinig moeite, om aan anderen vrede te verschaffen?... Zouden mijne pogingen nutteloos zijn?... Zou het mogelijk zijn,

dat ik zoó schande over een eerlijk huisgezin zou werpen?...'

Intusschen was Everaart tot vóor de hoeve van boer Vergauw gekomen: hij wilde van de bewoners afscheid nemen. De kalkoenen en hennen sliepen reeds en tusschen het hout viel nog een zonnestraal op de groene hofpoort. Wat staat daar met krijt geschreven en geteekend?

'Hier woond tlief van Everaart!'

Boven de woorden prijkte een meesterstuk.

Een cirkel, met een vierkant er onder, gesteund door twee stokjes, elk van 'nen kam voorzien. Dit verbeeldde 'nen jongen.

Nog een cirkel op een eirond en dit op 'nen trechter, waar twee kammen onder uitkeken. Dit verbeeldde een meisje. En het tweetal stond, arm aan arm, met wimperlooze oogen, stout en onbeschaamd vóor zich te staren.

Everaart voelde, hoe het gloeiend rood zijne wangen bekroop.

Een gevoel, dat in zijn hart sluimerde, had men ontheiligd!

Hij veegde de letters en de teekening uit.

Zou hij nu bij Stina gaan?

Neen, hij richtte zich huiswaarts en rilde, alhoewel het in het geheel niet koud was.

Toen hij over de brug wou treden, ontwaarde hij, op het land, een zonderling voorwerp, dat er roerloos stond. Everaart keek nader toe en bemerkte, dat het een man was, die zich op het hoofd, met de beenen ten hemel gericht, hield. De smidszoon wilde dichter gaan, en Simon Knock viel in eens op de voeten en vloog, stormend over het land, de hoogte op. Daar

plaatste hij zich bedaard met de beenen open en aapte alle dierenstemmen na: het blaten van schapen, het loeien van koeien, het hinniken van paarden, het bulken van ezels en ten slotte het gefluit van vogelen.

Everaart was reeds over de brug, toen op de hoogte nog de kwakkel sloeg.

XIII.

Er was voor Everaart een jaar henen, tusschen de gele muren der normaalschool gesleten. Nog twee moesten er verloopen, eer de schoone vrijheid opdaagde.

Eenige ongelukkigen, met schande beladen en eene sombere toekomst in het verschiet, moesten gedwongen thuis blijven; anderen werden op het doorgangsexaam gebuisd en zouden hier, dan nog door bijzondere genade, een vierde jaar vertoeven...

't Waren mistige najaarsmorgens en-avonden, welke aanvingen; zelfs de dagen waren vol nevel en schemering. Op de speelplaats lag de grond met bladeren bestrooid en de killige wind dreef ze heen en weder. De leeraars vertoonden zwaarmoedige gezichten, welke nooit opklaarden.

's Morgens brandden de lantarens tot na het eerste studieüur en nauwelijks waren de middag-lessen voorbij, of de lichten glommen tusschen de muren der sombere gebouwen, waarboven de hemel steeds zwart en dreigend hing.

Op 'nen morgen had het gesneeuwd! Het eentonig geverfd, killig strooisel dekte de speelplaats, de boomen, de vensterrichels, de daken; en zelfs geene

musch verlevendigde het allerdroefste verblijf. Dien avond bemerkten eenige min ingedommelde leerlingen, dat de sterren flikkerden. Des nachts vroos het.

't Was winter!

En een onbarmhartige vijand, geel en uitgemergeld, doch krachtig immer, die jaar-in jaar-uit door de gebouwen sloop, liet nu meer dan ooit zijne tegenwoordigheid gevoelen.

Die vijand heette Honger!

Vóor de etensuren dacht men aan hetgeen men tusschen de tanden ontvangen zou; gedurende de maaltijden blikte men begeerig rond of niemand geen stukje, geenen kruimel te veel had; na de tafel verlaten te hebben, gedurende de uitspanning, zworven de moedigsten rond de keuken en gluurden naar binnen: zou de knecht geene erbarming gewaar worden?...

Niets dat eetbaar scheen, hoe slecht ook, werd opgediend, of men verslond het.

En de halslooze knecht wist genoeg, hoe er honger geleden werd. Wanneer het weemoedig gelaat, achter het venster boven den lantaarn, niet te bespeuren was, verscheen hij met zijne breede, tevreden tronie in de deur, en liet, uit de half toegeknepen oogen, eenen blik - welken blik! - dalen op de hongerlijders...

Wat afstand scheidt eenen knecht, die zich naar hartelust verzadigt, van eenen leerling met ijdele maag, van eenen leerling, die bedelt....

Ja, de dikke was er van overtuigd, dat het iets prachtigs moest zijn - een onderwijzer!

Toch bracht hij het met zijne waardigheid overeen

een stuk brood in het geheim te reiken aan die, welke het geluk hadden het tiendubbel in klinkende munt te kunnen betalen.

Duur brood!

Menigeen schonk den laatsten penning, door vader zoo lastig gewonnen, aan den uitbuiter!

En wanneer men 't geld gaf, toonde de kerel zich inschikkelijk en daalde soms tot een gesprek met de verworpelingen af. Doch de eenvoudige, welke niets meer bezat, en des anderen daags, fier als een bevoorrecht wezen, vol hoop vóor de keukendeur wandelde, werd bitter teleurgesteld en met scheldwoorden door den verontwaardigden knecht verdreven.

En het vroos voort en bleef nijpend koud.

Om half zes verliet men, immer hongerig, het bed. Eerst om acht uren ontving men iets te nuttigen. Ja, aan eten dachten de ongelukkigen, terwijl ze zich waschten in het ijskoude kamertje; terwijl ze daarna, op de besneeuwde speelplaats, heen en weder draafden om zich te verwarmen: terwijl men hetlange morgengebed las; terwijl men de mis in de wijde, ledige kapel bijwoonde; terwijl de morgenstudie aan den gang was.

Steeds dachten de ellendigen aan de behoeften van hun ellendig lichaam!

Ze heetten het eenen gezegenden stond, wanneer de klok aankondigde, dat het etensuur daar was!... Geenen aanblik verkozen ze boven dien, welken de schotel met boterhammen opleverde!

Helaas, vaders, het was een treurige waarheid!

En hoe driftig zette men zich neder! Hoe haastten de leerlingen zich, wier beurt het was om de warme

thee op te dienen - thee, die, alhoewel flauw en kleurloos, hier smakelijk gevonden werd!

Nauwelijks had Houtveer het gebed voorgelezen - ‘Heer, zegen ons en ook de spijzen, welke uwe *milde* hand ons geeft!’ - of de schotel, welke men reeds gereed hield, werd rondgegeven. Beurtelings kreeg elke normalist, gedurende eene heele week, het ontschatbaar voordeel zich eerst te mogen bedienen. 't Was een gewichtig werk - het kiezen van eenen boterham! Eenigen zochten den best bereiden, schier allen den zwaarsten! Elke leerling kreeg er drie, de twee laatste gewoonlijk slechts twee!

Beklagenswaardige wezens, wier beurt het was de laatste te zijn!

En ware het toegelaten geweest, hadde het met den geest en de regels van het gesticht kunnen overeenkomen, hier een klein, heel klein vogeltje te houden, dat leven moest van de kruimels, welke op de tafels bleven, dan ware het diertje zeker des avonds, na den eersten dag reeds, den hongerdood gestorven...

Nooit zou Houtveer het aan zekeren leerling - Coemans! - vergeven, dat deze hem ongeroepen in de eetzaal naderen durfde, dat hij het waagde eenen boterham te vragen, dat hij de schaamteloosheid zoo ver dreef te bekennen, dat hij honger leed....

O! dat was meer dan muiterij!

Hoe diep moesten zulke schepselen gevallen zijn, die niets meer over hadden voor hunne arme ziel, daar zij hun zondig lichaam - slijk der aarde! - de minste ontbering niet konden opleggen gedurende het korte verblijf in dit tranendal!

Geen vader van het gesticht, of hij kende de daad van den roekeloozen Coemans.

En men wist ook, hoe hij tot de anderen gesproken had:

‘Wanneer men 's morgens niet genoeg ontvangt, 's middags weer, om vier uren opnieuw en 's avonds nog eens, en het zoo maanden lang voortgaat, moet het dan eenen mensch ter wereld verwonderen, dat men zou willen zijn in de plaats van die kerels, welke vasten om honger te krijgen?... Men geeft ons te weinig om te leven en te veel om te sterven. 'k Gaf, 'ken weet niet wat, mocht ik eens mijnen buik vol eten!’

Coemans! Coemans! Ongestraft spreekt men hier zoo niet!

Men vergeeft noch vergeet!...

En soms schoven leerlingen, met een gelaat, waar Houtveer de misdaad zou op gelezen hebben, langs de muren, sprongen onbemerkt langs de deuren binnen, of kropen op handen en voeten onder de vensters weg. 't Waren uitgehongerde ellendelingen, die naar den zolder gleden, daar aan alle koffers roken of er niets te eten in zat; die op alle verdachte sloten hunne sleutels staken; die door alle reten er trachtten binnen te breken, om eenig voedsel te vinden, zelfs al bleef hunne handenhuid aan splinters en nagels hangen.

Kweekte men hier dieven en struikroovers?...

Waar bleef de eerbied voor eens anders eigendom?

Het hielp veel, dat de bestuurder, zacht en weenend, het spreekgestoelte beklom en, met eene stem vol weemoed, zijne zedepreek aanhief:

‘Ge zult niet stelen!’

O neen, Heer! Doch geef ze de macht en de kracht om aan de bekoring te wederstaan!

En wanneer de dikke knecht het waagde de keuken te verlaten, zonder deur, venster of winket stevig vast te sluiten, dan was, vóor zijne wederkomst, alles wat eetbaar scheen, verdwenen.

Coemans - de vermetele, die Houtveer zoo zwaar beleedigd had - was een groote en sterke kerel, schier een reus. Meer dan elk ander leed hij honger en niemand kon zeggen, dat hij zich hier eene enkele maal verzadigd had - wat zelden met iemand, tenzij met zieken, voorviel. Nu, was het de schuld van den rampzalige, dat de natuur hem zoo een voedselvragend lichaam schonk?

't Was nog vinnig koud en, sedert eenige dagen, liep Coemans somber en afgetrokken rond. Men bemerkte wel, dat er iets in zijn brein broeide. De manier, waarop hij de wenkbrauwen fronste en de dikke lippen op elkander kneep, bewees, dat hij hardnekkig zou doordrijven, al wat hij beslist had aan te vangen.

En plots werd Coemans ziek!

's Woensdags verklaarde hij het, tevens oorlof verzoekende zich in de ziekenkamer te mogen begeven. Houtveer verleende hem grommend de toelating, zonder echter aan de woorden van Coemans te twijfelen: hij wist goed, dat de hollebuik voor geenen schat ter wereld, zonder noodzakelijkheid, de gewone maaltijden met den flauwen ziekenkost verruilen zou.

Ja, in het ziekenvertrek kwam niemand geern; men kreeg er ook te weinig voedsel!

Anders zouden er zelfs velen daàr afwisseling

voor het indommelend leven gezocht hebben.

's Anderen daags, eenen wandeldag, bleef Coemans nog in de kamer en toen de leerlingen, na den middag voór het vertrekken, op de speelplaats lenterden, zat de slokker in de treurige plaats alleen, met strakken, hollen blik vóor zich. Hij hield zich dicht bij het karig vuurtje, met een zwaar deken op den breeden rug, eene dikke sjerp om den hals en de slaapmuts tot over de ooren getrokken.

Als eene kudde afgerichte ganzen, stapten vervolgens de leerlingen, volwassen mannen schier, de oude poort uit, onder de bewaking van hunnen vaderlijken geleider, Houtveer.

De overige leeraars, evenals de bestuurder, waren bij den burgemeester der stad ter tafel genoodigd en hadden er zich henen begeven. De knecht-druipneus en de knakker hielden zich onledig in den koeienstal - in de bisschoppelijke normaalschool was een koeienstal! - en Coemans bleef alleen tusschen de eenzame muren met den dikken, halsloozen sloffer.

Deze sleepte de voeten nu hier dan daar, rommelde eens met zijnen sleutelbos en, na een tiental malen gegeeuwd te hebben, ging hij ook eens elders de vlerken uitslaan.

Om vier uren, de duisternis viel reeds in, kwam Houtveer met zijne kudde terug.

Toen eenige leerlingen zich werktuigelijk naar de vensters der ziekenkamer begaven, was Coemans er niet meer te ontwaren.

Zeker moest de verdwenene in gebreke zijn en monden ontbraken er niet om het Houtveer aan te kondigen. O! gezegend opvoedingsstelsel! Welke brave borsten kweekt ge voor de samenleving!

Onrust voer, bij het vernemen der tijding, door het hart van den bewaker. Dadelijk stuurde hij iemand naar de slaapplaats.

Niets, niemand ontdekte men: het bed van Coemans lag onaangeroerd.

De knecht, welke zich hield, alsof hij geen oogenblik het gesticht verlaten had, verklaarde, dat hij niet eens Coemans bemerkt had, en noemde de verdwijning eene zaak boven alle begrijp.

De leerlingen, vrienden der vaders, doorzochten de studie, de slaapplaats, de klassen, de muziekkamers, de zolders, de kapel, alles: Nergens was een spoor van Coemans te vinden!

Onder allerlei gissingen begaf men zich, op het gesteld uur, ter tafel en sprakeloos, volgens het voorschrift, nuttigde men het sobere, toegediende voedsel.

Aller overtuiging werd het, dat Coemans eene ziekte geveinsd had om te kunnen ontsnappen. Zulk feit schudde den meest ingedommelde wakker.

Gelukkig hij, die hier niet zoo stevig gebonden was, dat hij henen kon!

En met gejaagden blik keek Houtveer naar buiten, naar de half verlichte speelplaats. Er lag iets bangs in zijn hart en tevens speelde de woede in zijne keel.

Dat er een wegvluchtte, een dier verworpelingen, dat beteekende eigenlijk niets! Maar dat een dier kerels de zaak durfde wagen en Houtveer den schuldige niet meer treffen kon - dat martelde hem!

O! mocht hij eenen dier hemeltergende vermetelen, tegenover welke hij nu machteloos bleef, in zijne grove kurassiershanden krijgen, tusschen vier zwij-

gende muren, ze half verpletterd onder den knie zien hijgen... dan, o dan!...

Hij stapte sneller tusschen de rijen tafels, knarste hoorbaar de tanden en omhulde allen in zijnen diepen haat.

Plotseling klom door het stille gebouw een zonderling gerucht op!

Twee, drie deuren werden opengeworpen en eenige stoelen omgestooten. Langs de keuken naderde het gerucht met geslof en geklots er tusschen, waarbij zich nu een gebrabbelde zang mengde - een zang, die in 't geheel niet thuis behoorde in den mond, die hem voortbracht.

Eenmaal sloeg de zanger eene neusstem aan, daarna balkte hij vreeselijk.

Rond de tafels, in de eetzaal, was geen tand meer in beweging; zelfs de meest uitgehongerde wachtte.

Afwisselend klonk het te hoog, te laag, te fijn, te grof:

‘Veni, creator spiritus... Mentes tuorum visita...’

De deur vloog open en daar stortte de dikke Coemans binnen, viel met den neus op de eerste rij leerlingen, zoodat de thee over de tafel stroomde, en zette zich daarna met veel moeite, zoo goed mogelijk, in evenwicht.

Achter Coemans verscheen de halslooze knecht, bleek van woede, met opengespalkte oogen en mond.

‘Hij komt uit den kelder!’ kreet de sloffer, als ware het eene zaak boven alle verbeelding.

De beschuldigde hief den arm op en zoo werd eene wijnflesch, welke hij vast in de hand geklemd hield, zichtbaar voor iedereen.

‘Uit den kelder!’ aapte hij met krijschende stem den knecht na. ‘'t Is nog aardig!... Waar kunnen wij nu beter zijn, als in den kelder, vrienden!’ Dat zong hij op Gretry 's aria. ‘He he! in den kelder!... Te Deum laudamus!...’

Zoo zong en brabbelde hij alles dooreen.

Twee gevoelens kampten in het binnenste van den zwarten Houtveer, toen hij den zoo gehaten plichtige ontwaarde.

Eerst zulk diep genoegen, dat er zijn hart van popelde, daar hij den kerel nog in handen hield; dan woede, onverbiddelijke woede, daar die ellendige nieteling hem om den tuin geleid, bedrogen, gefopt had!...

Al de blikken van die verworpelingen getuigden het: Houtveer, Houtveer in persoon, werd vernederd!

Hij naderde Coemans met forsigen stap, zoodat zijne rokken sloegen, en stak den arm uit, evenals een roofdier den klauw; doch hij bedwong zich, hij moest....

‘Vertrek!’ gebood hij met doffe stem; ‘Vertrek! ge zijt dronken!’

‘He he! dronken!...’ mompelde Coemans. ‘Dronken!.. Zijt gij nog niet dronken geweest?...

Wat dunkt u er van, vriendjes?...’

‘Leid hem weg!’ vervolgde de bewaker met bovennatuurlijke kalmte. ‘Leid hem weg!’

De hand van den geestelijke zonk op den schouder van den naasten leerling en deze voelde de nagelen der zware hand in zijn vleesch dringen.

Vijf, zes gezellen pakten Coemans vast en het was een woest geklots op de trap, waartusschen de aangevatte lachte, zong en brabbelde, den knecht toe-

riep, dat hij de flesch terugeischte, welke de halslooze deugniet hem onverwachts ontwrongen had.

'Te Deum!' zong de verdwaalde balkend 'He he! Ge zijt er wel mee!... Laudamus!... Ik kroop in den kelder, ha ha!... Daar is het goed! H. Jozef, ontferm u onzer, daar is het goed!... Ik heb gegeten... gegeten! De hesp voor den kurassier Houtveer... Fricassé voor den vuilen Van Waernem... Hamelenbout voor ons schaap Verguet.... Kalfskop voor Van Geel, den pommadepot... En verkensribbekens voor onzen heiligen, zoeten baas... He he! Te Deum laudamus!... En dan heb ik een fleschke gepakt, he he he!... Drink u niet zat, Coemans, zei ik zoo, één is genoeg!... Te Deum!... Een is genoeg, zei ik zoo... maar ik moest er nog een knippen... Ha ha! en dan nog een!...Ora pro nobis, sancta Dei Genitrix...'

En ondertusschen leidde, trok en sleurde men den smoordronken Coemans boven; men wierp hem in zijn te klein bedje, waar hij voor de laatste maal slapen zou....

Niemand zag, des anderen daags, den plichtige... en gedurende de volgende dagen ook niet... Coemans' moeder echter wel... en tranen zijn er genoeg vergoten in de woning van den weggejaagde...

En dat alles, omdat de jongen geenen honger lijden kon!

Maar in het gesticht was een streng voorbeeld gegeven: een hongerlijder werd aan de deur gezet!... Ja, nu zou men geenen honger meer gevoelen!...

En de vaders waren overtuigd, dat het een gelukkige inval bij Coemans was in den kelder te dringen... Zoo had men weer, in eene netelige zaak, de muiters met schrik geslagen!....

De dagen dreven verder, schier zonder spoor na te laten. Het eene uur geleek aan het andere - een echt plantenleven! Nu en dan woedde de orkaan - om des te vaster iedereen te doen insluimeren. Steeds hetzelfde: slapen, leeren, eten, bidden en herbidden! En daartusschen in, bij de oude, afgesloofde speeltuigen, de kerkzang der leerlingen, die hunne verstevene vingers over de ijzige toetsen lieten gaan. Wanneer het al te hard vroos, dan trokken ze, met een kruikje heet water, de muziekkamertjes binnen, en legden beurtelings de vingertoppen nu op het killige toetsbeen, dan op de warme kan, tot ze het uitschreeuwden van de pijn!

Welke avonden!

Gure winter en schier stikdonker buiten, daar de éene lantaarn, onder het venster des bestuurders, den nacht niet verdrijven kon. Hier en daar daalde eene flauwe, trillende lichtgroeve door de ruiten tot op den sneeuw. Binnen: de oude, eikenhouten harmonica's met de diep uitgesleten klavieren; op de ruiten eenige schrale ijsbloemen; snorrend windgeruisch tusschen de hooge muren; anders stilte overal, totdat plots al de speeltuigen zongen, daar Houtveer voorbijtrok, met de armen onder den breeden mantel gekruist, met de ‘bonnette’ op het hoofd, met somberen blik, wanneer hij terzij loerde!...

Nieuwjaar brak aan.

De poortschel klonk van 's morgens tot 's avonds: bezoekers kwamen om leerlingen of brachten anderen terug. Onvergezeld mocht geen enkel uit de stad wederkeeren. Ook - doch zeldzaam - bracht men een pak of een kistje, waar men zorgvuldig een stuk

eten verborgen had. Voor sommigen - de vrienden - loken de vaders de oogen; voor velen was men onverbiddelijk: het voedsel verdween uit de koffers, welke Houtveer allen openen kon. Moesten de koffers op tijd en stond niet onderzocht worden?

Everaart had een nieuwjaarsschrift naar huis gezonden en ontving, van Houtveer die grinnikte, eenen reeds geopenden brief - eenen brief van vader, die zelf hem met dikke letters geschreven had: vele heilwenschen stonden er in, benevens nieuws van het dorp en ten slotte de vaste overtuiging, dat Everaart altijd braaf en eerlijk blijven zou.

Den eersten Donderdag van het jaar, des voormiddags, waren de lessen schier geëindigd en het gebulder van leeraar Van Geel drong tot op de straat door:

'Ge zijt "croûten", en "croûten" zet men aan de deur: vergeet het niet!'

De les was gedaan: daar klonk de poortschel en de leerling-portier kwam Vanderlaen roepen.

De jongen verschrikte. Wie mocht zoo onverwachts komen? Zou er thuis iets slechts voorgevallen zijn?

Toen Everaart de deur van de killige spreekplaats openstak, herkende hij niet dadelijk den persoon, die er op hem wachtte.

Het was een magere opgeschotene met een bleek gelaat, den neus een weinig rood, zeker door de koude. De onbekende kreeg tranen in de oogen, toen hij Everaart zag, en scheen uiterst verlegen, terwijl hij met een klein zakdoekje op den mond klopte.

In eens herinnerde Everaart zich zekeren avond.

Ja, zonder twijfel! 't Was de man, die bij schemering in de smidswoning kwam, met vader in de

groote kamer bleef en daarna, zoo ontsteld, naar den wind in den schoorsteen luisterde.

De bleeke onderzocht angstig, met aarzelende bewegingen, het gelaat van Everaart, juist alsof hij er spijt of teleurstelling op ontdekken wou. Hij stak weldra, een weinig bemoedigd, het zakdoekje weg, draaide zijnen kalen, hoogen hoed in de handen rond en streek hem vervolgens snel en keer op keer glad.

Everaart had eerst gegroet met 'nen ‘dag, mijnheer,’ en wist nu niet hoe een gesprek aan te vangen.

‘Wil ik liever weerkeeren?’ vroeg in eens de man wanhopig. ‘Ziet ge, als 't u beter schijnt, zal ik maar gaan. Het kan gemakkelijk zijn, dat ge van mij niet houdt...’

‘Neen, neen!’ antwoordde Everaart en hij schudde het hoofd. ‘Ge zijt welkom, kozijn Jaak.’

‘Kozijn Jaak!’ lachte hij opgetogen, zette voorzichtig den kalen hoed op'nen stoel en naderde... ‘Ge kent mij? Ge weet, wie ik ben?... Zeg, hoe heeft vader het u verteld?’

‘Toen ge op dien avond vertrokken waart, zei moeder, dat ge kozijn Jaak heet. Sedert heb ik van menschen op het dorp gehoord, dat vroeger een kozijn Jaak in de smis, bij grootvader woonde...’

Doch Everaart had niet gansch uitgesproken, of de zonderlinge bezoeker had terug zijnen armen hoed gegrepen.

‘Nog iets, he?’ vroeg hij angstig. ‘Durft ge 't niet zeggen?.. Wil ik maar vertrekken?’

Everaart begreep niets van die schuchterheid.

‘Doe het niet!’ sprak de normalist. ‘Ik ben verheugd u te zien. We zijn hier zoo opgesloten... ik zal vragen om met u in de stad eens te mogen

gaan. We mogen maar uit, wanneer er geene lessen worden gegeven en 't is nu juist Donderdag! Ik hoop wel de toelating te bekomen...'

'Ha heel goed!' juichte Jaak; doch hij hernam stiller. 'Maar hebt ge mij goed bezien? Zou ik zoo durven?'

Zijn mond plooide zich zonderling.

'Ik heb niets beters,' vervolgde hij... 'Ik win niet veel geld! Ik denk, dat ik er meer verdien te winnen... maar de menschen houden van mij niet... en ik ben het zeker ook niet waard. Dàt ik durfde zeggen: ik moet meer loon hebben!... Maar ik overdenk hoe goed ik het heb en hoe bitter slecht ik het zou kunnen hebben.... en ik zwijg... Ben ik zóo wèl?'

Hij wreef over den ouden hoed, nam nog eens het kleine neusdoekje uit den zak en sloeg over de lage schoenen, boven dewelke men roode kousen zag - kousen, zooals de kinderen dragen en welke kozijn Jaak denkelijk schoon vond. Hij droeg eene smalle, laken broek en, alhoewel het te midden van den winter was, een dun zwart jasken, toegeknopt tot aan den hals, waaruit een groen halsdoekje piepte, dat zeker geen half franksken kostte. Armzalig scheen zijne kleeding en toch vloog zijn blik rond, om een spiegeltje te ontdekken. De bezoeker hernam:

'Ben ik zóo wèl?... Dat gij het mij wildet zeggen, ik zou het gelooven...'

Everaart gaf er hem de verzekering van. De kaal uitgedoschte Jaak richtte zich meer op en een zweem van innig genoegen rustte op zijn gelaat

''k Heb nog eene overjas thuis!' sprak hij. 'Maar die is niet heel goed meer. Ik ga niet veel

bij de menschen.... En ik dacht toch, dat ik wèl was... Anders zou ik niet gekomen zijn..'

Everaart deed Jaak nederzitten en liep de speelplaats op: doch Houtveer, dien hij zocht, was nergens te vinden. Ten slotte verscheen Everaart met den bestuurder zelve in de spreekzaal.

Jaak hield zich met den rug naar de deur. Op 'nen stoel had hij eenige koperen geldstukken gelegd, welke hij spoedig, vooraleer zich om te wenden, wegstreek.

Beiden, Jaak en de bestuurder, zagen elkander aan. In beider trekken lagen weemoed en droefheid; doch hoe verschillend was hun wezen! Daàr, blozend en vol jeugd... hier, mager en bleek. En toch stonden beiden op gelijken afstand van de wieg.

'Is dat uw neef?' vroeg de bestuurder aan Jaak.

Deze knikte verlegen en greep zijnen hoed.

De bestuurde monsterde den armen man voort.

'Zijt gij alléen?' hernam hij.

'Ik mag zeggen, dat ik alleen op de wereld ben...' zuchtte Jaak.

'Of gij alléen gekomen zijt?... Of niemand, buiten de poort, wacht?'

'Och neen, niemand! Er wacht nooit iemand op mij?'

'Kunt gij op hem letten?' De bestuurder wees, voór de borst weg, zonder het hoofd te wenden, naar Everaart en blikte Jaak voortdurend scherp aan.

Deze scheen geheel uit zijn lood geslagen en voelde zich klein en ellendig.

'Denkt gij, dat ik zou kunnen?' vroeg hij.

'Het zal voor heden niet gaan!' besloot de geeste-

lijke, trok weg, stapte buiten traag voort en hoestte pijnlijk.

De bestuurder was reeds uit het gezicht verdwenen en nog staarde Jaak verwonderd naar buiten.

‘Hij heeft veel verdriet!’ sprak Jaak eindelijk. ‘En hij had medelijden met mij! Hij zag, dat ik zoo alléen op de wereld loop!..’

En na eene poos:

‘Willen wij nu in de stad gaan?’

‘Ik mag niet!’ antwoordde Everaart mistroostig.

Jaak verschrikte en zette de oogen wijd open.

‘Om mij!’ zuchtte hij; ‘om mij!... Zeg het maar, dat het om mij is! Hij heeft gezien, wie ik ben... dadelijk zag hij het!... Ja, ja!’

Weder klopte hij met het neusdoekje op den mond, was meer dan ooit gejaagd, ofschoon Everaart hem poogde te stillen.

‘Ik zal vertrekken, het is zoo best!...’ vervolgde hij. ‘En nu zal ik zeggen, waarom ik gekomen ben. Ik mag toch niet gaan zonder het te zeggen... Maar vraag mij toch niets anders of denk niet, dat het de misloopen Jaak is, die zoo praat... Laat u nooit verleiden, ziet ge... Gij zelf moet altijd best weten, wat goed is... Ga van den rechten weg niet af... nooit, hoort ge... ga er nooit van af... Geloof niet te licht: er zijn altijd lieden, die bedriegen willen...’

Hij klopte met het neusdoekje op de borst.

‘Als het hier eerlijk blijft, dan blijft het goed overal!... Ik heb het eens vergeten, jongen... eens vergeten!... Hij -’ en Jaak wees naar de deur, ‘hij heeft het dadelijk gezien en daarom moogt ge niet mee... Ik word oud... ik woon alléen en ik zal alléen sterven... Och! men moet durven handelen,

zooals het hart klopt... Ge zult er voor zorgen, he?... Beloof het mij...'

Everaart beloofde het, ten einde Jaak gerust te stellen. Deze dacht een oogenblik na en voer vervolgens voort:

'Toch ben ik nog gelukkig... Met iedereen zou het zóo niet gaan... neen! Ik kon veel, veel ellendiger zijn... veel ellendiger.... En wanneer ge thuis komt, zeg aan vader, dat ik alles, wat ik op de wereld bezit, aan hem verschuldigd ben... Zult gij het niet vergeten?'

Hij naderde de vensterrichel, telde ongeveer zes frank in koperen munt, streek ze op en ging er mede naar Everaart, die achteruitweek.

'Ge wilt niet?...' sprak Jaak. 'Ik heb ze nochtans eerlijk gewonnen...'

'Ge moet aanvaarden...' vervolgde hij met kracht. 'Ge moet het thuis afgeven en zeggen: 't komt van Jaak!... Ge moet het nemen, om wille van mij en om wille van vader!...'

Hij duwde Everaart het geld in de hand, blikte, zoo ver hij kon en in alle richtingen, door het venster en zei met zichtbare verlichting.

'Hij is er niet!... Ik vertrek! Vergeet niet, wat Jaak u gezegd heeft... Vergeet het niet!'

De man schudde Everaart de hand, wreef eenige malen wanhopig over den kalen hoed, klopte met het neusdoekje op mond en oogen, en stoof weg.

Hij sloop door de koude, met de schouders opgetrokken, langs den muur henen en verdween onder het gewelf bij de oude poort.

Na het vertrek van Jaak ontstond bij Everaart de overtuiging, dat de eigenaardige bezoeker het

geheim kende, dat over de smis woog.

En toen de jongen dien avond in de studiezaal zat, dacht hij lang na over vele raadselachtige zaken; doch de minste, bevredigende uitlegging kon hij niet vinden. Waarom wilde moeder den armen neef Jaak niet zien, alhoewel zij hem vergiffenis geschonken had? Welken schrikkelijken invloed oefende nonkel Veyt op zijnen vader uit? En dien knoop? Waarom was de meester zoo ontroerd, als hij hem dien knoop toonde? En welke schande zou er op een eerlijk huisgezin kunnen vallen - wellicht op het huisgezin van den smid? Er zou dus ook oneer op Everaart dalen?...

Gedurende de volgende dagen was Everaart erg zenuwachtig. Doch de eene dag volgde den anderen; de tijd wischte dien al te sterken indruk uit en het indommelend leven streek verder.

De nieuwjaarsmaand was reeds eenige weken voorbij en men leed meer honger dan ooit.

Coemans - de ongelukkige, die als voorbeeld gediend had - was schier vergeten.

Waar was het, zooals Houtveer te recht beweerde, dat de voorbeelden weinig op de bedorven gemoederen werkten. Helaas! maar al te waar! Men vond den weg tot die harten niet.

En Everaart leed ook honger en hij, die zich dacht te vernederen met de hand te slaan aan den verrader Clesse, hij geraakte op eene helling, welke hem ver kon voeren - zoo ver, dat hij den steunenden arm der vaders zou noodig hebben...

Een hartelijk woord van den eenvoudigen smid ware nochtans voldoende geweest, om Everaart terug

te houden.

‘Ze moeten ons hier voedsel genoeg geven...’ had hij gezegd. ‘Onze ouders zenden ons hier, omdat ze denken, dat we geenen honger lijden...’

Zelfs met drie andere leerlingen, die onverschrokken genoeg waren of wellicht niets te vreezen hadden, durfde hij zich bij den bestuurder begeven. In korte woorden legde hij er den toestand bloot, sprak er van forsig opgewassen leerlingen, die door gebrek diep hunne gezondheid krenkten.

De bestuurder liet Everaart, zonder de minste onderbreking, uitspreken. Eene wijl hield hij zich roerloos, totdat de tranen uit zijne zachte, blauwe oogen rolden.

‘Arme Vanderlaen!’ zuchtte hij en hij voegde, na eene poos, er wanhopig bij:

‘Dus gij ook, gij ook!’

Hij rechtte zich langzaam op, naderde eene boekenkas, nam er het leven van den H. Aloysius de Gonzagua uit en las met eene stem vol weemoed en smart:

‘Hij leidde zich verschillige vastendagen binnen de week op. Hij nam voor zijn noenmaal drie kleine sneedjes brood in water gedoopt. . . . . .’

De bestuurder sloot het boek en lispelde:

‘Gaat... bidt God... en overweegt.’

Ze vertrokken en wisten, dat ze niets zouden verkrijgen - niets, dan wellicht meer haat van wege de vaders en voorzeker hun volle mistrouwen. Hier eischte men blinde gehoorzaamheid, lijdzame onderwerping.

En zij bedrogen zich niet. Geene de minste verandering werd ingevoerd. Alleen Van Waernem verving

eene les door eene geweldige preek. Eer de priester begon, woelde hij in zijne verwarde sluikharen, hield zijne zwarte nagelen, terwijl hij er op staarde, voór den neus. Hij raasde op de huichelaars, die voór het gezicht een masker dragen, doch eenmaal toch het masker laten afvallen. Dan, o dan! verschijnt een licht voór den geest der vaders.

Maar eens is de maat vol! Wee dan den verdwaalden!.....

Voort leed men er honger; want met woorden vult men de ijdele maag niet!

Eenige dagen later vernam Everaart, in 't geheim, op wat manier De Winde, Mols en Sondagh, drie trouwe vrienden, zich voedsel verschaften. Hij sloot zich bij de makkers aan.

Hij deed het onbezonnen, roekeloos; zeker had hij niet genoeg aan de bewoners der smis gedacht. Doch, helaas! de bekoring was te sterk!

De halslooze knecht, toen hij dagelijks na vier uren de keuken uitslofte, vergat vaak het winket te sluiten, langs daar geenen aanslag vermoedende.

Langs die opening echter kon een leerling, welke vermetel genoeg was, zich binnen wringen.

Bij beurte ondernamen de vier vrienden het waagstuk.

Reeds eene gansche week ging het goed. De lichtzinnigen dachten vaders en spioenen verschalkt te hebben.

Dezen avond was het de beurt van Sondagh; De Winde en Mols stonden, loerende, vóor de refterdeur op wacht, om de komst van elken verdachte snel kenbaar te maken. Everaart begaf zich met Sondagh in de eetzaal, waar het winket op uitgaf.

Sondagh wrong zich door de opening, snelde naar de voorraadkas en bracht gejaagd het brood, dat Everaart ging aannemen, toen onverwachts eene zwarte mouw vóor het gelaat van den smidszoon schoof en eene groote hand het ontvreemde voedsel vastgreep.

Everaart bleef stom van schrik.

Was het Houtveer niet, die, verwittigd door spioenen, zich onder eene tafel verborgen had en, begunstigd door de halve duisternis, ongemerkt op de feuterschoenen nader geschoven was?..

De geestelijke bedwong met moeite het beven zijner lip en wees Everaart de deur; zonder een woord te uiten ontsloot hij de keuken voor den verbijsterden Sondagh.

Koortsig liep Houtveer gedurende de studieüren heen en weer, scheen koortsiger nog gedurende het avondmaal en toen hij, na de dagtaak, in het spreekgestoelte stond, met de hooge gestalte en hetzwart oog, dat dreigend over de leerlingen zweefde, moest men bekennen, dat hij waarlijk een ontzagwekkend man was.

Kalm, zoo scheen het, las hij de avondbede voor en de vier plichtigen ademden vrijer. En nadat hij de leerlingen voór het slapengaan gezegend had, voegde hij er immer kalm en zacht bij:

‘Vanderlaen en Sondagh blijven hier!’

En toen allen, uitgenomen de twee schuldigen, te bed waren, zette hij zich gerust in een boek te lezen: hij wist genoeg hoe ze leden, doch juist daarom wachtte hij.

Eindelijk bleef hij zijne woede niet meer meester. Schielijk, wanneer zij er zich het minst aan verwacht-

ten, bruiste hij tegen die ellendelingen op, tegen die dieren, welke slechts aan eten en drinken, aan t voldoen der lichamelijke lusten denken; die niets verhevens, niets edels, niets menschelijks zelfs in zich besluiten, ja, die lager gedaald zijn dan een zwijn, dat toch eens verzadigd is...

Zoo woedde hij voort en sloot:

'Tot kastijding van uw lichaam zult gij elk eenen nacht in de studiezaal doorbrengen. Vanderlaen, haal uw bed! Sondagh, ga boven!'

En toen de veroordeelde, met matras en dekens geladen, verscheen, rukte Houtveer deze laatste weg en sloeg ze, met de oogen fonkelend van toorn, den jongen in het aangezicht.

'Draag dat weer boven!' gebood de bewaker en hij bleef den uitgestrekten wijsvinger naar omhoog gericht houden.

En toen Everaart terug kwam, verzekerde Houtveer zich, dat het vuur uitgedoofd was en hij verliet daarna de studiezaal, de deur met den sleutel vastmakende...

Welke wereld wentelde er dan rond in het brein van Everaart!

Wat invloed heeft die nacht op zijn later leven niet uitgeoefend!

Doch geenen invloed, gelijk aan dien, welken de vaders verhoopten.

Zijn moed zou niet gebroken zijn!

Men had hem nochtans in het aangezicht geslagen! ... Hem opgesloten als den laagste der ellendelingen!

Hier moest hij slapen - zonder dekens, zonder vuur!

Die kerels hadden dus geen hart?

De bovenste halfvensters stonden, voor de verluchting, open. Everaart sloot ze niet en blikte dof naar de sneeuw, welke stil neerviel en zich op alle daken hoopte.

Hij plaatste zich bij een venster en heel den nacht zag hij somber uit, in de richting der stad ...

Toen de dag aanbrak en de knecht het klokje deed luiden, bemerkte de dienstbode een bleek gelaat, dat op het gesloten ondervenster rustte - het gelaat van Everaart, die nog immer naar buiten keek en met de kin op het dwarshout leunde.

De halslooze sloffer verschrikte.

‘Wie zijt gij?’ riep hij.

Het gelaat, verroerde zich niet; de oogen bleven vóor zich staren.

‘Wie is dat?’ kreet de knecht. ‘Een dief! ... Help! help!’

Dan trok Everaart zijn gelaat terug.

Hij verwijderde zich van het venster en verhief langzaam de dreigende vuist.

Zijne lippen beefden zonder eenen klank voort te brengen. Daarna zonk hij op eene bank neder!

Eerst later morde hij - met haat, met verachting:

‘Priester!’

XIV.

‘Stoelen! ... Stoe ... len! ...’

Zoo klonk, door het dorpje Voorde, de langgerekte stem van Simon Knock.

Hij slenterde blootshoofds, als altijd schier, met de handen in de zakken langsheen de huizen en floot intusschen een deuntje.

Op eenigen afstand volgde Neel Blesse, de stoelenvlechter van den Beekwijk, een doodarme man, die in het geheel van geen werken hield en gaarne van 't Luilekkerland hoorde vertellen. Hij voerde eenen kruiwagen met biezen geladen en lonkte begeerig al de herbergen aan, waar hij sedert eenigen tijd, tot zijn leed, zoo weinig den voet mocht zetten.

Knock zou Blesse betalen en, bij middel van dezen sukkel, oefende hij vandaag, voor de eerste maal, het stoelenvlechten uit. 't Was voor Simon een luiaardsstieltje, waarbij hij zelf al heel weinig verrichten moest, dat hem op de baan helpen en hem toelaten zou alle guitenstreken te spelen.

'Stoelen! ... Stoe ... len!'

Simon was nu groot en volwassen, doch bleef met zijne lange, magere beenen steeds de graatachtige kerel van vroeger; zijn bleekgeel haar groeide immer recht omhoog; de oogschelen waren ongewimperd en roodgeboord, de lippen kleurloos. Leelijk was de kerel; echter meer schalksche boosheid straalde uit zijne waterachtige oogen.

'Stoelen! ... Stoe ... len!'

Prachtige lentenamiddag! De aarde stalde fier haar eerste feestgewaad uit. De twee heuvelen koesterden zich in den helderen zonneschijn. Bloemen en plantjes ontloken, sproten langs veld en beemd. Duizenden kerfdiertjes snorden vroolijk door de zachte lucht onder den helderblauwen hemel.

De paarden werkten op het veld. Schapen graasden het groen, beneden den grooten eik, langs den landweg. De geit van barbier Snep was bij de beek aan eenen staak gebonden, at en sprong lustig.

De hamer sloeg hel in de smis. De vensters der

woningen stonden open. De helderwitte kerktorenromp en de schaliën glommen in de zon. De vinken floten in de appelboomen.

Het molenrad bruiste en in de breede beek dreven kwakend de eenden van den molenaar.

‘Stoelen! ... Stoe ... len!’

‘Mijne keel is droog! Wat hebben we nu al gewonnen vandaag, lui verken?’ richtte Knock het woord barsch tot zijnen handelsgenoot.

Neel Blesse, die een klein aangezicht en eenen langen neus boven eenen ontzaglijk grooten mond bezat, trok de hoeken van dezen laatsten naar de ooren, liet de zwarte, verbrokkelde tanden zien en sprak uiterst tevreden:

‘Altijd geestig! Hij is altijd geestig!’

‘Ge zijt een beest!’ morde Simon.

Deze bleef achter, sneed zich eene wijmen zweep af en kwam weder bij zijnen gezel. Ze bereikten den watermolen.

‘Rechts! de brug over, ezel, of ik snij uwe platte ooren af!’ dreigde Simon.

‘Altijd geestig! ... altijd gelijk geestig!’ herhaalde Neel, schudde gelaten het hoofd met de zwarte sluikharen en de mondhoeken gingen opnieuw nevens den grooten neus naar boven. Aan ruwe behandeling was Neel gewoon: voor éenen druppel genever mocht iedereen met hem den gek scheren.

‘Denkt gij, dat ik u betaal, om u in de zon te laten wandelen?’ vroeg Simon. ‘Wat haastiger, lui stokersvat!’

‘'t Is bergop en ik ben moe ... geloof me ... ik ben moe!’ waagde 't Blesse, die niet gaarne in 't zweet kwam.

‘Zoudt ge met den kruiwagen niet kunnen loopen?’ vroeg Simon ernstig.

‘Ik denk niet, dat ik nog zou kunnen!’ antwoordde Neel en hij staarde met afschrik den klimmenden landweg aan.

‘Beproef het!’ gebood Simon en gaf Blesse 'nen fermen zweepslag op de dunne beenen.

De stoelenvlechter liet den kruiwagen vallen en hinkte rond, terwijl hij herhaaldelijk over de getroffen plaats wreef.

‘Altijd geestig!... Hij is altijd geestig! ... Nondidomme!’ vloekte hij.

Doch Knock dwong den ellendeling opnieuw de tremen vast te nemen en dreef hem met forsige slagen in vollen draf den heuvel op ....

Ginder op de hoogte, bij den eik, naderde Meiske.

‘Rijd voort!’ legde Simon den kermenden Neel op. ‘Rijd maar voort, lam kalf; morgen zal ik u nog eene les in 't loopen geven!’

‘Nondidomme! ...’ morde Blesse en hij blikte gestadig om, echter snel voortrijdende zonder nog de minste vermoeienis te gevoelen.

Stina naderde. Simon wierp de zweep weg en plaatste zich vòor het meisje met opengesparde beenen en met de handen in de zakken.

Ja, Stina was eene schoone vrouw geworden: gelaat fijn gesneden en ovaal, vlechten bruin, oogen levendig. Alhoewel niet te groot, was ze slank opgeschoten. Hare goed ontwikkelde borst toonde, dat ze de kinderjaren reeds achter den rug had. Ze droeg eenen wollen, wit en zwart gestreepten boezemdoek, waaruit haar blanke, malsche hals lief te voorschijn kwam.

De leelikaard bleef Stina den weg versparren.

‘Geef mij de hand!’ gebood hij en hij stak zijne vuile, magere hand uit.

Ze weigerde en zag hem tartend aan.

‘Geef ze mij! 'k Ben vandaag niet welgezind! De stiel draait niet!’ hernam hij en er lag iets onheilspellends in zijne trekken.

‘Ge zijt te fier!’ spotte hij zonder speling op het gelaat. Op stillen toon voegde hij er bij, als ware het voor hem het onverschilligste der wereld, want hij was verzekerd dat zijne woorden indruk maken zouden:

‘De dochter van Willem Vergauw, van den rentmeester is fier! ... Ik zal u iets zeggen, onnoozel ding: ge loopt met den landfretter uit de smis inden kop. Vandaag komt hij zeker thuis? ...’

Strakker, met doordringenden blik staarde zij hem aan. Geene roode kleur steeg met het bloed naar haar hoofd; 't was voorbij: doodelijke bleekheid betrok hare wangen ...

‘Denkt gij, dat hij u zal willen? ...’ voer hij langzaam en koud voort. ‘Denkt gij dat? Ge kent zeker toch wel den smid? ... Eerlijk en braaf, dat is zijn spreekwoord .... en hij zal nooit in zijn huis willen de dochter van - eenen dief!’

De schelm verwachtte zich bij haar aan eene geweldige tranenuitbarsting; en echter slechts hare handen beefden koortsig.

En toch, ze leed zoo! Dief - haar vader - dat durfde niemand zeggen en ze dacht, dat zelfs niemand het durfde denken! Och! en machteloos stond ze tegenover dien kerel, die haar dàt koelbloedig verwijten kwam! Iedereen herinnerde zich dus niet,

met liefde en medelijden, den armen verdwenen?...

‘Weiger mij de naaste maal geene hand meer!’ herbegon Simon onverschillig, na eene poos van inwendig genot. ‘Weiger mij geene hand meer: want er ligt nog iets anders op mijne tong en het zou me kunnen ontvallen ...’

En met eene beweging, welke zijne inwendige vreugde verried, bracht hij op soldatenmanier de hand aan het hoofd en eindigde:

‘Ik groet u, juffrouw de gravin van Hoogvlucht Zonderland! Ik groet u!’

Hij kruiste de armen op den rug en trok zingend den heuvel op. Het klonk:

> Dans, dans, kwezelken,
> Ik zal u geven een paard;
> Daar sprak het lodderlijk kwezelken:
> Dat en is het dansen niet waard;
> Ik en kan niet dansen,
> Ik en kan niet springen,
> Dansen en is onze regel niet,
> Nonnen en paters en dansen niet...’

Meiske wankelde, als torschte ze eenen te zwaren last. Ze wilde eerst naar de hoeve, doch keerde op hare stappen terug, sloeg westwaarts den weg langs de beek in en snelde wanhopig den korenakker op. Ze hurkte zich neder en ving aan met het onkruid uit te rukken, onbewust van de bewegingen harer bevende handen.

De zeldzame voorbijgangers vroegen zich af, wat Stina, als eene arme werkvrouw, daar zoo alléen verrichtte.

Ze wiedde het koren! Ze wiedde met zwoegende borst steeds voort - voort tot hare tranen zich met den avonddauw vermengden.

Ze zuchtte van vader en van dief! Met die twee samengekoppelde woorden had ze nooit het leven ingezien. O! Simon Knock! Simon Knock!...

De zon Het zich wegzinken. De avond hing reeds in het hout.

En Stina zat daar nog, immer wiedende. Wat mocht men op de hoeve wel denken? 't Was heur onverschillig. Wat gaf ze om knechten en vee!

Vader en dief!... Dief en vader!...

De klokken luidden vroolijk, daar het morgen Paschen was. Daar zag Meiske op, als uit eenen pijnelijken droom ontwaakt: ginder daalde iemand met lichten tred den heuvel af. Ze keek toe.

Everaart!

En Stina vloog henen, zoo snel alsof voor haar een groot gevaar opdaagde.

‘Voort! dochter van den dief!’ nokte ze.

De terugkeerende ontwaarde de slanke gestalte van Stina, toen ze beneden langs het hout weggleed.

‘Ze zal mij zeker niet gezien hebben,’ dacht hij en vroolijk trad hij voort. Men had hem en Sondagh, de brooddieven, tot na den middag gehouden - gehouden, wanneer de anderen henentrokken.

Wat kon het hem schelen! Immers thuis kende men niet juist het vertrekuur.

Hij scheen vroolijk, omdat zulke straf hem niet meer treffen kon: hij voelde er zich boven verheven!

Everaart bereikte de ouderlijke woning en wierp, met 'nen arm door levenslust en jeugd gesterkt, de deur open.

‘Vader, moeder, hier ben ik!... Hoe gaat het?’ riep hij uit.

Zijne ouders zaten beiden voór het sparig houtvuur.

De smid rechtte zich op en stak, met eenen stillen lach om den mond, de hand naar zijnen zoon uit.

En moeder?

Ze wendde het hoofd af en liet van hare lippen vallen:

‘'nen Brooddief!... Waar is nu al die eerlijheid?... Hier kort verblijden, later eeuwig lijden!’

Everaart werd doodsbleek. Toen hij zich naar zijnen vader keerde, voelde hij, hoe die roekelooze daad dezen moest gegriefd hebben.

Breng eens dat eerlijk gelaat en die vernederende brooddiefte samen!

Met gebogen hoofd verliet de smid de woning en de jongeling volgde hem op den boomgaard in den avondmist.

‘Ik vraag er u vergiffenis om, vader’ smeekte hij. ‘En ze hebben u dàt geschreven?’

De jongen blikte in 't gras en zijne vuisten sloten zich.

‘Ik ben nu dezelfde mensch niet meer vader,’ vervolgde hij. ‘Nu kan ik zeggen, dat het niet meer gebeuren zal - vroeger niet... Vergeeft ge mij, vader?’

De oude man had het hart vol bittere droefheid; toch lag er gelatenheid in zijnen blik. Hij legde de handen op de schouders van zijnen zoon en dikke tranen bolden uit zijne donkere, diepliggende oogen.

‘Everaart,’ kwam het stil over zijne lippen, ‘och ja, ik vergeef het u, jongen, ge hebt er niet aan gedacht... neen... ge hebt er zeker niet aan gedacht, anders zoudt ge het niet gedaan hebben... Ge weet, dat ik niet te veel geluk op de wereld

heb... Word nooit oneerlijk, jongen... sterf veel liever...'

Dien nacht voelde Everaart zooveel knagend verdriet, dat de slaap zijne sponde niet naderde.

Toen de jongen 's morgens in de keuken kwam, vond hij het er kouder. Het scheen er zoo rein, zoo vriendelijk, zoo gezellig niet meer. 't Licht was treuriger, dat nu door de ruitjes viel.

Moeder bracht de koffie op en bad voor; doch zij voegde er een gebed bij voor de verdwaalde zondaars.

Die verdwaalde zondaars - dat waren vader en zoon!

Zonder zelve iets te nuttigen, begaf ze zich recht naar de kerk. Het klepte er voor de vroegmis en moeder ging ter communie.

De smid hield zijnen zoon in 't oog; en toen Everaart naar de melk zocht, verklaarde de man:

'Moeder koopt er geene meer bij Snep... om centen te sparen... Ja, ja, 't is jammer...' en hier sloeg hij den blik in het kopje... ''t is jammer, dat een vader zoo over eene moeder aan den zoon spreken moet... maar, ik ben bij onzen ouden, goeden pastoor geweest en hij zegt, dat moeder niet wel handelt met meer naar de kerk te dragen dan ze missen kan... Wanneer men eerlijk is en men het zelf noodig heeft, dan vraagt toch zeker de goede God het niet... En dat gebed... voor die verdwaalde zondaars... dat was voor ons, jongen, voor ons... Ik ben een vreemd mensch voor moeder... ik, ik heb haar nochtans altijd zoo gaarne gezien.'

Dries kwam binnen - voor het kleppen der klok liet hij zich door Bertje den orgelblazer vervangen -

en de smid verzwolg 'nen snik met eene teug koffie.

‘Alles zit in den haak niet!’ riep de knecht uit. ‘Ik heb het in den koker, wat het is - hier en ginder. Gister heb ik er iets op aaneengeflanst: Mishandelen en met mis handelen is mis handelen!... 't Is kettersch, zei de pastoorsmeid en ze liet de pataten aanbranden!... 'k Zie er noch kop noch steert aan, zei de man met den wolvendarm en hij slikte de heele worst in!... Alle dingen hebben een einde... ik kom eten...’

Toen de knecht ontbeten had, en, onder eene menigte kwinkslagen, zijn kort pijpje aangestoken had, vertrok hij. Nu verhaalde Everaart, dat neef Jaak in de normaalschool gekomen was en de jongen reikte zijnen vader het geld, dat hij voor hem ontvangen had.

De smid schrikte op bij het hooren van Jaaks naam.

‘Wat heeft hij gezegd?’ vroeg hij snel en hij staarde nieuwsgierig zijnen zoon aan.

‘Dat hij alles aan u verschuldigd was!’

‘Anders niets?’

Everaart vertelde, wat Jaak nog gezegd had.

De smid ademde.

Everaart was op het punt aan zijnen vader te vragen, welk geheim het huis bezwaarde, hoe Jaak en nonkel Veyt er mee in verband stonden; doch toen zijn oog op het oude, eerlijke werkersgelaat viel, kon hij niet. Ja, hij zou zijne nieuwsgierigheid bedwingen, zoolang hij niet in staat was zelve te helpen.

Vanderlaen zat eene wijl met het hoofd over het haardvuur gebogen; daarna hernam hij:

‘Wanneer Jaak 't verleden jaar hier kwam, zou ik hem 's nachts gehouden hebben... doch hij wilde niet... hij wist zeker, dat moeder het niet zocht... Ja, hij is mij veel verschuldigd... meer, veel meer, dan hij veronderstelt... Nu is hij eerlijk... 't is alles, wat ik wensch... Och, laat er ons liever over zwijgen, jongen...’

En na eene poos vroeg hij.

‘Wilt ge mij het geval van dat brood eens vertellen?’

Everaart deed het openhartig en eenvoudig.

‘Zoo geraakt men op eene oneerlijke baan,’ bemerkte de smid; ‘maar jongen, gij zijt de plichtigste niet.’

Hij nam een takje uit den haard en bleef er dubbend op blikken, juist alsof hij insluimeren wilde.

En toen Vanderlaen daar roerloos zat, trof het Everaart weder, hoe vader er ouder en zwakker uitzag. Hij had nochtans bevestigd, dat het nu beter ging.

Neen! 't was de man van vroeger niet meer...

Te midden van de vacantie zat Everaart met een boek in de keuken.

Moeder was in de kerk en vader slenterde door het veld.

Een man kwam door de vensterruitjes blikken en stak daarna voorzichtig de deur open. Het rood gelaat van oom Veyt verscheen vóor de spleet. Hij loerde rond en trad vervolgens binnen. Zooals altijd had hij den dikken stok met het pakje in de handen, was uiterst zindelijk, goed geschoren en droeg 'nen versch gestreken blauwen kiel.

‘We zijn hier!’ gromde hij en keek, met haat in het oog, Everaart wantrouwig aan.

‘Kunt ge niet spreken?’ vroeg hij barsch.

‘Dag, nonkel!’ sprak Everaart rechtstaande en hij bleef hem schijnbaar bedaard aanzien - och ja, 't was slechts schijnbaar bedaard.

Er stonden twee vijanden tegenover elkander.

Veyt zette zich achter de deur neder en, met de kin op de beide handen, door den stok gesteund, bleef hij den jongen, die nevens de tafel bij het venster stond, aanstaren.

Van het dorp steeg geen gerucht op en duidelijk tikte hier het hanguurwerk.

‘He he!’ grinnikte de ruwe man, ‘kerel, ge houdt van mij niet!’

‘Neen!’ antwoordde Everaart.

Veyt vertrok zich zenuwachtig.

‘Neen... neen....’ herhaalde de hangklok.

‘Neem mijne kruik en tap bier!’ gebood de oom.

‘Neen!’ zei Everaart.

Veyt sloeg zwaar de hand op de tafel en strekte ze vervolgens naar den jongen uit. Hij bruiste op met afgebroken stem:

‘Ik ben een man, die mij zelven, hoort ge, mij zelven heb geholpen... en wat mij in den weg staat, breek ik... he he!... Luister, wat Veyt u zegt: Haal bier... zooniet.... zooniet roep ik uwen vader en... he he!... op zijne knieën, hoort ge... op zijne knieën... zal hij mij vergiffenis vragen voor u... Haal mij bier...’

Everaart duizelde.

‘Zeg mij, wat gij vader doen kunt?’ vroeg hij. ‘Wat hebben ze u hier misdaan?... Zeg

het mij... en ik zal alles doen, wat ge van mij begeert...'

Doch Veyt hield den arm uitgestrekt naar de kruik; het rood ontstoken gelaat neigde nevens den arm en de ingezonken brandende oogen waren voortdurend naar Everaart gericht. Hij herhaalde:

'Ga om bier, jongen... ga om bier! Smeek Veyt liever, opdat hij niet spreke ... He he! de smid is te eerlijk ... En hij heeft u niet gezegd! ... Wel ik? ... He he he! ...'

'Haal bier!' kreet hij luider; 'haal bier! ... of ik roep uwen vader!'

Geklink van ijzer verhief zich op het voorhof. Veyt schokte zenuwachtig, draaide, alsof hij iets vreesde, het hoofd naar het venster, bemerkte tot zijne verlichting enkel den smid buiten, die eene ploeg op zijde trok.

Everaart greep de kruik en ging om bier in den kelder.

Hij bracht den drank boven, schonk in en naderde Veyt. Hij bracht zijn gelaat dicht bij dat van zijnen oom, verbleekte en morde dof:

'Mijn vader is eerlijk ... en gij ... gij kunt het niet zijn ... Ik zal zoeken ... zoeken en vinden ... En dan, o dan ... Vader is te goed ... alles wat gij hem doen lijden hebt, zal ik u betaald zetten ...'

Veyt plaatste het glas, dat hij reeds opgenomen had, weder op de tafel en staarde met vrees en afschrik Everaart aan. Het spookte hem dreigend voór den geest, dat die kerel zich dikwijls naar de woning van Valcke begaf...

Daar stak de smid de deur open.

Veyt schrikte op en raasde:

‘Smid, smid... mij durft men bedreigen in uw eigen huis... mij!... Maar Veyt gaat... hij zal zich wel helpen... hoort ge, smid, hij zal zich wel helpen!...’

Hij greep, bevend, zijn pakje op, wierp nog eenen toornigen blik op den zoon en ging henen. Everaart stond, met gevouwen armen, bij de tafel en staarde somber voór zich heen.

‘Vader!’ sprak hij nu, in de opgewondenheid zijn voornemen van de zaak niet te gewagen vergetende, ‘vader, heeft hij u in zijne macht?... Zeg, heeft hij u in zijne macht?...’

De smid vouwde smeekend de handen.

‘Everaart, ik mag niet spreken... ik heb het gezworen... Doch geloof me, uw vader is eerlijk...’

Hij liet zich op eenen stoel neerzakken en vervolgde:

‘Veyt kan mij hier wegzenden... hier, waar vader, waar grootvader en de vroegeren eerlijk hun brood gewonnen hebben... Ik houd zoo toch aan de plek... 't maakt mij nog soms gelukkig te denken, hoe mijne brave, eerlijke voorgangers daar zoo ook eens, evenals ik, aan 't aanbeeld stonden.’

Hij wreef zenuwachtig over de kin en ging verder:

‘U heeft men weggetrokken... ik zou hier willen blijven, zoolang ik leef... Ik zou hier willen sterven als - smid van het dorp...’

Everaart liep op vader toe, prangde zijn hoofd aan de borst en vroeg:

‘Later?... Later, vader, zal ik u niet kunnen helpen?...’

‘Ik denk van ja...’ zuchtte de smid. ‘Ge zijt al mijne hoop... al mijne hoop.’

Veyt stapte den zuiderheuvel op, wendde zich bij het Meiersboschje om en blikte naar den grooten appelaar op den boomgaard van boer Vergauw.

De boom stond reeds groen.

‘Helpt hij zich zelven niet?’ vroeg Veyt. ‘Wie vraagt er naar, waarom hij zoo hoog is?... Iedereen moet zich vooruithelpen... Wat men niet krijgt, neemt men: dit is zoo overal in de wereld.... Ba de wetten?... De wetten zijn gemaakt door hen, die iets bezitten... Om dat iets te behouden, dat zegt Veyt... om dat iets te behouden!...’

Een drietal dagen vóor het einde der vacantie, op 'nen zondagnamiddag, wenkte de smid zijnen zoon. Hij ging met hem achter de smis.

‘Everaart,’ zei hij, ‘als ik uwen onderdom had, moest ik uitspanning hebben, - op eene treffelijke manier, - en iedereen is zoo.... Alles op zijnen tijd..... Ge moogt niet altijd over de boeken zitten: ga, drink een glas bier in de herberg en verzet u eerlijk. Ik blijf liever thuis... Daar is de helft van Jaaks geld... neem aan. De andere helft heb ik aan moeder gegeven... Neem maar....’

‘Vader, houd het...’

Doch er was niets aan te doen: Everaart moest het aanvaarden.

Om vader te behagen, begaf hij zich dus naar den *Molen*, waar na de vespers veel volk kwam, om wille der lieve deernen.

Toen Everaart in de gelagkamer verscheen, liet iedereen genoeg bemerken, dat men verheugd was hem te zien. Daar zaten verscheidene jonge kerels; ook Dries; Ward de kleermaker; zijn knecht, de

bult Jef; boer Vergauw; barbier Snep; Jan de schoenmaker; Rikje den kerkbaljuw en de mulder Bert.

Meest allen hielden zich rond de stoof en rookten. Ze zett'en hunne glazen, met genever of bier, achter zich op de nadergeschoven tafels, en spuwden den grond glibberig en nat. Bert de waard zat, met zijn rond, blozend gelaat en met kuiltjes in de wangen, in den hoek. Nelleken en de twee jongere zusters, Irma en Emma, dienden, proefden eens het bier der jonge gasten, hadden 'nen oogslag of een vriendelijk woord voor allen en bleven toch deftig in hunne houding en vrij van allen blaam.

Men praatte over verschillige zaken en nu vooral bemerkte Everaart, met verwondering, hoe beperkt de gedachtenkring der dorpelingen was; hoe ze alles onder een kleingeestig oogpunt beschouwden; hoe de onbeduidendste, de nietigste zaak gewikt en gewogen werd...

Een rijtuig reed voorbij en allen snelden naar het venster, om te ontdekken, wie de eigenaar mocht zijn, om welke reden hij naar het dorp kwam, waar hij zich henen begaf...

Dit deed Everaart nadenken: Was het hier de weerschijn niet van het plantenleven tusschen de gele muren?

De dagen waren nog niet lang; de avond viel in en Nelleken ontstak, in de gelagkamer vol tabaksrook, den hangenden quinquet.

Op de dorpsbaan naderde gelach en geroep tot vóor de herberg. Daarop stroomde een heele troep jonge kerels, van Everaarts ouderdom, den *Molen* binnen. Simon Knock stond aan het hoofd der

bende en ondersteunde Neel Blesse - Neel, die zoo dronken was, dat hij zich op de beenen niet meer houden kon. Hij was blootshoofds en zijn blauwe kiel hing losgescheurd aan zijn lijf.

Zijne verschijning verwekte eenen luiden schaterlach. Geen wonder: men had Neel de lange sluikharen gedeeltelijk afgesneden, hem eene priesterkruin geschoren, het onderste deel van zijn aangezicht met blink bestreken en rond zijne oogen twee bloedroode kringen geverfd.

Neel stond daar stom en dwaas, met hangende hoofd en armen.

‘Altijd geestig!...’ brabbelde de man en hij schudde het hoofd... ‘Hij is altijd geestig!...’

‘Wat zegt?... Wat zegt hij?’ klonk het overal.

‘Zet u, mijnheer de pastoor,’ bevool Simon en, toen de ongelukkige wilde gehoorzamen, schoof de wimperlooze kerel den stoel weg en Neel plofte zwaar op den grond.

De arme sukkelaar moest zich bezeerd hebben; want twee tranen lekten uit zijne oogen en trokken eene glanslijn op elke zijner vuile wangen.

‘Houd u recht!’ verwittigde Simon; ‘anders loopt al uw genever langs uwe oogen uit.’

‘Altijd geestig!’ zuchtte Blesse ‘Hij is altijd geestig!’ En de hoeken van zijnen grooten mond deden eene wanhopige poging, om naar zijne oogen te klimmen.

‘Bert!’ gebood Simon, ‘schenk een kappertje genever. Onze nieuwe pastoor zal er nog één binnenspelen, voor 't welzijn der geloovige zielkens. Niet waar, brave paternosterlezer, nog één?’

Neel Blesse knikte met den waggelenden kop.

‘'k Ben niet... wel... 't zal er... mee... beteren... Geestig... altijd geestig!...’

En iedereen vond den stumperd prettig. Zou iedereen om Neel's potsierlijk gezicht niet lachen?

Bert, die zijnen hoek verlaten had, twijfelde. Wat zou hij doen? Doch toen hij ze allen vroolijk zag en niemand er iets tegen inbracht, greep hij de flesch om het gevraagde te schenken.

Everaart echter, verontwaardigd, fluisterde iets in Nelleken's oor. Het meisje naderde daarop haren vader en ontnam hem vastberaden de flesch.

‘Neel heeft genoeg, vader...’

En wanner Nelleken ernstig iets wilde, moest het ook zijn.

Simon had dadelijk begrepen van waar de weigering kwam en hij richtte zijnen waterachtigen, fletsen blik op Everaart.

‘Ja!’ spotte hij; ‘daar is onze nieuwe burgemeester! Wanneer halen we hem in? De kwestie is, of we ezels genoeg zullen vinden om mijnheer den burgemeester tegen te rijden....’

‘Is dat op mij?’ vroeg Everaart snel. ‘Kom er maar rechtuit mee voor de vuist, ik zal antwoorden. Lage Blesse morgen in 'nen put of in 'ne gracht dood, ge zoudt gij zeker voor zijne vrouw en kinders werken?’

‘Ik ben niet geleerd genoeg om met u te spreken,’ antwoordde Simon.

Eenigen lachten: men houdt buiten niet veel van geleerdheid. De mensch is zoo: wat men niet kan, veracht men.

‘Sporten!’ zei Dries.

‘Wat?’ vroeg Knock. ‘Wat babbelt ge, blaasbalgtrekker?’

‘Sporten!... Steek sporten in uwe lange, magere beenen en ge zult hooger *geleerd* zijn, dan wij allen te zamen!’

Nu waren de lachers aan Simon's zijde niet. Ook de verstandigste jongens hadden den wimperloozen kerel verlaten en zich allen rond eene tafel gezet, na de ernstige woorden van Everaart. Zoo bleef Simon weldra afgezonderd met Neel, die met het hoofd op den hoek eener tafel ingesluimerd was.

Het deed Everaart waarlijk leed, dat de jonge lieden zoo laag hunne vermaken konden vinden. En wat gemeene uitdrukkingen hadden ze in den mond, toen ze het woord tot hem richtten.

‘'t Gaat goed, Everaart?... Ge zijt...’ hier een vloek, ‘een heele vent geworden...’

‘'k Zou hem...’ en hier een vloek, ‘niet meer gekend hebben!’

‘Hij zal gemakkelijker...’ en hier een vloek, ‘dan wij zijn broodje verdienen.’

Dit was de taal dier struise kerels. Och! ze hadden nooit iets anders gehoord en dachten, dat een vloek er hun mannelijker deed uitzien!

Verscheidene dorpelingen waren intusschen reeds weg en nu vertrok boer Vergauw ook.

‘Hm! Everaart,’ sprak hij, eer hij de deur achter zich sloot. ‘Vergeet niet te komen, zulle?’

Iemand lachte luidop: 't was Simon. Nelleken wendde haar vertoornd gelaat naar hem.

Rikje, die, telkens dat Everaart hem aanzag, een geheimnisvol gezicht zette, vroeg:

‘Zeg eens, vriendje, hoelang blijft ge ginder nog?... Hoelang nog, manneken?...’

‘Een jaar en drie maand!’ antwoordde Everaart.

‘Hij moet zich haasten!’ riep Knock, wien ook de drank bedwelmend naar het hoofd steeg. ‘'k Heb reeds vier keeren 'nen vlaskoopman van den Leikant op 't hof gezien.... Hij zal ze hem vóor den neus wegknippen, zoowaar ik stoelenvlechter ben...’

Dat was te veel voor Everaart, dat raakte hem op eene gevoelige plaats. Doch eer hem iets over de lippen kwam, had Dries zich omgewend.

‘He, bleekzak!’ spotte hij. ‘Waarom gaat gij naar 't hof niet?... Al de meisjes loopen zich de beenen af, wanneer ze u zien... Remedie tegen de liefde!... 't zal moeten een schoon deksel zijn, dat past op 'nen vuilen pot, zooals gij. Kruip in een mollegat, leelijke loebas...’

Simon werd woedend, des te meer, daar allen om het gezegde van Dries zoo vroolijk waren, vooral de bult Jef, die het uitschaterde van lachen.

‘Dat ge een vent op uwe plaats waart, Bert,’ kreet Knock, ‘ge zoudt dien schandaligen blaasbalgtrekker buiten stampen...’

't Was of de sterke waard slechts op eene gelegenheid wachtte. Hij greep den uiterst verbaasden Simon bij den arm, leidde hem snel naar de deur en zond hem, met behulp van zijnen voet, de straat op.

‘'k Zal hem leeren mijnen haan de sporen afsnijden en hem tegen dien van den pastoor laten vechten,’ mompelde Bert. ‘De gele schelm veronderstelt misschien, dat ik niet gezien heb.... Maar

't was te laat!... Ik zou hem de ooren van het lijf trekken...'

Buiten staarde Simon eene wijl roerloos door 't venster.

En nu waren allen in de herberg het eens, om te beweren dat Knock een galgenaas was en dat hij verdiende van het dorp gejaagd te worden.

Later heeft Everaart zich dikwijls dat uur herinnerd. Waarom, helaas! zijn ze niet immer zóo blijven spreken en denken! Een dag verscheen, dat Simon in hunne oogen genade verwierf en Everaart als de pest gevlucht werd....

Eenige minuten daarna zett'en de dorpelingen in den *Molen* verbaasde oogen open. Everaart,geholpen door Dries, leidde den verlaten, smoordronken Neel huiswaarts.

'Het is toch een aardig karakter!' bemerkte men, 'maar een goede jongen daarbij.'

In later jaren heeft Everaart meer dan eens, met zoet genoegen, aan den stond gedacht, dat hij in de arme hut de penningen van neef Jaak liet en daarop de oude vrouw van Blesse, met tranen in de oogen, hem de hand kuste.

XV.

De tweede maal, voor Everaart, wierp de zomer afmatting en moedeloosheid, gedurende lange, vervelende dagen, binnen de gele, eentonige muren.

Vóor de terugkomst der leerlingen had de lente wanhopig gepoogd hier insgelijks frisch groen en vroolijken zonneschijn te brengen. Ze had de naakte armen der treurige boomen op de speelplaats met

een weinig bladerentooisel behangen. In een hoekje, boven den omheiningsmuur stak een syringa twee half ontloken trossen op. Men ontwaarde de kruin van eenen met bloesem besneeuwden perelaar, benevens eenen tak van eenen donkeren kastanjeboom met nog gesloten, kegelvormige bloempluimeu. Achter de muren zong een onzichtbaar zevenzangertje en een pepel fladderde hulpeloos rond op den grooten koer.

Zoo iets kon Everaarts hart niet opvroolijken.

Daar lag de studiezaal, somber en afschuwelijk voor hem, met de herinnering aan dien slapeloozen nacht!...

Toch was er iets, dat vroolijk om hem zweefde, dat steeds lenigend in zijn hart drong, als een warme zomerlucht in zieke longen. Hij droeg het mede overal, waar hij zich begaf. Echter zich zelven bekende hij niet, wat hem zoo aangenaam kwelde. 't Was de herinnering aan Meiske! En nochtans gedurende de verlofdagen had hij Stina enkel van verre gezien, tegen haar niet gesproken, zelfs niet bij het afscheidnemen op de hoeve, hoe zeer hij er ook naar haakte.

Beminde hij Meiske?

O! dat mocht hij zich niet afvragen en hij deed het ook niet.

Hadden de vaders vermoed, dat hem hier eene deerne in het hoofd speelde, hier - voorwaar, dat hadde de maat doen overloopen en bij de eerste gelegenheid hadde men hem uit het gesticht gejaagd als eenen hond.

Doch iets ernstiger, iets, dat hem nog meer bezwaarde, vervolgde hem tot in zijne droomen. Het

geheim thuis!... Och! hij was er van overtuigd, het moest iets schrikkelijks wezen! Was het dat geheim niet, dat zijnen vader, dien hij zoo diep beminde, zoo zichtbaar naar het graf voer, indien er geene hulp verscheen?

Tot nu toe had Everaart de macht niet gevonden, de smarten zijner ziel aan iemand bloot te leggen. Vreemden toch, de dorpelingen, die onmeedoogend alles onderzoeken, die, zonder voor wee of tranen achteruit te dringen, alles vezel voor vezel ontleden, moesten meer van de zaak weten dan hij, de zoon der geheim omvattende smisse!

Was het om alle verdenking te vermijden, dat vader zoo angstig naar de openbare meening zag?... Was het om het verledene goed te maken?... Neen, neen, dat kon niet!...

Wie weet:sprake meester Valcke slechts!...

Weldra ging het oude leven aan den gang en verdoofde de indrukken van den buiten. De bel klonk regelmatig, de leerlingen zett'en zich in rang en trokken werktuigelijk naar de voorgeschreven klassen of zalen. De stemmen der leeraars, verhieven zich in den dag; orgelgeluid ruischte des avonds. Het eene uur na het andere bracht verveling en ontmoediging. Het stof legde zich op muren en vensters, zonk op de treurende boombladeren, welke bruin en vuil werden en aan kunstmatige planten schenen toe te behooren.

De zon wierp hare stralen, welke alles levend maken en bezielen, schuins door de onzindelijke ruiten in de killige klassen, in de droomerige studiezaal, in den kouden refter; doch ze vervroo-

lijkte er niemand, ontdooide geen enkel gelaat.

Drie jaren zullen de opgeslotenen vergeten, dat ze leven! Drie jaren!

Wanneer ze later in de wereld komen, zullen velen er staan als hulpelooze kinderen in eene woestenij.

Iets zullen ze weten: aan hunne overheid den verschuldigden eerbied bewijzen. Ze zullen kunnen plooien en buigen als riet, gelukkig iemand te vinden, die hen in de levensstormen recht houdt en wilskracht in hunne plaats bezit.

Hoe weinigen, och hoe weinigen trekken den echten menschenweg op!

Toen de zon brandend aan den hemel hing, kwam Van Waernem traag de studiezaal binnen, waar men hem reeds lang verbeidde. Hij slofte moedeloos nevens de lessenaars voort, terwijl hij zich het zweet afdroogde. Hij beklom langzaam het gestoelte, blikte eens moedeloos rond, richtte daarna de oogen naar den zonneschijn buiten, vervolgens naar het venster zijner kamer, waar hij zoo even nog ingedommeld zat. Hij bezag radeloos het boek, dat hij meegebracht had met het flauwe gedacht les te zullen geven. Wanhopig deed hij eene poging om het te openen, geeuwde terwijl hij de blikken over de half ingesluimerde leerlingen liet dwalen; doch gaf het op en sprak:

‘Studeert!’

Hij vergat zelfs de bede.

De deur bleef open en de zon scheen er door, voor de achterste ledig gebleven lessenaars. Vliegen kwamen eens binnengesnord, doch waren

snel weder weg, daar ze dachten zich in een ledige zaal te bevinden.

Dieper zonken de hoofden; starende oogen keken naar den azuurblauwen hemel door de openstaande bovenvensters. Van Waernem zelf had sluimerend de oogen gesloten, tot in eens de bel klonk, allen opschrikten en er eene andere vervelende ziellooze les aanving.

Zoo dreef er het bestaan voorbij - ijdel en droog.

Toen de Heer Van Geel plaats in het leergestoelt nam - opgekamd en opgewreven, met de korte, mollige vrouwenhanden - sliep niemand: men beefde. Iedereen boog den nek onder des leeraars schellende en opbruisende gramschap. Van Geel verkoos het schreeuwen en roepen boven het kalm en bedaard inspannen om wetenschap in het brein der leerlingen te laten dringen.

Gedurende den verloftijd had Everaart een boek van den meester gelezen:

'OVER PLICHT.'

Onder de lessen speelden hem vaak zinsneden van het gelezene vòor den geest. En bij hem ontstond de vraag:

Doen de vaders hunnen plicht?

De wandelingen buiten het gesticht, tweemaal per week, brachten een weinig afwisseling in het plantenleven.

Na de noenstudie, wanneer iedereen een weinig opgekleed was, plaatste men zich, op een teeken der bel, in rang met den vooraf aangeduiden gezel in de vooraf bepaalde rij.

Zoo stapte men zwijgend door de stille straten

der doodsche stad, waar men slechts bejaarde lieden, priesters en nonnen ontmoette - een echt kloosteroude-mannenhuis!

De leeraar of de leeraars, die de rangen vergezelden, blikten met loerende oogen rond of niemand geen oogslag waagde, welke gevaar voor het heil der ziel kon opleveren.

En de waakzame, opbruisende Van Geel kende al de huizen der stad, waar jonge maagden vóor het venster zaten, och ja, meest altijd zoo onverschillig, dat ze zelfs niet eens het hoofd oprechtten. Daar bleef Van Geel staan met gekruiste armen, den breeden rug naar de gevaarlijke woning gekeerd, wakende of geen blik der leerlingen naar het verderfelijk venster afdwaalde.

Wat moet de man inbeeldingen in gloed gezet hebben!

Zóo bereidt men de jongens voor het werkelijke leven...

Wanneer men de plechtige aanbidding in de groote kerk vierde, mochten de leerlingen er naar toe - anders gingen ze enkel naar de kapel. 't Was echt prettig de kudde, na een uur biddens, het met vrouwen opgepropte gebouw te zien verlaten. De eene leerling werd bloedrood, de andere lijkbleek, gene blikte omhoog, een vierde sloeg de oogen ten gronde, en allen zett'en zulke potsierlijke gezichten en schenen zoo beteuterd, dom beschaamd, dat het was, alsof ze eenen hinder aan de beenen droegen en ze niet recht wisten waar ze den voet moesten plaatsen...

Eens per maand verleenden de vaders eene groote gunst - Ze heette een verlofdag.

Den voormiddag werd ingenomen door eene plechtige vergadering in de kapel. Men hoefde er niets in te pompen, enkel te bidden en te mediteeren!

Na den noen ging men op wandeling, langs veld en beemd, tot een der naast gelegen dorpen.

't Was altijd een zoet genot voor Everaart, een nederige kerktoren tusschen het loover te zien opdagen.

Allen mochten in eene herberg en er twee glazen bier ledigen, onder de niet te verschalken blikken van Houtveer en Van Geel.

De herberg werd op voorhand aangeduid en de waard verwittigd.

Ditmaal zou men zich verder dan gewoonlijk begeven, naar een dorp, dat men voor de eerste maal bezocht, geboorteplekje van den doorbraven, kwezelachtigen Bavo. Deze werd verzocht eene goede herberg aan te wijzen; de jongen kweet zich eenvoudig, rechtzinnig, allerbest, dacht hij, van zijne taak. Men zou bij baas Goorits gaan, die den *Sint Sebastiaan* en eenen winkel-bakkerij openhield.

Om drie uren kwam men bij Goorits aan, die reeds heel den dag in de handen wreef, met het blijde vooruitzicht van al het voordeel, zonder van de eer te gewagen, welke hem dit bezoek zou opleveren.

Van Geel had zich ter pastorij begeven. Toen Houtveer, door Bavo vergezeld, aan het hoofd der kudde de herberg binnen trad, vloog plots de hevigste verontwaardiging over zijn donker gelaat. Twee jonge deernen, met eene lachende tronie en

eene hooge veelkleurige muts op het hoofd, pronkten achter de schenktafel en hielden de hand aan de groote bierkruik geslagen.

De waard Goorits kwam nederig Houtveer te gemoet en nam groetend de pet af.

Houtveer sloot de deur vóor den neus der leerlingen; Bavo alléen mocht binnen. De bewaker wendde zich tot Goorits.

‘'t Zijn mijne dochters, mijnheer!’ antwoordde de onthutste baas. ‘Leonie en Martha, mijne dochters!... De grootste is Leonie en de kleinste...’

‘Boven!’ gebood Houtveer. ‘Ze moeten boven... zooniet keeren we terug!’

‘En gij...’ richtte hij zich, met gesmoorde stem, tot den verbijsterden Bavo; ‘en gij wist dat niet?... Morgen zal er een onderzoek gebeuren...’

Neen, Bavo wist het zeker niet, dat men zóo de zaak zou opgenomen hebben. De herberg van Goorits was toch het huis, van den geheelen omtrek, waar er het meest volk kwam en ook men vond er lekker bier. Waar kou men beter zijn?...

De eerste leerlingen in den rang hadden de twee dochters bemerkt en weldra waren allen er mede bekend, dat er twee lieve meisjes boven zaten en niet beneden mochten komen....

De twee glazen werden algauw gedronken en het uur van den aftocht sloeg bijzonder vroeg...

's Anderen daags keek de halslooze knecht verwonderd op, toen baas Goorits, met ontstoken gelaat, met twee brooden in eenen handdoek gebonden, in het gesticht verscheen.

Onze waard was een weinig bij drank, daar hij in alle herbergen moed had gezocht en overal

zijn schrikkelijk ‘geval’ moest vertellen.

Hij begaf zich, zoo recht mogelijk, naar de kamer des bestuurders, welke hem aangewezen werd.

‘Den goeden dag!’ sprak hij binnen tredend. Hij ontknoopte den handdoek en hield de twee brooden in de hoogte. Ze waren doorboord, alsof al de muizen van 't dorp er eene schuilplaats in gezocht hadden. ‘Kan ik het nog verkoopen?... Zeg, ge zijt ook 'n mensch, kan ik het nog verkoopen?’

Eene donkere wolk toog over het droeve gelaat van den direkteur.

‘Ge moet er niet om weenen,’ riep Goorits uit... ‘Dat wil ik niet, ge zijt ook een schepsel Gods... Zoo stonden er twintig in ons bakhuis... twintig, mijnheer... Van zes of zeven heb ik noch haar noch pluimen gevonden... Al de andere zijn gearrangeerd zooals deze twee... en nog veel erger... En nu kom ik, ge kunt wel denken waarom?... Allo, zeg... g'hebt ook uw verstand... zoudt gij u niet doen betalen?...’

‘Zijt gij wel zeker?..’ waagde het de bestuurder te vragen.

‘Zeker?...’ kreet Goorits. ‘Ik ben toch ook 'n mensch, he? 'k Heb toch ook oogen, he?... En 'k heb toch wel een beetje verstand ook, he?’

Hij legde de brooden op de tafel, schoof eenen stoel bij - zette zich vertrouwelijk bij den bestuurder en klopte hem op den knie.

‘Omdat ge zoo spreekt, zal ik u eens iets anders laten hooren. Waar uwe kadees gaan.... daar, waar ze al eens geweest zijn.... sluit men alles weg, wat maar kan opgegeten worden... Geloof dat eens!... Ik - ik wist het nog niet!... Nu wel, als het te

laat is. Weet ge, wat ze mij op honderd plaatsen, onderwege, in de stad, overal gezeid hebben?... 'k Zal het u klaar en verstaanbaar wijs maken!... 't Verleden jaar zijn ze bij Mie geweest, bij Mie in den *Lindeboom*, niet waar? Dat moet ge wel kennen, iedereen kent dat! Mie zette hare man, haren Pier vóor de schapraai... Welnu, achter den rug van den dommen Pier stolen ze, uit de kas, een half brood en een pond broodsuiker. Zoo weet ik er vele te vertellen... wat zegt ge daarvan? Gaat ge mij nu doen betalen?... "Vader," zeiden mijne dochters... ge weet wel die, welke moesten boven blijven... "oorden of tribunaal!" En mijne dochters zijn zoo dwaas niet....'

'Vriend,' zegde de bestuurder met tranen in de stem; 'vriend... Jezus zegt: wat ge aan den minste der mijnen gedaan hebt, dat...'

Goorits sprong op.

'Hola! hola!' riep hij en hij sloop naar de deur, de twee brooden latende liggen. 'Ik hoor u komen... men heeft mij verwittigd... Neen, neen! zoo niet... Hoor naar mijn laatste woord: morgen, om dees uur, geld of er komt tribunaal... al preekt onze pastoor op mij... Ik ben zoo 'n ezel niet...'

En weg was Goorits.

Toen Houtveer, met onverbiddelijken ijver, de plichtigen zocht, vond hij het geraadzaamst geheel de kudde te straffen: Er waren ternauwernood twee, drie leerlingen, welke men niet overtuigen kon aan het misdrijf deelgenomen te hebben.

Onder deze laatste bevond zich Everaart. Des te woedender was Houtveer.

'Gij!' morde hij met doffe stem, 'gij alléen

zijt schuldig: gij waart hier de eerste brooddief!.. Dàt zullen wij u nooit vergeven!'

Everaart wist het maar al te goed!

Een drietal weken later, op 'nen gewonen wandeldag, stapten de leerlingen, onder de bewaking van Houtveer, door eene der eenzame, met gras begroeide eikenlanen, in de nabijheid der stad gelegen.

Pratend of droomend trokken ze voort, of hielden een boek open, om het inpompen geenen stond te onderbreken.

In eens bleven de voorste leerlingen staan, daarna de volgende, eindelijk de laatste.

Daar naderde een jongeling, in het midden der dreef. 't Was Baert, de weggejaagde Baert, met een lustig meisje aan den arm. Hij droeg eenen groenen feuterhoed, met eene pauwpluim versierd, en groette links en rechts, terwijl de vrouw, met eenen speelschen spotlach op de lippen, tevens het hoofd herhaaldelijk boog.

Weinigen dachten er aan - zoo verbaasd gevoelden zij zich - den groet te beantwoorden.

Baert met zijne overvloedige, blonde lokken, zijn ovaal gelaat en zijnen zachten blik was waarlijk een schoone jongen; zij met hare rijke, bruine vlechten, fijne lipjes, witte tanden, haar vurig doordringend oog was voorzeker een bekoorlijk schepsel. Dat vrouwenbeeld zouden velen zich lang herinneren...

Baert reikte Everaart de hand en schudde ze hartelijk.

'Dag, Everaart,' sprak hij bewogen, 'ik denk nog alle dagen aan u.'

‘Hoe gaat het, Baert?’

Deze glimlachte treurig en fluisterde, zoodat de vrouw zelve het niet hoorde:

‘Ik ben tot weinige dingen goed. Ik leef ten koste mijner ouders.’

Hij vervolgde luid, op gejaagden toon:

‘Tot weerziens, Everaart; daar komt iemand, wien ik spreken moet.’

Baert richtte zich, steeds met de vrouw aan den arm, naar den bewaker Houtveer. Hij nam diep den hoed af en even diep groette de lieve meid.

Houtveer stond verbijsterd.

‘Dag, Baert,’ groette hij en hij vroeg: ‘Zijt gij reeds getrouwd?’

‘Getrouwd!’ herhaalde lachend de jongen en hij keerde zich rechts naar de leerlingen, terwijl zij het links deed, alsof beiden iedereen tot getuige namen van het vroolijke der vraag.

En zeer luid, opdat allen het hooren zouden, antwoordde Baert:

‘'t Is mijn lief!’

‘We vrijen, wij!’ voegde zij er schaterlachend bij en ze blikte weder in 't ronde, doch geen enkele der groote, bedeesde jongens was bestand tegen haren blik.

‘Voort!’ kreet Houtveer met uitgestrekten arm, vooraleer ze gansch uitgesproken had; ‘voort!’ riep hij de kudde toe met vooruitgesperden wijsvinger; ‘voort!’

‘Denkt ge, dat zij ook niet eens met een liefje zullen loopen?’ vroeg Baert. ‘Doe mijne groetenissen aan Van Geel...’

Baert's wangbeenderen begonnen te gloeien. Hij

wilde den bewaker met een enkel woord verpletteren, doch vond dat woord niet.

‘Ik ben tot hier gekomen,’ riep hij, ‘om u te zeggen, dat ge een kurassier zijt... en al uwe vleiers en overdragers heeten u kurassier... niemand op de wereld ontmoet u, of hij weet, dat gij een kurassier zijt...’

Hoe kookte het in Houtveer's binnenste! Hij voelde, dat die ellendige kerel waarheid sprak. Zoo als ze daar nu allen gingen zonder te durven opzien, te durven glimlachen, zoo had Baert daar ook eens gegaan...

‘Hij is in mijne macht niet meer!’ mompelde Houtveer, ‘hij is in mijne macht niet meer!’

Met gebogen hoofd, woedend zette de bewaker zijnen weg voort.

Doch na eene poos zag hij op met helderen blik.

‘En toch zal ik hem treffen, wanneer ik wil,’ fluisterde hij, vóor zich heen. ‘Onze arm is lang: we treffen de ouders in hunne kinderen en de kinderen in hunne ouders!’

Eenige dagen later, op eenen morgen, sprong Bavo, al dansende, over de speelplaats. Hij scheen een woeste, ontembare jongen: zijne gewone bedeesdheid was verzwonden!

Er kwam een brief van zijnen pastoor - met het nieuws, dat Bavo naar huis moest. De oude koster van zijn dorp was gestorven: Bavo moest hem vervangen en zou genoemd worden!

Men had nauwkeurig het gedrag van Bavo onderzocht, uitgevorscht of hij Leonie of Martha Goorits

op geene bijzondere manier kende. Alles was goed uitgevallen!

Hoerah!

En na het vertrek van Bavo wipten nog lang, vóor den geest der anderen, het vroolijke gelaat, de uitpuilende oogen, de open, juichende mond van den zaligen jongen, welke den brief boven het hoofd zwaaide.

Hij was vrij!

Vrijheid! wat wereld vol tooverpaleizen!

Een tweede leerling vertrok onopgemerkt, zoo zedig mogelijk - Melis, het bestuurlid der congregatie - er bestond eene congregatie in de normaalschool! - een stille, godvruchtige en vooral domme jongen, met vlashaar en witte oogen, die dood schenen. De bestuurder kwam de morgenbede voorlezen en deelde met heilige zalving mede, dat Melis in het verheven orde der broederkens van liefde getreden was en allen in zijne vurige smeekingen zou indachtig zijn...

Arme jongen!...

Toen Bavo het gesticht verliet, benijdde Everaart inwendig zijn lot. Tot nu had hij er geene bezwaren in gevonden zulk ambt - dat van koster - te bekleeden. Hij kon zich zalige tooneelen voorspiegelen op een rustig dorpje met eene oude kerk, waar hij het orgel bespelen zou. Hij hoorde zang ruischen onder de lage beuken, waar de dag nooit de schaduwe verdrijft. Hij stelde zich een dorpje voor vol betoovering - zachte avonden met maneschijn, groene en dichte dreven, in het dal klokjesgetamp...

Echter, toen de bestuurder, met tranen in de stem,

allen kenbaar maakte, hoe Melis den hemel voor iedereen zou te voet vallen, had Everaart geglimlacht. Het zachte oog des vaders viel weenend op hem en de glimlach verdween...

Vroeger zou Everaart niet geglimlacht hebben...

Everaart bleef aan het hoofd zijner klas, als meest ontwikkelde leerling.

Hij had tijd te veel, in tegenstelling met de woedende inpompers.

Hier - hier was niets tot uitspanning voor jongelieden. Zoo meende Everaart, hij bedroog zich. Men gedoogde er met marbollen en ballen te spelen, te doppen, enz. Alle spelen bloeiden er, welke men als kind in de school liefhad. Alle werden er toegelaten, voor zooveel ze niet streden met de spreuk des voorzichtigen bestuurders: Jeu de main, jeu de vilain!

Meer nog, op sommige uren werd men gedwongen te spelen: in de koord te springen, te kaatsen of iets dergelijks te doen.

Doch sommige dwarshoofden waren daarmede niet te paaien. Ze begeerden iets anders. Ze zochten afleiding in grappen, of in alles wat meer of min met de regels streed.

Wat al lompe poetsen men uitrichtte, zullen we liever niet verhalen.

Al te dikwijls was een eenvoudige, onschuldige jongen er het slachtoffer van.

Al te vaak leerde een goed, edel hart hier de menschheid haten, ja haten!

In tijden, dat rijken en machtigen enkel hunnen wil kenden, in verblijven, waar luiheid en verveling binnen slopen - daar vond men een nar.

Hier, tusschen die gele muren, leefde ook een nar, een rampzalige nar, die tot tijdverdrijf van leerlingen en leeraars diende. Het was een weinig ontwikkelde jongen met een lang en breed geschouderd lijf op te korte beenen. Zijn dikke, ineengedrongen hals rustte op eenen machtig ontwikkelden kop. Het lage voorhoofd was overlommerd door zwarte haren, die in eenen scherpen driehoek tot aan den sterk gebogen neus nederdaalden. Hij had donkere oogen onder vooruitstekende, wel bezette wenkbrauwen, eenen grooten mond en eene puntige kin. De natuur had hem schedel genoeg geschonken, doch grillig het brein vergeten.

En waar Rik - zoo heette de jongen - zich waagde, klonk gelach en gejoel. Men liep hem te gemoet, achtervolgde, duwde en stompte hem. Rik werkte en sloeg met armen en beenen; doch hoe meer hij zich te weer stelde, hoe harder men hem te lijf viel, hem overrompelde, kneusde, bezeerde, pijnigde...

Men scheurde zijne kleederen, trok aan zijnen neus en zijne ooren, hing opschriften op zijnen rug, en alle dagen vond men iets nieuws uit om hem te martelen en te bespotten. Nu eens waren al zijne kleederen verdwenen, zoodat hij te bed moest blijven liggen; dan had men zelfs zijn bed gestolen; nu eens sloot men hem op, waar hij niet zijn mocht, dan liet men hem niet binnen, waar hij dringend wezen moest...

Wanneer Rik de hulp der leeraars inriep, gaven deze hem den raad alle moeilijkheden te vermijden en met iedereen in vrede te leven.

En meermalen zocht Rik den goeden raad werk-

stellig te maken; hij schopte en sloeg zoo verwoed, dat de hinkenden, die 't spel verlieten, genoeg bewezen, dat het Rik ernst was; doch wat vermocht zijn leeuwenmoed tegen de overmacht?

Rik werd als een gevangen dier, dat overal vervolgd en getergd werd, in alles en overal eenen vijand zag.

Studeeren was hem schier onmogelijk geworden: altijd miste hij het eene of het andere. Hoe streng men anders ook tuchtigde, nauwelijks had Houtveer den rug gekeerd, of een woordenboek, een inktpot en soortgelijk schoolgerief kwam op het groote hoofd of op den breeden rug van Rik terecht.

Dan schoot de verstooteling op tot algemeene vreugde. Schier alle gezichten wendden zich, met spottenden lach, tot hem. Op wien kon hij zich wreken? Radeloos sloeg hij de armen open en kreet in wanhoop:

‘Ge zijt allen beesten!’

Als antwoord klonk een enkele schaterlach los, die Houtveer ijlings deed binnen treden - om 'nen donkeren, dreigenden blik op den armen sukkel te werpen!

En bij zulke gelegenheden overwoog Everaart het gelezene over PLICHT.

Op eenen middag, dat de tergerij weer aan den gang was en Houtveer van ver, al over zijn brevier, met genoegen het wreede spel nazag, juist toen Rik moegeworsteld in eenen hoek vluchtte, trad Everaart met fonkelend oog vóor de vervolgers en hield ze staan.

‘Allen tegen één is te veel!’ wierp hij hun, verontwaardigd, in het aangezicht. ‘Wie nog begeert

te slaan, beginne met mij...'

Rik was hoogst verbaasd en scheen het in het eerst niet te begrijpen. Schielijk sprong hij wild vóor Everaart en riep:

'Durft een enkel u raken, hij komt levend van onder mijne vuisten niet!'

Het spel was gebroken: spottend en mompelend dropen ze af. Alleen eenige ernstige jongens, Everaarts vrienden, naderden.

De borst van Rik zwoegde hoorbaar.

'Geef mij de hand,' zei de verstooteling tot Everaart en hij greep ze met diepe ontroering vast. 'Dat ze mij nu maar schoppen!' zuchtte hij.

'Wilt ge ze mij nog eens geven?' vroeg hij opnieuw, na eene poos. 't Was toch zoo 'n arme jongen. Krachtig schudde hij weder de hand en sloop daarna haastig de deur eener klas binnen, alhoewel dit verboden was.

Everaart onderscheidde, langs de vuile ruiten, den ongelukkigen Rik, die boven op eenen lessenaar zat, met den armen, rood gestreepten neusdoek vóor het gelaat.

De stumperd weende - zoo greep het hem aan, dat Everaart medelijden met hem voelde.

'Pssst!' wenkte Houtveer, die zijn brevier sloot en onder den arm stak. 'Wat scheelde daar?'

Everaart naderde en legde uit, hoe dat de handelwijze tegenover Rik hem verontwaardigde, hoe men onmeedoogend de toekomst van den bloed vernietigde.

'Gij geeft eene les aan uwe overheid, jongen,' morde de bewaker. 'Er broeit iets, dat niet deugt, in uwen kop!. Gij hebt aan Baert gesproken!...

Gij lachtet toen de heer bestuurder het vertrek van broeder Melis meldde... Gij, gij zijt een belhamel hier!.. Wees voorzichtig!'

Everaarts voorspelling viel uit: de volgende vacantie mocht Rik thuis blijven - onder voorwendsel, dat hij geene punten genoeg in het doorgangs-exaam bekomen had. Men had onmeedoogend zijne toekomst vernietigd!...

Everaart - Everaart mocht voorzichtig zijn!

Eene week vóor het naar huis keeren ontving Everaart eenen brief van vier bladzijden, met grove, dikke letteren beschreven, nagenoeg luidende als volgt - de taal- en spelfouten daar gelaten:

> Beminde Zoon,
> We stellen het allemaal goed, jongen, en we verhopen van u hetzelfde, vooral in eerlijkheid en deugd. Maar er is haast een groot ongeluk met Nonkel Veyt gebeurd; het scheelde weinig of hij liet er het leven bij en de barbier Snep zou een moordenaar zijn zonder het te weten. Want Nonkel Veyt was bij hem gekomen om zich te laten scheren, en de zoon van Lientje Verleyen van den Beekkant, Sies, die gendarme is, zooals gij weet, en in verlof was, kwam ook binnen. Snep was volop onder de kin aan het scheren, met zijnen rug naar de deur, hij had Sies niet gezien en Nonkel zag al met 'nen keer den gendarme en hij verschoot zoodanig en maakte zulk eene aardige beweging, dat het scheermes in zijne keel ging. 't Was leelijk om zien, jongen, hij bloedde, als een verken. 't Was een geheel dingen. Iedereen zei,

dat hij dood was! Snep is zelfs onderhoord geweest. Nonkel ligt bij ons en 0hij betert nu stillekens aan. Hij is 'nen keer hervallen, als hij hoorde dat de meester hem kwam bezoeken. Hij wil van den meester niet weten. Als ge naar huis komt, ge zoudt van de zaak onderwege kunnen hooren en ik heb liever u zelf te schrijven. Veel komplimenten van moeder. Ze doet er mij in zetten, dat ge wel moet bidden en Dries doet ook veel komplimenten. Tot binnen eenige dagen, niet waar, jongen?
Uw toegenegen vader,
Jan Vanderlaen.

XVI.

'Wel, dat is Baert, of ik bedrieg mij sterk!' Met die woorden wipte Everaart van zijne zitplaats op en reikte de hand aan iemand, die, met eene cigaar in den mond, door het venstertje van den voortrollenden trein, waar hij zoo even in steeg, zat te turen.

Ja, 't was de eens weggejaagde Baert; insgelijks weggejaagd scheen de zoo vroolijke uitdrukking, welke vroeger op zijn wezen lag.

'Hoe gaat het, beste kerel?' vroeg Baert. 'Gij hier? Ha! 't is waar ook, de vacantie begint... ik dacht er niet op!... Ik weet waarlijk, tegenwoordig niet, waar mijn kop staat!...'

Everaart nam plaats tegenover den blonden jongen.

'Gelukkig schepsel, gij!' zei Everaart om het gesprek aan te knoopen. 'Gij zijt altijd in verlof!'

'Ja,' morde Baert, 'altijd!.. Ze hebben mij voor altijd vacantie gegeven.' Hij brak in twee zijne

slechte cigaar, van een cent zeker, en wierp nijdig de stukken door het raampje. Hij liet het hoofd zakken en blikte op den grond, waar niets te zien was.

‘Hoe komt ge nu door de wereld?’ vroeg Everaart.

‘Ha ha!’ lachte hij met bitteren spot en hij wierp het hoofd op. ‘'k Heb altijd vacantie, ik ben een gelukkige jongen, wat wilt ge meer? 't Is waar, ik eet mijne ouders op en ik wandel vroeg en laat, van oost naar west, van zuid naar noord, om een plaatsje te vinden en dat brengt ook zijn plezier mee. Nu wil ik “garçon de café” worden! Is het niet prachtig? Schooien met 'nen witten voorschoot aan! Die kerels krijgen veel geld, volgens ik hoor.... Maar bah, ik geef het niet op, bij mijne ziel niet! Ik zal ze - ge weet wel de goede vaders ginder - nog nijpen!... Ik vraag het u, waarom joegen ze mij weg?... Zendt men zoo gemakkelijk iemand naar den drommel?... Maar ik zal ze nog wel eens nijpen!... Wat zegt ge van de grap met dat meisje, toen ik Houtveer kurassier noemde?... Was ze niet goed?... Lekker, he?... Ja, Everaart, iedermaal ik mislukte in het aanvragen eener plaats, kwam het mij op; ik moest hem onder de oogen hebben, eens uitwerken, wat ik inhad, anders stikte ik er van...’

‘Ha! ge waart daar niet bij toeval?... Wat voor eene juffer was dat, Baert?’

‘He!... die ik niet kende van haar noch pluim!... Uit een gemeen drinkhuis meegesleept!... Een schoon schepsel... maar eene lichtekooi?... Ik zal er u niet verder over spreken... daarom alleen zou men u ginder wegjagen. Maar aan Houtveer zal ik eens schrijven, wie het was!... Daar wordt hij zeker ziek

van!... Ik kreeg het kind mee voor een paar oorringen!... Duur geld... och ja, ik mag het u wel toevertrouwen... gestolen geld moet ik zeggen... thuis nam ik alles, wat ik kon, en verkocht het... ik moest geld hebben voor de onkosten van mijn reisje... 'k Ben op 'nen fraaien weg, Everaart... later zullen ze nog zeggen, dat ze het voorzien hadden en me daarom wegjoegen...'

Neen, zoo thuis handelen was niet wel, en ernstig moest Everaart er tegen opkomen. Hij zedepreekt, tot hij moest afstappen, en hij verliet het baanhof met de zoete overtuiging Baert tot betere gevoelens gebracht te hebben. Echter riep deze hem, door het raampje, tot afscheid toe:

''k Zal er eens op denken, Everaart... maar zonder oorden krijgt men geene boter... en Houtveer moet ik toch wat meer nijpen, jongen...'

Ze groetten elkander voor de laatste maal, de trein rolde hommelend voort en Everaart stapte den eenzamen landweg op.

Zoo ving de tweede Septembervacantie aan. Everaart hoopte, dat het de laatste zou wezen en dat hij, vóor het aanbreken der volgende, een groot kruis, als afscheidsteeken, ginder op de poort van het vroolijke gebouw trekken zou.

Een ernstig uitgangsonderzoek vreesde hij niet: hij bezat genoeg gezonde hersenen om nevens den besten der inpompers te kampen. En eens dat het uur der vrijheid zou geslagen zijn, zou hij het leven in de smis vervroolijken en het geheim ontsluieren, dat er zoo akelig op woog.

Op eene boogscheut afstands van de statie naderde een man langs de kovenvelden. Everaart zag op

en snelde den naderende te gemoet. 't Was zijn vader, doch wat scheen de arme man veranderd!

‘Hoe gaat het thuis, vader?’ vroeg Everaart angstig onder het handdrukken. Hij vreesde een onheil te vernemen.

‘Altijd goed!’ glimlachte de smid. ‘Moeder even grodvruchtig en Dries even blijgeestig. Op het dorp zelf is weinig of niets veranderd: het hek hangt nog steeds aan denzelfden stijl, zoo als Dries zegt. Naar uwe gezondheid moet ik niet vragen: uw aangezicht antwoordt...’

‘Het was niet noodig, vader, tot hier te komen,’ vervolgde Everaart, terwijl ze zich samen naar Voorde begaven, ‘Ik geloof, dat ge u vermoeit...’

De smid glimlachte stil voor zich heen. ‘Ik was verplicht,’ sprak hij; ‘Moeder zond mij. Er is een brief gekomen, die ons schreef, dat wij u moesten afhalen, dat er gedachten in u broeien, die niet goed zijn...’

‘Hoe!’ kreet Everaart. ‘Ik moet dus steeds thuis komen, als een kwade hond, als een schurftig schaap?... Omdat ik niet kan streelen of vleien!...’

En alles, wat reeds lang zijn hart bezwaarde, rolde er nu af. In verontwaardiging toonde hij, hoe en waarom hij den haat der vaders verdiend had.

De smid schudde herhaalde malen, met zijne gewone, treurige gelatenheid, het hoofd, totdat hij eindelijk staan bleef.

‘Dat was eerlijk!’ juichte hij bewogen. ‘Ze hebben het slecht uitgelegd... Ja, dat was eerlijk!..’

Hij voelde bewondering voor zijnen zoon. Hij zelf zou nooit dien moed gevonden hebben!

‘Ja, 't was eerlijk!’ herhaalde hij voor de derde

maal; ‘doch thuis moet ge niet zeggen, dat ik het zoo meen... Moeder is zoo aardig...’

Verder kwamen ze. Everaart blikte van ter zijde, bij elken stap, zijnen vader aan, totdat zijn gemoed vol liep.

‘Zijt gij ziek, vader?’ vroeg hij.

De smid bleef staan en bewoog tevreden het hoofd. ‘Geweest!’ antwoordde hij.

Een gelukkige glimlach speelde om zijnen mond en hij stak de hand op, wat hij zelden deed - eene gewoonte zijner jeugd.

‘Ik heb den mulder van Houthem betaald,’ ging de man voort en er rolde een traan uit zijn oog. ‘Ik heb hem betaald!’ herhaalde hij, alsof hij zelf dit voor iets machtigs, voor iets onmogelijks hield. ‘Cent voor cent heb ik het gespaard. Weet ge, waar het zat? In de smis, onder den houtsblok. O! wel geborgen, zij zeker!... Ik spaarde, zonder iemand het wist, totdat ik de geheele som had. Op afrekening kon ik niets geven... anderen - moeder en nog iemand - zouden het te weet zijn gekomen... Maar laat ons zwijgen... de mulder is betaald, eerlijk betaald... Weet ge wat?.. Ginder in den *Horen* pakken wij een glas... en twee ook!’

‘En is nu alles gedaan?’ vroeg Everaart vol hoop en verwachting; ‘zult gij nu gelukkig zijn?’

Eene gelatene uitdrukking, doch akelig droef in hare gelatenheid, rees over het eerlijk gelaat.

‘Later, Everaart,’ prevelde hij. ‘Ware ik nog jong, ja... Maar zwijgen wij er liefst over. Wees altijd eerlijk, jongen, zooals men het in de smis altijd geweest is... en gij zult u niets te verwijten hebben... Iets geeft mij een weinig lust... gerust zal

ik mijn hoofd mogen neerleggen... Ik heb altijd mijnen plicht gedaan...'

De zoon kon zijne oogen niet wenden van het ineengekrompen lijf zijns vaders. Hij bemerkte hoe deze magerder geworden was en zoo'n aardige kleur had. Meer dan eens kropte het hem in de keel, zoodat hij zijn speeksel met een aardig geklok moest inzwelgen.

Daar stond de *Horen*. Doch beiden, in gedachten verslonden, gingen voorbij.

Ze kwamen aan den grooten eik, in het zicht van 't geboortedorp. De jongeling ontwaarde, door het hout aan de Keibeek, het kerkhof en spiegelde zich plots een kruis voór, dat hij van hier ontdekken zou, een zwart kruis, waaronder rusten zou, dat, wat hem zoo dierbaar was: het oude, eerlijke gelaat!

De smid stapte in gepeinzen voort. Meer dan eens dacht Everaart aan den gewonden Veyt; doch hij wilde er niet naar vragen. De oude man rukte zich uit zijne gepeinzen los, beurde het hoofd en sprak:

''k Heb nu toch weer hoop en gij moet er ook hebben. Ge weet, nonkel Veyt is weg. Hij is vertrokken daags nadat ik u geschreven heb. De barbier van Houthem moest hem komen scheren; hij wilde van Snep niet meer hooren. En daarop is Veyt vertrokken, half genezen. Ja, ja, we zijn er nu weer voor een beetje van verlost. 't Werk gaat goed en we moeten verschen moed hebben, jongen...'

Everaart voelde, dat hij Veyt haatte, en opende, op het gezegde zijns vaders, den mond niet, zoodat men den weg sprakeloos voortzette.

Beneden, bij de beek, graasden de schapen van boer Andries. Simon Knock bewaakte ze - was hij

het stoelenvlechten alreede moe? - De kerel speelde op de trompe en danste, met de broek opgesloofd, in het gras.

‘Zie hem bezig,’ bemerkte de smid, ‘hij heeft ons wel gezien. 't Is en blijft een kerel, waar niets dan deugnieterij in steekt. Daarmee denk ik er op: Ja, Dries is ziek geweest en heeft eene week te bed gelegen. Dezen zomer klom hij naar den toren, waar musschen woonden, en viel van de ladder: Er was eene sport doorgebroken! Dries is overtuigd, dat Simon het gedaan heeft. Snep had den kerel, vóor het lof, uit de kerk zien sluipen. Alle dagen kwam de schurk in de smis vragen, hoe Dries het stelde... Maar wanneer Dries genezen was, zagen we Knock niet meer! Om u te toonen, wat voor een deugniet het is: hij bracht op 'nen avond twee groene, vernepen peerkens, in een pakje met een briefken er op: Voor mijnen besten vriend Dries!’

Terwijl ze zoo over Knock praatten, bereikten ze de smidswoning.

Moeder, in haar spannend katoenen kleedje, weende, toen Everaart binnen trad. Ze sloeg den voorschoot vóor de bekreten oogen en vroeg of het waar was, dat iets zijn hart bedorven had. Hare vurige gebeden hadden dus zijn versteend gemoed niet geroerd? Verkoos hij het tijdelijke vóor het eeuwige; het vermaak, de voldoening der driften voor de versterving? Dacht hij niet aan de altijddurende knaging en tandenknarsing in het onblusschelijke vuur?...

Weenend trok zij in de nevenkamer, met sleependen voet, alsof heur de macht ontbrak.

Everaart, na eene korte aarzeling, volgde haar:

ze lag neergeknield, met de gevouwen handen boven het hoofd, vóor de oude, eiken ladenkas. Een wit doek hing over het meubel en vervormde het tot een soort van autaar. Twee kaarsen, op groote kandelaars brandden er op, vóor een Lieve-vrouwebeeld en van weerszijden pronkten, onder glas, tuilen smakeloos nagemaakte bloemen.

Verbijsterd keerde de jongeling terug bij zijnen vader.

''t Is nu nog erger, niet waar?' fluisterde de smid. 'Wanneer ik een enkel woord laat ontvallen, gaat ze daàr. De oude pastoor - een brave man dàt - heeft haar bekeven, ik had hem verzocht hier eens te komen zien - maar het hielp niet: de onderpastoor zegt het anders en dezen alleen gelooft ze...'

O! neen, nu zou de smid geene pogingen meer aanwenden, om haar hart te veroveren; hij wist, dat het reeds lang verdord was; dat zij alle wereldsch gevoel als iets zondigs, dat ze moest verwerpen en haten, beschouwde.

Des anderen daags was het Onze-lieve-vrouwhalf-oogst.

Na de vroegmis begaf de smid zich naar den pastoor, dien hij dikwijls raadpleegde, om hem den brief van ginder te toonen en vooral met een geheim oogmerk.

Onder het lezen glimlachte de grijsaard en hij schudde het hoofd.

'Ze kennen Everaart niet, zooals ik hem ken... ik heb hem zien opgroeien;' sprak de herder op stillen toon. 'Maar heb geduld, Vanderlaen, alles zal zich wel schikken... Nog een jaar, dan hebben wij hem hier... Ba! het is een misverstand, anders niets...

maak daar geen verdriet in. Ik zal u iets voorschenken, dat het hart zal verlichten...'

Hij liet de meid eene flesch morgenwijn brengen en terwijl hij zelf een glas - een enkel, daar hij de hoogmis doen moest - uit eene kas nam, bleef hij eene poos nadenkend staan en hij prevelde:

'Dat is de jonge geestelijkheid!... Zoo ging het in mijnen tijd niet... en het was er niet te slechter om...'

De smid voelde zich gelukkig voor de eer, welke de priester hem bewees.. 't Was slechts voor zijne beste vrienden en bij groote gelegenheden, dat de geestelijke eene flesch wijn, en vooral morgenwijn, ontkurkte.

En, onder den invloed van den opbeurenden drank werd de smid spraakzamer en hij dacht moeds genoeg te bezitten, om zijn lang opgevat, geheim voornemen uit te voeren, dat voornemen, waarvan hij zoo dikwijls droomde. Hij wilde handelen als Everaart. Nu zou hij zijn hart ontlasten! Hij ging zeggen, welke eed hem bond; vragen of hij aan den priester, aan den vriend zich mocht uitboezemen. Misschien zou hij rust en vrede vinden. Och, wat vroolijke dag ware het, kon de nacht, die zijn gemoed omsloot, verdwijnen voor immer!

Honderdmaal wilde hij spreken - de woorden bleven hem in de keel. Neen, neen, aan niemand ter wereld kon hij mededeelen, dat het in zijn eerlijk gemoed niet rustig toeging.

En de eenvoudige priester vermoedde niets!

Toen het luidde voor de hoogmis verliet Vanderlaen hopeloos de pastorij.

Hij had zooveel van dit bezoek verwacht!

In het akelig zwart der toekomst doofde voor hem een lichtend punt te meer uit!

De smid zou maar gelaten zijn, gelaten blijven....

Een uur later richtte zich de bedrukte man, met zijnen zoon, naar de kerk.

Het was een plechtige dag. De klok had luide gegalmd. De lieden, die in dichte groepjes langs de veldwegen afzakten, hadden hunne beste kleederen aangetrokken. Zelfs de hemel wilde van het feest zijn en opende eene azuurblauwe baan voor de helder stralende zon.

De tempel was proppensvol. Na de mis zou de ommegang door de zonnige velden trekken.

De groote ingangsdeur was wagenwijd open en buiten, op het gras van het kerkhof, stond reeds de draaghemel, waaronder de oude pastoor gaan moest.

De vier kloeke dragers, met den breeden rooden band over den schouder, hielden zich in het portaal.

Binnen, aan alle muren en pijlers hingen hoog gekleurde linten en strikken, bloemen, wimpels en vanen.

Jonge maagden, in 't zwart, blauw of groen, kleine meisjes en knapen, lief uitgedost, zaten overal rond de tronen, waarboven, op draagbaren, de heiligenbeelden of de relikwieën in hunne glansende, zware koperen kassen rustten.

De mis liep ten einde.

De deernen, die tot den ommegang behoorden, de jongelingen, de kinderen stelden zich gereed. De dorpelingen schoven op zijde of plaatsten zich voór de ingangsdeur op het kerkhof. De veldwachter met den blooten sabel hield allen op afstand. De grijze

priester daalde van het autaar, de wierook walmde, de bel klonk... In zware galmen ruischte het orgel nog. Plots werden de registers toegeslagen. Het Lieve-vrouwe beeld kwam vooruit. Iedereen knielde en hield den adem in.

Daar gaf het orgel eenen enkelen toon op.

Anders liet zich niets meer hooren, dan buiten voór het kerkhof het zachte geruisch der populieren.

Ineens vloog een schok zelfs door het ruwste der harten. Indrukwekkend verhief zich eene maagdelijke stem; klaar en helder zweefde ze onder de beuken, als een bovennatuurlijke zang vol hoop en liefde, tevens als eene diepe weeklacht.

‘Kyrie eleison... Christi eleison...’

De bejaarde boeren zagen elkander diep geschokt aan en waagden het nauwelijks eene schier onmerkbare beweging van goedkeuring te maken, als vreesden ze eene enkele silbe te verliezen.

De stemmen der overigen vielen al te zamen in. Daar naderde, gevolgd door eenen troep maagden in 't wit gekleed, de schoone zangster: een kanten sluier daalde over hare schouders; hare handen lagen gekruist op hare borst; de oogen waren in begeestering ten hemel geheven.

‘Christe audi nos... Christi exaudi nos..’

Everaart sidderde: hij herkende haar, die zoo verrukkend zong.

't Was Meiske - Stina!

De stoet verliet de kerk. Everaart bleef zoo diep getroffen, dat hij zelfs het wenken van zijnen vader niet bemerkte.

De kerk werd ledig. Everaart alleen zat er nog.

Bij poozen galmde de klok.

En in de verte verhief zich, wegstervend, de schoone, maagdelijke stem:

‘Mater dolorosa, ora pro nobis.’

Everaart ging huiswaarts. Op de dorpsbaan gekomen, zag hij, boven de velden, de groote patroonvaan, die fladderend hare breede plooien ontvouwde en den heuvel opsteeg.

De jongen kwam bij zijne boeken, in de kamer, en dacht na. Waarover? Over al die zaken, welke in een hart, dat nog niet onttooverd is, wonen, in een hart, dat nog alles van de toekomst verwacht.

Och, jongen, bewaar lang, lang al uwe droombeelden; laat ze niet henen vliegen, als uit eene kooi verschrikte vogels, die nimmer wederkeeren.

Arme, arme harten, die ledig zijn!

De meester had Everaart verzocht na den noen te komen koffie drinken. Men zou daarna samen naar Houthem opwandelen.

Beiden zaten genoegelijk rond de tafel, in de gezellige boekenkamer. Ze rookten eene cigaar en ledigden een druppeltje, want de koffie was reeds gedronken.

Ze praatten over vooruitgang en, na eene zinspeling van Everaart over Voorde en zijne bewoners, blikte de meester boven de brilglazen naar zijnen oudleerling en wees naar de verzameling aan den muur, naar de plaats onder de tafel - zijn boekenhol! - naar de cigaar, naar den drank.

‘Verstaat ge mij niet?’ vroeg hij, na vruchteloos op een woord gewacht te hebben. ‘Had ik hier die gedachten moeten toepassen, ik hadde niets van dit alles... Zet men eenen muur voór u, jongen, loop

er met uw hoofd niet tegen. Dàt was mijne spreuk; 'k heb ze altijd gevolgd, bijgevolg heb ik het wel!... Heb ik het niet wel?'

'Thuis is het zoo niet,' ontviel het Everaart in eene opwelling van treurnis. 'Meester,' viel hij uit, 'gij weet meer dan ik. Wilt ge mij niets zeggen? Vader bekent, dat ik hem later zal kunnen helpen. Gij houdt van hem... kunt gij niets doen, opdat ik te eerder in staat zij hem bij te staan?'

De meester sprong onder die woorden recht.

'Uw vader zegt dat?' mompelde hij. Hij plaatste den eenen elleboog in de linkerhand en hield met de rechter de kin vast. Zoo stapte hij heen en weer. Na eene wijl nagedacht te hebben, zette hij zich opnieuw in zijnen zetel, kuchte eens, schonk in en keek denkend door zijn glaasje.

'Ik verwachtte dit al lang,' prevelde hij; 'dus, verwondert het mij niet. Gij stelt vertrouwen in mij... Maar, jongen, wat wilt ge van mij weten? Veel heb ik gezocht, weinig gevonden; bijgevolg kan ik niet veel mededeelen. Dat er iets scheelt, daarvan ben ik overtuigd... Maar, drink eens...'

Neen, dit kon Everaart niet: zijn hart joeg te fel, daar hij dacht iets van de waarheid te zullen vernemen.

Valcke zag strak voór zich, alsof hij naar woorden zocht, en vervolgde denkend:

'Uw vader heeft geldgebrek, daaraan twijfel ik niet... gij moet het dus ook bemerkt hebben. Hij is er treurig om en dat is nog al natuurlijk. Ik heb hem geld aangeboden... hij heeft het geweigerd... dus kan ik hem langs dien weg niet helpen en...'

Hij hield Everaart in het oog, eer hij er na eene aarzeling bijvoegde:

‘En bijgevolg zou er nog iets anders kunnen achter schuilen.’

Everaart luisterde angstig toe ‘Ja, die nonkel Veyt!’ mompelde hij, toen de meester zweeg.

‘Hm!’ kuchte Valcke, ‘weet gij iets?’

‘Neen, niets!’ antwoordde Everaart moedeloos.

‘Ge weet niets, ge vermoedt,’ vervolgde de meester, ‘dus zal ik maar liefst over dien man zwijgen... Ik ook kan niets bevestigen, ik vermoed...’

‘Hebt gij geen woord voor mij, meester?’

‘Waarover ik geene zekerheid heb, jongen, moet ik zwijgen... En wat ik nu ga vertellen, heeft misschien geen belang...’

Hij zette zijn glaasje neer, na het geheel geledigd te hebben, en begon:

‘In de smis werd eene wees grootgebracht, een Vanderlaen, het kind van vaders oudsten broeder. Weet gij iets van die geschiedenis?’

Everaart schudde ontkennend het hoofd.

‘Spreek er dus thuis niet van,’ hernam de meester. ‘Het was een teere jongen, een weinig zwak van hersenen... maar hij had een schoon wezen en hij was er fier genoeg op. Schoone handen en een schoon gezicht staan bij het smidswerk niet; bijgevolg had de jongen er geenen smaak in. Daar hij toch zoo teer was, liet uw grootvader hem dus naar de stad trekken, als schrijver bij eenen notaris...’

‘Heette die neef Jaak?’

‘Jaak Vanderlaen,’ bevestigde de meester. ‘Jaak won na eenige jaren een weinig geld, droeg fraaie kleeren, en werd bijgevolg, met zijn licht

hoofd, fier als een pauw. Hij verkeerde met jonge heerkens, die hem ophemelden om er mede te spotten; doch hij begreep het niet en werd dus al grootscher en grootscher. Zekeren dag verdween hij, niemand wist waar naartoe. Grootvader was dood. Jaaks meester, de notaris, kwam bij uwen vader. In de smis had sedert eenigen tijd het eene ongeluk het andere opgevolgd. De mulder van Houthem had er zelfs geld in leening gegeven. 't Ging er dus schraal; maar na het bezoek van den notaris ging het er nog veel schraler.... Hoe kent gij dien verdwenen Jaak, waar niemand van spreekt?'

Everaart vertelde hoe Jaak onlangs in de smis geweest was en ginder in het gesticht.

'Maar wat denkt gij van dit alles?' vroeg hij aan den meester, die de snuifdoos geopend had, doch er diep denkend bleef in turen. Bij deze vraag dreigde Valcke met den vinger.

'Weeral!' sprak hij. 'Wanneer ik u zal kunnen bijstaan, zal ik niet missen... Is dat niet genoeg?' Hij wierp de blikken rond, alsof hij nu eerst bemerkte hoe laat het werd, in werkelijkheid om aan het pijnlijk gesprek een einde te stellen. 'Drink uit,' verzocht hij, 'we zullen gaan, we kunnen hier toch niet heel den dag zitten....'

Ze vertrokken. Met treurnis in het hart, stapten ze den weg op, die, voorbij de woning van Snep, oostwaarts langs de beek naar Houthem leidde.

Nog immer was het zonnig weder.

Ze traden in eenige herbergen, tusschen het loover verscholen, zagen naar de bolders op 't voorhof of naar de kaartspelers in de gelagkamer.

Ze bereikten de *Kroon*, een vriendelijk, wit

gekalkt huis. Vóor de deur liep eene breed gekruinde lindendreef en de oude boomen overlommerden met liefde de afspanning. Van weerszijden, zoo ver het oog reikte, onder eenen blauwen hemel, strekten zich de velden uit, en ginder, ten linkerkant des molens, op eene hoogte, lag, met zijne waranden en vijvers, het kasteel des barons.

Everaart bleef staan.

''t Is hier schoon!' sprak hij vol bewondering. 'Zouden de menschen dat ook bemerken?'

De meester glimlachte, schudde het hoofd en wees naar de heerenwoning.

'Ze vragen, wie het bezit,' antwoordde hij. 'Wanneer ze uit hunne kleine woning komen en vóor dat huis daar staan, met al die vensters, met die wallen, die hooge boomen, die net onderhouden dreven, waar ze geenen voet stellen mogen, dan voelen ze zich oneindig klein, denken zich geen mensch, tegenover den man, die dat alles bezit. Die man heet mijnheer de baron, dus is hij hier de machtige afgod. Gelukkig voor u, indien gij het nooit ten uwen nadeele ondervindt. Ik ken uwe gedachten; ze zullen aan dien afgod niet bevallen, dus vrees ik voor u. Dat is een der muren, waartegen gij vruchteloos met uw hoofd zult loopen: doe het dus niet, jongen, doe het niet...'

En driftig stapte de meester naar de afspanning.

Everaart herinnerde zich het bezoek van den hooggeboren kerel in de smis.

'De menschen hier in hunne eigene oogen verheffen,' dacht hij, 'hen verlichten is dien man daar vernederen.'

Hij volgde den meester in de herberg. Er bevond

zich niemand in de drinkplaats en beiden begaven zich, op zoek naar de bewoners, op het achterhof...

Men vernam er schier geen gerucht: doch een aantal boeren stonden in eenen dichten kring; de achtersten spanden zich in om over de schouders te zien van die, welke den eersten rang ingenomen hadden...

Everaart trachtte ook iets te ontwaren. 't Was een afschuwelijk dierengevecht! Binnen eenen nauwen kreits van gevlochten hout streden twee deerlijk gehavende hanen. Ze hadden het worstelperk met hunne pluimen bezaaid, met hun bloed overdropen. Eene wijl lagen ze buiten adem, een dier fiere vogels met een oog doorboord, beiden met doorkorven lijf en kop. Nu, in hunne laatste stuiptrekkingen, met machteloos hangende vleugels en open bek, kwamen ze nog eens, aangehitst en getergd door hunne bezitters, wankelend tegen elkander op.

Everaart deinsde achteruit, vol walg en afkeer. De meester had zich bij de tafel onder eenen vlierboom neergezet. Verontwaardigd morde de smidszoon:

‘Moet daarom het veld zoo schoon en de hemel zoo blauw zijn?’

‘Zult gij het veranderen?’ vroeg de meester. snel. ‘Denkt *gij* het te zullen veranderen?’

De jongen, zeer ontroerd, zette zich sprakeloos neder.

‘Ge zegt niets,’ hernam de meester; ‘dus denkt ge zooveel te meer.’

‘Och, ik doe u geen verwijt, meester,’ murmelde de jongen; ‘ik zou meer dan ondankbaar zijn...’

‘Heel goed,’ vervolgde de meester; ‘maar, ik weet het: ge zult ze beschaven, niet waar?... Kom

mee?...' verzocht hij. 'We zullen op een ander een glas drinken... Ze hebben ons zelfs niet gezien...'

Hij stapte gejaagd de herberg uit, bleef op den landweg staan en wees opnieuw naar het kasteel.

'Beschaaf,' sprak hij, 'die zal u vinden... en kan hij niet, hij zal eenen helper zoeken, die u wel treffen zal... Och, ge denkt, omdat ik zoo gelaten en kalm schijn, dat ik nooit droomen gehad heb?... Ik vat mijn hoofd tusschen beide handen, als ik u in volle jeugd zie, vol vuur en ijver... dan, o dan herinner ik mij, wat ik was... wat ik nu ben... wat ik geleden heb...'

De tranen liepen over zijne wangen, terwijl hij plechtig voortvoer

'Everaart, Everaart... herinner u de woorden van uwen ouden meester: jaag die droomen uit uw hoofd... ik heb veel ondervonden, dus mag ik wel zoo spreken... jaag ze uit uw hoofd... ik verzeker het u: gij zult onmachtig zijn, gij zult niet gelukken... Kon, laat ons naar huis toe gaan.'

Sprakeloos begaven ze zich naar het dorp, langs de stille baan, waarover de avond zeeg. De wind speelde in de populieren en de vorschen kwaakten in het lisch der slooten.

Ze waren er. De meester reikte de hand bij het afscheid.

'Dezen avond is er in mij eene oude wonde opengegaan,' zuchtte hij.

Uren, dagen, weken vervlogen: de verloftijd liep ten einde.

Everaart zat in zijne slaapkamer met een boek.

Iemand had de voordeur geopend en was stil in

de keuken gekomen; doch de jongen had er geen acht op geslagen, niet geluisterd wie het was.

Morgen vertrok hij: daaraan dacht hij. Nog één jaar!

Men sprak op gedempten toon in de woonkamer.

En Stina?... Everaart had ze schier niet gezien. Hoe hemelsch schoon kon ze zingen! Wat werd ze eene bekoorlijke en verukkende vrouw!

Een hevige vuistslag viel op de tafel in de keuken.

Everaart hoorde oom Veyt en sprong verschrikt op.

'Ha!' kreet de onwelkome bezoeker, terwijl hij opbruiste, 'gij hebt u zelven geholpen, smid!... Ha! gij hebt den mulder van Houthem betaald... betaald met hetgene mij toekwam! Ha ha!... mij betalen, mij, was zeker eene mand zonder bodem vullen?... Maar nu zal ik mij zelven wel helpen... Ik heb u in handen, dat weet ge!... Ik zal zeggen waarom ik u hielp... Het is misscheen ook geen Vanderlaen?... Ge weet wel...'

De smid zegde iets met beangste stem, iets, dat Everaart niet verstond. Hij scheen te smeeken.

Doch Veyt sprong weer op; wanneer hij hier in woede was, kon niets hem tegen houden...

'Eerlijke naam, eerlijke naam!' loeide hij. 'Ik verbied u die woorden nog uit te spreken!... Waar zijt gij gekomen met al uwe eerlijkheid?'

'Spreek stiller,' bad de smid, 'och, roep zoo niet!'

'Wie zal het mij beletten?' viel hij nog heviger uit. 'Wie?... Neen, Veyt zwijgt niet... gij hebt hem bedrogen!... Dat men mij hoore.... mij doet het niets... Wat geeft mij het leven?...'

Hij vervolgde op eenen toon, welke Everaart ijskoud deed worden;

‘Zwijgen nooit!... Veyt zal de schande roepen, al bleef er een hoofd op het schavot!... Zooveel schande, dat men later de smis zal met den vinger wijzen... Schande tot op de doodkist, tot op het kerkhof...’

Middelerwijl luisterde de smid met vrees en afschrik toe, terwijl hij zenuwachtig bevend over de kin wreef. Hij kwam, zich bijna niet kunnende dragen, tot voór Veyt, en vroeg, op stotterenden toon, met droge lippen:

‘'t Is dan toch waar?... 't Is... dan toch waar?...’

Hij trok, met den duim, eene lijn rond den hals en staarde Veyt vreeselijk ondervragend aan. Toen de smid echter de richting van Veyt's blik volgde, die de grootste ontzetting verried, bemerkte hij zijnen zoon, die juist in de keuken trad en niets had gezien.

‘Vader,’ vroeg Everaart in de uiterste ontsteltenis, ‘wat gebeurt hier?... Waarom laat gij hem binnen komen?... Wil ik hem aan de deur smijten?’

‘Neen!’ zei smeekend de smid. ‘Hij weet dikwijls niet, wat hij zegt... Hij is als zinneloos!... Hebt gij er iets van begrepen?’

Everaart bezag dreigend zijnen oom.

‘Wat wilt ge?.. spreek..’ gebood hij.

‘Weet ik, wat ik praat?..’ vroeg Veyt met hatelijken spot. ‘Vervloek ik het niet duizendmaal, wanneer ik hier kom en de smid mij uit mijn lood helpt?... Wat heb ik gezegd?... Dat zijn mijne zaken en die zal ik wel regelen...’

En met ieder woord keerde de vorige woestheid

terug, die door de komst van Everaart een weinig geweken was..

‘Wat durft gij mij vragen stellen?...’ voer hij voort. ‘Alles wat ik moet doen of doe, weet ik... dat is het bijzonderste... Dat de smid spreke... dat hij spreke! He he!... Dat hij zijnen eed breke... dat hij hier maar alles late verkoopen... Ik zal mij wel helpen... Haal mij bier!’ beval hij, als hadde hij eene overwinning behaald, als trotseerde hij alle verdere aanvallen. ‘Haal mij bier!’

Hij liet de kin op de handen zinken en keek dreigend van onder de dikke wenkbrauwen. De smid ging aan het bevel gehoorzamen. Doch Everaart, verontwaardigd alhoewel bevende van geheimen angst, greep de kruik vast, naderde zijnen oom en sprak dreigend:

‘Omdat gij vader wat geld geleend hebt, denkt gij hem te mogen dood martelen?... Gij zijt een slechte vent!’

Veyt hief de kin van de handen.

‘Slechte vent... he he he!’ grinnikte hij. ‘Geld geleend!... Smid, denkt gij, dat het alles is... dat er niets anders tusschen ons bestaat?...’

Zijn blik, die gebiedend van de kruik naar den smid vloog, was duidelijk genoeg. De smid wilde gehoorzamen.

‘Geef mij de kruik, Everaart,’ smeekte hij.

De jongen bleef zijne woede niet meer meester.

‘Gij!’ riep hij en hij stak den vinger naar Veyt's aangezicht... ‘gij moet een schelm zijn!... Maar achterhalen zal ik het... Ha! gij moet bier hebben... daar is bier...’

Hij had de kruik in de hoogte gehouden en

slingerde ze tot duizend stukken op den vloer. Toen Veyt tergend grinnikte, sloeg Everaart naar den sterken kerel. Dat was te veel! Vuurroode kleur toog over Veyt's aangezicht, zijne tanden knarsten. Sneller dan iemand het van eenen man van zijnen leeftijd zou verwacht hebben, liet hij den stok vallen, greep Everaart om den hals en wierp hem op den grond. Hij liet hem echter dadelijk los en deinsde tot bij den haard terug, als hadde hij eene daad verricht, welke hij niet voorzien had.

Everaart sprong op, paarsch en blauw, zwijmelde en viel in de armen zijns vaders, die toegesprongen was. De vingeren van zijnen oom hadden hem de keel als gepletterd...

Veyt stond bij den haard, afzichtelijk om aan te zien: zijne trekken waren samen gewrongen, de opgetrokken lippen lieten de tanden bloot, een somber vuur straalde uit zijne oogen en de breede, zwarte halsdoek, die afgezakt was, ontdekte het lidteeken, door Snep's scheermes veroorzaakt... Allengskens kwam zijn gelaat in de gewone plooi. Hij bond den halsdoek beter toe, streek eene krook uit zijnen kiel en zette de zware pet weder recht. Daarna bukte hij zich, greep eenen kluppel uit den haard en brak hem op den knie door.

'Loopt er iemand Veyt in den weg,' morde hij, 'zoo zal hij hem breken!'

Hij nam zijnen stok, zwaaide hem, na het leeren riempje om den pols gewonden te hebben, eenige malen rond en verliet het huis - zonder zijne gewone aarzeling bij het openen der deur na te laten...

Toen Everaart een weinig bekomen was en zijnen

vader wou aanzetten te spreken, deed Vanderlaan wanhopig eene smeekende bede.

Nog eens zou het geheim bewaard blijven...

Met toegenepen hart ving Everaart des anderen daags de terugreis aan.

't Afscheid was droevig geweest.

Dries liep den jongen achterna tot over de brug van den watermolen. Hij vatte hem bij het pand zijner jas en troostte:

‘Ik zal een oog in 't zeil houden. Geen haar van zijn hoofd valt er! Ik zal zoo kluchtig zijn, dat hij zich op den houtsblok zal zetten om te lachen. En nu, goede wind, jongen, en de benedictie van Dries...’

‘Ja, Dries, zorg er voor.’

Juist op den heuvel, voorbij het kristusbeeld, hoorde de henentrekkende luide stemmen. Hij zag toe en bemerkte, achter het elzenhout, eenen kerel, die eene oude vrouw, welke op den boord der gracht zat, eenen schop toebracht.

Everaart voelde het bloed naar zijn hoofd stijgen en snelde nader om het slachtoffer hulp aan te bieden. Hoe klom zijne verontwaardiging, toen hij in den ellendeling Simon Knock herkende, die zoo zijne ongelukkige moeder mishandelde. Eer de schelm er zich aan verwachtte, kreeg hij eenen flap om de ooren, dat hij in de gracht tuimelde.

Doch de arme moeder sprong op met de handen te zamen. ‘Och,’ bad ze, ‘laat hem gerust... hij meende het niet... Doe hem geen kwaad... hij denkt, dat ik geld heb... anders niets...’

‘Zwijg, oude prij!’ gebood Simon, ‘die kerel

daar heeft er niets mede te stellen.' Hij klom uit de gracht en aanzag Everaart met kouden, uitvorschenden blik. Daarna kwam eene pijnlijke uitdrukking op zijn gelaat. Hij wreef met de eene hand herhaaldelijk over zijn been, tot angst zijner moeder, welke al zijne bewegingen volgde. Hij ging, op zekeren afstand, tegen eenen eik leunen, sparde de bleeke oogen open, sloeg in de uiterste verbaasdheid de handen aan het hoofd en kreet:

'Och... och, moederken, wie heeft er mij geslagen?... Moeder, vergiffenis voor wat ik misdeed... Maar och, zie... zie toch, wie mij sloeg!... Hij, die gaat trouwen met... Weet ge 't niet?... Met de dochter van Willem Vergauw... Willem Vergauw, die met het geld wegliep, toen hij vader den kop zoo schrikkelijk gekloven had... Moederken, och... Willem Vergauw, de moordenaar van mijn arm vaderken!..'

XVII.

De laatste winter, dat Everaart in het gele gebouw blijven moest, was aangebroken.

Nog een geestesslaap van één jaar!

En bij het binnentreden grijnsde weer het oude wantrouwen uit alle plaatsen, hoeken en spleten; het grijnsde op ieders aangezicht, op elk voorwerp. Zeven leerlingen - meest allen Everaarts vrienden - had men gedwongen thuis te blijven. Zeven!

Waarom? Ha! juist die onzekerheid greep de blijvenden ijskoud bij den nek! Dat ze beven! Dat geheel hun leven slechts vrees en schrik zij! Dat ze sidderen en het hoofd gedwee buigen voor allen, die boven hen staan!

Twee dagen verliepen en paters verschenen binnen de treurige muren - paters en eene lange reeks uren in de kapel bij dof kaarslicht, sermoenen, gebeden en overwegingen, heilige zangen en verzuchtingen, huichelarij en verstompenden angst, in 't geheim getraan en geween!

De eene oefening volgde de andere, door alle uren heen! Drie dagen vastte men, alsof de honger er nog niet genoeg iedereen vast greep. Moet men het lichaam niet kastijden, ten einde de ziel te winnen?

Het gewone inpompen werd nu verbannen: Harten tot God! Excelsior!

's Morgens, voór het dagaanbreken, zat men reeds geknield; bij het invallen van den nacht knielde men nog!

En de stem der predikheeren galmde hoog of laag, zacht of bulderend, voor de braven Godes zegen afsmeekende met knievallen en tranen; over de versteenden, bij het beeld van den gekruisigde, vloek en vermaledijding inroepende.

‘O wee, wee, die welke den rechten weg niet bewandelen! Kort is het leven, lang de eeuwigheid! Hoe ijselijk zijn de straffen, welke de zondaar in de verdoemenis wachten! Geen schepsel hier beneden maalt ze af. Verbeeld u het akeligste ter wereld, dat u rillen en vol angst en afschrik wegkrimpen doet; vergroot dat vernietigend gevoel tot het oneindige; dan eerst kunt gij u in de verste verte voorstellen, wat den verworpeling aangrijpt en zijne leden schudt, wanneer hij op den boord van den eeuwigen afgrond staat en zijn verbijsterd oog dien poel van niet te lenigen wee aanstaart, waarin hij gaat neerstorten!

Wat de verdoemden daar rieken, is nooit geroken!

Wierpe de rechtvaardige God den romp eens gemartelde op aarde en liete Hij den pestreuk rondwalmen, al de bewoners vielen in verrotting dood...

Vername men slechts eénen kreet van eenen gepijnigde, men wierde terstond zinneloos. Zij, zij hooren zulke kreten, gehuil, geloei en geknars overal opstijgen, veraf, dichtbij, onder hen, in alle talen, op alle tonen. Scheldwoorden, verwenschingen, vervloekingen! Eene zee van haat en nijd!

Wat ze smaken, wringt den mond samen, vuiler dan gal en edik, walgelijker dan slijm en uitwerpsels. Hunne ingewanden draaien, krimpen ineen, dreigen te scheuren. Al wat tusschen de lippen komt, zengt tong en tanden. Deze slaan op elkander, splenteren en breken zonder einde!

Gloeiend lood rolt door hunne gespannen aderen. De vlammen lekken en verkolen het rauwe vleesch. Hun lijf voelen ze gedurig doorreten, doorstoken en gemorzeld worden! Het stinkend vet loopt en druipt hun van borst en dijen. Aan al wat ze vast grijpen, kleeft het vel hunner vingeren. Wormen woelen in hun lijf, kruipen langs de heupen op, door neus, ooren en oogen uit....

En hoe lang zal die marteling duren?

Eeuwig!

Draaide een metalen bol, zoo groot als het gansche heelal, alle duizend jaren eens om, het onmetelijke lichaam ware versleten, zelfs vóor de eeuwigheid aanvang name!...'

O goede God, handelt gij zoo met uwe kinderen, die Gij op uwe handen draagt?

Neen

Maar dat alles diende - de vaders wisten het -

om hunne kweekelingen tot inkeer te doen komen, om ze tot steenen der rots van Petrus, tot steunpilaren der kerk te vormen! Ja, later zouden ze werken en zwoegen ad majorem Dei gloriam!

Voortaan zouden ze hunne vaders helpen, hand aan hand het rijk des Heeren met hen veroveren!

'Iedereen werke in de maat zijner krachten, om de misbruiken uit het gesticht te voeren!' riepen de predikanten uit; 'verlicht uwe vaders. Wie vreeze, dat zijn schrift in slechte handen mochte vallen, schrijve drukletters!

Geene wereldsche teergevoeiligheid meer! Men trappe ze onder den voet! Men voorkome alle kwaad, belette alle zonde! Alle grootheid is hersenschim! Weg met ijdelen roem! Weg met rijkdommen! Weg met dwaze eigenliefde!..

Want eens, vreeselijke dag der dagen, zal het klinken: Geef rekening uwer daden! Geef rekening van elk uwer genoten oogenblikken! Geef rekening van elk uwer woorden!...'

En toch, gedurende de missie, bleef Everaart somber en afgetrokken: neen, de preek had zijn hart niet vermurwd!

Maar - hij zou de gevolgen zijner verstoktheid dragen; want meer dan een oog had bespiedend op hem gewogen!

Dagen vervloden; nieuwjaar brak aan.

Ditmaal had Everaart zeker op eene ondersteuningsbeurs gerekend.

Hij vond zich deerlijk teleurgesteld.

'Mijn vriend,' sprak de bestuurder, 'wie met ons niet is, is tegen ons. Dat geld moeten wij uit-

deelen aan anderen, die er waardiger van zijn dan gij. Gij zijt niet godvruchtig genoeg. Later mocht de Heer mij rekenschap afeischen voor de stoffelijke hulp, welke ik u leende...'

Everaart smeekte. Was het om zijnen armen vader niet?

Te vergeefs!

Hij leed in zijnen hoogmoed, door zijne schoonste deugd: door ouderliefde! En nochtans eischte men, dat hij een ontvangstbewijs zou onderteekenen - een ontvangstbewijs, dat hij zelfs niet zien mocht, dat men met een blad papier bedekte, enkel plaats latende voor het handteeken!

Zou hij, verontwaardigd, weigeren? Maar wilde hij zich laten wegjagen?

Neen!

Ook handelde men niet elk jaar zoó en dàt met iedereen?

Het was een regel, zoo vast, als het gebouw zelf.

Hij teekende!

Hij teekende! Dat geld, *zijn* geld werd het loon voor lafaards en verraders. Hij zou betalen met het geld van vader, het zuur gewonnen geld!

Ja, hij leed. Doch alles, alles zou hij onthouden, in zijnen geest printen!

Dagelijks nog werd men strenger op het punt der godsvrucht.

En de verraders speelden hunne rol. Hunne eigene woorden gingen ze den onschuldigen aanwrijven.

Waarachtig, zoo ellendig was het er nooit geweest!

Schier al de leerlingen gingen nochtans wekelijks te biecht, naderden ter heilige tafel!

Heere, op welke manier!... Lachend en pratend

- voor den grootsten hoop eene uitspanning!

Jezus, dat volk eerde U zelfs met de lippen niet meer!

Men jokte en spotte in de kapel.

Onverschillig knielde men ter communiebank. Van Heylen werd weggejaagd: hij had de heilige tafel vergeleken met die, waaraan hij honger leed en toch deze laatste verkozen.

Gewetensvrijheid! O hersenschim!

Nooit heeft Everaart de fabel van de muis in den kaas gelezen, zonder zich den halsloozen knecht voor te stellen, benevens de dikke, waggelende meid, die men slechts bij groote uitzondering te zien kreeg.

Doch hoe het edel tweetal in den kaas - de keuken! - leefde, bleef voor iedereen een raadsel.

Op eenen voormiddag, dicht bij den noen, terwijl de leerlingen in de studiezaal inpompten en Everaart vóor een speeltuig in een der muziekkamertjes zat, kwam Wanne uit de keuken te voorschijn. Nu dat was zoo heel zonderling niet; zonderlinger echter scheen het, dat ze op haar zondagsch opgepoetst was en op het bolle, roode gelaat sporen van tranen liet ontwaren. Verbazend mocht het heeten, dat ze gevolgd was door eenen dikken blonden man, die met kalfsachtige oogen overal rondzag en achter zich een drietal bengels trok, die even kalfsachtig rondblikten, allen bollig en dik en oudmannetjesachtig gekleed waren. Ze droegen elk een paar pakken en toen Wanne tot onder het venster des bestuurders gewaggeld was, keek ze wanhopig op, bracht den voorschoot vóor het gelaat en slenterde daarop de poort uit met haar gevolg.

Des middags echter was het gekend, dat Wanne henengezonden en door haren broeder met zijne kinderen afgehaald werd.

Om één uur greep er een feit plaats, dat eene echte opschudding baarde.

Een kruier reed met een steekkarretje tot vóor de keuken en haalde uit deze machtig veel koffers, kistjes en pakken uit. Hij laadde alles op het kleine voertuig, dat er schier onder verdween.

En nadat de kruier met zijne vracht weg was, verscheen de halslooze knecht. Hij was op zijn best uitgedost, waarlijk! 'nen hoogen hoed op het dikke hoofd, eene lange zwarte jas, een zwart ondervest, even als dat van eenen minister of eenen koffiehuisjongen, met breede borstuitsnede; de kerel droeg ook handschoenen, wel is waar van twee verschillige tinten, maar ze kwamen voort van twee verschillige leerlingen, die ze op twee verschillige tijdstippen verloren hadden.

De knecht trok tot op het einde der speelplaats, alsof hij er iets verloren hadde, en keerde daarna met eenen draai terug. Hij stak het hoofd achterover met den hoed op zijde, met den mond toegenepen, met de witte borst vooruit, met de duimen in de armopeningen der ondervest. Hij hield het gelaat een weinig schuins en één oog naar het venster met de kleine gordijntjes gericht. Zoo stapte hij over de speelplaats zonder zich links of rechts te wenden. Ditmaal slofte hij niet, maar hij hief de beenen hoog op, het toch zoo aanleggende, dat de panden zijner jas zooveel mogelijk zwaaiden. Statig begaf hij zich naar de poort, welke Van Waernem gereed openhield; alsof hij gansch alléen op de wereld

geweest ware, vaarde de knecht, als een log koopvaardijschip, buiten, ofschoon Van Waernem hem verwoed aanstaarde en de poort dreunend op zijne hielen toesmeet...

Waarom Wanne en de knecht het gesticht verlieten, werd nooit aan de leerlingen veropenbaard. Hadden beiden zich misschien aan de regels der vaders niet onderworpen?

Het woelde en stormde in het brein van Everaart, wanneer hij aan thuis dacht.

Dat tooneel met Veyt toonde hem al te klaar, zoo hij nog twijfelen kon, dat er een schrikkelijk geheim over de smis woog.

En dan die woorden van Simon Knock, zij - Stina! - is de dochter van den moordenaar mijns vaders!

Die moord en het geheim zou dat samen hangen?

En Jaak?

Zou Jaak de moordenaar zijn?

Wist Veyt dit en was het daarom, dat hij den smid in zijne macht hield en dreigde oneer en schande op de oude woon te werpen - schande tot in het graf?

Hoe zou Everaart zijnen ouden, zwakken vader helpen?...

Even toen de missie voorbij was, werd Everaart bij den bestuurder geroepen. Deze zag hem aan met weemoedigen blik en reikte hem eenen brief ter lezing over.

Het was een brief zonder naamteekening.

Doch de jongen kende het geschrift: 't Was van Knock.

Deze meldde, in eene onmogelijke taal, aan den hooggeboren, edelen bestuurder, dat hij niet kon nalaten hem het schelmstuk kenbaar te maken, waarvan een goede jongen, Knock geheeten, het slachtoffer was geweest. Een leerling van het gesticht, een zekere Everaart Vanderlaen, had Knock geslagen, in eene gracht geworpen, zoodat de ongelukkige nu ziek te bed lag, kermende en roepende om de H. Olie te krijgen. En waarom had Vanderlaen dat gedaan? Omdat Knock, eene brave ziel, had durven zeggen, dat die Everaart met Stina Vergauw verkeert! En 't is nochtans zoo. Iedereen spreekt er van. En indien de hooggeboren, edele bestuurder Everaart niet wegjaagt, zal men tot het gerecht zijnen toevlucht nemen....

‘Wat antwoordt ge op die beschuldiging?’ vroeg de bestuurder.

Everaart ging uitleg geven.

‘Zeg ja of neen!’ gebood de vader.

‘Noch het eene noch het andere kan ik..’ antwoordde de jongen. ‘De brief staat vol onwaarheden...’

‘Er is dus iets waar in?’ zuchtte de priester met weenend gelaat. ‘Ge loopt de meisjes na?’

‘Neen!’ morde Everaart in opwellende verontwaardiging.

‘We zullen uwen pastoor bidden het feit te onderzoeken. Zeker moest hij het niet kennen, toen hij u een getuigschrift afleverde.’

En met weemoedige stem voer de vader voort en zei, dat hij geloofde, dat Everaart den rechten weg niet bewandelde; die heilige predikheeren zelve hadden geenen invloed op zijn gemoed uitgeoefend.

Everaart wilde zich tegen het verzenden van den brief opwerpen, doch hij bedacht zich.

Nog één jaar geduld!

Hij werd voor het feit met Knock geene tweede maal bij den bestuurder geroepen, hetgene bewees, dat de oude brave pastoor zijns dorps eenen bevredigenden brief geschreven had.

Sedert de komst der predikheeren, was het getal uren, aan godsdienstoefeningen gewijd, nog geklomnen.

Dikwijlder, des morgens, kwam de bestuurder iets verhalen of voorlezen uit het leven van zijnen lievelingsheilige, Aloysius van Gonzagua.

Eene bladzijde verkoos hij boven alle andere. Everaart kende ze van buiten. Ze luidde:

'Daarenboven toonde hij geheel zijn leven en op alle plaatsen, waar hij zich bevond, eene groote afgekeerdheid van de samenspraken met ongelijke personen; en dat zoodaniglijk, dat die, welke hem kenden, zouden gemeend hebben, dat het in hem een natuurlijke afkeer was. Als somwijlen de markgravin, zijne moeder, terwijl hij te Castiglione was, eene harer dienstmaagden, van harentwege, hem eenig bevel zond dragen, ging hij tot aan de deur, aanhoorde ze, gaf haar een antwoord, met de oogen nedergeslagen, en zond ze terug. Wat meer is, bij de markgravin ZIJNE MOEDER ZELVE zocht hij zich niet alléen te bevinden; en, indien het gebeurde, terwijl hij met haar in gesprek was, dat de andere personen, die er bij waren, weggingen, wist hij ook eene reden te vinden om te vertrekken. Was hij echter verplicht te blijven, men zag hem op het oogenblik ROOD WORDEN....'

Rood worden - in het bijzwezen van en om zijne moeder!

En zoo iemand werd, aan de jongelingen, als toonbeeld aangesteld!

Afgrijselijk!

XVIII.

Lente!

Everaart was voor een drietal weken in de oude woning weer.

Alles ontwaakte uit den diepen langen winterslaap. De natuur wierp eene groene zode over de twee heuvels en langs het beekje van het dorp, hing bloemen en bladeren aan kruiden en struiken, aan heesters en boomen.

De hemel was blauw. De vogels zongen lustig en de pepels fladderden reeds over hoogten en laagten, alsof het eeuwig duren moest. Zou het waar zijn? Voor hen geldt geen morgen!

Doch voor Everaart drukte zwaar de dampkring in de smidswoning. Vader hanteerde in het geheel zoo forsig niet meer den hamer, en in het geklinkklank, dat over de dorpsplaats galmde, lag voor den zoon de vroolijke toon van vroeger niet meer.

Moeder bleef even godsvruchtig, sierde met bloemen van hof en veld, halve dagen lang, haar autaartje in de groote kamer en had steeds de heilige spreuken des jongen priesters op de lippen. Doch in de woning zag er alles vervallen en armoedig uit; wat brak of ontbrak, werd niet vervangen en het koperwerk,dat vroegerzoo glanste, hing nu onder stof als bedolven. De groote stukken spek, getuigen van

welvaart, prijkten in de keuken aan de dwarsribben niet meer en buiten waren de vriendelijke duiven reeds lang verdwenen. Even als de goede hond, aten de lieve vogels te veel!

Dries bekloeg zich bij Everaart bitter over den schralen kost.

'Als ze iets heeft, dat goed is, draagt zij het naar de pastorij voor den nieuwe,' morde hij.

Zacht en vroolijk ging echter de lente voort met het ontvouwen van frisch gebladerte. In het loover stoeiden de vogels en bouwden er hun nest.

En wanneer de zon onder was, heerlijk en prachtig, en de maan aan den vlekkeloozen hemel dreef, hier een geveltje opklaarde, daar een hoekje van het hout versomberde, hier eenen boom afteekende en ginder met spookachtig licht door de takken drong, toen wandelde Everaart onder de boomen rond.

Plechtige stilte heerschte over het dorpje, zelfs bij het eentonig geklater en geruisch der populieren.

In een hart van twintig jaren zingt een vervoerende harpetoon, waarmede elke klank in de natuur zich paart.

Wat is alles schoon, grootsch en aangrijpend, wanneer men de bedwelming der jeugd overal meevoert!

Everaart trok voorbij het kerkje met zijne verlichte vensters. Een zoel zuiderwindje waaide rond. Op den heuvel draaide de molen langzaam zijne zeilen, die glommen in den maneschijn, en binnen den tempel ruischten de tonen van het oude orgel. 't Was lof!

De kevers snorden over het kerkhof; onder het hout der hegge, in 't gras, blikkerde een glimworm. Het orgel verstilde en eene stem, rein en helder, als

een hemelsche zang, dreef langs de breede deur naar buiten.

't Was de stem van Meiske. Haar lied smeekte als eene weemoedige bede, waarin eene zalige hoop doorschemerde. Het sleepte de ziel naar hooger mede.

Everaart voelde zich geroerd en zijn bloed vloeide warmer door zijne aderen. Doch in eens drukte iets onuitlegbaars zijn hart - iets pijnlijks. Was het misschien omdat Stina met de kerk dweepte?... Kwam er bij hem een gevoel van afgunst op, van afgunst tegen den jeugdigen priester, die haar zulke lieve liederen leerde?... Zegde men niet luidop, dat Meiske kwezelde?... Zou zij dus ook den weg zijner moeder inslaan en al het aardsche om het hemelsche versmaden?...

En zijne liefde?... Wat zou er dan van zijne liefde, die hem gansch vervulde, geworden?

Des anderen daags, voor den avond, wandelde Everaart den noorderheuvel op.

Bert, de mulder, met zijn rond, blozend gelaat, met de trosslaapmuts op het hoofd, stond op den dem, rookte zijn pijpje en waaide er mede den voorbijtrekkende goeden avond toe. De lieden, die nog op het land werkten of langs de voetwegels huiswaarts slenterden, hadden een vriendelijk woord voor den jongen of wenkten hem van verre met de hand.

Het doet het hart goed, wanneer men in vrede en liefde met allen levende, van allen broederlijk bejegend wordt.

Hoe jammer, dat zoovele der begoede boeren zoo

dom en verwaand zijn, en hunne waardige zonen somtijds zoo ruw en onbeschaafd.

Everaart bleef op de hoogte in den laatsten warmtestroom der zon, welke als een ontzaglijk groote bol in 't westen nederzonk en den hemel met lange strepen vuurrood verfde. Daar beneden lag het dorp bij de beek in het dal en aan de overzijde de zuiderheuvel met het boschje, den eik, het kristusbeeld onder denzelfden rooden weerschijn.

Een geratel wekte den jongen uit zijne mijmering.

Achter hem naderde Simon Knock, vergezeld van eenen nieuwen knecht, die 'nen slijperswagen voerde. Nu was de wimperlooze kerel scheeresliep en hij had reedslang het stoelenvlechten laten varen. Hij stapte, als moedeloos en uitgeput voort, met de handen in de zakken. Hij droeg eenen blauwen kiel en was blootshoofds met zijne gele, rechtstaande haren.

'Ach, Soo![1]' sprak hij op kermenden toon tot den man, die bij hem was. 'Weeral acht uren op gang en wat heb ik voor mijn arm moederken gewonnen? Wat zal ze morgen eten, Soo, wat zal ze drinken, jongen? Ik zou de oogen uit mijn hoofd schreien, als ik er op denk! God straft mij voor al het slechte, dat ik vroeger gedaan heb. Hadde ik maar willen deugen, ik ware een heel andere kerel!'

In de avondstilte vernam Everaart elk woord.

Intusschen was Simon dicht bij zijnen ouden vijand gekomen; in eens sprong hij achteruit en begon jammerend over zijne bleeke oogen te wrijven.

'Kom hier, Soo,' verzocht hij, 'kom, jongen!' Hij trok met de vingers zijne roode oogschelen open.

(1) François.

‘Er zit iets in,’ kloeg hij. ‘Och, Heere God! wat zou er ingevlogen zijn... Ik zie bijkans niet meer... Blaas er in, Soo, blaas er in!’

Everaart voelde eene opwelling van medelijden voor Simon, ofschoon deze hem niets dan kwaad berokkend had. Doch plots gaf de gele schelm den blazenden knecht eene klinkende oorveeg en hij schoot in eenen luiden lach, om het gelaat, dat Everaart zette. De laffe Knock week gedurig achteruit en gebood, na een weinig tot bedaren te zijn gekomen:

‘Rijd maar voort, Soo... maak u weg, ezel!... Gij en nog iemand mijner kennissen zijt even slim... och zoo slim!...’

De sulachtige knecht greep haastig den slijperswagen en steeg den heuvel af. Simon beklom intusschen, als een bange hond, in eenen halven kring de kleine hoogte nevens den weg en ging voorbij Everaart. Weldra echter bleef de kerel staan, plaatste zich met den rug naar den normalist, opende de beenen en keek er door.

‘Aardig!’ mompelde hij. ‘Schoon zicht!... Heel anders dan wanneer men rechtstaat... Ik zou zweren, dat ik den zoon uit de smis zie...’

Vertrekken wilde Everaart niet: hij had Simon eene vraag te stellen.

Deze voer voort:

‘'k Zou zweren, dat hij mij beziet... Aardig! 'k Ben nieuwsgierig, wat hij doen zal... Op mijne ziel, het is een spook, dat men niet raken kan...’

Op deze woorden begon hij met de handen te scharrelen en eenen aardregen op Everaart te doen nedervallen.

‘Houd op!’ gebood Everaart.. ‘of ik kom u de ooren van den kop trekken!’

‘Hola; hola!’ kreet Simon, terwijl hij opsprong en met open, verbaasden mond een weinig naderde. ‘Hoor ik daar volk?... Ha ha! 't is mijnheer!... 'k Heb de eer u te groeten met handen en voeten... Hoe gaat het met de gezondheid, mijnheer?... En met Dries?... Alles goed?... Mijnheer wil niet spreken... Slechtgezind?... Ze hebben hem ginder zeker weggejaagd?... He, mijnheer, gaat ge dezen avond niet luisteren naar het kerkdeuntje van uw lief?... Laat het mij weten, mijnheer... ik zal 'nen zetel aan de kerkdeur zetten voor u, mijnheer...’

Zeker las de spotter iets op Everaarts aangezicht, dat hem niet gerust stelde; want hij week terug, gereed om het op een loopen te zetten...

‘Wat hebt ge mij gezegd,’ vroeg Everaart, ‘toen ik vertrok?... Ge weet wel, van Stina's vader?’

Simon stond nu op den weg, langs waar hij gemakkelijk vluchten kon.

‘Gezegd?...’ hernam hij. ‘Laat eens zien!.. Heb ik gezegd, dat ge een ezel zijt?... Een uil?... Een leelijke loebas?... Heb ik dàt gezegd?’

‘Van Stina's vader,’ herhaalde Everaart zoo kalm mogelijk.

‘Dat verandert de zaak,’ hernam Simon. ‘Waarom doet ge mij dan van u spreken?... Ik ken Stina's vader niet. Waar zit hij?.. Ik weet niet of het een moordenaar is, een dief, of hij met het geld van den rijken heer weggeloopen is, of iets slechters gedaan heeft... Maar al de menschen zeggen het en ik geloof ze... Maar het wordt avond, vriendje;

laat mij nu op mijn gemak mijne getijden lezen.’

Hij sprong, op één been, eenige stappen verder en toen hij bemerkte, dat Everaart hem niet volgde, trok hij den blauwen kiel over zijn hoofd en daalde, kerkzangen zingende, den heuvel af.

Doch gauw werd hij in zijn godsdienstig werk gestoord. Bij eene rij knotwilgen gekomen zijnde, werd hij onverwachts en ruw bij den arm gevat. 't Was Nelleken, die hem dwong te blijven staan.

Simon begon echter met verbazende snelheid te schudden en te draaien, op te wippen, te springen en de beenen uit te slaan. Doch de meid was sterker dan hij en, in zijne pogingen om los te komen niet gelukkende, gaf hij het op en hij zette een zeer bedrukt gezicht.

‘Wat hebt ge daar gedaan, deugniet?’ vroeg Nelleken.

‘Psalmen gezongen,’ zuchtte hij; ‘'t is voor mijne penitentie sedert de laatste biecht... Laat mij los, Nelleken; mijn been doet nog zeer... Ge weet, dat men het bijkans gebroken heeft...’

‘Heeft men dat gedaan?’

‘Zou ik het durven zeggen, ware het anders, Nelleken.’

‘Everaart, niet waar?’ vroeg ze.

‘Ge zegt het zelve, Nelleken!’ riep hij uit.

‘Ge liegt!’ kreet ze en gaf hem eene oorveeg, welke in kracht, die, welke hij aan zijnen knecht toegediend had, verre overtrof. De gele, immer vastgehouden, trok zich achteruit, de twee armen in de hoogte houdende.

‘En dàt is voor Stina!’ voegde er het kloeke meisje bij, terwijl ze hem nog twee klinken de slagen

toezond. Ze liet hem daar als bedwelmd staan en begaf zich weer, langs de rij knotwilgen, achter eenen lichten barm, die op eenige meters afstand de richting van den heuvelweg volgde. Van daar had Nelleken het gesprek tusschen Simon en Everaart afgeluisterd.

Simon zong niet meer. Hij knielde nevens de baan, en hield er zich lang en roerloos in nadenken. Vervolgens nam hij zijnen zakdoek en wreef onafgebroken over wangen en ooren, alsof hij eene smet uitwisschen wou.

Het luidde de eerste maal voor het lof. Verrast blikte hij op en er rees eene boosaardige uitdrukking over zijn bleek gelaat. Hij kroop op handen en voeten tot aan de knotwilgen en blikte over den barm naar de diepte, waar Nelleken gedurende den dag had gearbeid.

Bij eenige elzestruiken, er tusschen half verscholen, zat Nelleken neder; eene andere vrouw lag weenend met het hoofd op den boezem van het meisje en, wanneer de schreiende het gelaat ophief, herkende Simon Stina. Ja, ze weende, weende bitter en Nelleken droogde gedurig, onder zoete troostwoorden, hare tranen af.

'Zij heeft gehoord, wat ik aan Everaart gezegd heb!' dacht Simon, blikte naar eenige aardklompen, doch liet ze liggen, schudde het hoofd en richtte zich grinnikend naar het dorp.

Middelerwijl had Everaart, die niets van Nellekens tusschenkomst vermoedde, langs eenen zijweg den heuvel verlaten. Droomend begaf hij zich naar het huis van den meester en trad binnen.

De meester onderzocht en schikte zijne verza-

meling springtorren - hantje - kniks, zegt zeer schilderachtig ons volk - doch bij het eerste woord van den jongeling schoof hij ze ter zijde. Hij schudde bedenkelijk het hoofd en liet de meid een bokaletje met drank brengen.

Lang staarde Bultje-Dus door het glaasje naar den ingeschonken ‘gekriekten,’ eer hij dezen aan de lippen bracht, en zegde vervolgens, dat Everaart toch eens de geschiedenis vernemen zou en het bijgevolg onnoodig was langer te zwijgen. Doch aan niemand mocht Everaart het mededeelen en bijzonderlijk niet aan zijnen vader, die niet wilde, dat men er aan zijnen zoon van sprake.

En ziehier de inhoud van 's meesters verhaal:

Vergauw, Meiskes vader, zamelde de te ontvangen gelden van 'nen baron van Gent, die veel bezittingen op Voorde heeft en insgelijks eigenaar is der hoeve, beneden den zuiderheuvel, bij het Meiersboschje. In die hoeve woonde toen Stina's vader.

Eens liet de baron een bosch uitroeien, het Spuibosch, dat in het westen van het dorp lag. De buitengewoon schoone en groote boomen werden verkocht. Vergauw ontving de koopsommen en had zoo dertig duizend frank in zijne woning.

Dit gebeurde op eenen Zaterdag.

De echtgenoote van Vergauw was een drietal weken vroeger aan de typhusziekte bezweken en de bange knecht, die de hoeve ontweken had, was nog niet vervangen. De koeienwachter sliep op het dorp bij zijnen gebrekkelijken vader, zoodat er dien nacht op de hoeve niemand verbleef dan Vergauw, zijn klein dochtertje Stina en eene doove, bejaarde

meid, wier bed in het kamertje nevens de stallingen stond.

Het was een vreeselijke nacht. Het waaide en stormde onafgebroken, en de regen sloeg bij poozen dreunend neder...

Toen de oude meid, des zondags vroeg, door de openstaande deur in de woning kwam, ontwaarde ze een akelig schouwspel.

Binnen de keuken, waar de naderende dag een vaal licht in wierp, lag een man op den vloer uitgestrekt - een doode man met gekloven schedel! 't Moest een forsige slag geweest zijn, dien men het slachtoffer toegebracht had: de hersenen waren rondgespat...

Eene lange streep bloed liep over den grond en vormde bij den muur eenen breeden, donkeren plas.

De moord werd met eene spade gepleegd; want het werktuig, met bloed bevlekt, had men in eenen hoek geworpen. Die spade behoorde aan Vergauw.

De doode was Knock, de vader van Simon.

De meid riep en huilde. Niemand beantwoordde het noodgeschreeuw, dan het kleine kind, dat op de bloote voetjes in de kamerdeur verscheen en naar vader vroeg - naar vader, die in zijn bed niet lag.

Ja, Vergauw was verdwenen en met hem de som, hem ter bewaring toevertrouwd!

Het kind kon niets ophelderen; de doove meid had, gedurende den nacht, niets gehoord.

Nooit heeft men Vergauw op het dorp teruggezien.

Lieden beweerden, in den beginne, hem nu hier dan daar ontwaard te hebben. Allerlei gissingen werden gemaakt. Het gerecht heeft alles ingespan-

nen om de zaak op te klaren. Niets werd ontdekt en volkomen duisternis omgeeft het bloedige feit.

Vroeger werd er veel over de zaak gesproken; nu rept er schier niemand geen woord meer van.

Vergauw liet geene schuld achter, integendeel bezat een klein fortuintje. Daarbij werd hij door iedereen geacht en bemind. Oude vrienden en vooral de smid, die den verdwenen hartelijk genegen waren, bedreigden de dwazen, welke oneer over de verlatene wees werpen wilden, met het gerecht; zoo bleef deze zaak in zekere mate geheim, vooral nu, dat er reeds een aantal jaren over henenvloden.

Doch, ware Everaart naar de normaalschool niet gegaan, hij zou reeds meermaals alles vernomen hebben.

Wat de vader van Simon Knock betreft, het was een dronkaard, een doorslechte kerel, die drij keeren met het gevang kennis had gemaakt. Hij werd door niemand betreurd, zelfs niet door zijne weduwe, die hem sedert twee dagen vóor den moord niet meer gezien had.

Wie zou aan den man het leven benomen hebben?

En waarom?

Eerst dachten velen, dat Vergauw de schuldige was. Doch later, na overweging, moest men bekennen, dat dit niet wezen kon, ten ware hij, al zich te verdedigen, den manslag begaan hadde. Eenigen veronderstelden, dat Knock Vergauw wilde bestelen, dat deze hem trof en, voor straf bevreesd, met het geld vluchtte. Maar de verdwenen was eerlijk; waarom zou hij dertig duizend frank gestolen en vijfduizend frank, welke hem toebehoorden, onaangeroerd laten liggen hebben? Had hi die som, in

koortsige haast, vergeten? Liet hij ze achter voor zijn arm kind? Vergauw aanbad zijn klein meisje: eens, dat het gevaarlijk ziek was, vond de meid hem bitter weenend in de keuken zitten. Zou hij dus niet getracht hebben te vernemen, hoe Stina het stelde? Vreesde hij schande over haar hoofd te werpen? En, indien dit teeder gevoel in zijnen boezem rustte, zou hij zich niet tevreden gehouden hebben met het geld, dat hem toebehoorde? Of had hij de eene som voor de andere genomen?

Zoo maakte men veronderstellingen tot in het oneindige.

Wie zou die vragen oplossen?

Everaart had in de diepste ontroering toegeluisterd. De tong kleefde hem aan het gehemelte. Zou hij de vraag stellen, welke ieder vezel van zijn lichaam trillen deed? Eindelijk waagde hij het; onduidelijk kwam het over zijne droge lippen:

'Heeft dat betrekking met de smis?'

'Ik denk het niet,' antwoordde de meester.

Everaart werd bleek als een lijk.

'Ge denkt het niet!' kreet hij; 'gij zijt er niet zeker van?... Het is dus mogelijk voor u?... O God, God!...'

De oude man verschrikte, sprong recht en stak afwerend de handen uit.

'Ge misgrijpt u, Everaart,' weerlegde hij. 'Het heeft geene betrekking noch met uwen vader noch met uwe moeder: ik zweer het u! Ik ken ze, dus mag ik het zweren!'

'Met nonkel Veyt?' hernam Everaart.

Het oog des meesters ontvlamde.

'Waarom komt gij er op terug?' vroeg hij.

‘Wat heb ik u vroeger gezegd?... Weet gij, dat Veyt hier de kameraad van Knock was?... Maar op den dag van den moord woonde Veyt reeds zes maanden in Frankrijk en bleef er daarna vijf jaren. Bijgevolg zou het zinneloosheid zijn, hem te beschuldigen... Zou het geene zinneloosheid zijn?’ herhaalde hij, alsof Everaart dat punt konde oplossen.

‘Ja,’ bevestigde de jongen, ‘wie in Frankrijk is, kan hier geenen moord plegen.’

‘Niet waar?’ vroeg hij weer en hij richtte zich naar de deur om Everaart te laten vertrekken. ‘'t Wordt laat,’ herinnerde hij, ‘iedereen ligt te bed, dus... dus... goeden avond, Everaart, slaap wel.’

‘Goeden avond, meester.’

De smidszoon begaf zich, zeer verlicht, naar huis. Had hij durven vermoeden, dat eene vlek op de eer van vader of moeder kleven mocht?...

Daar lag de smidswoning, kalm en rustig in den maneschijn.

Neen, neen! daar woog geen bloedvloek op!...

Drie, vier dagen later stapte Everaart, met valavond, voorbij het huis van Nelleken. Het meisje stond in den hoek des boomgaards, achter de haag, en scheen op hem te wachten. Ze verzocht hem den volgenden morgen, na de mis, achter het kerkhof te willen komen: Stina zou hem gaarne spreken.

Hij beloofde het met kloppend harte en trok huiswaarts.

Toen de schemering zwarter en zwarter neerzeeg, zat hij op den boomgaard. Zonderling was hij te

moede; een onbekend gevoel vervulde hem, deed soms elke vezel van zijn lichaam trillen. Nog nooit was hij zoo geroerd geweest. Rust vond hij niet. Hij sprong op en wandelde in de toenemende duisternis rond, zette zich weder, om daarna opnieuw rond te dwalen. Warm joeg hem het bloed door de aderen. Iets riep en juichte in zijn hart, deed zijne borst zwellen, ruischte in zijne ooren, glanste in zijne oogen, en toch was er iets angstigs en bangs mede gemengd, alsof een nakend gevaar hem dreigde.

Echter, in de natuur, stond alles met zijn binnenste in overeenstemming: de geheimzinnige schaduwe, die in de kruinen hing en alle openingen tusschen het loover somber en zwart opvulde; de nachtkevers, die de vlerken ontvouwden en voorbij snorden; de nachtegaal, die boven de Keibeek, in het hout zong; meer nog, die zoele warmte, welke het sap in plant en boom gisten en drijven, de laatste zwachtels van bloem en blad openspringen deed. Leven en liefde stroomden bruisend over de aarde; alles wrong zich in stuiptrekkingen los; myriaden kruiden en kerfdiertjes werden geboren, groeiden en bloeiden.

Reeds eene wijl rustte de knecht Dries met de armen op den sluitboom en spiedde de handelingen van Everaart af. Deze had hem door de klimmende duisternis nog niet bemerkt.

‘Psst! Everaart,’ wenkte Dries.

De jongen schrikte op en naderde.

‘Zijt gij verliefd, jongen?’ vroeg de knecht.

‘Verliefd!’ klonk het Everaart van alle zijden tegen. ‘Verliefd! verliefd!’

Beschaamd murmelde de jongen:

‘'t Is niet schoon van u, Dries.’

Everaart ging binnen, legde zich te bed en heel den nacht galmden honderden stemmen:

‘Verliefd! verliefd!’

De morgen brak eindelijk aan en nu wachtte de smidszoon achter het kerkhof. Hij vreesde, dat Simon Knock, de barbier Snep, Rikje de kerkbaljuw, de kleermaker Ward, Jan de schoenmaker en de overige dorpelingen over den kerkhofmuur zouden komen zien en schreeuwen:

‘Hij is verliefd!’

En toen de mis ten einde en het volk weg was, naderde Stina met Nelleken langs den voetwegel.

Everaart ging, met jagend hart, Meiske te gemoet en toen deze de oogen tot hem ophief, was het alsof eene golf van trillend leven over zijn lijf sloeg.

Nelleken liet hen alleen, trok bloemen in het gras, om ze tot eenen ruiker te binden. Ons tweetal stapte, na schuchteren groet, stilzwijgend voort en beiden wisten niet, wat ze zeggen zouden.

Zij vatte eerst het woord op.

‘Ik heb u gevraagd om hier te komen,’ sprak ze, ‘omdat,’ och God! ik kan er zoo moeilijk mede beginnen... Ge weet, wat Simon u verteld heeft van... van... mijnen vader... geloof dat niet... geloof dat toch niet.... Ik ben zeker, dat ze dien nacht met velen gekomen zijn en vader meegeleid hebben... hem ergens vasthouden en niet laten terugkeeren... Nooit zou hij gestolen hebben... vraag het maar aan nonkel Vergauw... nooit... nog veel min 'nen mensch ver... vermoorden... Geloof Simon toch niet.

Everaart... geloof niet, wat hij zegt van mijnen armen vader, die zich niet verdedigen kan...'

Verder kon het ongelukkige, geschandvlekte wezen niet.

En Everaart viel uit... wilde niet, dat ze slechts kon veronderstellen, dat hij zoo iets van haren vader denken kon. Wat een schelm uitkraamt, veracht hij. Stina mag verzekerd zijn, dat hij den onbeschaamde den mond zal snoeren. Simons handelwijs getuigt van eene doorslechte inborst.

Zoo sprak de jongen voort; toch hetgeen hij liefst verklaren zou, dat durfde hij niet.

Plots, toen beiden zich omwendden om tot Nelleken terug te keeren, bleef Everaart in zijne rede steken.

Van over den kerkhofmuur loerde met koud, uitvorschend oog, een man naar hen - oom Veyt, de zindelijke Veyt, die nu eenen breeden, zwarten halsdoek droeg - ten einde het lidteeken der scheermessnede te bedekken - hetgene hem een somberder, meer terugstootend voorkomen gaf.

Roerloos, slechts bij schokken den kop waggelende, staarde hij de twee jonge lieden aan.

Men hoorde hem iets grinniken, terwijl hij zich terugtrok. Op de dorpsbaan gekomen ontmoette hij Rikje, die het hoofd ontblootte en hem groette. Veyt beantwoordde het enkel met een gemor. Moest iedereen hem niet groeten?

'Goed weerke!' zei Rikje. 'Allerbest weerke voor dikzakskes en voor rijke kereltjes, die niets te doen hebben dan een klein wandelingske.'

Veyt hief werktuigelijk den stok hooger.

'Rijke kerels!' mompelde hij. 'Het moet

gedaan zijn, dat praten van dat rijk zijn. Wat ik bezit, vergaarde ik met schrappen, verstaat ge? Heet mij oude schrapper!... 'k Heb het niet gewonnen met schreeuwen en huilen, zooals gij, die er het hoofd bij legt. Wanneer ik eenen cent won, maakte ik er twee van! Als ge u zelven helpt zooals ik, doe dan ook wandelingskes! En nu, pak u weg, kerkuil, ga uwen gang en laat mij alleen.'

Hij zwaaide zijnen stok rond, liet Rikje, geheel uit zijn lood geslagen, staan en stapte het voorhof der smis op.

Toen Everaart thuis kwam, trof hij, alleen bij den haard in de keuken, oom Veyt aan. Deze bezag hem toornig, wantrouwig en liet de dikke lip hangen.

'Hij is daar!' bromde hij. 'Hij is daar! Dat zal een eerlijke kerel worden! De eerlijkheid zit er in.... De eerlijke kerel zal eer over de eerlijke smis trekken....'

Everaart ontvlamde, daar hij veronderstelde, dat er in die ruwe woorden iets kwetsends voor Meiske lag, eene zinspeling op hetgene de man over den kerkhofmuur gezien had.

'Hoe dat?' vroeg hij.

'Hoe dat?' herhaalde de andere spottend. 'Veyt wil u dat wel uitleggen! Ge zijt bij den bult geweest, niet waar?.... En nu vraagt Veyt u: wat hebt gij aan magister Dus verteld?.. Moet meester Bijgevolg niet weten, wat hier gebeurt?'

Een zonderling gedacht schoot door Everaarts brein.

'Meester Valcke weet meer, dan gij wel denkt,' sprak hij.

'Ge liegt!' bulderde Veyt en schuw trok hij

den kop weg. Hij wrong den stok in de dikke handen, reikte vervolgens het zware hoofd uit, alsof hij hoopte meer te vernemen, en las in elken trek van Everaarts gelaat. Doch plots strekte hij den arm voorover en riep zegevierend:

'Ge liegt! Noch gij, noch de meester, noch wie ook zal weten, waarom Veyt hier de baas is!... He, he he! Veyt staat vast! Veyt zal zich wel helpen!... Maar gij... gij, wacht u van den meester: ge graaft nen put, waarin uw meester zal intuimelen... Veyt voorzegt het u... voorzegt het u, kerel!'

En met gemor en gegrol, als een oude hond, begaf hij zich naar zijn zolderkamertje, in het voorbijgaan, de plaats aanschouwende, waar vroeger zijne kruik hing.

De onwelkome gast bleef in de smidswoning tot het einde van den verloftijd.

En gedurende elken dag, die volgde, verloor hij Everaart geen uur uit het oog. Waar de leerling zich ook bevond, telkens lonkte Veyt naar hem. Indien hij hier of daar met een boek zat, altijd even geduldig spiedde Veyt hem af, vooral wanneer Everaart met zijnen vader sprak.

Geene gelegenheid liet de smid voorbijgaan zonder zich nauwer aan zijn kind vast te sluiten, en alsdan praatten ze als twee oude boezemvrienden. Doch over het geheim viel geen woord van de lippen van baas Vanderlaen. Eens vertelde Everaart van eenen leerling, wiens moeder vóor het laatste onderzoek stierf en die, van verdriet als zinneloos, mislukte en geen diploma ontving. Bij het vernemen dier geschiedenis was de smid nog bleeker geworden, dan hij gewoonlijk was, en dien avond ging hij zeer vroeg te bed...

Zou hij waarlijk erg ziek zijn? dacht Everaart.

De volgende dagen, toen de smid eenen stond vrijheid had, kwam hij bij zijnen zoon en bleef er zoo lang mogelijk bij. Hij stelde belang in alles wat Everaart leeren moest, en zat opgetogen te luisteren, wanneer de jongen er hem iets van vertelde.

‘Ge zult zeker gelukken,’ bevestigde hij; doch telkens moest Everaart hem verzekeren, dat er niets te vreezen viel: geene drie waren zoo ver als hij gevorderd.

Hij ondervroeg zijnen zoon over zijne plannen voor de toekomst, keurde zijne droombeelden goed, juichte mede en gaf raad over sommige punten.

Te midden van zijn werk zelfs liet de smid zijnen hamer vallen en snelde eens tot bij Everaart om te vragen, hoe hij het stelde. Nu eens bracht hij een glas bier of iets, dat hij dacht aan zijnen zoon te zullen bevallen, en bewees op honderd manieren hoe diep hij hem liefhad...

Maar Dries had reeds meer dan eens bemerkt, dat toen de smid terugkwam, deze vóor het smidsvenster naar buiten tuurde, ten einde de tranen te verbergen, welke over zijne wangen rolden.

Voor iedereen scheen de gezondheid van Vanderlaen nu beter. Maar de knecht, die met hem bij het aanbeeld stond, wist er meer van. Eens dat Vanderlaen, afgemat, den hamer liet zijgen, sprak de gelaten zwoeger:

‘Dat ik ziek wierd, wanneer hij weg is, ze zouden het hem schrijven en hij zou niet meer kunnen leeren. Neen, door mijne schuld zal hij niet mislukken: 'k zal het hem niet laten schrijven’...

En Dries vertelde, sedert eenige weken, geene

kluchten meer; hij zette een veel ernstiger gezicht, dan de andere menschen, hetgene bij hem zeer zonderling mocht heeten...

De vacantie liep ten einde: Everaart zou vertrekken.

‘Dries,’ sprak de smid, ‘we zullen onzen jongen uitgeleide doen.’

Samen begaven ze zich den zuiderheuvel op.

Vader gaf aan Everaart den raad wel te leeren en op zijne ouders te denken, die hem altijd zoo zeer bemind hadden. Ja, moeder, alhoewel ze wat koud scheen, was hem toch ook zoo diep genegen! De smid verhaalde voorvallen uit des jongens kindsheid: hoe Everaart ziek lag en moeder vele nachten niet slapen ging; hoe ze mager en bleek werd, niet eten kon, zoodat de smid dacht, dat zij zelve er van ten gronde zou gaan....

Zoo kwamen ze boven den heuvel bij het kruis en de thuyaboomen. Vader legde aan Everaart nog eens op wel zijn best te doen en ze namen afscheid.

Everaart smeekte zijnen vader moed te hebben en deze beloofde het, terwijl hij de hand van den henentrekkende bleef vasthouden. Doch de oude man sprak geen enkel woord meer; op al de vragen van den jongeling knikte hij droef, gelaten en wreef herhaaldelijk met de bevende hand over de kin...

De zoon daalde, langs de andere zijde, den heuvel af. De smid zonk op de zitbank voór het kristusbeeld neer, staarde zijnen zoon zoolang mogelijk na en woelde aan zijnen halsdoek, juist alsof hij stikte. En plots sprongen, toen Everaart uit het oog verdween, dikke tranen over zijne wangen en hij

liet een zonderling geluid hooren, als van een klagend kind, terwijl hij, om alle wee en smart terug te drijven, het hoofd vol wanhoop bewoog.

‘Baas,’ vroeg Dries, ‘waarom schreit ge zoo?... Vertrokken is niet verloren.’

De zieke man greep de hand van zijnen knecht, keek hem met natten blik aan en snikte:

‘Hij zal... mij niet meer... vinden... en hij houdt... zoo van mij... Ik ben zoo ziek... maar ik heb het... hem toch... niet gezegd.’

‘Baas, heden dor, morgen groen... zie de boomen... heden dood, morgen rood... zie de rozen... Gij zult genezen.’

‘Genezen... neen, jongen!’

En toen de ongelukkige smid, op den arm van Dries leunend, den heuvel afstrompelde, klonk het steeds:

‘Ik heb... het hem toch niet gezegd, Dries.’

XIX.

Everaart verblijft er voor de laatste maal.

Hij heeft zijnen kostloon aan de vaders gegeven - het geld dat de arme smid met zwoegen en slaven verdiend heeft. Wie weet, hetgene de man geleden heeft, wanneer hij, alhoewel schijnbaar gelaten, de tijding ontving, dat zijn zoon geene ondersteuning genieten kon.

Nog eenmaal de zomer voorbij, en daar daagt in glans en licht de vrijheid op. Vrijheid voor Everaart met al de zoete opwellingen eens dichters. 't Is zonneschijn overal en voor allen feest; 't is lommer en zalige droomerij onder een bladerendak; 't is

oogst en gezang; 't is dans bij vede len trom; 't is kermis en het huiswaartstrekken met het liefje in de avondstilte; 't is de lucht, welke de ziel noodig heeft om te leven.

En dat daarna de winter maar kome! Welke lieve tafereeltjes speelt de jongen zich voor: de schemering, welke over het zwijgende dorpje daalt; licht achter de luiken; en sneeuw, welke langzaam over de stroodaken nederzijgt. En de duisternis valt dichter; in de hutjes dooven de lampjes uit; de sneeuwvlokjes bedekken met blanken mantel nu alles; en de wind, die zich verheft, schudt de naakte, besneeuwde twijgen der boomen, laat door struik en hegge eenen regen van zilveren pluimpjes regenen. Overal rust - slaap - nacht!

Och ja, buiten de gele muren vervult de poëzie het heelal.

Geduld slechts!

En het inpompen herneemt intusschen met razendrift: dag en nacht, gedurende het eten, op de wandeling, in het bed, overal, tot zelfs in de kapel, dat verblijf zwanger van huichelarij en dweepzucht.

En op de slaapplaats, vóor de schemering het oosten roost, glimmen er reeds achter de gordijnen kaarsjes, die woordeninpompers verlichten.

Boekdeelen verzwelgt men letter voor letter, woord voor woord, zinsnede voor zinsnede, bladzijde voor bladzijde! Den tijd tot denken ontbreekt er.

De tekst, de tekst, niets dan de tekst!

En toch zweert men, eens de keten los, al die boeken - echte marteltuigen - achter het slot te bergen, weg te geven, te verkoopen, te verscheuren, te vertrappelen, te vernietigen!

Everaart wordt de indommeling doodmoede en loopt nadenkend rond gedurende de vrije uren, tot groote verbazing zijner lotgenooten, welke hem nazien, zooals de koeien in de weide den voorbijganger nastaren.

De smidszoon laat zijnen geest werken.

Echter dag na dag, naarmate het einde nadert, wordt hij somberder, weerbarstig en werpt zich tegen alles op. Hij verloochent de vaders; want hij gaat Houtveer onverschillig voorbij, beeft voor Van Geel niet meer en lacht inwendig, toen hij het weemoedig gelaat van den bestuurder ontwaart.

Hij voelt te goed in wat broeikas voor geestesslaven hij leeft.

Zouden uit deze muren de baanbrekers voor de maatschappij optreden?

Uit deze muren, met deze grondbeginselen?

Och, wat zouden ze vormen, zij die zelve slecht gevormd zijn!

Strenger dan ooit dringt men er den godsdienst op. 't Is geene opwelling der ziel meer, het is een wedstrijd in het veinzen.

Drie jaren lang heeft men, met een slecht stelsel van opvoeding, getracht Everaarts geest te verstompen. Hij was het gevaar ontkomen, hij voelde de vrijheid opdagen.

En hoe hij, in de oogen zijner leiders bedorven moet wezen, dat verraden de weenende blikken des bestuurders. En wanneer de leden van den congregatieraad - het puikste deel van hetgene onder den somberen domper zit - op des bestuurders kamer vereenigd zijn en ze - de heilige jongens, God zegene hen! - verslag doen over den ijver

en de godsvrucht der leerlingen, heeft de oppervader het hoofd gebogen en gemurmeld:

‘Vanderlaen! arme zondaar!... En zijne ziel?’

Helaas! wat zou het baten hem nog weg te jagen? Vanderlaen bezit het recht het exaam te ondergaan en dat weet de misloopene en daarom is hij zoo onbeschaamd stout!

Och! het is te hopen, dat de genade Gods in zijn binnenste zal dringen en er de akeligste der duisternissen verjagen!...

Dat men maar de voorspraak van den H. Aloysius van Gonzagua inroepe!...

Nog eenige dagen en het eindonderzoek zou aanvangen. Gedurende eene lange week zou vrees en angst tot koorts stijgen, het bloed wild doen jagen, met dubbel geweld door het benepen hart doen stormen.

Voor de eerste maal zouden ze - de kinderen! - moeten alléen staan, zij, wien men leerde steeds op heilige armen te steunen.

Toch zou deze laatste hulp niet ontbreken, en geen der eenvoudigen van geest zou men laten ter aarde storten.

De leerlingen der twee eerste studiejaren begaven zich huiswaarts en gedurende den tijd, welke nog overschoot, zou men de blijvenden, als bekroning van het volledig stelsel, leeren in de wereld treden.

Onder de bewaking van twee leeraars mochten ze, des avonds, een glas bier in eene herberg buiten de stad drinken.

Zoo konden ze geharnast het leven instappen - met de raadgevingen van hunnen dorpspastoor. Is

een der bijzonderste plichten van eenen onderwijzer niet zijnen geestelijken herder in alle moeilijke voorvallen te raadplegen?

Een reuzenstap vooruit dus - dat bierdrinken!

Tot nu gold de spreuk:

‘Het is den leerlingen streng verboden in eene herberg te treden!’

's Avonds vóor den grooten dag des onderzoeks, riep de heer bestuurder allen in plechtige vergadering te zamen. Met bewogen stem hemelde hij hoog den heiligen staat van ‘broeder’ op en, na zijne roerende aanspraak, vroeg hij den naam der leerlingen, die wenschten die verheven zending te aanvaarden. Helaas! hij moest het met rouwig hart ondervinden, het trof hem tot in het diepste zijner ziel: geen één beantwoordde den roep der stem, welke den weg des hemels aanwees!...

Die stem bleef ditmaal eene stem in de woestijn!...

Daar kwamen de onderzoekers aan.

Het waren geene vijanden der vaders; ook dat was noodig: hoe zouden deze laatsten anders, met onfaalbaren vinger, kunnen aanwijzen hebben, wie goed en wie slecht moest genoemd worden, wie waardig bleven velen te onderwijzen, om hiernamaals te blinken als sterren! Moesten zij, voor de afreis, de bokken van de schapen niet scheiden, zooals het op den grooten dag, den dag van wroeging en tandengeknars, gebeuren zal?

Wat is het tijdelijke bij het eeuwige vergeleken? Het eerste offere men voor het laatste op. Het bekomen van eenen schitterenden uitslag zou bij sommigen - door de godsvrucht niet gelouterd -

den duivel des hoogmoeds doen ontwaken, terwijl een nederig hart, den Heere toegedaan, dankt voor de gaven, welke God overzendt, en ze tot eer en lof des scheppers aanwendt!

Reeds twee dagen blikte Houtveer den smidszoon gedurig aan, als ware deze een vreeselijk, onoplosbaar vraagstuk.

Verbrijzelde men de toekomst van dien onwaardigen leerling, dan zonk de schande der nederlaag over het gesticht; liet men hem de wereld ingaan, hij ontliep wellicht de kudde en deed de vaders later bloedige tranen om zijne arme ziel schreien.

Ja, hij had het voorgevoel, dat Everaart zou ondankbaar worden, snood ondankbaar zooals velen!

En eens, dat Houtveer, opgewonden, hem dat woord toewierp, blikte de jongeling vóor zich, gelijk in dien nacht, dat hij door het venster der studiezaal naar buiten staarde.

Ondankbaar!... Men kan slechts jegens weldoeners ondankbaar zijn!

En gedurende het exaam waren de vaders buitengewoon in de weer, om hulp en bijstand aan de trouwe beschermelingen te bieden... Het viel soms heel lastig, voor de eenvoudigen van geest, het antwoord op vragen, welke zij niet begrepen en zeker wisten te zullen ontvangen, een kwartier vóor het onderzoek, koortsig en opgewonden, nog te moeten aanleeren!... Het leverde eenen zonderlingen aanblik op, des morgens vroeg in de eetzaal, de pompslaven de vragen, welke zij dien dag krijgen zouden, te zien oplossen.... En het was verbazend, hoe de vaders en hunne eenvoudige kweekelingen zulk ernstig gelaat konden bewaren. Moest men niet

veeleer vreezen, ze in eenen reusachtigen schaterlach te zien lorsbarsten, van hunne stoelen rollen en het van pret onder de tafels uitspartelen?... Of waren ze misschien zoo ernstig, daar ze nu vooral voelden, dat een mensch, zonder licht van hierboven of hulp der geestelijke macht, gelijk staat met een hulpeloos kind, dat nog de rede niet bezit!

En zelfs gedurende het onderzoek, nadat, van hoegenaamd welk vak, de vragen gesteld waren, droeg Van Waernem ze in de eetzaal, waar hij of een andere leeraar ze oploste en de oplossing door eenige leerlingen der twee eerste studiejaren, tot dit doel gebleven, deed afschrijven.

De heer Van Waernem was bijzonder handig en hoe schijnbaar onverschillig hij gedurende het schriftelijk onderzoek ook tusschen de lessenaars rondslofte, toch wist hij steeds, waar de dijk in gevaar verkeerde, en hij bracht versterking bij door het nederleggen van blaadjes volgeschreven papier.

Everaart nochtans bleef van alle geestesmanna verstoken. Voor het mondelingsch exaam kregen twee opeenvolgende leerlingen dezelfde vragen te beantwoorden: de sterkste ging voorop en onverpoosd begon de zwakste het onmisbare in te pompen.

Everaart liet men aan zich zelven over.

Een der eersten had hij gedaan. Hij kende den uitslag: hij kwam in de derde rij!

Eene nederlaag voor hem! Hij - een der beste leerlingen!

Van Waernem bewees hem echter genoeg, dat hij aan den tekst niet was getrouw gebleven. De tekst vooral!

Hadden de heeren onderzoekers nog meer naar

de vaders geluisterd, Everaart zou voorzeker zoo ver niet gekomen zijn: hij kwam nog een der eersten in de derde rij.

‘Ik zal onderwijzen... beschaven!’ dacht de verstootene met eenen krop in de keel; ‘dan zal men mij beoordeelen naar mijn werk. Het zal mijne wraak wezen!’

Het diploma werd niet dadelijk uitgereikt. Everaart werd gedwongen nog eenen dag te blijven, totdat allen geëindigd hadden.

Och, wat duren de minuten lang, wanneer het uur der bevrijding naakt!

Dezen avond zou elken leerling, in de kapel, met de gewone plechtigheid, een heilig diploma als lid der congregatie ontvangen. Daar zouden allen, voor de laatste maal, vereenigd zijn in gebed en overweging - eer het uur van het scheiden slaat en de poorten der maatschappij zich openen.

Van Waernem sprak er en met heldenmoed leerde hij de onnoozelen de wereld intreden!

Des anderen daags, in den voormiddag, stond Everaart op de slaapplaats vóor het venster, waar hij bij zijne aankomst, nu drie jaar geleden, ook gestaan had. Hij hoorde een gekuch achter zich. Het was de oude, magere knecht, die hem met één oog aangluurde; een weinig verder verscheen de knakker, die de kaaksbeenderen bewoog, alsof hij iets eten wou.

‘Ge vertrekt morgen,’ prevelde de bejaarde man, ‘proficiat! Ge stondt ons aan... In het eerst heel anders van u gedacht... Ja, ge vertrekt morgen?... Ik, de oude, blijf... 't Is hier niet goed,

jongen, voor den ouden man... Ze hebben... geene kompassie!'

'Waarom verhuist ge niet, zooals de dikke knecht?' vroeg Everaart, niet begrijpende, waar de spreker henen wilde.

'Vroeger getracht!' hernam de bejaarde; de knakker bewoog snel bevestigend het hoofd en knakte luide. 'Nergens niet binnen kunnen, wanneer zij niet willen... De oude man zal hier maar blijven en er sterven... de dikke moest weg en Wanne moest ook...'

Zacht naderde hij en hij nam Everaarts handen in zijne bruine gerimpelde.

'Jong nog... gij...' murmelde hij en hij hief den bevenden arm op. 'De zegen van den ouden man... Ik zegen u, jongen, ik zegen u... Dat moest ik doen... we hebben het altijd gezegd, ik en die daar,' en hij wees op zijnen ambtgenoot. 'We hebben er dikwijls over gesproken, als we des zondags niet mochten uitgaan... De oude man had u zien naar de kamer gaan, naar de kamer, waar de oude man zoo bevreesd voor is.'

Men hoorde iemand naderen. De twee knechten grepen hunne emmers, welke zij neergezet hadden, en slopen weg.

'Altijd vreezen!' murmelde de oude nog. 'Geene genade voor mij!... Vaarwel, vaarwel, tot in het ander leven...'

De afstand tusschen den leerling en de knecht was dus verdwenen!

En daar stond Houtveer!

'Ga beneden, Vanderlaen,' riep hij heftig, met bevende onderlip, 'Ga beneden!'

Ha! de roekelooze kerel denkt zich vrij!

En toen Everaart, verrast, werktuigelijk de trappen afdaalde, bleef de priester immer staan, met zijne hooge, fiere gestalte, indrukwekkend, met fonkelend oog, met uitgestrekten wijsvinger, zegepralend, overwinnaar! Het was of zijn vinger Everaart, door het leven heen, den weg wees, welken de jongen gedwee volgen moest.

Doch beneden klom het bloed naar Everaarts hoofd en, verontwaardigd, gloeiden zijne wangen.

En toen de priester verscheen, naderde hij hem beraden - met ontblooten hoofde volgens het voorschrift - en vroeg met vurige oogen, die Houtveer verbaasden:

‘Mijnheer, ik was mij boven een weinig gaan aankleeden; eer ik naar huis ga, heb ik het een en het ander te koopen; geeft ge mij de toelating mij in de stad te begeven?’

In schijn bedaard kruiste Houtveer de armen en hij antwoordde:

‘Neen!’

‘Ik heb geen enkel halsbandje meer,’ hernam Everaart. ‘Ge weet, hoe spaarzaam ik hier geleefd heb: ik had geene beurs ontvangen en thuis hebben ze geen geld te veel.’

‘Neen!’ herhaalde Houtveer.

‘Waarom niet?’

‘Omdat ik niet wil!’

‘Morgen zal ik nochtans kunnen doen, wat mij belieft. Waarom mij het vandaag beletten? Ik koop slechts, hetgeen ik noodig heb en keer dadelijk terug.’

‘Neen!’

‘Ik moet gaan!’ zei Everaart met kracht, dekte zich het hoofd en vertrok.

En Houtveer zag hem spottend na en grinnikte, toen Everaart de poort toesloot.

Ha! die kerel verklaarde den oorlog! Hij wierp zich op tegen de regels; de regels, door Houtveer vertegenwoordigd; de regels, tegen welke niemand tot nu toe straffeloos gezondigd had; de regels, waarop het gansche gebouw steunde! Vroeg of laat - de gevolgen zouden niet achterblijven!

Toen Everaart uit de stad terugkeerde, wachtte Verguet op hem - Verguet, de eenige, wiens hart voor medelijden vatbaar was.

‘Jongen,’ prevelde hij en hij staarde ten hemel. alsof hij Everaart in het geheel niet bemerkte, ‘jongen, men moet zoo tegen alles niet in loopen. Wie zoo onvoorzichtig is, wordt verpletterd!’

En, ver vóor zich blikkende, wandelde de priester de ledige speelplaats op, zoo ledig nochtans niet als zijn bestaan.

Des namiddags, eenige minuten nadat Everaart zijn diploma ontvangen had en zich bereidde te vertrekken, werd hij naar de kamer des bestuurders geroepen.

Deze staarde hem eene wijl aan met een gelaat, waar smart en wee op lag. Hij Had zijn geliefkoosd boek *Leven van den H. Aloysius* gesloten en zijne blanke hand bleef er op rusten.

‘Ik heb medelijden met u,’ murmelde hij na eene poos met zachte stem... ‘Ik zal voor u bidden. Nu reeds erkent gij geene overheid meer; wat zal het later zijn? Ge hebt ons verlaten en wie met ons

niet is, is tegen ons.... Ik smeek u voor de laatste maal: kom tot inkeer. Wilt ge naar mijnen raad luisteren?'

En het spookte Everaart vóor den geest, hoe ze zijne ouders doen lijden hadden met hem te beschuldigen, als ware hij een misloopen kerel.

'Ik heb niets onredelijks gedaan,' bemerkte hij. 'Ik wilde...'

'Ik weet alles,' onderbrak hem de vader. 'In den toon zelf uwer stem ligt eene uitdaging. Ziedaar dus onze belooning: ondank! Ge vertrekt, ja; maar denk niet, dat ge onze macht ontkomt. Waar ge ook zijt, steeds zal onze hand op u rusten; uwe minste woorden en daden zullen door ons gekend zijn!'

'Waar ik ben, zal ik vrij zijn!' ontschoot het Everaart.

'Vrij!' kreet de bestuurder, alsof hij eenen laatsten hoopstraal zage verzwinden. 'Vrij!... Woord, dat reeds zooveel zielen ter doemnis gesleept heeft!... Vrij! dat woord in den mond van eenen onzer kweekelingen?... O bloedige kaakslag!... Heer, ge straft mij wreed, omdat ik niet onmeedoogend geweest ben, omdat ik den onvruchtbaren vijgeboom niet uitgeroeid en tot het vuur gedoemd heb... Nu, nu is alles te laat!... Wat zal er van de arme ziel geworden?...'

Moedeloos liet hij het hoofd zinken en tranen rolden over zijne blozende wangen.

Iemand had intuschen op de deur geklopt en daar het binnen stil bleef, opende men. 't Was Houtveer. De tegenwoordigheid van Everaart, de droefheid van den bestuurder schenen hem ten

hoogste te mishagen. Hij wendde zich tot den gehaten leerling, wees den uitgang en gebood:

‘Vertrek!’

Toen de jongen henen was, onderzocht des bewakers zwart, doordringend oog geheel de kamer, en het rustte daarna met spottenden glans op den bestuurder.

‘Te zwak!’ dacht hij. ‘Een man van karakter moet hem vervangen!’

‘Het was nutteloos hem te roepen,’ vervolgde hij luidde; ‘waarin wij op drie jaren samen niet gelukt zijn, dàt kan één mensch op het laatste oogenblik niet verrichten.’

Hij plaatste den langen wijsvinger op eenen brief, dien open op de tafel lag, en vroeg:

‘Hebt gij er hem den inhoud van medegedeeld?’

De bestuurder ontwaakte half uit de verdooving, waarin hij gezonken was en schudde ontkennend het hoofd. ‘Heer,’ zuchtte hij, ‘neem de tranen aan, welke hij, thuis komende, storten zal, als een zoenoffer voor zijne zonden!’

Terwijl de bestuurder sprak, verliet Houtveer de kamer; doch kwam na eenige minuten weder.

‘Ik heb hem iets van de tijding laten weten; zoo zal hij zich rechtstreeks naar huis begeven en geene gemeenschap met de overigen meer hebben.

De twee geestelijken zett'en zich, vóor het venster, bij eenen breeden lessenaar neder, waar een groot boek oplag, dat op den rug, in gulden letters het jaartal voor titel voerde.

‘De gewichtigste taak begint nu eerst, dat ze de wereld intrekken om zaad uit te strooien,’ sprak de bestuurder. ‘Indien zij door onze schuld éene

ziel laten verloren gaan, dan zal de rechtvaardige God van ons ziel voor ziel eischen...'

Hij vouwde de handen en zonk eene poos in gebeden weg.

Houtveer had intusschen het boek doorbladerd en wees met den vinger het opschrift van een blad:

'Vanderlaen Everaart.'

'Het is de slechtste!' bemerkte de bewaker; 'met hem zullen we ditmaal moeten beginnen...'

En terwijl de bestuurder, met weemoedig gelaat, uit eene schuif eenen bundel nota's haalde, schreef Houtveer op het boek:

'Gevaarlijk.

Is voornemens zich te Voorde als onderwijzer te vestigen.'

Wanneer Everaart de kamer des bestuurders verlaten had, was het grootste gedeelte der leerlingen op de speelplaats in twee groepen vereenigd: van den eenen was Van Waernem, vuil en slordig als immer, het middelpunt; van den anderen was het Van Geel, de modejonker, net en zuiver, gewasschen, gekamd en gestreken.

En hoe de eene priester ook het tegenbeeld van den anderen was, hoe ze elkander ook verfoeiden, haatten en in den weg stonden, toch gaven ze elkander de hand voor wat ze de heentrekkenden inprintten: blinde gehoorzaamheid aan hunne geestelijke overheid, welke zij steeds en over alles moesten raadplegen; wie zoo handelde, zou voorzeker met wereldsche gunsten overladen worden...

Helaas! Everaart was voor goed op den slechten

weg! Vroolijk keerde hij ze allen den rug toe en begaf zich naar de poort.

Doch alvorens ze te bereiken wierp hij eenen blik naar het venster eener bovenkamer. Daar wachtte de arme Verguet; treurig strekte hij de beide armen uit, wendde daarna het gelaat af en dekte het met de handen.

En toen de poort achter Everaart toeviel, scheen het den jongen of drie jaren lijden en vernedering in het verleden verdwenen!

Wel lag de straat immer verlaten en zat de kleermaker eenzaam op de snijtafel zonder het hoofd op te heffen - doch hoopvol, met popelend hart, blikte de jongen de toekomst in.

Kwam daar geen man achter hem geloopen?

'Gij zijt Vanderlaen?'

'Ja...'

'Mijnheer Houtveer zegt, dat er u thuis leelijk nieuws wacht. Het zal u veel tranen kosten, hoopt hij.'

'Welk nieuws?'

'Ik weet anders niets,' antwoordde de man en liep terug.

Het walgde Everaart naar het gesticht weer te keeren, om inlichtingen aan Houtveer te vragen. Neen, hij wilde door dien man niet meer vernederd worden! De ontroerde jongen spoedde zich naar de standplaats en achterhaalde onderwege eenige makkers, eenige der zeldzamen, die het bij het scheiden niet noodig geoordeeld hadden raad te ontvangen, of die het verachtten bescherming af te smeeken.

'Verlost! Verlost!' kreten ze, toen ze Everaart

in 't oog kregen en ze snelden met opene armen op hem toe. ‘Kom, Everaart, we drinken zoolang er geld is.. We zijn vrij! vrij!...’

De jongen deinsde achteruit en schudde het hoofd.

‘Vrienden, ik mag niet,’ zuchtte hij. ‘Ik wil uwe vreugde niet storen: Houtveer zegt, dat er mij tranen thuis wachten... Vaarwel, ik hoop dat we malkaar later in 't leven nog wel zullen ontmoeten.... Vaarwel.’

En terwijl hij allen de hand drukte, vervolgde hij:

‘En toch, de eene gaat langs hier, de andere langs daar... Wie van u zal ik nog wederzien?... Maar nog eens, ik wil uwe vreugde niet storen... Vaarwel, vaarwel!...’

En terwijl hij zich voortspoedde, in de standplaats, in den trein, bij het afstappen, ruischte het in zijne ooren:

‘Tranen... Tranen... Tranen!’

XX.

Everaart ziet het dorpje weder.

Hij keert terug om niet meer te vertrekken.

Hij denkt, dat een metalen muur plots achter hem neergezakt is, om het verleden te begraven! Helaas! met den tijd, later, zal die metalen muur doorschijnend worden en niet beter de toekomst van het vervlogene afsluiten, dan een scheidsel door eene spinneweb gevormd!

Hij denkt vrij te zijn! En eene hand zal op hem wegen, dezelfde hand welke hij zoo zwaar tusschen de sombere muren voelde, de hand, welke verpletterend op het arme Vlaanderen ligt uitgestrekt...

Daar rust het geboorteplekje in de sluimerende avondzon.

Vele zwarte kruisen staan op het kerkhof.

Eene vrachtkar rijdt schokkend den heuvel af; de voerman klapt met de zweep, vloekt op de paarden en neurt er tusschen een lied.

Everaart zet zijnen weg huiswaarts voort.

Wie staat ginder bij het Meiersboschje, roerloos en onbewogen? 't Is Veyt. Hij blikt naar den grooten appelboom, in den gaard der hoeve beneden, en grinnikt.

Die boom is grooter, loofrijker dan de andere. Heet dat het voornaamste niet? Wie vraagt zich af, hoe het komen mag?

Veyt heeft zich zelven geholpen, is rijk. Is dat ook niet alles? Wanneer een mensch, als Veyt, door de wereld stapt, kan men op zijn gelaat lezen, of zijn hart eenen afgrond van boosheid en ellende omsluit? En wanneer de mond niet spreken wil, mag men het lichaam martelen en dooden.... Dat de mensch maar uiterlijk braaf schijne, waarom beters vragen? Vindt men het niet wraakroepend, wanneer het schepsel de monsterachtigheid zijner ziel ten toon spreidt?... Men verberge ze dus! ... De algemeene regel weze: men schijne heilig! Bijgevolg valt er op het gedrag van Veyt iets af te wijzen?

Everaart begeeft zich langs den hellenden landweg naar het dorp.

De populieren ruischen en de nachtschaduw valt tusschen het elzenhout.

Plots staat eene vrouw voór Everaart - Stina!

Ze houdt het hoofd gebogen, blikt na eene wijl op, ziet hem vol wee en smart aan.

‘Tranen voor u!’ Die woorden leest Everaart in elken harer trekken.

‘Weet ge nog niets?’ vraagt ze met trillende stem.

Die vraag jaagt eene siddering door zijne leden. Hij schudt het hoofd en blijft huiverend staan.

Zij, ze berst in snikken los.

‘Iemand dood?... Bij ons?...’ roept hij.

Ja, knikt ze. Ze knikt ja! Er is iemand dood!... In de smis!... dood! dood!...

‘Wie?’ roept hij luider. ‘Is het vader?... Is het moeder?...’

En alsof hij het schrikkelijke antwoord vreest, krijt hij:

‘Neen, wacht nog een weinig!’

Doch onmiddelijk daarna:

‘Spreek... spreek nu maar... Is het vader?...’

Hij klemt ze vast en herhaalt zachter:

‘Spreek nu maar...’

‘Och, doe het mij niet zeggen!’ smeekt ze.. ‘Doe het mij niet zeggen!... Kom... daar...’ Ze wijst naar het kerkhof. ‘Kom, daar...’

Ze grijpt zijne hand, recht hem op, leidt hem voort, als een kind.

‘Och, Everaart... doe het mij niet zeggen!’ bidt ze voort.

En terwijl ze zoo over de baan stappen, komen de lieden buiten, en men hoort ze elkander vragen:

‘Weet hij het nog niet?’

En de geburen volgen het tweetal op - Stina, met zwoegende borst, het gelaat in den voor-

schoot geborgen; hij, zoo bleek als een doode.

De rampzalige jongen bemerkt, in het voorbijgaan, dat de vensters der smidswoning gesloten zijn, tot de werkplaats toe...

En rechtover, tegen den elskant, ontwaart hij een strooien kruis, dat men daar geworpen heeft - een kruis, zooals men er een voór de deur der woning legt, waar een lijk rust...

Stina leidt den jongeling het kerkhof op.

Met eenen oogwenk ziet de terugkeerende, hoe barbier Snep, Bert de molenaar, de kleermaker Ward, Jan de schoenmaker, stil, geen gerucht met de voeten makende, hem opvolgen, en - ginder weenen vrouwen!

En Stina nadert met hem eene vrouw, die op eene versch gevulde groeve geknield zit.

‘Moeder! moeder!’ gilt hij, zoo pijnlijk, dat de geburen, die over den kerkhofmuur blikken, het hoofd afwenden en de vrouwen, met tranen in de oogen, fluisteren:

‘Och God! hij zag hem toch zoo gaarne!’

‘'t Is vader!’ jammert de ongelukkige jongen. Doch zijne moeder doet hem teeken te zwijgen, nevens hem plaats te nemen en te bidden.

Geen woord komt over hare lippen!

‘Moeder!’ klaagt hij. ‘Ik ben het... Everaart!’

Ze bidt voort.

Een nacht, een akelige nacht omgeeft hem.

Vader - dood in dat graf! Moeder - dood voor alle aardsche gevoelens!

Hij heeft dus noch vader noch moeder meer?

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

[Tweede deel]

I.

De avondduisternis is over 't dorp Voorde gezakt.

Bij korte tusschenpoozen ontwaart men een vluchtig opflikkerend licht op den noorderheuvel; en onmiddelijk daarna rolt een dreunend kanonschot over velden en huizen.

't Is een zoele Meiavond. De warmte stroomt onder het hout en tart den nacht. Breed en malsch staan kruid en plant; de boomen en heesters aan de beek woekeren, zetten zich uit en vinden geene ruimte genoeg.

Het is donker, zoodat men bij de brug aan den watermolen moeilijk de twee rijen versierde sparretjes kan onderscheiden, welke men er geplant heeft. Bij wijlen echter, als eenen zang, die er doordrijft, hoort men het geklater der papieren wimpels, waarmede ze behangen zijn.

Dit geklater loopt voort van weerszijden de baan tot aan de woning van den meester.

De vensters der schoolzaal zijn open en een scherpe bloemengeur van binnen verspreidt zich in den smachtenden dampkring naar buiten.

De plaats is gedeeltelijk verlicht: er pinkt eene kleine lamp, die de ruimte rond zich opklaart en de hoeken in de somberste duisternis werpt.

Vóor eenen hoogen lessenaar zit een jong man, met het hoofd door beide handen ondersteund, met de vingers in de donkere lokken.

't Is een kloek opgewassen jongeling, met breede schouders en borst, sterk genoeg om 's levens zwaarsten last te torschen. De lamp beschijnt zijn bleek gelaat en toont zijn verheven voorhoofd, zijne doordringende, bruine oogen, die diep liggen onder het vooruitspringend voorhoofd, boven de hooge, sterke wangbeenderen. Het onderdeel zijns gelaats is weinig ontwikkeld: mond en neus zijn klein, deze laatste met min of meer beweegbare neusvleugels. Zooals de jongeling nu strak vóor zich in de ruimte staart, speelt er iets sombers, met stalen wilskracht vermengd, in zijne trekken.

Het is Everaart Vanderlaen.

Die kanonschoten daar buiten, 't is voor hem, dat ze heinde en verre voortrollen en al de echo's wekken; voor hem heeft men de versierde sparretjes langs de dorpsbaan geplant; voor hem wierd de schoolzaal met bloemen versierd: dit hebben de kinderen verricht, geholpen door hunne grootere zusters, door hunne moeders! Hier hebben de knapen en meisjes gezongen, in de handjes geklapt en gejuicht:

‘Leve onze nieuwe meester Everaart’

Ze zijn hier allen geweest, al de dorpelingen, elke ontroering van zijn gelaat afspiedende en jubelende, toen hij 't woord voerde en vol geestdrift afschetste, wat hij voor 't dorp en de kleinen doen zou.

Hier zijn al de vrienden hem de hand komen drukken!

Hoe jammer dat vader dood is!...

Eindelijk bleef Everaart alléén.

Hier is dus de plaats, waar hij zijn leven zal slijten; de eene dag zal den anderen opvolgen en jaren zullen er de dagen verslinden, tot de draad van zijn bestaan afgesneden wordt.

Nu eens zal de zomerhitte zwaar door de ruiten vallen, met al den gloed door het blakend koren teruggekaatst, bij het gekraak der halmen, zingend onder het stralende uitspansel; doodstil zal alles buiten zijn met een schier onmerkbaar gezucht in de klaterpopulieren.

Andermaal zal de wintervorst bloemen op de ruiten werpen, buiten sneeuw op al de naakte takken hoopen; de kachel zal zijne loome warmte rondstrooien onder het gefluit van den snerpenden wind in den schoorsteen.

En daarna, bij de ontdooiing, zal doom op alle ruiten vallen en in lange tranen naar beneden glijden...

Hier zal hij vreugde en wee het diepst gevoelen.

En - 't is het droombeeld zijner ziel! - een dag zal er komen, dat hij de teeder geliefde, vol zalige ontroering, in deze plaats zal brengen, als zijne aangebedene vrouw, en zeggen, met hare hand in de zijne:

‘'t Is hier de school. Hier zal ik werken en zwoegen voor u, mijne vrouw, mijne eenig beminde, voor u en voor - onze kinderen!’

De dagen zullen verder vliegen, elk met hun wel en wee. Hij zal een ouderling worden en eens - zoo

spiegelt hij het zich voor - op'nen laten herfstdag, wanneer de gele bladeren op de ledige speelplaats neerdwarrelen, zullen de roode stralen der dalende zon schuins in de verlaten schoolzaal schieten op 'nen hoogen stoel, waar de meester nooit meer zitten zal... De luiken der woning zullen gesloten blijven, de doodsklok met lange tusschenpoozen galmen en op 't dorp zal men zeggen

‘Onze brave meester is dood!’

En de kleinen, bij 't vuur aan den barm in de weide, of die, welke den langen landweg opdraven, of op den molenberg zitten, of 't werk van den grafdelver op 't kerkhof nazien, zullen herhalen:

‘Onze goede meester is dood!’

Ja, kalm en rustig zal 't einde wezen, zooals 't leven was.

Aan anderen, die als hij jeugd en gaven bezitten, de wereld, het verblijf der groote steden, aanzien, eer, roem; aan hem - de eenvoudige school van het eenvoudige dorpje!...

Koel blijft de lucht in en rond de schoolzaal, waar de denkende jongeling zit. Een onweer zal oprijzen!...

Nu en dan davert nog een kanonschot over de huizen en soms trekt er een groepje pratende dorpelingen voorbij; hunne stemmen sterven weg en het gedurende eene poos onderbroken papiergeklater herneemt met het zachte geruisch der populieren.

Gaan we tot verleden gebeurtenissen terug, terwijl de jongeling voortmijmert.

Valcke, de oude meester, had zich, verder langs de beek, een fraai huisje laten bouwen en was er

henen getrokken met zijne geliefde verzamelingen, om er - volgens het oude droombeeld - het overige zijner levensdagen in de zaligste rust door te brengen.

Gisteren was hij bij Everaart gekomen, had des jongelings hand gegrepen en gezegd:

'Ik heb geene gebieders meer, ik ben dus vrij! De oude man is vrij! Vrij!'

Wanneer Valcke dezen namiddag zijnen jeugdigen vriend had hooren het woord voeren in bezielde taal, met fonkelend oog en wilskracht in elken trek, dan had hij opgetogen medegejuicht. En toen Everaart afschilderde, hoe hij 't werk zou voortzetten van den bejaarden man, had deze geweend, dat iedereen het merkte. Maar daarop was er diepe wanhoop in 't hart des ouderlings gekomen. Hij dacht:

'De jongen zal gelukken! Wanneer men 't goede zal zien, door hem gesticht, het goede, dat ik niet gedaan heb, dan zal men aan den oude denken, die zoo weinig verrichtte, en hem bijgevolg verachten. Zal ook mijn eigen geweten mij niet toeroepen:

'Grijze! grijze! ge liet dus uw leven in vadsigheid voorbijgaan!'

Doch toen, met den avond, de oude man kalmer nadacht, helderde de zaak voor hem op en hij zuchtte:

'Och neen, het zal niet gebeuren! Ik ook bezat eens die geestdrift en heb dus alles ingespannen om te gelukken! Ik heb mijn hoofd aan alle hinderpalen gestooten: ik heb bijgevolg mijnen plicht vervuld! Neen, de jongen zal niets meer vermogen dan ik: dus zal ook hij schipbreuk lijden...'

Doch Everaart wist, dat er een helder licht aan den horizont opdraagde; licht, dat de vrijheid met zich voerde!

De oude meester hoopte niets en kon niet veronderstellen, dat de toekomst beter zou zijn, dan 't verleden.

Niets stoort buiten nog het wimpelgeklater en bladerengeruisch. De lucht blijft zwaar in de schoolkamer.

Everaart zou hier alléen wonen. Moeder kwam niet mee, hoe haar zoon heur ook gesmeekt had. Ze bleef met Dries in de smis.

‘Ik ben er zoo tevreden over,’ zei de knecht, ‘als de snoeier, die van den boom viel en maar éen been gebroken had. 'k Zal maar mijnen lendenband wat nauwer toehalen en leeren vasten, om mijne kwade lusten te bedwingen en goede priesters te bekomen. Er gaat zoo maar een weinig te veel weg, naar eene zijde. Nu, hoe meer pap de vrouw uit den pot schept voor 't verken, hoe vetter 't beestje wordt. Ik ben wel de jongen niet, die een ei zou scheren; doch ik ben kwaad, omdat al 't water naar de zee loopt... Maar, bah! 'k blijf baas in 't kasteel Zonderlachen en ik heet Jantje Plezier!...’

Waarom verliet moeder de smis niet?

Sedert eenige weken was er een nieuwe onderpastoor op 't dorp, die zich reeds geheel van den geest der smidsweduwe had meester gemaakt. De geestelijke was Everaart vijandig; deze had het al te klaar gevoeld de eerste maal, dat hij er mede in aanraking kwam. De priester, als door onverklaarbaren haat gedreven, had alles in 't werk gesteld, om den zoon zonder de moeder te laten uit de smis

vertrekken. Deze laatste begon zelfs Everaart aan te zien, als een bedorven mensch, als een Godsloochenaar zelfs. Hij had zijne ziel verkocht aan de wereld en putte ongetwijfeld slechte leeringen uit slechte boeken!

Veyt was ook bij de weduwe gekomen en had in 't geheim met haar gesproken. Toen Everaart, na 't vertrek van den gehaten man, weer het oude onderwerp - het sluiten der smis - aanraakte, ondervond hij, dat moeder vaster dan ooit bij haar ontwerp bleef!

Zou die rampzalige Veyt zich steeds in 't leven van Everaart werpen?

Zoel blijft de lucht in de schoolkamer.

Na de terugkomst uit het gele gebouw, des avonds, was Everaart naar de pastorij getrokken bij den ouden herder, die zijnen vader in de laatste oogenblikken bijgestaan, die de oogen, welke steeds zoo droevig gelaten de wereld inblikten, gesloten had.

Zou de arme smid zich niet ontlast hebben van het schrikkelijk geheim, waaronder hij bezweken was?

't Was een droevig tooneel, toen de zoon vernam, hoe zijn vader het leven had verlaten.

Nu was verwezentlijkt, wat de jongen zich op den toren had voorgespiegeld: priesters, zang, eene lijkbaar!...

Toen de smid niet meer werken kon, zoo ziek en afgemat reeds, zat hij elken morgen vroeg op de

bank vóor 't reusachtig kristusbeeld, boven den heuvel, den weg op te staren, langs waar Everaart vertrokken was...

Toen de kranke tot daar niet meer kon en eindelijk te bed moest blijven, doofde zijne levenslamp snel uit.

Met den valavond riep men den ouden pastoor.

Hoe dikwijls herhaalde de smid niet, toen de laatste stonde naderde:

‘'k Zou Everaart gaarne nog eens zien... eens maar... Hij vergeve het mij, dat ik hem niet liet roepen... 't Is voor zijn welzijn!... hij vergeve het mij... Hij zij altijd eerlijk, als zijn vader...’

Daarop verzocht hij eenen brief naar Jaak te schrijven om dezen te verzoeken dadelijk herwaarts te komen.

De smid werd zwakker en zwakker; zijne lippen werden stijf, zijne oogen braken en nog eens had hij gemurmeld:

‘Elkander... niet... meer... zien!... Everaart!...’

De dood doofde nu voor altijd 't licht in de oogen van den ouden, eerlijken zwoeger, voor wien 't leven zoo weinig zegen had aangebracht.

Everaart weende bitter bij het verhaal...

Uit hetgeen de priester hem verder mededeelde, kon Everaart weinig vinden tot opheldering van het noodlottig geheim: tweemaal slechts had vader gezucht, als in eenen droom:

‘Jaak is wel schuldig!...’

De eenige, die hem het geheim kon ontsluieren, zou dus Jaak wezen: moeder en Veyt zouden nooit spreken...

Everaart, terug in de smis, vond er, bij 't smookend

olielampje, Veyt, die met geweld eene nieuwe kruik, waarmede hij juist inschonk, op de tafel plaatste. Moeder had dus eene nieuwe kruik gekocht: ze erkende de meesterschap van dien man hier!

Bij het zicht van den zoo diep gehaten oom, kwam Everaart alles vóor den geest, wat dat ruw, ongevoelig mensch zijnen vader doen lijden had, en het bloed steeg gloeiend naar zijn hoofd.

Veyt met zijne hangende lip, weer met de twee handen op den gaanstok geleund, blikte den jongen van onder de zware wenkbrauwen aan en grinnikte, toen hij bemerkte, hoe woedend Everaart hem aanzag.

‘Moeder,’ sprak de verontwaardigde jongeling, ‘ik kan niet leven, waar die man is! Mag hij hier komen, hier blijven?... Wie noodigt hem uit?’

De weduwe staarde roerloos vóor zich en bij 't licht van het lampje viel het Everaart in 't oog, hoe sterk de vrouw veranderd was: haar oog stond hol en doods.

‘Men moet veel doen, om den hemel te bekomen!’ murmelde zij.

Zou Veyt ook moeder martelen?

‘He he he!’ grinnikte de kerel, ‘die - die wil zich zelven helpen; maar nooit, nooit zal hij Veyt in den weg loopen!’

‘Weg, weg, gij!’ kreet Everaart. ‘Gij beul, gij alléen hebt vader in 't graf geholpen!’

Hij greep de ijzeren blaaspijp en ging er mede roekeloos op Veyt losgaan; doch zijne moeder snelde er tusschen en hield hem zenuwachtig, bevend terug. Veyt roerde zich niet, had alléen de hand vaster om den stok geklemd...

Meteen werd er in dit oogenblik stilte, aarzelend, zacht op de deur geklopt.

Veyt verschrikte en wendde het gelaat af, alsof hij een gevaar duchtte; aller oogen richtten zich wachtend naar den ingang.

Nog eens klopte men en dan waagde men het de deur te openen.

't Was neef Jaak, die binnen trad.

En plots, zonderling klonk de luide, tartende lach van Veyt.

Jaak weifelde, eer hij eenen stap vooruitkwam, en blikte, als half bedwelmd, ondervragend rond.

Veyt zat daar vol spot, met verachting in de oogen; moeder Vanderlaen hield het gelaat afgewend; in zijne hevige ontroering sidderde zelfs Everaart. Was nu de stond gekomen, dat zich het geheim ontsluieren zou?

‘Kom ik te laat?’ vroeg Jaak met dwalende oogen, ‘zeg mij, of ik te laat kom?’

‘Waarom?’ vroeg Veyt snel.

‘De smid?’ hernam hij; hij haalde bevend een klein neusdoekje te voorschijn en klopte er mede op den mond. ‘Is hij... is hij dood?’

Everaart boog, pijnlijk getroffen, tot bevestiging het hoofd.

En de arme neef werd nog bleeker en legde het neusdoekje vóor de oogen, waaruit bittere tranen stroomden.

Hij wankelde naar eenen stoel, zag eens hopeloos rond en vervolgde:

‘En is... is hij begraven?’

En toen hij het wist, hervatte hij hopeloos.

‘Mag ik hier een weinig zitten schreien?...

Mag ik?... Hij zakte op den stoel neer, hief het natte gelaat op en vroeg weer:

‘Mag ik?’

Veyt bleef grinniken, moeder Vanderlaen hield steeds den rug naar hem gewend en toen ontmoette Jaak het medelijdend gelaat van Everaart.

‘Laat mij maar doen,’ voer hij uitgeput voort, ‘ik doe er niemand geen kwaad mee en niemand ter wereld zou ik willen kwaad doen...’ En daarop weende hij, dat geheel zijn mager lichaam schokte.

En na eene lange wijl, gedurende dewelke hij onverpoosd de opnieuw vloeiende tranen wegdroogde, zegde hij, terwijl hij zijne kleederen overzag:

‘Ik dacht nog in tijds te zijn. Ik heb alles aangedaan, wat ik heb... om bij 't graf te staan, dacht ik... om de familie geene schande aan te doen... En nu is het te laat.’

Hij klopte op den mond, duwde den neusdoek in de oogen, riep bij poozen jammerlijk ‘o! o!’ en blikte telkens, vol vrees, naar Veyt en de weduwe.

En daarna perste hij met geweld de tranen terug en zette een zonderling gezicht, alsof hij lachen wou.

‘Ziet!’ kreet hij, en hij hield den neusdoek nevens 't gelaat; ‘nu is 't gedaan! Ik voel wel, dat men zoo'n dingen niet gaarne heeft... Maar ik zal er nog dagen en dagen aan denken, tot het met mij ook afloopt! Ja, ik weet het wel; mijne schuld is het, dat hij dood is! Toen ik daar binnen was,’ hij wees naar de kamer, ‘heeft hij het mij gezegd! Maar hij deed mij schrijven bij zijn doodsbed te komen en hij zou gezegd hebben: ‘Jaak, ge zijt altijd een arm schepsel geweest en ik vergeef u alles!...’ ja, eer hij stierf zou hij dat gezegd heb-

ben: ‘ik vergeef het u Jaak, omdat ge zoo een arm schepsel zijt...’

Reeds eene wijl blies Veyt luide door den neus en grinnikte ondertusschen. Nu stond hij op, kwam vóor Jaak en plaatste zijnen zwaren wijsvinger op de magere borst, op 't zwarte, kaal versleten jasje van den ongelukkige.

‘Hoort ge?’ richtte hij zich tot Everaart, ‘hoort ge, wie 't leven van den smid zoo schoon maakte? He he he! Wees nu eens man en werp hem buiten. Uwe moeder, ziet ze hem aan?.... En gij,’ wendde hij zich tot den ellendigen Jaak, ‘vertel eens, wat gij gedaan hebt! Zeg eens, hoe eerlijk ge waart; dan kan de smid uit zijne kist komen, om u den mond te sluiten, om u te vervloeken!...’

‘Spreek zóo van vader niet!’ gebood Everaart.

‘Wie zal het Veyt verbieden?’ vroeg deze uitdagend in opborrelende verontwaardiging ‘Wat Veyt wil, is! Veyt zal zich wel helpen!’ Hij greep Jaak in eens ruw bij den kraag van zijn jasje, zoodat het arm kleedingstuk op den rug scheurde, hief zóo den ongelukkige van den stoel, sleurde hem naar de deur en wierp hem zoo woest buiten, dat Jaak er op de knieën viel.

‘Voort!’ gebood de onbarmhartige man dreigend. ‘Voort! Keer hier nooit terug of Veyt zal u overleveren! Voort! weg! Ga, waar Veyt u niet vinden kan. Hoort ge, waar Veyt u niet vinden kan!’

Buiten was 't reeds duister; het regende en men hoorde 't water rond de smis vallen. In den nacht-kolk verdween Jaak. Eene wijl was zijn sleepende tred op 't voorhof hoorbaar en daarna stierf alles weg...

Veyt grinnikte weer!

In eens sprong Everaart buiten. Die man die vertrok, voerde het geheim mee! Jaak moest kost wat kost achterhaald worden. Wie weet of hij nog terug keeren zou, of Veyt hem niet daarom aan de deur wierp en bedreigde!

Everaart, op de baan gekomen, luisterde. Hij vernam eenen stap aan de overzijde der beek. Hij liep over het brugje en schreeuwde:

'Jaak!... Jaak!...'

Alles werd stil.

'Jaak!' herhaalde hij wilder en hoorde daarop iemand - 't was de ongelukkige Jaak - vol schrik voorwaarts schieten.

Dan ving in de duisternis een dolle loopstrijd aan.

Everaart was jong, sterk en vlug; doch de nacht begunstigde Jaak en een bang, angstig koortsvuur zweepte hem voort...

Soms snelden ze vooruit in wilden ren, zoodat Everaart de borst van den rampzalige hoorde zwoegen bij zijne pijnlijke uitroepingen; soms vatte hij schier den vluchteling; maar dan maakte deze eenen wanhopigen zijsprong en holde reeds den heuvel af, eer Everaart het vermoedde.

Nu sprongen ze als twee schimmen in den nacht op den heuvelrug voort; andermaal sneden ze door 't kreupelhout met geruisch en gekraak...

Everaart matte zich af in zijne opgewondenheid en verkeerde steeds in gevaar Jaak, wiens krachten onuitputbaar schenen, uit het oog te verliezen; want als door eene veer bewogen, wipte hij steeds met nieuwen moed vooruit, niettegenstaande het zwoegen zijner afgesloofde borst...

In eens was de vervolger het spoor bijster, toen hij eenen plons in de beek hoorde en daarna eenen stap met geguds en geslof op de dorpsbaan...

Snel waadde ook Everaart door 't water en liep aan de overzijde iemand tegen 't lijf, die hem ruw aangreep. 't Was Veyt!

‘He he he! wat wilt gij?’ grinnikte de man. ‘Kom in huis, jongen, kom in huis!’

Doch Everaart rukte zich wild los en ijlde verder. Het geheim mocht hem niet ontsnappen! Hij stormde den weg op, liep tot bij *den Molen*, kwam weer en luisterde telkens, doch - niets! Hij moest het opgeven: Jaak was ergens verborgen, of weggevlucht, of verdwenen...

Doornat, afgemat en moedeloos verscheen Everaart weer in de smidswoning.

Veyt zat reeds bij de tafel en blikte hem loens en stuur aan.

Dit ontvlamde Everaart opnieuw; vastberaden naderde hij.

‘Zult gij nu verklaren, wat hij gedaan heeft?’ vroeg de jongen.

‘Nooit!’ loeide Veyt, stak met gespannen arm de gebalde vuist vooruit, liet ze loodzwaar neerbonzen en herhaalde ‘Nooit!’ alsof hij een verleden begroef.

De jongeling richtte zich tot de weduwe, die tot nu toe gezwegen had.

‘En gij, moeder, zult gij het mij niet zeggen?’

‘Nooit!’ kreet Veyt luider en grammer. ‘Nooit! ze heeft het gezworen! Wie God vreest, breekt zijnen eed niet! En die andere, die komt nooit terug! Maar ge wilt iets weten'.... Veyt zal u

nn alles zeggen, wat ge ooit zult hooren! Luister maar. Veyt heeft steeds zich zelven geholpen. Eens zou er oneer over de eerlijke smis komen, schande en verachting zou er op komen; dan heeft men tot Veyt zijnen toevlucht moeten nemen. Maar Veyt weet, wat hij doet en helpt steeds zich zelven! Voor mij dus, voor den ouden schrapper, spaarde en gaarde uw vader: om mij te doen zwijgen!... Nu weet gealles! He he he! Nu weet ge alles!...'

En meer vernam Everaart niet, en gebieder was en bleef Veyt in de smis, iedermaal hij er verbleef...

Weken vervlogen en Everaart zou onderwijzer zijns dorps benoemd worden.

Sedert eenige dagen was de nieuwe onderpastoor gekomen!

In eens vernam Everaart, dat deze geestelijke de plaats ook had doen aanvragen door eenen naburigen onderwjzer en dezen ondersteunde. De jongen was diep verontwaardigd, toen het hem ter oore kwam, dat de gezalfde rondstrooide, dat Everaart zich slecht gedragen had in de normaalschool en verscheidene malen op het punt was geweest weggejaagd te worden... Everaart, die hier steeds van iederen geacht en bemind werd, zou nu onder schande gebukt gaan?... Hij zou niet vrij en vrank meer het hoofd mogen verheffen?...

Dadelijk begaf hij zich naar den ouden pastoor.

Er was een brief gekomen uit de gele muren! Men verzocht den grijzen herder de aanstaande benoeming tegen te werken, daar Everaart verdacht werd niet rechtzinnig de Roomsche kerk aan te kleven en dus eerst eenen strengen proeftijd diende

te ondergaan, eer men hem iets gewichtigs kon toevertrouwen!...

De bejaarde geestelijke had echter den ontvangen brief onbeantwoord gelaten en er viel te veronderstellen, dat de onderpastoor, op zijne beurt, een bevel van ginder had ontvangen.

De oude man zou vroeg of laat de gevolgen dragen zijner weigering tot medewerking.

‘Wat gaat er boven den vrede!’ zuchtte de ouderling ten slotte. ‘Wat er ook van kome, ik zal u helpen! Uw vader was mijn vriend en ik aanzie u een weinig, als mijn kind!’

Toen had de edelmoedige priester, ten slotte, wilde de benoeming van Everaaart geene schipbreuk lijden, de bemoeiingen van zijnen geestelijken medewerker moeten dwarsboomen; zoo groot was de invloed van dezes woord...

De jeugdige onderwijzer mijmert voort in zijne zoele, half verlichte schoolzaal.

En wanneer het allerlaatste geluid buiten zwijgt, neemt hij een dagboek, waarop er tranen vallen, en hij schrijft:

> ‘Ik zal voor mijn dorpje werken! - Ik zal het geheim ontdekken!
> Ik bemin
> MEISKE.’

Het lampje dooft uit; doch naarmate het verbleekt, vermeerdert echter de klaarte in de klas en reeds is deze helder verlicht, eer Everaart het bemerkt.

Een gekrekel en gekritsel, buiten, trekt hem naar het venster.

Aan den voet van een der versierde sparretjes

heeft men licht brandbare stoffen - die heel den dag in de zon hebben geblaakt - opgehoopt en er het vuur aan gestoken. - Nu vlamt en flakkert het boompje van onder tot boven, sprankels en vonken rondspattende.

Daar treedt iemand in den lichtkrans.

't Is Simon Knock!

Hij plaatst de hand boven de wimperlooze oogen en blikt verbaasd rond.

‘Wat is dat? Wat is dat?’ krijt hij. ‘En wie is daar?... Ha! 't is onze nieuwe meester, die een vuurwerk ten beste geeft! Een schoon gedacht, als men in 't gevang niet geraakt.’ Hij grijpt de muts van het hoofd en steekt ze dreigend vooruit, terwijl hij vervolgt: ‘Wie geeft u 't recht het vuur aan de sparren der gemeente te steken?.... Zijt gij de burgemeester of ben ik het?... Of zijn we het alle twee niet?... Wacht maar een weinig: ik loop om de wet, om het gerecht, om de gendarmes, om God en alleman!...’

Hij plant het hoofddeksel terug op de bleeke haren, stormt daarna de dorpsbaan op, uit alle macht schreeuwende, zoodat het heinde en verre akelig galmt:

‘Brand!... Brand!...’

Doch lang genoeg hebben de wolken zich samen gepakt; reeds eene wijl weerlicht het in 't westen en nu komt de regen kletterend neer.

Het woord ‘Brand!’ galmt niet meer; het sparretje dooft uit en in de klas is het stikdonker rond den nieuwen schoolmeester.

II.

Dag en nacht wees een machtige vinger aan Everaart in 't verschiet, drie zaken aan, waarvoor hij onverpoosd werken, waaraan hij al zijne jeugdige, wild opbruisende krachten wijden zou.

Beschaving, ontslaving van 't dorpje; opheldering van 't geheim, dat loodzwaar op de smis woog; Meiske winnen en ze eens de zijne noemen!

Nu lag het hem duidelijk vóor den geest, hoe men, ginder tusschen de gele muren, den geest versmachtte en welk een nietig schepsel de mensch is, die zijne edelste gave, het denkvermogen, niet gebruiken kan; die gedwee en slaafs het hoofd buigt en - kruipt voor de meerderen, gelijk een hond, die de hand likt, die hem slaat!...

Hij wilde het brein verlichten en menschen vormen, die zouden onderzoeken, met het woordje ‘waarom’, zich eenen weg banen, welke naar geene duisternis leidt, niet tot bijgeloof en dweepzucht voert; menschen, die bewust zijn van eigen waardigheid...

Eens, zoo hoopte hij, zou er eene stem over 't land schallen, hem en de ambtsbroeders toeroepende:

‘Gij zijt vrije mannen; gaat en onderwijst het volk!’

Wat men wenscht en droomt, blinkt toch zoo helder en schoon in de verte!

Daagde de vrijheid op, hoeveel edels en goeds zou Everaart niet stichten...

Everaart wist, hetgene hem zelven ontbrak, en zette zich moedig aan 't werk, om aan zijne eigene verbetering te werken, zijnen wil te stalen.

Op eenen zondag was hij, met de bijzonderste boerenzoons van 't dorp, laat in de herbergen gebleven.

Eens te meer had hij zich kunnen overtuigen, hoe ruw en onbeschoft ze waren; hoe hun geest weinig ontwikkeld was geworden, hun hart luttel vatbaar voor iets edels scheen, al hunne driften en neigingen verdierlijkt waren...

's Anderen daags dacht Everaart er over na, toen hij, vóor het aanvangsuur der lessen, in de schoolzaal zat.

Hij verwenschte die uren van gisteren.

Hij was ziek, afgemat, moedeloos. Zijne maag weigerde alle voedsel; zijne hoofd kookte en ziedde; het was of gloeiend lood op zijne hersenen rustte; zijne leden waren als geradbraakt en de gewichten zijner beenderen dedcn hem pijn. Hij bezat noch macht, noch kracht.

‘Neen, dien weg zal ik niet opgaan!’ zuchtte hij. ‘Ik ben niet waardig vóor de kinderen te komen.’

Daar klopte iemand, langs buiten, op de vensterruiten. 't Was een der gezellen van gisteren: Ivo, de zoon van boer Ghijs, een reus met breede schouders, met dik, bloedrood gelaat en zware lippen, waar steeds een domme lach op rustte.

‘He, meester, geene pijn in 't haar?’ riep hij.

Everaart voelde, dat het oogenblik slecht gekozen zou wezen, om met eene zedepreek voor den dag te komen.

‘Ja, ik zou kunnen beter gesteld zijn,’ antwoordde hij. ‘Ik heb nu de ondervinding en ik weet, wat ik de naaste maal doen moet!’

‘Ha! ha! zoo zegde ik het ook in den beginne!’ spotte de andere. ‘Maar men moet,’ en hier vloekte hij, ‘man worden! Wanneer ge meer aan 't drinken zult gewoon zijn, zult ge heel anders spreken! Kom, *perdjee*, we zullen er in den *Molen* nen fermen druppel genever opzetten, dat zal u verlichten!... We zullen verdoemd nog een beetje met de dochters vrijen...’

Everaart weigerde en bleef weigeren; een oogenblik weifelde hij echter, toen Ivo hem verzekerde, dat iets drinken het beste middel was om te genezen. En dan fluisterde er iets onduidelijks hem toe: ‘Hebt ge in de gele muren geene drie jaren gelaten zonder vreugd? Wilt gij nu geheel uw leven als een oud man wezen? Welke belooning zal het u bijbrengen?’ Wie zal zeggen, welken weg hij toch zou opgegaan zijn; maar toen hij Ivo aanzag met zijn dom gelaat, voelde hij te wel, dat hij de drinkebroer niet moest worden van den zoon van boer Ghijs en van de andere herbergpilaren...

Everaart liet den grooten Ivo teleurgesteld, verbitterd zelfs, vertrekken en legde bij zich zelven de belofte af zijn geld voortaan beter en nuttiger aan te wenden.

Everaart maakte het zoo gezellig mogelijk in zijne eigene woning en ondervond een fier genot, telkens hij zich een meubelstuk kon aanschaffen. Hij had zich eenige schabben laten vervaardigen en gevoelde de zoetste aandoening, wanneer hij ze met een boek kon verrijken, al was het dan ook iedermaal geen meesterstuk en diende het vaak slechts tot uitspanning.

‘Ik wil zoo geen droge, alleswetende kerel

worden,' had hij gezegd, 'die slechts den naam van wijsneus verdient en de verveling met zich medevoert. Er moet zoo iets zacht tusschen al de zaken, die men in den geest steekt, gebracht worden; anders rollen ze over elkander niet.'

Zijne denkwijze, hier, was een gevolg van het afmattende inpompen tusschen de gele muren!...

Veel, och ja, veel dacht Everaart aan Meiske. Hij was jong en geen kribbebijter. Wanneer 't lief kind de school voorbijtrok, kon hij ze droomend achterna staren en zulke betooverende plannen voor de toekomst vormen.

Op het dorp durft heel zelden een onbemiddelde jongen de oogen tot eene rijke deerne opslaan. Everaart dacht er niet eens aan, dat Stina te begoed kon wezen, om op hem neer te zien. Ze mocht zeker doorgaan, als zeer welstellend. Ja, na de verdwijning van haren vader en de teruggave van het ontvoerde geld, was er zoo machtig veel niet overgebleven; doch sedert Pieter Vergauw zich op de hoeve was komen vestigen en ze, als voogd, in Meiske's naam bestuurde, gingen de zaken er allerbest!

Doch welke verliefde heeft bij zijn wel ook zijn wee niet?

Everaart wist, dat er weinig dagen verliepen, dat niet de eene of andere boerenzoon, uit den omtrek, op de hoeve kwam, schijnbaar om de paarden en het vee te zien, om zich zaad van veldvruchten te verschaffen of andere dergelijke aankoopen te doen, maar in werkelijkheid, om eens te komen verkennen en de kansen van goeden uitslag te berekenen, eer men de verovering van 't bekoorlijke Meiske onder-

nam. Ja, lief was ze, slank en bevallig, met een betooverend gelaat en een rood, lachend mondje. Van onder de dichte lokken keken onschuldig zulke twee heldere oogen, dat er geene jongens tegen bestand waren.

En zoo dikwijls mogelijk trachtte Everaart haar te ontmoeten. Voelde ze iets voor hem? Hij was zelf telkens te zeer ontroerd, de groote jongen, om een antwoord in hare klare oogen te durven zoeken. Er waren oogenblikken, dat hij dacht, dat alles, wat hij zich van vroeger herinnerde, overdreven en valsch was, dat hij zelf zich diepe genegenheid of liefde van harentwege bedriegelijk voorgespiegeld had. Maar zij moest toch wel bemerkt hebben, dat zijn hart voor haar sloeg; ze ontweek hem niet, dus kon ze zijne liefde lijden!

Iets was er, dat Everaart tergde. Dikwijlder dan vroeger, liet Meiske, bij elke gelegenheid, hare betooverende stem in de kerk hooren. De jongen vreesde steeds, dat men ze hem op het onverwachts zou ontrukken, dat ze het voorbeeld zijner moeder volgen en haar hart laten sterven zou...

Op 'nen Zaterdag, een drietal weken na zijne aanstelling, begaf Everaart zich bij moeder in de smis, zooals hij vaak deed, zich de woorden van vader herinnerende, de oude vrouw steeds te blijven eeren en liefhebben.

Juist verliet Rikje, de kerkbaljuw, het voorhof, gevolgd van zijne huisvrouw Sofie en eene halve dozijn nakomelingen, Wannes aan het hoofd. Ze traden achter elkander, als roodhuiden, die zich in 't oorlogspad geworpen hebben. Doch het opper-

hoofd van den stam, Rikje, zag er in het geheel niet krijgshaftig uit, maar liet de lip hangen en zette een mismoedig, troosteloos gezicht. Toen hij Everaart ontwaarde, gebood hij, aan wederhelft en afstammelingen, stil te staan en op hem te wachten, naderde daarop den jongen meester, zag geheimzinnig uitvorschend rond en fluisterde:

‘Weet ge nog, wat ik u vroeger zegde, vriendje? Het zal nooit met mij beteren! Wanneer zal ik eens verlost worden?... De tweede is niet beter dan de eerste!’

En daar Everaart niet scheen te begrijpen, voegde hij er bij:

‘In het pastorijtje! Ook, kameraadje, alle dagen iets! Mijn zieltje verdient er een hemeltje. Maar ge zult zwijgen, niet waar? Ik heb kinderkes. Ge zijt een kettertje, zei hij, een gevaarlijk kettertje; dat heeft hij gezegd... Antwoord nu, waar gaat het naartoe?...’

Hij schudde wanhopig het hoofd en sloeg er de muts vaster op; daarna riep hij vrouw en kroost en, in rij, begaven ze zich huiswaarts.

Ondertusschen had Dries het werk gestaakt, het schootsvel weggehangen en trad, met zijne zwarte tronie, uit het werkhuis. Hij had Rikje nagezien en lachte luidop.

‘De Heer zij met u!’ groette hij Everaart. ‘Wat zegt de wierooker? Dat het al één koek van één deeg is! Het mensch is niet gelukkig in 't paternosterhuis! En uwe moeder heeft hem eens ferm den bol gewasschen: hij is van 't veld gekomen met al zijne aardappeleters, om zich den buik eens wel te doen! Dat kan hier maar half en half gebeu-

ren! Veel koks verzouten den brij, zegt men, maar veel eters verbrodden het hier al! De centenrondhaler klaagt putten in den grond; nu, daarvan trekt niemand naar 't pierenland en de baardkrabber zal den jongen wel het hart opdraaien, zeggende: komt allen tot mij, die belast en beladen zijt, ik zal u verkwikken!...'

Dit laatste doelde op de innige vriendschap, welke sedert eenigen tijd opgerezen was tusschen Rik en Snep. De barbier was de vertrouweling geworden van den ongelukkigen kerkdienaar.

'Waar is moeder?' vroeg Everaart.

'In 't wijwaterhuis. 't Is de laatste dag der week, gewijd aan de H. Moeder Gods,' antwoordde Dries, die het sedert eenige dagen zeer druk had met het aanhalen van alle gewijde uitdrukkingen. 'Zij is gaan belijden aan u, zeer eerweerde vader, aan de H. Maagd Maria en aan alle Gods' lieve Heiligen, hare schuld, hare schuld, hare allergrootste schuld. Hare laatste biecht is geleden - 'nen dag! *Ora pro nobis* en daarachter volgt het lof!... En dan nog de kruisweg en voor het sluiten *Dominus vosbiscum*, een kniegebed!... O Heere, verlos ons van den *kwade. Amen!...*'

Niettegenstaande dat Everaart wist, zijne moeder in de woning niet te vinden, toch begaf hij er zich.

Och! had zijne moeder geweten waarom!...

Hoe lag het kenmerk van verval en armoede op alles, binnen; niets droeg er nog sporen van eene zorgzame, liefdevolle hand.

Alleen, helder en zuiver, in groote, roode letters, blonk het aan den muur:

'Geloofd zij Jesus-Christus!'

Wat is al het aardsche, wanneer men 't eeuwige verwacht!

Op de oude tafel, nevens den haard, bemerkte men, welk een avondmaal hier genomen was. Er bleef nog een weinig flauwe, doorschijnende koffie en eenige zeldzame kruimels van zwart, roggen brood lagen op het tafelblad; het laaste verkenssmout was uit het steenen potteken gestreken. Beter voedsel nam moeder 's avonds nooit, hoe Everaart vaak genoeg aandrong. Moet de mensch hier geene versterving lijden, om hierna het hemelsch heil te genieten!

De vloer was niet gereinigd, alhoewel een vuile bezem, bij den haard, tegen den zwarten muur leunde; de stoelen waren ontvlochten en lieten hunne biezen hangen; spinnewebben vervulden alle hoeken of daalden van de dwarsbalken.

Vonkelnieuw hing daar de kruik van nonkel Veyt, boven de kannebank, tusschen al het gebroken of versleten gerief.

Everaart begaf zich, met zekere haast, recht naar de kamer. Daar stond het ledekant, waar vader den geest gaf. Geroerd bleef de jongen er vóor staan, in smartelijk nadenken verzonken. Ware Everaart een smid geworden, de eerlijke man zou wellicht nu nog leven, en samen zouden ze moedig en tevreden in de smis hameren...

Steeds nog bezat moeder haar autaar. Een sneeuwwit laken hing over de ladenkas; als goud blonken de koperen kandelaars en versche bloemen geurden in de vazen...

De jongeling wendde zich snel naar de groote, eiken kleerkas, die de familiegeheimen bewaarde.

Doodsbleek in eens werd hij!

De deur van het oude meubel was niet vast!

Reeds zoo dikwijls had hij dit toeval gewenscht; reeds zoo dikwijls had hij, teleurgesteld, deze plaats verlaten.

Daar binnen, dat herinnerde hij zich uit zijne kinderjaren, was eene veer, waarmede men een verborgen schuifje opende.

Met bevende hand trok Everaart de stevige kas open.

Doch plots deinsde hij achteruit. Daar hingen de kleederen van den doode, van vader. 't Was of ze bezield werden en hem verwijtend toeriepen, met de stem van den smid.

‘Wees eerlijk, jongen! Het geheim, dat ik u niet wilde kenbaar maken, het geheim, dat ik tot in het graf bewaarde, komt gij, mijn zoo geliefde zoon, ontstelen, als een dief!... Ik, de doode, ik smeek u, keer terug!’

Doch de jongeling wendde zich niet af en legde de handen vóor de oogen.

Zoolang vader leefde, had Everaart geene pogingen gedaan om hier binnen te dringen en nochtans hadde hij het geheim bezeten, wellicht zou hij vader gered hebben...

Vader zelf heeft gezegd: bemin moeder; welnu, wat Everaart gaat verrichten, doet hij voor moeder! En ook - hij wil vader wreken over alles, wat men dezen doen lijden heeft...

En weer klonk eene stem:

‘Keer terug; van het oogenblik, dat ge alles zult ontsluierd hebben, zal de schande verpletterend zinken op de smis, op u, op uwe moeder, op uwen vader...’

‘Neen!’ weerlegde Everaart met afschrik; ‘nu weifelen ware u, vader, beschuldigen! Wat er ook gebeurd zij, op u kan nooit eene vlek kleven!’

Met koortsige haast reeds had hij op de veer geduwd en het schuifje uitgerukt. Hij greep de papieren, sloot alles weer toe, zooals hij het vond, en sloop naar zijne oude kamer.

Aangejaagd viel hij aan het onderzoeken, opende met bevende vingers; het eene blad na het andere, doch - ontdekte niets.

De teleurstellingen volgden elkander op. Hij vond niets, dan zeer oude kwijtschriften zonder belang en andere aanteekeningen, die geen licht verspreidden.

Schier alles had hij onderzocht.

‘Ha!’ kreet hij eindelijk. ‘ha, brieven!... Oude brieven!...’

Hij had een pakje ontdekt, met een rood lint toegeknoopt, dat tusschen een oud perkament stak. Zeker had men alle andere stukken van belang verwijderd of vernietigd, en dit alléen was aan het oog ontsnapt.

Het rood lint schemerde vóor Everaarts oogen.

‘Bloed!’ morde hij, terwijl hij het pakje vol diepe ontroering ontsloot.

Het bevatte drie brieven.

De eerste was niet gedagteekend en door Veyt gericht aan den smid en dezes vrouw.

Veyt meldde, dat hij een man was, die zich vooruithielp: hij won geld, als slijk! Hij vatte vandaag, dit, morgen dat aan en zou er komen, al liepe de duivel hem in den weg! Iedereen dient zich zelven te helpen en Veyt vroeg of de smid, zooals eertijds,

nog geen hart bezat! Men moet niet steeds van eerlijkheid praten! Verduiveld! dat men eerlijk zij, doch zich 't gras van onder de voeten niet late eten! Er komen, dàt is de groote zaak en anders bestaat er in de wereld niets!...'

Everaart herlas nog eens het geschrevene; doch dit voldeed hem niet, leverde niets merkwaardigs op.

De tweede brief droeg wel eene dagteekening, doch den naam niet der verzendingplaats. Dit schrift was ook van Veyt.

Onder het overzien der eerste regels klom reeds het bloed naar Everaarts hoofd en gloeiden zijne wangen. Hij moest een weinig rusten, zoo zwoegde zijne borst.

'He he he, waar heeft nu de eerlijkheid de Vanderlaens geleid?' vroeg Veyt. 'Nu hebben ze een galgenaas in de familie! En indien Veyt er niet ware, wat zou er gebeuren? Schande en oneer op de smis! Gendarmes, gerecht en nog meer! He he he, daar is nu die Jaak, die niet werken mocht, die een heer was! Ja, nu moet Veyt ze helpen, zooals hij steeds zich zelven geholpen heeft. En de smid bezit niets! Niets dan zijne handen! Maar wat een schurk Jaak ook zij, Veyt wil met den smid handelen! Men zal dus schrijven, of de som, welke de molenaar van Houthem aan den smid geleend heeft, op hypotheek staat, of hij een schrift van het geleende heeft, en wat de smis jaarlijks opbrengt. Dan zal Veyt laten weten, waar men komen moet, en hij zal medebrengen, wat hij zal doen teekenen...'

Het was dus waar, wat Veyt van Jaak zegde: 'Hoort ge... wie 't leven van den smid zoo schoon maakte?'

Koortsig begon Everaart de lezing van den derden brief.

Deze was door Jaak met bevende, onduidelijke geschreven letters en dagteekende uit den vreemde, een tweetal maanden na den voorgaanden.

Jaak schreef, dat hij nog verder weggevlucht was, daar hij op elk gezicht dacht te lezen welk een ellendeling hij was. Op 't dorp zou men hem nooit onder de oogen meer hebben. Hij dankte den smid, dat hij hem van gevang en openbare schande had gered. Hij voelde, dat hij het rampzaligste schepsel was, dat ooit op aarde leefde; dat hij nooit, nooit geene boete genoeg zou kunnen doen. Echter zou hij werken en zwoegen, tot hij de som betaald had; ja, dit zou hij wel eens kunnen, alhoewel hij reeds nachten, als een verjaagde hond, in 't open veld had doorgebracht en heele dagen zonder voedsel. En indien ze niet onverschillig waren aan het geen een ellendeling deed, dan zou hij zeggen, dat hij gestadig aan hen dacht en er nooit een uur zou voorbijgaan, dat hij met tranen in de oogen, zich hen niet herinneren zou. Nu was hij in eene groote fabriek, zooals hij er nog nooit eene gezien had; daar benuttigde men hem bij een werk, waar hij, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, in halve duisternis, in eene soort van oven zat, niet ver van den stoomketel. Maar hij verdiende niets beters en had zulke bezigheid zoo liefst, daar hij dan niemand onder de oogen moest komen... En duizend en duizend maal smeekte hij af, hem toch niet al te streng te verwijzen; hij voelde dat hij zoo een arm, hulpeloos schepsel was en het hem zoo pijnigde te weten, dat niemand, niemand op de wijde wereld een greintje

meedoogen gevoelt!... En hij voegde er nog bij, hoe hij altijd den smid zou dankbaar geweest zijn, hoe deze in zijne oogen heilig scheen...

Everaart was diep geroerd door de zoo diepe wanhoop, welke in elk woord doorstraalde en door de eindelooze genegenheid, welke het ellendig schepsel den smid toedroeg.

Doch een ander gevoel, dat den jongeling overweldigde, verdreef het eerste: afkeer en haat voor Jaak. Deze was het dus, die steeds dreigend de oneer en de schande over de smis gehouden en het levensgeluk van den smid had verwoest.

Plots schoot Everaart recht, daar zijne moeder op 't voorhof tot Dries sprak. De jongeling verschrikte: hij had uur en plaats vergeten! De avond viel gansch in en de scherming zakte in de plaats. Everaart sloop stil naar de slaapkamer terug, doch vond, tot zijn ongeluk, de kas vastgesloten. Zeker had moeder zich herinnerd, dat de deur nog open bleef, en had daarom vroeger de kerk verlaten...

Doch, wellicht, had ze niet eens den roof bemerkt en zoo konden er maanden, misschien jaren verloopen, eer ze dacht het schuifje, dat ze niet meer bezigde, te openen. Wie weet, of Everaart niet een middel zou vinden om ongemerkt de papieren terug te leggen...

Hij ging op de punten der voeten terug in zijne kamer, verborg het ontvreemde onder zijne kleederen en opende, zonder gerucht, het venster. Hij luisterde en sloop langs daar behoedzaam buiten, het minste gerucht niet vernemende, dat de avondstilte stoorde.

‘Als een dief! dacht hij.’ Maar neen, heb ik het recht niet? Weegt het geheim op mij niet, dreigt het mij ook niet te verpletteren!’

Onverwachts ontwaarde hij, bij den boomgaard, Dries, die, met het pijpje in den mond, op den draaiboom zat. Everaart verschool zich tusschen het hout der haag en riep met ingehouden stem:

‘Dries, waar is moeder!’

‘Gekomen, als eene schaduwe; verdwenen, als de wind! Weer in 't leeshuis! Dat de naam des Heeren gebenedijd zij!’

‘Weet moeder, dat ik binnen was?’

‘Zij hebben ooren, doch hooren niet; zij hebben oogen, doch zien niet!...’

‘Ge moet niet zeggen, dat ik hier geweest ben,’ verzocht Everaart en hij verliet het voorhof.

De lieden van het lof gingen reeds huiswaarts en Everaart wandelde, in mijmering verzonken, het doodenveld op, zooals hij vaak in de schemering deed, aangetrokken door het graf zijns vaders...

Bittere wanhoop vervulde des jongelings hart.

Vóor den kalvarieberg met het groot kristusbeeld, waar twee kaarsen brandden, zat Simon Knock op de knieën, met 'nen paternoster in hand. Sedert eenigen tijd was de kerel godvruchtig geworden en hij had de vriendschap des onderpastoors gewonnen. Simon verbleef veel in de kerk en werd de loopjongen van den nieuwen geestelijke, en ook van eenige der bijzonderste kwezels en kwezelaars. Hij kon een zeer heilig gezicht zetten en alhoewel hij zijne schelmerijen niet liet, toch was hij er nu voorzichtiger mede en waagde ze slechts, wanneer hij van het geheimblijven verzekerd was. Ook had hij on-

beschaamd beweerd, dat hij onschuldig was, als een pasgeboren kind, aan het inbrandsteken van het sparretje op den dag van Everaarts aanstelling. Nu op 't kerkhof, toen Everaart voorbijstapte, hield hij zich tevreden met de tong uit te steken en vreeselijk de oogen te draaien.

Onze vriend was al te zeer opgewonden door andere zaken, om veel op den guit te letten. In nadenken, zooals hij gekomen was, verliet hij de begraafplaats, na vaders ruststede eenen weemoedigen groet te hebben toegeworpen.

‘Wat doen? Wat doen?’ murmelde hij soms in wanhoop.

Plots viel het hem te binnen, bij den ouden meester om raad te gaan, daar zijn hart uit te storten; misschien zou hij een licht zien opgaan in de duistere zaak.

De nieuwe woning van Valcke verhief zich verder, oostwaarts, langs de dorpsplaats, voorbij den *Molen* en de woning van Snep. De meester had ze laten bouwen, nevens een klein boschje, dat hij in 't wild liet voorttieren, en waar bramen en wilde hop hunne netten dooreenweefden. Daar verbleef de man gaarne. ‘Alles woekert en slingert hier in vrijheid;’ zegde hij ‘niets boven de vrijheid in de natuur!’ Het boschje was omzoomd met eene haag van fruitboomen, van malsch opschietende vlierstruiken, acacias en ander houtgewas met fraai, breed gebladerte. Er nevens strekte zich een wel onderhouden groenselhofje uit. Het geheel was omgeven met eene gracht, gevoed door 't water der beek.

Eene moei van den ouden meester was onlangs

gestorven en had hem een rond sommetje nagelaten.

De woning had geene verdieping. 't Was een lang huis, met eenen gang in de gansche lengte en met van weerszijden, voor 't bergen van verzamelingen, een aantal kamertjes; de twee eerste, naast de straat, dienden het eene tot keuken, het andere tot slaapplaats; de meid had een nachtverblijf onder het dak.

De avond was geheel gevallen, toen Everaart over de kleine houten brug stapte. Hij klopte; de meid kwam openen en leidde hem in de keuken, waar de oude meester zat.

Valcke lachte tevreden, toen hij Everaart ontwaarde. Hij verzocht dezen plaats te nemen bij de tafel, welke met eene halve dozijn bokaletjes bezet was. Het boek, waarin de meester gelezen had, lag nevens hem. Hij zelf rustte, vol wel en wonne, achterover in den leunstoel en blikte genoegelijk, nu eens naar Everaart, dan naar de tafel.

‘Gij zijt nog zoo ver in 't leven niet, als ik,’ bemerkte hij, ‘dus kunt gij het zeker, als ik, niet begrijpen! Er heeft nooit iemand veel gedaan voor den bultenaar; het is bijgevolg natuurlijk, dat hij een weinig ikzuchtig is geworden! Hij heeft geene nauwe bloedverwanten gekend, - uitgenomen tante - is nooit door eene vrouw bemind geweest, heeft al zijne droomen zien vervliegen; zou hij dus nog alles langs den zwarten kant moeten inzien? Ha ha ha! Maar genoeg daarvan! Wat drinkt ge? Wat kiest ge?’

Hij zette beurtelings den langen wijsvinger op elken der bokalen, lonkte Everaart over de brilglazen aan, liet zijn gelaat, bij elke aanwijzing, meer

en meer verhelderen en wierp zich, ten slotte, in den zetel achterover, om zoo te lachen, dat zijn mismaakt lichaam schokte; ja, Everaart veronderstelde, dat de man een weinig onder den invloed van den drank verkeerde.

‘Alles ziet er zoo lekker uit,’ zei hij, ‘dat we bijgevolg wel van alles eens zouden dienen te proeven! Maar het zou een weinig te veel zijn; we zullen ons dus met het beste tevreden stellen.’

En nadat hij ingeschonken en, vol welgevallen, door 't glaasje gekeken had, vervolgde hij:

‘'k Zit hier, in volle gezondheid, met een prachtig boek; mijne snuifdoos is goed gevuld, het druppeltje smaakt mij; ik moet op niets denken; wanneer ik moe ben, ga ik te bed en slaap er tot het daglicht mij wakker maakt. Wat zou ik bijgevolg nog meer op de aarde wenschen?’

Hij was rechtgesprongen, stapte heen en weer, hief den mageren arm op en hernam:

‘Ja, wanneer het geluk tot het toppunt geklommen is, daalt het soms zeer snel; ik vrees dus, dat het misschien zoo lang niet meer duren zal, eer ze den meester tusschen de zwarte kruisjes leggen!... Maar bah, daar zal ik nog 't best en 't langst slapen!... Ja, dood zijn, dat is rustig slapen; 't is bijgevolg een lange, goede slaap, zonder pijn!... Bah! bah!...’

Hij liet zich in den leunstoel vallen en schonk nog eens in; doch te midden van zijn werk hield hij op en bemerkte:

‘Maar ge ziet er zoo zonderling uit; gewoonlijk zijt ge zoo niet! Er scheelt dus iets?’

‘Meester,’ antwoordde Everaart met toege-

nepen gorgel, ‘ik kom u spreken over 't geheim der smis!’

‘Hola! hola!’ kreet de oude man verschrikt en sprong weder op; ‘niet te haastig!’

Hij stapte opgewonden heen en weer, kwam slechts, na eene lange poos, terug en verzocht:

‘Laat ons eerst nog eens drinken.’

Ze deden het; doch dit scheen op den bejaarden man geenen invloed meer uit te oefenen; integendeel, 't was of geheel en al zijne halve bedwelming week.

‘Ik weet, wie de schuldige is!’ prevelde Everaart.

‘Ge weet het!’ riep Valcke uit en hij stak de hand als een open boek in de hoogte. ‘Ge weet het, ge kunt het bewijzen dus!’

‘Ik heb bewijzen!’

Eene wijl bleef de oude roerloos, als verpletterd; vervolgens droeg hij de bokaletjes van de tafel en beefde zichtbaar. Toen de tafel ledig was, verwijderde hij den zetel en zette zich op eenen stoel.

‘Gij hebt bewijzen!’ herhaalde hij. ‘Ge kunt dus aantoonen, wie de plichtige is!... Luister: jaren en jaren heb ik gezocht; soms heb ik de hand aan zijnen kraag willen slaan en roepen: hier is de moordenaar! 's Nachts, dikwijls, heb ik niet geslapen en dan zag ik hem! Honderden malen heb ik gezegd: wil ik? Maar ik dacht aan de schande over de smis en deed het bijgevolg niet! Uw vader zou gestorven zijn en dus zweeg ik! Hebt ge wel nagedacht, eer ge den mond opent? Wat ik veronderstel, rust hier in mijn hart, als in een graf! Dus overweeg wel. Wilt gij spreken? Hebt gij aan al de gevolgen gedacht? Ware het niet beter alles te vergeten?... Wilt ge toch spreken?...’

‘Ik wil!’ sprak Everaart besloten.

‘Bijgevolg zal ik luisteren!... Doch wacht een weinig... Hier, op het dorp, heb ik geheel mijn leven doorgebracht; ik dacht, dat ik alles uitvoerde, wat ik mocht of kon... Gij zijt gekomen... hebt mij onttooverd... Gij, zoo jong, ik, zoo oud!... Neen, zonder ontroering zal ik den naam niet vernemen, die mij melden zal, of ik mij steeds misgreep; of dus heel mijn leven eene dwaling is geweest!... Spreek nog niet!...’

Hij zag den jongeling strak aan en, na eene lange poos, vroeg hij aarzelend, met trilling in de stem:

‘Veyt?’

‘Neen!’

De oude trok zich achteruit, klemde de handen aan de slapen en zijne oogen verbreedden.

‘Ongelukkige... gij beschuldigt dus... uwen vader!...’

‘Neen! Duizendmaal neen!’ kreet Everaart. ‘Hoe durft gij dit vragen?’

‘Wie dan? Verklaar u!’

‘Jaak!’ riep Everaart met scherpe stem. ‘Jaak, de neef mijns vaders, een Vanderlaen, Jaak!’

‘Nooit!’ zegde de oude meester.

‘Lees!’ vervolgde Everaart in de uiterste opergewondenheid. ‘Lees!’ Hij greep de brieven en reikte ze den bejaarden man over.

Toen deze ze aangenomen had, wendde hij den rug naar Everaart, zoodat de jongen zijne trekken niet kon ontwaren...

Reeds lang had Valcke alles gelezen en nog bleef hij roerloos zitten zonder het gelaat te laten zien.

‘Welnu?’ vroeg Everaart, zijn ongeduld niet langer meester.

‘Kom morgen terug!’ verzocht de andere. ‘Hoe vroeg ge hier ook klopt, ik zal u verwachten.’

En daar Everaart, teleurgesteld, bleef, voegde de man er bij, zonder het hoofd om te wenden:

‘Trek de deur achter u toe!... Goeden nacht, Everaart; tot morgen dus!’

De jongeling vertrok en 't waren voor hem lange uren, die volgden.

En toen al de planten nog nat stonden van den dauw, de populieren dikke druppels afschudd'en en de zon bloedrood, als eene ontzaglijke schijf, boven de kimme rees, leven en licht over de ontwakende aarde zendende, klopte Everaart aan de woning van meester Valcke.

Deze zelf kwam openen en 't scheen, of het slechts zoo even was, dat hij Everaart verliet.

‘Goeden dag, meester!’ sprak de jongeling.

‘Goeden morgen, Everaart!’ klonk de wedergroet.

‘Hebt gij niet geslapen?’

‘Ik zal het gedurende den voormiddag doen!... Laat ons in deze kamer gaan; de meid zal zoo aanstonds opstaan en in de keuken komen: we zouden er dus niet vrij zijn.’

Ze traden in een klein vertrek, waarvan de wanden van onder tot boven met zijne verzameling knoopen bezet waren: al de legers onzer eeuw waren daar vertegenwoordigd.

Valcke verzocht Everaart bij eene tafel plaats te nemen.

‘Welnu, meester, wat denkt ge?’ vroeg de jongeling ongeduldig.

‘Veyt is hier niet plichtig misschien.’

‘En Jaak?’

‘Jaak misschien ook niet.’

Everaart kon eenen kreet niet bedwingen.

‘Luister,’ verzocht de oude, ‘ik moet lang spreken; ik heb al mijne en al uwe aandacht noodig; onderbreek mij dus niet.

Het ware te lang alles te verhalen; maar ik heb steeds het geheim der smis met de verdwijning van Willem Vergauw verbonden.

Er is op 't dorp slechts eene misdaad gepleegd. Spreekt men van eenen schuldige, dan, mag men veronderstellen, moet het met die misdaad betrekking hebben...

Hoor, wat ik gedacht heb. Ik had verondersteld, dat Veyt hier zijne fortuin gestolen of onrechtvaardig verkregen had; hij schrijft uit den vreemde, dat hij geld wint, als slijk; bijgevolg kan hij wel daar zijnen rijkdom verkregen hebben.

In het nieuwsblad stond eenige dagen na den moord: “men heeft een vuilen kerel gezien met eene slordige, gescheurde jas.” Nu is Veyt de zindelijkheid zelve en draagt steeds 'nen zuiveren, blauwen kiel; ik mocht dus denken, dat juist, om die woorden in de gazet, uw oom nu zoo zindelijk is. Maar - Veyt is hoovaardig, is rijk, is het dus niet natuurlijk, dat hij zich goed kleedt?... Hij valt echter niet gaarne in 't oog; bijgevolg draagt hij slechts 'nen kiel, die nochtans bijzonder fijn is...

Op het oogenblik van den moord was Veyt in Frankrijk; hij kan dus moeilijk hier de misdaad komen plegen zijn. Jaak echter verbleef in de naaste stad en kon bijgevolg in den nacht gemakkelijk komen.

Veyt heeft steeds zich zelven geholpen; hij kent het geheim; hij heeft er dus alle mogelijke voordeel uitgetrokken, om den smid geld af te persen.

Uw arme vader zou liever gestorven zijn, dan eene vlek op de smis te laten kleven; bijgevolg zal Veyt zijne eischen zoo hoog mogelijk gesteld, zal hij straffeloos uwen vader gemarteld hebben...

De smid heeft nooit gesproken, hoe hij u ook beminde, nooit u het minste medegedeeld; bijgevolg moet Veyt het hem verboden hebben, zoo als alles het klaar aanwijst.

Uw vader verklaart Jaak plichtig; Veyt noemt hem een ellendeling; bijgevolg is Jaak in den moord betrokken, te meer daar hij vluchtte om schande en gevang te vermijden.

Op de plaats, waar de doode Knock lag, heb ik eenen knoop gevonden; - ge weet wel den knoop in het doosje! - ik heb hem in de smis getoond, zonder te verklaren, hoe ik hem bezat. Zulke knoopen had Veyt gedragen; dus mocht ik veronderstellen, dat Veyt hem daar verloor, te meer daar niemand op 't dorp zulke knoopen droeg. Doch - laatst is Jaak in de smis geweest; door u achtervolgd heeft hij radeloos, doornat, bij mij eene schuilplaats gezocht. Hij dreigde in onmacht te vallen; ik hielp hem dus uitkleeden; onder zijne arme vest, droeg hij een versleten, ellendig lijfrokje met allerhande knoopen, en daar was juist zoo een, zoo als ik er eenen vond; dus kon ik besluiten trekken. Jaak heeft vroeger wellicht ook zulke knoopen gedragen; dus kan de gevondene ook van Jaak komen... Komt hij van uwen neef, dan is deze eens te meer de plichtige...

Dat hij voor u wegvluchtte, bewijst, dat hij iets vreesde; dat zijn geweten niet rustig is...

Jaak leefde in de stad in gezelschap van jonge heertjes, die met hem spott'en, doch waarmede hij veel geld verteerde. Wellicht had hij schulden en daar hij uiterst zwak van karakter was, zal het niet moeilijk geweest zijn hem tot eenen gevaarlijken stap over te halen. Hij zal zich dus, als werktuig, laten gebruiken hebben...

Luister nu, wat ik denk; ik heb er lang over nagedacht en meer voor dan tegen gevonden; dus spreek ik.

Jaak is met vreemden naar de hoeve gekomen; hij alleen was er gekend en heeft zich onder het een of ander voorwendsel de deur laten openen. Zoo heeft men zich van Vergauw meester gemaakt. Knock, vroeg en laat in de herberg, zal onder het naar huis trekken een buitengewoon gerucht gehoord, de oorzaak opgezocht en de booswichten verrast hebben, die hem den kop hebben gekloven...

Het is echter slechts eene veronderstelling; dus kan ik dwalen.

Volg mij goed.

De moordenaars hebben 't lijk van Vergauw, die volgens mij vermoord werd, medegenomen en dat van Knock achtergelaten, om dus het vermoeden op dezen te laten rusten.

Uw vader is niet aanstonds met de plichtigheid van Jaak bekend geworden en heeft hem bijgevolg niet eerder kunnen dwingen 't land te verlaten.

Veyt heeft, vóor de vlucht, of misschien om een stilzwijgen af te koopen, eene som geld moeten verschieten; dus hebben de medeplichtigen van

Jaak met dezen de opbrengst der misdaad niet gedeeld...

Welke zijn die medeplichtigen? Leven ze nog?

Drie maanden na den moord is Jaak vertrokken; voor onbekwaamheid, volgens men beweerde, henen gezonden door den notaris; dus viel er geen vermoeden op den ongelukkige...

De notaris is nu dood en kan ons dus geene inlichtingen meer geven.

Kost wat kost moeten wij bijgevolg Jaak zelven ontdekken.' . . . . . .

Toen Everaart, te midden van den voornoen, zich huiswaarts begaf, stond het vast in zijne overtuiging:

'Jaak is schuldig aan den moord!'

En de jongeling dacht:

'Ook vader, ellendige Jaak, hebt gij ten grave geleid!'

En de oude meester, alléen gebleven, murmelde:

'Veyt, Veyt, niettegenstaande uw dik lichaam, alsof ge nooit de wroeging gekend hadt, heb ik het honderdmaal op uw aangezicht gelezen; uwe ontsteltenis bij het zien van den gendarm, bij den barbier, bewijst het eens te meer en ik herhaal het:

Hebt gij hier geene misdaad gepleegd, dan deedt gij het elders! Veyt, gij zijt een booswicht!...'

III.

Elken morgen, eer de zon den rand harer gloeiende schijf boven de kim vertoont, vóor de eerste leeuwerik jubelend opstijgt, wanneer de nachtkoelte nog de aarde omhult, verlaat Everaart het bed.

Hij opent het venster en staart in den mist, die eene zilveren gordijn om huis en geboomte hangt, over de slapende baan tusschen heggen en hout drijft en traant aan elk blad, aan elk grashalmpje...

Na eene poos daalt de onderwijzer beneden en dwaalt door de velden, waar niets ruischt of zucht, tusschen de hooge rogge en tarwe, die hunne aren buigen onder 't gewicht van den dauw.

Schoon, indrukwekkend, plechtig is het daar buiten, wanneer alles, in stilte en rust bedolven, wacht op den eersten groet der zon...

In eens loopt er als eene rilling door 't geschapene, de rand eener wolk in 't oosten ontvlamt, eene vink laat haren schellen morgenzang hooren en plots spatten, in onnoemlijke pracht, de eerste zonnestralen van 't gloeiende oosten weg, doorklieven en dunnen de nevelen, en, onder den eersten machtigen indruk, doorstroomt trillend leven en bezieling de ontwakende natuur.

Het licht vervult het aardrijk, en kleurt alles lieflijk en rein met de betooverendste schakeeringen; de nevelen verblauwen in de onmetelijke ruimte.

Daar ligt het dorpje, met zijne blanke geveltjes en zijnen molen op den heuvel. Weldra klimmen kronkelende rookwolkjes uit de schouwen; in de smis verheft zich het geklinkklank op 't aanbeeld, en daarna volgt het douwdouw van den wever.

Nu galmt het klokje op den kerktoren; de zon is boven: 't is dag!

Nelleken slaat de luiken van den *Molen* open.

Langs de nog natte paden en wegen begeven de werklieden zich naar de hofsteden hunner meesters, om er het dagelijksch werk aan te vatten.

Daar verschijnen de jongens van den barbier Snep, met de springende en huppelende geiten, om ze langs den baan te laten grazen, eer de school aanvangt.

Jef, de knecht van kleermaker Ward, steekt het hoofd door het gevelvenster en speelt op de tromp, als tot eene vroolijke begroeting van 't leven.

En later klinkt opbeurend het heldere lied der frissche deernen van mulder Bert, op den boomgaard of op het achterhof.

O zalige tijd van jeugd en liefde!

Hoe gelukkig voelde Everaart zich, met zijne dichterlijke ziel, in die stille eenzaamheid!

De jongeling beminde allen op het dorp en zou immer tijd en rust voor elkeen veil hebben. En wanneer hij daar alléen voortstapte, met de milde natuur om zich heen, die bron van alle zoete aandoeningen, wanneer hij reine wonne en wellust breed door de aderen voelde stroomen, dan wenschte hij iedereen met bewondering en liefde te kunnen bezielen voor al de poëzie, die het rustige dorpje omgaf...

Hoe zalig het geboorteplekje in de zon te zien liggen, als een tooververblijf met malsch gebladerte, loof en groen, dat hier tot machtige tuilen zwol, ginder neerdaalde tot bij den rand eens vijvers of

verder, in grillige wendingen, over de twee heuvels voortrolde...

Hoe prachtig het te aanschouwen, wanneer de geluiden van den dag één voor één wegstierven, de schaduwen zich weemoedig over de stille baan in onafzienbare lijnen uitstrekten, de zon wegdaalde en de laatste purpere tint in de kruinen der boomen wegsmolt...

Ja, onder de dorpelingen bezaten er velen een liefderijk, goed hart; rechtzinnig en openhartig, ruw openhartig zelfs waren ze; doch hun arme geest liep op zoo een eng spoor, en zoo nauw begrensd was hun gezichteinder.

Hoe en waar zouden ze ook hunnen gedachtenrijkdom vergroot hebben! Met verlichte vreemdelingen kwamen ze schier nooit in aanraking en 't was reeds lang, o zoo lang! dat iemand er, onverpoosd, eenen onverbiddelijken oorlog tegen het gedrukte woord voerde.

Zalig zijn degenen, die eenvoudig van geest zijn, want zij zullen den Heer zien!

Everaart echter ontving, geregeld, twee vlaamsche nieuwsbladen en schafte zich vele boeken aan; zijne lezingen vervulden hem met gloed voor zijne dierbare moedertaal!

De jongeling liet ook niets voorbijgaan, wat den leeslust bij anderen kon opwekken.

Hoe dikwerf reeds, toen 's avonds de buurt vertrouwelijk vóor de deur van den *Molen* gezeten was, had hij zulke roerende geschiedenissen verteld, dat het een of ander meisje met tranen in de oogen uitriep:

‘Maar, meester, waar haalt gij dat alles? Hoe schoon! Ge zoudt 'nen mensch doen schreien!’

De jongeling was verwonderd, hoe de eenvoudige deernen gemakkelijk alle fijnheid vatt'en; hoe gevoelig en teeder van gemoed ze waren; hoe mannen en vrouwen in geestdrift konden ontvlammen voor alle edele daad, en medeleefden, toen hij verhaalde van vechten en strijden, van opstaan tegen dwingelandij, van het bloed vergieten voor taal, recht en vadergrond!

‘Ja,’ dacht hij in wilden hoogmoed, ‘nog vloeit, door hunne aderen, het bloed van het Vlaamsche volk, dat eens de wereld verbaasde! Dat vlaamsche volk, dat nu in zijn eigen land dagelijks beschimpt en bespot wordt... Och, dat ze maar voort gaan met den leeuw met speldeprikken te tergen, hem uit te dagen met laffe aanvallen, eens zal hij de manen schudden en willen, wat is recht en winnen, wat hij wil!

Neen, het volk van den leeuw zal men van de wereldkaart niet vagen!’

Hoe vele zijner begoochelingen zouden later niet één voor één verdwijnen, om nooit terug te keeren.

Eens had de overtuigde jongeling, weer in de avondschemering, zijne aanhoorders geboeid gehouden, en toen allen eene wijl in mijmering waren gebleven, antwoordde hij, op eene vraag van Nelleken:

‘Waar ik dàt vind? In de boeken. Die kunt gij ook lezen: morgen zal ik er u een brengen, dat eene geschiedenis bevat nog schooner dan die, welke ik zoo even verhaalde. Het heet: *de Leeuw van Vlaanderen!*’

En in begeesterde taal legde Everaart uit, wat

voor een volk het Vlaamsche volk vroeger was, hoe het voor taal en zeden te wapen snelde, en met hand en tand den vadergrond verdedigde...

De toehoorders juichten, in vervoering, met den spreker mede. O neen, ze wisten het niet, dat ze zoo een heerlijk verleden hadden! Nog nooit had men er hun over gesproken. Ja, daar waren ze fier over!...

Zoo zouden ze ook doen; ja, zoo zouden ze doen! En de mannen bezwoeren het met krachtige eeden!...

'O! kwame er een leider,' overwoog Everaart, 'die met zijn woord geestdrift in al de vlaamsche harten ginge ontvlammen, het volk scheiden van de leliaarts - zooals onder Breidel en De Coninck - van die baatzuchtige leliaarts, die zich de taal schamen, welke hunne voorvaderen spraken, toen ze aan de vorsten geboden, dan...'

Doch, helaas, wie houdt nu de harten geboeid in 't arme Vlaanderen!

Dat een gebiedend woord uit den *stoel der waarheid* klinke, dit woord zal duizenden naar roer en spa doen snellen voor - geloof en God! Wee dan hen, die niets deden, om den Vlaming te verlichten! Wee! wanneer de noodklok door de Vlaamsche gouwen zal klinken op al de torentjes, die nu zoo rustig tusschen het groen liggen!...

Dan zal bloed den grond verwen!

Everaart had reeds eenige boeken in den *Molen* geleend, en was vreugdig geroerd, toen hij vernam, dat de meisjes uit de buurt, des zondags na de vespers, op den boomgaard of in de stille kermiskamer

der herberg samenkwamen, om er de boeken van den jongen meester te lezen.

Eenige dagen later verzochten de vriendinnen aan Everaart, - wanneer er iets schoons zou verschijnen - hun het middel aan te toonen, om het te verkrijgen. De deernen legden hun spaargeld bijeen en na de lezing moest het lot beslissen, wien het werk toebehoorde...

‘Men zegt zoo vaak: ons volk leest niet! Wie tracht het den leeslust in te boezemen?’ vroeg Everaart zich af.

Alles ging dus goed van die zijde: de boeken verspreidden zich in de huisgezinnen!

Maar zou er geen onweer losbreken?

Laatst had de heer onderpastoor eene geweldige preek tegen alle nieuwigheden gehouden, waaronder gewoonlijk een helsche list des duivels schuilt. Men moest zich mijden voor die lieden, die vrijdenkers, welke zich, in hunnen hoogmoed, boven hunnen geestelijken herder verheven achten en dezes werk willen verbeteren, alsof een dienaar van God niet wist, wat best, aan de zielen past...

Een woord vooral, in die aanspraak had de dorpelingen getroffen, hun klaar aangewezen, dat de uitval tegen den nieuwen meester gericht was; 't was eene bespottelijke, kleingeestige zinspeling:

‘Die mannen met baarden!’

Want Everaart liet nu zijnen donkeren baard wassen, die zijn gelaat ronder maakte en hem een heel mannelijk voorkomen gaf.

‘Bah!’ dacht Everaart spottend; ‘de Kerels droegen ook 'nen baard!’

Sedert Everaart meester Valcke vervangen had, was het getal leerlingen in de school reeds verdubbeld. De goede faam van den nieuwen onderwijzer verspreidde zich snel; jongens en meisjes, die - op afgelegen hoeken wonende - vroeger naar naburige gemeenten trokken, kwamen nu naar het dorp.

Everaart genoot menig troostend oogenblik en zag, met zoet verlangen, den dag te gemoet, dat men hem eenen helper zou toevoegen.

De jongeling betreurde het echter diep, dat zoovele kleinen hem met het naderen van den oogst verlieten. Reeds toen men het gras binnenhaalde, bleven ze weg. Ze liepen met eene raak langs de straten en verzamelden het hooi, dat van de hooggeladen wagens viel, welke heel den dag, uit de weiden komende, voorbijvoeren.

't Was er toch zoo vroolijk, buiten, voor de snaken; ze mochten barrevoets door 't warme zand der baan loopen; langs alle wegen, vóor elke deur lagen de stengels van het koolzaad te drogen, tusschen het geurende gras; de guiten speelden en draafden, tot het donker werd, zich nauwelijks den tijd gunnende om te eten. Met 'nen boterham voor avondmaal wipten ze de baan op, de lange dagen niet lang genoeg vindende, en ze ontdekten ook al eens een middel, toen het heel duister werd, om de kersen, die zoo schoon rood gedurende den dag in 't loover gloeiden, te rooven. Wat heil, in het genipt, op de boomgaarden te sluipen, vol angst en vrees in de takken te klimmen, bevend en toch met hemelsch genot, de zakken vol te plukken met de sappige, verlokkende vruchten...

Everaart maakte het, van zijnen kant, in de school zoo aangenaam mogelijk; maar heel zeker was het toch, dat zoodra de volle oogsttijd aanbrak, hij nog meer kweekelingen verliezen en ze niet weerzien zou, eer de laatste aardappels binnen waren.

De schooluitwijkelingen liepen de velden af en vielen, als een troep hongerige musschen, op alles wat hier of daar bleef liggen, nasleurde, of verloren zou gaan...

En zoo werden ze ook, vóor 't einde van den zomer, heel behendige, kleine dieven en keerden in de school terug met eenen heelen hoop ondeugden. Zeer veel hadden ze vergeten van het vroeger aangeleerde; doch ze konden, als vergoeding, opperbest barmvuurmaken, kikvorschen de huid afstroopen, of ze opblazen, honden en katten najagen, zwemmen als otters,tabak rooken als oud-gedienden en andere kunstjes meer. Hoe jammer, dat de meester naar al die dingen niet vroeg...

En wat Everaart, tegen het schoolverzuim, bij vele ouders ook inbracht, het beteuterd antwoord luidde steeds:

‘We zijn arm, meester; we hebben veel kinderen, aan wie wij met moeite den kost kunnen geven!... Ze moeten toch iets verdienen!’

Dit laatste was maar al te waar: in al de hutten des dorps kwam op tafel, gedurende een gansch jaar, geen tweemaal, anderen kost, dan aardappelen, karnemelkpap, brood, flauwe koffie en eenig zeldzaam, slecht bereid groensel.

Vaak had Everaart, 's avonds, de kleinen gezien, die vader en moeder na 't werk te gemoet snelden, toen deze, 's middags op de hoeve, varkensvleesch

hadden ontvangen en een deel, uit den eigen honger onttrokken, ongemerkt verborgen hadden.

Dan klonk het uit den mond der juichende kinderen:

'We hebben vleesch gegeten! Wij hebben vleesch gegeten!'

Arme, arme schepsels!...

Er waren kleine dorpen, waar des zomers geen enkel leerling overbleef in de school, welke men drie, vier maand per jaar moest sluiten.

Everaart had zich persoonlijk bij al de ouders zijner kweekelingen begeven. Bij de heel behoeftigen had hij niets bekomen, bij de anderen was de uitslag beter geweest: hij wist reeds, dat hij de kinderen zou bewaard hebben van den kleermaker Ward, van den schoenmaker Jan, drie der jongste van Rik den kerkbaljuw, twee van barbier Snep, benevens een zestal van eenige rijke boeren...

Everaart verwachtte, voor het naaste jaar, veel goeds van dit eerste voorbeeld en zou, onverpoosd, alle pogingen inspannen, om de ouders tot opoffering, hoe moeilijk ook, te bewegen...

Het was eene oude gewoonte op Voorde - wanneer de begoede lieden een varken slachtten, of wafels en boekweitkoeken bakten, of de appelen en peren inoogstten - den meester, als geschenk, er een deel van te dragen. De eerste maal ontving Everaart deze bewijzen van genegenheid met dankbaarheid; doch zegde tevens, op omzichtige manier, om de arglooze gevers niet te kwetsen, hoe hij stellig besloten had de naaste maal niets meer te zullen aanvaarden. Alle kinderen waren hem even lief;

voor geen enkel kon hij meer doen, dan hij deed. Hoe griefde het de ongelukkigen, wier ouders te arm, te ellendig waren, om ook iets aan ‘hunnen meester’ te kunnen dragen...

‘Hij neemt niets meer aan, omdat hij merdjie te fier is!’ had Ivo, de zoon van boer Ghijs in den *Molen* gezegd. De ruwe jongeling voedde zekeren geheimen wrok tegen den meester, daar deze in het geheel van zijn gezelschap niet meer hield en door zijne handelwijze toonde, dat hij onbeschoftheid en dronkenschap ten hoogste afkeurde...

Schier dagelijks begaf Everaart zich naar de smis, de eens zoo geliefde woon, die nu als koud en dood lag.

Gelukkiglijk had de jongeling niet eens in de trekken zijner moeder kunnen lezen, dat ze iets van den roof der papieren uit de kleerkas vermoedde.

Ze ging en kwam, steeds half verstrooid, soms iets binnensmonds mompelende, andermaal gebeden prevelende; geen duidelijk woord kwam over hare lippen, 't zij om heilige spreuken te laten hooren, of die lieden te verachten en te veroordeelen, die niet, elk oogenblik van het leven, aan dood en oordeel dachten. Nooit vond ze een hartelijk woord voor haren zoon en vaak vertoefde deze uren onder hare oogen, zonder dat ze hem zelfs aangezien had, noch scheen bemerkt te hebben.

Everaart bleef steeds geduldig en bekloeg zijne arme moeder; meermaals trachtte hij eenen vonk in haar hart te krijgen - vruchteloos. Was het niet, of de dood ze hem reeds ontrukt hadde, toen ze daar, lijdzaam, haar werk verrichtte, of bij 't ven-

ster gezeten, met 'nen grooten bril op den neus, uren lang in een dik kerkboek las?...

Ze werd nog bleeker en magerder dan vroeger en een droge kuch doorgroef hare borst, schudde hare longen. Nauw en gespannen, als altijd, was ze steeds in hare kleederen; doch nu droeg ze deze schier tot op den draad versleten en in het geheel niet zuiver meer. Ze voedde zich met slechten kost en wilde van geenen geneesheer weten.

‘Wanneer haar uur gekomen was en de Heer haar riep, zou ze, met vreugde, het huis van haren Vader ingegaan zijn!’

Dikwerf reeds bracht Everaart iets lekkers mede; doch ze gunde het, in 't algemeen, zelfs geenen oogslag. Door Dries echter vernam hij, wat met het geschenk gebeurde.

's Zondags, na de vespers, was de smis eene verzamelplaats der kwezels van 't dorp geworden. Ze zaten er rond de tafel met hunne flauwe oogen, fletse wezenstrekken, hangende onderlip, en ze bekloegen samen de boosheid en goddeloosheid der wereld. Ze lazen nu en dan een gebed en ondertusschen vertelden ze elkander het nieuws van de week, waardoor het nog meer bleek, hoe goddeloos sommige lieden zijn en alle straf en onheil verdienen. Men dronk om vijf uren koffie en daarna bracht moeder het geschenk van Everaart op, dat men at met een druppeltje kriekgenever, waarvoor men uitlegde. Zoo ging de eerwaarde vereeniging voort, tot het duister werd en de eene tronie langs hier, de andere langs daar trok, luisterende en afspiedende aan elk venster, aan elke deur om reeds nieuws voor de volgende week in te oogsten.

Nu stond het bij Everaart vast, dat Jaak alléen het geheim kon ontsluieren, dat jaren lang reeds zoo loodzwaar op de smis woog en nog over het graf van den eerlijken zwoeger op het kerkhof hing.

Begaan met het leed van den jongeling, ook om een doel in het bestaan te hebben, zou meester Valcke alles inspannen, noch tijd, noch moeite sparen, om de waarheid te ontdekken...

De oude pastoor had, vóor des smids dood, eenen brief aan Jaak geschreven. Valcke bekwam in de pastorij het adres van den weggevluchten neef - adres, dat deze gegeven had, toen hij voor de eerste maal bij Jan Vanderlaen terugkwam. Jaak woonde in eene grensstad van Frankrijk.

Valcke begaf er zich henen, vol hoop en moed, tot alles bereid.

't Was in eene groote katoenfabriek, waar honderden werklieden het brood wonnen, dat hij terecht kwam.

Hij schelde en een kleine, oude poortier, gebogen en gerimpeld, met ongeschoren, witten stoppelbaard en loerend oog, opende. De deurbewaarder duwde, als groet, met den wijsvinger op de kwastmuts, welke hij van het hoofd niet nam.

Wat verzocht mijnheer? Waar Jaak Vanderlaen was? Jaak! Dat mocht de duivel weten! Verdwenen! Met pak en zak vertrokken! Of hij aan niemand medegedeeld heeft, waar henen? Aan wie? Wie zal ook nieuwsgierig zijn te weten, wat hij in den kop heeft? Of hij geenen vriend had? Ja, hier in de straat, n° 33.... Ja. in n° 33, ook een vlaming, zoo dwaas en dom, als hij, en daarbij een dwarsdrijver! Nu zal het zeker alles zijn? Mijnheer heeft

daar maar te gaan en niet meer terug te keeren; de poortier wil met Jaak niets meer te stellen hebben. Mijnheer moet voor zoo'n kerel den tijd der lieden niet komen stelen en niet meer komen klinken; men zal niet openen...

De stoppelbaard vertrok, grollende en knorrende; zijne stem, reeds onaangenaam, was het nog meer geworden, toen hij aan de doening van Valcke bemerkt had, dat er geene fooi zou vallen...

Op het aangeduid nummer stond een huisje, met een klein hofje er vóor. De meester ontsloot het hek en klopte op de huisdeur. Een kaalhoofdig man, met een houten been, kwam openen; hij had een breed, bolrond aangezicht, met kleine oogjes en een wipneusje. Op de vraag of Jaak daar niet verbleef, werd de man bleek, verzocht ontsteld Valcke binnen te treden, liet zich daarna op eenen stoel vallen, en staarde verwonderd den meester aan.

'Zet u ook, mijnheer,' verzocht hij na eene poos. 'Kent gij Jaak?... Heeft u iemand gezonden?'

'Ik kom Jaak spreken!'

De man blikte nog verbaasder op.

'Jaak kende niemand, mijnheer,' sprak hij, na nog eene wijl zwijgens; hij praatte daarna voort en men zag, dat het hem goed deed, zijn hart eens te ontlasten.

'Nooit heeft iemand van ginder naar Jaak gevraagd,' vervolgde hij. 'Jaak kende mij en dat was hem ook genoeg. Ik ben een houtdraaier, mijnheer, maar ik kan schier leven zonder dat, mijnheer, en daarom kunnen ze mij niet lijden, en verachten ze mijn werk. Dan is Jaak mijn vriend geworden. En wanneer hij vrij was, zat hij uren en

uren bij de draaibank, in 't kamertje hier achter, vol bewondering, mijnheer. Ik heb nog nooit 'nen mensch gevonden, mijnheer, die zooveel verstand had van den draaiersstiel, mijnheer, die mijn werk kon waardeeren, mijnheer... maar wanneer er iets scheelde, zei hij het ook. Wat gaf ik nog om 't oordeel van de anderen: ik wist dat mijn werk goed was... Ik zal 't u zelf laten zien, mijnheer...'

Hij begaf zich in het achterkamertje en bracht eenige voorwerpen mede, die hij vervaardigd had en tot geen gebruik schenen te kunnen dienen. Hij zag den meester vorschend aan; deze knikte goedkeurend; doch zeker met geene overtuiging genoeg, want de andere voegde er bij:

'Eén gebrek slechts, mijnheer, dat zei Jaak mij: een weinig de rechte lijn vergeten, maar voor 't overige volmaakt... En Jaak mag men gelooven...'

Hij droeg de voorwerpen terug en vervolgde:

'En daarbij werk ik goedkooper, dan wie ook...'

Hij voelde, dat er hem iets ontbrak, zeker geene goedkeuring genoeg, en viel zich zelven in de rede met de vraag:

'Maar zijt ge een vriend van Jaak?'

Op het bevestigend antwoord voer hij, weer heel gerustgesteld, voort:

'Jaak hield bijzonder veel van mij en vroeg naar niemand anders hier, mijnheer; want de wereld was hard voor hem. En hij zette zich, mijnheer, wanneer er iemand in 't draaikamertje kwam, in dat hoekje, mijnheer; zoodat men mij soms vroeg: zit daar iemand, Pierre? Ja, de duivel, antwoordde ik en toen lieten ze Jaak in vrede. En wanneer deze daar was, mijnheer, kon ik werken tot middernacht

en dan trok hij naar zijn zolderkamertje bij Tilier...'

'Bij wie!'

'Bij Tilier, mijnheer, de poortier der fabriek, hier in de straat, mijnheer; Jaak had er veel, veel van te lijden. Hij was de knecht van dien man en deed het allerlastigste werk, doch beklaagde zich niet, mijnheer. 't Was zoo wel voor hem, beweerde hij; 'k heb hem nooit van gedacht kunnen doen veranderen... En nu kom ik aan 't einde, mijnheer...'

En de stem van den man veranderde sterk, klonk met eene trilling er in.

'Laatst is Jaak voor eenige dagen verdwenen, plots, onverwachts! Dan is hij voor 'nen dag weergekeerd en we hebben van elkander voor altijd afscheid genomen, mijnheer... We zullen elkander nooit meer zien, nooit...'

De ontroerde houtdraaier haalde eenen grooten, rooden zakdoek te voorschijn en duwde er eenige tranen mede weg, eer hij voortvoer:

'Jaak is gekomen, heel bleek, ziekelijk en hij vroeg:

Pierre, indien ge mij verloort, zoudt ge veel verdriet hebben?

Ja, dat wist hij wel, mijnheer.

Pierre, wat ik ook wil, ge moogt niet neen zeggen en ge moogt mij niet ondervragen.

Dat heb ik ook niet gedaan, mijnheer.

En dan zei hij, en hij schreide al in eens:

Pierre, nu ben ik dood voor u! Ik zal vertrekken, we zullen elkander nooit meer zien...

En ik voelde wel, dat het zoo wezen moest! Ik heb hem de hand gegeven en mij dan weer neergezet; en later is hij mij ook zoo de hand komen

drukken; en dat hebben wij dikwijls gedaan. En we zijn daar een uur zonder spreken gebleven... Er viel niets aan te veranderen, mijnheer...

Ik zal om negen uren vertrekken, zei hij.

En dan heb ik iets gedaan, waar ik fier op ben, mijnheer! Ik heb hem bij den arm genomen, mijnheer, hem in 't achterkamertje geleid. Daar zat hij weer in zijn hoekje en ik op de draaibank. Nog nooit heb ik zoo goed, zoo volmaakt goed gedraaid, mijnheer... Nog nooit zoo 'nen staaf, als toen, heb ik gedraaid!.. En ik heb hem in twee gedeeld... Elk eene helft, mijnheer... Daar hangt de mijne, onder dat glas, daar... En 't sloeg negen uren, mijnheer... We zijn beiden beginnen schreien, mijnheer... en 't deed me goed, mijnheer; ik had daar zoo een afgrijselijk pak... Hij is daarna weggegaan, maar ik heb hem eerst gezegd:

Jaak, ge zijt altijd eene brave, arme ziel geweest en 'k zal u steeds gedenken!

En toen hij de deur uit was en deze gesloten had, kon ik schier mijn woord niet houden. Ik liep buiten en zag hem door 't venster loeren. Doch we hebben elkander niet gesproken, en nu zal zulks ook nooit meer voorvallen, mijnheer...'

De houtdraaier weende.

'Maar wanneer ge Jaak ontmoet of ontdekt,' vroeg de meester, na eene wijl des mans droetheid geëerbiedigd te hebben, 'zult gij mij verwittigen?'

'Zijt gij Jaaks vriend niet?' vroeg de houtdraaier met bitter verwijt. 'Mijnheer, voor mij is Jaak dood, zoo wilde hij het... En kwame hij weer, daar vóor mijne deur, ik zou hem niet aanblikken... Hij is dood, mijnheer!...'

Verders kreeg Valcke niets te weten. Hij begaf zich naar de *mairie;* doch niemand kon hem inlichten over 't nieuwe verblijf van Jaak.

Vóor zijne afreis stuurde de meester eenen brief aan den poortier Tilier, met een bankbriefje er in gesloten, en verzocht hem, indien hij Jaak ontdekte, het te laten weten aan meester Valcke te Voorde, België; men zou de onkosten voor opzoekingen, enz. vergoeden...

Doch tot nu was er slechts één brief van Tilier op 't dorp gekomen: dat men alles inspande, doch tot nu niets ontdekt had.

't Was een Julinamiddag en heet.

De school was gedaan; knapen en meisjes dartelden huiswaarts langs veld en weide. Everaart had de vroolijke bende uitgeleide gedaan en stond nu aan den *Molen*, bij de beek, waar het rad hing.

Lang reeds draaide dit niet meer; reeds van den tijd, dat Bert's vader zaliger den windmolen op den zuiderheuvel kocht.

Boven stak men gewoonlijk het schof toe, om water voor de koeien te hebben; doch wanneer de beek te hoog klom, liet men het vocht over het molenrad verspatten. Dit was in sterk eiken hout, doch zwart door ouderdom. Het was log en zwaar. en rustte er roerloos op zijne beroeste, ijzeren as. Het mos overgroeide het wiel op sommige plaatsen, vervulde verder alle hoeken en bekleedde de verbrokkelde steenen van weerszijden de kom. Dikke druppels vielen nog van de dwarsplanken in den helderen plas, waar de stekelbaarsjes voorbij schoten. Aan den hoogen gevel der woning, onder een

schaliënafdak, boven een zoldergevelvenster, stak de balk uit, langs waar men vroeger de vrachten ophaalde; nog hing daar een oude, ontvezelde, verkleurde reep. Nevens het molenwiel stond het lagere gebouw, waar vroeger de plettersteenen draaiden; nu diende de plaats tot stal voor het vee.

Vóor de herberg, die naar het noorden keek, strekte zich een klein plein uit, waardoor de dorpsbaan liep; doch, overal rond, verhieven zich reusachtige, oude olmen, die des zomers schier geen zonnestraal lieten doorschieten en het op den grond klam, vochtig en zwart hielden, met wat schaarsch gras of kleverig mos hier en daar...

't Was er klibberig bij vochtige dagen, doch frisch in volle hitte, als nu.

Boven de deur der afspanning pronkte een uithangbord:

IN DEN MOLEN, HERBERG, TAPT MEN

Boven deze woorden, door wind en regen bijna uitgeschuurd, was een kleine molen op eene soort van molhoop geschilderd; er nevens stond een man, met de voeten naar buiten, met eene trosslaapmuts op het hoofd, de pijp in de eene en den gaanstok in de andere hand. De dorpelingen, doch vooral de kinderen, herkenden in dat wezen den molenaar, bijzonderlijk aan zijn hoofddeksel. De man prijkte tusschen de kenteekens van zijn bedrijf: eerst den molen, aan de rechterzijde eene flesch, die hem tot over het hoofd reikte, en aan zijne linker een glas, dat hem tot aan de heupen kwam...

Daar verscheen een bevallig, jong meisje in het

zoldergevelvenster der herberg; 't was Nelleken.

Een echt schoon tafereeltje: de kloek gebouwde deerne, met de heldere, zwarte oogen en de twee kuiltjes in de wangen, daar boven onder het schaliënafdak, met de olmenkruinen overal er rond, en beneden, bij het zware rad, de droomende jongeling.

Nelleken had de mouwen tot boven de ellebogen opgeschorst en zoo bleven de dikke, ronde armen bloot; heur blauw lijfje liet den hals vrij en toonde hoe bevallig en krachtig deze aan het lijf zat, met eene zoo betooverende lijn, die van haar rood oortje in haren blanken boezem verloren liep.

Zij greep zich aan de regenluik vast, reikte het lijf voorover en den hals uit, om te bemerken, wat Everaart daar onder verrichtte. Dan bracht ze heel voorzichtig den arm vooruit, lachte hare witte tanden bloot en liet een stuk eener dakpan in het water vallen...

Everaart verschrikte, zag rond en blikte slechts op, toen hij eenen moeielijk onderdrukten lach boven zich hoorde. Daar ontwaarde hij de glinsterende oogen, de witte tanden, den blanken hals, den naakten arm...

Wat schoone deerne!

‘Nelleken, Nelleken, is 't zoo, dat ge werkt!’ riep hij spottend; zóo luidde de gewone berisping van 's meisjes moeder.

Ze strekte breed de vingeren harer kleine hand open en liet den binnenkant zien.

‘Doe eens, als ik; toon eens uwe meisjeshand,’ verzocht ze.. ‘Weet ge, wat Simon Knock zegde? Dat hij ook schoolmeester wil worden! Nochtans

de luiaard heeft reeds alle stielen aangevangen...'

'Spot met mijn werk niet, Nelleken,' gebood hij ernstig.

'Ik meende het ook niet; 't was om u te straffen, daar ge wel weet, dat ik zelden mijnen tijd verbeuzel... Rikje, de kerkbaljuw, en Snep...'

'Nelleken, Nelleken, is 't zoo, dat ge werkt!' klonk plots binnen, beneden aan de zoldertrap, moeders stem.

''k Vertel de naaste maal voort!' riep de deerne vroolijk lachend, groette Everaart en verdween...

De jonge meester stapte de brug over en volgde de beek, die het achterhof en den boomgaard van den *Molen* voorbijslingerde en, verder oostwaarts, vloeide tusschen boomen heesters en kreupelhout, met malsche kruiden en planten doorwassen.

Er was een licht windje opgerezen; de lucht overdekte zich met wolken en het bleef zoo heet niet meer: het werd hier aangenaam tusschen loof en groen.

Everaart haalde, uit den binnenzak, een boek van kruidkunde - hij legde zich toe op dit vak - en verdiepte zich weldra in het bloemenlezen.

Reeds een uur was hij in zijne bezigheid verslonden, toen hij, bij toeval opziende, plots verbleekte en daarna heelemaal rood werd.

Meiske naderde langs den eenzamen beekkant.

Ze droeg eene blikken kan aan den arm; ze keerde terug van de weide, waar ze boterhammen en thee aan de werklieden had gedragen.

't Was hier stil en verlaten bij de beek; heinde en verre strekten de rogge- en tarwevelden zich uit;

nergens was een mensch te zien. Van het dorpje ontwaarde men slechts een deel van den kerktoren, met de zwarte galmgaten, tusschen de olmen en populieren.

‘Nu zal ik spreken!’ besloot Everaart en voelde bij dit voornemen zijne aandoening klimmen.

Vaak reeds had hij de aangebedene ontmoet, heur onbemerkt een eind wegs vergezeld en ze verlaten zonder te durven gewagen van het liefdegevoel, dat hem bezielde; nu zou hij heel anders handelen...

Meiske was reeds dicht genaderd, eer ze den jongeling bemerkte en er vloog, op hare beurt, een gloeiend rood over hare wangen. Neen, had ze vermoed Everaart hier te zullen ontmoeten, ze zou 'nen anderen weg gekozen hebben. Was het niet of ze zich samen tusschen het koren, ver van het oog der menschen, verscholen hadden? Haar hart beefde in haren boezem met eene nooit genotene aandoening...

Hij voelde snel, den moed om heur zijne liefde te verklaren, verdwijnen. Neen, 't zou nu nog niet wezen!

Zij was dicht bij hem en, na schuchter gegroet te hebben, zou ze voorbijgaan.

‘Meiske,’ sprak hij in eens wanhopig, ‘ik zou u gaarne spreken!’

‘Hier?’ vroeg ze met trillende lippen en er lag als een zacht verwijt in hare stem.

‘Een woord slechts!’ vervolgde hij koortsig opgewonden.

‘Hier niet,’ bad ze en zij wees in de richting van het dorp.

Ze zett'en samen den weg voort, tot ze een voedpad bereikten, dat naar de baan op den heuvel liep.

Hij dacht ondertusschen na, op wat manier hij best zou verklaren, hoe hij het engelachtig Meiske beminde van toen ze nog een kind was en honderden zaken meer: het eeuwige lied der liefde!...

Hij loerde haar van ter zijde aan: hoe schoon was ze, met eenen wasem van eenvond en zielegoedheid in al hare trekken. Ze droeg eenen grooten, strooien hoed, waaronder zoo bekoorlijk het rood harer wangen uitkwam, zoo blank haar slanke hals. Een roode, wollen doek was over hare borst gekruist en de jongeling bemerkte, hoe, daar onder, heur boezem zwoegde, hoe iets diep weemoedigs door de lange, omgekrulde oogwimpers dreef...

En toen hij nog eens de oogen tot heur opsloeg, vloog als een gloed door heel zijn lichaam en dan uitte hij het groote woord:

'Meiske, ik zie u gaarne!'

Ze wendde angstig het weemoedig ondervragend gelaat tot hem; de kruik gleed van haren arm, hare trekken krompen wanhopig samen en dan ging ze met de handjes vóor de oogen tegen 'nen beuk weenen...

Geen levend wezen vertoonde zich op den eenzamen voetwegel.

En terwijl ze daar schreide, stortte hij alles uit, wat zijn hart reeds zoo lang besloot, en hij tooverde haar eene toekomst vóor zoo vol zoet heil en geluk, dat het engelen zou verleid hebben.

Doch hoe schitterender kleuren hij gebruikte, des te bitterder snikte ze nu, soms een smeekend, afwerend gebaar makende...

Eindelijk poogde ze, in een koortsig besluit, de tranen af te drogen; ze greep hare kruik weer op

en stapte gejaagd nevens hem voort, het gelaat afgewend, om de rood geschreide oogen niet te toonen.

En toen hij opnieuw begon, vol wanhoop, hare smart niet begrijpende, schudde zij het hoofd en gebood zacht:

‘Zwijg, Everaart...’

‘Gij gevoelt dus niets, niets voor mij?...’

Hare borst zwoegde heftiger.

‘Ge weet, dat het niet zijn kan!’ weerlegde ze.

En toen hij haar smeekte te spreken, zijn levensheil niet voor immer te verwoesten, verklaarde ze in droefheid en wee, wat heur bezwaarde:

Moeder Vanderlaen had, op eenen zondag, de kwezels van het dorp ontvangen. Simon Knock had aan eene dier godvruchtige vrouwen gezegd, dat Everaart heur, Stina, gaarne zag. Dit was in de smis besproken geworden en de weduwe had verklaard, dat ze nooit in zulk een huwelijk zou toestemmen, om wille van - Meiskes vader!...

't Was of men koud water over Everaart goot; doch hij bad Meiske, aan zijne moeder deze woorden te vergeven; moeder werd mager en bleek, en hij vreesde zoo ze te verliezen.

Ja, Stina kon dit vergeven; maar ze voelde te wel, dat ze aan geen huwelijk moest denken. Och, het ware ijselijk, wanneer men zoo iets zou zeggen aan hem, welken ze zou verkiezen, schande op hem zou werpen, om heurentwille! - Och, die schande wilde ze alléen dragen, liever haar leven slijten tusschen enge kloostermuren... Want eens toch zou men het den uitverkorene in het gelaat werpen...

Wie, riep Everaart uit in opbruisenden toon, wie zou dit wagen? Hij zou heur wreken, onmeedoogend wreken. Hij zou zijn hoogste geluk vinden in met haar mede te lijden. Hoe ongelukkiger hij heur wist, des te machtiger werd het gevoel, dat hem vervulde! O, het was geen ikzuchtig gevoel, neen, neen... Om heur 'nen dag lijden te sparen, wilde hij alles opofferen...

En daarom insgelijks, daar Meiske niemand het later wilde doen berouwen, verdreef ze de liefde. Ze wist nu te goed, door hetgeen Simon heur reeds verscheidene malen had toegeworpen, waarvoor men haren vader hield - hoe diep overtuigd zij ook was van zijne onschuld...

Met nog meer gloed viel Everaart uit tegen de lage verdenkers en eerroovers. Hij legde uit, hoe den moord van Knock moest gepleegd zijn. Eenen droom had hij steeds gehad: het geheim te ontdekken! Had hij geen recht op een weinig genegenheid, hij, die geene rust zou vinden, eer hij ontdekt had, hoe de arme vader van Meiske verdween? Neen, niet eerder zou hij rust genieten, dit zwoer hij...

Het meisje luisterde, vol aandoening, naar de woorden van den geestdriftigen jongeling en scheen hare ooren niet te kunnen gelooven...

En toen had er bij haar eene plotselinge omkeering plaats... Hoe!... Was het mogelijk! Och, hoe zou het rampzalig meisje zijnen naam zegenen, hem haren redder noemen . . . . . .

Ja, zij mocht het nu bekennen: ze had hem altijd zoo innig liefgehad . . . . . .
. . . . . .

Doch, ginder in de verte, verscheen een man op den voetwegel.

Ze moesten scheiden, eer iemand hen samen bemerkte.

Hand aan hand, blikten ze elkander in de oogen.

‘Dag, Meiske!’

‘Dag, Everaart!’

Ze trok, langs het nauwe veldpad door het koren, naar huis, en de jongeling scheidde de roggehalmen vóor zich, om haar zoo lang mogelijk te ontwaren.

Hoe voelde hij zich een geheel ander mensch!

Hij beminde en werd bemind!

Wat harmonie ruischte en juichte om hem heen!

Nu kon hij nog niet denken. Hij keerde terug op den weg, langs welken ze gekomen waren, en bleef op al de plaatsen staan, waar ze samen hadden vertoefd.

Hier was de beuk, waar ze weenend het hoofd had tegen gelegd, verpletterd, als een geschandvlekt meisje.

Hier ook verwijlde hij het langst.

Ja, het geheim, dat, als een rotsblok, dwars over zijnen levensweg lag, zou hij wegruimen. Hij voelde zich met leeuwenmoed bezield!...

De avondschemering beefde reeds tusschen het hout, toen hij nog langs de Keibeek in zalig vergeten voortdwaalde.

Hij klom door de velden den heuvel op en bereikte het eenzaam Meierboschje, boven de hoeve, waar zijn Meiske, zijne uitverkorene, woonde - de maagd, die hem zoo beminde en altijd zoo innig had liefgehad...

Everaart trad zonder gerucht van achter den

elskant: roerloos, als een beeld, hield Veyt zich daar bij de struiken - Veyt, die nog steeds meester was in de smis en er uit eene nieuwe, steenen kruik dronk!

Voorzichtig sloop Everaart nader en verborg zich tusschen het hout.

Onafgewend richtte Veyt den donkeren blik naar een punt van den boomgaard ginder.

Herinnerde hij zich den moord en Jaak?

Ja, de dwingeland had nu, hoe net en zuiver ook, een meer terugstootend voorkomen.

Lager zakten zijne zware wenkbrauwen over zijne diepliggende, wantrouwende oogen. Sterker hing zijne onderlip af en eene groote wrat vertoonde zich nevens zijnen hoogpurperen, plompen neus. Zijn rug was heel breed geworden. Hij leunde zwaar met de grove handen, met haar begroeid, op den mispelaren gaanstok. Het gewoon,pakje in 'nen neusdoek, hing aan zijnen arm.

Als een echte dronkaard ledigde die man, dagelijks, in de eene of andere afgelegen herberg, van tien tot twaalf glazen bier. Wanneer hij volgeschonken, met de kin op den stok en met de wateroogen vóor zich op de plaveien gericht, daar in de half donkere gelagkamer zat, dan kon niemand hem doen den mond ontsluiten; viel men hem lastig, zoo werd hij zenuwachtig en vertrok in eens. 't Was slechts in de smis, dat hij zoo roekeloos en onbesuisd kon uitvallen... Toen hij daar laatst was, grinnikte hij en hij richtte het woord tot Everaart:

‘He he he, wat brabbelt ge van een slecht geweten? Heeft Veyt er een? Bezie hem eens! Waar vindt men de wroeging in zóo een lijf? ....’

Ja, doch terwijl Everaart Veyt hier in het boschje gadesloeg, zou hij gezworen hebben, dat iets dien man soms vreeselijk martelde.

‘Och, kon hij spreken, het geheim verraden!’ zuchtte de jongeling.

In eens mompelde Veyt iets half luide; door nieuwsgierigheid gedreven kwam Everaart eenen stap vooruit.

Plots wendde Veyt het gelaat in die richting - een gelaat, waarop iets zoo schrikkelijks te lezen lag, iets zoo schrikkelijks, dat Everaart onwillekeurig huiverde.

Doch Veyt moest zich bedrogen hebben: na eene lange poos keerde hij stijf den nek, grolde, draaide den zwaren stok in de hand en stak hem daarop, dreigend, naar de hoeve uit.

Everaart roerde zich niet meer, blikte opmerkzaam toe; doch zijn afgrijselijke oom werd weder onbeweeglijk, als een beeld.

Eerst toen de volle avond over de velden hing, vertrok de geheimzinnige man naar het dorp.

Toen Veyt den heuvel afdaalde, hoorde Everaart hoe hij grinnikte:

‘He he he!’

IV.

Eene soort van koorts had Everaart aangegrepen: hij wilde een geleerd man, en vooral een bekwaam opvoeder worden; zijne nederige dorpsschool moest tot voorbeeld voor de andere kunnen strekken. Geen dag liep voorbij, dat hij zich niet, eenige uren, in ernstige studie verdiepte. Jammer maar, dat de boekerij voor onderwijzers zoo weinig degelijks bevatte, en het aanschaffen van goede werken zooveel opoffering van hem eischte...

Soms kwam meester Valcke,gedurende de lessen, stil de school binnen, zag toe, hoe Everaart met vuur en moed bezield was. De oude hield zich, sprakeloos,in een hoekje en vertrok daarna zachtjes, zonder een woord gerept te hebben. Everaart bemerkte hem vervolgens door het venster, nu hier dan daar, in mijmering verslonden...

Toen de jongeling, op eenen zondag, eene wandeling met zijnen vroegeren leeraar deed, vroeg deze in eens, waarom Everaart zoo gedurig iets in zijne lessen weefde, iets om de liefde voor de natuur in te boezemen.

‘Dat gevoel is in den mensch als aangeboren,’ antwoordde de jeugdige meester; ‘men hoeft het slechts te ontwikkelen. 't Is eene bron van algemeene kennissen: het doet den lust ontstaan tot gadeslaan, den smaak tot navorschen, de behoefte tot onderzoeken - op dit laatste vooral werk ik. Elke mensch moet zich rekenschap kunnen geven van hetgeen in zijn bereik valt. De liefde voor de natuur verfijnt de ziel, veredelt en beschaaft! Ik leer de kleinen

hun dorpje beminnen: Zullen zij er, met handenarbeid, hun leven niet moeten doorbrengen?....'

De oude meester blikte peinzend vóor zich, en uitte er verder geen woord meer over....

De ouders zagen het werk van den moedigen jongeling na en verklaarden, dat hij onvermoeibaar was. Men vertelde ook reeds van wondere uitslagen, welke hij bekomen had...

Zoo een knappe leeraar had men nooit gezien!

Doch eenigen begrepen sommige dingen niet, bij voorbeeld die lichaamsoefeningen in de school en dat zingen! Maar toen de kleinen zelven het doel van die zaken kenden, konden ze het thuis verklaren en dan kreeg men er vrede mee.

Op 'nen Zaterdagnanoen, dat er geene lessen in de school gegeven werden, steeg de bewondering der dorpelingen hooger en nieuwsgierig hielden ze zich op den dorpel hunner woon. De leerlingen der laatste afdeeling trokken, twee aan twee, op stap, in rij, met den meester over de dorpsplaats. Ze gingen bloemen zoeken en een aantal dingen leeren!...

Wel! wel! De kinderen werden zoo slim en verstandig, dat iedereen er verbaasd over bleef, tot nu niet vermoed hebbende, dat er zooveel geleerdheid op de wereld bestond. Konden de knapen latijn, dan wisten ze zeker zooveel als een advokaat!...

Op 'nen Zondag, na de vespers, kwam de reus Vien, een werkman, die in een huisje van baas Bert woonde, met zijn zesjarig meisje, Liesje, in den *Molen*. Het gelaat van den man straalde en eene inwendige zaligheid kon men in elken zijner trekken lezen; het was wel te zien, dat hij iets

gewichtigs wilde plegen. En toen er redelijk veel volk binnen was, rechtte de reus zich van zijnen stoel op en vroeg, met zijne zware basstem, of de menschen nu eens iets zien wilden? Hij haalde uit den zak, met zijne grove handen, een schoolboekje, legde dit op de tafel en bracht zijn Liesje, met stoel en al, er vóor.

‘Ze gaat nog maar zes maanden naar school, menschen,’ sprak hij. ‘Nog maar zes maanden! Luistert nu, menschen, ge zult iets gaan hooren!’

En men zweeg stil en zag verbaasd toe. Zou zulk een klein meisje reeds iets kennen! 't was niet om te gelooven!

‘Lees nu, Liesje,’ verzocht Vien zacht. ‘Vader is hier, ge moet niet benauwd zijn, lees maar...’

Ze ving aan met haar zoet stemmetje.

‘Ik... ben... nog... maar... een... kind!’

‘Het is nog maar een kind!’ kreet de reus, in verrukking, tot de aanwezigen. ‘Toe, Liesje, nog, mijn engel!’

‘Ik... weet... nog... niet... veel.’

‘Ze weet nog niet veel!’ juichte de man. ‘En ze weet meer, dan haar vader! Lees voort, Liesje!’

‘Maar... ik... zal... wel leeren!’

Hij herhaalde de woorden, met eene beving in de stem. Hij greep,in wilden vadertrots,het kind vast, schudde het, niet wetende wat beginnen, en was geheel buiten raad, om het gevoel lucht te geven, dat hem geheel overweldigd had. En de aanschouwers vonden het tooneel in het geheel niet bespottelijk, zaten met open mond toe te luisteren, vergaten te drinken en lieten zelfs de pijp uitdooven.

En het kleine Liesje moest, tot elks bewondering

voortlezen en daarna toonen, dat ze alle woorden van alle lesjes kende. Dan, toen het gedaan was, dronk alleman eens en men deed de solferstekjes branden, om de pijpen weer te ontsteken. Iedereen wenschte Vien geluk met zijn verstandig kind en men sprak van den schranderen meester. En terwijl de reus nevens zijn Liesje zat, met den arm over haar halsje, moest hij nu en dan de mouw zijns blauwen kiels over zijn gelaat wrijven, want zijn oog werd duister.

‘'k Ben van mijn leven zoo gelukkig niet geweest!’ juichte hij met trillende stem. ‘Dàt doet onze meester voor mijn kind; 'k ben nochtans maar een arm man!.... Neen, 'k ben geen keizer, geen koning, geen baron, geen rijke boer zelfs, 'k ben maar een dompelaar en dàt doet hij voor mijn Liesje!... 'k zal het nooit vergeten!...’

Het wonder van Liesje was weldra uren in den omtrek bekend. Men deelde Everaart het voorgevallen uit den *Molen* mede en eene zoete voldoening overstroomde zijn hart.

Eenige kortzichtige, ikzuchtige boeren echter morden onder elkander:

‘Als iedereen zal geleerd zijn, wie zal dan nog werken voor ons?’

Doch de moedige meester was bereid om 't even welken strijd te leveren en zou zich door onverstandige lieden niet laten afschrikken.

Eenige dagen later ontmoette Everaart Dries.

‘Nieuwe mesjes snijden goed, volgens ik zie!’ lachte de knecht. ‘Nieuwe bezems keeren wel! Duren is eene schoone stad; doch Kortrijk ligt er nevens, heeft men mij altijd geleerd!’

Hij haalde een briefje uit den zak en toonde vier letters, welke er boven op prijkten.

Ik heb dit onder mijne bimbommels gevonden, op 'nen vrijdag, den dertienden der maand. Zeg mij dat eens op?' verzocht hij.

Everaart spotte eene wijl met de bijgeloovigheid van den knecht en las ten slotte.

'A.M.D.G of Ad Majorem Dei Gloriam!'

Dries zag verbaasd op.

'Dat heb ik nooit zoo afgehaspeld!' bemerkte hij. 'Nu daar is geen draad aan gebroken, al versta ik van uwen rimram noch kop noch steert! Het is misschien een bewijs te meer, dat het tooverletters zijn. Daarmede heb ik geene kaarten noodig, gelijk de oude heks, die met den duivel wou trouwen en geene ziel meer had! Ik zal eens het ding raadplegen voor u. Ik doe het telkens, wanneer de schoen mij spant. 't Is jammer, dat het er zoo dikwijls nevens slaat. Vroeger heb ik, voor u, reeds iets in die letters gevonden en ook voor iemand, die Stina heet. Let op; zet uwe ooren open; geeft acht, boeren en burgers, die hier in de ronde staat! De *representatie* zal gaan beginnen!

A.M.D.G.
Alle Meesters drinken gaarne!
Alle Meisjes dansen graag!.'

Hij staarde nog een oogenblik de letters aan en vervolgde:

'Luister, wat de groote meester u door mijnen mond wil verkondigen:

A.M.D.G.
Aan Meiske denkt Gij!
Aan Meester dient Geld!

En nu groet ik u met handen en voeten, en wensch u eene betere reis - waar gij ook naartoe gaat - dan de man aan zijne vrouw wenschte, wanneer hij ze vol liefde in den steenput wierp!'

Geen dag verliep intusschen, dat de buren, na de afsloovende dagtaak, niet samenkwamen onder de oude olmen vóor den *Molen*. Doch de herfst verscheen en toen de kermis van Wallegem voorbij was, werd het te koud om 's avonds buiten te blijven. De bladeren dwarrelden over den grond en een koude mistregen, die de twee heuvels blauwachtig tintte, dreef zelfs de moedigsten huiswaarts.

Eens verjaagde eene stortvlaag allen en Everaart werd te midden van zijn leerrijk gesprek onderbroken. Mannen en jongelingen waren onder een afdak bij den boomgaard van den *Molen* gevlucht, om er te schuilen. Daar verzocht Everaart hen, daar het weder maar geene beternis beloofde, den volgenden avond te zijnen huize te komen, om er het gevolg te hooren der geschiedenis, welke hun zooveel belang inboezemde...

Des anderen daags liep de jonge meester koortsig rond, het hoofd vol van een plan, dat zijn bloed sneller deed jagen. Eer de zon onder was, blikte hij reeds met gespannen verwachting den weg op.

De zaaitijd was voorbij en de lange, ledige avonden braken aan.

'Zullen ze komen of wegblijven?' vroeg Everaart zich af, toen hij diep denkend in zijne keuken neerzat. 't Sloeg eindelijk zeven uren. Daar werd na een 'is er geen belet?' de deur opengestoken; de kleermaker Ward en zijn gebulte knecht traden binnen, op de hielen gevolgd door twee, drie jonge

gasten. Weldra kwamen er nog meer lieden, zoodat de kleine huiskamer vol geraakte; zoo vol, dat het niet mogelijk zou geweest zijn er lang te verwijlen...

Everaart stelde voor zich samen naar de schoolzaal te begeven; geestdriftig werd dit aangenomen. De bejaarde boeren vonden er pret in nog eens als kleine jongens op de banken plaats te nemen. Keerde die vervlogen gelukkige tijd maar weder!

Dien avond overtrof de moedige meester zich. In den beginne kon hij zich niet goed doen hooren, doch weldra verzwond alle gerucht; eenigen, die nog hier of daar zich recht hielden, zett'en zich ook zwijgend neer; een der toehoorders ontblootte het hoofd, een ander volgde het voorbeeld en toen Everaart geëindigd had, hielden ze zich daar allen in - orde en stilte!

Den volgenden dag zou Everaart weer het vertellen voortzetten; en zoo ging het keer op keer, tot de avondschool voor goed ingericht was. Weinig dwang heerschte er: men hoefde zich te laten inschrijven, zich op gesteld uur aan te bieden en regelmatig, driemaal per week, de lessen bij te wonen. 't Was als eene vergadering van vrienden.

De schoolzaal werd te klein, opgepropt met volwassen mannen en jongelingen. Ook Dries bood zich aan en zette het ernstigste gezicht der wereld. Iedereen was welkom!

Everaart wilde edeldenkende, beschaafde lieden vormen; hij kende duur noch tijd. De jongen had het reeds zoo ver gebracht, na een drietal maanden, dat er eene kleine boekerij bestond, kosteloos ten dienste der inwoners van het dorp. Hij leerde, des

Zondags na de hoogmis, aan eenige der meest geschikste jongelingen, muziek en zang aan, en voegde er weldra het voordragen bij van eenige meesterstukken onzer letterkunde. Hij voedde in het geheim de zoete hoop, weldra eene nederige tooneelmaatschappij te kunnen stichten.

Vol gloed voor onze prachtige moedertaal, fier op het verleden van ons volk, wist hij ook het vuur der begeestering in de harten zijner leerlingen te doen ontgloeien, heilige liefde voor den vadergrond in te planten.

'Overal is dit de plicht der volksbeschavers!' verklaarde Everaart aan den ouden meester soms; 'dan zal ons land niet rijp wezen, om bij het Zuiden ingelijfd te worden, zooals overgewaaide mannen, die hier heer en meester spelen, het droomen of gedroomd hebben!'

'Bedaar, bedaar!' zuchtte de bejaarde man. 'Gij zult vele vijanden ontmoeten; wees dus zoo voorzichtig mogelijk, zoowel in woord, als in daad!'

Ook de stoffelijk welvaart op het dorp trachtte Everaart te bevorderen.

Hij trok onverpoosd te velde tegen den zoo machtigen ouden slenter, tegen gelatenheid en onverschilligheid. Hij had eenen prachtigen droom, waarin alles glanste en straalde, waarin hij bronnen van onuitputbaren rijkdom en weelde voor het geboorteplekje ontdekte: de rijke grond hier, met al zijne groeikracht, besloot de aders, welke de groote steden zou laven en het goud herwaarts doen toevloeien. Hij droomde verzendingen van groenten en ooft, aankweeken van geldopbrengende, kostelijke gewassen. Niets mocht verloren gaan, alles moest zooveel

mogelijk benuttigd worden. Groenten en ooft kostten hier bijna niets van onderhoud en men wierp ze schier weg; beziën liet men op de struiken verrotten; boomgaarden bleven omverzorgd liggen en stierven uit! Geen vergeten hoekje echter mocht men onbeplant laten; koopers zouden er wel opdagen van het oogenblik, dat men de beste kweeksoorten verkoos, de rijkste vruchten trachtte te winnen. Hij toonde geneesplanten aan, welke hier gemakkelijk teelden en in den handel duur betaald werden. Everaart las uit boeken voor, wat er te verdienen viel met welingerichten dierenkweek. Naar het Oosten van 't dorp lag een kleine vijver, die tot niets diende: daar zou men jaarlijks honderden goudvischjes kunnen winnen, die de begoede lieden uit de steden tegen klinkende munt zich zullen aanschaffen. Gedurende den zomer had hij, in zijnen hof, eene kleine broeikas opgericht en er druiven, liefdeappels en aardbeziën aangelegd; de boeren hadden den overvloed der vruchten, er binnen gewonnen, bewonderd; doch ze stonden verbaasd, toen Everaart hun verhaalde, hoe hij den oogst naar de provinciehoofdstad had gezonden en wat men er hem voor betaald had. Hij vertelde, hoe een moedig, ondernemend man, in een dorp bij Brussel, met het aanleggen van broeikassen voor druiven, na eenige jaren, millioenen had verzameld. Niemand in die streek nu, hoe arm hij ook was, die niet de eene of andere veel opbrengende vrucht kweekte. Kon men ergens beter ligging aantreffen, om ook zoo iets te ondernemen, dan op de zuidelijke helling des dorpsheuvels! En 's winters zaten vele huisgenooten 's avonds geeuwend, zich vervelende, niet wetende hoe den tijd

te verdrijven, rond den haard. Er zijn nochtans honderden zaken, waarmede men zich voordeelig bezig kan houden: tijd is geld! De oude meester zou zich naar de stad begeven om eene gemakkelijke huisbezigheid, voor wie het begeerde, te vinden..

't Was Everaart, die bij elke gelegenheid den ouden man vooruitstak, om deze zijn deel uit den lof der dorpelingen te laten plukken.

Door alle middelen trachtte Everaart de lieden uit hunne onverschilligheid los te schudden. Hij begaf zich bij den heer baron - die nu zich burgemeester van het dorp had laten noemen - om van dezen hulp en steun te bekomen. Helaas, hij genoot een meer vijandig dan vriendelijk onthaal en ontving de verklaring, dat de gemeente hem nooit voor zijne avondschool eene bezoldiging zou schenken. Het streven van den nieuwen meester werd, met geen gunstig oog, van op het kasteel gadegeslagen...

Weldra zou Everaart ondervinden, dat iemand op eene andere plaats vijandig, ja zelfs met haat op hem neerzag...

De avondschool was schier drie maanden in vollen bloei. Eene sneeuwvlaag strekte zich over het dorp uit en de beek lag toegevrozen. 't Was een zondag. Om tien uren 's morgens, van na de vroegmis, werkte Everaart reeds ononderbroken in zijn studievertrek. Er werd op de deur van het wel verwarmd plaatsje geklopt. Everaart had de voordeur niet hooren openen, zoo verslonden was hij in zijne geliefde bezigheid. Men riep: ‘Is er geen belet?’ De koude lucht drong plots binnen en in den gang vertoonden zich twee der beste leerlingen van de avondschool:

Dook, de zoon van den poelenier, en Bruno, de zoon van den wagenmaker. 't Waren twee sterke, hoog opgeschoten jongelingen met schranderen kop. Ze schudd'en de sneeuw van hunne hoofddeksels en kielen, lieten de klompen aan de deur en traden binnen. Everaart bood hun 'nen stoel aan en ze schoven bij het vuur, wreven in de handen, warmden hunne voeten, vonden het hier verduiveld goed, en heetten den meester een gelukkig man, die zoo heele dagen in de boeken kon leeren. Ze staarden deze, waar ze op rij in de kas stonden, aan en moesten bekennen, wanneer ze dat hier zoo alles onder de oogen hadden, dat ze toch nog maar domme kinkels waren...

Everaart vroeg zich te vergeefs het doel van hun ongewoon bezoek af; hij sloeg ze gade en geraakte tot de overtuiging, dat er iets schorde. Hij bood de jongens een kriekdruppeltje aan en toen ze rond het vuur rechtstonden en het glaasje in de hand hielden, beefde de arm van Bruno; en nadat de twee vrienden samen aangestooten hadden, verklaarde de wagenmakerszoon, dat hij met vermaak nooit geenen drank meer over de lippen zou gieten, indien hij, daardoor, zijnen meester eenig verdriet kon besparen. Dook bekrachtigde dit gezegde; daarna blikten beiden heel ernstig vóor zich en ledigden, met strak oog, hun glaasje.

‘Spreek nu!’ gebood Dook, zette zich in eenen hoek op 'nen stoel en draaide den rug naar de twee anderen, alsof hij zeggen wou:

‘Luister nu eens, meester, wat voor dwaasheid ge gaat hooren! Het is zoo dom en ongerijmd, dat ik er niets mede wil te stellen hebben!...’

En toen vertelde Bruno de zaak. In de hoogmis had de onderpastoor vreeselijk tegen de avondschool gepreekt. Men had zich in den nieuwen meester bedrogen: hij las slechte boeken, slechte gazetten! Hij leerde bedorven leerstelsels aan! Hij had het geloofsonderzoek der XVIe eeuw, door onze bisschoppen bestuurd, aangevallen; eene instelling door den paus zelven goedgekeurd! Doch hij, de priester, zou zijnen plicht vervullen, werken en strijden, eer het te laat was; hij verbood aan de ouders hunne zonen nog naar de avondschool te zenden en brandmerkte het gedrag van bejaarde lieden, die het schandig voorbeeld gaven; hij donderde tegen boekerij en muziekles. Zou een man, die zich boven zijne geestelijke overheid verheven waande, het rustig dorp komen overhoop stellen? Zou men, tegenover den tempel des Heeren, eenen tempel voor den duivel laten oprichten?...

De invloed dezer woorden was zeer groot geweest. Bruno en Dook echter, toen de hoogmis ten einde was, hadden de vrienden verzocht om zich samen bij den meester te begeven, alhoewel deze heden geene muziekles gaf; de eene leerling had dit, de andere dat uitvluchtsel gevonden om te weigeren.

Everaart staarde nu somber vóor zich, door het venster, en hij hield eene hand in de lokken geslagen. De sneeuw hoopte zich op alle daken, op boomen, heggen en kreupelhout. De dorpelingen trokken voorbij, met den nek ingetrokken, den rug opgestoken, de handen diep in de zakken.

Ja, Everaart had geweigerd, op verzoek des heeren onderpastoors, zijne nieuwsbladen te laten varen.

Nu zou het overal, tot zelfs op alle naburige dorpen, in den mond loopen:

'Weet ge het al? Men heeft te Voorde leelijk op den meester gepreekt!'

En de twee jongens, Bruno en Dook, vroegen Everaart, of hij het kwalijk nam, dat zij het hem gezegd hadden? Hun inzicht was altijd goed; hij mocht er van overtuigd zijn! Zij waren hem verkleefd; nooit zouden zij hem verlaten! En ze besloten zich nu maar te verwijderen, om den meester niet langer te storen...

Everaart staarde, steeds verbijsterd, voort in de vallende sneeuw.

Ha! men begon den muur op te werpen, waartegen de jonge, verwaande meester zich het hoofd zou pletteren, zooals de oude Valcke voorspeld had!

Nu ontwaarde Everaart eerst, dat hij alléen in het studeervertrek bleef. Hij zag zijne twee jeugdige vrienden, die zich met groote stappen door de sneeuw spoedden, soms in luid gesprek in eens stilstaande en vele bewegingen met de armen makende.

Everaart zette zich weder in zijnen werkstoel. Daar bleef hij roerloos. De middag ging voorbij; het vuur doofde uit. Soms hoorde hij lieden met dof geluid of met stampen van voeten voorbij de woning treden. Hij dacht niet aan het bereiden zijner maaltijd. De klokken voor de vespers galmden. De sneeuw dreef gestadig tegen de ruiten en laadde zich op de vensterrichels. Hij voelde noch honger, noch koude. De avond drong in de zoo treurige plaats en vond er den denkenden jongeling nog steeds beweegloos..

Nu was het duister in het studeervertrek. De

voordeur werd geopend en een sleepende tred kwam door den gang. Men stak aarzelend de deur van de killige, donkere kamer open en eene stem vroeg:

‘Everaart, zijt gij daar?’

‘Ja, moeder,’ antwoordde hij.

En zij, zij stortte weenend op de knieën. ‘O Everaart, mijn zoon, bekeer u! O! kom weer tot uwe moeder, Everaart. Zie, zij ligt hier vóor u. Zij heft smeekend de handen op tot u, zij, die u in haren schoot heeft gedragen, aan hare borsten gelaafd; doe haar den dood niet aan, sleep ze naar het graf niet, opdat de vervloeking uit hare laatste rustplaats niet opstijge en over uw hoofd dale! Keer weer tot de heiligmakende kerk! Wee, wee hun, die verergernis geven! Wee, wee! eens slaat het uur, dat de rechtvaardige God ziel voor ziel zal eischen!...’

Hij wilde de ongelukkige moeder oprechten; maar ze jammerde des te meer. Och God, wat voelde hij, wanneer hij ze vastnam, hoe mager en afgeleefd ze was. Neen, hij kon haar niet troosten; ze vroeg enkel heur kind voor den Hemel terug. Wilde de Heer hare vurige gebeden niet verhooren? En hare weeklachten vervulden de slapende woning...

Ze zou dus ongetroost moeten vertrekken; hij bezat dus een hart van steen!...

Ze zou gaan! Neen, de moeder wilde haren zoon nog niet vervloeken; ze beefde er voor terug: nochtans het ijselijk woord rustte op hare tong...

‘Vaarwel, vaarwel, uwe moeder verloochent u; dat de Hemel u in zijne gramschap spare!...’

Weer houdt hij zich daar roerloos. Hij is alléen. En toch voelt hij de lucht vol tranen; de muren zenden elkander nog de weeklachten terug!...

Hij blijft er als een beeld.

En toen het later werd en de maan een spookachtig licht, door de vervrozen ruiten, in de plaats wierp, waar hij zat te bibberen, klonk een dronkemanslied op de straat. De zanger bleef onder het venster staan en Everaart hoorde mede eene tweede stem, die van Simon Knock.

‘Er is geen licht!’ sprak deze, ‘de meester is niet thuis, maar toch zou ik het niet doen... Neen, Ivo, doe het niet! Wat zou uw vader, boer Ghys, zeggen! Neen, Ivo, jongen; klop op de deur niet en werp geene steenen in den hof. Zoo'n dingen kan ik niet zien, dat weet ge wel en iedereen weet dat. Zoek naar geene steenen, ge zult er geene vinden! Zie hier 'nen kasseisteen: ik zie er geenen anderen... Jongen, zij voorzichtig, ge zoudt kunnen, in plaats van op de deur, in de ruiten terecht komen. Dit ware al te zot; 'k zou mij moeten op den grond in de sneeuw leggen, om te lachen!... Neen, doe het niet, ik zeg het u nog eens: ik zou er iets van krijgen!...’

Meteen bomde een steen op de deur en buiten luisterde men eene wijl.

‘Kom, kom, 't is hier verdoemd te koud!’ brabbelde Ivo. ‘Laat den fieren Hans-merdjee loopen, waar hij goed voor is!’

Hij zwijmelde aan Simons arm verder en zong:

> ‘En ik heb mijn lief verloren,
> Falderi! Faldera!
> En ik heb mijn lief verloren,
> Faldera!’

Dien nacht werd Everaarts rust door eenen afmattenden droom gestoord.

Dwars over de baan, welke hij volgen moest, rees een machtig groote muur op. Met leeuwenmoed bezield, slaafde en zwoegde de jongeling om zich eenen doortocht te openen: alles bleef te vergeefs. Naarmate hij, boven op den muur geklommen, de steenen wegruimde of afwierp, stegen er andere in de plaats, tot hij zelf afgemat neerzonk. Al hooger en hooger werd de muur, die hem ten slotte langs alle zijden omgaf...

De morgen verloste hem eerst uit dien toestand.

Everaart opende de oogen; en licht, dat alles vaal doodkleurde, kwam tegen de bevrozen ruiten liggen. Het orgel in de kerk zond zijne ruischende tonen over de sluimerende dorpsbaan en drong tot in het stille huis. De koude deed hem rillen; haastig legde hij een warm vuur aan en hij bereidde zijn morgenmaal.

De geur der lekkere koffie vervulde de keuken. Everaart zat mijmerend bij de stoof. Overal, buiten, heerschte rust en stilte bij het zacht geluid der orgeltonen; geen menschenstap liet zich over de sneeuw hooren: 't was of iedereen nog sliep. Scheen alles, wat Everaart zich van gisteren herinnerde, geen droom?

De zon kwam boven de kim; de ruiten klaarden op en er door vertoonde zich de donker blauwe hemel. Everaart blies de lamp uit. Daar werd op de deur geklopt...

Zou het moeder wezen?

Neen, meester Valcke trad binnen...

Ze zaten nu rond de tafel, vóor het dampende kopje koffie, en zwegen beiden. Naarmate de dag verhelderde, verhief zich de wind; hij rolde over het dak, of vloog soms in stuifmeel, tegen de

vensters. De ‘moor’ zong zijn gelaten liedje en de hanen kraaiden op de hoeven. Het sloeg half acht.

De twee mannen ledigden hun kopje voort en in eens vroeg, zonder voortbereiding, de meester:

‘Ge geeft het dus op?’

‘Nooit!’ antwoordde Everaart en hij sloot al zijn leed en zijnen wrok in dat woord. Hij sprong recht, stapte opgewonden heen en weer en herhaalde: ‘Nooit!’

Doch de oude meester leidde hem tot zijnen stoel. Everaart moest kalm zijn. Was hij dit niet, dan zou hij onbezonnen handelen en zich bijgevolg groote moeilijkheden op den hals halen. De ouderling was gekomen, om zijnen onervaren vriend voor te bereiden: de priester had gesproken, dus zouden velen dezen avond niet naar de avondschool terugkeeren. De bejaarden zouden voorwenden, dat ze te oud werden; anderen, dat de tijd hun ontbrak; of dat ze gaarne zouden komen, doch liever alle moeilijkheden vermeden; of dat ze zich, gebonden, in de handen des onderpastoors bevonden, enz. ‘Allen zullen u evenwel blijven liefhebben; maar ga verder en ge wordt hun een vijand! Ik heb nooit den moed bezeten het zoo ver door te drijven en heb het dus ook nooit gewaagd! Nog eens, wees kalm, wees voorzichtig!...’

De meester ging met eenen hartelijken handdruk henen; doch was in het geheel niet gerustgesteld over Everaart.

‘Arme jongen!’ zuchtte hij onderwege, ‘hij zal het nooit volhouden!’...

In de grootste spanning verliepen de uren voor Everaart. Met bevende hand stak hij, 's avonds, de lampen in de nederige schoolzaal aan. 't Was om

zeven uren, dat de weetgierige vrienden zich gewoonlijk aanboden.

Hij zat alléen vóor zijnen lessenaar en wachtte.

Vier, vijf minuten vóor den aanvangstijd hoorde hij er eenigen rond de school. Ze redekavelden samen; daarop verwijderden zich voetstappen en alles viel in stilte.

Everaart voelde zich rampzalig.

Zou dus niemand komen?

Ja, toch! Toen de klok galmde op de kerk, ging de deur open. Daar verschenen er eenigen, aangeleid door Dries, Bruno en Dook...

Eenige oogenblikken verliepen: men mocht beginnen, niemand zou meer komen.

Slechts twintig!

Waar bleven de anderen?

Buiten Dries geen enkel bejaard man! Allen jongens van vijftien tot twintig jaren!

Doch toen de eerste stond van teleurstelling voorbij was, voelde Everaart zich weder man! Moedig viel hij aan het werk: hij wilde en zou zegepralen. Alle middelen zou hij in gang stellen!....

Eenige dagen verliepen en op 'nen morgen, juist toen Everaart zijne klas had aangevangen, verscheen de heer onderpastoor. Voor de eerste maal zette die geestelijke hier den voet. 't Was een half mismaakt ventje met kort, zwart borstelhaar, 'nen opgestoken rug en 'nen bril voor de gluipende oogen. Hij groette niet, ging tot een kind en boog er zich over, om zich wel te overtuigen, dat men het eerste half uur catechismus leerde, zooals het voorgeschreven was. Daarna, met kort gebaar, wenkte hij Everaart hem buiten te volgen.

Daar zegde de priester, dat hij vroeger reeds den jongen meester verzocht had zijne slechte nieuwsbladen te laten varen, doch niet gehoorzaamd was geworden. Nu had hij eene eerste vermaning gegeven in de kerk zelve; doch hij bemerkte tot zijn spijt, dat het tot niemendal hielp. Ging het op die manier voort, hij zou tot de uiterste middelen zijnen toevlucht nemen. Neen, Everaart gedroeg zich niet, als een kind van onze moeder de heilige kerk!

Wat vernam men over hem al niet! Hij, Vanderlaen, de meester van het dorp, had, toen hij met anderen na de onderwijzersvergadering huiswaarts trok, de geestelijkheid gelasterd. Hij had durven beweren, dat de priesters het volk dom houden, vijand zijn van allen vooruitgang! Had Everaart niet verklaard, dat men op de dorpen gepredikt had, toen arme lieden begonnen schoenen te dragen; zelfs dat men zich hevig verzet had tegen het gebruik der regenschermen! Hij trachtte dus, altijd en overal, zijne geestelijke overheid hatelijk te maken!...

Everaart antwoordde, dat het gedrag van den geheimen verklikker hem walg inboezemde; hij hield echter staan, dat de twee aangehaalde feiten maar al te geschiedkundig juist waren...

Ware het ook zoo, vroeg de onderpastoor, wat beweze dat? Weten zij, die geleid zijn door den heiligen Geest, niet beter wat ze behoeven te doen, dan een wederspannig kind der kerk, een goddelooze meester. Ontneem den godsdienst aan de armen en ellendigen dezer wereld, dan zullen ze pastorijen en kloosters plunderen, de kerken in brand steken, zich van de rijkdommen meester maken! Waarom zouden ze lijden hier, wanneer ze de hoop op eene belooning in het ander leven niet bezitten?...

Maar Everaart vroeg, of het de kortzichtige ikzucht der bezitters niet was, die zoo spreken doet. Was het ook daarom niet, dat sommige boeren tegen de geleerdheid opkwamen. Wat hem aanging, hij wilde geene oproermakers kweeken, maar verlichte en beschaafde lieden, in staat hun brood te verdienen, een weinig hun bestaan hier op te hemelen. De mensch is een redelijk schepsel: dat men hem dus overal uit zijnen staat van verdierlijking trekke, uit zijnen loodzwaren plantenslaap...

Al bedriegelijke woorden, geput uit slechte werken, door het ingeven van den duivel geschreven! Ja, de geestelijke wist op welke manier Everaart tot zijn doel wilde geraken. Daarom bracht de meester slechte leerstelsels in de school. Had hij niet beweerd, dat de Almachtige, met zijnen bliksem, den mensch niet kan treffen, in een gebouw met eenen donderscherm bekroond! Bij gevolg is God daar onmachtig!!... Maar dan is de mensch zelf God!...

‘Juist zoo heb ik het niet verklaard,’ weerlegde Everaart. ‘Ik heb gesproken van de onveranderlijke wetten der natuur; deze wetten...’

‘Ta, ta, natuur!’ onderbrak de geestelijke. Deze was niet gekomen om te twisten, maar om te verwittigen. Nog eens zegde hij aan Everaart zich wel in acht te nemen: 't was de laatste maal, dat hij dien raad zou hooren...

Zonder groet vertrok de onderpastoor.

‘'k Ben toch kalm gebleven!’ dacht Everaart, ‘dat is een stap vooruit!’

Nog eene week verliep en Everaart ontving het bezoek van den wereldlijken schoolopziener: een man, die niets in zake van onderwijs kende, doch

eene statige gestalte bezat, steeds nen hoogen grijzen hoed droeg en een bijzonder ontzagwekkend ‘Hm’ kon laten hooren; zijn bijzonderste titel was echter, dat hij een gehoorzaam kind van onze moeder de heilige kerk was!

Hm! wat had hij daar zoo vernomen! Het scheen, dat Everaart hier nog al spel opleverde! Hm! een onderwijzer vooral moet zien met zijne geestelijke overheid in vrede te leven en steeds het goede voorbeeld te geven. Had hij reeds de grondstelsels vergeten, hem door de vaders in de gele muren ingeprint: een onderwijzer moet in alle moeielijke omstandigheden zijnen herder te rade gaan! Deed Everaart zulks? Hm! het deed den opziener veel pijn al die droeve zaken te moeten hooren. De onderwijzer moet zich schikken naar het midden, waarin hij leeft. 't Zijn hier al eenvoudige menschen; dat Everaart dan ook eenvoudig weze! Ware de opziener in des jongelings plaats, hij zou dien baard afdoen: niemand draagt hier eenen baard...

En met een ‘Hm!’ en de hoop, dat deze vermaning zou voldoende wezen, vertrok ons prachtig heerschap, zonder verder naar de leerlingen, waar hij ook geen belang instelde, om te zien... Van de avondschool had hij geen woord gerept; hij had nog geen besluit over de zaak genomen. Hij zou voorzeker meer en erger uitgevaren zijn; maar Everaart had hem zoo ernstig en onbevreesd aangekeken, dat de opziener er heel zonderling van werd en, ontevreden over zich zelven, afdroop...

‘Zonder strijd geen zegepraal!’ had Everaart gemurmeld. ‘Weldra zal ik heel de ligging der vijandlijke macht kennen!’

Hij dacht aan het licht, dat in de verte schemerde en de vrijheid zou aanbrengen.

‘Ik zal het hoofd niet leggen!’ besloot hij.

Dienzelfden dag had hij 'nen droevigen strijd te strijden.

In den kouden avond zat Stina op den heuvel vóor het reusachtig kristusbeeld geknield; de killige nevel hing over het dorp en hechtte ijzige droppels aan het gras.

En niettegenstaande winter, avond en mist, voelde Meiske hare ziel van het aardsche ontgeven; ze was opgetogen, zweefde in hooger sferen! Ze keerde zoo even van de stad terug; daar had ze den heer onderpastoor ontmoet en deze had heur binnen geleid, voor de eerste maal haars levens, in de kapel der Arme-Klaren. Och, hare ziel was er nog beroerd van: die geheimzinnige schaduwen in de half verlichte, killige plaats; de plechtige stilte met dof voetengesleep of een gekraak in het houtwerk; de killige lucht met zoo 'n zonderling bedwelmende geuren bezwangerd; achter de traliën, onzichtbaar, de heilige bruiden van den Heer. En dan de zang, die opsteeg, als uit een graf, langzaam, langzaam, zang die iets ijskouds door de aderen joeg; en ontdaan scheen van alle wereldsch gevoel; 't was - indien de vergelijking mogelijk is - of er slechts een geraamte met blinkend, witten schedel en hangende knoken van overbleef.

Hoe dartel was, in tegenstelling, Meiske's roerend lied!

En in hunne eenzaamheid, eenzamer dan de woestijn, verbleven de verloofden van den Heer daar in de zaligste verwachting niet, vreemd aan al het

aardsche, gereed om naar het Hemelsch Jerusalem te trekken! Was het niet, of het eeuwige reeds aangevangen had! Voor hen bestond er noch uur noch omgeving: slechts nu en dan steeg er eene zuster met reinen vleugelslag naar boven, naar het onvergankelijk Sion...

En nu bad Meiske; ze bad voor Everaart - hoe wereldsch hare liefde ook was - opdat de snaar, die zoo diep hare ziel roerde, in zijn hart insgelijks mocht klinken...

Het klokje tingelde op den toren. Stina rechtte zich op en daalde den heuvel af.

Op dit oogenblik stapte Everaart over de brug bij het molenrad, om zich naar Walleghem te begeven; hij rekende, voor de terugkomst, op het manelicht.

De twee jonge lieden ontmoetten en herkenden elkander in den blanken mist.

Ze bleven beiden staan...

'Nen groet en eenige woorden.

Hebben ze elkander niets meer te zeggen!

Och, voor schuchtere verliefden is dit al zoo veel.

Maar Meiske heeft een gewicht op het hart: ze zal spreken.

Wat is ze plots teeder! Everaart, hoor hoe welsprekend ze wordt! Laat ons in rust en vrede leven; ik heb u zoo lief, zoo lief. Doe uwe school, zooals de oude meester vroeger. Zult gij op die manier niet voldoende uwen plicht vervullen? Meer vraagt de goede God toch niet van u. En dan, dan zal iedereen u liefhebben! Wie, wie zal voorzeggen, hoeveel moeilijkheden u nog te wachten staan! Everaart, wat smart en verdriet gij uwe ziekelijke moeder berokkent!... Wilt gij niet in vrede bij haar sterfbed knielen?...

En de jongeling verneemt, dat Meiske een bezoek in de Arme-Klarenkapel heeft afgelegd en zoo even ook voor hem gebeden heeft. Hij begrijpt! Hij spreekt. Indien hij heur vroeg om haar geloof te verzaken voor hem, zou ze inwilligen?...

Och, wat gruwel, zoo mag hij niet spreken!

Welnu, zoo standvastig zij is, zoo overtuigd is hij, dat hij handelen moet, juist zooals hij het tot nu deed! Moeste hij iets verrichten in strijd met zijn geweten, dan ware hij in zijne eigene oogen een verachtelijk mensch!...

Hare tranen vloeien; ze heeft zijne hand gegrepen en drukt ze.

Luister, Everaart, ze stelde vroeger eene voorwaarde: de ontdekking van vader. Gij hebt nog niets gevonden, niet waar?... Welnu, hoor, ze is blijde, dat het duister schier is - nu ziet ge toch de schaamte op haar aangezicht niet; - keer weder tot God en al ware het morgen... ze wil... uwe vrouw... worden...

Hij antwoordt niet!

Hij breekt haar hart en het is of eene stem heur toeroept:

‘Verkoopt ge u?’

Doch het klinkt in haar binnenste:

‘Ik bemin hem zoo!’

Hij, hij laat ze henen snellen zonder antwoord, zoodat ze nog slechts met moeite, de ziel vol wanhoop, kan stamelen,:

‘Everaart, ik zal acht dagen op uw besluit wachten... Laat mij toch... niet lang in die onzekerheid...’

V.

Zes dagen waren voorbij en Meiske had van Everaart nog geen antwoord ontvangen.

Op 'nen avond, toen de jongeling den *Molen* verliet, waar hij als vriend dikwerf ging, stond hij onverwachts vóor de geliefde. Ze groetten elkander en hij stak haar met eenige woorden den brief toe, die over zooveel moest beslissen, waarvan, volgens de arme Stina, geheel haar levensheil afhing.

Everaart had zijn antwoord geschreven, daar hij dacht al zijne beweegredenen mondelings zoo goed niet te kunnen bijbrengen, zijne voornemens zoo volmaakt niet te kunnen staven.

‘Och, zeg me, eer ik lees,’ bad het ontroerd meisje. ‘wat hebt gij geschreven?’

‘Het is beter, dat ge alles leest,’ antwoordde Everaart zacht.

‘Een woord slechts: stemt ge toe?’

‘Mijn geweten verbiedt het mij, Stina. Alles voor u, alles, uitgenomen dàt.’

Ze wendde zich plots om en ging henen; en Everaart hoorde een zonderling gorgelgeluid met 'nen krampachtigensnik. Waarom mocht de jongeling ze in de armen niet sluiten, ze warm op de borst drukken en uitroepen: ‘Kom, kom, we beminnen elkander, en we tarten allen en iedereen!’ Maar neen, 't ware eene lafheid! En ook Meiske's geweten verbood heur met 'nen goddelooze te trouwen; hare vurige liefde zelve belette dit. De onderpastoor, - haar biechtvader - wien zij het gevoel haars harten bekend had, bedreigde haar met de gramschap

des Heeren en toonde, hoe zij medewerken tot Everaarts verstoktheid en zoo zijn eeuwig onheil berokkenen zou. Zulke huwelijken vervloekt de Heer en straft ze tot in het nageslacht!

Everaart vertrok, met het hart tot barstens toe vol wee. Zou hij Stina de zijne mogen noemen? En hij herinnerde er zich velen, welke hij gekend had, en die voor de beminde vrouw alles hadden verloochend; anderen zelfs, die voor een weinig geld hunne overtuiging onderde voeten getrapt, ze in de modder hadden gewenteld.

En was er één onder allen geweest, die beminde zooals hij?

Heel zijn leven wilde hij armoede en ellende met zich voeren, voor de uitverkorene ziekte en smart verduren! Maar haar verliezen?... Neen, neen, hij mocht er niet aan denken, dat hij haar zou kunnen missen: die gedachte maakte hem rampzalig! Dat anderen voor rijkdom eer en roem streven; hij vroeg, slechts de nederige boerenmaagd, die maar éene liefde kende. Dat er vervolgens kome, wat er wille: heur bijzijn zou alles vergoeden; voor haar zou hij leven! En nu, wat bewaarde de toekomst voor hem?...

Och, die adem uit de gele muren, die daar zijn geluk verdorde, waaide nog altijd over zijn bestaan, verwoestte zijn levensgenot, als een pestgeur, die alle wezens, waar hij walmt, sterven doet...

En hij bewoog de armen en voelde het ijdel en doods om zich heen. 't Was of hij plots alléen op de wereld overbleef en er niets meer voor hem in het heelal bestonde! Had men hem zelfs zijne moeder niet ontnomen?

Maar - weg met die moedeloosheid!

Toen Everaart vertrokken was, verscheen uit de sombere schaduw der olmen, bij den *Molen*, een man, die nader geslopen kwam. Hij hield eene wijl stil alsof hij aarzelde, en draafde daarna plots over den weg. Hij sloeg, in maat, met de voeten op den harden grond, gelijk een paard het doet en sprong in eens schrijlings op de ‘baalde’[1] vóor het venster der herberg. Hij klapte met de tong, als een ruiter, die zijn rijdier bedwong, en brabbelde:

‘Stil, Merrie, stil, Merrie!... Toek! toek!... Mardjee, stil, zeg ik... Toek, toek, gaat ge u stil houden, leelijk beest... Toek, toek, het heeft vandaag den duivel in 't lijf...’

Hij trok zich op den duisteren kant der ‘baalde’ terug; met eene zweep tikte hij zoo hoog mogelijk op de ruiten der helder verlichte waardkamer en riep:

‘Hola! herberg!... herberg!... Een pintje bier!... En haast u wat!’

En hij vervolgde op 'nen anderen toon:

‘Toek, toek!... Stil, Merrie, stil, Merrie!... Toek! toek!’

Daar ging de deur open, en Nelleken verscheen met een pintje bier op een schenkblad. Ze kwam nader en kreet in eens:

‘Daar, daar! ik meende oprecht, dat er iemand te paard zat! Wat gedacht ook, kom liever binnen!’

Maar de man greep sprakeloos het glas, dronk het in eenen teug leeg en stak Nelleken het geld voor het genotene toe.

Het meisje, dat uit de goed verlichte kamer kwam,

(1) Soort van balk, waaraan de ruiter, die afstapt ter afspanning, zijn paard bindt.

kon onmogelijk den kerel op de ‘baalde’ thuisbrengen.

‘Zoudt gij gelooven, dat ik u niet herken?’ sprak ze. ‘Wie zijt ge?

‘Toek! toek!’ klapte de man voort met de tong. ‘Stil, Merrie, stil...’

‘Ik ken die stem niet!’ zei Nelleken teleurgesteld.

‘Ik heb ze genoeg veranderd ook.’ grinnikte de vreemde.

‘Heere God!’ kreet het meisje, ‘'t Is Simon Knock!’

‘Dezelfde!’ bevestigde de guit. ‘'t Is Simon met haar en wol!’

‘Hadde ik het geweten, ik bracht u geen glas. Ge weet wel, dat we u geenen drank meer willen geven!’

‘Omdat ze liegen en zeggen, dat ik die naald in de zitting van 's mulders stoel gestoken heb. Daarom ben ik te paard gekomen, mijn engel. Doch ik heb u iets te zeggen, eer ik het glas weergeef. Ge hebt mij eens eene oorveeg gegeven, om wille van Meiske. Welnu, ik heb daar zoo even den jongen meester die Stina zien in zijne armen pakken en 'nen smokkel geven. Of ze het liet doen, de heilige kwezel, dat kruike-roer-mij-niet! Mijn zoete kind, wat zegt uw hartje daarvan? Gij hebt ook een boontje op den meester te weeken gelegd!... Daar is uw glas, mijn braaf Nelleken: wanneer gij het zult vol geschreid hebben, moogt gij het mij brengen: ik zal er de oorveeg mee afwasschen!...’

Hij wierp zijn glas op den grond, week uit de voeten en vervolgde, eer hij aftrok:

‘'k Zal mijn paard hier laten staan: geef het wel hooi en haver, en zie, dat het niet wegloope. Ha, ja, Nelleken, ik had het bijna vergeten: 'k geloof, zoo waar, dat ik met twee duiten betaald heb! Vergeef het mij, mijn engel; 'n mensch ziet niet goed met dat donker weer; maar ge moogt mij altijd de duiten weergeven, indien ik nog ooit van mijn leven in uwe herberg 'nen voet zet!...’

‘God zal u vinden!’ dreigde de verontwaardigde deerne.

‘Troost u, Nelleken lief,’ spotte hij, ‘de deugd toch wordt altijd beloond! Adie, braaf kind, let goed op het paard!’

En toen het meisje, in gramschap, nader wilde, komen, liep de schelm grinnikend henen...

Ondertusschen had de rampzalige Everaart zijne eenzame woning bereikt en bleef, tot schier bij middernacht, door pijnlijk nadenken overvallen, in zijnen werkstoel zitten. Toen de toekomst in het verschiet hem zoo schitterend en blij aanlachte, waren het zulke dagen, welke hij gedroomd had? Zou het leven voortaan voor hem eene aaneenschakeling van ontgoochelingen wezen?...

En het slot zijner overwegingen?

Wat er ook voorvalle, nimmer, neen zeker nimmer zou hij laf het hoofd buigen, een stroo breed van den rechten weg, welken hij zich voorgeschreven had, afwijken.

Hij begaf zich te bed en bleef er lang onrustig liggen, tot de slaap eindelijk zijne oogen sloot.

Plots werd hij uit zijne weldoende sluimering gewekt. Het kon één uur wezen.

Wat had hem doen opschrikken?

Het was en bleef stil in het eenzaam huis; enkel het geloei van den wind, buiten door de olmen en populieren, vervulde de ruimte; een zacht gefluit rekte zich, bij klagende tonen, in den schoorsteen uit. Het kwam Everaart eene poos voor, of het geklink eener bel, toen hij insliep, zijn oor had getroffen. Nog dacht hij hieraan, toen een hevige slag op de voordeur viel.

Een gevoel, dat zijne haren deed rijzen en zijn hart scheen vaneen te scheuren, vervulde hem plots. Hij sprong uit zijn bed, opende het venster en boog er zich door heen. De ijskoude nachtwind woei in zijne lokken. Te midden van den straatweg ontwaarde de jongeling eene gestalte.

‘Wie is daar?’ vroeg hij.

‘Kom seffens naar de smis; 't gaat er slecht!’ antwoordde Dries en snelde reeds henen.

Ja, die bel, welke Everaart in zijnen slaap vernam, 't was de berechtingsbel! Moeder verkeerde dus in doodsgevaar!

Hij zocht bevend, in koortsige haast, zijne kleederen, trok ze verkeerd aan, liet ze half ontknoopt, stormde naar buiten en vergat zelfs de deur te sluiten...

Dagen waren er voorbijgegaan, dat hij zijne moeder niet gezien had. Sedert den stond, dat de vervloeking op hare tong rustte, had hij zich slechts eenmaal naar de smis begeven. Dit bezoek had zijne moeder veel, veel pijn veroorzaakt; dat had hij in elke harer bewegingen gelezen. Ze opende den mond niet, alvorens hij vertrok; toen zegde ze:

‘Ik zal u weer als mijn kind aanzien, als gij uwe goddeloosheid afzweert en terugkeert tot God;

eerder moet gij onder mijne oogen niet komen, ik lijd al genoeg...'

Everaart was dus naar de ouderlijke woning niet meer gegaan; hij hoopte op betere gevoelens, wachtte een gelukkig toeval af.

Nu was het toeval daar: een doodsbed!

Het bleef Everaart een troost, dat hij alles door Dries had laten in het werk stellen, om de genegenheid der kranke terug te winnen. Geen dag was voorbijgegaan, dat hij, door het zenden van het een of ander, niet getracht had te toonen, hoe hij zijne moeder nog waarlijk liefhad.

Hoe onverschillig echter had ze op alles neergezien!...

Dit vloog bliksemsnel door des jongelings brein, terwijl hij naar de smis voortsnelde.

Zoo even was Dries er binnen gekomen.

Everaart bemerkte, langs buiten door de luiken, licht in moeders slaapkamer en hoorde gebedengeprevel. En toen hij in de keuken trad, ontwaarde hij in de kamerdeur Dries - met rood gekreten oogen - die angstig en gejaagd zegde:

'Mijnheer de pastoor!... hij is daar!'

Maar eer de bejaarde geestelijke Everaart kon terughouden, was deze in de plaats. Een blik was hem voldoende.

'Dood!'

Daar zonk hij in de armen van den pastoor en wankelde, met vooruitgestoken armen, tot bij het bed en de tranen ontsprongen zijne oogen, terwijl een droevige, wanhopige klank uit zijnen gorgel klom.

Moeder lag daar, met de gewijde kaars nog in de stijve handen, met het waskleurig gelaat in de witte

kap, met het gebroken oog, dat van onder de gitzwarte wenkbrauwen vóor zich scheen te staren...

De herder nam Everaarts hand en deed hem op het reeds koude voorhoofd een kruisje geven en met een palmtakje een weinig wijwater over de ontslapene sproeien. Alles liet hij werktuigelijk doen, snikte voort en kloeg op doffen toon:

'Och, moeder! ge weet toch, moeder, dat ik u gaarne zag!'

En dan sprak hij zuchtend, in eindelooze wanhoop, door zijne tranen heen:

'Heeft ze niet naar mij gevraagd?'

De oude, medelijdende pastoor leidde hem in de keuken. Toen beiden uit de sterfkamer waren, herbegon er het gebedengeprevel. Heel den nacht reeds waren daar de godvruchtige vriendinnen der overledene - zij, die wellicht de klove tusschen moeder en zoon steeds vergroot hadden.

De ouderling deed Everaart neerzitten, hield zijne handen vast, sprak hem moed in. Hij verhaalde, hoe, met den avond, de ziekte der arme vrouw, die in 't geheim sedert eenige dagen veel leed, plots gevaarlijk was geworden. Moeder begeerde den heer onderpastoor, als biechtvader. Een half uur na middernacht was de pastoor zelf gekomen. Zeker was de jeugdige geestelijke niet welsprekend genoeg geweest; want de weduwe had nog om haren zoon niet gezonden. Wellicht dacht de kranke haar einde nog zoo nabij niet en hoopte ze den dag te bereiken. De bejaarde priester verzocht zijnen geestelijken medehelper maar te vertrekken en bleef alléen met de stervende; dadelijk wenschte ze Everaart bij haar doodsbed te zien...

Helaas, haar jongste snik naderde te snel; hare laatste woorden waren echter:

‘Everaart, mijn kind!...’

De bejaarde geestelijke ging henen, toen hij Everaart kalmer zag.

Er kwam eene verpoozing in het gebedengeprevel. Men maakte de sterfkamer vast en men ging er over tot den laatsten opschik der doode.

In de keuken zat de jongeling in de diepste smart bedolven; hij hoorde het voor hem zoo akelig werk in de aangrenzende kamer...

En toen men de deur weer ontsloot en hij binnenging, lag moeder in hagelblank linnen, met de magere handen op de borst gevouwen. Zoo had hij ze dikwijls weten slapen; doch nu - nu zou ze niet meer ontwaken!

Hij bleef in stomme smart bedolven, bij het bed.

In den vroegen morgen, na de mis, kwam de heer onderpastoor binnen gestapt en wenkte Everaart bij zich. Geen troostwoord echter had hij; hij ontplooide, met zichtbare haast, een blad beschreven papier.

‘Zijt ge nu voldaan?’ vroeg Everaart. ‘Moeder heeft mij niet gezien, eer ze stierf.’

‘Ik houd rekenschap van den staat, waarin ge verkeert,’ mompelde de vergramde geestelijke. ‘Uwe moeder is, als eene heilige, het beter leven ingegaan en wat ze op haar doodsbed uitgestaan heeft, wordt heur ginder reeds aangerekend: beter hier te lijden, dan hierna! Ik veronderstel echter, dat gij uwe moeder genoeg genegenheid toedraagt, om u tegen haren uitersten wil niet te stellen...’

Hij had het blad geheel geopend en vervolgde met het oog er op gevestigd:

‘Een lijkdienst van tweede klas; dertig missen gedurende de tien volgende weken en twee missen 's jaars voor Vanderlaen en huisvrouw...’

‘Hebt ge mij niets anders mede te deelen?’ vroeg Everaart, hem met de uitgestrekte hand terughoudende.

‘Neen, enkel het vervolg: verder een jaargetijde met...’

Doch de jongeling onderbrak hem opnieuw.

‘Heeft moeder u niets voor mij doen zeggen?’

‘Ze bad voor uwe bekeering!’

‘En geen enkel woord voor mij?’

Ik herinner mij niet.’

‘Wilt gij nu vertrekken?’ verzocht Everaart met brandend oog, en hij wees, met uitgestrekten arm, naar de deur.

‘Ik houd rekenschap van uwen toestand,’ mompelde de priester weer. ‘Ik hoop echter, dat de laatste wil uwer moeder zal geëerbiedigd worden...’

Hij vertrok vol haat. . . . . .

En nu moest Everaart zijne smart onderdrukken, als een man het hoofd verheffen en zorgen voor de teraardebestelling.

Daar brak het laatste werk aan! Men ging moeder Vanderlaen begraven!

De timmerman en zijn knecht legden de ontslapene, met een bundeltje schavelingen onder het hoofd, in de houten kist. Everaart werd verzocht zijne doode moeder een kruisje te geven, ze voor de allerlaatste maal nog eens aan te blikken; vervolgens schroefde men het deksel vast, en geene menschenhand zou het losmaken.

Ge zijt stof en asch, en tot stof en asch zult ge terugkeeren!

En de geburinnen, die het lijk dragen zouden, traden zonder gerucht in de keuken en wachtten. 't Was Nellekens moeder; de vrouw van Ward, den kleermaker; de meid van meester Valcke; en nog vijf andere bejaarde vrouwen, allen met den zwarten kapmantel om...

De doodklok galmde onverpoosd en Everaart zag, door het venster over het kerkhof, de zwarte vanen naderen en het blinkend, koperen kruis...

De kist werd opgeheven, buiten gedragen, vóor de deur op de berrie gezet en met het baarkleed omhangen. Everaart volgde.

Daar hieven de gebuurvrouwen de berrie op; doch eer ze 'nen stap voorttraden, vroeg eene der draagsters het gewoonlijke:

‘Is het met de toestemming der familie, dat we het lijk wegdragen?’

Aller oogen wendden zich op Everaart. De familie, dat was hij en men wachtte op zijn antwoord.

‘Ja,’ murmelde hij, ‘'t Is met de toestemming der familie.’

Daar waren de kerkzangers en een der eerste - Simon Knock met eene witte albe en een wit roket aan. De kerel met de wimperlooze, rood omzoomde oogen zong, uit vollen gorgel, en hield een groot, geopend boek vóor den neus.

De stoet zette zich in beweging en na Everaart, die achter de draagsters ging, volgden verre neven en nichten - Veyt niet; hem alléen had Everaart geenen bode gestuurd. Neen, dien man wilde hij achter het lijk zijner moeder niet...

De droeve plechtigheid liep af. De aarde dommelde op de kist en Rik, de kerkbaljuw, verzocht aan de vrienden en kennissen naar den *Arend* te gaan; de familie moest naar den *Molen*.

't Is het gebruik, dat men, na de teraardebestelling, uitgenoodigd wordt om te drinken.

Eer de dorpelingen het kerkhof verlieten en vóor den kalvarieberg knielden, verscheen, boven den kerkhofmuur, het terugstootende gelaat van Veyt.

Toen Everaart met de genoodigden in den *Molen* kwam, trof hij er zijnen oom aan, die hem somber van onder de zware wenkbrauwen aanstaarde. En terwijl de meisjes der herberg den drank ronddroegen, weigerde Veyt iets van het aangebodene te aanvaarden. Hij ledigde vier glazen bier echter, welke hij zelf aan den waard van Bert vroeg en betaalde, en verliet vervolgens, met den zwaren gaanstok in de hand, zonder groet, de herberg.

Twee dagen reeds rustte moeder op het kerkhof, toen Everaart voor de eerste maal naar de smis trok. Dries was eergisteren, op Everaarts raad en aandringen, als knecht bij 'nen oom te Houthem gaan wonen.

De jongeling opende de huisdeur en de doffe lijkgeur kwam hem te gemoet.

Everaart wierp deuren en vensters open, om frissche lucht te laten binnen dringen. Hol klonk zijn voetstap in de verlaten kamers. Hier had moeder zich zooveel ontberingen opgelegd voor het eeuwig leven! Hier had ze zooveel geleden! Dat de Heer haar genadig weze!... En in tooverrij kwamen, vóor Everaarts geest, al de beelden van het verleden

weer, van de wieg af tot hier. Geen hoekje, geen voorwerp, waar geene herinnering aan verbonden was; overal, op honderden manieren. daagde het gelaat van vader of van moeder op; in al de tooneelen van wel en wonne, van ramp en wee verschenen ze. Nu was dat alles voorbij; het behoorde tot het verleden.

Hij trad in de slaapkamer, waar, in zijne afwezigheid, vader en moeder gestorven waren. Daar stond nog het autaar dezer laatste; er op lag de doodkaars, welke ze, bij den jongsten snik, in de klamme handen hield; op die twee stoelen plaatste men de kist; daar ligt nog het bed, zooals men er het lijk wegnam...

Weg met dweepen! Everaart zal man zijn: hij heeft plichten te vervullen; de smart in het hart opgesloten en voort de levensbaan op!..

Hij vindt weldra moeders sleutels en onderzoekt de woning van onder tot boven. Zal hij nu het geheim kennen, dat hij weet reeds zoolang op de smis te rusten? Zal hij eindelijk klaar en helder op het verledene kunnen terugblikken?...

Wanneer hij van den zolder tot den kelder niets ontdekt, zal hij de oude kas, waar hij eens de brieven roofde, onderzoeken. Zijn stap klinkt overal door het verlaten huis; alles, wat kan geopend worden, opent hij; hij klopt op vloer en muur. Immer enger wordt de kring, waarin hij zich beweegt; meer en meer nadert hij de kas, welke zijne laatste hoop bevat...

Nu opent hij ze.

Geen kleed, dat hij niet overtast, doorwoelt en keert; geene schuif, die niet geledigd wordt; geene

plank, waaruit hij geenen hollen klank tracht te trekken...

Het laatste voorwerp gooit hij ontmoedigd, radeloos terug en hij roept in wanhoop, uit:

'Niets!'

Een tartend, honend gegrinnik klinkt achter den rug des jongelings. Deze springt recht en bemerkt Veyt. Vuurrood wordt Everaarts gelaat en in de hevigste woede snauwt hij hem vol verachting toe:

'Gij, wat komt gij hier verrichten?'

'He he he! daar zullen we kalm over spreken!' antwoordt de gehate man.

Kalm! ja, Everaart zal man wezen en bedaard blijven. Wanneer toch zal hij ten volle die opbruisendheid kunnen onderdrukken? Nu is de lang gewenschte stond aangebroken! Hier, in dit huis zelf, zal Veyt rekenschap geven!

'Kom!' verzoekt Everaart op gedempten toon.

Beiden treden in de keuken en nemen plaats, van weerszijden de tafel bij het venster.

Veyt, op zijnen gaanstok geleund, blikt den jongen nadenkend, ter sluiks aan en wanneer deze den mond wil openen, maakt hij in eens een gebaar, om het zwijgen op te leggen. Hij steekt de zware hand onder den kiel en haalt uit den zak een papier, dat hij Everaart overreikt, om hem weer met loerend oog van onder de zware wenkbrauwen aan te staren.

'He he he, lees eens luidop!' spreekt hij.

Everaart voldoet aan het verzoek, werktuigelijk; want hij twijfelt, of hij wel begrepen heeft, hetgeen het schrift meldt, zoo zonderling en onuitlegbaar is het. Hij herneemt nu met luider stem:

'De ondergeteekende, Theresia Veyt, weduwe

Vanderlaen, verklaart bij dezen, dat alles, wat zich in hare woning, de smis, bevindt, aan haren eenigen broeder toebehoort...'

'Aan mij!' onderbreekt Veyt.

Everaart leest verder.

'Haar laatste wil is, dat haar zoon Everaart zich in het minste tegen de inbezitsneming niet stelle.'

Dag- en handteekening volgen.

Eenen stond staren de twee mannen elkander aan.

'Ik laat u niets nemen!' klinkt dreigend Everaarts stem. 'Ik zal meester Valcke raadplegen en u, als aftroggelaar, vóor het gerecht dagen!'

Bij het woord *gerecht* klemt Veyt sterker den stok in de vuist en trekt, in zonderling zenuwachtige bewegingen, den kop schuins weg, zoodat het lidteeken der snede, bij den barbier bekomen, zichtbaar wordt en eene bloedroode lijn op den hals zich vertoont.

'Gij zijt bevreesd voor de gendarmes!' voegt de jongeling er bij, door schielijken inval. 'Meester Valcke weet veel!'

Neen, nooit zou hij zulk een uitwerksel verondersteld hebben. Veyt staart hem aan, kalkwit als een lijk, met roerloozen, uitpuilenden oogappel; 't is zoo akelig, dat Everaart eenen stond twijfelt, of de man niet dood is. Stil, als werktuigelijk, komt de stok dreigend omhoog, zoodat het uiteinde schier op Everaarts borst rust, en met eene stem, als een kind, brabbelt Veyt met zinloozen lach:

'Herhaal dat niet meer... Herhaal dat niet meer... Herhaal dat niet meer...'

En stijf trekt hij weer den stok terug, plaats hem voorzichtig neer en blijft voort, roerloos, Everaart

aanstaren met dien akeligen oogappel, die gewoonlijk zoo diep ligt. Doodstilte heerscht en wanneer Everaarts blik op het stilstaande uurwerk valt en daarna op den onbewegelijken man, vraagt hij zich een oogenblik af, of hij waakt of slaapt...

'Veyt!' spreekt hij, 'verklaar mij het geheim en ik laat u met vrede!'

'Geheim!' herhaalt de man, alsof hij uit eenen ijselijken droom ontwaakt. 'Geheim! Wat hebt gij nog gezegd? Durft gij dat herhalen?...'

Hij wrijft over het voorhoofd en over het aangezicht, waar de kleur in gepurperde vlekken terugkeert, en houdt nog eenen stond de oogen vóor zich gericht, die zeker geheel iets anders zien, dan hetgeen er zich werkelijk vóor bevindt.

'He he he,' grinnikt hij, 'gij, gij, die Veyts vijand zijt, loop Veyt in den weg niet! Veyt is machtig en heeft niets te vreezen!'

'Ik wil en moet weten, waarom moeder u alles schenkt,' herneemt Everaart met kracht.

'He he he, gij durft bedreigen, ge moet het weten!... Ik beef voor mijn lot niet, maar voor het uwe! Veyt vreest de schande niet; hij kan het land uittrekken; gij niet! Ha, gij wilt het weten? Ik zal het u uitleggen; verklaar het dan aan den meester en roep het ge... recht!'

Hij is weer vol haat en wraak, en grinnikt voort, terwijl hij spreekt.

'He he he! zal de zoon nu Veyt tegenstreven, wanneer deze steeds den vader onder den duim heeft gehouden? Dan weet de kerel niet, wien hij vóor zich heeft! Heeft hij reeds vergeten, wat Veyt vroeger zegde: neef Jaak is de schande der Vanderlaens!

Hoe?... Dat weet nu Veyt alleen en het graf. Veyt heeft twee duizend franks geleend aan den smid, die oneer vreesde, om iemand te doen zwijgen, die reeds lang onder het groene deken rust! Welke schande dàt is, zal Everaart nooit, nooit weten, ten zy Veyt wil. Om dat geld weer te geven, heeft de smid geheel zijn leven gewroet...'

'Voor die ellendige som!' zucht Everaart.

'En voor hetgeen hij reeds vroeger ontleende aan den mulder. Geld moet geld opbrengen en Veyt wist zich wel vooruit te helpen...'

'Ge waart dus de woekerplant, die op de smis groeide!'

''k Geloof, dat ik zoo iets was,' grijnst Veyt.

He he he! dat Everaart ook zoo iets trachte te zijn op de wereld; doch tegenover Veyt zou het niet lukken. En de smid hield bijzonder aan zijne woning en wist wel, dat zoo hij ooit over het geleende, aan wie ook, den mond opende, Veyt alles zou doen verkoopen hebben. Veyt mag verdoemd zijn, had hij dit niet gedaan Er was nog iets: de smid dacht dat Veyt hypotheek op zijne meubels genomen had en dat indien Veyt alles liet verkoopen, de mulder geenen cent kreeg, en dan was de smid een dief. He he he, de smid heeft nooit recht geweten, wat hypotheek was! Maar hij voelde heel goed, waarvoor de mulder hem zou gehouden hebben. Vanderlaen, met al zijne eerlijkheid, heeft het nooit breed gehad. Hij was steeds bevreesd 'nen cent te veel aan de lieden te vragen voor zijn werk. Hij is er ver mee gekomen! Nu, goed werk leverde hij toch ook niet: weet Everaart dat niet? Nu, de jongen mag verzekerd zijn, dat

zijne oogen Veyt geenen schrik zullen aanjagen...

Veyt begrijpt maar niet, hoe de smid de mulder kunnen voldoen heeft.

‘Dat heeft Vanderlaen mij ontstolen!’ roept hij in verkropte woede uit.

Doch ondertusschen is nog eens de verontwaardiging van Everaart ten top gestegen. Dus heeft die man zonder hart steeds de overdreven eerlijkheid van den smid, dezes vrees voor schande op alle wijzen uitgebuit! Everaart springt recht en roept uit: ‘Gij beul mijns vaders!’ en heft den arm op; doch de andere houdt hem met reuzenkracht terug. Een spotlach zweeft in eens op zijne lippen. ‘Hij weet niets, hij is onmachtig!’ denkt hij en vervolgt:

‘Veyt zegt u; durft gij hem nog tergen, dan verlaat hij het land; doch hij geeft in handen van het ge...recht, een schrift, dat de twee dooden op het kerkhof in hun graf zal doen schreien, om de schande over de smis, over hunnen zoon, over hen... Veyt heeft hier nog iets!’ vaart hij voort, terwijl hij een papier te voorschijn haalt. ‘Maar neen,’ herneemt hij en verbergt weer het schrift; ‘ge moet niet weten van waar men mij het ding zond. Ik zal u zeggen, wat er in staat: Jaak is dood! Dood is nu het geheim, zoolang Veyt zwijgt... Nog iets: nu trek ik naar den baron, om de smis te huren en hoop u hier nooit meer te ontmoeten!’

VI.

De winter trok zich terug met zijnen ruwen vorst, zijne treurige sneeuwvlagen en zijnen snerpenden wind, die in alle reten en openingen ging huilen.

De knoppen op het hout braken los, en daar hing reeds, om de twijgen en takken, teeder en frisch groen. Maar te midden van honderden kenteekens van het aanbrekend feestgetij, vertoonde zich de smis stom en doods, of er eene vervloeking op rustte; de storm had het oude hek neergeslagen en zoo bleef het er liggen; de staldeur hing heel afgerukt; gras en netels groeiden over het morsige voorhof. De luiken der woning bleven schier altijd toe; slechts die der huiskamer wierp men, gewoonlijk laat in den morgen, open. De smederij zelve verried geen teeken van leven en nooit klonk er nog, op het aanbeeld, het lustige geklinkklank der hamers.

Wanneer de bedelaars de huizen van het dorp afgingen, traden ze, met 'nen schuwen blik, haastig, voorbij dat akelige verblijf, waar zelfs de argelooze kinderen de nabijheid van vluchten.

Nevens de huisdeur lag een groote dog, aan eene lange keten gebonden. Verwoed sprong het dier op, als om ze te verscheuren, tegen die welke het waagden den voet op het grondgebied der smis te stellen. Doch heel dikwijls moest het ongezellig beest de dreigende stem niet laten hooren; eens ter week kwam de brouwerswagen; doch verder, buiten den onderpastoor, die hier reeds menigwerf verscheen, had men enkel eenige vreemdelingen met havelooze kleeding en ingevallen wangen:

't waren ellendige lieden, die bij den bewoner der smis, vertelde men, die een woekeraar was, geld ontleend hadden. Bood er zich zoo iemand aan, dan loerde eene oude, gekromde vrouw door het venster. Beviel de bezoeker niet, dan bekommerde men er zich niet verder om en de doghond gelastte er zich mede hem van de deur te houden; werd de vreemdeling aanvaard, dan schoot de bejaarde vrouw buiten, dreef den razenden doghond in zijn hok terug en stelde er zich vóor, tot de bezoeker in de woning verdwenen was...

Ja, nu zou de lente aanbreken en gure nachten wisselden zich af met dagen vol warmen, koesterenden zonneschijn, die eenen bloemengeur in de lucht omvoerde.

't Was in April, op 'nen zondagnamiddag. De vespers waren geëindigd en de lieden huiswaarts getrokken. De zon hing boven het roode westen; de wind lag stil en de molen op den heuvel draaide niet. Soms hoorde men in de verte het stemgegalm van spelende kinderen; doch verder heerschte, op en om de dorpplaats, de grootste rust en deze scheen het zwaarste op de smis met haar akelig uitzicht te wegen. De hond sliep in zijn hok en, in de woning, bij de tafel, zat roerloos een zwijgende man.

't Was Veyt.

Nevens hem stond de steenen kruik met bier. De kerel zat, met de ellebogen op de tafel gesteund, met het zware hoofd op de vuisten. Zijn doffe blik hield hij halstarrig vóor zich gericht en hij liet de dikke onderlip meer dan ooit afhangen. Het langzame, doch luide tiktak van het hanguurwerk hoorde hij niet; maar reeds uren wijdde hij al zijne aandacht

aan het getok van het doodskloppertje in den dwarsbalk.

Veyt had gehoopt hier beter te wezen; maar sedert hij in de gevloekte woning verbleef, ging het slechter dan ooit.

Meester Valcke zou zeker beweerd hebben, dat iets vreeselijks Veyts geweten bezwaarde en dus de wroeging, die eens verschijnt, nu kwam opdagen.

Wroeging! daar spotte Veyt mede.

Maar toch iets lag in den haak niet. Pijnigde het hem wellicht, dat hij alléen en onbemind op de wereld stond? Was het de ouderdom, die hem zijne karaktersterkte ontnam? Was het om de dooden, welke hier henentrokken? Was het om de bedreiging van Everaart? Soms ging de gefolterde vóor den spiegel staan en vroeg zich angstig af, of er niet zekere akelige verandering in zijne trekken gekomen was: misschien ergens eene lijn, welke er vroeger niet lag.

Ba, ba! Alsof Veyt zich om al zulke kleinigheden bekommerde!

Er ritselde iets aan de kamerdeur, zeker eene muis, welke er aan knaagde. Veyt wendde verschrikt, zenuwachtig het hoofd af en, na eene wijl, steeg een diepezucht uit zijne borst, alsof er werkelijk een pletterend pak op rustte. Hij greep de kruik vast, doch had den moed niet te drinken en zette ze machteloos neer met'nen pijnlijken trek om den mond, die van onoverwinbaar, geheim lijden sprak. Hij richtte zich nu op en naderde, met sluipenden stap, voorzichtig al de deuren, om zich te verzekeren, dat ze goed gesloten waren. Hij bleef soms luisterend staan of dwaalde in gedachten weg, tot hij zich ontmoedigd op zijne eerste plaats terugzette.

Na eene lange poos vatte hij in eens de kruik en ledigde ze in zoo'n langen teug, dat de adem hem scheen te zullen ontbreken...

‘He he he! Veyt, houd u rustig!’ murmelde hij half luide. ‘Drink, drink maar altijd, dat men niet zegge, wanneer men u zie: die man heeft iets op zijn hart liggen!’

Zijn groot hoofd zakte allengskens neer, tot hij weer in zijne vorige, ineengekrompen houding zat. En opnieuw verhief zich op dezen ongewonen tijd het getok van het doodskloppertje!...

‘Houdt dat niet welhaast op,’ dacht hij, ‘dan steekt Veyt den boel in brand!’

Neen, de man zonder wroeging was in het geheel niet gerust: voor de honderste maal vroeg hij zich, waarom hij hier zich kwam vestigen?

Was het misschien omdat, met onweerstaanbare kracht, hem eene plaats op het dorpje aantrok?...

‘Ben ik dezelfde man niet meer?’ vroeg hij aan zich zelven. ‘Wie kan Veyt den slaap benemen? He he he, Veyt zal zich wel helpen, verdoemd, dat zal hij!... En weer zal hij worden, hetgeen hij eertijds was!’

De avond viel in en de duisternis sloop, door de groene ruitjes, in de plaats. Er kraakte iets aan de kelderdeur en Veyt sprong op. Hij bleef eene wijl met brandenden adem luisteren en sloop vervolgens, zonder gerucht, om de hanglamp in de schouw. Hij ontstak ze en ging nog eens zich verzekeren, of alle deuren wel vast waren; hij legde er het hoofd tegen, alsof hij er een geluid achter vernam...

En toen hij ten slotte het lichtje aan den muur

had gehangen en weer neerzat, veegde hij met den neusdoek de dikke zweetdruppels weg, die over zijn aangezicht rolden...

Daar gromde de hond; een sleutel kraste in het deurslot en eene oude vrouw, de meid van Veyt, trad binnen. Ze was lang en mager, had een klein hoofdje, geborgen in een klein mutsje zonder sieraad. Ze liet de armen hangen, hield den rug gebogen en het gelaat ter aarde gericht: dit scheen hare natuurlijke houding.

'Ge komt te laat!' morde Veyt dreigend. 'Ge weet, dat ge moet binnen zijn, eer men het licht ontsteekt.'

Ze mompelde iets bitters en betrok, boven de keldertrap, het kamertje, dat ze na eenige stonden weer verliet. Ze had hare werkdaagsche kleederen aangedaan en ze trad tot den haard; er over heengebogen schaarde ze er hout rond en liet ontevreden, onverstaanbare woorden hooren.

'Zwijg, heks,' gebood Veyt, 'of ge wordt met eene koorde aan den hals in de schouw gehangen. Vertel, wat ge vandaag gehoord hebt.'

Ze gehoorzaamde; doch na elke zinsnede morde ze iets binnensmonds, eene verdreiging of misschien eenen hatelijken scheldnaam.

'Iedereen spreekt weer van den jongen meester,' begon ze knorrend.

'Hoe?' zei Veyt en hij wendde snel het hoofd tot haar.

'He he he!' grinnikte ze spottend, de manier van haren meester naäpende. 'Naar Houthem is hij getrokken, verleden zondag. Ik weet niet, wat hij ginder gaan uitzetten is, of hoe men het heet.

Gij zult dàt wel weten, ge kent alles! 't Was in de *Linde*. De meid van boer Meirman heeft het mij verteld. Met mij willen de menschen nog spreken! Er was veel volk gekomen; de meester moest er iets vertellen. He he! hij is bijna zoo geleerd, als gij. Hij heeft er zoo van alles uiteengedaan: dat de boeren beter op het onkruid moeten letten, dat op het einde van het jaar overal in het zaad komt; van 't zwart graan en al andere dingen. Al zaken, die te onnoozel zijn voor eenen man, als gij zijt!....'

'Dat is waar!' bevestigde Veyt met 'nen grijnslach. 'En wat weet gij nog?'

Terwijl ze sprak, zette ze haar werk voort, immer neergebogen, zonder op te zien, of ze steeds iets voor zich zelven alléen vertelde.

'Hans van den koster zegt,' vervolgde ze, terwijl ze den waterketel over het vuur hing, 'dat Dries nu bij den jongen meester woont en deze ziek is.'

'Heks, let op!' dreigde Veyt. 'Ge heet mij ezel, ik hoor het!'

'Ge liegt!' antwoordde ze, drentelde over den vloer voort, hier en daar een stroo oprapende, of 'nen stoel beter zettende, en ze hernam: 'De avondschool gaat weer beter. Nelleken uit den *Molen* vertelt, dat de pastoor niet wil, dat men er nog op preeke. Hij zelf heeft aan menschen, die om raad kwamen, gezegd, dat hij niets tegen den meester had...'

Veyt liet geen woord hooren, maar bleef dof vóor zich staren.

'Dezen morgen na de vroegmis,' voer ze voort, 'zag ik Simon Knock.'

Langzaam ging het hoofd van Veyt op en hij richtte doordringend het oog op haar.

‘He, we zijn er!’ mompelde ze met een onverstaanbaar scheldwoord. ‘Simon sprak van den jongen meester en van Stina Vergauw. Van uwe beste vrienden! Iedereen weet nu, dat ze elkander gaarne zien en op het einde van 't jaar trouwen ze.’

‘Trouwen?’ vroeg hij werktuigelijk en luisterde in het geheel naar geen antwoord meer. Hij zonk, met strakken blik, in mijmering weg, tot het slaan der huisklok hem plots deed opschrikken.

‘Zeg,’ sprak de meid, ‘hoort gij nooit iets des nachts?’

Hij grinnikte spottend, doch kneep de vuisten dicht.

‘Zeg niet, dat ge niemendal hoort,’ vervolgde ze. ‘Ik hoor het door geheel het huis drijven, nu beneden dan boven! Ho! Veyt weet het ook wel! Het rammelt aan deur en venster, het schuift over den vloer. Zeg, wie doet geheel de woning kraken? Als het niets beteekent, durft gij nu in de kamer gaan, waar ze alle twee stierven?’

‘Zwijg heks!’ bulderde hij. ‘Ge zoekt eene reden om Veyt te verlaten, niet waar? Loochen het niet. Maar Veyt vindt u overal!’

‘U verlaten!’ herhaalde ze bitter, kwam nader, richtte zich zooveel mogelijk op en hief twee roode, door 't werk misvormde handen tot op de hoogte van zijn gelaat. ‘Bezie me!’ kreet ze. ‘Wie zou de heks nog willen?... Niemand wil me, omdat ik de heks van Veyt ben!’

Ze liet de handen zakken en snikte.

‘Ho!’ hernam ze in tranen, ‘wat is mijn leven bij u geweest? Ben ik geen mensch?....’

En de avondwind was intusschen opgekomen en daalde met een zacht, lang gerekt gehuil in den schoorsteen. Neef Jaak zou gedacht hebben: 't is er nog steeds, zooals vroeger. Doch Veyt spitste het oor en scheen, vol vrees en afschrik, naar iets te luisteren, dat hij niet begreep.

‘Geef mij de lamp!’ gebood hij luide.

‘Eet gij niet?’ vroeg ze zacht.

‘Geef mij de lamp!’ herhaalde hij dringender en toen hij er eene bekomen had, begaf hij zich naar het zolderkamertje, waar zijn bed stond.

Hij hing het licht aan den muur en liet zich op den kant zijner legerstede zakken.

‘Veyt is hier!’ morde hij in sombere vertwijfeling en stak de gebalde vuist vóor zich uit. ‘Kom nu maar!’

Doch allengskens zonk zijn arm; zijn adem werd kort; zijn diepliggende oogappel vergrootte en puilde uit; zijn mond wilde klanken voortbrengen, doch kon niet; het zweet parelde over zijn aangezicht, dat loodkleurige vlekken kreeg...

Wat spookte er vóor zijne inbeelding?

Een uur zat hij daar zoo, verpletterd, gemarteld en voelde zijne ziel vezel voor vezel verscheuren.

De overval ging voorbij; weldra werd Veyts ademhaling regelmatiger, tot hij eene geweldige poging deed en opsprong. Hij stapte eene wijl heen en weer in de kamer; dan rukte hij de deur open en schreeuwde in de trap:

‘He, breng bier!... Breng eene kruik bier!’

Hij bleef wachtend bij de deur staan, greep de kruik, welke de meid bracht en hield ze drinkend aan den mond, tot hij paarsch en blauw werd. Hij

loerde dan rond, juist of hij vreesde, dat iets of iemand, onverwachts, zou kunnen opdagen, sloot de deur en verzekerde ze met den stevigen grendel.

Hij trad tot het open dakvenster en, door de ijzeren staven, welke hij er laten plaatsen had, stak hij de handen, als om ze in de nachtlucht te laten verkoelen. Doch plots trok hij de armen, met 'nen doffen kreet, terug en staarde waanzinnig naar buiten...

Toe, dat venster!

Och, 't was nog slechts avond! De klok sloeg zoo even negen uren! Hoe lang nog eer de morgen aanbrak!

Hadde een loodslaap hem hier op den grond kunnen neervellen, hoe gelukkig ware hij geweest!

Was Veyt bevreesd alléen te zijn? Hoe vol angst toch zweefde zijn blik soms naar de plaatsen, door de lamp in het duister gelaten...

Hij legde zich te bed met het voornemen in te slapen; doch iets ijselijks, iets onzichtbaars greep hem bij de keel en rukte hem weer van zijne rustplaats.

Radeloos liet hij de somberste beelden zijnen geest bestormen en tot barstens toe vullen, riep ze zelfs, opdat de afmatting zou komen en de slaap hem overvallen; doch steeds akeliger werd de rij spookbeelden!

. . . . . .

't Was tien uren, in den morgen, op de kerk geslagen, toen Veyt van zijn bed rees. Eerst toen de eerste dagklaarte door het venstertje drong, had hij kunnen de oogen luiken.

Nu had hij zich aangekleed.

Hij opende eenen zwaren koffer, welke onder het getralied venster stond en koos, tusschen eenen bundel papieren, er twee uit, welke hij nevens zich op den kant der legerstede legde. Hij aarzelde eene wijl, nam daarna een gedrukt blad terug en las weldra, opgewonden en luide, doch traag en op sommige woorden met 'nen zonderlingen nadruk steunende, het volgende:

‘Bud, de oostenrijksche moordenaaar der gebroeders Findel, heeft de cel betrokken van den verleden week gehalsrechten Enecht. Bud slaapt weinig; doch schiet soms op en schreeuwt, dat men hem geheel het gevang door hoort. Hij eet of drinkt schier niet meer en zijne haren zijn gansch wit geworden. Toen gisteren de gevangenbewaarder in de cel trad, dacht Bud zijn laatst uur gekomen, werd kalkwit en stortte machteloos op de knieën neer.

Zelden ontmoet men zooveel lafheid bij eenen moordenaar.

Bud zal waarschijnlijk de aanstaande week gehalsrecht worden.’

‘Lafheid!’ grinnikte Veyt. ‘Lafheid!’ terwijl hij koortsig bevend het papier plooide en weglegde. Hij nam het tweede blad, waaruit een reepje viel.

‘Wat is dit?’ morde hij.

‘Men heeft Voghels moeten op het schavot dragen. Toen men hem op de plank bond, scheen hij reeds alle gevoel te hebben verloren!’

‘Als een machteloos beest, droeg men hem boven!’ loeide Veyt, dacht eene lange wijl na en hernam:

‘Dat zou ik wel eens willen zien, ja, ik zou willen!’

Hij nam het laatste blad papier en las weer luidop, met denzelfden zonderlingen nadruk op sommige woorden:

‘Het is een koele morgen, de lucht is vol koude mist. Men heeft het schavot in den nacht, bij fakkellicht, opgericht. Op dit oogenblik klimt de zon boven de muren en hare stralen doen het driehoekig mes glinsteren, dat ginds in de hoogte hangt. Duizenden lieden, vooral vrouwen, bezetten het uitgestrekt plein; volk bedekt zelfs in het noorden de daken der eenige huizen...

De beul en zijne knechten maken de laatste toebereidsels.

't Slaat zeven uren! Eene beweging loopt onder de menigte. Snel komt de kar, langs het westen, het plein opgereden.

De veroordeelde, door de zon verlicht, draagt de kleeding, welke hij droeg op den dag van de misdaad: eenen blauwen kiel, eene wijde, zwarte broek en holleblokken. Hij is blootshoofds en zeer bleek.

De priester, die hem bijstaat, helpt hem van de kar stijgen.

Beneden ontdoet de beulshelper hem van zijnen kiel. Men bemerkt nu, dat zijn hemd uitgesneden is aan den hals, die bloot is...

Op dezen stond slaat de veroordeelde het oog naar het valmes op en trekt zich onwillekeurig terug; doch deze zwakheid duurt slechts eenen oogwenk.

Eer hij, door den priester en den beul geleid, de trap van het schavot beklimt, ontdoet hij zich van zijne holleblokken en komt op de kousen boven.

Daar omhelst hij den priester; doch in eens blijft de veroordeelde strak onder het volk staren. Hij

groet iemand, knikt langzaam, als werktuigelijk met het hoofd, terwijl tranen over zijne wangen loopen.

Het schijnt, dat de broeder van den rampzalige zich onder de menigte bevindt.

Alles is bliksemsnel toegegaan. De beul en zijne helpers grijpen den veroordeelde vast, gespen hem op de plank...

Een hoofd, dat in eene mand valt, een dikke straal bloed, een lijk, dat omkantelt...

Het is zeven uren en vier minuten.

De kar rijdt reeds snel weg met het stoffelijk overblijfsel.

De menschelijke gerechtigheid is volbracht!'

Veyt had het blad aan zijne handen laten ontvallen en wankelde, als een dronken mensch, rond het kamertje, met de armen vóor zich uitgestrekt...

Zijn blik zakte eindelijk neder en bleef weldra hardnekkig op zijne voeten gericht. Hij greep, van eene plank, een pakje met borstels en begon, in vreeselijke haast, dat zijne borst er bij zwoegde, over zijne schoenen te wrijven!

Te vergeefs, Veyt! Voor u is het uur der wroeging geslagen!

VII.

Vol vuur en overtuiging had Everaart in eene voordracht te Houthem tot het volk gesproken, tot dat Vlaamsche volk, wiens welzijn hem zoo nauw aan het harte lag. Hij worstelde wanhopig, om het looden juk dat maar al te verpletterend op zijne landgenooten woog, een weinig op te lichten.

In het naarhuisgaan voelde hij door al zijne leden, eene bibberende koude, welke hem niet verlaten wilde.

Hij legde zich te bed en was des anderen daags in het geheel niet hersteld.

Weldra verspreidde zich de mare, dat de jeudige meester ziek was.

Den woensdag, tot drie uren, deed Everaart school; toen moest hij het opgeven. Zijn lichaam was overwonnen, zijn geest behield geene kracht meer: moedeloos moest hij de kleinen, die hem met tranen in de oogen verlieten, huiswaarts zenden.

Hij zat afgemat in den flauwen zonneschijn, die, door het venster, in de ledige zaal drong en de smartelijkste gedachten bestormden zijne verzwakte ziel. Ja, hij was zwak: de gulden droomen zijner jeugd togen henen; hier zou een stoel ledig staan, neen, niet van een oud man, maar van eenen jongeling, bezweken eer hij één zijner geliefkoosde plannen zag verwezenlijken, gestorven met eene hopelooze liefde in het hart...

En de bedroefde kleinen hadden intusschen overal gemeld, hoe hun arme meester ziek viel, niet langer spreken kon en op eene bank neergezonken was!...

Vóor een venster der school verscheen Nelleken en hare moeder, en weldra nog andere vrouwen. Ze aarzelden, vol medelijden, vreezende onwelkom te wezen; dan toch traden ze binnen en toen ze daar Everaart zagen, zoo bleek als een lijk, rillend, met hollen oogappel, begon de vrouw van Ward den kleermaker in stilte te weenen en andere vrouwen ook...

Wat zou er van den kranken dompelaar geworden, alléen in het eenzaam huis?

En toen allen hem zachtjes aanzet'ten, met de waardin naar den *Molen* mee te komen tot hij beter was, trad iemand binnen met een pak op den rug.

't Was Dries.

‘Ha ha!’ sprak hij, ‘ik wist niet, waarom ik den duivel in het lijf had en mijn linkeroor tuitte, als een geborsten koewachtershoorn! Als de kat uit de schuur is, dansen er de muizen, zie ik! Noord, oost, zuid, west, thuis best. Van twee kwaden moet men het minste kiezen: 'k zal dus mijnen oom laten fluiten en hier mijne koolen planten!’

Hij wierp zijn pak neer en zette zich, dadelijk, aan het werk. Hij zond den dokter halen en bracht Everaart te bed; weldra lag er de jongeling, met eene zware koorts geslagen.

Gedurende geheel de ziekte bleef Dries de trouwe oppasser van den jongen meester. De eenvoudige knecht had een edel hart; om Everaart te redden, zou hij zijn eigen leven opgeofferd hebben.

‘Wat de oude ijzerklopper zaliger voor Dries gedaan heeft,’ zegde hij, ‘is op geenen blauwen steen gevallen. Dat staat in een binnenkamertje opgeschreven! Eén man, éen woord! In 't aanbeeld-

huis heeft men Dries altijd gaarne gezien! Een hond likt de hand, die hem streelt, de hand van den meester, die hem het brood geeft; zou Dries slechter zijn dan een hond!...'

Na lange dagen week het gevaar eindelijk. Everaart was gered!

Toen deze weer helderder het leven kon inblikken, bekommerde hij zich eerst en vooral om den braven Dries.

'Heeft uw oom u de toelating gegeven hier te blijven?' vroeg hij.

'Let op mij niet,' verzocht Dries. 'Een ronde steen rolt heel alléen den berg af en ik zal ook wel te recht komen. Ik ben hier met pak en zak: ik zal eten, wat er gekookt wordt en winnen, wat men mij wil geven! Tot nu heb ik nog nooit eenen mensch het vel afgedaan en zal er nog niet mee beginnen! 'k Weet, dat gij ook de man niet zijt, om een ei te scheren en daarbij ieder vogeltje is gaarn, waar het gebroed is!... Seird!... si!... reih!... ne!... seird!... tfijlb!.. re!...'

'Ik versta niet, wat ge daar uitroept!' bemerkte Everaart.

'Vóor 'nen kinderkoning! 't Is eene van mijne honderd vijftig talen, welke ik in het vlaamsch ken,' antwoordde Dries. 'Mijne moeder, bij den Heere moge ze rusten, hield staan, dat ik voor advokaat in in de wieg gelegd was! Wat ik daar uitriep beteekent: Dries!... is!... hier!... en!... Dries!... blijft!... er!... Ha! ha! alles is maar eene wete!...'

En de jonge meester lachte! Ja, vaak had de hevigste smart den boezem van Dries vervuld, terwijl hij lijden zag; toch bleef hij steeds moedig en

opgeruimd! En nu zijn meester aan de beterhand was en naar hem kon luisteren, was hij de gelukkigste mensch mogelijk en vertelde hij de zonderlingste spreuken en kwinkslagen, welke men ter wereld vinden kon...

't Was volle lente, toen Everaart voor de eerste maal weer alléen door het dorp wandelde.

De geburen lieten hun werk staan en kwamen, waar hij voorbijtrok, hem bewogen de nog zwakke hand drukken. Hoe gelukkig snelden de kleinen hem te gemoet, om hunnen geliefden meester te groeten en een vriendelijk woord van hem te ontvangen. En toen hij voorbij was, wist hij, hoe groot en klein hem deelnemend achterna bleef zien, alsof hij een zoon of broeder van allen was. Ze beminden hem, omdat ze wisten, dat hij iedereen zoo hartelijk liefhad. Hoe zalig was hij, bij die bewijzen van diepe genegenheid!

En bij al die zoete gevoelens, welke hem aangrepen, hoe vervulde de frissche lucht zijnen boezem met nog meer zieleblijheid, en hoe drong moed en hoop met volle teugen weer in zijn gemoed.

Hij keerde, na eene lange wijl toevens aan de smis, terug en bereikte opnieuw den *Molen*. Hij voelde zich sterk genoeg, om verder langs de beek zijne wandeling voort te zetten...

Op de eene plaats vloeide de beek kalm voort; op de andere rolde ze met vroolijk lentegemurmel over steenen en keien. De geur van bloesem en kruiden omgaf Everaart, bedwelmde hem. Madeliefjes en boterbloemen wierpen kwistig schitterende tonen tusschen het gras; de paardebloem verhief, zoo hoog mogelijk, hare heldergele schijven; hier

en daar spiegelde een hemelsleutel haar nikkend kronenschermpje in het doorschijnend water. Schildvleugelige kerfdieren snorden, in zware vaart, door de lucht of woekerden door graskant en beemd; hom mels en bieën gonsden overal rond; allerlei vliegen speelden, zworven, draaiden en wemelden in den gouden zonneschjin; bonte pepels klapwiekten om bloem en blad, of zweefden, in de lustigste bochten en wendingen, door den milden dampkring; geen vogel, die in juichende tonen zijn lied der ontwaking niet schallen liet!...

Everaart wandelde, opgetogen, door de malsche kruiden en planten, tusschen het zilverachtig wilgeloof, het donkere elzegebladerte, het blanke abeelhout, de breede bladschijven der hazelaren, waar, ter afwisseling, de vlierboom zijne ruikende schermen tusschen hing, of de dorenstruik zijnen bedwelmenden sneeuwbloesem, met het liefste rozenkleur bezet, allerliefelijkst mengde...

De bloemen lieten hun bezwangerend stofmeel door de zoete lucht drijven, of bevruchtigend op hunnen stamper zinken, alles om hen heen met balsemgeur vervullende; de vogels paarden; de kikvorschen zwommen kwakkend in de sloot...

De jongeling dacht aan Stina en voelde zijne liefde in voller gloed ontwaken en stijgen; eene aandoening greep hem aan, alsof er plots iets vreeselijks ijdels in zijn bestaan lag, iets, dat hem, als een onnuttig deel van het geschapene deed rond zwerven...

Overal werkten dorpelingen op het veld; het veld, dat blad, stengel en stam in machtige ruikers opwierp, het leven langs elke porie uitspatte, alles

uit zich opjoeg en aanzette, alles wat kon ontwaken en leven, om aan het groot liefdefeest deel te nemen...

De natuur legde een akkoord, waarin, met aangrijpende tonen, liefde trilde.

Plots deed eene gedachte Everaarts polsslag sneller kloppen, het bloed in warmer geuten naar zijn hoofd wellen: hier trad Meiske vaak in het vespersuur voorbij...

Op deze plaats wilde hij haar aantreffen.

Hij bleef omdwalen in den bedwelmenden stroom, die rond hem over de gistende, kiemende en woekerende natuur walmde...

Alles om hem heen breidde zich uit, verbrak zwachtels en banden. De strijd voor het bestaan en voor het leven! Zeker, niets is meer waarheid! Leven - eerst zijn! En om te zijn - strijden!

't Was schoftijd.

De eenige stonden rust vlogen voorbij en, heinde en verre, zonder dralen, met nieuwen moed, zette men over het veld den noesten arbeid voort.

Och, laat Everaart ook eens genezen zijn, laat hem zijne lichaamssterkte terugwinnen!

Hij dacht voort aan Meiske.

Hij had geschreven, hoe zijn rechtschapen hart hem verbood die vraag, waarbij ze het hoogste bewijs harer liefde voegde, in te willigen. Had hij deze laatste niet versmaad, om wille van zijn - geweten? Sedert had hij de beminde nog niet eens ontmoet; maar hij wist toch, hoe ze, onder zijne ziekte, elken dag naar zijnen toestand had laten vernemen. Had ze hem altijd nog innig lief, of was hij, als onwaardig, uit haar hart verbannen?...

De tijd vervloog.

Een geruisch in het hout... een voetstap... Meiske!

Ja, daar verscheen ze van achter de wilgestruiken.

Ze naderde. Zacht schoof haar voet door het gras en ze hield hare blikken neergeslagen, toen ze hem bemerkt had. Hoe zonderling: ze was bleek en scheen mager geworden, alsof zij zelve ziek geweest ware. En toch, hoe verrukkelijk schoon steeds met hare blanke huid, zachter dan fluweel, haren kleinen mond, met iets weemoedigs er om heen, en de donkere, lang omwimperde oogen, die nu, zoo zonderling beschroomd, van onder den grooten, strooien hoed opzagen...

De twee bedeesden groetten elkander en Everaart vond niet dadelijk het woord, dat hij heur toesturen wilde.

‘Everaart, gij zijt erg ziek geweest, niet waar?’ vroeg ze diep ontroerd. ‘En waart gij gestorven, dan zou niemand geweten hebben, hoe... hoe... Gij zoudt gestorven zijn... als... een vreemde...’

Wat was ze ontsteld! En de jongeling las iets in het trillen harer lippen, in haren schuchteren oogopslag, in het bewegen harer vingers, die bevend een horentje met 'nen hoek van haren voorschoot vormden.

‘Gij hebt aan mij gedacht? Gij hebt mij niet verloochend, Stina?’ vroeg hij vervoerd.

‘Och, neen, Everaart; 's morgens en 's avonds heb ik God voor u gesmeekt!’

Hoe zacht klonk zijn naam in haren mond! Hoe zoet was hare stem! Wat betooverende eenvoud lag op haar onschuldig gelaat! Hij greep haar bevend handje en, schier niet wetend, wat hij deed, dwong

hij ze met zich voort te stappen, tot ze bij 'nen draaiboom kwamen, aan het wilgenhout, niet ver van den *Molen*. Ze murmelden samen woorden, die zoo helder het zalig gevoel hunner harten vertolkten, als, bij zonnig weer, een mei op den toren en blij klokkengelui de kermis melden.

Hij leunde, vermoeid, op den draaiboom en hield nog steeds hare kleine hand vast.

‘Ik voel nu ook wel, dat ik zonder u niet leven kan!’ lispelde ze. ‘Maar laat mij gaan, Everaart...’

Plots vloog een steen, met 'nen plomp, in het diepste deel der beek.

‘'k Zou beschaamd zijn!’ kreet eene stem en het hoofd van Simon Knock met de gele borstelharen, de rood omzoomde oogen en de bleeke lippen kwam, aan de overzijde der beek, uit het hout te voorschijn. ‘'k Zou beschaamd zijn!’ herhaalde hij; ‘zijn die twee, de schoolmeester en de kwezel, de schande van Voorde niet, dan wil ik eeuwig branden!’

‘Zwijg daar!’ gebood Everaart, ‘of ik kom u vinden!’

‘Wat zoudt ge doen, zieke meester,’ spotte hij; ‘ge kunt over de beek niet!’ De beek was hier zeer breed! ‘En kondet gij, ik zou u eene plaaster op uwen kop leggen en u eenige pilletjes draaien, dat ge in duizend jaren geenen dokter zoudt noodig hebben! Of wilt ge mij misschien doodslaan, omdat haar vader den mijnen vermoord heeft....’

Meiske liet 'nen kreet hooren; doch de schelm vervolgde:

‘De heilige kwezel zou het misschien wel wenschen en 'nen ora-pro-nobis te meer in de processie

zingen... Ho! hebikooiteene “slets” gezien, waarop ik zoo gaarne zou spuwen, als op die daar, dan wensch ik in den grond te zinken... Ho! ho! zieke meester, uwe schrikkelijke oogen zullen mij geen zeer doen...’

En op tergenden toon voegde hij er bij:

‘God zegene en God beware u! Dag, Everaart!... Dag, Stina!...’

Hij vertrok, na een ezelsgebalk te hebben uitgestooten; doch achter het hout uit het zicht gekomen, sloeg hij, in koddige woede, de hand kletsend op het voorhoofd.

‘Uilskieken, uilskieken!’ verweet hij zich zelven. ‘Gij ziet ze gaarne! Och simpeloor, werp u voor uwe domheid in het water, dan zal er een vervloekt beest in liggen spartelen en zoo van de wereld geraken!’

Hij rukte eenen tak van eenen knotwilg en begon, door gramschap vervoerd, de jeugdige veldvruchten om zich heen te vernietigen; hij trapte ze, als een zinnelooze, onder den voet...

En Everaart had den weg vervorderd met Meiske, die om de woorden van Simon snikte. Zou men dus steeds den naam van haren vader, haar, als eene eeuwige schande, mogen naar het hoofd werpen? Zou dan nooit de onschuld van den ongelukkige aan het licht komen? Wist iedereen niet, hoe goed en braaf haar vader steeds was en nooit aan iemand het minste misdeed... De oude Knock vond men dood, haar vader was verdwenen en - daarom zou deze de moordenaar zijn! Wat ter wereld zou den eenvoudigen man tot 'nen doodslag aangezet hebben!...

Everaart stortte, met welsprekenheid, troost in Meiskes bedrukt gemoed. Och, ze mocht verzekerd

zijn: eens zou hij de waarheid ontdekken en de onschuld haars vaders in het volle licht stellen! Eerder zou hij rust noch duur vinden!

En Everaart van zijnen kant mocht overtuigd zijn, gelukte hij, dat geene opoffering, van hare zijde, te groot zou zijn; niets, wat ze hem offeren kon, zou ze hem kunnen weigeren; dan zou ze, met vreugde, haar leven geven voor den redder van haars vaders eer...

Door zijne ziekte bevond de jongeling zich in eenen bijzonderen toestand; hij voelde zijn hart met teeder medelijden vervuld voor het lijdende Meiske en eene zekere zwakheid overviel zijne ziel. Neen, pijn wilde hij de geliefde niet meer aandoen, wanneer het in zijne macht lag dit te vermijden. Ja, hij zou voortgaan, sprak hij, moedig, onverpoosd, in het beschaven der dorpelingen; doch hij zou niet roekeloos meer tegen al het bestaande inloopen, maar voorzichtig eerst den grond bereiden, waarin hij zaad wilde werpen. Hij zou, om duurzame vruchten te bekomen, in stillen vrede werken. En wat de zaak betrof, welke ze het meest vreesde, hij gaf zijn eerlijk woord, dat hij nooit hare overtuiging zou krenken; niets, tegen den zuiveren godsdienst gericht, zou vooruitzetten. Maar toch kon hij niet nalaten haar te smeeken, dat ze ter congregatie niet meer gaan zou, niet meer in de kerk zingen...

Daar had hij eene diepe snaar geroerd.

Och, Everaart had zeker niet overwogen, wat hij verzocht, murmelde ze met droefheid. Neen, zôo zou God hunne liefde niet zegenen! Ja, Everaart moest toonen, dat hij haar waarlijk liefhad en haar toestaan, dat hij in dat punt haar niet kwetsen zou.

Hij mocht wel zeker zijn, dat de kerk nooit haar hart van hem zou aftrekken...

Everaart geloofde het. Nu deed hij heur Simon vergeten, de zaligste hoop vóor hare oogen schemeren; en beiden waren onuitsprekelijk gelukkig, terwijl ze daar langs het heesterhout voortstapten, vereenigd door den sterksten der banden, alhoewel niet steeds de duurzaamste...

Met belofte van eeuwige trouw verlieten ze elkander.

Toen Everaart thuis was, kwam, tusschen al de vroolijke, aanlachende beelden, ook het terugstootende van Simon Knock zweven. Deze was sedert een jaar veel veranderd: zijne schelmerijen werden zeldzamer en 't was ook slechts bij buitengewone gevallen, dat hij er openlijk mede durfde voor den dag komen; doch in het geheim, had hij vaak samenkomsten met den zoon van boer Ghijs, Ivo, die meer en meer dronk. Simon klom intusschen stilaan in de vriendschap des onderpastoors. Sedert langen, langen tijd bestond het gebruik, dat de knecht der smis klokluider was; doch toen Dries naar Houthem vertrok, werd Knock in zijne plaats aangesteld. Dagelijks begaf Simon zich nu ter kerke; wanneer er niet te luiden viel, hielp de kerel Hans van den koster de mis zingen, of ging met schijnheilig gelaat, met een groot misboek vóor den neus, van voren in de kerk zitten...

Hoe kwaadaardig had de guit de twee geliefden uitgescholden; zeker zou hij nu aan geheel het dorp de bijeenkomst bij de beek doen kennen. Everaart wist nog niet, hoe Simon reeds lang - denkende deze zoo te verijdelen - de liefde der twee jongelieden bij elke gelegenheid verklikte...

Nog meermalen, schier dagelijks, ontmoette Everaart zijne geliefde met immer zaliger genoegen en nader steeds sloten hunne zielen zich aan elkander aan.

Naarmate Everaart de gezondheid terug won, kreeg hij zijne vroegere geesteskracht weder. Meer dan eens had hij zich afgevraagd, of hij, gedurende de bijeenkomst in de eerste lentedagen, wel als moedig man had gehandeld. Was hij dan tot Meiske niet afgedaald, had hij zich niet geheel op haar standpunt geplaatst en was het zijn plicht niet veeleer haar tot zich te verheffen! Ook was er iets, dat hem pijnlijk smartte: hoe meer zijne geliefde voor hem hart en ziel opende, hoe meer hij bestatigde, dat ze 'nen vreemden invloed onderging, die haar tot dweperij deed overhellen. Toen de jongeling er eens zijn gevoelen over uitdrukte, weende ze. 't Was beklagenswaardig, maar hij hoopte op later, wanneer hij met haar zou vereenigd wezen; echter, wanneer hij overwoog, hoe door dienzelfden machtigen invloed, waaronder de geliefde nu bukte, hij zijne moeder op haar doodsbed niet gezien had, dan rilde hij...

Everaart zette nu moedig zijn werk van beschaving voort; doch als man hield hij zijne belofte: geen woord, geene zinspeling ten nadeele van den godsdienst kon men hem ten laste leggen.

Hij zette de avondschool voort, verrijkte de boekerij en gaf des zondags weerom zanglessen. Zijne overige vrije uren wijdde hij aan het opzoeken der middelen om den stoffelijken en zedelijken vooruitgang der ingezetenen te verbeteren; ook in naburige gemeenten had hij reeds verscheidene

voordrachten gegeven, welke goede vruchten opleverden...

Maar, ach, hoeveel bleef er nog te verrichten in zake van onderwijs, den grondslag van alles: op honderd kinderen, die hier en elders aan de school vaarwel zegden, hadden er geene twee een volledig lager onderwijs genoten! De overgroote meerderheid van het dorp kende niets, had alles vergeten, of kon slechts een weinig in een misboek lezen...

In de kerk ging het nu beter voor den jongen meester. Wel liep er nu en dan iets in de sermoenen, dat toepasselijk was op Everaart; doch rechtstreeks trok de onderpastoor tegen hem niet meer te velde. Ondertusschen had Meiske aan Everaart bekend, dat indien hij den godsdienst en zijne bedienaars bleef eerbiedigen, haar geweten en vooral hare liefde heur zouden toelaten zich met hem te verbinden. Ze voedde de blijde hoop, eens met hem vereenigd, hem gemakkelijk geheel terug te brengen. Hoe zalig zou dan hun bestaan op aarde wezen, wanneer men het zoete denkbeeld koestert in de eeuwigheid niet gescheiden te worden!

Helaas! iemand zou er zich mede gelasten, om Everaart te dwingen te kort te blijven aan den eerbied, welke hij zijne geestelijke overheid verschuldigd was.

't Was op 'nen morgen. Everaart stond in de school voor zijne jeugdige leerlingen, welke zoo even binnen getreden waren. De zon hing in helderen glans boven de oosterkim, wierp hare vroolijke stralen in de klas en teekende er gulden luchtbalken, waar duizenden stofjes, als zoovele goudschilfertjes, in dansten, draaiden en wiegden.

Everaart had de stille morgenbede geëindigd en daar werd de deur opengestoken.

De heer onderpastoor verscheen.

Allen wrok wilde de jonge meester uit zijn hart verdrijven.

De priester wierp 'nen kouden blik rond, haalde zijn uurwerk te voorschijn en gronsde:

‘Voor het minste acht minuten te laat begonnen, volgens ik gezien heb.’

‘Ik dacht het juist uur te hebben.’

‘Waarmede waart gij bezig?’

‘Het gebed is opgezegd, ik was op het punt de lessen te beginnen.’

‘Begin!’

Everaart ving zijne catechismusles aan, zonder uitleg, een woordenopzeggen! ‘Om in geene ketterij te vervallen!’ zei hij soms. Wellicht ontbrak hem de noodige liefde of geschiktheid voor dit vak. Vragen en antwoorden vielen eentonig in de stilte. De zon was hooger geklommen en hare stralen overstroomden helder de volle zaal. Het licht lag over alle voorwerpen en teekende het minste lijntje af van het kristusbeeld aan den muur, tot de groefjes en puttekens in de zware, zwart geverfde lessenaars. De geestelijke wandelde rond, zoo kalm mogelijk, en het kraken zijner lage schoenen vermengde zich met der knapen stem, die regelmatig zich verhief. Bij den lessenaar van den meester gekomen, opende hij dezen zachtjes, blikte er in en, snel als de weerlicht, greep hij er een boek uit.

‘*Emile par* JEAN JACQUES ROUSSEAU!’

‘Houd op!’ kreet de priester tot Everaart en stak zijnen roof zegepralend in de hoogte. ‘Dàt

leest ge, dàt leest ge in de school!'

De kinderen zagen verwonderd, onthutst toe.

Everaart naderde, ontnam onzacht het boek, legde het terug op zijne vorige plaats en draaide den lessenaar in het slot.

'Gij durft mij beleedigen!' riep de geestelijke uit. 'Het is zoo, dat gij aan uwe kinderen den eerbied voor de dienaars des Heeren inprint!'

'Ik heb gisteren hier dit werk in mijne vrije uren doorlezen en zoo is het in deze plaats gebleven.'

'Daarover zullen uwe geestelijke overheden oordeelen. Gij bekent in dat boek gelezen te hebben, dat is voldoende!'

Everaart haalde eens moeielijk adem en zette zijne les voort.

De andere nam een agenda uit den zak en schreef er, bij zenuwachtige haast, ijverig op.

Zeker kon hij in zijne gedachten den geleden hoon niet verkroppen; want merkbaar was het, dat hij in het geheel bij zijn schrijven niet was. Toen hij zag, hoe kalm Everaart bleef, zelfs hoe er iets vol minachting rond de lippen zijns vijands zweefde, wond hij zich meer en meer op. Toen hij er bij overwoog, hoe een kleine, nietige schoolmeester hem, gezalfde des Heeren, durfde tergen, moest hij losbreken. Hij stak gejaagd zijn aanteekeningsboekje weg, naderde tot heel dicht bij Everaart en blies hem door de tanden toe, doch zoo luide echter, dat al de kinderen het hoorden:

'Gij zijt een slechte schoolmeester!'

Doch hier liep ook de maat over!

'Ik verbied u mij te beleedigen en dat allerminst in het bijwezen mijner leerlingen,' sprak Everaart

op driftigen toon. ‘Vertrek, mijnheer: daar is de deur!’

‘Ge zet mij buiten!’ kreet de andere zoo luid hij kon, als wilde hij de zaak door zoovelen mogelijk doen bestatigen, als iets wraakroepende. ‘Dat kunt gij zeker niet, gij, en ik, ik blijf hier, zoolang het mij belieft!...’

‘Dan zal *ik* vertrekken!’ besloot Everaart, ‘en niet terugkeeren, eer *gij* weg zijt. Ik wil de kleinen niet ontstichten.’ Hij verliet, driftig zijne klas en wandelde, vóor de deur, op de speelplaats, wachtende op het vertrek van den geestelijke.

Deze, hijgend van woede, stapte als een half ontzinde, heen en weer door de klas, mompelde, binnensmonds, dreigende woorden, alles om zich heen vergetende, en stoof daarna vol haat en vol wraakplannen henen...

En na elf uren, toen de kinderen huiswaarts gesneld waren, wist men het weldra tot op de uiteinden van het dorp: de meester had met den onderpastoor gekeven en gedreigd dezen aan de deur te zetten! Het was een feit, dat de grootste opschudding verwekte. Vóor den middag nog zag Everaart zijnen vijand, op zijn best uitgedost, den heuvel optrekken. De geestelijke droeg den hoed in den nek en er lag iets dreigends in het zwaaien van zijnen regenscherm. De onderpastoor begafzich zeker naar de standplaats des ijzeren wegs en verder met den trein naar de stad, waar de geestelijke schoolopziener woonde, om eene aanklacht tegen den verwaten schoolleeraar in te dienen.

Met den middag kwam de oude Valcke naar school; er lag angst en verdriet op zijn gelaat. Meer

dan ooit had Everaart den ouden man lief, die hem reeds zoovele bewijzen van vaderlijke toegenegenheid had gegeven en hem, gedurende zijne ziekte, in de school vervangen had.

Toen nu beiden alléen in de werkkamer waren, greep de grijsaard Everaarts handen vast en loerde, over de brilglazen, hem bewogen aan.

'Everaart, Everaart, wat hebt gij gedaan!' riep hij uit.

Hij luisterde aandachtig naar des jongens uitleg der zaak.

'Het is reeds erg genoeg; ik wil u dus geene verwijtingen doen!' zuchtte hij. 'Maar zooals de geestelijke hooger het feit zal verklaren, zal men het aannemen... Everaart, gij hebt dus toch met het hoofd den muur willen omverwerpen! Och, hadt ge maar Gods water over Gods akker laten loopen!...'

De jongeling wist, ja, dat zoowel zijne geestelijke, als zijne wereldlijke overheid, hem met geen goed oog aanzag; de burgemeester hield van hem niet en aan de voordeelige verklaringen van den ouden pastoor zou men geen gewicht hechten. Waar zou hij den steun vinden! In de onderwijzersvergaderingen had de deken zich bitter beklaagd, dat er een geest van oproer tegen de kerk onder de kudde kwam; men zou wel deze gelegenheid kunnen te baat nemen, om een krachtig voorbeeld te geven...

Ja, meester Valcke moest bekennen, dat men wel eene opschorsing, als straf, zou kunnen toepassen. Goed, dat weldra misschien de lotbestemming des lands in andere handen zou overgaan en de priester dus niet alléen, meer zou heerschen....

Everaart wilde zich op het ergste voorbereiden;

dan zou men hem noch te onverwachts, noch te gevoelig kunnen treffen.

‘Ik zal alles inspannen, wat ik vermag, om u te redden!’ sprak Valcke; ‘te heel hoog moet ge bijgevolg de zaak niet opnemen... Ik ben zelf wat neerslachtig; een druppeltje geeft moed, schenk er mij dus een...’

En toen de oude man het glaasje in de hand hield en er door naar het licht des vensters tuurde, vervolgde hij op lichteren toon:

‘Ik bezit 'nen ouden, machtigen vriend, die veel vermag; ik zal hem dus gaan raadplegen. Ik zal intusschen wel vinden, welken weg gij volgen moet!...’

Hij ledigde zijn glaasje, vervolgens een tweede en scheen veel vroolijker, dan bij de aankomst.

Aan de deur drukte Everaart hem de hand en sprak met geroerd hart:

‘Ik dank u voor uwe genegenheid, ik dank u. Wees verzekerd, dat ik altijd toch, als man, mij zal weten te gedragen!’

Vóor den avond nog keerde meester Valcke terug en hij was vol moed, alhoewel hij geenen uitslag had bekomen. Men had ginder den onderpastoor bij den geestelijken opziener zien aanbellen; dus was er waarschijnlijk eene klacht ingediend. De oude meester had zijnen beschermer niet thuis gevonden, daar deze zich voor een drietal dagen op reis had begeven. Doch uitgesteld zou niet kwijt gescholden zijn!

Toen Everaart, na zonsondergang, in zijnen hof rondwandelde en kalm trachtte zijnen toestand te

overdenken, hoorde hij, dat hem iemand riep, langs de achterzijde over de haag. 't Was Rikje.

‘Kom eens!’ fluisterde hij. ‘'t Is al iets te zeggen, he, jongsken? Maar, op mijn zieltje, 'k zou beschaamd zijn, dat ik bij u niet kwam, nu hij u ook pakt.’

De man nam 'nen snuif uit zijn klein doosje en vervolgde:

‘Och, vriendje, 't zijn dingetjes! Maar ge hebt ook altijd compassie met Rikje gehad en nu kan ik zeker niets voor u doen?... Ze willen u dus ook uw broodje afnemen?...’

Everaart stelde hem gerust; toen nam Rikje zijn hoofddeksel af, draaide het binnenste buiten, bracht het mishandelde voorwerp weer in de plooi en trok het zoo diep mogelijk over de verwarde, weerborstige haren.

‘'k Heb ook veel geleden,’ ging hij verder. ‘En als ik in 't pastorijtje werkte, dan zei hij tot ons oud pastoorken, dat hij een briefje zou schrijven naar hooger kereltjes, een briefje over 't oud ventje en over u. Maar zwijgen, hoort ge, vriendje, 'k heb kinderkes... 'k zal nu maar gaan, want ze zouden mijn broodje ontnemen en het aan Knock geven!... 't Is al iets te zeggen!’

Hij ging zich verwijderen, doch viel in eens uit:

‘Wel, wel, ons Heerken helpt mij!... 'k Ging het bij mijn zieltje vergeten: wilt ge binnen een beetje aan uw deurtje gaan staan, iemand zal daar komen voor u.’

Rik verschoof nog eens, als groet, zijn hoofddeksel, en sloop gebogen langs de heg en verder door het hout weg.

Everaart begaf zich, nieuwsgierig, door zijne woning naar de straat en ontwaarde daar, in de halve schemering, Meiske, die hem naderde.

‘Och, Everaart,’ zuchtte ze, ‘wat hebt gij gedaan! Verwoest ge zoo ons geluk?’

‘Ge zult mij dus verlaten, Stina, in den nood?’ vroeg hij treurig.

‘Och, zeg dat niet!’ smeekte ze. ‘Ik doe misschien niet wel, maar... ik denk, dat ge veel verdriet hebt... en... ik was gekomen, om u te zeggen, dat ik... u altijd zal... liefhebben...’

En toen het nog later was, wandelde Everaart langs de beek door de duisternis, die zwarter en zwarter uit de dichte boomkruinen viel, terwijl de wind zacht woei, met licht geruisch verder gleed en de twijgen boog.

Binnen huize was er voor den jongeling geene ruimte genoeg. Voortaan kon hij des levens wederwaardigheden tarten: Hij bezat het hart eener beminde vrouw!...

Terwijl de nevel uit het verzilverde gras opsteeg, het avondkoeltje het loover bewoog en de nachtegaal zijn lied van minne aanving, had hij den eersten, reinen liefdekus gewisseld...

Den eersten!

VIII.

Voorbij de gewezen smis en de woning des kosters - een weinig verder langs de dorpsbaan - lag een huisje met leemen muren en strooien dak. Daar woonde, sedert een viertal weken, Simon Knock met zijne moeder. De oude vrouw hield er een winkeltje van allerlei kleinigheden ten gebruike der huismoeders, doch bijzonderlijk van snoepdingetjes ten dienste der spelende jeugd. In eene nis, boven de lage deur, had Simon een plaasteren onze- lieve- vrouwebeeld geplaatst en in roode letters er onder geborsteld:

'IN DE H. MOEDER GODS!'

'In de slechte tijden, welke wij beleven,' had de magere kerel aan den heer onderpastoor gezegd, 'is het noodig, dat brave menschen weten, waar brave menschen wonen.'

De geestelijke scheen verrukt over den eenvoud van den godvruchtigen jongen, die, eindelijk, zich had laten roeren door Gods genade!

De geelharige guit vond den Beekwijk, waar hij vroeger huisde, al te ver van de kerk afgelegen, en zoo waren Simon en Veyt schier elkanders naaste geburen geworden.

Sedert eenigen tijd liepen de zaken niet al te best in de smiswoning af. Veyt wist sommige voorvallen daar niet te verklaren en zijne levensvreugde vergrootte er niet door. Lag er misschien waarheid in de bewering der heks, zijne meid, dat het in het huis spookte? Neen, daar kon Veyt geen geloof aan hechten; maar toch vele der feiten, welke hij zag gebeuren, kon hij niet ophelderen.

En dan wat zonderlingen droom had Veyt, juist den eersten nacht, dat Simon in het leemen huisje verbleef. Daar stond, op het zolderkamertje, de vermoorde Knock, met gekloven schedel en op eene bebloede spade geleund... In eens schoot Veyt wakker en hij hoorde, hoe de wachthond, vóor de deur, verwoed oprees. Het beest huilde en sprong razend rond, alsof onzichtbare wezens het aanvielen en martelden.

En Simon zelf kon, des daags, Veyt met vrede niet laten. De wimperlooze guit wist heel goed, hoe de norsche man hem niet lijden kon, eenen onoverwinlijken afkeer voor hem gevoelde; doch juist hierom kwam Simon bijna dagelijks, onder het een of ander voorwendsel, op het voorhof en slenterde hij zoo lang mogelijk rond. Hij vond er booze vreugde in te zien, hoe Veyt grommelende, met stug gelaat hem ontweek, en toch hem niet durfde henen zenden. Stouter en onbeschaamder werd er de magere kerel door. Hij was weldra zoo vertrouwelijk op het voorhof, dat de wachthond, die voor elken vreemdeling razend uit zijn hok schoot, zonder blaffen Knock naderen liet.

En onafgebroken stoorden zonderlinge voorvallen de rust der smisbewoners. De meid had er reeds jammerend over geklaagd bij den heer onderpastoor, die hier nu dikwijls verscheen; doch de gebeden van den geestelijke hadden tot niets geholpen.

Op eenen morgen leunde een reusachtig, vermolmd grafkruis tegen de huisdeur en toen de heks deze ontsloot, viel het zware gedenkteeken, met gedruisch, vóor de voeten der verschrikte vrouw in stukken.

Drie achtereenvolgende nachten riep eene vervaarlijke stem, die zich mengde met het loeien van den wind buiten - eene stem, die uit de eenzame keuken scheen op te stijgen:

'Veyt.... Veyt... om twaalf uren zal ik komen!'

En, waarlijk, om middernacht van den derden dag gebeurde er iets vreeselijks!

Veyt kon niet slapen en zat wakend op zijne bedsponde. Het manelicht wierp eene vale tint op het zolderkamertje en schiep, daar buiten, een spookachtig landschap. De gefolterde man tuurde reeds uren, door het venstertje, naar het kerkhof, waar de kruisen, glansend opgeklaard, als met zilver beslagen stonden en de glimmende toren geheimzinnig naar den zwartblauwen hemel wees, waar millioenen starren fonkelden...

Daar ontwaarde Veyt, in verbeelding, een akelig menschenpaar. De twee, op elkanders schouder geleund, schoven nader, verzwonden en daagden plots weer op, of zonken in den grond, of rezen in eens in de hoogte...

O, verdwenen Vergauw, o doode Knock, waarom komt gij, na zoovele jaren, Veyt hier verschrikken?

Doch daar sparde Veyt wijd de oogen open, en klam angstzweet borst hem uit. Was dat een droom?... Daar!... Daar!... Neen, het was verpletterende werkelijkheid! Buiten de traliën, vóor het venstertje, grinnikte een doodskop met eene vuile, katoenen muts op den kalen schedel - eenen gelen, vetten schedel, waaraan nog aarde van het graf kleefde. De doodskop neeg zich en het was alsof hij spottend grijnsde. Hij richtte zich op, trok zich achteruit, wipte omhoog en voerde daarna den

zonderlingsten dans uit, welken ooit menschenoog ontwaard heeft. De kwast der muts vloog nu rechts, dan links; de mond opende, sloot zich en Veyt hoorde duidelijk, hoe klepperend de tanden op elkander sloegen - die lange tanden, die eenen sarrenden lach vormden, terwijl vreeselijke spot uit de ledige oogholten straalde. En zeker vreesde de kop, dat men hem geene aandacht genoeg zou schenken, want hij drong door de vensterstaven en stiet met het voorhoofd tegen de ruiten, waarna hij al hooger en hooger, al wilder en zotter opwipte, zoodat soms het hoofddeksel in volle lengte bleef rechtstaan en de vreeselijke mond, als buiten adem, openhing...

Welke nacht voor Veyt!

Ja, hij kon het zich niet verbloemen: het was geen spel zijner inbeelding, maar afgrijselijke werkelijkheid!...

De stugge man werd na dien nacht meer en meer somber en afgetrokken, begon soms in eens te beven en drukte dikwerf zijn voornemen uit het dorp te verlaten. Ja, waarom was hij hier gekomen? Wat trok hem aan? Maar aan allen invloed, die hem hier terughield, zou hij zich ontrukken! Lag de wijde wereld voor hem niet open? Kon het hem terughouden, dat nog eens de geheimzinnige stem, holler dan ooit, hem toeriep:

'Veyt... blijf hier!'

Gedurende den dag, wanneer leven en licht alles om hem heen bezielden, spotte Veyt - wat moeite het hem ook kostte - niet weinig met de vreesachtigheid zijner meid, die steeds sidderde als een popelblad. Hij, hij lachte met al die prullen van weerwolf en 'loetie' en spoken. Het was goed

om domme menschen te verschrikken. Veyt zal zich wel helpen. En indien hij ooit de heks toebereidselen ziet maken, om hem te verlaten, zal hij ze als eenen hond verworgen.

De arme oude geloofde het waarlijk.

Wie weet?...

Dat Simon aan al die onuitlegbare voorvallen schuld kon hebben, had Veyt wel eens verondersteld, doch gauw die gedachte verworpen. Wanneer de wimperlooze gast op zijne lange spillebeenen naar de kerk draafde, zag hij er toch zoo heilig uit! En ook, we vragen het in gemoede: welk menschelijk wezen zou den moed bezitten, om in het holste van den nacht daar rond te sluipen? Daarbij de weduwe Knock getuigde voor iedereen, in haar winkeltje, dat haar Simon nu zoo een brave jongen was geworden. Ja, eens, in vroegeren tijd, had hij de oude eenen schop toegebracht. De eerste, doch de laatste maal zijns levens was het! De moeder zeker, zij alléen, was de oorzaak van het beklagelijk feit. De jongen had heur onlangs nog, misschien voor de twintigste maal, op de knieën vergiffenis gevraagd.

'Moedertje,' zei hij 'ik heb tegen den Hemel en tegen u gezondigd; ik ben niet meer waardig uw zoon genoemd te worden.'

Zoo vertelde de weduwe het bij elke gelegenheid; wie zou aan de rechtzinnigheid harer verklaring getwijfeld hebben?

Eens dat Everaart zich over de dorpsbaan naar huis begaf, stond Simon op het kerkhof - voorzichtigheidshalve achter den muur - en riep zijnen vijand toe:

‘Dag, meester Everaart! Ge moet mij niet zuur bezien; ik ben geen dwaze “wimpelwaai”, geen “vlieguit” meer, als vroeger. Ik heb nogal iets “uitgezet”, dat weet ge ook; maar ik heb er boetvaardigheid over gedaan. De tranen, welke uit mijne oogen gevallen zijn, zouden in uwen schoonen hoed niet kunnen.’

Er dient hier aangemerkt te worden, dat Everaart juist een soort van hofhoed droeg, die, op den titel van nieuw, geene aanspraak meer kon maken.

Was Simon in den grond een schelm, toch hield hij zich uiterst zedig en bedeesd, in de oogen van velen, en werd door deze voor meer en meer heilig aangezien. De looze kerel had met zijn huichelen een geheim inzicht, zocht eenen droom te verwezenlijken. Hij streelde de zoete hoop kerkbaljuw en grafmaker te worden in de plaats van Rikje. Deze kon, sedert eenen geruimen tijd reeds, in het geheel, naar eisch, zijn werk in de kerk niet meer verrichten; er ontbrak altijd iets; het een of het ander liep verkeerd en dan was de man nog de eerste om zijn geduld te verliezen.

Op eenen zondag, gedurende de vespers, had Rikje weeral gevloekt: Simon kon het den heer onderpastoor melden.

Rikje had zonder de minste reden Gods huis onteerd, zei Knock. De beschuldigde beweerde - alsof zoo iets te verklaren viel - dat hij, om te beginnen, het kaarsje niet kon vinden, waarmede hij de eerste houtkooltjes deed gloeien, en toen hij eindelijk ontdekte, wat hij zocht, en een beetje later ferm in het wierookvaatje blies, vlogen, met eenen knal, al de kooltjes rechts en links, zoodat Rikje

vermoedde, dat men er een weinigje buskruit had ondergemengeld. En toen hij eindelijk herbegon, zijn werkje voltooid had en na vijf minuutjes afwezigheid terugkwam, had men wij water in de kooltjes gegoten, die nu uitgedoofd stonden.

Al uitvluchtsels! Had Rikje iemand gezien? Was iemand in het sacristijtje gekomen?

Neen, niemand!

En Simon zou zeker het vloeken niet gehoord hebben, ware het niet geweest, dat hij juist zijn vergeten misboek kwam halen.

Ja, het ging slecht met Rikje, al was hetgeen Simon gehoord had - de onderpastoor moest het bekennen - eigenlijk geen vloek, maar een te ruw woord.

Veranderde Simon veel in handel en wandel, Nelleken uit den *Molen* was insgelijks niet heel hetzelfde meisje van vroeger meer. Voorheen was ze de vriendin van Stina, nu niet meer; zij haatte wel is waar Meiske niet, doch vond geen vermaak meer in haar gezelschap. Het eertijds zoo blijde, levenslustig Nelleken kon op den boomgaard, heel alléen in de avondschemering, op de bank zitten en in diepe gepeinzen wegzinken. Ze kon naar de maan, welke door de wolken dreef, turen, of luisteren naar eenen eenzamen zang in de verte, of naar het gekraak van de molenas op den heuvel, het geruisch van den wind door de boomkruinen en andere avondgeruchten meer.

‘Muizenissen!’ zei Bert. ‘Dat is teeken van liefde!’

De twee zusters lachten er op hunne beurt mede en dachten ook, dat het hart voorzeker in het spel was.

Doch toen kruiste Nelleken, verontwaardigd, de gevleeschde armen vóor de borst, hief het hoofd op en, met fieren oogappel, spotte ze vol verachting:

'Liefde!'

Had ze maar liefde gewild! Elken avond zaten daar, in de waardkamer, een heele hoop jonge kerels, van het dorp en elders, allen in den vollen bloei des levens, velen met schoonheid, rijkdom, zelfs met verstand bedeeld; ze bedelden eenen oogslag of een woord van haar af. Hun hart kromp weg, wanneer ze maar dachten, dat Nelleken aan eenen den voorkeur zou geven, om hem ten autaar te leiden, met hem het echtelijk bed te deelen! Had Pauw van Houthem zijnen rijken vader niet gedwongen de hand van Nelleken te komen vragen? De zoon van boer Meirman had, met de tranen in de oogen, heur eene liefdebekentenis willen doen, welke ze met eenen enkelen blik gestuit had. Voor wien hadden André en Gust gevochten? Kwam niet de eene liefdebrief na den anderen toe? Dat Nelleken ze niet las, moest ze niet zeggen. En wanneer de verliefden in den *Molen* uren en uren versleten, zat ze alsdan niet elders, alléen, op den boomgaard, in den hof of in de achterkeuken? Riep Bert haar, om in de gelagkamer te komen, waar ze de klanten bedienen moest, toen bracht ze soms, bij verstrooiing, den drank, welken schoone Paul gevraagd had, aan den ouden Vergauw, of het solfertje, dat Pauwel begeerde, aan bult Jef, den kleermakersknecht. Zooveel gaf ze om al die verliefden! Ze verkoos het gesprek met bejaarde lieden boven elk ander. Leende ze zelfs het oor, wanneer al die jongelingen daar praatten en elk woord berekenden, om indruk op haar te

maken? Ze sloeg er niet de minste acht op, hoe de gasten elken dag weer met nieuwen moed aankwamen, hoe ze elken avond teleurgesteld, mistroostig, vol wanhoop, aftrokken!

Liefde?... Neen! Neen!

Alsof het een jong meisje verboden ware ernstig te wezen!

'Het komt misschien door de boeken van den meester?' veronderstelden eindelijk hare twee zusters.

Nelleken alléen zou kunnen verklaren hebben, wat er schortte, en dit deed ze aan niemand ter wereld. Het was een geheim, dat ze in haar hart begroef, alhoewel het heur menig slapeloos uur aanbracht.

Weken waren in tusschen het verleden ingesneld, sedert Everaart den heer onderpastoor de deur wees. De jonge onderwijzer had het bezoek ontvangen van den wereldlijken opziener. Deftiger dan ooit was deze, met den hoogen grijzen hoed in verontwaardigde houding, met eene uiterst gewichtige uitdrukking op het gelaat en met een zeer onheil-voorspellend 'hm!' Was het zoo, dat Everaart de ingeplantte grondstelsels toepaste? Waar bleef hij met den eerbied aan zijne geestelijke overheid verschuldigd? Hij scheurde zich dus roekeloos los van degenen, die zijne beste leidsmannen en helpers waren?

De beraden blik des jongelings echter bracht den deftigen heer van zijn stuk en deed zijnen moed dalen. Dat de plicht het eenen schoolopziener voorschrijft zôo te spreken, moest Everaart begrijpen. Deze antwoordde, dat hij allerbest wist, wat hij

verrichtte en wat hem voortaan te doen viel. Buiten die zaak met den geestelijke kon men hem, vooral als onderwijzer, niets ten laste leggen. Het feit, in de school voorgevallen, was eene zaak tusschen Everaart en den priester.

Beteuterd droop de opziener af. Echter een vreeselijk ‘hm’ liet hij hooren, toen hij buiten de deur was. Statig, het hoofd in den nek, met onbeweegbaar gelaat, trok hij den *Molen* voorbij naar de pastorij. Ho! ho! dat zou Everaart terdege weten, of geestelijk en wereldlijk opzicht niet een onverdeelbaar lichaam uitmaken...

Middelerwijl stelde de invloedrijke vriend van den ouden meester zich aan het werk en de zaak van den geestelijke ging niet vooruit, bleef slenteren, kreeg maar geene oplossing.

De straf kwam niet.

Het licht, dat Everaart in de verte zien schemeren had, nam in kracht toe, klom steeds hooger en werd eene zou, die weldra schitterend over het land zou schijnen!

De zon der ontslaving!

Eindelijk steeg een jubelkreet door het rijk en olde, van mond tot mond, door alle gouwen:

‘Verlost!’

De stemgerechtigden hadden het roer van het staatsschip aan andere handen toevertrouwd.

Staat en kerk zouden, in de schoolzaal, weldra gescheiden worden!

Everaart zou vrij zijn!

Eindelijk dus werd zijn droom verwezenlijkt. De adem uit het gele gebouw zou over hem niet meer waaien.

De zaak met den geestelijke werd begraven.

Everaart dacht een volle zegepraler te wezen.

De tijd zou leeren.

Zou hij vrij zijn?

Helaas!

Verlost?

Helaas!

Een zekere zondag was voor Everaart een heugelijke dag onder allen.

Waar twee lievende harten paren, daar is veeltijds heil en wonne. Hoe machtig diep gevoelt de ziel alsdan; een woord besluit een idylle, in een voorval ligt een wereld.

Everaart had zich naar Veerle begeven - een dorp een tweetal mijlen verder - naar den *Jager*. Deze herberg lag ver van alle woningen, als eene oase te midden van de weiden, en des winters golfde er het water der Schelde langs alle zijden om heen. Zoo wijd de oogen dragen konden, ontwaarde men rondom niets, dan een onafmeetbaar grastapeet, dat in eene lijn tot aan den gezichteinder reikte.

Bieën en talrijke andere kerfdiertjes dommelden zachtjes over de stille uitgestrektheid. Een eenzaam vogeltje zong er eens op ingehouden toon, zonder dat het de rust verbrak.

De zon straalde warm aan den helderen hemel.

Wagenwijd stond de deur van de herberg open; twee hennen scharrelden in het zand van den weide-weg en zwaluwen vlogen, in lange bochten, in en uit hun nest onder het rood pannen afdak.

Liesje, de dochter van den waard, was alléen thuis en zat door het venster over het groene

grastapeet heen te turen, toen Everaart, dien ze niet kende, binnen trad on een glas bier bestelde.

Het meisje bracht den gevraagden drank, met schuim bekroond, en zette zich terug op hare vorige plaats, in hare vorige houding.

Japik de schipper zou komen en de deerne hield den Scheldestroom - tusschen de groene boorden schier onmerkbaar - in het oog.

Ze lette er onverdroten op, doch weldra ook op Everaart: geen stond bleef deze stil. Hij ging gedurig tot het venster naast de deur en blikte, zoo ver mogelijk, den eenzamen weg op; hij zette zich keer op keer neder, woelde rond en keerde elk oogenblik naar zijne uitkijkplaats terug...

En toen Liesje, naar Japik uitziende, eens tot voor de deur kuierde, bekwam ze de oplossing van het raadsel, betrekkelijk den vreemdeling. Ginder door de weide naderde iemand, ook onbekend voor de deerne. Ze snelde terug in de gelagkamer, lachte schalks en zei:

‘Mijnheer, ik geloof, dat de verwachte komt!’

‘Wie dat?’ vroeg hij en hij werd heel rood.

‘Eene juffrouw!’ antwoordde zij en hij kreeg dan eene heel bleeke kleur.

Och, zonderling toch is die liefde, waarbij het, in zake van moed, al heel weinig baat, dat men groot en sterk zij.

De jongeling ledigde, in eenen teug, zijn glas en trok buiten.

Ja, daar naderde Meiske. Wel zoo verrukkelijk schoon had Everaart ze zeker nooit gezien. Hoe bekoorlijk was ze in haar eenvoudig bruin kleed, met de roode bloemen in de kap en het roode lint, dat

langs achter hare blozende oortjes tot op hare borst daalde en daar los toegestrikt hing. Ze had zich verwarmd onder het gaan en had eene kleur, als eene lieve meiroos, terwijl hare oogen glinsterden tusschen de lange wimpers.

Zijne borst sloeg met fierheid over haar. Liesje, daar binnen zou wel moeten bekennen, dat Stina schoon was!

Meiske ook was gestreeld, toen ze hem ontwaarde. Hij had waarlijk het voorkomen van eenen stadsheer, met zijne zwarte jas tot boven toegeknoopt, die om zijne lenden sloot, en den kleinen, bruinen hoed op; een schoon man was hij met het verstandig gelaat, de weelderige lokken en den vollen gespleten baard, met zijne krachtige gestalte, kloeke borst en breede schouders.

Hij stapte haar snel te gemoet en greep bewogen haar handje.

'Meiske!' zei hij, 'Meiske!' en leidde ze de herberg binnen. Och, hoe onuitsprekelijk zalig gevoelde hij zich. Ze was dan toch gekomen! Nu deden ze iets, dat ze beiden geheim moesten houden, iets, dat niemand weten mocht! Een band te meer!

Toen de waardsdochter in den kelder daalde, om een versch glas bier te halen, lachte ze in mijmering vóor zich heen. Hoe ontroerd die twee toch waren! Juist zooals zij en haar Japik, wanneer ze elkander op het onverwachts ontmoetten. Aardig toch!... En een schoon koppel is het!...

Liesje bracht den drank en begaf zich daarop vóor de deur, om te zien of Japik maar niet komen zou.

En daarbinnen wisselden ze de eenvoudige woorden eener reine liefde, welke reeds gewisseld werden

door duizenden en duizenden, die op het kerkhof liggen, en welke duizenden en duizenden zullen wisselen, wanneer wij zelven in de laatste rustplaats zullen tot stof vergaan zijn.

Ja, zoo is het bestaan!

Maar er was iets - hoe zalig ze zich voelde - dat soms in Meiskes binnenste knaagde, dat zij hardnekkig verdreef, maar dat toch telkens terugkwam en haar eindelijk dwong te zeggen:

‘Everaart, ik handel toch niet wel, denk ik. Moest men het op het dorp weten, hoe zou ik op de tong rijden! Maar er is iets erger nog - de heer onderpastoor zou mij schandig uit de congregatie jagen!’

‘Och, Meiske,’ wedervoer de jongen luchtig; want zijne bedeesdheid trok plots henen, om bij de eerste gelegenheid terug te keeren; ‘ik zal u eene andere congregatie binnen leiden, waar geen mensch ter wereld u zal uit zenden, en waar ik lijden en vreugde met u voelen, met u deelen zal!’

En hij dacht glimlachend aan de spreuk, welke Dries deze week had aangehaald:

‘In het klooster van Sint-Arjaan, kind,

Waar twee paar schoentjes aan 't beddeken staan!’

Toen nu de zoo lang door Liesje verbeide Japik verscheen en met de gelukkige deerne binnenstapte, verlieten onze vrienden de herberg, bereikten de Schelde en wandelden langs haren oever voort. Hoe kalm was alles om hen heen, hoe rustig gleed daar de stroom, hoe stil en eenzaam was de weide!

Te zamen en alléen - hier met den langen zondagnamiddag vóor zich!

Ze trokken verder tot ze zich vermoeid neerzetten

bij het water, waar kringjes en rimpeltjes op verschenen en verdwenen. Ze plukten elk een vergeetmij-niet en wierpen het in den stroom, om te zien, hoe de bloempjes vereenigd verder dreven. Ze namen madeliefjes en terwijl ze de kroontjes ontbladerden vroegen ze: men bemint mij zeer veel, veel, weinig, niemendal...

Och ja, zaken, die heel weinig om het lijf hebben, wanneer de gevoelsolie uit het hart gedropen is - maar welke eenvoudigen zoo hartelijk kunnen gelukig maken, die eenvoudigen, voor wie de liefde nog eene levenszaak is.

En later wandelden ze verder op. In het verschiet verrees soms, boven loover en hoopjes huizen, een nederige kerktoren, lachend in den blanken zonneschijn, of een kasteel met zijne dichte waranden spiegelde zich in den vloed.

Wat al duizenden plannen smeedden onze verliefden intusschen niet voor de toekomst! Och, was er een vorstelijk paar ter wereld wel zoo zalig als zij?

‘Ongelukkige menschen, die niet beminnen!’ zei Meiske in eene opwelling van teederheid.

‘Of niet beminnen mogen!’ voegde Everaart er bij.

‘Nog eenige dagen, als deze,’ dacht de jongeling, ‘en mijne uitverkorene is onttrokken aan dien invloed, welken ik zoo ducht.’

Laat de lente maar komen en de koekoek roepen, dan zal het kanon op het dorp bulderen, de school gesloten blijven in den schoonsten zonneschijn; een rijtuig, vroolijk rollend, zal wegtrekken, en Everaart en Meiske man en vrouw wezen!

En vervolgens zullen beiden, door alle dagen heen, alles gemeen hebben! Wat zal hij niet verrichten om heur het bestaan te veraangenamen! Eene piano koopen en heur de liefste zangen leeren; heur de schoonste geschiedenissen voorlezen; den hof vol zeldzame bloemen planten; heur alles verschaffen, wat ze kan wenschen of liefhebben...

Wanneer de avond zeeg, moesten ze eindelijk van elkander afscheid nemen. Ze begaven zich elk langs eenen afzonderlijken weg huiswaarts, opdat niemand der dorpelingen iets van hunne bijeenkomst weten zou.

Alsof reeds iedereen hunne liefde niet kende!

En wanneer men in tegenwoordigheid van boer Vergauw er over zinspeelde, zei hij:

'Laat maar, laat maar! Ze zijn, hm, oud en groot genoeg!'

En met meer kracht voegde hij er bij:

'En braaf genoeg ook! Mijn Meiske is, hm, een kostelijke parel en, hm, meester Everaart mag er zijn!'

Voor den jeugdigen onderwijzer schitterde en straalde het nu in de toekomst. Voor hem begon er een schoone dageraad, die eenen prachtigen dag voorspelde.

Twee zwarte punten benevelden echter den gezichteinder: het geheim der smis; het verkwijnen van het vlaamsche volk!

Hoe hij alles wikte en woog, wat hij gehoord en gezien had, hij kon den sluier niet oplichten, die over de smis hing en voorzeker de verdwijning van Meiskes vader verborg. Soms wanhoopte hij ooit klaar in die zaak te zien.

Het was of de oude meester bevreesd was verder tot de ontdekking mede te werken; daarbij weeral was hij van zienswijze veranderd. Hij liet nu verstaan, dat Jaak wellicht nog leefde en wel onschuldig aan den moord kon wezen. Dit had Valcke in een oogenblik van vertrouwen of wellicht van opgewondenheid verklaard. Verderen uitleg wilde hij niet geven; slechts dat de meid van Veyt bij hem gekomen was...

Toen het onweer, door den geestelijke aangebracht, nog dreigend over Everaarts hoofd hing, zocht hij meer dan ooit afleiding in de studie. Ditmaal had de jongeling zich eenige werken aangeschaft, waardoor hij zich een meer uitgebreid en juister denkbeeld over Vlaanderens toestand kon vormen. Och, deze was bedroevend en smartte hem diep. Een vreeselijk licht ging voor hem op en toonde hem het vlaamsche land in akeliger werkelijkheid, dan hij zich ooit had durven voorstellen. Hij zag hoe, sedert eene halve eeuw, zijn stam onder alle oogpunten verviel, achteruitdeinsde op den weg van stoffelijk welzijn en beschaving. Hij greep het hoofd in de handen en kreet in wanhoop:

'Och, moord van een volk!'

In opgewonden toestand snelde hij naar meester Valcke.

Dezen trof hij aan te midden van zijne verzamelingen.

'U,' kreet Everaart, 'u hebben ze onmachtig gemaakt, zooals zij er duizenden maken, om den Vlaming in domheid in ellende te houden.'

'Wie?'

'Zij, die hunne machtige hand over het arme

Vlaanderen houden; die het onderdrukken, om er allen trots te dooden; die er twee kankers laten voortwoekeren: bijgeloof en ellende!... Och, meester, mijn hart krimpt ineen, wanneer ik overweeg, wat ons dierbaar Vlaanderen eens was en waar het henen daalt! Daar ligt het niet ingesluimerd, neen, maar machteloos, uitgeput. Och, ware het maar een slaap; daaruit rijst men op met versche krachten en moed! Is het niet veeleer een lange, pijnlijke doodstrijd, waarin Vlaanderen te worstelen ligt!

Wie, zeg mij, wie verspreidt licht onder de paria's, die de ‘moedertaal’ spreken? Overal waar men den blik werpt rijzen vrije scholen en kloosters uit den grond op. Ja, de zetels van onwetendheid en bijgeloof vermenigvuldigen zich dagelijks. Van alle gezond geestesvoedsel ligt ons volk beroofd: afgezonderd leeft het van zijne taalgenooten van het Noorden; de ontwikkelde klas spreekt eene vreemde taal en veracht de arme broeders!

En zullen zij, die uit de gele muren komen, het volk opbeuren?

En arm, arm is het volk in Vlaanderen! De kantwerkscholen overdekken, als paddestoelen, het land en buiten het werkmanskind zedelijk en stoffelijk uit. Wat heeft men gedaan, om de ellendige inwoners werk te verschaffen? Oude nijverheidstakken verplaatsen zich naar elders, vallen stil of sterven uit. Wat loon verdient het volk, dat onder alle volkeren steeds het ijverigste, het moedigste was? Och! het volk, dat leeft van droog brood!... Het volk - waar eens in zijne talrijke steden de welvaart zoo hoog klom, dat zijne vrouwen den naam van koninginnen verwierven - telt nu

burchten, zoo diep en ellendig gezonken, dat meer dan een derde gedeelte der inwoners schamelen onderstand behoeft!... De gemeenten worden ontvolkt; de armoede verjaagt den vlaamschen boer van zijne akkers, welke hij nochtans zoo liefheeft... Het volk buigt machteloos het hoofd, is ontzenuwd, is tot geene krachtinspanning meer in staat - de ontbering heeft het van wilskracht beroofd...

Slechts naar éene stem luistert dat volk nog - naar de stem in de kerk!

Ja, voor den onverschillige is het zoo somber niet! Maar wanneer cijfers spreken, dan is hunne taal onweerlegbaar! De misdaden vermenigvuldigen zich; ziekten en plagen stijgen in getal; de dochters der armoede, borstonstekingen en teringen, hebben hier hunnen geliefden bodem gevonden, in gezelschap hunner zuster, de krankzinnigheid...

En op het andere gedeelte des lands, waar men de ‘moedertaal’ in geenen mond hoort, rust Godes zegen!

Moet een kunstvolk plaats ruimen voor een onvruchtbaar ras? Moeten de Vlamingen, die zoolang de wereld verbaasd hebben, uitsterven? Waar of wanneer hebben de rampzaligen ooit verdiend stiefmoederlijk behandeld te worden? Vlekloos is hun verleden! Waarom het begaafdste land onder allen onbarmhartig van den werelddisch gestooten?

Och, soms vraag ik mij af, of het geen ijselijk stelsel is in het brein eens vreemdelings - anders kan het toch niet wezen - ontbroeid, om Vlaanderens rijke gouwen uit te putten, te ontvolken en er een vreemd ras, eene vreemde taal sprekende, zich te laten vestigen!

Waar gaan wij henen?

Zijn wij dan een overwonnen slavenvolk?

Zijn wij een volk van lafaards!'

'Bedaar, bedaar, Everaart, gij zult het niet helpen! Gij zijt onmachtig; waarom u dus zoo storen, u opwinden, u ziek maken!'

'Och, ja, meester, onmachtig, dat is het woord! Beneden aan de maatschappelijke ladder kruipen ze in onwetenheid rond; boven spreken ze de vreemde taal, verloochenen hunne broeders, schamen zich den naam van Vlaming! Wanneer zij wel varen, wat geven ze om al die ellende, om al dien gruwel aan hunne voeten!...

Spuwt men zelfs in het gelaat niet van hen, die in heilige verontwaardiging de stem laten hooren:

'*Extravagants*!... FLAMANDIANTS!...'

Eens zal men de geschiedenis der eeuw schrijven en, met stouten vinger, de bloedige wonden toonen, die men, vol haat en nijd, het verongelijkte Vlaamsche volk sloeg... Wee hen dan op wiens hoofd de vloek van het nageslacht moet dalen!...

Arm Vlaanderen!'

Het harte proppend vol, trok Everaart henen en - was hij dan geen kloek man? - een traan rolde uit zijn oog, een warme traan, zijnen vaderlande gewijd!

IX.

De zon steeg, in volle pracht, boven de gloeiend roode kim; zilverachtige nevels hingen over de ontwakende aarde, beparelden het gras en de vink sloeg in den ouden appelaar, achter het huisje bij de Keibeek.

De bewoners hadden juist de kleine stroohut verlaten.

Voorop, met gebogen hoofd, stapte Rikje en droeg den driehaak op den schouder; daarna volgde zijne vrouw Trien met haren schuins afhellenden rug, Wannes met de gescheurde broek om de kromme beenen en eindelijk het overige van het half dozijn kindertjes, allen naar gelang hunner grootte.

Het was overal stil nog; men hoorde slechts de vogelen, die hier en daar in het loover begonnen te neuriën en te kweelen, of in luider geschal losbraken. Daar snoof een paard luidruchtig op den heuvelweg, brieschte vroolijk en zond wolken doom vóor zich den morgenmist in.

De stem van Trien klonk:

‘Frederik, Frederik, wat tegen de religie gedaan wordt, is slecht! Geloof mij!’

‘Maar, vrouwtje toch, hoe kunt gij zoo spreken! Wie zou er tegen de religie willen werken?’

‘Dat weet ge zeer goed!’ luidde het antwoord. ‘Wat zegt mijnheer de onderpastoor niet!’

‘Ja zeggen, zeggen!... Maar, Trientje lief, laat er ons niet meer over spreken: we zullen zoo niet twisten en geene slechte voorbeeldjes aan de kinderkes geven.’

En zwijgend nu, met verstoord gemoed, vervorderden ze in het vroege morgenduur hunnen weg.

Ondertusschen had Everaart aan het deurkoordeken der kleine woon van den kerkbaljuw getrokken, en door de vensters naar binnen geblikt of niemand thuis was. In eens ontwaarde hij het gezin van Rikje in rij, langs het hout bij de beek.

Everaart riep den kerkbaljuw, die omblikte.

'Frederik, ga niet,' mompelde Trien met iets vijandigs in den blik. 'Het is verboden met ketters of goddeloozen te verkeeren.'

Doch de man plaatste voorzichtig den driehaak op Wannes' schouder, verzocht zijn gevolg, onder moeders leiding, maar in vrede naar den veldarbeid te trekken en kwam beteuterd nader. Hij keek onderwege, met veel aandacht, overal tusschen de struiken rond, als zochte hij de beste plaats, waar een mensch in gevaar zich zou kunnen verbergen.

'Een goed morgentje,' groette hij verlegen, met de oogen op zijde. 'Het is zeker voor de kinderkes?'

'Ja,' antwoordde Everaart, 'het heeft mij zeer verwonderd, dat uwe meisjes ter schole niet meer komen.'

'Het zijn al dingetjes,' zuchtte de man. Hij ontwaarde eenen puit, die uit het vochtige gras sprong, greep hem vast en slingerde hem de lucht in, zoodat de arme, langbeenige kerel wel honderdmaal in eenen boog ronddraaide en, heel gerokken, aan de overzijde der beek in de klaver te recht kwam.

Deze daad van Rikje verraste Everaart. Er moest wellicht eene zekere opbruisende krachtdadigheid

in het een of ander hoekje van des mans hart verscholen liggen.

De wreede kerkbaljuw rukte de muts van het hoofd, trok ze er zoo diep mogelijk terug op en sprak snel en met beradenheid:

‘Hoor, vriendje, ik zal u de zaakjes eens uitleggen. Rikje heeft het niet breed met al zijne kinderkes, heeft geen ziertje te veel... ter contrarie! Met vlaszwingelen thuis, elders op het koutertje te werken, het plaatsje in het kerkje en hetgeen 't vrouwtje wint, met dat alles samen hebben de kleintjes met moeite kleertjes aan het lijf. En Wannes, o het ventje kan toch zoo verduiveld veel eten, meer dan hij verdient. Ja, ja, kameraadje, er valt al iets te scharrelen! Weet ge, wanneer we laatst thuis een stukje vleesch aten? Zes maandekens geleden is het, mijnheerke, dat de kinderkes een snippertje gezien hebben! Het is al iets te zeggen! En dan zei mijn Trientje: ze zullen naar het nieuw bloemscholetje gaan, dat sedert vier weken open is..’

‘Gehouden door eene vrouw, die de verantwoordelijkheid draagt,’ dacht Everaart, ‘en ingericht door den heer onderpastoor.’

‘Hoe oud zijn uwe meisjes nu?’ vroeg hij luide. ‘Negen, acht en zes, niet waar?’

‘Ja, zoo is het. Het oudste negen jaartjes en het jongste, Meleken, zes. Zoo is het!’

‘En hoeveel winnen ze in de kantwerkschool?’

‘Meleken betaalt twee centjes schoolgeld per dag; het ander wint niets tot nu; het oudste, Mietje, belooft veel en zal eerlang vijf stuivertjes per week krijgen. Het is toch al iets, vriendje, en alle baatjes helpen!’

‘Hoeveel uren werken ze?’

‘Ten zessen 's morgens gaan ze er naartoe, dragen hunne boterhammetjes mee en keeren ten achten 's avonds weer... dat is veertien uurtjes... min een beetje rust... Veertien uurtjes werken mijne kinderkes!’ zei Rikje. Hij had zijn snuifdoosje geopend; doch er viel een traan in en hij stak het weer weg. ‘'k Zou dat zelfs niet mogen nemen,’ zuchtte hij, ‘'t is nog te duur... Elk jaartje verslecht het... Meer kindertjes, min oordjes... Vroeger was het toch iets of wat beter!...’

Everaart was gekomen om Rikje voor oogen te leggen, hoe hij slecht handelde met de arme drie meisjes. Doch op dit oogenblik ontbrak hem de moed. Hij wist, dat men bij den kerkbaljuw honger leed.

‘Ja,’ dacht de jongeling, ‘die hoogste weldaad, het verplichtend onderwijs, zal slechts daar eene hoogste weldaad zijn, waar men ook een weinig, als voorbereiding, voor het stoffelijke heeft gezorgd. Wilden rijken en machtigen dat maar begrijpen. Doch hoevelen vergrooten hunne schatten met den slavenarbeid van vrouwen en kinderen, en stellen zich tegen elke verandering in de samenleving!’

‘Hoeveel meisjes gaan er ter kantwerkschool?’ hernam Everaart.

‘Zestig! Ze komen van links en rechts. Er is niet één plaatsje meer!’

Zestig van alle onderwijs verstoken! Zestig in eene half verlichte, kleine, vochtige kamer! Zedelijke en lichamelijke moord! Zestig ellendige kinderen, uitgebuit door eene onwetende, of hartelooze, ikzuchtige vrouw, die op hare beurt uitgebuit wordt door eenen machtigere!...

In het akelig vertrek der kantwerksters maken ziekelijken en kranken de meerderheid uit; men vindt er half ontwikkelde, krom gegroeide lichamen, eene kuchende en rammelende kudde. Daar moet een machtig kroost voor Vlaanderen uit voortspruiten!

‘Rikje’ verzocht Everaart, ‘ik zal trachten u meer en winstgevender werk te verschaffen; zullen dan uwe arme meisjes terugkeeren?’

‘Ik verzeker het u!’ beloofde Rikje. ‘De jongskens heb ik u gelaten, niet waar? Maar we eten toch zoo'n schraal broodje!... Ons Heerke zegene u... Maar,’ vervolgde hij op anderen toon, ‘wanneer ze na het hoogmisje dat gebedeken tegen u lezen, dan doe ik toch niet mee, zeker niet, nooit!... Nog eens, ons Heerke zegene u!...’

En met de eene hand op het hart, in de andere de versleten muts, trok hij naar vrouw en kinderen.

‘Ellendige zwoeger,’ zuchtte Everaart, ‘hoevelen zijn er op het dorp niet, die zich met even weinig, als gij, moeten tevreden stellen!’

Meer dan honderd duizend vlaamsche vrouwen en kinderen brengen, met de naald, kunstwerken voort, de geheele wereld door geroemd, kostelijke kunstwerken, waarvoor ze van twaalf tot veertien uren daags over het werk gekromd zitten en genoeg winnen om niet den hongerdood te sterven!...

Och ja, de oorzaak van al die ellende ware niet ver te zoeken!

Vloek over de achterhouders van den loon der werklieden!

In pijnlijk overwegen keerde Everaart huiswaarts. De zon klom boven het hout en toonde de velden in

al hunne weelderige pracht, als stelde ze de vraag: hoe komt het, dat, met al dien natuurrijkdom, er hier zulke nijpende armoede heerscht - in die woningen tusschen het loover?...

Everaart werd uit zijne overwegingen getrokken en de weg versperd door den ouden meester Valcke, die van achter eene heg trad, groette en sprak:

'Hier heb ik iets, dat u dienen kan; dus heb ik het bewaard voor u.'

Hij nam in den zak, van tusschen een aantal doosjes, dienstig voor verzamelingen, een blaadje gedrukt papier en reikte het zijnen jeugdigen vriend over, met verzoek het te willen lezen.

Het briefje luidde:

'Het is dan waar, o mijn God, dat de vijanden van uwen Naam en onze vijanden het eeuwig verderf onzer zielen gezworen hebben, zielen vrijgekocht door het kostbaar bloed van Kristus-Jesus..; geheel de jeugd overlaten aan leermeesters, die u niet erkennen of ten minste gedwongen zijn onverschillig voor u te wezen; het heilig kruis, teeken onzer verlossing, aan de oogen der jeugd onttrekken; onze kinderen niet toelaten in de school te bidden; den priester verwijderen, enz..'

Het eindigde:

'Van scholen zonder God en van schoolmeesters zonder geloof, bevrijd ons Heer. Amen.'

'Ge blijft nooit in de kerk,' hernam Valcke, wanneer de onderpastoor dat ding na de mis bidt; bijgevolg dacht ik u plezier te doen, met het u eens in handen te geven.'

'Ik dank u,' sprak Everaart met eenen glimlach; 'mijne eigene leerlingen in de school kunnen

het reeds van buiten, zooals ik gisteren op de speelplaats hoorde en zoo zal het wel geheel het land door zijn in alle steden en dorpen, daar men het overal in de kerken bidt. Ik ben onzen ouden pastoor er dankbaar voor, dat *hij* die bede niet afleest. Hij vindt wellicht ook, dat het een komediespel is, om de menschen op te ruien. Ze spreken tot God, alsof deze niet wist, wat er voorvalt of gaat gebeuren. Ze leggen aan den God van Hemel en aarde den toestand uit!...'

'Geen kwaad bloed!' bemerkte Valcke glimlachend en zocht den verontwaardigden jongeling te stillen. 'Het kan tot niets helpen, dus geen kwaad bloed! We ontmoeten reeds moeilijkheden genoeg; laat ons bijgevolg er ons zelven geene aandoen...'

Hij naderde dichter bij Everaart en fluisterde:

'Nu iets anders! Reeds vroeger heb ik u gezegd, dat Veyt steeds in het boschje zat; daar moet dus eene reden voor zijn. Sedert eenige dagen werkt men aan het verplanten eener heg op den boomgaard van Vergauw; Veyt slentert er steeds rond, bijgevolg kan er iets achter schuilen; ik lees het wel op het aangezicht van den kerel ook! Rusten zal ik niet en dus wel iets ontdekken, zeker, ik voel het! Ik nader mijn doel - heb dus maar moed en hoop!...'

'Mocht gij gelukken!' zuchtte de jongeling.

'Maar niet te veel hoofdbreken,' vermaande de oude. 'Zie naar mij. Ik laat Gods water over Gods akker loopen en ik leid bijgevolg een gelukkig leven!'

Ze wandelden samen pratend voort, tot Everaart zich naar zijne school begaf, om de leerlingen te ontvangen.

Van eenen helper voor Everaart was er geene spraak meer; telkens dat de zaak te berde was gekomen, had de edele heer baron er verzet tegen aangeteekend.

Dus reeds een geliefkoosde wensch van Everaart, die niet verwezenlijkt werd!

Nog een andere bestond er, die ook niet dadelijk vervuld zou worden.

De koekoek had weer geroepen in het hout. Het gras stond in de weide welig opgegroeid en, in de avondschemering van den langen dag, trokken de vrouwen zingend van het veld huiswaarts. Maar eenzaam woonde Everaart, met Dries, nog in zijne school en Meiske leefde immer ongehuwd op de hoeve....

Wanneer de laatste dagschemering weggleed, alleen de kikvorschen zich nog in de sloot lieten hooren, dan zat Everaart dikwijls, moe van de dagtaak, alléen in zijn prieel, uit te rusten en zich af te vragen, wanneer hij de dierbare geliefde, als aangebedene vrouw, zijne woning zou binnen leiden...

Meiske was ondertusschen ook niet gelukkig. Het waren beroerlijke dingen! Een vreeselijk gevaar dreigde de kerk en het geloof der inwoners. Degenen, die nu over het volk heerschten, zouden het kwetsen in wat het heiligst heeft, den godsdienst onder de voeten doen trappen! Dezen zou men uit de scholen verbannen en Everaart, Everaart zelf zou hier op het dorp gelast worden deugd en onschuld uit de harten der kleinen te rukken en er den haat voor het priesterkleed in te planten. Dàt zou Everaarts werk zijn, op het dorp, waar zijne moeder hem het leven schonk; waar ze allen woonden, welke hij in eenvoud en braafheid liefhad; waar alles hem

van reinheid des harten sprak; waar in het kerkje het orgel zong, dat weenend ruischte, toen men vader en toen men moeder teraardgroeve droeg; daar, waar het gebeente zijner ouders rustte! Hij zou die zending aanvaarden, het hart verbrijzelen van Meiske. En hij beweert, dat hij haar - bemint! Och, geloofde hij dan in God niet; had nooit een sprankel van hooger zijnen geest verlicht; was nooit in hem gedrongen, wat zij gevoelde, toen zij gedurende het lof in de schemerende meiavonden zong:

'Mater Dolorosa, ora pro nobis!'

Neen, Stina was geene dweepster; maar toch was het zoet, wanneer men met vrij hart tot den algoeden Vader mocht opzien; naar die woon, waar de braven eens voor eeuwig vereenigd zullen leven!

En nu Everaart zou gedoemd worden! Werd Stina zijne vrouw, gedoemd zouden hunne kinderen wezen! Geen priester bij het doodsbed, geene bede op het graf! Zoo had de heer onderpastoor het heur voorspeld!

Neen, neen; Everaart zal tot inkeer komen. Meiske zal dit, tot zijn geluk, als voorwaarde tot het huwelijk stellen; dan zullen ze nog zalige dagen in den vrede Gods beleven!

Meermalen reeds had de jongeling Meiske zacht berispt.

'Stina,' sprak hij, 'gij weent over hetgeen mij gelukkig maakt! Ik ben overtuigd, dat men nu iets verricht, dat ons land veel heil zal bijbrengen. Waar dweepzucht en bijgeloof heerschen, daar huist armoede. Neen, den godsdienst treft men niet; maar hen, die dezen gebruiken om het volk onwetend te houden, om het zoo te beter uit te

buiten. Men heeft den afstand al te groot gemaakt tusschen God en den mensch - deze stapt nog slechts bevend over de aarde en leeft in bekrompenheid voort. Eert men zoo den Schepper, Die met kwistige hand zoovele gaven om ons heen strooide. Of is het brein een gevaar voor den godsdienst?... Dat kan niet! En eene natie, die verlicht is, stapt aan het hoofd der volkeren en groeit en bloeit! Nog eens, Meiske, ik ben verzekerd, dat men het welzijn van ons vaderland wil en gij weent!'

Zoo had hij gesproken, hij, dien Meiske toch zoo liefhad. Kan een weinig geld en goed opwegen tegen het gevaar eene zalige eeuwigheid te verliezen? Alles wat Everaart zegt, klinkt schoon; het zijn fraaie woorden, maar zeker is het, indien hij zoo voortgaat, dat de kerk hem, o akelige, uit haren schoot zal verwijderen!

En ondertusschen gevoelde de moedige jongeling, dat eene machtige stem op het dorp, voortdurend, het werk vernietigde, waaraan hij zoo onvermoeid wrocht.

Het gebed, dat de heer onderpastoor na de mis bad, had eenen machtigen invloed op de zwakke geesten. Heel het dorp hield zich met de toekomst bezig, welke men dreigend vond. De jonge geestelijke werd in zijne predikingen - ondanks den ouden pastoor - welsprekender dan ooit en schetste een schrikkelijk tafereel af van hetgeen het geloof der vaderen te verwachten bleef; elk woord was zoo gericht, dat het, als eene vreeselijke beschuldiging, op Everaart nederdaalde. Zijne daden zelfs, die uitsluitelijk stoffelijken vooruitgang beoogden, kwamen aan vele inwoners reeds verdacht voor. Ivo,

de zoon van boer Ghijs, durfde in de herbergen verklaren, dat de schoolmeester een geus was en er voor de ouders ernstig gevaar in lag, hem hunne kinderen toe te vertrouwen.

Onder de ambtsbroeders van Everaart, die eens tusschen de gele muren leefden, was er groote opschudding en ontroering, en in de avondschemering zag men meer dan een den stok grijpen en eens tot bij den naburigen schoolmeester aanloopen, om versche inlichtingen te bekomen en te vernemen, wat men doen zou: zich aan de zijde der kerk scharen of er vijandig tegenover staan. Het pijnigde Everaart diep, alhoewel het heel natuurlijk was, dat velen welke hij in het gesticht had gekend, en nu heinde en verre verspreid waren, den nieuwen staat van zaken niet waren toegedaan en hunne ziel niet wilden verkoopen - zoo drukten ze zich uit. Doch de handelwijze van deze verdwaalden vond hij veel edeler, dan van degenen, die ginds het heilig overdragen in werking gesteld, er gelogen en verraden, er steeds eene schijnheilige tronie hadden gezet en nu plots over de daken schreeuwden, dat ze de verandering van zaken ten volle goedkeurden en daarbij elkeen te laf of te zwak vonden! Wel, er was eene macht opgerezen en had men hun niet geleerd den nek te buigen? Dat ze elkeen verdachten, dat lag in hunnen aard. Volgens hen ook kon Everaart meer zijne overtuiging laten blijken; het was natuurlijk, immers hij had niet noodig het overal uit te schreeuwen, wie hij was, daar er bij hem geene verandering had plaats gegrepen.

En nu voor degenen, die nooit tusschen de gele muren verbleven?

Sommigen, die vrouw en kinderen hadden, de toekomst zwart en akelig inzagen, beefden, dat nu hun wellicht het verzekerd brood, het bestaan ging ontnomen worden, daar ze niet wilden handelen tegen hun geweten! Anderen hadden te kampen tegen de tranen eener verloofde, de smeekingen eener echtgenoote, het bezweren eener moeder, den haat van bloedverwanten...

In het algemeen, het land door, riepen velen de verlossing aan: men zou vrij zijn! Vrijheid, tooverwoord, dat steeds den boezem doet kloppen!

Voor eenigen was er een innig gevoel van ikzucht mede verbonden: eene bewaking, de geestelijke, te min; verbetering van den stoffelijken toestand en andere zaken meer.

Everaart had een hooger doel vóor oogen: hij zag Vlaanderen verrijzen!

Hij juichte en trachtte in den boezem der vrienden het heilig vuur te storten, dat hem bezielde; om dit laatste te verkrijgen, en niet om te verkonden, wie hij was, nam hij het woord in eene vergadering, naar welke schier al de ambtsbroeders uit het omliggende waren gekomen. Hij toonde uit welke wonden Vlaanderen bloedde.

Onder andere sprak hij:

'Men heeft voortdurend de woorden, het bewaren der onvervalschte zeden onzer voorouders, op de lippen. Wat wenschen zij, die dat punt steeds vooruitzetten? Begeeren zij mannen, zooals in de XVe, XVIe en XVIIe eeuw? Wat is willen bij lieden, die altijd met hunnen staat tevreden zijn; die karig voedsel eten, op eene harde legerstede slapen, dag en nacht zwoegen, krom gewerkt, biddend er

machteloos bij neerzinken, doch vooral aan God - door de handen van den priester - aanbieden, wat ze aan zich zelven, aan vrouw en kinderen onttrokken hebben? Ze willen menschen voor wie de priester God is...

Rijkdom brengt gedachten van vooruitgang mede: rijkdom werkt men tegen. Zij zenden naar de statenvergadering mannen, met de schoonste ikzucht bedeeld, die niets zullen doen om de stoffelijke of zedelijke welvaart der zwoegers te verbeteren... Breng die zaak samen met hetgeen verricht wordt door hen, die dicht bij den troon staan en sedert meer dan eene halve eeuw overtuigd zijn, dat de Vlaming in zijn eigen land een vijand is...

En wat hebben velen der machtige, der hooggeboren Vlamingen gedaan, zij, dien fieren naam onwaardig? Helaas! van de wieg af heeft men hun geleerd èn hun volk èn zijne taal te verachten! Zij hebben meegeholpen tot het onderdrukken hunner rampzalige stamgenooten. In alle landen, in alle talen heet men zulke mannen - laffe verraders! Over hen hoon en schande!

Dat men maar voortga de Vlamingen te laten besturen door vreemden, die zich te midden van het vlaamsche volk vestigen, deze taal niet spreken, op het verdrukte volk, vol minachting, neerzien en het uitschelden voor dom vee!...'

Zoo voer hij voort en toonde hoe men elders niet terugdeinsde voor geld noch moeite, ijzeren wegen legde, bruggen trok over waters en diepten, bergen doorboorde, afgronden vulde - hier liet men alle vervoer aan den speculatiegeest over!...

Hij wees aan, hoe men den landbouw - die

levensader van de welvaart hier - zelden of nooit eene sterke, hulpzame hand reikte.

Wat toekomst bleef er tot nu voor den ontwikkelde, die niets dan zijne ‘moedertaal’ kende? Geene! Hij mocht gedwee het hoofd buigen voor hen, die hem, Vlaming, in vreemden tongval beschimpten!

Moet men niet vermetel zijn te denken, dat men ontwikkeld kan heeten, wanneer men de taal van het Zuiden niet spreekt? dat het lieve vaderland brood biedt aan iedereen?

Ces brutes de flamands! Durven ze dàt zelfs niet schrijven![1]

Hopen wij, dat het volk van dweepzucht en bijgeloof verlost, verlicht wezende, zich zal opwringen uit den staat van ellende en vernedering.

Aan den onderwijzer die edele taak!

Everaart sloot met den kreet:

‘Leve de vrijheid! Leve de gerechtigheid! Leve de ontslaving van het arme Vlaanderen!’

Op den vroegen morgen, toen Everaart bij de beek Rikje gesproken, meester Valcke ontmoet had en vervolgens naar zijne school trok, ontwaarde hij zijnen oom, die zich met den heer onderpastoor naar de smis richtte.

Het trof den jongeling, hoe Veyt sedert eenigen tijd vergrijsd was, zijne wenkbrauwen dieper zakten en hoe hij, zwaarder dan eertijds, op den eiken stok steunde.

Zou Everaart nimmer, nimmer het geheim uit den mond van dien man vernemen?

(1) In een brusselsch dagblaadje werd die uitdrukking gebezigd!!

De geestelijke en Veyt traden de woning binnen.

Er was iets vreeselijks gebeurd!

Om elf uren had de heer onderpastoor nog de smis niet verlaten.

Nu zaten de twee mannen in de keuken, tegenover elkander bij de tafel.

Daar, in den hoek van den haard, ontwaarde men eenen hoop doodsbeenderen en te midden er op lag een afgrijselijk grinnikenden doodskop.

Het was gisteren avond, toen het reeds duister werd. Veyt zat alléen bij den uitgedoofden, treurigen haard en daar boven loeide de wind: oe... oe... oe... Maar de man luisterde naar een ander gerucht, dat soms toenam, andermaal ophield. Nu eens scheen het van den zolder te komen, dan van het dak, andermaal klonk het in de schouw zelve. Eene wijl was het stil; vervolgens verhief zich het geloei luider en akeliger; en plots klonk eene vervaarlijke stem:

'Veyt, Veyt, ik val!'

De ellendige voelde eene vreeselijke gewaarwording; warm bloed scheen over zijne borst te vloeien en het angstzweet borst hem uit.

Daar plofte een doodsbeen in den haard!

Veyt kon geene beweging doen. Ja, Veyt, die steeds zich zelven had geholpen, was daar machteloos blijven zitten, terwij de stem voort hare akelige woorden herhaalde en het eene been na het andere in den haard terecht kwam, tot de doodskop zelf neerbonsde en vóor de voeten van Veyt rolde. De meid, de heks, was de woning uitgevloden en nog niet terug gekeerd.

Het was een schrikkelijke nacht, dien Veyt op zijn

eenzaam zolderkamertje in het verlaten spookhuis doorbracht.

Maar de morgen kwam met licht en zonne overal; de klok galmde op de kerk en de vrouwen trokken er rustig henen; het stemmengeluid der voorbijtrekkenden klonk los en ongedwongen; de koewachter bij de beek zong lustig en vroolijk een danslied...

Ja, nu scheen Veyt met tooverij te lachen. Zeker was iemand op het dak geklommen en had die beenderen door de schouw in den haard geworpen. Doch wie, wie durfde zoo iets aanvangen? Wie haatte hem zoo? Wie was niet bevreesd voor den machtigen, rijken Veyt, die zich zelven hielp? Of dacht de heer onderpastoor, dat wezenlijk zoo iets kon gebeuren... bovennatuurlijk gebeuren?...

En wanneer hij die vraag stelde, sloot Veyt koortsig de tanden opeen.

Ja, dit punt zou de geestelijke niet oplossen, om niemand nog meer te verschrikken. Soms laat de Almachtige heel zonderlinge zaken toe, die moeten dienen tot bekeering of zaligmaking der menschen. De Heer kan heel wel onwetende of slechte lieden gebruiken als zijne werktuigen. Het zijn beroerde tijden! Het is of het einde nadert, door vreeselijke teekenen voorafgegaan. Beleven wij geene geweldige vervolging, verwekt door de vijanden der ware Kerk? Wie zal zeggen, welke verschrikkelijke plagen er vóor de deur staan, om aan te kondigen, dat weldra een vuur alle dingen verslinden zal! Veyt is rijk!...

Zoo voer hij voort. De muren hier hadden het sedert eenige dagen, uit denzelfden mond, keer op keer gehoord, hoe zij, die met aardsche goederen gezegend zijn, hunne rijkdommen aan God moeten

schenken; hoe ze, door giften en aalmoesen, den vrede voor hunne ziel moeten winnen...

En terwijl dezelfde woorden nu herhaald werden, bleef de doodskop in den haard steeds grinniken.

Veyt zat daar, de sterke man zat daar, als een hulpeloos kind.

Het werd tegen den middag, toen iemand, tot plotselingen schrik van Veyt, aanklopte. Knock stak den geelharigen kop binnen; doch meteen trok hij zich een weinig terug en staarde, met het grootste afgrijzen, naar de beenderen.

'Kom binnen,' gebood de onderpastoor. 'Dat is niets: eenige beenderen, welke wij op het kerkhof moeten begraven. Ik weet, Simon, dat gij alles overdrijft; ik heb het genoeg gezien, toen gij Rikje beschuldigdet; daarom moet gij niemand spreken over hetgeen ge ziet. Ik alléen zal het vertellen, als het noodig is, of het uitleggen.'

Simon schudde hevig het hoofd. Neen, er bestond geen gevaar, dat hij over de zaak een woordje reppen zou.

'Geloofd zij Jesus-Kristus!' stamelde hij, haakte naar adem en bleef met de roode oogen in dezelfde richting zien, waarna hij eenen gescheurden neusdoek uithaalde en vóor het gelaat hield.

'Och, Heere God, wat verschrikte ik!' jammerde hij, 'alhoewel ik er niet van spreken zal. Wat verschrikte ik, toen ik dat doodshoofd zag! Ik kan zoo eenen kop niet zien, of ik denk aan mijn vaderken, dien ze vermoord hebben. In den Hemel moge hij rusten! Het is wel natuurlijk, dat eene arme wees, als ik, er gedurig aan denkt...'

'Nog eens, gij overdrijft alles,' bemerkte de

geestelijke. ‘Wees zijt gij nog niet, gij hebt uwe moeder nog!’

‘Het is waar,’ kloeg de eenvoudige jongen; ‘maar ongelukkiglijk wanneer ze zal dood zijn, zal ik toch geheel en gansch eene wees zijn!... Baas Veyt, ge zit daar zoo aardig te zien; hebt ge misschien buikpijn?... Een druppeltje genever is er goed voor.’

Nadenkend sloeg de geestelijke Veyt gade. Toen Simon op den moord zinspeelde, scheen juist een zenuwaanval het gelaat van den dikken man te verkrampen. Met veel inspanning draaide hij zich op zijde en liet een spottend gegrinnik hooren, waar een hatelijke, uitdagende toon, die pijn deed, inlag.

‘Baas Veyt heeft leute vandaag,’ bemerkte Knock met onnoozel gezicht. ‘Is het om mij, dat hij lacht! Ik meende eerst, dat hij ziek was...’

‘Zwijg,’ morde de priester, ‘waarom kwaamt gij hier?’

‘Ik was naar de pastorij gegaan, mijnheer de onderpastoor; doch ge waart er niet. Nu kom ik u vragen, of er dezen avond, voor het lof van morgen, moet geluid worden?’

Neen, het was niet noodig en ondertusschen prevelde de priester iets dringends aan het oor van Veyt, die eindelijk werktuigelijk in eene zaak scheen toe te stemmen; eene zaak, voor welke men hem rust noch duur liet.

‘Ga, roep Vanderlaen, den meester,’ gebood de geestelijke aan Simon. ‘Tracht hem mede te krijgen. Zeg, dat zijn oom hem iets mede te deelen heeft.’

De geelharige vertrok; doch bleef buiten den voorhofingang staan, stak het onderste kaaksbeen met de ontbloote tanden vooruit en krabde met de twee handen in de borstelharen.

‘Ik moet zooveel niet babbelen!’ mompelde hij. ‘We mogen er het spel niet voortzetten: de onderpastoor, de kromme centendief, mocht lont gerieken en mij de deur uitschuppen.’

Ja, het spel - toen Simon den doodskop op eenen stok vóor het venstertje van Veyt liet dansen - had den kwast zonderling bevallen. Hij haalde nog een aantal beenderen van het kerkhof, klom, langs eenen boom, op het dak der smiswoning en liet er zijnen voorraad door de schouw vallen.

‘Ik zal mij voortaan tevreden houden,’ dacht hij, terwijl hij voortdraafde, ‘met 's avonds eens vreeselijk door het gootgat te roepen. Ik heb nog nooit zoo 'nen leelijk benauwden kwibus gevonden, als Veyt den grolbeer! Laat ons nu zien baron Vanderlaen mede te krijgen.’

Schoenmaker Jan lag door zijn venster met Ward den kleermaker te praten. Beleefd groette Simon hen, maakte de opmerking, dat het hemelsch weer was en spoedde zich voort met neergeslagen oogen.

‘Een toekomende kerkbaljuw moet zedig zijn,’ grinnikte hij.

‘Mijnheer Pek en Naaldridder van Hoogtafel, ik groet u. Geloofd zij Jesus-Kristus. Van mijnentwege mag de duivel u komen halen met uwe magere hellevegen van wijven en geheel uwe marteko's familie.’ Dat zegde hij stil genoeg, opdat niemand het hooren konde.

Zoo bereikte hij Everaarts woning. Hij wist, dat

de leerlingen henen waren en Everaart zich in de school niet meer bevond; toch begon hij ruggewaarts, uit alle macht, met de twee ellebogen op de schooldeur te trommelen en voegde er met de hielen zijner zware holleblokken het geluid van het zwaar geschut bij. Dit duurde tot Snep, de barbier, met den zwaren weversstok in de hand, uit zijn huisje kwam geschoten.

'Wel, gij leelijke deugniet!' kwetterde hij. 'Wat doet ge daar? Gaat ge ophouden? Moet ge iets hebben? Wat zullen we nog zien?'

'Baas Snep, ik zou gaarne den meester spreken. Ik klop, maar hij komt niet!'

'Spreken, spreken, met uw heilig gezicht! Ik ken u! Moet ge den meester spreken, ga naar den *Molen* en maak u hier weg.'

'Wel bedankt, baas Snep,' zei Knock. 'Ik ga er seffens naartoe; dag, baas Snep.'

'Baas Snep!' mompelde deze in het terugkeeren. 'En het wierookvat vol water gieten en Rik den duivel aandoen! Ik zou u leeren, loebas!'

'Gij leelijke baardschuimeter,' morde Knock, 'ik zal u wel eens scheren zonder zeep!' Hij kwam bij den *Molen* en stak de deur van de gelagkamer open. Everaart was binnen en praatte met de huisgenooten.

'Is er niemand?' schreeuwde Knock.

'Dat ziet ge wel!' riep Bert opborrelend. 'Komt ge om uw slecht geld terug?'

'Ik heb ongelukkiglijk noch slecht noch goed bij mij,' zuchtte Knock 'Maar ik kom den meester halen... Meester, ge hebt de komplimenten van nonkel Veyt; ge moet seffens bij hem komen.'

‘Liegt ge weeral?’ vroeg Everaart.

‘Onschuldig, als een pasgeboren kind,’ antwoordde, Simon, stak de twee vingers omhoog, of hij het bezweren wilde, en vervolgde treurig en gelaten: ‘Neem mij bij mijnen kraag en leid mij tot ginder mee. Heb ik gelogen, schop mij buiten of verworg mij: ik zal niets zeggen!’

Everaart ledigde het glas, dat vóor hem op de tafel stond en vergezelde Knock.

‘Mijnheer Everaart,’ begon de schelm eene samenspraak, ‘zijt gij tevreden over mijne leerlingen?’

Sedert eenige weken hield, na vier uren, de kerel, in het huisje zijner moeder, catechismus voor de kleine knapen; voor knapen, die drommels veel in hunne ooren te lijden hadden. Maar Everaart luisterde naar de hem gestelde vraag niet en zou gaarne vernomen hebben, waarom hij zich zoo onverwachts naar de smis moest begeven. Dezen morgen had hij nog zijnen oom gezien. Nu begon Knock te verhalen, dat het met Veyt slecht moest gaan; de onderpastoor verliet hem geen oogenblik. Het was zeker eene bloedspuwing, eene beroerte of zoo iets.

Het hart van den jongeling klopte onstuimig. Zou Veyt wellicht in doodsgevaar verkeeren, berouw gevoelen en nu het geheim verklaren?

Toen Everaart en Simon op het voorhof kwamen, vloog de hond woedend op. Simon dreef het dier in zijn hok terug en plaatste er zich vóor.

‘Zie binnen maar naar den haard niet,’ fluisterde gij. ‘Het is een raad, dien ik u geef... Ge denkt, dat ik uw vijand ben, een slechte kerel. Wanneer ge voorbij gaat, moest ik slechts den hond laten

uitspringen, hij verscheurde u. Hoor, hoe de kerel grolt...'

De guit lachte, toen hij eene aarzeling bij Everaart bespeurde.

'Ga binnen, ga binnen,' verzocht hij. 'Ik zal nooit vergeten, hoe we altijd samen speelden, toen we klein waren en altijd goede vrienden bleven.'

'Knock vergeet niets,' mompelde Simon onverstaanbaar, toen de meester in de woning was. 'Hij zet alles toch eens betaald; maar nu is mijnheer de onderpastoor, de heilige man, binnen; het deugt niet!... Ha! ha! pronker Vanderlaen: altijd de eerste van de klas en eene klopping voor Simon!...'

Deze draaide nu, met veel moeite, het hok met de opening naar den muur, zoodat de hond er niet meer uitkon, begon toen aan het hok te schudden, er op te schoppen en te kloppen, en grolde ondertusschen dreigend, als zochte hij het beest razend te maken...

Toen Everaart in de treurige keuken trad, bemerkte hij dadelijk aan het bloedrood gelaat van Veyt, dat deze niet ziek was en Knock hem in dwaling had gebracht. Hij blikte naar den uitgedoofden haard: daar was niets te ontwaren; want de de geestelijke had de beenderen verwijderd en geborgen.

Hier in het huis, waar hij geboren werd, zaten dus des jongelings twee grootste vijanden, als meesters. Vorschend staarden ze hem aan.

'Zet u,' verzocht de priester. 'Uw oom heeft u laten roepen en mij gezegd u in zijne tegenwoordigheid iets kenbaar te maken. Neem eenen stoel: het zou kunnen lang duren.'

Everaart gehoorzaamde. Zijne nieuwsgierigheid bereikte haar toppunt.

De geestelijke begon:

‘Ge weet, hoe men heden tegen het geloof werkt, dat men alles inspant om het de menschen de ontnemen; uw oom zou gaarne weten, wat uw inzicht is voor de toekomst.’

Die woorden onttooverden Everaart; hij sprak kalm, maar beraden:

‘Aan mijnen oom antwoord ik, dat ik hem geene rekenschap verschuldigd ben. Aan u zeg ik, dat ik aan de wetten des lands getrouw zal blijven.’

Veyt mompelde iets onverstaanbaars en trok den kop dieper terug, als vreesde hij een gevaar. Het werd koud om Everaart; zooals die vreeselijke man den vader had doen buigen, zou hij wellicht de macht bezitten, om ook den zoon te dwingen?

‘Ge kunt handelen, zooals gij het goedvindt,’ hernam de geestelijke. ‘Maar overweeg wel, wat ge doet. Denk aan uwe zaligheid, indien gij nog eenig gevoel van godsdienst bezit. Wij weten, dat gij een goed onderwijzer zijt, een werker en een verstandig man; wij waardeeren u - kom tot ons over en uw bestaan is verzekerd.’

Plots rees er eene hevige verontwaardiging in Everaart op. Waarom werd dat voorstel gedaan door den priester, die wel moest weten, dat het niet zou aanvaard worden? Was het om het genot te hebben Everaart als eenen schooljongen te behandelen; of om hem in de handen te krijgen en zich later te wreken; of om den haat van den oom tegen den neef nog meer aan te vuren?

‘Ja, ik weet het!’ kreet de jongeling, ‘mijn

bestaan ware *verzekerd*! Och! een bestaan, dat te benijden zou zijn, ik ken het! Iemand heeft er mij over gesproken; een man, voor wien men ook zorgt! Eerst alle hulpbronnen afgesneden en dan als eenen veroordeelde geleverd in onmeedoogende handen! Volbrengen, alles, wat men gebiedt en dankbaar, op de knieën, het weinige ontvangen, dat men u, als aan een dier, toewerpt. Een slaaf, die den ploeg trekt, zou er medelijden over gevoelen, moest hij het bestaan kennen der gelukkigen, wiens lot men *verzekerd* heeft! Het is een sidderen en beven dag en nacht! Geene gedachte mag men vrij uiten; gedwee moet men den nek buigen! Geene daad, welke niet eerst goedgekeurd moet worden; haat en nijd overal; afspieden en overdragen telken stond. Geen medelijden, geen greintje deernis! Men schrijft voor in welke plooi men het gelaat moet zetten en in die plooi zet men het! Hoevele rampzaligen, die vruchteloos wachten op een weinig meedoogen van hen, wiens hart lang reeds uitgedroogd is! Men lijde voor den Heer! Ad majorem Dei Gloriam! En ge zegt, dat God zuivere liefde is, goed en rechtvaardig!...'

Het oog des priesters vlamde, vooral bij het aanhalen der latijnsche woorden. Heiligschennis!

'Roekelooze!' kreet hij en hij hief den vinger op. 'Ga voort, ga voort!' Doch hij bedwong zich en vervolgde kalmer:

'Neen, gij begrijpt noch wat eenvoud, noch wat deugd is! Braafheid is voor u huichelarij! Hij, die kan razen en tempeesten, is alléen een vrij man! Het zijn uitverkorenen, die alles wat den godsdienst raakt, haten en belasteren. Onder de voeten treedt

gij het geloof uwer ouders, die u van in hun graf zullen vervloeken!...'

'Vader nooit!' onderbrak Everaert. 'En zulke woorden zoudt gij, gij alléen, in moeders mond kunnen leggen.'

'Beweer dat niet: in vrede, verzoend met de H. Kerk, zijn ze gestorven! Gij bevecht ons, omdat gij een goddelooze, een godsloochenaar zijt!'

'Dàt ben ik niet!'

'Maar uw oom en ik zullen u bestrijden, als den apostel van het ongeloof; u dag en nacht bevechten tot ge, vol schaamte en schande, het dorp zult ontvluchten, met de vermaledijding der eerlijke lieden beladen. En dan, dan zal de duivel der vertwijfeling in u varen en u meesleepen naar het verblijf, dat bereid is voor diegenen, gebukt onder den banvloek onzer moederde H. Kerk...'

'Al die vreeselijke dingen wil Veyt niet hooren!' bromde deze nauw hoorbaar.

'Dat uw neef tot in keer kome,' sprak de priester zachter. 'Dat hij geene slechte voorbeelden geve; geene slechte gazetten leze, welke hij uit bedorven steden ontvangt...'

'Ik weet, dat de postmeester u mededeelt, wat men mij zendt,' spotte Everaart. 'Weeral afspieden en overdragen!'

'Mijn doel is steeds verheven! Ik wil het welzijn der mij toevertrouwde kudde.'

'Daarom hebt gij gewerkt tegen alles, wat ik hier invoerde.'

'Er is een hooger welzijn, dan het stoffelijke. Ik heb u bevochten, omdat gij een schurftig schaap zijt, dat in de kudde gedrongen is. Gij zijt steeds

het verdriet en de schande uwer geestelijke overheid geweest!'

'Ja, ik ben het schurftig schaap! Op honderd uit de gele muren, zullen er negentig u getrouw blijven uit dwang, geesteszwakheid of ook uit nood! Daarom ook ten deele heeft men al die ellende om ons henen! Men heeft aan die getrouwen ingeprint, dat hunne zending bestond in slaafsche dienaars voor den priester te kweeken. Hebben zij er ooit aan gedacht het volk op een hooger standpunt te brengen? Zeg hun, dat ze de welvaart van het land kunnen doen stijgen; ze zullen met u spotten en vragen of ze ministers of koningen zijn! Doch deze laatste zijn onmachtig, wanneer de arme schoolmeester niet medewerkt! Ik, ik ben fier een schurftig schaap in die bende te wezen!'

Onder deze woorden was hij recht gestaan.

'Het is dus een oorlog zonder genade, welken gij wilt!' riep de priester uit.

'Het zij dus oorlog!' besloot Everaart en vertrok in drift, 'een oorlog voor 't arme Vlaanderen!'

X.

Het koren was binnen en de verloftijd aangebroken.

De morgenklok verkondigde, dat het zondag was. Het oosten lag in purper en goud achter den *Molen*; daar rees de zon, als eene bloedroode schijf, boven de kimme; hare stralen vloeiden bezielend over de ontwakende aarde; de herfstbloemen openden hunne kelken en kronen. 't Zou prachtig weder zijn.

Op het dorp sliep men nog: het was een rustdag. Het water viel plassend en ruischend op het zware molenrad en zond zijne mijmerende melodie in de ruimte, anders met zooveel stilte vervult, dat zelfs geen popelblaadje trillen durfde.

Weldra hoorde men nu en dan een krijschend vensterluik openwerpen en blauwe rookwolkjes stegen op boven de daken naar den azuren hemel, waar reeds eene blanke duif met forsigen vleugelslag door dreef.

De gebochelde knecht van kleermaker Ward wierp zijn geveldakvenster open, en kreeg de vroolijke zonnestralen in het gelaat; zijn hart vulde zich met levenslust en hij liet een lied van minne uit zijne samengeknepen borst stijgen.

Lokte alles niet tot het eenvoudig genieten van 't leven!

Bange zorg nochtans had reeds iemand èn het bed èn de woning uitgedreven. Everaart stond bij den *Molen* in het draaiende, wentelende water te staren, tot hij werktuigelijk, schier onbewust van het hem omringende, den ouden weg langs de beek insloeg.

De velden lagen in schier naakte bedden, die gele of donkergroene lijnen vormden; de dorenbessen hingen bloedrood in het hout. De wild opborrelende groeikracht was henen met hare pracht van zwellende knoppen, zich breed ontvouwende in twijgen, bladeren, bloemen.

In de beek trokken, in rij, eene bende eenden tegen den stroom op; nu eens waggelden zij plassend over de keien; dan dreven ze fladderend, haastig tegen het water in en hieven hun schreeuwend gekwetter aan.

Niets kon Everaart uit zijne mijmering rukken. Onrust en niet liefde voor de natuur bracht hem hier.

‘Toch zal ik het hoofd bieden!’ morde hij ineens half luide; doch voegde er bitter bij: ‘als ik maar onverbiddelijk voor mij zelven tot het einde kan blijven en alles versmachten, wat in mijn binnenste mij woorden van geluk en liefde toeroept. Ja, ik weet het: veel ellende zal er over mij komen. 't Is alles, wat mij wacht.’

Hij had Meiske zoo innig lief! Hoe diep had ze hem bekoord, de lieve met hare reine blikken, helder als 't water van eenen doorschijnenden vliet. En kon iemand hartelijker beminnen dan hij? Anderen konden de uitverkorene verliezen, er door verloochend of verraden worden en toch met vroolijk gemoed, met den lach op de lippen na eenige dagen, zonder de minste wanhoop, verder den levensweg opwandelen en weldra bij een ander liefje weer vinden, wat ze bij het eerste verloren hadden. Kwijnen, vergaan door smart, daar kon bij hen geene spraak van wezen. Voor hem was het, helaas,

niet zóo. Hij wist, dat een gevoel zijn hart vervulde, zoo machtig, dat alleen de dood er het zou kunnen losworstelen. Was het zwakheid! Wat het ook ware, hij voelde zich onmachtig. De liefde tot haar bleef de hoogste poëzie zijns levens.

Het vervulde hem met wee, wanneer de laatste samenkomst met haar hem te binnen schoot.

'Everaart,' sprak ze, en hare oogen kwamen vol tranen en deze lekten over hare wangen, 'neen, ik mag niet toestemmen in hetgeen gij mij vraagt; mijne genegenheid tot u zelfs verbiedt het mij. Blijf toch aan de kerk getrouw. Ik zou nooit rustig meer over 't kerkhof gaan, waar moeder ligt... Wanneer ge mij uw huis binnen leidt, als uwe vrouw, dan wil ik, dat onze brave ouders zaliger uit den Hemel op ons kunnen nederzien. Everaart, krijg toch betere gedachten... Zie de andere meesters, hoe stil en rustig ze leven...'

Ja 't is waar, velen hadden zich niet ingespannen, zooals hij: de eene bezat geene karaktersterkte genoeg; een tweede vroeg slechts rust; een derde was onbekwaam of onverschillig; een vierde was te zeer overladen met werk; een vijfde voelde hoe de borstziekte hem naar het graf meesleepte...

Zou Everaart, die de macht bezat voor zijn Vlaanderen te zwoegen, laf achteruitdeinzen?

Zou hij meineedig kunnen worden en de stem van zijn geweten versmachten?

Neen, nooit!

Wanneer hij heur toonde met al de overtuiging zijner ziel, met al zijne overredingskracht, dat hij den godsdienst niet haatte, maar dat hij hem verheven en goddelijk wilde, in vrede en eenvoud,

dan verscheen soms iets, vol weifeling en bewondering tevens, in hare oogen.

Maar toch, het was iets ijselijks voor haar: een mensch, die den priester scheidt van den godsdienst en zich als rechter er tegenover durft stellen!

‘Luister, Everaart,’ voegde ze er smeekend bij; ‘ik ben rijk, laat de school varen. Ik zal aan mijnen oom vragen, en hij zal het mij niet weigeren, dat hij u verzoeke op de hoeve te komen wonen en ze te besturen. We zullen leven, afgezonderd, maar hoe vreedzaam en gelukkig!’

Neen, nooit!... de overtuigde jongeling zal geen verrader worden. Vlaanderen heeft al zijne zonen noodig, die moed en overtuiging bezitten. Men vraagt geen bloed, doch - hij voelt het - hij zal zijn hart moeten vermorzelen en dit op het autaar leggen.

Vroeger stemde Meiske er eens in toe Everaart in de stad te ontmoeten; ze zou hem vervoegen in de Arme-Klarenkapel. Wanneer hij daar zou wezen in het avonduur, omgeven van die bovenaardsche kalmte, zoo ver van alle nietigheid en kleingeestigheden der wereld, waar alles zoo treffend van Hooger sprak, dan zou zijne ziel geroerd worden.

De jongeling weigerde die bijeenkomst.

En ingetogener en nog stiller werd de deerne, met iets engelachtigs in het gelaat. Des zaterdags, in 't Marialof, wanneer Meiske, in het half donkere kerkje, bij het geruisch van 't oude orgel voorzong, met hare zoo zuivere, diep aangrijpende stem, met hare ziel in elken toon: ‘Mater dolorosa, ora pro nobis!’ toen liet meer dan een, in het geheim, achter 'nen pijler verborgen, eenen traan over de wang biggelen...

Alles overwegend, stapte Everaart verder langs de beek.

De zon hing stralend en glansend aan het machtig breed, azuurblauw uitspansel; vroolijke teekens van leven stegen van het dorp op; en barbier Snep, met zijn blinkend koperen waterkannetje, liep de huizen in en uit, om nog eenige klanten, vóor de vroegmis, te scheren.

Een omgeworpen boom lag, over de beek, dwars door het dichte kreupelhout gevallen; bij middel dezer nieuwe brug bereikte Everaart de overzijde, om langs daar terug te keeren.

Ginder kwam een mensch nader, ook door onrust en zorg uit de woning gedreven. Het was de oude pastoor. De bejaarde man had zilverwitte haren, die in lange lokken op zijne schouders rusten; zijn rug was sterk gebogen; doch wanneer hij het gelaat ophief, trof het, hoe mild zijne blauwe oogen gewoonlijk de wereld inzagen, hoeveel goedheid er in elken trek van zijn aangezicht lag, hoeveel vaderlijke genegenheid om zijnen ingevallen mond school. Bij eene eerste aanschouwing lag dit alles nog onveranderd in dat edel aangezicht; doch weldra bemerkte Everaart wel, dat eene nieuwe lijn er in gekomen was, eene lijn er door geheim verdriet gegroefd.

In vertrouwen had meester Valcke aan Everaart verteld, dat de pastoor een uiterst geleerd man was en in zijne jeugd mocht hopen eens tot de hoogste waardigheden op te klimmen; doch zijne zonderlinge, niet aangenomen gedachten waren oorzaak, dat men hem naar het kleine Voorde voor zijn gansch leven verbande.

Niet dikwijls was de jongeling met den eerbied-

waardigen ouderling in aanraking gekomen; toch wist hij, dat de brave geestelijke hem innig toegedaan was.

‘Ha, dag, mijn jongen,’ groette de priester hartelijk, bleef staan en legde vertrouwelijk de hand op Everaarts schouder, terwijl hij zich oprichtte. ‘Zoo vroeg op de baan! Hoe gaat het?’

‘Niet al te best!’ zuchtte Everaart.

‘Ja, mijn goede jongen, zoo gebeurt het dikwijls hier beneden... Vaak is God onbegrijpelijk en laat Hij de menschen handelen voor verborgen inzichten... Mor niet, wees steeds braaf; dan zult gij op het doodsbed geruster de oogen sluiten, wanneer gij over uw verledene terugblikt... Denk maar soms eens aan den dood, jongen; zoo blijft men op den rechten weg en leert men sterven... Wat er mij ook overkome, ik vermijd te klagen... en denk er maar aan met gerust geweten de eeuwigheid binnen te trekken.’

‘Men veronderstelt, dat ik slechte inzichten heb,’ sprak Everaart. ‘Ik meen het nochtans goed en handel rechtvaardig, volgens mijne overtuiging.’

‘Ik weet het,’ vervolgde de priester, ‘ik heb u aan 't werk gezien!... Dat ge een braaf hart hebt, dàt zegt u uw oude pastoor, die bij uwe doopvont stond...’

‘Dank!’ murmelde Everaart.

Zij stapten langzaam voort, de ouderling steeds met de hand op den schouder des jongelings.

Na eene wijl murmelde de priester, als vergate hij, dat de meester hem hooren kon:

‘Ja, ja, het volk! Wanneer men het meer ontwikkeld zal hebben, zal het, veredeld, beter en reiner,

God beseffen... De mensch zal aan zijnen Schepper rekenschap geven over de gaven, welke Deze hem toedeelde... Helaas, hoeveel lichten, die opvlammen, dooft men niet uit!...'

Hij richtte zich nog eens op, zag Everaart in het aangezicht en sprak luider:

'Eens zal de opperste Rechter rekenschap vragen over de toevertrouwde penningen.'

Hij liet weer het hoofd zakken en prevelde werktuigelijk:

'De gaven van den geest... de hoogste penningen! Daarom bevreesd zijnde, ben ik henengegaan en heb uw talent in de aarde verborgen... Gij, ondeugende en luie knecht.. gij moest dan mijn geld aan de wisselaars gegeven hebben, en zoo zoude ik, als ik kwam, hetgene mij toekomt, met winste weder ontvangen hebben... Neem hem dan het talent af en geef het aan dengenen, die tien talenten heeft... Werpt dien onnutten knecht in de uiterste duisternissen: daar zal geween zijn en knerseling der tanden...'

Hij hield op en Everaart murmelde:

'Och, waren allen toch aan u gelijk!'

'Allen hebben mijne jaren, mijne ondervinding niet, kind.'

'Noch uwe ziel... Ik vrees, dat men de jonge priesters den geest van verdraagzaamheid en liefde niet meer inprint... dat wereldsche gedachten hen bezielen... dat ze op geldelijke belangen denken.'

'Het is misschien niet goed, dat ge zoo spreekt.'

'Ik moet toch eens mijn hart uitstorten. Ja, zij vooral zullen het volk uit de kerk jagen.'

'Wat zal er dan blijven?' vroeg de ouderling

zoo pijnlijk, dat Everaart er medelijden mede had. ‘Ach, in armoede leven, geene zedelijke, noch verstandelijke ontwikkeling bezitten, aan geenen godsdienst meer gelooven!.. En zij bezitten de woeste macht!..’

‘Waarom zich stellen tegen de verlichting van het volk?...’

‘We komen bij het dorp,’ zegde de bejaarde man; ‘vergeef mij, dat ik u hier verlaat.’

‘Ja, men mag u met den goddelooze niet zien,’ sprak Everaart spijtig. ‘Ik weet al te goed, hoe men u hier het leven vergalt, hoe men u hooger belastert, hoe men u zal dwingen tegen mij te werken...’

Bij deze laatste woorden wendde de ouderling zich terug tot Everaart en sprak zacht:

‘Ik deed misschien beter niet te spreken, maar de mensch is zeer krank en, loopt de maat over, ja, dan stort hij zijn hart uit... Men zal mij willen dwingen, doch... ik zal liever vertrekken.’ Hier begon zijne stem te trillen. ‘'k Ware hier nochtans zoo gerust gestorven... 'k Had reeds een plekje uitgezocht op 't kerkhof, waar men mij begraven zou nevens mijnen vriend, Jaak Crools.... De berechtingsbel, welke mij zoo dikwijls, in het holste van den nacht, het dorpje door, naar de kranken vergezelde, zou klinken op 't voorhof der pastorij; de klokken van mijn kerkje zouden luiden bij mijn afsterven; het oude orgel, dat ik zoo dikwijls hoorde, wanneer het buiten nog donker was, zou spelen en ik op de doodsbaar liggen... 'k Heb mij dat zóo voorgesteld... Al mijne kinderen, oude en jonge, achter mijn lijk en velen weenende, ik weet het, omdat zij den ouden pastoor, met al zijne gebreken,

toch als eenen vader gaarne zagen! Mijn dood ware voor hen nog een stichtend voorbeeld geweest... Nu, nu zal ik wellicht tot verergernis dienen en zal men leeren over mij spreken, als over eenen misdadige afgevallene... 'k Heb zoo dikwijls, 's avonds, onder de linden van 't kerkhof gestaan en mij voorgesteld, hoe vreedzaam, zooals ik geleefd heb, ik daar liggen zou, wachtend naar de ontwaking; en hoe men later nog zeggen zou: Daar is 't graf van pastoor Desmet!.. Ik offer alles den Heer... Lijden hier beneden is ons lot, morren wij niet... De tijd vervliegt... ik moet gaan voor de vroegmis... maar - tegen u zal ik niet werken... nooit...'

Onder diep wee bedolven, strompelde de priester naar de dorpsplaats toe.

Daar verhief de klok weer hare galmende tonen, die trillend over het zonnig dorp golfden. Langs alle wegen, over de heuvels, door het hout, naderden bonte groepjes dorpelingen: de mannen meest allen met den blauwen, gestreken kiel aan, de vrouwen met den zwarten kapmantel om.

Hoeveel poëzie lag er vroeger voor Everaart niet in het klokkengelui, 't zij het vreugde of wee verkondigde, 't zij het hem van den dorpstoren tegenklonk, 't zij hij het, heinde en verre, in de morgenstilte langs het Scheldedal hoorde opstijgen. Die poëzie nu was henen; het was voor hem als de noodklok, die bromt op het vijandelijk slot en te wapen roept, om verdelging te zaaien...

Everaart stapte verder en gedurig keerden zijne gedachten tot zijnen neteligen toestand terug.

In de omliggende gemeenten rezen overal, als bij tooverslag, vrije scholen uit den grond op, scholen,

vijandig aan het staatsbestuur, ingericht om den trouw gebleven onderwijzer te bevechten.

Onvermijdelijk moest dit hier op het dorp ook eens gebeuren.

Het was de wil van den baron-burgemeester. Wellicht zou deze zich reeds aan 't werk begeven hebben; doch de zaak vroeg al te veel geld - alléen wilde de edele man de kosten der onderneming niet dragen.

Hij had den heer pastoor noodig, die eenen oproep zou doen tot de harten, de godsvrucht, de milddadigheid der dorpelingen; die zou afschilderen wat ijselijk gevaar het oude geloof dreigde; die dan het noodige overal zou rondhalen, tot zelfs bij de meest ellendigen, welke van 's morgens vroeg tot 's avonds laat zwoegden voor het droge korstje brood...

Dit zou de vreedzame ouderling nooit doen. Hoe het ook hem smartte, hij bleef ongehoorzaam aan de dringende bevelen, die hem keer op keer toekwamen. ‘Onze school is toch goed!’ sprak hij, wanneer men hem lastig viel. ‘Laat de behoeftigen hunnen duur gewonnen penning houden; die ongelukkigen lijden zooveel armoede. Waarom mij de vrede hier onder mijne kudde niet laten bewaren, voor de weinige dagen, welke mij nog overblijven?’

Zacht en liefderijk, doch krachtig tevens, dwarsboomde hij, overal waar hij kon, den heer onderpastoor, die gaarne door alle mogelijke middelen zich bij zijne hoogere overheid aangenaam zou hebben gemaakt...

Nu was Everaart bij den *Molen* gekomen met zijne hooge beuken en zijn watergeruisch over 't reusachtig rad. Hadde de jongeling opgezien, door de

boomen heen, naar het hooge gevelvenster, dan had hij er het forsige Nelleken ontwaard, die elken dag afgetrokkener werd en meer en meer de eenzaamheid zocht.

Om wien of wat handelde ze zoo? Ja, niet één der huisgenooten ware in staat geweest dit te verklaren: alles bepaalde zich bij bloote gissingen. Veelal, wanneer men in de huiskamer aan 't spreken was, staarde ze met strakken blik, in gedachten verzonken, vóor zich - maar kwam de zaak der nieuwe richting te berde, dan schoot ze op en een straal fonkelde in hare heldere oogen. Dan nam zij 't woord en spotte met het gevaar der Kerk, en ware het met haar te doen, zij, zij zou het hoofd niet bukken! En ze stond daar met de gevleeschde armen op de breede borst gekruist, alsof ze iemand uitdaagde...

'Ja... ja... Nelleken, is dat zoo!' sprak Bert dan, half spottend, half verwijtend, met twee puttekens in zijne ronde, blozende wangen. 'Ja, Nelleken!'

'Maar, Bert toch,' onderbrak de moeder opgetogen, 'laat Nelleken spreken.'

En de twee jongste zusters vonden, dat de oudste toch recht zonderling werd...

Toen Everaart nu de kerk bereikte, om de mis bij te wonen, trad Nelleken gelijktijdig met hem binnen. Wie de lieve deerne zou gadegeslagen hebben, zou wellicht bemerkt hebben, hoe ze 'nen langen, zonderlingen blik op den jongen meester wierp.

Nu, elk meisje mocht wel eens de oogen tot hem wenden, tot den forsigen man, met het open, vriendelijk gelaat, den dichten haarbos en den fraaien, vollen baard.

Het bedehuis was proppend vol: een doffe wierookgeur vervulde de ruimte en kleverige schaduw hing nog aan het klamme gewelf van den middelbeuk - de zon zou eerst een uur later binnen dringen. De gang, in het midden, was vrij en de uitgesleten groote, blauwe steenen dreven de vochtigheid uit hunne poriën. Achter tegen de endeldeur, rond de wywaterbakken en de opeengestapelde oordjesstoelen, verdrongen zich de jongemannen, met de armen op de borst gekruist en de tabakspruim in den mond, waarvan ze het bruine sap kletsend op op den natten grond spuwden. Rondom zag men, op hout en steen, eene vuile, zwarte lijn, op de plaats, waar de ingetogen kerels met den rug en het hoofd steeds tegen lagen. Links zaten de vrouwen en vormden, onder hunne kapmantels, eene groote, zwarte vlek, als ware er een baarkleed uitgespreid. Aan de overzij de hielden zich de lieden, die deftigheid bezaten of geld; of die oud en versleten waren en met kalen schedel op hunnen paternoster zaten te knikkebollen; of die gaarne, in rust voor ziel en lichaam, daar half ingedud zich hielden zonder gedachten of wil. Bij eenen middenpijler stond de vermolmde, eiken predikstoel - somber en donker, als het kerkje zelf - maar in de zijbeuken daar prijkte, op elk autaar een heilige met de schitterendste kleuren versierd, met eenen vergulden krans om het hoofd, een verguld zinnebeeld in de hand en verguldsel aan alle boorden der kleederen.

Dit alles deed de heer onderpastoor, die giften rond had gehaald, om zoo het kerkje te versieren, hoe de oude pastoor ook om elke verandering jammerde.

Vóor het zijautaar hielden zich de jeugdige meisjes van het dorp. Sedert eenigen tijd echter vervoegde Nelleken hare vriendinnen daar niet meer, maar hield zich schier bij de deur der doopvontkamer - van dien dag af ook had ze zich ter congregatie niet meer begeven.

Onder de mis beklom de oude pastoor den predikstoel en hield eene aanspraak tot zijne kinderen.

En in het achterdeel der kerk verdwenen de tabakspruimen uit den mond en men zette er een meer ingetogen gezicht. Ja, de oude man wist, dat men nu het huis Gods niet meer eerbiedigde als vroeger; maar hij voelde zich onmachtig.

'Glorie aan God in den Hemel en vrede aan de menschen, die van goeden wil zijn!' sprak hij en hij hernam het woord *vrede*, dat hem de stof voor zijne aanspraak leverde.

Door zijne eenvoudigheid drong hij recht in het hart der eenvoudigen.

Het was bewonderenswaardig, hoe de oude geestelijke nog steeds Everaart kon ontroeren, even als in de dagen, eer hij naar de gele muren trok. Wanneer zijne oogen op het eerbiedwaardig gelaat in den predikstoel vielen, dan voelde de jongeling zich gelukkig, dat de brave man verklaard had, dat hij, Everaart, een goed hart bezat. Die woorden zou hij Stina mededeelen: waren ze geene aanmoediging voor hem om onverschrokken voort te varen?...

Helaas, hoe jammer dat men elders Meiske zoo dikwijls inprintte, dat de pastoor oud en sukkelachtig werd...

'Ita misa est.'

De mis was gedaan.

De lieden drongen naar de deur; frissche lucht zwom binnen; een vochtige, bezwangerde dampkring dreef door de opene deuren weg; voeten sleepten, in onafgebroken geluid, naar buiten met het geschuif van stoelen er tusschen, tot de stem der misdienaars zich luider verhief: ‘Deo Gratias!’ en de dienaar Gods het autaar verliet. De kerk werd ledig; weldra zouden nog enkel eenige bejaarde, sukkelachtige jongmans en oude, leelijke dochters overig blijven, om hun zuiver hart aan den God van het schoone en het goede te offeren. Everaart ging ook henen; bij den laatsten pijler trof hij Nelleken aan, die hem, met de toppen harer vingeren, het gewijd water aanbood!

Samen stapten ze huiswaarts. Het was de eerste maal dat zulks gebeurde, maar waren ze geene geburen?

Wanneer ge zoo een tweetal, vol leven en jeugd, van de kerk ziet daar heenstappen, alhoewel ze over doodeenvoudige zaken praten, hebt ge u nooit afgevraagd, wat er zooal in het hert kan stormen?...

En toen ze voorbijgingen, trok bult Jef het hoekje der venstergordijn in de woning zijns meesters weg en sprak bewonderend:

‘Dat is nu het schoonste koppel, dat ik op mijnen weg ontmoet heb! Wel, wel, als ik zoo iets zie, dan wensch ik mijnen bult - hoe hij ook aan mij houdt - op den rug van 'nen Hottentot of op den anderen schouder van meester Bijgevolg. Neen, neen, dit laatste niet! 'k zal maar houden, wat ik bezit! Ba, ba! altijd vroolijk door 't leven. We zullen maar nog eens zingen.’

En het klonk weldra tot op de straat:

‘Mijn lief is een(en) spinder...’

Toen Nelleken in de keuken harer woon trad, werd ze spottend, meesmuilend, door de twee zusters ontvangen, die schetterden als klapzieke eksters - zoo vond Nelleken het toch.

‘Ha, ze komt met den jongen meester naar huis! Nu weten we, hoe het gelegen is met haar, waarom ze zoo verdrietig liep! Wat zal Meiske nu zeggen? Weet vader er reeds iets van? 't Is niet te verwonderen, dat ze van de nieuwe richting houdt! Everaart ook!’

Ondertusschen wierp de deerne haar misboek op tafel en haren kapmantel op 'nen stoel, wendde zich om, vol verachting voor al dat gesnap, en vroeg:

‘Is het nu genoeg? Hij ziet Stina Vergauw gaarne: dat weet ge wel en ik ook. Daarbij ik kom naar huis met wien ik wil en laat mij met vrede.’...

Ondertusschen had Everaart ook zijne woning bereikt.

Dries, met het immer vroolijke gelaat, was druk in de weer, om alles voor het middagmaal in gereedheid te brengen, daar hij zich naar de hoogmis zou begeven. De levenslustige knecht verrichtte bij Everaart al het werk eener vrouw en plaste tegen de beste op. Nu en dan, een oogenblikje slechts, moest hij tusschen zijn werk vertoeven, om op overdreven toon de zonderlinge spreuken te laten hooren, welke hij gedurig in stilte verzon.

‘Als de bimmelbam bommelt, dan ben ik kant en klaar,’ riep hij Everaart toe. ‘Ik trek naar de mis, naar de mis heb ik trek. We zitten er door elkander, en 'k zie er 't een en 't ander. Kleermaker

Ward en schoenmaker Jan zijn goede geburen, doch hunne vrouwen hebben vieze kuren. De man wikt, de vrouw beschikt! Onze twee heeren zijn baas, waar de bezem staat. De burgemeester is een treffelijke vent, doch geeft aan niemand 'nent cent. Edeldom, dom-edel en daarbij een stok in 't wiel. Ivo Ghijs is niet wel wijs, maar verdient in 't drinken 'nen prijs. Als het bier is in dien man, is al zijn verstand in de kan! Rikje loopt in zijnen laatsten schoen en zal niet lang het baljuwschap meer doen. Iemands dood, iemands brood; aan-de-deur-schoppen brengt ook plaats bij. Knock zit in de kerk en doet er veel werk. Maar al verandert een vos van haar, toch verliest hij zijne parten niet. Nelleken heeft een schoon velleken en houdt van geen celleken! Men wordt maar kwezel, bij gebrek aan 'nen ezel! Meiske is... Hola, ik zal maar zwijgen, om geen slagen te krijgen, zei het wijf, dat onder den koterhaak lag. We zullen dezen middag eens lustig eten en al ons verdriet vergeten... Nu zal ik de groote straatpen pakken en mijnen naam eens vóor ons kasteel schrijven... Vivat de geus, is hier de leus!... Vooruit!...'

Dries - gelukkig dat zijn meester geglimlacht had - greep den bezem en trok, als een gewapende krijger, op stap, naar buiten, om de straatsteenen af te vegen.

Everaart begaf zich naar zijn studeervertrek, zijn gewoon toevluchtsoord, wanneer nijpende gedachten hem bezwaarden.

Hij zette zich in den zetel en liet het hoofd op de borst zinken.

De jongeling vreesde, dat men den bejaarden priester mocht dwingen hier te vertrekken en dan

zou men al het geweld richten tegen den onmachtigen, doch zoo verwaten schoolmeester, die de geestelijkheid trotseerde! Hem vooral moest men doen buigen, hem neerwerpen! Wacht Houtveer op zijnen val niet? Zal het geen zegepraal wezen, wanneer men de oorzaak van al die schande voor de gele muren zal verpletterd hebben!

Ware de stijfhoofdige pastoor uit den weg gerukt, of stierve hij, dan kon men hier den strijd beginnen. De invloed van den bejaarden man was te groot.

Wanneer elders alles in orde zal wezen, zal men zich met Voorde onledig houden. Nu heeft men nog de handen te vol.

De heer onderpastoor zou zeker niet rusten, eer de hoon uitgewischt was, hem door Everaart aangedaan. Nu had de geestelijke aan Knock - die sedert eenigen tijd zich zeer deftig kleedde - aangeraden niet alleen zijne catechismuslessen voort te zetten, maar zelfs gedurende de gewone schooluren de kinderen, beneden de zes jaren, te nemen. Eenige moeders vonden dit allerbest, zoo waren ze des daags ontlast van hunne kleinen. Doch binnen de de nieuwe school hoorde men gestadig een gekerm en gejank, om er doof bij te worden. Dan kwam Simon, met een verontwaardigd gelaat en den stok nog in de hand, in den winkel bij zijne moeder geloopen, en kreet:

‘Wel, wel, hoort gij ze? De duivel zou ze niet kunnen doen zwijgen! Hoe meer men er op slaat, hoe luider ze schreeuwen!’

Kwamen de ouders al eens rekenschap vragen over een blauw oog of eenen bloedenden neus, dan zette Sinon het onschuldigste gelaat ter wereld en

groette met 'nen ‘geloofd zij Jesus-Christus.’ Nooit wist hij, hoe de zaak gekomen was en beloofde voor de lieverdjes, die hij gaarner zag, dan het licht zijner oogen, zorg te dragen, als waren allen zijne eigen broertjes en zustertjes. Men hoefde het slechts aan den heer onderpastoor te vragen, hoe Simon voor de kleinen door een vuur zou loopen...

Wat kon men dan zeggen? Deed Knock zijn lastig werk niet kosteloos? 't Was voor velen een geheim, dat de onderpastoor den braven jongen menige gift schonk, gehaald bij de eene of andere godvruchtige ziel...

Na een uur nadenkens zette Everaart een reeds vroeger begonnen werk voort. In boekjes met gekleurde omslagen, zocht hij rijen cijfers op en schreef ze dan over in een register.

Half luide mompelde hij:

‘Heilige kindsheid, jaar 1878. Dit werk brengt niet te veel op. Ontvangen, Mechelen, 109,252 fr.; Gent, 42,323 fr.; Brugge, 51,956 fr. Totaal iets meer dan 200,000 fr. Op tien jaren maakt 2,000,000 frank!... Nu een ander werk genomen, dat belangrijker sommen geeft.’

Hij wierp eenen blik op de boekjes, rekeningen en opgaven van verschilligen aard, welke nog bleven, en een diepe zucht welde uit zijne borst.

‘In welke kolk werpt men die schatten,’ prevelde hij, ‘welke men uit het arme Vlaanderen trekt, waar nog zoovelen van gebrek omkomen?’

Ontmoedigd zette hij zijne berekeningen voort.

De tijd vervloog snel in de studeerkamer.

De hoogmis ving reeds aan en het werd doodstil

op het dorp. Later liet de klok zich hooren en meldde de consecratie...

Nog stonden verliepen en daarna hoorde men stemmen en gerucht op de baan en lieden voorbij de school zich naar huis begeven.

Daar verhief zich, in den gang, de stem van Dries.

‘Ge weet, waar ge binnen zeilen moet?... Zooveel te beter. Veeg uwe grondtrappers af. Let op uw klapleer, wanneer ge praat, en draai niemand nutteloos eenen neus aan.’

Nu werdop de deur van het studeervertrek geklopt en klonk de vraag.

‘Is er geen belet?’

‘Binnen!’ riep Everaart. De zoon van den poelenier verscheen met den zoon van den wagenmaker. 't Waren twee der weinige leerlingen, welke Everaart in zijne avondschool nog behouden had. Ze groetten en Dook bracht Bruno in het geheim eenen stoot in den rug toe, om hem tot spreken aan te zetten. Everaart verzocht de jongelingen eenen stoel te nemen, doch dit vonden ze niet noodig. Ze vertrokken toch meteen. Bruno verklaarde, dat ze van de hoogmis kwamen en Dook voegde er bij, dat de onderpastoor gepreekt had. ‘Leelijk!’ zei Bruno. Dan verzocht Dook aan zijnen gezel de zaak te vertellen; voor hem was ze al te dwaas; hij wilde ze zelfs geene tweede maal hooren en ging door het venster staren. Toen viel Bruno uit. De meester moest niet denken, dat ze niet overal vrank en vrij voor de vuist kwamen, zooals hij hun dit geleerd had. Klappers waren ze niet. Na de mis hadden ze tot de vrienden gezegd: dàt moet de meester weten, wie gaat er mee? Bruno en Dook

waren alléen gekomen, daar iedereen vond, dat twee genoeg was. Ja, 't was zeker een leelijk sermoen geweest. De onderpastoor had verklaard, dat de kerk op het dorp eenen vijand had, die de jeugd verleidde en goed zou doen nooit eenen voet meer te zetten in Gods huis. 't Was een vijand, die met verachting op de dorpelingen neerzag, omdat ze nog aan hunnen Schepper geloofden! Iedereen moest rijk zijn, niet om goede werken te kunnen verrichten, maar om vrij met de pastoors te mogen spotten. Maar weldra zou men zien, wie nog aan zijn geloof hield en wie niet. Voorde was tot nu het kristelijkste onder alle dorpen gebleven, en men zal wel de mannen dwingen de gemeente te verlaten, die zoeken eenvoudige menschen te verleiden, om ze in het eeuwig verderf te storten. Iedereen gevoelde genoeg, dat alles op Everaart gemunt was. De geestelijke zegde verder, dat hij op den braven gemeenteraad wist te mogen tellen. De leden er van zaten samen, in 't zicht van allen, vooraan in de kerk, rond den burgemeester geschaard: Meirman, boer Neel, Storcke, Vergauw, Ghijs. Om te eindigen deelde de onderpastoor mede, dat een slechte kerel zou komen spreken in het naburige Neeraarde, spreken tegen God en de kerk. Heden zou men in al de kerken der omliggende parochiën spreken tegen die goddelooze bijeenkomst en de brave menschen verbieden er zich henen te begeven. Te Houtem was er een bolfeest; daar mochten de lieden naartoe gaan en zich, in eer en deugd, vermaken...

Zoo deelde Bruno nog eenige zaken mede van weinig belang, en het lag op des jongens gelaat te lezen, hoe het gebeurde hem griefde.

‘Men zegde nochtans,’ voegde hij er bij ten slotte, ‘dat onze oude pastoor zoo iets niet meer wilt.’

't Werd tijd henen te gaan. Dook kwam nader en de twee vrienden verontschuldigden zich, omdat ze dadelijk de zaak kwamen melden. Het was in het geheel voor hen geen aangenaam werk, en ze hadden ook verdriet in het voorgevallene. En was het niet beter, dat zij het hem rechtzinnig mededeelden en zoo anderen den tijd niet lieten alles te verergeren en te vervalschen?

Everaart stelde hen gerust, bedankte zelfs voor het goede inzicht en reikte hun de hand toe, waarna ze groetten en vertrokken.

Hoe meer de jeudige meester nu nadacht, hoe meer hij tot de overtuiging geraakte, dat de stond naderde, waarop het onweder zou losbarsten En hoe vreeselijk waren de krachten, welke op hem dreigden neer te storten, om hem te verpletteren! Waar waren ze, die wenschten hem de hand te reiken om, nevens hem, de vijanden het hoofd te bieden? Zij, die goeden wil bezaten, waren toch zoo zwak! Mocht hij tellen op hen, die in de kerk rond den edelen baron zich geschaard hielden! Op geen eenen! Wat zal er gebeuren, wanneer zij alleen, die geld en macht bezitten, het volk tegen hem opjagen?...

Wil hij zich onderwerpen?

Nooit!

Hij zal bezwijken wellicht, doch worstelen tot het einde.

Men zal hem bereid vinden.

En wat zal er gebeuren met zijne liefde voor Meiske? In dat gevoel zal men hem martelen en hem tranen van bloed doen schreien.

Maar hij wil haar hart treffen, onder de betooverendste kleuren het geluk afschilderen, dat hen wacht, wanneer zij slechts er in toestemt.

Hij zal haar gemoed doen overloopen, haar overrompelen, het jawoord afpersen en dan - dan trotseert hij alles, wanneer hij haar bezit!

En toch werd eens de vreemde invloed op haar gemoed al te machtig!

Wat bleef hem dan over?

Eens had ze beloofd voor niets terug te wijken, indien hij slechts kon ontdekken, wat er geworden was van haren ongelukkigen vader, en dezen in zijne eer herstellen.

Helaas, hoe ver was hij op dezen stond van het doel, dat hij zoo vruchteloos had nagejaagd.

Ja, het geheim der smis moest innig verbonden zijn met dat, hetwelk over de verdwijning van Meiskes vader zweefde.

Maar wat hulp kon het aanbrengen te weten, dat of Veyt of Jaak eene misdaad hadden gepleegd, indien de eerste niet spreken wilde en de tweede dood was - volgens Veyt verzekerde, en men vernam ook werkelijk niets van den ongelukkigen meer, wat nasporingen men ook ondernam.

En geen enkel spoor had de verdwenen Vergauw nagelaten.

Het was nacht langs alle zijden, een sombere nacht!

Soms vroeg Everaart zich af, of al de ontdekkingen des ouden meesters geene vrucht waren van zijne inbeelding. Hadden de onuitlegbare voorvallen, welke Valcke eens zag gebeuren, hem niet aangezet, op onzijdig gebied, zijne geesteskrachten te besteden en zoo een bewijs te leveren van de helderheid zijns

verstands? Was hij, op die manier, in geene ziekelijke overdrijving gevallen?...

Telkens er een licht in het geheim oprees, maakte het al dadelijk plaats voor de volkomenste duisternis.

Hoe men ook Veyt in de laatste dagen afgespied had, tot geene de minste ontdekking gaf dit aanleiding.

En wat veronderstelling men ook maakte over de verdwijning van Stina's vader, altijd kwam het een of ander punt alles in duigen slaan.

Het was om er moedeloos het hoofd bij neer te leggen.

Doch neen, den moed zou de jongeling niet opgeven! Zou hij laf vaarwel zeggen aan al de droomen zijner jeugd en, zonder hoop of wensch, machteloos de toekomst inblikken?...

Was hij misschien op eenen dwaalweg?

'Wees eerlijk,' had zijn vader gezegd - steeds had de man geleden.

Eerlijk wezen, beteekent dat wellicht onderdrukking lijden, zonder morren het hoofd buigen, zich door iedereen laten uitbuiten?

Was het niet beter zich vooruit te helpen, als Veyt? Was deze niet machtig en onafhankelijk?

'Een gerust geweten is toch de grootste schat!' prevelde de jongeling.

Onder het middagmaal bleef Everaart droefgeestig en afgetrokken, hoe Dries zich ook inspande, om het voorhoofd zijns meesters te ontrimpelen.

Om drie uren begaf de jeugdige meester zich naar zijnen vroegeren leeraar Valcke, volgens eene afspraak van daags te voren. Everaart had den man

overhaald, na veel sprekens, om zich samen naar de voordracht te Neeraarde te begeven.

Het was een prachtige, zonnige dag, een dag, dat de poëzie in den dampkring zweefde en onweerstaanbaar zelfs in de ruwste harten drong.

Toen onze twee vrienden de woning verlieten, wilde Everaart den weg inslaan, die rechtstreeks naar Neeraarde leidt; doch de ouderling hield hem terug.

‘Die jeugd!’ mompelde hij. ‘Men zal afspieden, wie zich naar Neeraarde begeeft; wij willen alle moeilijkheid vermijden en nemen bijgevolg den weg over den heuvel. Alle wegen leiden naar Rome, we zullen dus wel te Neeraarde komen.’

Met lichten voet nog stapte de schier zestigjarige man voort, die altijd langs de gemakkelijkste zijde het leven had ingezien. Zijne lange jaspanden vlogen hem achterna en de gele wandelstok wipte bij elke trede vroolijk op. Voor iedereen op het dorp bleef de magister dezelfde; 's zondags trok hij uit met den immer oud modischen hoed, de witte ondervest en de peper- en zoutkleurige kousen, die van onder de te korte broek keken. Maar zijn mismaakte schouder nam sedert eenigen tijd meer nog het uiterlijke van eenen bult aan dan vroeger, de magere hals trok meer vooruit, het teer, bleek gelaat was gerimpelder en wit waren de bakkebaarden geworden. Even gul echter bleef de fijne glimlach om de dunne lippen, en altijd vroolijk blonken de oogen achter de brilglazen.

Buitengewoon lustig en opgewonden was Valcke, en toen ze bij *den Molen* kwamen, liep hij er binnen, wat Everaart er ook tegen inbracht, daar het nog

te vroeg was, om reeds in herbergen te vertoeven.

Nelleken was alléen thuis en tuurde door het venster. Doch ze rechtte zich snel op, toen ze iemand hoorde, of men haar op eene misdaad verraste. Ze hief fier het hoofd op en groette. Helder vóor zich heen blikkende vroeg ze, wat men begeerde.

Everaart nam plaats; de meester bleef te midden der wijde gelagkamer staan en de vreugde straalde uit zijne oogen. Hij had koffie gedronken; hij zou dus best een druppeltje nemen, een parelend kriekdruppeltje...

Toen de twee bezoekers henen waren, liet Nelleken het schoone hoofd zinken.

Hij, Everaart, had haar zelfs niet eens aangezien!

De deerne beminde! Dat was het geheim harer ziel. Ze droeg Everaart eene grenslooze liefde en bewondering toe. Hij was een man!

Maar uren en uren zou ze nog, met een gewicht op den boezem, doelloos vóor zich staren; dikwijls zou ze slapeloos 's nachts op hare sponde liggen; doch met reuzenkracht wilde ze haar geheim verbergen, dat gevoel versmachten.

Voor haar was er geene hoop: Everaart beminde Meiske.

De twee vrienden trokken den heuvelweg op.

Achter het boschje zat Veyt verscholen. Hij had eenen blauwen neusdoek op het gras uitgespreid, de nette man had er plaats op genomen en steunde met de kin op zijnen eiken gaanstok. Met wat afzichtelijk gelaat, hoog rood, met zwartachtige en purpere vlekken overdekt, de oogen als tusschen vleeschkwabben verzonken, staarde hij naar de hoeve lager. Hij grijnsde en liet de vuile, verbrokkelde

tanden, tusschen de dikke opgetrokken lippen zien. Ginds verhief zich, op den boomgaard, de appelaar met de bloedroode vruchten, even krachtig, als altijd. Ja, Veyt had noodig eens tot hier te komen, om uit het zicht van dien fieren boom moed te putten, om zich op te rechten, niet te laten ineenzakken, als een machteloos vleeschpak, beroofd van spieren en beenderen.

En misschien lokte nog iets anders Veyt hier henen.

Doch de twee voorbijgangers konden den somberen man niet ontwaren.

Ze kwamen boven op den heuvel, lachend in den allervroolijksten zonneschijn. Men had er, uren ver, een verrukkelijk uitzicht: witte geveltjes, blanke molens, groen overal, hier en daar een kerktorentje.

Maar Everaart bleef heden afgetrokken; te vergeefs was Valcke altijd even opgetogen en toonde hij met eenen overvloed van bijgevolgs, hoe de mensch op de wereld gelukkig kan zijn, als hij maar ernstig wil. Hoe velen zoeken in zotte hersenschimmen hun heil, wanneer het aan hunne voeten wacht. Honderden hebben hun leven vergald met den steen des wijzen te zoeken. Waartoe hebben inspanning en slapelooze nachten gediend? Het zou prachtig zijn, kon iemand in eens alle mogelijke ellende van de wereld vagen; maar ware het geen dwaas mensch, die zoo eene onmogelijke zaak ernstig zou opnemen en er jeugd en toekomst aan offeren? De eerste plicht van den mensch is zijn eigen geluk niet te verwoesten. Valcke, in de plaats van Everaart, zou rustig blijven en niet noodeloos zich vijanden op den hals halen. Hij zou zeggen: ‘Hoor, ik moet

toch leven; ik heb veel noodig en zooveel kunt gij mij niet geven; bijgevolg houd ik aan mijne plaats. Ik zal u niet bevechten, laat mij dus in vrede; want vertrek ik, dan krijgt gij misschien iemand, die u veel spel oplevert. Gij verbiedt ons catechismusles te geven, ik zal dus geene geven!' Ja, ja, velen hebben alzoo gehandeld en er zich wel mede bevonden. Als men u toch geenen anderen keus overlaat, is het zoo niet beter dan verpletterd te worden? Dat is geene gewetenszaak: 't is de schuld van den Staat, die geene maatregelen genoeg genomen heeft en den armen onderwijzer zonder hulp of steun laat. Dat Everaart maar dien raad volge en dan - dan zal hij het meisje, dat hij bemint, mogen aan de borst drukken. En later, stond de school ledig, wel dan hoefde Everaart niet te werken en dàt is toch zoo heel slecht niet. Het ware zelfs prettig! Om negen uren zou Valcke komen en op ingehouden toon vragen: 'He, meester, zijn er nog geene kindertjes?' 'Ongelukkiglijk neen!' ware Everaarts bedrukt antwoord. Ze zouden samen naar de keuken loopen, bij het vrouwtje lief, om het eens uit te schateren van lachen en een druppeltje te drinken op den vrede en den gelukkigen staat van zaken. En zoo iets kan allerbest gaan. Zie maar naar den meester van Borleghem, hij is aan den staat getrouw gebleven, doch heeft geenen enkelen leerling. Toen de geestelijken de nieuwe school er inwijdden, leende hij wimpels en vaantjes voor de versiering. Hij gaat met de schaal in de kerk rond en heeft dit jaar honderd frank opslag ontvangen. En het is een man, die noch vrouw noch kinders heeft. De onlangs genoemde meester van Dolhem heeft voor zijne

school gewerkt, zich zoo vijanden op den hals gehaald, de pastoor heeft zijne jaarwedde doen verminderen. Heeft de Raad het niet goedgekeurd? Everaart, Everaart, stel u in geene moeilijkheden: de opzieners zijn onmachtig en hooger zal men u niet helpen.

Zoo sprak de meester nog lang op denzelfden toon; die woorden streden regelrecht met de overtuiging van Everaart, doch hij had te veel genegenheid voor den ouden man, om zijn misnoegen te laten blijken. Wat de jongeling ook zou ingebracht hebben, om zijne eigene gedachten vooruit te zetten, dit zou geen ander uitwerksel teweeg brengen, dan de vreugde van dien dag te storen.

Mocht Everaart daarvoor achteruitwijken?

Hoe het ook weze, wie heeft nooit een oogenblik van zwakheid?

Ze trokken al verder door de eenzame, zonnige velden. Weinig opmerkenswaardig deed zich onderwege voor: - hier en daar eene kleine hofstede, met koeien of een veulen op den boomgaard, waar het ooft in de zon gloorde, - huisjes met strooien dak, eene linde of 'nen appelaar, - eene nieuwsgierige huismoeder of jonge deerne, die van achter den gevelhoek de voorbijgangers kwamen aangapen, om de verveling van den langen zondagnamiddag te verdrijven...

Langs de groote aardwegen en de steenbanen verhieven zich, aanlachende, wel ingerichte afspanningen wet groene luiken, eene balie en eenen eetbak voor de vensters ten behoeve der paarden. Daar wilde Valcke niet voorbij, men moest er eens binnen stappen. Hoe kon Everaart er zich tegen

stellen? Zou hij nooit leeren lustig door het leven te trekken?

Indien Valcke er zoo aanhield, 't was om gelegenheid te vinden naar oude munten voor zijne verzameling te vragen...

Hoe meer Everaart de vrees uitdrukte, dat men ginder te laat mocht komen, hoe meer aandrift zijn gezel voelde, om in de gelagkamers te toeven.

Was hij bevreesd zich ginder naartoe te begeven?

Of zocht hij verdooving voor een geheim verdriet?

Misschien wel.

De oude man had het Everaart niet willen mededeelen; maar kleine knapen, die bij Simon ter schole gingen, hadden hem reeds verscheidene malen scheldwoorden achterna geroepen. Vroeger ware zulks nooit gebeurd! Wat zou er later voorvallen, indien de scheiding kwam en hij aan Everaarts zijde in het vijandlijk kamp bleef? En wat hooge waarde had hij niet steeds gehecht aan de achting der dorpelingen?...

Eindelijk blauwde het dorp Neeraarde in de verte op.

Men ontwaarde den stompen kerktoren met de groote uurwerkplaat, De vergulde wijzer toonde vijf uren aan en de klok riep het met dof gebrom.

‘Er is ginder niets te hooren, zoo stil is het er,’ zei Valcke.

‘Voor 't minst zijn we een uur te laat!’ zuchtte Everaart verdrietig.

Maar de andere vond, dat het spel er nu eerst voor goed aan den gang kon wezen. Voor zulke dingen mocht men niet te vroeg aankomen; dan duurt alles te lang en 't wordt vervelend!

Ze bereikten het dorp met zijne wit gekalkte huisgeveltjes.

In het midden, onder hooge olmen, strekte zich een grasplein uit, waar een droefgeestige ezel, in gezelschap van eenige magere geiten, graasde.

Links lag de afspanning de *Kroon*, waar de voordracht gegeven werd; maar het was er verlaten en eenzaam rond; geen dorpeling liet er zich ontwaren.

Eene geit hield op met grazen en zag eens onze twee vrienden aan. Een haan met zijne hennen trok rustig voort, langs de groote waterpomp onder de boomen.

‘Laat ons maar binnen gaan,’ verzocht Everaart, na eene aarzeling vol teleurstelling.

In de gelagkamer van de *Kroon* zaten, in den versten hoek, slechts eenige heeren rond eene tafel, met glazen bezet.

De dikke, roodwangige, rosharige waardin waggelde onze twee vrienden te gemoet, die binnen kwamen,

‘Wordt hier geene voordracht gegeven?’ vroeg Everaart.

‘'t Is te zeggen,’ sprak de vrouw op tragen, sleependen toon; ‘ze moet hier toch gegeven worden, maar overal hebben de pastoors er tegen gespreekt en al de menschen zijn naar de bolling te Houtem gegaan. 't Is veel schade voor ons. De heer, die moest preken, is al vertrokken, omdat er toch niemand was. Daar zit nu mijnheer Henri, mijnheer de notaris, mijnheer De Roe....’

Zoo ging ze voort; doch Everaart leende meer het oor aan hetgeen de heeren zelve ginder zegden. De eene weet het mislukken der voordracht aan de te

weinig ruchtbaarheid, welke men er in de nabijgelegen stad aan gegeven had; de andere beweerde dat men al de onderwijzers uit het omliggende uitdrukkelijk hadde moeten verwittigen; doch allen stapten er zeer licht over heen en vonden er zelfs zekere pret in. De samenspraak geschiedde in de Fransche taal.

Everaart dacht:

'Het is hun meer te doen de zaak gelukt te kunnen heeten, dan goeds te stichten. Wanneer er veel volk aanwezig is - bijzonderlijk schoon volk zonder blauwe kielen - dan is de zegepraal volledig en de pastoor overwonnen! Ze gekscheren en ze zouden moeten blozen. Vandaag hebben ze het bewijs, tot welke hoogte ze het volk geleid hebben.'

De waardin trok hem uit zijne overwegingen.

'Maar zet u, heeren, neemt 'nen stoel. Waarmee kan ik u dienen?'

Valcke verzocht twee glazen bier; in 't bijwezen van die vreemden daar, wilde hij geene druppels drinken: bier op sterke dranken smaakt niet.

Daar was de waardin met de glazen.

De heeren in den hoek hadden het oog op de twee binnengetredenen gericht en besloten, dat ze er deftig genoeg uitzagen, om in hun edel gezelschap plaats te nemen.

'*Messieurs*,' riep er een, '*venez-vous asseoir ici*.'

'*Chertainement*,' zei meester Valcke, uiterst gevleid, '*nous ferons une fois santé*.'

De oude man drukte zich moeielijk uit: hij had reeds zooveel vergeten van die vreemde taal en kon ze thuis met niemand spreken. Hij was tot bij de

uitnoodigers genaderd en klonk eerbiedig met iedereen eens.

‘*Et vous donc, monsieur... monsieur De Laën, si je ne me trompe. Il y a ici aussi deux de vos collègues*.’

‘Dank u,’ antwoordde Everaart, ‘ik was hier naar eene Vlaamsche voordracht gekomen en heb de gewoonte niet Fransch te spreken.’

Meester Valcke had reeds 'nen stoel bij de leuning gevat en was op het punt zich neer te zetten; doch bij de woorden van Everaart bleef hij dezen met open mond aanstaren.

‘*Excusez*,’ stamelde hij, ‘*si lui ne vient pas... excusez!...*’ Hij groette eenige malen zeer beleefd met zijnen armen hoed en vervoegde, teleurgesteld, heel uit zijn lood geslagen, zijnen makker.

De heeren keken eens Everaart schokschouderend aan, keerden hem den rug toe en de jongeling hoorde van hun gesprek slechts nog eenige woorden:

‘*Extravagant... intolérable... on est libre... c'est bête!...*’

Everaart ledigde zijn glas en noodigde, met zichtbare haast, den bejaarden man uit om met hem de herberg te verlaten.

‘Ziedaar,’ viel Everaart opgewonden uit, toen onze twee vrienden buiten waren, ‘ziedaar onze ergste vijanden! Nu kan men niet meer zeggen, dat ze niets voor de beschaving doen: ze hebben eene voordracht ingericht, nu mogen ze weer twee, drie jaren rusten.

En ze zijn Vlaming: ze hebben eenen Vlaamschen redenaar uitgenoodigd tot het Vlaamsche volk te spreken! Wat kunnen ze meer doen? Zelve in aanraking met het volk komen, daar kan geene spraak

van wezen! 't Ware al te gemeen! Men zondert zich af, spreekt eene vreemde taal, raast op den priester en noemt Christus een grooten filosoof!...

Wat hebben die mannen dan voor Vlaanderen verricht? Wat hebben ze gedaan om den stoffelijken toestand te verbeteren, het verstand van het volk te ontwikkelen, dit te verheffen, het wilskracht in te boezemen, gedachten van zelfswaarde in te printen...

Ze spreken Fransch!

Toch zijn ze Vlaming - maar niet overdreven.

Och neen, ze houden het volk op behoorlijken afstand!

Maar anderen komen er dichter bij, spreken het elken dag aan en herhalen duizendmaal, wat ze willen inprinten.

En 'nen dag zitten de heeren, die fransch spreken, afgezonderd en alleen - wanneer ze 'tvolk riepen - en ze - gekscheren!...'

Valcke dacht, dat Everaart het tot nu alleen op sommige priesters gemunt had.

'Neen, neen, op al degenen, die macht in handen hebben en ze maar gebruiken tot hun eigen voordeel; die slechts het volk willen kennen, wanneer ze het noodig hebben...'

Valcke bleef nog steeds beteuterd.

'Gij zult weinig ondersteund worden... dus... dus...' stotterde hij, doch sloeg 'nen vroolijkeren toon aan en eindigde met de woorden: 'Dus laat ons liever rustig door 't leven trekken! 't Is nu zondag, ge moet toch een beetje verstrooiing hebben, laat ons bijgevolg nog iets drinken...'

En het tot nu genotene bier had ook zijnen invloed op Everaart uitgeoefend.

Welnu, ja, 't was een dag van uitspanning. De jongeling wilde het den meester niet ongenoegelijk maken. 't Was ook de eerste maal, dat ze zoo goed, als nu, samen waren.

De avond viel, toen onze trouwe vrienden den terugweg aan vatt'en. Sombere wolken overdekten den hemel en in het westen ontwaarde men de kleinste lichtspeling niet meer. 't Zou een duistere nacht zijn.

Onderwege kwamen ze, bij eenen kruisweg, aan eene herberg, waar Valcke voor de laatste maal nog eens wilde vertoeven.

‘'t Wordt zoo laat!’ bemerkte Everaart. ‘Ik laat overal mijnen drank staan, waarom nog binnen gaan? Daarbij we zouden kunnen onweer hebben, na zoo eenen heeten dag.’

‘Luister, er is volk, dus is er vreugde!’ onderbrak Valcke. ‘'t Is voor de laatste maal, we zijn nog frisch en gezond, bijgevolg kunt gij niet weigeren...’

De jongeling moest nog eens toestemmen.

De herberg was proppendvol met lieden, die bij drank waren. Zij kwamen van de bolling van Houtem. De lamp aan den dwarsbalk kon met moeite de met rook vervulde kamer opklaren. De drinkebroers stonden recht, waggelden van hier tot daar, met den mond in dwazen lach open en den drank zwom in de ontstoken oogen. Nu eens schreeuwden of riepen ze elkander dwaze woorden toe, of trachten een lied te brabbelen, waarvan ze noch de woorden noch de wijs kenden.

Sedert eenige stonden bemerkte Everaart, dat veler oogen op hem en op den meester gericht

waren. Er begon haat en gramschap op die gezichten te verschijnen.

‘Wie zit daar?’ riep een. ‘Die baard en die bult!’

‘Twee kerels van de voordracht van Neeraarde!’ schreeuwde een ander tot antwoord.

Er kwam onstuimige beweging, zekere gisting onder de bende; drank werd geëischt, luidde uitleggingen gegeven of onverstaanbare kreten geslaakt op dreigenden toon.

‘Slaat ze dood!’ klonk eene stem; deze woorden versmolten in het algemeen geraas; doch velen begonnen dichter om de twee vrienden te dringen.

‘Laat ons voortgaan,’ prevelde Everaart; doch op hetzelfde oogenblik liep een kerel hem vrijwillig den hoed van het hoofd en terwijl de jongeling zich bukte, voelde hij, dat men eenen straal bier in zijnen hals goot.

Everaart schoot op en ontwaarde den plichtige, die zich overhaastig wilde achteruittrekken. Het was een dwerg met overgroot hoofd en kalfsoogen, die zijne lange, bruine tanden bloot lachte van vreugde. De jongeling greep den schuldige bij den schouder en sprak:

‘Let op... indien gij u nog roert!’

‘Laat los!’ schreeuwde men. Spottende, uitdagende kreten stegen op en Everaart voelde, hoe onvoorzichtig hij nu geweest was.

‘Everaart, Everaart, wees rustig!’ smeekte Valcke vol angst. ‘Menschen, er is geene voordracht gegeven, hoe zouden wij er dus geweest zijn? Ze begon om vier uren, zei men, we zijn hier om vijf uren voorbij gegaan, vraag het aan de bazin, bijge-

volg... Kom, Everaart, kom die menschen meenen het zoo slecht niet, wij hebben hun niets misdaan, ze zullen ons bijgevolg gerust laten...'

Zoo sprekende baande hij zich eenen weg en trok Everaart met zich mede.

De dronken kerels weifelden, wat ze doen zouden.

'Ze zijn er toch geweest, 't zijn geuzen!' schreeuwde er weer een.

En woedend, dat de prooi hun ontsnapte, sprongen er eenigen vooruit. De dwerg, welken Everaart zoo even bij den schouder had gegrepen, riep om wraak boven den anderen uit. Wat een vreemdeling, een geus zou hier komen de lieden mishandelen!... Een woestaard beweerde, dat hij niet gerust zou sterven, zoolang hij geenen dier vermaledijden naar de hel had gezonden, om er eeuwig te branden. 't Was een goed werk goddeloos gespuis den kop te klieven...

De waard, die niet bij drank was, had zich in de deur geplaatst om de woestaards terug te houden en toen de voorsten buiten geraakten, was Everaart met Valcke in de duisternis verdwenen.

'Zij moeten den hollen weg voorbij,' fluisterde de dwerg. 'Kom over 't veld!'

Toen onze vrienden zich veilig waanden, bleef de oude man staan.

''k Ben moe!' zuchtte hij, ''k Had toch beter gedaan thuis te blijven... Ge ziet, hoe men altijd kalm en rustig moet zijn... 't Is eene les, vriend, trek er dus voordeel uit... Ik heb u veel boeken geleend; ik geloof, dat ik bijgevolg de schuld van alles ben.'

De jongeling wilde zich niet verdedigen.

Weldra zett'en beiden hunnen weg voort.

Op de helling eens heuvels moesten zij door eene diepe straat, waar de avond zwarter dan elders neerdaalde. Men kon er schier geene hand vóor het gelaat ontwaren. En in de avondstilte klonk de stem van den ouden meester, die zich nooit tegen iets zou opwerpen, waaronder hij wist te zullen verpletterd worden.

Hadde hij gezwegen, dan zou hij voorzeker een verdacht gerucht vernomen hebben! Hadde hij scherp naar den boord der hoogte gezien, dan zou hij er wellicht zonderlinge gedaanten zien bewegen hebben.

Sedert eenige stonden doorkloof nu en dan een bliksemstraal het luchtruim; daar klaarde, helderder dan voorheen, de holle weg zich spookachtig in blauw licht op.

‘Weg!’ kreet Everaart en wierp zijnen ouden vriend achteruit.

Een zwaar voorwerp bonsde op den kant der helling neer en vloog, in machtigen sprong, tot de andere zijde der baan.

Het was het ondereinde eens booms, dat men van boven den kant neergeworpen had.

‘Loop, gij zijt niet jong meer, ge moogt niet blijven!’ fluisterde Everaart. ‘Ik zal hen, die ons aanvallen, eene poos terughouden en u dan wel vervoegen.’

‘Ik blijf!’ antwoordde de ouderling beraden.

Ze luisterden.

Haastige voetstappen verwijderden zich over 't veld, dat zich op de hoogte uitstrekte.

Alle gevaar was voorbij.

XI.

De verlofdagen zijn henen en ook de winter is omgekropen.

Sedert eenige dagen blaast een warmer wind: de laatste sneeuw smelt en de ijskorst op de aarde ontdooit.

Het is avond; de schemering zinkt over het dorp neer met eenen killen mist, die al dikker en dikker wordt en in, om en door alles dringt. De huizen nemen onduidelijke vormen aan, waar, als uit kloven en reten, doffe lichtstralen wegzwemmen en verzinken. De boomkruinen trekken zwarte vlekken hoog in den nevel: eene wijl worstelt de kerktoren om zichbaar te blijven, doch laat weldra moedeloos zijne spits verloren loopen in de immer dichter wordende dampen. Omhoog schijnt eene blanke zee van doom te golven, die al lager en lager zinkt, en alles begraaft en wegvaagt. Waterdruppels vallen zwaar van elk voorwerp en kletsen overal neer. Wanneer de wind zich verheft, bewegen de populieren en olmen zich langzaam, als in diep lijden, werpen eenen klagenden toon in de vochtige ruimte en schudden hunne natte vracht op den grond. Op het kerkhof weenen alle kruisen dikke tranen op alle graven.

Wind door de boomkruinen; soms een gegier om eenen hoek of over een dak; de molen op den heuvel, die bij poozen nijdiger zijne morrende zeilen door de lucht drijft; de beek, die zich met luid geruisch op de dwarsplanken van het molenrad werpt, er sijpelt en plast; verder - niets.

Toch...

Eene deur krijscht, welke ontsloten wordt.

Men verneemt trage voetstappen op het met roode steenen bevloerde pad, dat door het voorhofje der pastorij naar de kerk leidt.

Ook het hofpoortje wordt geopend.

Daar verschijnt de oude pastoor met zijnen geestelijken helper. De bejaarde man blikt treurig, wanhopig om zich heen; doch in den sterken avondwasem kan hij op eenigen afstand schier niets onderscheiden. Hij laat het hoofd zinken en een zucht klimt, in eenen snik, uit zijne toegenepen borst. Hij schijnt te weifelen, kan geen woord spreken: hij gaat henen voor altijd.

Wanneer de oude man daar zoo staat, overwonnen, gebroken naar lichaam en geest, zinkt een onaangenaam gevoel in het hart van den jeugdigen geestelijke.

‘Ik zou morgen vertrekken,’ mompelt deze, alhoewel hij - een uur is 't geleden - nog zoo dringend den radeloozen man tot heengaan aanzette. ‘Men zou geenen hond door zoo een weer jagen.’

De ouderling blikt op, als verrast door die woorden. Maar neen, eer hij zijn besluit nam, heeft het hem al te veel moeite gekost, om nu nog achteruit de deinzen. Zijne tanden klapperen en met bevende stem stottert hij:

‘De ontstichting... mijne kinderen... alléen, nu, nu... Alléen moet ik gaan... de ontstichting...’

En met stramme hand tast hij rond, of hij iets zocht, wat hij niet vinden kan. Er is zooveel henen, dat hij niet meer weer zal ontmoeten.

‘Ik ben sterk... Nu ben ik sterker,’ kreunt hij. ‘Ik zal maar gaan.’

Hij blikt nog eens rond; het is de laatste maal, dat hij het hier doen kan; doch ondoordringbare nevel omsluit hem nu.

‘Wil ik u een eind wegs vergezellen?’ vraagt de andere op kouden toon.

‘Neen, neen, ik wil alléen... Maar zij goed voor mijne kinderen... Luister: wilt gij zondag, wanneer ze allen zullen in de kerk zijn, zeggen... dat ik ze gezegend heb?... Dat ik ze gezegend heb, zult gij dàt zeggen?... En, wanneer ik dood zal zijn... de Heer zal mij gauw roepen, hoop ik... wanneer ik dood zal zijn... zult gij dan zorgen... dat ik in de bede sta?... Ik heb het altijd zoo gedacht... Een gebed voor den eerweerden heer, pastoor Claeys... den eerweerden heer, pastoor Van Damme... den eerweerden heer, pastoor Desmet... zouden ze mij dàt niet kunnen toestaan?... Ge antwoordt niet... maar ge zult het zeker doen, niet waar?... Nu ben ik sterk... Het wordt zoo koud... Ik wil u niet langer hier houden... zeg, dat ik ze allen gezegend heb...’

‘Zal ik een eind meegaan?’ vetzoekt weer de andere op den kouden toon. Zou men het soms niet onmenschelijk vinden, dat hij op dit uur, door dit weer, den ouderling liet vertrekken?

‘Alléen, alléen,’ stamelt de grijsaard. ‘Ik was hier schier vijftig jaren... Och, vriend, gij hebt mij... van mijne kudde verjaagd!... Dat de goede God u vergeve... zooals ik het hier doe... De vrede zij met u. - Ik wil met een rein hart vertrekken.’

Hij sukkelt eenige stappen voort en het ingangspoortje valt toe.

Doch de ouderling wendt zich plots om. Och, hij

heeft nog zooveel te verzoeken; hij herinnert het zich, ja, hij heeft nog zooveel vergeten!

Maar hij is alléen.

En zijn regenscherm! Ja, die is hem ergens ontvallen, hij weet niet wanneer.

Het is dus toch waar: alles is gedaan! Nooit zal die deur meer geopend worden voor hem! In die kerk zal hij nooit aan het autaar meer staan!

Daar glijdt hij uit, zinkt op eenen knie in de modder en tranen lekken over zijne wangen...

Eens had de ouderling beloofd nooit tegen Everaart te werken: hij hield woord. Hoe men ook aandrong, om hem te bewegen de handen aan het werk te slaan, ten einde het geloof, dat men bedreigd verklaarde, te redden, hij weigerde zachtmoedig, doch standvastig. Hij verzocht te wachten, tot iemand het waagde verbodene leerstelsels ter schole in te voeren. Ondertusschen zou de staat van zaken veranderen, of de dood komen voor hem, wenschte hij. Hij beefde er voor terug zijne geliefde kudde verdeeld te zien.

Zonder hem kon men hier niets verrichten, dus moest men hem verdrijven. De eene brief na den anderen kwam hooger aan, waarin men hem afschetste als een onhandelbaar man, die zelfs de nieuwe richting was toegedaan. Had hij in vertrouwen niet durven verklaren, dat de hoogere overheid dagen van rouw bereidde voor de kerk, waar de heilige broederliefde en kristelijke verdraagzaamheid niet meer heerschen!

Hij moest dus weg!

Maar de arme man wilde geenen dienst meer aan-

nemen; hij vroeg zich af, waar henen hij zich zou begeven? Zou hij overal geene verdeelde kudde vinden, vol haat en nijd? Zou hij zelf niet overal ten minste eenen vijand aantreffen, hij, die steeds van iedereen zoo geacht en bemind werd?

De ouderling is op eenen knie gezakt en voelt zich zoo afgemat, dat hij met vreugde nooit meer zich zou opgericht hebben. Na eene wijl duwt hij zich met bevende, stramme hand op en droogt de tranen van zijne ingevallen wangen. Hij trekt terug naar het ingangpoortje, zoekt het te openen, doch kan er niet in gelukken en zijne vingers tokken, in koorts, op het hout, tot hij zijne poging opgeeft.

‘Hij wil mij niet meer binnen laten!’ jammert hij diep wanhopig. ‘Ik had zooveel vergeten, dat ik hem nog vragen moest.’

Het is of nu een nevel over den geest des ouderlings daalt, zoo dik, als de nevel daar buiten.

Hij wendt zich om en wankelt voort over het kerkhof met zijn nat gras. Het is donker om hem heen, want geene star is door den damp meer te ontwaren.

De oude man wordt heel en al een klein kind, een verloren kind, ronddwalende in den mist.

Telkens hij aan een kruis komt, strekt hij de hand uit, neemt het herinneringsteeken vast en noemt den doode, welke er onder sluimert.

‘Vriend Jaak, ik ben het... kom maar op... Vanderlaen, jongen, ik ben hier nog eens... Daar is Trees, uwe vrouw... kom maar, Jan van boer Neel... en Treesje Ruyck... arme kinders...’

Zoo spreekt hij klappertandend verder, of allen,

die hier begraven liggen, oprijzen, naarmate hij voorbijgaat, om hem te vergezellen.

‘Ja, we zullen samen in het kerkje gaan,’ prevelt hij, als of hij een verzoek toestonde. ‘We zullen er samen bidden... Gij zult elk uwe oude plaats nemen... Ja, nu met drie of vier zult gij elk dezelfde plaats moeten nemen... De eene heeft er niet meer recht op, dan de andere, g'hebt er elk op uwe beurt gezeten... Houd u maar rustig... En we zullen de plek zien, waar ge allen eens gebracht werd in de houten kist... en het baarkleed er over... en voor allen stond ik, ik, de arme man, voor allen... de doodklok... het orgel... en tranen... gesnik... liefde... Uw oude pastoor zal er... nooit... nooit... liggen...’

Hij komt vóor de zware ingangsdeur, doch ze is gesloten. Hij klopt en een holle klank loopt binnen onder het gewelf voort. Hij herklopt, doch gesloten blijft de deur.

‘Doe open!’ gebiedt hij met krachtiger stem. ‘Ik ben het, ik, de pastoor van het dorp met al de vrienden, welke ik eens begraven heb... We komen voor de laatste maal... Ik heb voor allen doodpsalmen gezongen, nu willen ze het doen voor mij... daar ik hier nooit op de doodsbaar rusten zal... Men zal niet openen... men zegt, dat ik een afgevallen priester ben... Hoordet gij daar de klok niet?...’

Hij bonst met de vuist op de deur en wijkt dan achteruit, om zich te verzekeren, dat de vensters niet plots verlicht worden. Doch niets verraadt leven of beweging daar binnen. De ongelukkige vergeet zijn gevolg en drukt, als eene laatste, wanhopige bede den wensch uit, nog eens het orgel te hooren ruischen. Hij sist met de tong, of hij iemand

het stilzwijgen wilde opleggen; doch niets verneemt hij - het speeltuig blijft stom en zal voor hem eeuwig stom blijven.

Nu stort de afgetobde rampzalige weer tranen, niet als vroeger, maar met de smart van een kind, dat een vurig gewenscht voorwerp niet bekomt...

Daarop huivert hij van koude, verlaat de deur en richt zich werktuigelijk naar de oude woon; doch hij herinnert zich onduidelijk, dat hij daar niet henen moet, verlaat het kerkhof en strompelt over de graven, zonder eenen gebaanden weg te volgen.

Hij komt op de dorpsbaan.

En wanneer de boomkruinen zich bewegen, vallen zware druppels neer op den doorweekten grond; andere druppels dalen ook dwars door het nevelenmeer, dat over de aarde golft.

Het regent.

De regen valt met zacht geruisch op de dakpannen, druppelt in weemoedig triptrap op den grond, of rolt in stil geklok door de goten en gudst met gedempt gebruisch in de beek, die haastiger haar suizende water voorstuwt. De woningen liggen in looden slaap onder de zware duisternis. Geen wachthond verheft de stem, geen ketengerammel klinkt in den veestal. Soms loopt de wind, in langgerekte tonen, door de boomen, die dikker tranen weenen.

Op het plein voor den *Molen*, onder de breedgekruinde beuken, staat een man. Hij poogt met den blik de duisternis te doorboren en spant het oor, om iets op de baan te vernemen.

‘Hij zal niet gaan door zoo een ellendig weertje,’ murmelt hij gejaagd. ‘Maar het zal beter zijn ook!...

Ginge hij eens! Ik heb gezegd geen woordje te reppen, de zaakjes in te pakken en weg te sturen... Maar kan ik zwijgen... hem alléen laten gaan tot boven?... Wat zou Snepke zeggen?... Ja, maar ons pastoorke heeft het mij verboden... Heb ik niet al te veel gesproken?... Mag ik nog?... Mag ik?... Ja, 't zijn al dingskens!...'

De man trappelt ongeduldig rond, tot hij, zijn ongeduld niet langer meester, over de dorpsbaan schiet en bij het kerkhof komt.

'Heerken God!' klaagt hij, 'daar is hij toch! Wat zal er van ons geworden!'

En snel vliedt de man weer weg.

Rond het vuur binnen den *Molen* zit een vertrouwelijk gezelschap: Bert en zijne vrouw; Nelleken en hare twee zusters, Irma en Emma; boer Vergauw; de oude meester en barbier Snep. Dat het buiten nu maar storme! Het is hier genoeglijk warm! Dat de wind maar huilend in den schoorsteen zinge; veel vroolijker neuriet het lustige vuur. De vrienden praten; doch houden soms op, om vol wonne in de blauwe tabakdampjes der pijp te staren, of te luisteren naar het slaan van deur of luik, of naar den regen, die met poozen op de vensterruiten tokkelt.

Snep laat op dezen stond den damp, langs de vooruitgestoken lippen, zijnen mond uitkronkelen en kwettert dan:

'Dat ware een groot verlies voor ons! Een groot verlies moeste de pastoor weggaan! Maar dat zal hij niet! Hij houdt aan ons! Vertrekken ware de dood voor hem!'

'Zeker,' bevestigt de oude meester en slaat

met den duim, onder genoegelijk gesnork, op den neus - daar hij zoo even eenen snuif nam.

Allen zwijgen eene poos, in nadenken verslonden.

Bert zend den damp regelrecht naar de zoldering en bemerkt dan, met twee puttekens in zijne ronde wangen:

'Altijd een braaf man geweest!'

'Altijd gereed om dienst te doen!' stemt de waardin bij. 'Vriendelijk voor arm en rijk! Men mocht hem roepen bij nacht of ontij, door regen of sneeuw, altijd even vriendelijk... *Hij* kon de ongelukkigen troosten... De armsten ging hij oppassen, of het edeldom was...'

'En als onze Jan gestorven is,' zucht Bert plots weemoedig.

'Ja,' vervolgt de vrouw bewogen, 'dan hadde ik zeker het verstand verloren zonder hem... "Uw kind is een engel in den hemel," zei hij, "het is beter dan gij." Hij kan toch zoo schoon spreken.'

De werkman Vien is intusschen van het achterhof, waar hij aan het werk geweest is, met eenen lantaren binnen gekomen. Hij slaat den regen van zijn hoofddeksel, luistert eene wijl toe en valt in eens uit:

'En wat doet hij voor onze soort van volk niet? Wat heeft hij voor mij niet gedaan en ik ben geen baron, ik ben maar een arme daglooner!... Ik weet wat hij deed - en hier staat het geschreven!'

De reus slaat met de zware hand op de borst en blikt norsch vóor zich, of hij iemand uitdaagt om het tegendeel te bewijzen.

Daar wordt de voordeur geopend en Rikje treedt aarzelend binnen. De man heeft niet veel de gewoonte meer in de herbergen te komen, en ziet er

daarbij zoo ontsteld en verslagen uit, dat allen opschrikken.

‘Rik, om de liefde Gods, spreek!’ krijt de waardin. ‘Wat scheelt er?’

‘Vriendjes, vriendjes, ik mocht het niet zeggen,’ jammert de ontroerde man, ‘maar wilt gij nog eens ons oud pastoorke zien?... Kom dan, kom!... Hij vertrekt alléen... Alléen... voor altijd!...’

En nu is juist de heentrekkende, arme grijsaard bij de brug gekomen en heeft de hand opgeheven, om, als afscheid, het geliefde dorp voor de laatste maal te zegenen.

De deur van den *Molen*, vliegt open, en woorden van wee en rouwbeklag klinken.

De reus draagt den lantaren, houdt hem in de hoogte en allen ontwaren den ouden man, den lijdenden, afgeleefden man, die door koude en regen, zonder iemand ter wereld, henentrekt. Zijne kleederen zijn op de schouders doorweekt; men ziet, dat hij bibbert en vroeger reeds in de modder is neergezakt.

De rampzalige heft de hand afwerend op.

‘Rik, Rik,’ klaagt hij in vertwijfeling. ‘Gij ook!’

‘Blijft daar,’ verzoekt hij pijnlijk, daar allen nader willen komen... ‘Blijft daar... och... om de omstichting!...’

‘God beware u!’ zegt Bert met trillende stem, met diepe ontroering in elk woord. ‘God beware u... Gij zijt altijd goed voor ons geweest!’

Het kropt hem in de keel; hij vindt geene woorden meer en stottert nog eens:

‘God beware u!’

De benevelde uitdrukking verdwijnt uit des priesters oogen; hij heft de gebogen gestalte op en een glans van opperste geluk verheldert zijn gelaat. Hij ontbloot het hoofd; en de koude wind fladdert in zijne lange, grijze lokken en hangt, als eene gloriekroon, om het eerwaarde hoofd. Hij heft de hand op en spreekt met plechtige stem:

‘Mijne kinderen,... ik kan niets meer voor u... dan u mijnen zegen geven.’

En een voor een zinken ze op de knieën... Een snik klimt uit eene benepen borst, en weldra is er niet één van allen, die daar met gebogen hoofd zitten, die niet weent.

Het is een roerende stond.

‘Heer,’ spreekt de ouderling nu met meer kracht, ‘ik dank U...

Ik dank U... Kinderen, leeft in vrede, in eensgezindheid, wanneer ik weg zal zijn... Bemint elkander... Dat ouders en kinderen elkander liefhebben... dat meesters en dienaars zich onderling steunen en helpen... Wij zijn allen zonen en dochters van denzelfden Vader, Die ons voor weinige dagen hier beneden laat... Vrede!... Liefde!... Ik zegen u... Ik zegen al mijne dierbare parochianen in den naam van den Almachtige... En nu... laat nu den ouden man alléen gaan... en denkt later niets slechts over hem... Vaarwel, we zullen elkander hierboven weder zien!...’

Hij strompelt den landweg op en verdwijnt door regen en wind in de duisternis...

Eene wijl duurt het, eer de geknielden oprijzen.

De twee schreiende meisjes, Irma en Emma, vallen in luid geween aan den hals hunner moeder. Nelleken staart, met vochtig oog, somber vóor zich. Boer Vergauw zal om een rijtuig snellen. Allen willen den ouderling vergezellen, hem helpen, hem steunen. Doch Rikje stelt er zich wanhopig tegen; nog liever worstelt hij zich dood. Hebben ze niet gehoord, wat de pastoor zegde? 'Gij ook, Rikje!' Omdat Rikje reeds gesproken had! Niemand moet den ouderling achternaloopen...

'Hij heeft gezegd: laat mij alléen gaan... Blijft allen hier, zeg ik u! Boven wacht er een vriendje op hem... Eén, en het is misschien reeds te veel... Ik alléen wist, dat hij vertrok... Ik en het onderpastoorke! Ik moest het niemand zeggen, doch ik kon niet zwijgen... Hij zal mij een briefke schrijven, en dan zal ik de meubeltjes inpakken en wegzenden... Maar ik heb niet gezwegen, zoo als hij verzocht en nu wil ik niemand meer laten gaan... Hij heeft gezegd: "Rikje, gij ook!" Ik zal er tot op mijn doodbedje op denken...'

Zult gij, Rikje? God geve het! Och, misschien zult gij er niet op denken? Uw doodbedje is reeds bereid, arme man, een onzacht doodbedje!

De wind fluit over de naakte velden, schuift wild door alle voren en zweept den regen kletterend op den landweg neer. Het blijft helleduister en de banneling kan schier den weg niet vinden. Hij is den eik voorbij en bereikt de plaats, waar het groote kristusbeeld zich verheft, de thuyaboomen in lang gerekte tonen huilen en zich wild bewegen in den nacht.

‘Zijt gij het, mijnheer de pastoor?’ klinkt eene stem bij de rustbank!

Everaart wacht daar.

‘Ja, ik ben het, ik, uw oude pastoor,’ zucht deze.

De jongeling komt nader en vervolgt:

‘Rikje had te veel deernis met u, kon niet zwijgen: hij heeft mij gezegd, dat gij dezen nacht te Houtem gaat slapen; ik zal u tot daar vergezellen. Door zoo een weer kunt gij alléen niet gaan.’

Hij neemt den arm van den ouden man vast, die alles lijdzaam toelaat.

‘Hoe!’ roept de jongeling verbaasd uit, ‘zonder regenscherm!’

‘Ik heb zooveel vergeten,’ steent de ongelukkige priester, ‘zooveel... zooveel...’

Everaart steunt de onzekere stappen van den heentrekkende, houdt zijnen regenscherm boven het hoofd van den grijsaard en daalt er mede de keerzijde des heuvels af.

Nu hoort men hier nog enkel den regen, die in gesuizel over de landstreek hangt en den wind, die om de thuyaboomen en het groote beeld loeit. Nog vele jaren zal dit hier staan; velen zal het nog zien voorbijtrekken in zonne en wonne, of in lijden en tranen; bij geboorte en bij dood; het kind aan de borst, de doode in de enge kist; grijsaards zullen op de bank komen in den zonneschijn uitrusten; minnenden er het liefdewoord fluisteren; maagden zullen er op de knieën komen bidden; mannen er gekken en spotten - maar nimmer zal het kristusbeeld nog eenen ouden priester zien voorbijstrompelen, zooals daareven, zulk eenen ouden priester aanzulk eenen arm!

XII.

Moeste op al die torens, welke nu zoo rustig tusschen het groene loover schuilen, de alarmklok slaan voor geloof en priester, dan zouden machtige drommen oprijzen, strijdvaardig met geweer of sabel, zeisen of riek.

Doch, helaas, slechts nog éene stem zou het vervallen, uitgeputte volk kunnen opschudden, zijn oud Vlaamsche bloed doen jagen, in gisting brengen en laten zieden.....

Keeren wij terug tot het tijdstip, dat de Staat weigerde nog langer toe te geven aan de eischen van de kerk en eene aanvallende houding nam. De geestelijkheid zou nu, als waarschuwing, de legers, waarop ze in uren van gevaar kon rekenen, laten opdagen. Ze moest zien, hoevelen er eenen eersten oproep blind zouden beantwoorden. Eene algemeene monstering van al de machten, welke de streek kon opleveren, zou plaats grijpen. Deze wapenschouwing zou de twijfelachtigen en de lafhertigen nieuwen moed inboezemen; de borst der aanvoerders met fierheid vervullen, de vijanden doen verstommen.

Niet ver van de Vlaamsche stad Oudenaarde lag eene vermaarde bedevaartplaats. Daar zou men al de strijdkrachten samentrekken.

Dit gebeurde op eenen zondag. In de stad galmden van den vroegen morgen reeds alle klokken; andere lieten zich heinde en verre van alle torens hooren en weeklagend bingelde, als antwoord, het klokje op den heuvel, waar de beevaartkapel zich verhief.

Met den middag ratelden rijtuigen over alle steen-

banen, die naar de stad leidden; onafgebroken verschenen er andere, die op hunne beurt door andere werden opgevolgd. Groepjes lieden naderden door holle wegen, over hoogten en heuvels, langs beek en Scheldeboorden; rijen kwamen op langs voetwegels, hagen en elskanten; zwermen zakten af langs steenwegen, beukendreven, olmenlanen.

Altijd meer lieden vertoonden zich; deze te voet, gene in gemakkelijke rijtuigen, eenige op hotsende karren, andere in lange, ruime bankwagens. Nu daagden eenzame groepjes op, dan afzonderlijke mannen, andermaal heele gemeenten met de overheid en den priester aan het hoofd; nu arme drommels met bleeke, uitgemergelde trekken, met eenen ellendigen blauwen kiel om het lijf; dan rijke kerels met bloedroode, opgeblazen tronies, met de gouden ketting op den dikken buik. Sommigen waren stil en ingetogen, anderen lachten en praatten; deze mompelden gebeden, gene balkten lofzangen.... Altijd voort vloeide de menschenstroom.

En in de stad woonden mannen, die zich verlicht noemden, die van eene andere gezindheid waren dan de beevaartgangers, doch zich, uit overtuiging, op straat niet vertoonden. Ze noemden de pelgrimszaak onbeduidend of namen wraak met de bewering, dat de hoofden van al die lieden aan pijpenkoppen leken! Wanneer ze zoo een diep oordeel geuit hadden, was hun plicht volbracht en de zaken mochten voor de toekomst weer de oude baan op.

En elke spoortrein bracht meer reizigers aan. De drommen verdikten. Hier ontwaarde men een wapperend vaandel, ginds eene reusachtige wassen kaars, elders eene overgroote kroon of andere offerande.

Noodlijdenden en gebrekkelijken, aan den boord der baan, kloegen, met neusstem, hunne ellende, en stelden etterbeenen en andere walgelijkheden ten toon.

Met den middag beklommen dreigende wolken den hemel. Zou het regenen? Langs veld en beemd sloeg men ondervragende blikken naar het zwerk. Hoofden kwamen uit deuren en vensters, beangste gezichten uit alle rijtuigen naar het somber uitspansel kijken.

Een breede weg, diep tusschen donkere beuken verscholen, liep van de stad, den heuvel op, naar de bedevaartplaats.

Het was één uur na den middag. Over de hoogte dreven nu zware wolken, hingen laag bij den grond, schenen op de boomkruinen te rusten, die de baan bezoomden, langs waar eene zwarte menschenmassa den heuvel besteeg. Het was als een machtige stroom, die tegen zijn bed opvloeide. Langzaam bewoog zich de grauwe, samengepakte drom...

Zwarter werd de hemel; de wind dreef morrend, met iets dreigends in zijne stem, door de beukenrijen; de bliksem verlichtte bij poozen het westen....

Boven op de hoogte ontplooide de kolom zich en ze bezette de wijde velden.

Op het verhevenste punt was een hoog schavot opgericht, dat zich tegen den zwarten hemel afteekende en geheel den omtrek beheerschte. Van daar sprak een priester tot het volk; van daar zegende het de hoogere geestelijkheid. Daar fladderden vlaggen en wimpels, brandden kaarsen, walmde wierook; witte alben en met goud gestikte kerkmantels omgaven het schavot, aan welks voet een ontzag-

lijke menschenzwerm krioelde. Het was een prachtig schouwspel!

Somber en dreigend bleef de hemel boven, zooals de menschenmassa beneden.

Ja, zoo een schouwspel boezemde de twijfelachtigen en lafhertigen nieuwen moed in, vervulde de borst der aanvoerders met fierheid en deed de vijanden verstommen.

De wapenschouwing is afgeloopen, tot meerder eer Gods.

De plechtige dag is reeds weken voorbij. Elke beevaartganger is terug in zijne woning en meer dan ooit overtuigd, dat de godsdienst groot en machtig blijft.

Ja, machtig is hij!

Zoo is de strijd heerlijk ingehuldigd! Dat iedereen hem nu thuis voortzette; dat men niemand spare, vóor niets achteruit wijke: in dagen van nood zal de weldenkende niet alléen staan en door de zijnen niet verlaten worden.

Den strijd dus aangevat: het land door, in elke stad, in elk dorp, in elk gehucht, in elke woning!

Een winter ging voorbij en wij zagen den armen, ouden pastoor Desmet henentrekken. Aan het ongelukkige Voorde nu de beurt om het tooneel te worden van twist en tweedracht, haat en nijd, tranen en wee!

De lente breekt aan, het getijde van bloemen en pepels, van vogelenzang en minnelied, van koozen en lieven.

De koekoek roept heel den dag door het hout.

De poort der hoeve van boer Vergauw staat wagenwijd open; hanen, hennen en kalkoenen trekken kraaiend, kakelend over het voorhof.

Alles, wat stem heeft, zingt en juicht in de natuur!

Stil echter ligt de woning zelve daar; deuren en vensters, die op het voorhof uitgeven, zijn geopend, doch laten geen ander levend wezen binnen ontwaren, dan, op 'nen ledigen stoel, eene sluimerende kat bij den uitgedoofden haard. De groote hangklok laat een luid tiktak hooren, dat geheel het eenzaam huis vervult.

Neen, er is niemand in de voorplaats; maar in het kleine achterkamertje, daar zit Meiske en zoo ledig de woon is, zoo vol is haar hart. Zoo even heeft ze geweend; maar nu is het voorbij, alhoewel ze pijn onder den linkerboezem voelt, of er iets gebroken ware!

Een uur geleden, het is na vijven, waren er lieden genoeg in de keuken en weinige woorden zijn er gesproken, die heur geene smart hebben aangebracht; weinige woorden, die niet nog in haar ruischen, haar brein martelen. Toen die menschen kwamen, vertrok oom; hij is steeds bedremmeld in bijwezen van vreemdelingen en sluipt zoo gauw mogelijk weg.

Zoo was Meiske alléen gebleven met de vijf mannen. Eerst de huidige pastoor van Voorde: dezelfde geestelijke, die hier vroeger, als onderpastoor verbleef. Men had den nieuw benoemde ingehaald met paarden en rijtuigen; kanonnen donderden; klokken galmden. Alle huizen schier waren bevlagd. Het was feest in het dorp voor den

nieuwen inwoner, alhoewel men wist, dat hij oorlog bracht; maar is hij de gezalfde des Heeren niet? Ook de heer baron had eene plechtige ontvangst gewild en dit was voldoende! Na den pastoor traden twee paters binnen, die eene missie hielden op het dorp, waar ze vooral gekomen waren om Everaart te bevechten, hem de zielen der kinderen te ontrukken. Het waren twee paters, die hier iederen dag, in elk hunner woorden, bewezen, hoe men doodelijk kan zondigen door met ketters en goddeloozen te verkeeren; hoe men deze in het kwaad aanmoedigt en hun eene eeuwigheid bereidt vol tandengeknars en vervloeking.

Dan volgde Meiske's biechtvader, de kleine, half mismaakte onderpastoor, die, bij elke gelegenheid, de arme deerne voorhield, hoe zij, door hare handelwijze, vroeg of laat Godes wraak over zich moest trekken.

Nog iemand sloop de vorigen achterna: een man in het zwart gekleed, die in het geheim soms eenen fijn boosaardigen lach op de bovenlip liet spelen. Meiske wist niet, wie hij was; maar wij herkennen den kwant wel. Het was de kerel, die eens naar de smis kwam zien, eer Everaart naar de gele muren trok. Bert uit den *Molen* had er zich genoeg in verwonderd, dat de guit, die eens smid wou worden, nu paters-knecht of zoo iets dergelijks was.

De gast schoof bij de deur, in een hoekje, op de bank, en scheen geen ander werk te hebben, dan aan elk woord, dat er gesproken werd, met herhaald hoofdknikken, al zijne goedkeuring te hechten. Soms hield hij den kop op zijde en zette een gezicht, of hij zeggen wou:

‘Leg mij maar iets op, om 't even wat, en ik zal er wel mede te recht komen!’ Van den eersten dag, dat hij hier verbleef, kende hij het dorp, als of hij er reeds jaren woonde. Hij kwam de ijverige paters wel te stade in het heilig werk van het aanwinnen van zielen voor den Hemel. - Maar ontmoette Meiske de oogen van dien vreemdeling, dan rilde ze.

En wanneer de eerwaarde heeren gemakkelijk gezeten waren, repten ze geen woord over Meiskes rampzalige liefde, alhoewel er diep medelijden in elk hunner woorden, in elk hunner trekken lag; er schuilde eene beschuldiging in hunne oogslagen, in hunne houding zelve. De heer onderpastoor maakte Stina 's lof en dan zagen allen haar aan, als vroegen ze zich af, hoe zooveel deugd met zooveel verstoktheid kon samenparen. De jonge geestelijke legde uit, hoe godvruchtig Meiske was, hoe eenvoudig, hoe braaf. Het heilige kloosterleven had eene geheime aantrekkingskracht voor haar. De Moeder Gods zou haar in het gevaar niet verlaten; want Stina kon voor de H. Maagd zulke roerende lofzangen zingen, met zulke zoete stem, dat men zou wanen eenen engel te hooren. Neen, bij de Arme - Klaren zong zuster Martha zoo goddelijk schoon niet.

En pater Hieronymus, die de korte duimen op de breede borst in een molentje draaide en de groote oogen omhoog hield, zoodat men enkel nog het wit er van zag, vertelde eene legende.

In een klooster leefde, ver van de booze wereld, zijne zondige bekoringen en vleeschelijke lusten, eene maagd door God beschonken, met eene stem

welke allen weenen deed, die ze hoorden. Wanneer een zondaar de kerk betrad en die reine zang zijne ooren trof, dan bleef hij plots geboeid staan, begon te beven, tot tranen zijne oogen ontsprongen en de genade Gods, als een zachte dauw, in zijne ziel daalde. Na vele jaren een voorbeeld van deugd geweest te zijn, viel de maagd ziek. De kloosterzusters werden, te midden van den nacht, op hetzelfde oogenblik, plots wakker door het zachte getamp der doodklok. Als door eene hoogere ingeving aangedreven, snelden ze naar de cel der kranke. Een hemelsch licht vervulde het kleine verblijf. De geestelijke dochters zakten weenend vóor de deur op de knieën en in de nachtstilte hoorden ze de engelen, die den plechtigsten lofzang der stervende maagd aanhieven en met hare ziel ten Hemel stegen...

De eerwaarde heeren praatten onderling nog eene wijl, waren daarna henengegaan en hadden bij het afscheid, aan Meiske beloofd voor haar te bidden.....

En nu zit Stina eenzaam en droef reeds uren in haar kamertje, waar allengskens de avond indringt en er het laatste gewemel der lichtstralen op den muur verdrijft.

Wanneer men van zang en stil kloosterleven spreekt, roert men dan niet, in het diepste heurs harten, eene snaar, welke liefelijk klinkt? Heerscht ginder die rust, welke hare ziel bekoort?

Ze blikt door het venstertje en ziet, met smartvol genot, naar de schemering, welke zacht over het dorpje komt hangen; naar de kruinen der beuken en populieren, welke zich langzaam bewegen; naar de zeilen van den molen, die traag op den heuvel

ronddraaien; ze luistert naar den knecht die, bij het werk achter de hoeve, een deuntje fluit.

Zou men hier geenen vrede kunnen vinden, vrede en liefde?

Plots slaat het meisje de handen op het hart; haar bloed vloeit rasser en verft hare wangbeenderen met hooger rood. Vernam ze daar Everaart 's stem niet?

Neen, het is een vreemde, die langs den heuvelweg voorbij gaat.

Hoe doet zelfs de herinnering aan Everaart haar trillen!...

Bemint ze hem nog steeds?

O, hoe diep, hoe onuitsprekelijk diep!

Wat al geluk heeft ze niet gedroomd met hem te zullen deelen! Och, laat al die akelige dingen voorbij zijn, die haar nu de kalmte ontnemen, haar doen dwalen, haren afgematten geest benevelen, hoe zal ze hem aan de borst klemmen, hem in de oogen blikken - waar ze geene vrees voor heeft - die zoo helder stralen, zoo fier haar steun beloven! Steun? Och ja, Everaart, help ze: zij is toch zoo ongelukkig! Er zijn zondige oogenblikken, dat ze zou willen dood zijn! En bij u mag ze niet komen, om u te zeggen, dat ze zonder u niet leven kan....

Zult gij haar ten slotte, ontmoedigd, niet vergeten? Ze stelt zich ijselijke dingen voor: dat gij haar haat; dat gij eene andere ten autaar leidt!... Zie maar, hoe de boezem der arme deerne bij die gedachte zwoegt

Ze vindt het verlaten en doodsch op de hoeve. Hoe kan men een arm, ongelukkig meisje, zoo gemarteld door duizend spookbeelden, alléen laten? En is het steeds in haar kamertje niet akelig? Hier

sliep ze als kind, toen men op dien morgen het lijk van Knock in de keuken vond en haar vader verdwenen was!...

Wat is toch het leven!

En wilde ze, zou Everaart haar de zijne niet mogen noemen? Maar plots spoken haar die woorden vóor den geest, welke ze steeds keer op keer gehoord heeft: ‘Werk niet mede tot de eeuwige verdoemenis van uwen naaste!’ Die spreuk heeft haar arm hart samengeperst, hare nachtrust verjaagd. Bemint ze zoo weinig Everaart, dat ze zijn eeuwig onheil zou willen, om zich zelve hier beneden gelukkig te maken! Neen, neen! En wat zal er gebeuren, indien God den geest van haren beminde niet verlicht?

Hoe duister is de toekomst!

Die woorden in de kerk hebben eenen donkeren nacht om haar heen geschapen!

Het wordt gansch avond. Daar opent de meid de deur van het kamertje; Stina moet vuur aanleggen en helpen het avondeten bereiden.

Terug - tranen! En terwijl het arme meisje aan het werk is, drijft ze de smart van het gelaat; maar des te proppend voller wordt het in haar binnenste....

Ze moet Everaart vergeten: hij is onweerroepelijk verloren voor haar. In de kerk heeft hij de dorpelingen ontsticht, den pastoor in den predikstoel onderbroken en beschuldigd van leugentaal! Waar zal Everaart ophouden, indien hij voor geene heiligschennis terugdeinst!...

Wanneer de werklieden ter avondtafel komen, richten ze de oogen vol deernis naar hunne jeugdige meesteres: elken dag wordt ze magerder en bleeker. Allen hebben haar toch zoo lief; want gemeenzaam,

goed en braaf was ze steeds voor iedereen. Maar Meiske wil hare bittere droefheid verbergen: waarom zou ze anderen treurig maken door het zicht harer smart? Ze treedt terug in haar kamertje, als om er eenig werk te verrichten; doch zinkt er machteloos neer op eenen stoel, perst het gelaat in de handen, of ze vreesde, dat een noodkreet, al haar lijden vertolkende, hare borst zou ontspringen...

Daar voelt ze zich aanraken door iemand, die nevens haar heeft plaats genomen. Ze schrikt op: wie komt de geheimen harer ziel verrassen?... Het is haar oom, de goede Vergauw, die haar op treurigen toon gerust stelt:

‘Niets, 't is niets... Ik ben het!’

Hij behandelt zijn Meiske nog steeds als of ze een kind ware, legt zijnen arm rond haren hals en trekt haar zachtjes op zijne borst. Hij wil spreken; doch vindt de woorden niet en wanneer hij er eindelijk in gelukt, dan is zijn gewone ‘hm’ in eenen snik verandert, die in zijne keel ratelt.

‘Meiske... ik ben wat lang weggebleven, niet waar?.... Ik heb in het veld rondgeloopen... omdat ik ongelukkig ben...’

Hier klemt hij ze dichter aan de borst. ‘Omdat... iedereen zegt het... gij u ziek maakt.’

Hij wacht eene wijl en rust met zijne bevende lippen op hare dikke, bruine haarlokken, eer hij kan vervolgen.

‘Waarom... Meiske... waarom dát gedaan?.. Gij doet er mij veel verdriet mee... Heb ik u niet altijd gaarne gezien?.. Heb ik voor u alléen niet geleefd?.. Meiske, uw vader is dood... ben ik voor u niet altijd... altijd een tweede vader geweest?’

‘Och, ja, ja, ja!’ antwoordt ze. Zoo ontroerd heeft ze den ouden man nooit gezien; ze berst in snikken los en werpt zenuwachtig de armen om zijnen hals. ‘Gij zijt mijn beste, beste vader... Ik heb niemand meer dan u op de wereld!...’

‘Och neen... al de menschen zien u gaarne.... Iedereen zou veel verdriet hebben... stierft gij... Ik ware op een jaar zelf dood... Gij moogt op die dingen... zoo niet denken...’

‘Ik weet het, nonkel, ik weet het!.. Maar ik ben toch zoo ongelukkig!...’

‘Om Everaart, niet waar?’ vraagt hij zuchtend. ‘Hm, kon ik het maar helpen... met alles wat ik bezit... Hm... Uit het land trekken.. Hm... onze goederen aan de kerk schenken.... Maar ik voel het... hm... ik kan u geenen raad geven... Hm... Ik heb het nooit gekunnen... Ik kan nu nog niet...’

In eens verheft zich het klokkengegalm van den kerktoren en onderbreekt het gesprek.

‘Weeral!’ mort Vergauw spijtig.

‘Och, nonkel, zeg dat niet’ smeekt ze. ‘De klok spreekt. Ik zal bidden, veel bidden; God zal mij bijstaan, mij verlichten... Ach, waren wij allen getrouw aan het geloof gebleven, hoe zouden wij nu zonder kommer en verdriet zijn... nonkel, heb maar hoop: de goede God kan en zal ons helpen....’

Ze droogt haastig hare tranen af en spreekt, als in koortsvuur, eenige troostwoorden tot haren oom; ze slaat den mantel om, duikt het gelaat en den kop, en treedt zoo, door de keuken en over het voorhof, om naar de kerk te snellen.

De klok tampt nu haastig, zooals ze galmt, wanneer brand den hemel roodverft. Talrijke zwermen

dorpelingen en vreemden trekken, in de grootste stilte en met overhaasten stap, door het duister naar de kerk. Allen zijn gejaagd om nog eene plaats te vinden. Nu vooral mag er niet getalmd worden: bij den laatsten klokslag wordt de deur gesloten en, vóor het einde der plechtigheid, niet meer geopend. Pater Hieronymus met zijne galmende stem zal heden het hart der meest verstokten vermurwen.

Meiske komt het gebouw binnen, dat reeds geperst vol is; met moeite kan ze zich eenen doorgang banen tot haren leuningstoel voor het Lieve - vrouwenautaar. Eenige kaarsjes, aan de pijlers opgehangen, verlichten, met spookachtigen schijn, het gebouw; hier is een gelaat slechts opgeklaard, daar eene rij hoofden en gebogen ruggen, ginder glinstert een verguldsel van een heiligenbeeld, verder een koperen kandelaar. Breede, zwarte strepen vallen overal neer en ontrekken er alles aan het oog. Een bevangen dampkring heerscht in het gebouw met zijnen eigenaardigen geur van wierook, van schimmel en vocht, waarbij zich nu nog den reuk voegt, door de knechten uit den veestal medegebracht, door de onzindelijke kleederen uitgewasemd, opstijgende uit die opeengedrukte menigte, die met haren adem meer en meer de lucht bezwangert.

Daar valt de laatste klokslag. De deur wordt gesloten. Eene siddering voert door de lichamen van al deze armen van geest, en de hoofden zinken neer in lijden en smart....

Op het koor, in de lessenaars, zitten de priester van het dorp en die der naburige gemeenten.

In de beuken der kerk zelve wordt het licht uitge-

doofd; de diepste nacht zinkt plots neer, waarbij de buitenvensters met eene akelige tint naar binnen komen staren.

Alléen op den predikstoel brandt eene kaars.

De stilte wordt loom en zwaar.

In eens staat de prediker Hieronymus daar boven in het gestoelte. Het is een groot, schoon man, met zwarten doordringenden oogappel in het ronde, bleeke gelaat.

Zijn blik blijft eene wijl ten hemel gericht.

Hij vangt aan met eene latijnsche spreuk, welke hij kalm en bedaard uitlegt, tot hij bij één woord stil blijft en het met vreeselijken nadruk herhaalt. Daar berst hij los met heldere, buigzame stem, die rolt en dondert, of zacht en indringend wordt, of opbruisend en dreigend, en alle echo's onder de gewelven doet trillen.

Hij legt het de rampzaligen voor oogen, hoe zij vloek verdienen, die voor een weinig slijk der aarde eene zalige eeuwigheid verbeuren!

Gedoemd wezen zij, die het menschelijk opzicht vreezen: voor hen is het rijk der hemelen niet!

Dat de vermaledijding van God over hen dale, die de ziel hunner kinderen verkoopen!

Dat de dood hen treffe, eer ze dit gebouw verlaten, hen, die het inzicht hebben de ziel van hun kroost te leveren.

Die ontstichting geven, werpe men met eenen molensteen aan den hals in het diepste der zee!

Dat morgen geen enkele kleine meer in de school des duivels trede; dat ze eenzaam en verlaten blijve, tot de bliksem ze treffe en verniele!

Is er een ellendige, die zijne plichten vergeet, dat

zijne nabestaanden hem verloochenen, hem verlaten en vervolgen, hem in het gelaat spuwen. Is het een zoon, dat de moeder hem vervloeke. Is het een ouder, dat het kind hem bevechte, verjage. Is het een echtgenoot dat de vrouw hem belette haar bed te bezoedelen! Ziel verloren, alles verloren!

Geene genade! Men weze onbarmhartig, zooals de opperste Rechter zal wezen op den laatsten dag des oordeels!

Wee! wee! den zendeling van Satan, welken de ban der kerk moet treffen!

Hij worde gevloekt tot in zijn nageslacht! Gevloekt in wat hij drinkt! Dat de wormen zijn brood verknagen! Dat het vuur des Hemels over zijne eigendommen dale! Dat ziekten en plagen over hem neerstorten!... Gevloekt wezen de vruchten zijns velds! Gevloekt de kudden zijner stallen!

Intestina in secessu perdant: dat de ingewanden uit zijn lichaam rollen, waar hij gaat! Dat het bloed in zijne aderen bederve

Dat zijn lijk langs de wegen geworpen worde en er rotte! . . . . . .

Zoo voer hij voort, vreeselijker, akeliger.

O heilige broederliefde!

En daarna daalt plots de galmende stem en krijgt eene trilling:

‘Vrienden, die nog aan God gelooven, laat ons bidden.... Laat ons smeeken, opdat de wrake des Heeren, over niet eenen onzer, verpletterend neer ploffe....’

De prediker zinkt op de knieën. Weer tampt de klok.

Geween vervult de kerk. De deur wordt ontslo-

ten, om vrouwen, in onmacht gevallen, buiten te dragen....

Pater Hieronymus is reeds terug op het koor en schuift met de priesters, welke brandende flambeeuwen dragen, in de kerk.

De stoet trekt naar buiten.

De half ontzinde dorpelingen volgen de priesters. Op het kerkhof ontwaart men iets vreeselijks, dat de stoutmoedigsten eene huivering op het lijf jaagt.

Heinde en verre heerscht volle nacht. Vóor de deur verspreiden de flambeeuwen eenen vuurrooden schijn. Op eene berrie, door het gloeiend licht beschenen, ligt, met versche, bloedende wonden, het levensgroote kristusbeeld van den Kalvarieberg!

Dit beeld draagt men nu, tot boetpleging, in processie, rond den doodenakker.

De paters heffen de gebeden aan; het volk bidt niet meer, het kermt.....

In welken schouwburg ter wereld heeft men zulke tooneelschermen, zulke spelers en zulk publiek?...

Werktuigelijk volgt Meiske den omgang. Werktuigelijk, want zij is zoo zonderlijk te moede: het duizelt in haar hoofd; ze denkt te zullen neerstorten...

Wanneer de stoet voorbij den kerkhofingang trekt, snelt ze henen in de duisternis.

Ze komt in de keuken harer woning, waar ze haren armen oom den dood aandoet.

Haar anders zoo zachte oogappel puilt uit haar hoofd; ze rukt hare lange, dichte haarvlechten los, loopt met de armen in de hoogte rond, en roept en kermt van vervloeking en eeuwig onheil....

Eindelijk kan men het rampzalig meisje te bed

brengen; maar heel den nacht blijft ze, in koortsvuur, den Hemel om Everaarts bekeering smeeken.

XIII.

De laatste dag was aangebroken, dat de eerwaarde paters op het dorp zouden verwijlen: de dienst van den Heer riep hen elders. Angst en vrees waren hier onder de bevolking ten top gestegen; slechts in sidderen en beven dacht men nog aan den goeden God: het doel der heilige zending was bereikt!

Vóor het sluiten der plechtigheid zou de inwijding van des pastoors nieuwe dorpsschool gebeuren. Deze laatste zou de dam zijn, welken men opwierp, om de verderfelijke leerstelsels af te keeren, die tot nu uit het huis des duivels vloeiden, overal verderf en onheil aanbrachten.

De baron, geholpen door de priesters, was de man, die, als bevelhebber, geheel den heiligen strijd leidde; doch het was voor niemand geen geheim, dat Veyt geld voor de goede zaak gegeven had. Hoe had men den man, die zich zelven een schrapper noemde, die steeds zich zelven en nooit een ander geholpen had, zoo ver kunnen brengen?

Machtig is de godsdienst!

De menschenhater Veyt had de haag om zijnen boomgaard laten vervangen door eenen hoogen muur, bekroond met ijzeren punten en glasscherven. Daar waar het hek vroeger neerlag, stond eene kloeke, eiken deur, enkel breed genoeg om doortocht te verleenen aan de zware brouwersknechten met hun tonnetje bier.

De oude smis had men herschapen in tempel van

onderwijs; Hans van den koster zou er de hoogepriester zijn en in de gewezen werkplaats van smid Jan eer en deugd aanleeren. Men had den breeden ingang vernauwd, nog twee vensters in de muren gekapt, eenige kreupele banken binnen gebracht, een groot kristusbeeld aan den muur gehangen, en de plaats was bereid, waar de nieuwe voordelver der beschaving naar den geest der Kerk zou komen werken.

Eerst had men gedacht de taak aan meester Valcke op te dragen; doch Veyt had er zich zoo stellig tegen verzet, dat men het ontwerp had moeten opgeven...

Met den middag was, voor de inwijding, de laatste hand gelegd aan de versiering der smis. Simon, geholpen door Ivo Ghijs, had van de kerk naar de nieuwe school sparretjes geplant, van papieren wimpels voorzien; hij had, tusschen de boompjes, wit zand gestrooid en snipperlingen gekleurd papier gezaaid. De brave jongen stichtte iedereen door zijnen onvermoeibaren ijver. Hij werd elken dag al meer en meer een voorbeeld voor jongelingen van zijnen ouderdom. De smis zelve was versch gekalkt, deur en vensters hemelsblauw geverfd en, door het dak, had men alle gele, witte vaandels gestoken, welke het mogelijk was geweest te verkrijgen of te vervaardigen.

Na den noen verhief zich de wind; de regen begon met poozen neer te vallen, en sleepte het wit zand en de snipperlingen van Simon naar de beek.

Om drie uren, tusschen twee buien, verliet de stoet ter inwijding de kerk. De twee klokken luidden. Ivo Ghijs had een klein kanon onder het afdak

van den Kalvarieberg geplaatst en schoot onverdroten.

Vooraan de schaar stapte de dikke, waggelende heer baron, omgeven van al de raadsleden des dorps. Aan de rechterzijde van den edelen burgemeester ging Veyt, met norschen blik en toch zonderlinge speling van hoogmoed in het dikke, opgeblazen gelaat. Had er niet altijd een geheime, hoogmoedige duivel in zijne ziel gewoond? Hoe jammer, dat de zenuwen van den man hem belett'en meer met de lieden om te gaan, ten einde zich zoo beter te laten gelden...

Daar verschenen de kruis- en vaandragers; Rikje in kerbaljuwgewaad; de twee misdienaars, de koster en zijne zangers. Nu traden, in hunne volle zegepraal, de twee paters voorbij, die gisteren hunne welsprekendheid tot het uiterste hadden gedreven. Het was een parel aan hunne kroon, dat, door hun machtig woord, vrouwen en mannen ziek, half zinneloos waren geworden. De twee predikers waren omringd door de priesters van Voorde en van een tiental der omliggende dorpen. Hier kon men al de staatsiekleederen der kerk bewonderen; hier walmde wierook en galmde gewijde zang. Onmiddelijk daarop volgden schier al de deernen van het dorp, leden der congregatie: een fraaie bloemtuil van jeugdige, frissche gezichtjes, waartusschen, o jammer! er echter al te veel liepen, die meenden, dat het domste gelaat ter wereld het aangenaamste is aan den Heer!

Nu verschenen de kinderen onder het geleide van Hans. Meer beteuterd dan de groote kosterszoon, kon niemand ter wereld wezen. De jongen had de

tranen in de oogen en hield den kop wanhopig op zijde, als een terdoodveroordeelde, die berouwvol naar de strafplaats trekt. Dagen reeds had de ongelukkige maar eene spreuk meer op de lippen, die al zijn wee vertolkte: ‘Wie zou het ooit gedacht hebben!’ Op voorhand stelde hij zich iets vreeselijks vóor, van wat er met hem gebeuren moest.

Fier vertoonde Simon Knock zich met de allerjeugdigste kleinen, welke men aan zijne teedere zorgen had toevertrouwd. De wimperlooze kerel had het zeer druk: nu eens moest hij in verontwaardiging naar den toren blikken, waar zijn plaatsvervanger, voor heden, zoo baldadig met de klok omging; dan eens hoefde hij vreeselijk de lippen weg te trekken, om al zijne tanden aan de kleinen te toonen en deze door heilzamen schrik tot spoed aan te zetten; vervolgens vergde de kudde van Hans eenen oogslag, en was er een stomp in de lenden of een ruk aan de haren noodig, om de weerbarstigen tot het besef van hunnen plicht te roepen.

Na de kinderen kwamen de inwoners en ook een zeker aantal vreemdelingen, welke de plechtigheid had aangelokt. Men bemerkte de heks van Veyt, welke reeds bij haren meester terug was, en een overgroot aantal kwezels en kwezelaars met reusachtige paternosters en sterk bewegende onderlippen.

De stoet bereikte de plaats zijner bestemming, terwijl de hemel al somberder werd. Plots stortte een slagregen neer, en dwong kruis en vanen, alben en mantels, paternosters en al het overige tot het zoeken van een onderkomen of tot overijlden aftocht.

In dit toeval was geen vinger Gods te zien, neen, in het geheel niet.

Later, met den avond, deed de teleurgestelde pastoor, zonder plechtigheid, de inwijding.

De dag liep voorbij, ook de nacht en daar klimt weer de zon, gloeiend rood, in het oosten op.

Everaart, de rampzalige meester, zit op eene bank, onder zijne schoolvensters, in nadenken verslonden. Onrust en lange verwachting hebben hem uit het bed gedreven, eer de morgen de kimme verfde.

Wat zal er vandaag in zijne school gebeuren? Hoeveel vrienden zullen hem nog getrouw blijven? Hij heeft eene wonde voelen bloeden, telkens dat, sedert de komst des nieuwen priesters, een kind hem verliet. De jongeling beseft, dat hij achteruitdeinst in het werk, waarvoor hij edelmoedig al zijne krachten veil heeft. Doch Everaart wil zich man toonen, aan de toekomst niet wanhopen, maar moediger dan ooit zwoegen en zich sterken met het denkbeeld steeds zijnen plicht volbracht te hebben in de mate zijner krachten. Hij weet, dat hij niet volmaakt is, doch steeds gehandeld heeft volgens zijne overtuiging. De heer onderpastoor heeft de hatelijke kantwerkschool op breederen, doch niet beteren voet ingericht, en de verontwaardiging wringt Everaart de keel toe, wanneer hij dagelijks de arme, kleine martelaressen voorbij ziet strompelen, naar dat hol, waar men hen naar ziel en lichaam langzaam doodt...

En Everaart, die meelijdt, wanneer er ware ellende is, wordt reeds weken afgeschilderd als een ikzuchtig mensch! Het is daarom een zoete balsem voor zijne zielewonden, wanneer hij overdenkt, dat niettegenstaande allen stoffelijken en zedelijken dwang, toch

iedereen niet gaan luisteren is naar de twee predikers, die hem in het gelaat spuwden; die geboden hem te vluchten, als eenen melaatsche; die hem vervloekten, als eenen zendeling des duivels. Valcke, Nelleken, Dook, Bruno, Dries en twee, drie anderen zijn gedurende de zendingsdagen niet ter kerke verschenen. De Hemel geve, dat ze er later niet voor moeten boeten!

De jongeling denkt ook aan den tijd - in vergelijking zoo veel beter dan nu - dat de oude pastoor Desmet, vol belangstelling, bij de boeren eens inliep, om te bestatigen, hoe het ging met de verbeteringen, welke Everaart wilde invoeren. Hoe is alles veranderd! De nieuwe pastoor verzet zich met hand en tand tegen alles, wat Everaart heeft gesticht. Hij zal niet rusten, eer hij zegepraalt over hetgeen hij onkruid noemt, dat men in zijnen akker heeft gezaaid. En de jeugdige onderwijzer weet, dat zijn stelsel geene tegenkanting mag ontmoeten, wil het goeden uitslag opleveren. De dorpelingen zijn reeds te zeer geneigd om te wantrouwen en al te gereed om tot moedeloosheid over te slaan. De nieuwe vruchten, welke men reeds hier en daar verleden jaar onderglas begon te kweeken, werden slecht verzorgd, verwaarloosd en wat nog gelukte, was de moeite niet waard om verzonden te worden. Meer is er niet noodig en Everaarts vijanden zorgen er voor spot te laten neerdalen op hen, die voor al die veranderingen zijn. De invloed van den jongeling verzwakt; men houdt schier geene rekening meer van al de verbeteringen, welke hij in den landbouw zocht in te voeren en de oude slenter krijgt weer de bovenhand. Och ja, het uitgeputte volk is tot geene

krachtinspanning meer in staat, wanneer de aanmoediging uit den kansel niet komt.

Door geheimen invloed heeft de moedige meester, één voor één schier, al de leerlingen zijner zangles verloren. Ligt het dorp niet gebonden in de handen der priesters en van den edelen heer baron?

Ook de avondschool is te niet! Bruno en Dook zijn de twee laatste leerlingen geweest. Everaart heeft, met deze twee vrienden, het doel niet bereikt, dat hij beoogde. Sedert heeft hij zich meermalen afgevraagd, of hij niet misdeed met de twee jongens van hunnen nederigen staat te willen aftrekken, om ze in te lijven in het leger der beambten, dat elken dag sterker en sterker wordt. Maar hij wist, hoe schrander zijne twee leerlingen waren, en in den laatsten tijd gingen ze zoo snel vooruit, dat hij er waarlijk fier over mocht wezen. Hij liet ze dus zich aanbieden voor het ondergaan van een onderzoek, om als staatsbeambte in het Vlaamsche gedeelte van het land in dienst te treden. Twee meer schrandere, meer ontwikkelde aanvragers, dan zij, boden er zich dien dag voorzeker niet aan; doch alles, wat de jongens ginder hoorden, was in eene vreemde taal; velen der mededingers kenden zels de Vlaamsche sprake niet. Hoe volmaakt Bruno en Dook ook antwoordden, ze werden verworpen, daar ze niet genoeg bedreven waren in het Fransch. En het is Everaart bekend, dat de ouders van de twee mislukten hem nu zekeren, niet geheimen wrok toedragen, daar hij Bruno en Dook zoo lang nutteloos van het werk afhield. Van nog eens de kans te wagen, kan er geene sprake meer zijn.

Hoe dieper Everaart, om zich heen, den toestand

inziet, des te bedroevender komt deze hem voor. Hoe is zijne opvatting van den staat der volken reeds grondig veranderd!

De jongeling zet intusschen, onverdroten, zijne studiën voort en vergelijkt het arme Vlanderen met andere omgevende landen. Zaken, welke hij vroeger niet heeft opgemerkt, of aan welke hij geene genoegzame aandacht schonk, springen hem nu in het oog. Hoe erbarmelijk is het geschapen met de kleine, half verlichte woningen der behoeftige dorpelingen! Hoe weinig voorzorgen neemt en kent de werkman, om zijne gezondheid te bewaren. Hoe dikwijls loopt de ongelukkige met de kiemen eener doodelijke ziekte in het lijf en zendt dan eerst om geneeskundige hulp, wanneer hij, uitgeput, des avonds na zijn werk thuis komt en zich op het bed uitstrekt, waarvan hij niet meer opstaan zal. Maar ook, mag hij thuis blijven, wanneer er een karig loon te verdienen is?... En waar het geld gehaald om den dokter te betalen?...

En sedert de heilige strijd in Vlaanderland is losgebroken, neemt de ruwheid van het volk deerlijk toe. De geestelijkheid gebruikt alleen nog hare welsprekendheid tot het bevechten van éene zaak: de zieldoodende, vijandlijke scholen! Baldadigheden worden, door lijdzaam toezien, aangemoedigd of zelfs door hevige sermoenen verwekt. Het vloeken en vechten gaat zijnen gang en, bij de minste schermutseling, blinken de messen of slingert men elkander de bierglazen naar het hoofd. En eene ijselijke plaag neemt meer en meer toe: de geneverpest. Is er een land ter wereld, het verdierlijkste zelfs, waar de inwoners zoo aan den drank verslaafd zijn, als het arme Vlaanderen? Niet alléen de mannen, maar helaas!

de vrouwen zijn plichtig. Bij elke gelegenheid, bij elke verrichting, op elk uur van den dag en den nacht neemt men zijnen toevlucht tot de flesch. Moeders en meisjes komen samen om te drinken. De mannen gaan ter afspanning niet meer, om gezelligen praat en verstrooiing te vinden, maar om drank door de keel te gieten. Drinken is het eerste en laatste woord overal? Het huiselijk leven gaat te niet! Het getal kroegen neemt onrustbarend toe...

Te Voorde, op den Beekwijk, vindt men, op twaalf huizen, negen herbergen! En de ellende stijgt immer meer en met deze de zucht om in het glas geestesverdooving te vinden. De Vlaming verliet zijn rondborstig, openhartig karakter. Uit spannenden nood lichten de boeren elkander den voet in het pachten van land en huis. Doodelijke haat vindt er zijnen oorsprong in; onverzoenlijke familietwisten spruiten er uit voort.

Hoe vurig wenscht Everaart, dat er betere tijden mogen opdagen!

Ondertusschen blijft het geheim der smis, in verband met Meiskes vader, in vollen nacht gehuld. Veyt heldert niets verder op, noch door woord noch door teeken, en Tuier zendt geen het minste nieuws. Meester Valcke, steeds vol gedienstigheid, heeft ook de vroegere verblijven van Jaak opgezocht. Deze is steeds overal een arme, deerniswekkende dompelaar geweest...

De herinnering aan Meiske baart Everaart niets dan verdriet en smart: smart, welke zijn hart verscheurt. Hoe pijnlijk is hij, door elk, harer handelingen, in zijne liefde getroffen geworden! Alle sermoenen der missie heeft ze bijgewoond, tot den

avond, dat ze ziek viel. Nu ziet hij ze niet meer: ze ligt krank te bed, zegt men.

Dit zou dus de slotsom kunnen wezen: een graf.

O weet men, hoe die droeve mare der ziekte, hem machteloos dreigt neer te werpen!

Nooit is hij er in gelukt aan het meisje zijne overtuiging te doen deelen. Zal hij ooit de aangebedene, als beminde vrouw, zijne woning binnen leiden? Zijn hoogste geluksdroom verzwindt meer en meer, hoe hem dit ook martelt en zijne rust vernietigt. Zal er hem slechts een ontgoocheld leven overblijven, om te weenen over alles, wat hij steeds zoo vurig wenschte met al de krachten zijner jeugdige ziel.

Mochte hij dan toch - als een druppel honig in zijnen lijdensbeker - de genegenheid der dorpelingen behouden; maar hij gevoelt, dat hij zich niet lang meer in dit bezit zal mogen verheugen. Zooveel haat en nijd mogelijk tracht men tegen hem te verwekken. Hadde hij volle kennis van de beschuldigingen, welke men tegen hem uitkraamt, hij zou weten, hoezich het best te verdedigen. Alle verzinsels, welke maar schijn van waarheid bezitten en hem kunnen benadeeligen, strooit men rond. Hij draagt de schuld, dat de oude pastoor vertrokken is: hij had den armen man verblind en opgeruid. Men had er hem meer dan eens mede gezien, en iedereen wist, wie er bij het vertrek onder de drie thuyaboomen wachtte. De dagbladen der geestelijken schreven nochtans, dat de grijsaard henen was gegaan uit hoofde van ziekte... Onder wat zwarte kleuren heeft men, in den predikstoel, Everaart afgeschilderd: hij is een monster, dat spot met geloof en deugd, met eenvoud en goede zeden; een man, die de hem toe-

vertrouwde kleinen zou vervormen tot nagels der doodkist hunner ouders, tot dieren en roovers, tot galgenaas! Hij kent geene familiebanden: zijne moeder heeft, door hem, veel verdriet geleden; Veyt is niet uitgenoodigd naar de teraardebestelling zijner eigene zuster. Die schoolmeester is in den ban der heilige kerk; hij gaat gebukt onder het schrikkelijkste vonnis, dat eenen sterveling hier beneden treffen kan. Men moet geene deernis hebben met den gevloekte: zijn lot heeft hij zelf gezocht en hij blijft verstokt in de boosheid. Hij heeft daarenboven de wraak des Heeren God, de schande over het dorp geroepen door zijne ontheiliging der kerk, door zijne beleediging, den gezalfde des Heeren aangedaan! Alle snaren van afschuw en verachting, welke in het menschelijk hart kunnen trillen, heeft men vijandig voor hem aangeraakt. Het blijkt nu ook, dat het nieuwe, dat hij hier wilde invoeren, een geheim doel had, dat later op de uitbuiting der dorpelingen zou neerkomen!

Simon Knock en Ivo Ghijs laten geene gelegenheid voorbijgaan, om hunnen gehaten vijand te benadeelen. Maar wat overal de lieden opwindt, is het nieuws, dat van den heer baron uitgaat. Wie zou er durven twijfelen aan de woorden van den edelen burgemeester? Nu, Everaart, volgens dit zeggen, heeft, aan de overheid des lands, verscheidene inwoners des dorps aangeklaagd, die geen recht betaalden, voor den verkoop van genever. Hij kan dus de lieden hun schamel brood niet laten verdienen? Hij is een bedreven huichelaar! En velen herinneren zich, dat hij meer dan eens tegen het drinken uitviel en alle kwaad schoof op de kleine kroeghouders,

welke in gebreke waren aangaande de belasting op sterken drank... . . . . .
. . . . . .

Everaarts gedachten zijn, intusschen, tot zijne school teruggekeerd.

Zal men hem nog langer leerlingen toevertrouwen, of zal men hem vluchten, als een besmette?

Soms schiet hem eene rilling door het lijf, eene akelige gewaarwording van schaamt en vrees. Voorzeker is het een verre weerschijn van het overdreven gevoel, dat het leven zijns vaders vergald heeft. Steeds heeft er, in des jongelings binnenste, eene bedeesdheid gehuisd, die hem aanzet stil en onbemerkt te leven. Eene zekere huivering greep hem aan, telkens hij in het openbaar sprak en bij elke gelegenheid, dat de aandacht op hem viel. Toen hij den pastoor in de kerk onderbrak, leed hij meer, dan iemand vermoeden zou. In zijn gemoed ligt een zonderling mengsel van vrees voor opspraak en onwrikbaren wil tot weldoen...

Bejegenen de inwoners, de oude vrienden hem met onverschilligheid of verachting, dan zal hij dagelijks moeten tegen zijn eigen hart kampen.

Wat afwisseling of verstrooiing zal hij vinden in in de kleine dorpswereld, waar alles hem zal ombarmhartig terugbrengen binnen denzelfden engen gezichteinder...

Zoo dwarrelen de gedachten door zijn brein en elk gepeins brengt zijne smart mee...

Gisteren regende het; nu glanst de prachtige zonneschijn. Geeft het geenen moed, wanneer de voorjaarszon zoo helder aan den hemel hangt en lieve dagen voorspelt!

Stonden vervliegen en hoe moedig Everaart ook is, toch slaat zijn hart al harder, naarmate het uur voor het aanvangen der lessen nadert. Hij blikt soms strak naar den hemel, beweegt zenuwachtig de vingers en murmelt onduidelijke woorden, die ongeduld of teleurstelling verraden...

Plots zinkt hij in droomerij weg en een glimlach vermildert zijn gelaat. Het geheim is opgeklaard. Met heldere blikken mag hij de wereld instaren! Rust en vrede heerschen over het dorp. Hij bezit het vertrouwen der ouders, beschaaft en verlicht overal. Hij is in zijne schoolzaal, die vervuld is met kinderen. De zomer valt, door de ruiten, in de lieve, aanlokkende zaal, en hij leest vriendschap en genegenheid in al die kinderoogjes, die zoo begeerig aan zijne lippen hangen... En wanneer het plots heel stil wordt, hoort hij in de woning zelve, waar alle deuren openstaan, gaan en komen. Het is zijne aangebedene vrouw, zijn Meiske, die het middagmaal bereidt en reeds het oogenblik daar wenscht, dat ze zullen samen zijn...

Maar in eens vliegt het droombeeld henen. Het is weg, weg! Zal er, zoo telkenmale, de nacht over dalen? Zullen die tooneelen nooit dan in verbeelding bestaan?

Wat snelt de tijd heden gauw voorbij! Te gauw, wanneer elke stond redding kan aanbrengen.

Daar hoort Everaart zingende kinders. Zijn hart klopt onstuimig. Hij luistert...

De tonen verstillen, stijgen weer op, worden zwakker, verzwinden in de verte.

Het is eene eerste onttoovering. Zullen de volgende stonden er nog meer aanbrengen?

Niets verneemt Everaart nog. Anders, op dit uur, vervulden de kleinen reeds de speelplaats, dartelden, lachten en schaterden er. Wat voor heerlijke muziek zou dit nu voor Everaart wezen!

Ha! daar klinken weerom de stemmen van kinderen! Ze komen, ze naderen! Everaart is al te ontroerd, snelt in de school en blikt door het venster van uit zijn hoekje, waar men hem niet bemerken kan. De kleinen spelen en loopen langs de baan, dringen tusschen het hout bij de beek, komen en gaan, roepen en zingen, angst en lijden onbewust...

Daar zijn ze plots vóor het schoolhek. Zullen ze binnen treden. Everaart beeft...

Dat ze komen, de lievelingen! Zie, daar staat kleine Jan, zoo vlug in alles; en vroolijk Nandje met zijne kroezelharen en puttekens in de blozende wangen, die steeds zoo goed kan navertellen; en twee, drie anderen, die allen zoo zeer aan hunnen meester verkleefd zijn. Everaart heeft ze vroeger misschien te veel van zijn hart geschonken: hun verlies zou hem nu al te smartelijk om dragen zijn.

De knapen treden bedeesd de speelplaats op. Dit is te begrijpen: de tijden zijn dezelfde niet meer, er is zooveel veranderd en de kleinen weten dit ook wel. Ze zien een oogenblik onderzoekend rond en zijn zeker verwonderd nergens iemand te ontwaren. Nu beginnen ze - gansch thuis - in wilde sprongen rond de speelplaats te hollen, tot het schalksche Nandje bij het hek blijft staan, de handen aan den mond brengt en schreeuwt:

‘Geus!... Geus!...’

Het spel is onderbroken. Verschrikt stormen de kleinen henen, en kon Everaart ze met den blik

volgen, dan zou hij ze regelrecht naar de smisschool zien snellen.

Ze zijn dus gekomen, als vijanden! De diep getroffen meester durft het schier niet gelooven. Het is een vreeselijke slag voor hem. ‘Arme kinderen,’ zucht hij, ‘arme kinderen... och neen, ge weet niet, wat verdriet ge mij aandoet... Haddet ge mij ontwaard, ge zoudt mij vriendelijk gegroet, mij de hand gegeven hebben... Neen, ge weet niet, wat lijden is, daarom zijt ge zoo onmenschelijk wreed...’

Terwijl hij daar nog verbijsterd staat, verschijnen twee personen vóor het hek: Simon Knock en Ivo Ghijs. Ze lachen hunne tanden bloot en gekscheren met de ledige speelplaats. Op luideren, spottenden toon valt Simon uit:

‘De vogels zijn gaan vliegen; men mag het hok sluiten. Het is te hopen, dat de vogelvanger nu elders zal gaan pijpen...’

Hij zet een potsierlijk gezicht, slaat Ivo op den rug en pocht:

‘Geloofd zij Jesus-Kristus, de victorie blijft aan de brave menschen! Kom, kom... Ik ben zeker, dat meester Moederzielalléén bezig is met 'nen miserere te janken...’

Ons tweetal vertrekt om, terloops, eenen druppel genever te gaan drinken in den *Molen*, waar Simon zich nu durft aanbieden. De guit gedraagt er zich steeds allerdeftigst, doch begeeft er zich slechts om af te luisteren, wat men er vertelt. Hij weet, dat het huisgezin van Bert met vijandlijke gevoelens voor de kerk bezield is en hoopt op eene gelegenheid, om zich op Nelleken te wreken.

‘De victorie!’ murmelt Everaart zuchtend.

‘Droeve overwinning: zie maar rond. Ja, men zegepraalt overal: weelde en overvloed hebben onzen bodem ontvlucht; de armen eten hun brood in tranen; rust en eensgezindheid zijn verbannen; echtelingen leven in tweedracht; kinderen staan op tegen de ouders; de vader verloochent zijnen zoon; de moeder vervloekt hare dochter en daalt met haat in het graf!

Victorie! Vlaanderen weze een uitgestrekt kerkhof, waar alle handel en nijverheid in leekenhanden sterve; waar alléen heilige gebouwen kunnen oprijzen; waar uitbuiterij en blinde dweepzucht den scepter zwaaien. Men verkoopt zijnen God voor wat goud, gebruikt Hem tot het plegen van slechte daden, om meineed te bevestigen, de misdaad te verrechtvaardigen!

Victorie!...’

Daar valt Everaarts oog weer op de ledige lessenaars en in gramschap krijt hij:

‘Zal men hier zegepralen? Neen, het is niet mogelijk, dat men mij verlate! Er blijven nog eenige minuten: men zal komen!’

Daar hoort hij, voor de derde maal, kinderen langs de beek. Nog eens daagt er hoop op...

Intusschen ligt de dorpsbaan daar schijnbaar zoo rustig, als anders. Maar geen venster, dat op de straat uitgeeft, waar geen oog door loert; achter heggen en struikgewas staan de landwerkers op de spade geleund nieuwsgierig, metgespannen aandacht, naar de woningen te turen. Vóor negen uren bemerkt men eenige godvruchtige vrouwen, die als roofvogels over de dorpsplaats zweven, de kleinen te gemoet snellen, waar ze zich ook vertoonen, om ze des

noods aan de klauwen des duivels te ontrukken en ze, ter veilige have, in de smis te brengen...

De kinderen, welke Everaart gehoord heeft, naderen. Daar schuiven op straat twee vrouwengestalten voorbij het hek en keeren weldra terug met de kleinen in hun bezit.

'Doemnis!' mort Everaart. 'Domme, blinde, dweepzuchtige schepsels! Maar ik wil kalm blijven... Ik zal morgen zien, wat mij te doen staat. Neen, nu wil ik mij niet vertoonen.'

Het uur van beginnen is daar, zonder dat een kindervoet den drempel der school betreden heeft. Een akelig gevoel daalt in den boezem des jongelings. Hij wringt, in verontwaardiging, de handen en nokt keer op keer:

'Ik zal sterk zijn!'

Hij werpt eenen woesten oogslag rond zich in de schoolzaal, naar alles, wat daar getuigt van het betere en nieuwe, dat hij heeft ingevoerd; naar alles, wat spreekt van zijnen onverflauwbaren ijver, van zijne zucht tot weldoen.

Daar wordt de deur geopend; met eenen lichten kreet van verrassing wendt Everaart zich om.

Dries verschijnt, die zooveel vroolijkheid op zijn gelaat toont, als er droefheid in zijn hart huist.

'Zijn er ginder veel?' vraagt Everaart.

De knecht komt vóor zijnen meester staan, leest eene poos in dezes gelaat en, er gelatenheid genoeg in denkende te lezen, spreekt hij:

'Morgen is er nog een dag en na regen komt zonneschijn. Ze verkoopen ginder in de smis reeds het vel van den beer, eer hij dood is. Ik ben eens gaan zien; ik dacht den gelen schavuit de lepels

van den bol te trekken; ongelukkiglijk, de twee bazen uit het bimbommelhuis kwamen er bij en verbrodd'en het spel. Ik kon maar het ding niet verkroppen en zei tot de twee latijnzangers: wie wind zaait, zal storm maaien. Ze keken mij aan, of ze een stukje van mij eten wilden. Ik hernam: uw geld is van deze wereld niet, maar ge weet toch, dat men met geld de boter koopt. Ik droeg mij elders en daar vielen mijne oogen op eenige pilaarbijtsters uit de kerk, die de jongens bijhaalden. Ik zett'e een heilig uithangbord en fezelde tot de ergste: "Geloofd zij Jezus-Kristus! Mariaantje, mag ik u een woordje zeggen?" "In eer en deugd!" antwoordde ze heel zedig. "Marianne," begon ik en nu roerde ik mijn blad, "ge zijt eene dienares des Heeren, die hare zuiverheid aan God opgedragen heeft; maar dat ik een wijf moest hebben, als gij, zoo eene heks, eene vuile tong, eene schijnheilige deugniete, eene kwaadstookster, een oud venijnig vel, wel ik kookte ze in de gloeiende olie!" Het was, of Lucifer haar gebeten had, zoo vloog ze de pijpen uit... Maar morgen zal ik op den uitkijk staan en ge zult er van hooren...'

Dries was werkelijk opgewonden door gramschap.

'Neen, vriend, doe dat niet,' verzoekt Everaart. 'Wat kunnen wij winnen met geweld? Men zou mij zooveel te meer haat toedragen, zelfs om hetgeen gij doet...'

Doch Dries is nu al te zeer vervoerd en gaat roekeloos voortvaren, wanneer er op de deur geklopt wordt en meester Valcke, loerend, zijn fijn, gebrild hoofd binnen steekt.

'Er zit niemand op de banken,' bemerkt hij, 'er is dus geen belet en ik kom binnen.'

Hij nadert, biedt Everaart en den knecht eenen snuif aan en vraagt opgeruimd:

‘Hoe gaat het?’

‘Alles hier spreekt voor mij,’ antwoordt Everaart en voelt eenen steek in het hart, daar hij spoedig ontwaart, dat de meester een weinig bij drank is. Menigmaal reeds zou hij eene verwittigende stem laten hooren hebben; maar hij weet, dat niets sterker den ouden man zou treffen, dan berispingen, hoe zacht ook, uit den mond van zijnen vroegeren leerling.

‘Ik blijf alléen,’ vervolgt Everaart, ‘alléen!’ Neen, Valcke zal het vreeselijke van des jongelings toestand niet willen begrijpen!

‘Alléen!’ herhaalt de bejaarde man zonderling lachend; ‘bijgevolg haalt gij u met niemand moeilijkheden op den hals.’

‘Och, spot er niet mede,’ verzoekt Everaart, ‘ik ben niet gelukkig.’

‘Dus uwe fout!’ murmelt Valcke nog half luchtig! Doch daarop komt er eene aardige, weemoedige uitdrukking in zijne magere, vervallen trekken en hij prevelt:

‘Ik wist, dat er verdriet zou zijn... Ik, ik zelf was zoo ontsteld: het is ook nog mijne school en ik heb dus getracht de droefheid te verjagen... In alle omstandigheden zocht ik den middelweg, denkelijk wel den gemakkelijksten, en ik kan bijgevolg misschien wel eens dwalen... Ja, ik was ontsteld... Gij hebt bij mij op mijne schoolbanken gezeten... mijne boeken hebben u de gedachten gegeven, welke ik zelf deel... hoe zou ik dus onverschillig blijven?...’

Geroerd reikt Everaart den ouderling de hand en drukt ze met kinderlijke genegenheid.

‘Everaart,’ vervolgt de andere met vuur, ‘gij hebt meer gedaan dan iemand; maar ge voelt nu te wel, dat ge onmachtig zijt! Waarom dus al de rust niet genieten, welke ge nog verkrijgen kunt?’

‘Ik mag niet,’ weerlegt de jongeling met overtuiging. ‘Ik zal voort alles doen, wat ik vroeger deed: het is mijn plicht!’

Valcke schudt het hoofd.

‘Ware ik een geleerd man,’ mompelt Dries, die zich tot nu op afstand hield, ‘ik zou zeggen: men moet het zoo gauw niet opgeven; alle baten helpen; veel kleintjes maken een groot. Wat zal er dan gebeuren, wanneer alleman in den put gesprongen is? Maar ge weet, ik heb eene vijs los en ik tater misschien niet verstandig genoeg...’

‘Dries,’ verzekert de oude, ‘gij hebt nooit diep het leven ingezien en kunt er bijgevolg niet over oordeelen, gelijk een ander. We zijn hier beneden voor niet lang, we moeten voor ons zelven zorgen, niemand doet het voor ons; waarom dus niet alle mogelijk ongemak vermeden, in plaats van het ons op den hals te halen? Meestal de andere meesters, die in Everaarts toestand zijn, schikken zich allerbest in hun lot, zijn zelfs gelukkig; zou Everaart bijgevolg niet wel doen zich ook te troosten?...’

Dries ziet ondervragend tot zijnen meester op.

Deze haalt de schouders op en spreekt;

‘Omdat zij niet weten of gevoelen, wat plicht is!’

‘Ha!’ juicht Dries opgewekt, ‘ik heb het vast: al vliegt één vogel in het net, het is geene reden voor de anderen, om hem na te volgen. Doe

wel en zie niet om, zei de man tot zijn wijf, welke hij met eenen kluppel achternaliep.'

Zoo praat de knecht voort, doch Everaart leent slechts een verstrooid oor aan hetgeen er nog gezegd wordt. Woorden kunnen hem niet troosten, noch hem zijnen toestand helderder doen inzien. Hoe smart het hem, dat hij al zijne wilskracht en moed tot machteloosheid gedoemd ziet...

De twee mannen verlaten weldra Everaart en deze is tevreden alléen te zijn met zijne droeve gepeinzen. Hoe ijdel en eenzaam is nu de schoolzaal!

Dring maar binnen, vroolijke zonnestralen; echter de ijskoude, welke om den jongeling heerscht, kunt gij niet verdrijven...

Everaart maant zich zelven aan; hij zal sterk blijven, van ijzer zijn, aan niemand verraden, hoe zijne ziel verscheurd wordt. Hij zal kunnen wegteren door kommer en zorg; ten grave gesleept worden door verdriet; maar steeds zal hij de vijanden een kalm gelaat toonen. Dat het Vlaamsche volk zelf zich tegen hem keere, dat men hem lastere en hate, toch zal hij het blijven beminnen: het arme volk is onschuldig aan zijnen eigen val! Het is een edelsteen, die door anderen in de vuilnis werd geworpen: dat de zuiverende regen kome, daarna een zonnestraal en weer zal hij rein fonkelen en stralen als vroeger!

Ware Everaart de laatste verdediger van stam en landaard, dan zou hij, als martelaar, op de bres sterven!

Welk volk ter aarde zal zich nevens het Vlaamsche stellen voor ingeoogsten roem! Dat modder hem een oogenblik bezwaddere: diamant *blijft* diamant!

Ja, hij is en *blijft* fier op het verleden; dat de vijand er hem om beschimpe en lastere!

Vlaanderen den Leeuw!

Everaarts gepeinzen zijn, verder, eene mengeling van hoop in de toekomst, gesteund op het verleden, of van akelige beelden uit het tegenwoordige.

Zag hij dikwerf den staat van zaken niet al te slecht in?

Allengskens verdwijnt de geestdrift uit zijne blikken. Ontgoochelend staart alles in de ledige schoolzaal hem aan. De werkelijkheid omprangt hem en dooft alle opwelling...

Ja, ja, de toestand is wanhopig!

En hoe alléen, hoe alléen voelt Everaart zich! Hij mist zelfs de zoete herinnering zijner moeder. Tot overmaat van wee loert het graf wellicht zijne geliefde aan.

O! gele muren, de adem, welke uit u waait, blaast over geheel het arm Vlaanderen!

Schande over hen, die rustig dat vernielingswerk aanzien, die er laag genoegen in vinden!

Zage Everaart maar éenen straal van hoop in het verschiet... Is dit nu alles, wat het helle licht, dat hem uit de verte zoo hoopvol tegenglanste, hem aangebracht heeft?

Des jongelings hoofd, zijn fier hoofd zinkt langzamerhand op zijne borst. Maar hij worstelt, hij wil niet bezwijken onder de smart. Weg alle wee! hij zal moedig zijn! Moedig! en vreeselijker dan ooit spookt het beeld zijner onmacht vóor zijnen geest...

En luisterde er een mensch op dit uur aan de schooldeur, dan hoorde hij den armen, verlaten meester luide snikken in zijne ledige leerplaats...

Het slaat tien uren. Everaart heeft, met woede, de tranen teruggeduwd, zijn gelaat in kalme plooi gezet en gaat eens door het venster blikken, wanneer een klop op de deur hem te midden der klas doet stilstaan.

Hij wacht eene wijl.

Komt iemand om hem, in al zijne smart, te beschimpen; om hem huichelend te beklagen; om te bestatigen, of één inwoner het wagen durfde hem een kind toe te vertrouwen!

En terwijl hij weifelt, wordt stil de deur geopend een paar armpjes knellen zijne beenen en een zilveren stemmetje krijt:

‘Meester, meester, ik ben hier!... Ik mag bij u naar de school komen!’

Daar blikt Liesje - van reus Vien - hem met hare heldere lieve kijkers aan. Het is te veel voor Everaart. Hij zinkt op de bank neer en blijft, in zalige verdwaaldheid, het kind aanlachen, terwijl hij het werktuigelijk de lokken streelt.

‘Nelleken is om mij gekomen!’ juicht het meisje. ‘Ze zouden mij naar de smis leiden... Nelleken staat buiten.’

Deze laatste woorden brengen Everaart tot de werkelijkheid terug. Hij snelt tot de deur. Hoe het komt, weet hij niet, maar daar staan de twee jonge lieden hand in hand. De kloeke, fiere vrouw leest in zijne verwrongen trekken, in zijn groot oog, wat hij heden reeds geleden heeft; zijne lippen beven weer en hij nokt met 'nen krop in de keel:

‘Dank!’

Zij, ze wendt zich plots om en trekt henen zonder nog het gelaat te laten zien.

Hij blikt haar mijmerend, diep ontroerd achterna en prevelt:

‘Nelleken, gij begrijpt mijn streven: ik weet het reeds lang... En - gij bemint mij, arm kind! Daarom zou ik alles, wat ik bezit, u kunnen schenken, indien gij het begeerdet, alles - uitgenomen mijne liefde...’

XIV.

Het is den Mei!

Frisch loof hangt om takken en twijgen te schommelen en in het dichtste, somberste hoekje bebroeien de vogeltjes hunne eitjes. Wat Moorsche tempel met slanke zuilen, ranke bogens en sierlijk klaverwerk zal ooit zoo iets liefs aan den blik bieden, als - vóór het oog van het vogeltje in zijn nestje, - de breede bladeren, die wiegelend elkander overvlechten, kruisen, bekronen, den eenen koepel boven den anderen timmeren en zich ten slotte betooverend afteekenen op den azuurblauwen hemel.

Het is in den Mei!

Hoe bekoorlijk blinkt het nieuwe groen met zijne schakeeringen van licht en schaduw. Goudschimmerende paardebloemen, gele en wit omkranste madeliefjes, blanke sneeuwklokjes en bloedroode kristusoogen staan aan den boord der beek en spiegelen zich in den vliet, waar honderden stekelbaarsjes voorbijschieten. Het water kabbelt, bij de wilgen, murmelend over de keien; de bieën gonzen; een pepel fladdert, wiegelt, zweeft langs het schaarhout voort en verder over de dorpsbaan weg.

Lente en liefde wemelen door het geschapene. -

Menschenhaat huist in de woning van den grimmigen Veyt.

Daar ligt de smis met haar somber venstertje, dat op het voorhof uitgeeft.

Eene wijl reeds staat Veyt, op eenige stappen afstands van zijne deur, met strakken blik vóor zich te staren. Uitwendig is hij de sterke man van vroeger niet meer: zijne tanden zijn verbrokkeld; zijn mond sluit zich in neerloopende hoeken; de wangen gaan verloren in afhangende kwabbels; zijne haren zijn heel grijs geworden; zijn rug is meer gekromd en eer hij de voeten verzet, waggelt hij de beenen en steunt zwaar op den eiken stok.

Schijnt ook de inwendige mensch niet veranderd te zijn? Waar is de tijd, dat Veyt van pastoor, hel en heel den boel niets wilde weten? Is hij voorbij?

Nog vóor de paters kwamen, zegt men, heeft de heer onderpastoor de ziel van Veyt geroerd en deze heeft, berouwvol, vergeving aan de voeten des priesters afgesmeekt voor al de zonden van het leven. Ja, nu eerst mag de boeteling voorzeker spreken van een zuiver geweten, dat hem niets meer te verwijten heeft.

Wat gelukkige ouderdom breekt voor hem aan!

Nochtans de heks verrast haren meester vaak, terwijl hij met heesche verwenschingen zijn slaapkamertje vervult.

‘Veyt, Veyt,’ spreekt hij zich zelven in woede toe, ‘nu hebt gij getoond, wat ge zijt: een domkop! Men heeft u in handen! Geef nu, Veyt, geef! O, verwensch ze tot in het diepste der zee!... Veyt, gij hebt u zelven geholpen, he, he, he, nu hebt gij u zelven geholpen! Gij hebt nu rust gevonden! Let

er maar op, hoe hij u beziet, wanneer hij u iets vraagt!... He, he, he, geef... Wat eer voor u, daar aan de zijde van den baron te mogen gaan!... Maar waar blijft de rust, welke ze u beloofden?.. Ge zijt nu een brave kerel, he, he, he!... Veyt, ge hebt u geleverd... Let er maar op, hoe hij u beziet!...'

Is Veyt geen voorbeeldig kristen? In de kerk heeft hij aan de H. Maagd een splinternieuw, prachtig gekleurd zijaltaar geschonken en nog meer andere zaken offerde hij er. Indien hij vrede in zijn binnenste vindt, veilig is ook alles om hem heen: de muren zijn hoog; sterk zijn alle deuren, overvloedig van sloten en grendels voorzien; de doghond is machtig als een leeuw...

Maar wie zal de wroeging ontloopen, eens dat ze zich in een hart heeft vastgehecht, als de echel op de pestbuil.

De stem, welke Veyt soms zoo vreeselijk in zijn bed deed opschrikken; die stem, welke 's nachts zoo hol en akelig door de woning klonk, verheft zich niet meer - maar toch kan hij ze zich nog zoo klaar voorstellen, dat hij waant ze duidelijk te vernemen; zoo helder verschijnt ook, vóor zijnen gemartelden geest, de doodskop en dan volgen andere spookbeelden, die hem ijselijk vervolgen en zelden eene wijl vergetelheid gunnen.

En nog altijd wordt hij aangetrokken door het boschje, van waar hij naar de hoeve van Vergauw tuurt. Ja, die appelaar ginds beneden heeft ook zich zelven geholpen, meer wellicht dan Veyt; want deze wordt oud, versleten, levensmoe, en de reus, op den boomgaard daar, wast hooger en sterker op dan ooit. Hoe Veyt ook worstelt tegen zijn gevoel, hoe

de vrees hem ook pijnigt, dat meester Valcke hem bespieden zal, toch zweept iets onweerstaanbaars hem voort naar het boschje...

Veyt verlaat, op dit oogenblik, de plaats vóor zijne zijne deur en nadert het venstertje der smis, dat op het voorhof uitgeeft.

Zoo even hoorde hij de kinderen daar binnen luide bidden voor de weldoeners. Dit is voor hem: hij is een weldoener!...

Treden wij de school binnen.

In de benepen plaats zijn zooveel zware banken mogelijk aangebracht, en deze zitten geperst vol jongens en meisjes. De zon verlicht met gouden schijn het stof, dat wemelend en dwarlend gestadig opstijgt, doch ze verdrijft er het sombere van den aanblik niet. De hoeken zijn vochtig, groen en vuil; de nieuwe kalklaag valt reeds van de lage zoldering en toont gitzwarte vlekken. Een luid gegons en geronk heerscht er, dat nu eens klimt tot geroep of gejuich, dan tot dof gebrom afdaalt, andermaal in gejammer of luide weeklachten ontaardt.

Boeken of pennen bezitten de kleinen niet, maar gaan beurtelings onderwijs ontvangen bij het reusachtig zwart bord, met twee zware haken aan den muur opgehangen.

In het midden der plaats, tegen den pijler geleund, staat Hans, moedeloos, met het hart vol treurnis. Hij houdt de magere armen op de borst gekruist, over zijn kaal, te kort zwart jasje; zijn bleek, uitgerekt gelaat ziet er nog bleeker uit onder de lange, blonde sluikharen; met vochtig oog, eenen pijnlijken trek om den mond, staart hij droomend de ruimte in. De eerste dagen zwoegde hij hier met de wanhoop der

vertwijfeling. Te vergeefs! hij werd gedwongen het op te geven. Zijne zaligste stonden zijn die, wanneer hij, als nu, in gelukkig vergeten wegdwalend, vóor zich mag turen...

Algauw echter ontwaarde men, dat de school niet vooruitwilde. Men is genoodzaakt geweest Hans eenen helper te geven in den persoon van Simon, die hier met zijne kweekelingen intrek genomen heeft. Onze wimperlooze held staat nu met eene lange zweep vóor de klas, blikt, in schijn aandachtig, naar de zoldering; doch daar komt plots, zeer behendig, het straftuig op de handen van twee vechtende knapen terecht, wanneer deze er zich het minst aan verwachten.

'Hans!' roept Simon met opengesparde oogen, 'er plakt een papierbol op uw hart!... God in den Hemel, hoe gevoelt ge dat niet?'

'Ik wenschte, dat het tijd ware om gedaan te maken,' murmelt Hans, terwijl hij het aanklevende voorwerp losmaakt.

'Ge moet het mij niet zweren,' bemerkt Simon, 'gij zijt de mensch niet, om tusschen die beren te staan. Ze hadden u beter thuis gelaten om botersaus voor de pataten te maken... Wie lacht daar?... Voor mij geen schooner baantje, dan dat van abebaas!... Wie ligt daar op grond?... Wacht, gasten, ik kom, 't zal er stuiven... Ik zal toonen, dat ik mijn stieltje ken en die vlegels eens onder de roede pakken...'

'Ik zou ze niet te veel slaan, Simon.'

'Slaan! Ik zal ze afranselen, dat ze moord en brand schreeuwen!' mort Knock, terwijl hij een jongsken, dat met marmels speelt, van onder eene

bank sleurt. ‘Ik zal dezen kameraad eens leeren zich kronkelen, gelijk de paling op de braadpan... Wel Heer en God!’ mompelt hij in eens op gedempten toon en laat den knaap los, ‘daar is loetie!’

Eene schaduw heeft het achtervenstertje verdonkert en de terugstootende dronkemanstronie van Veyt vertoont er zich, die, halsstarrig, de grijze oogen naar Simon gericht houdt.

Wat komt de man verrichten?

De heer onderpastoor heeft hem aanbevolen zich dagelijks te versterken door het zicht der kleinen, die hier, door zijne milddadigheid, eer en deugd leeren. Geen dag, dat hij den raad niet toepast...

De kinderen zitten in de grootste stilte, vol schrik, Veyt aan te staren en meer dan een hartje klopt onstuimig. En wanneer de afschuwelijke man weg is, spreekt Simon grinnikend tot Hans:

‘De duivel mag weten, wat die oude grolpot, die stomme blaaskop van mij hebben wil...’

Hij wacht naar geen antwoord, stelt zich haastig met gekruiste armen vóor de kleinen en vraagt op schreeuwenden toon:

‘Wien hebt ge daar gezien?’

‘Onzen weldoener!’ luidt het gezamenlijk, zingend antwoord.

‘Voor wien moeten we bidden?’

‘Voor onze weldoeners!’

En op doffen, dreigenden toon vaart Simon voort:

‘Let nu maar op, wat ge doet! Wanneer de weldoener nog eens moet komen, om het lawijt, dat de schavuiten hier maken, dan pakt hij 'nen vagebond mee en doet hem het vel uit voor een paar wanten; het vleesch geeft hij aan den doghond en

van de darmen maakt hij vioolsnaren... Ja, beef maar... He, meester Hans, geef den rossen Jef eens 'nen fermen slag op den kop; de leelijke uil schrijft met krijt op den rug der andere ezels!... Die baanstrooper is de nagel van de doodkist zijner ouders!... Indien die kerel op het schavot niet sterft, dan weet ik niet, wie het zal doen...'

''t Is toch zoo'n schoon weder,' murmelt Hans naderbijkomende. 'Al de vogels fluiten. Het zal een plezier zijn, om bij de biekorven te staan. Ik gaf een jaar van mijn leven, dat ze mij hier wegjoegen. Ik ben niet goed voor schoolmeester en, neem het niet kwalijk, Simon, gij ook niet, denk ik. Ik geloof, dat we alle twee niet veel waard zijn...'

Hier is de dampkring zwaar en bedorven.

Buiten is het lente.

Het is in den Mei!

Ook rond Everaarts school schommelen de boomen hunne frissche, groene bladeren; de vogels kweelen er in het hout; daar ook giet de lentezon licht en leven rond en toch ligt er over het verblijf, als eene zwarte schaduw, welke de lieve Mei niet kan opklaren...

Daar woont de man, die, in de zieke verbeelding der dorpelingen, zich honderd vademen hooger dan allen wil stellen en, met sardonischen lach op de lippen, priester en Hemel tart.

Wanneer de deernen in de avondschemering voorbijstappen, werpen ze eenen blik vol afschrik naar dat huis des duivels en zenden eene vurige bede op tot den Almachtige voor de bekeering van den rampzaligen meester. Hij is zoo jong nog en toch, o

wee! heeft hij zijne ziel aan den booze gewijd. Zij sidderen voor het uur, dat de wraak zal uitbersten. Ze voelen deernis - doch hoefde Everaart van die medelijdende zielen eenen dronk water, deze wierde geweigerd, daar God dit gebiedt door den mond zijner dienaars.

Vele huismoeders zagen den verwaten meester aan, als de oorzaak van allen twist en tweedracht op het dorp, als een voorwerp van ijselijke ontstichting. Andere vrouwen, in wiens dor hart nooit een minnelied ruischte, of er reeds lang niet meer zong, zouden hem als furiën willen aan het lijf gaan, hem de oogen uit de holten rukken; want hij durft koelbloedig, met verachting zelfs, zich tegenover alles stellen, waarvoor zij, de verhevene, godvruchtige wezens, deemoedig neerknielen. De roekelooze, die de ziel der kinderen wil rooven, waagt het met smaad, op des Heeren dienaressen neer te zien...

Everaart voelt hoe de meerderheid der bevolking zijne school met verwenschingen overlaadt, hoe er een vloek uit het dorp tegen hem opstijgt. Waar hij verschijnt worden de gezichten ernstig en koud. Men haat hem! Waar is de tijd, dat allen hem gul de hand kwamen drukken? Nu is het ordewoord gegeven: hem het leven onmogelijk maken. Tot in zijne studiekamer zelfs dringen vaak spot, tartenden lach en grove scheldwoorden door.

Het is lente, ja, maar voor Everaart is het hart des dorpelingen met sneeuw en ijs omgeven. Ja, schoenmaker Jan, kleermaker Ward en zijn knecht keeren hem den rug toe.

Eenige vrienden echter, hoe weinig ook, zijn hem, tot zijnen troost, getrouw gebleven. Eenige vrienden

hebben hem nog langer hun kroost toevertrouwd.

Vooreerst heeft Everaart het lieve meisje van reus Vien behouden, door tusschenkomst van eene kloekmoedige deerne.

‘Vader,’ sprak het krachtige Nelleken tot den molenaar, ‘laat ons het hoofd niet leggen, zoolang er brood in huis is.’

En wanneer Bert op 'nen middag bij de buren stond, met de trosslaapmuts op, nam hij het pijpje uit den mond en fluisterde, half vol bewondering, met eenen glimlach, die twee puttekens in zijne wangen riep:

‘Wanneer mijn Nelleken iets wil, dan moet het zijn! Ja, Nelleken is een meisje uit den geheele!...’

Maar nu werd er elken zondag, in de kerk vooral, tegen zekeren goddeloozen waard en zijne schuldige dochters gepreekt: en de dorpelingen bleven ondertusschen, stilaan, uit den *Molen* weg en de treurnis sloop er binnen.

Eens, na de hoogmis, dat Nelleken hare moeder weenend in de eenzame waardkamer vond, kruiste de fiere deerne de armen op de zwoegende borst, terwijl een traan van machtelooze woede over haar schoon gelaat rolde.

‘Moeder,’ sprak ze beraden, ‘wilt gij die schande? Moet Liesje van Vien thuisblijven, het is wel, laat het gebeuren; maar roep dan vader en mijne zusters, roep ze, dat ze mij zien vertrekken uit den *Molen*, waar ik nooit, nooit meer terug zal keeren...’

Ja, zeker, de treurnis sloop in de herberg.

Nog eenige andere leerlingen, buiten Liesje bleven bij Everaart.

Op den Beekkant woonde de rondleurder Toon, een levenlustig, klein man met rosse bakkebaarden en kleine wolfstanden in den lachenden mond. Toon liep alle dorpen in den omtrek af voor zijne aankoopen, trok wekelijks naar de provinciehoofdstad en verklaarde, dat hij geen jongen was om eieren voor citroenen te aanvaarden en niet geschapen om, als een kwibus, zich bij den neus te laten leiden. ‘De school was tot nu altijd goed,’ zei Toon, ‘ze zal nu nog beter zijn, daar de meester niet overlast is met schavuiten. Mijne drie *kadees* kunnen heel wel braaf blijven, al leeren ze den Heer van zijn kruis niet bidden. Met alleman in vrede leven, niemand benadeeligen, voor vrouw en kinders zorgen, dat is heel mijn catechismus. Ik ben moe van al het verdoemen, vervloeken en vermaledijden uit den preekstoel: dàt is mijne leering niet...’

En toen de heer baron eenen zijner knechten zond, om Toon te verzoeken eens tot op het kasteel te komen, antwoordde de rondleurder spottend:

‘Zeg aan uwen meester, dat ik in n° 82 woon, het huisje onder dien grooten vlierboom achter de *Kroon*. Ik ben altijd sprekelijk, wanneer ik thuis ben, vooral 's morgens, en dan hoort men mij met mijne kinders zingen. Is het binnen stil, dan ben ik op gang, dorp-in, dorp-uit. En nu, goede reis en de groetenissen aan mijnheer den burgemeester!’

Zulke roekeloosheid moet men trachten duur betaald te zetten. Dat zou ook een boer ondervinden, die boven den noorderheuvel een eigen hoeveken bewoonde en ook zijne vier kleinen naar de gevloekte school zond. Het was een zonderling man, die weinig sprak, eenzaam leefde en daarom als men-

schenhater doorging. De beweegreden, welke hem zoo een afgezonderd bestaan deed leiden, kende niemand en zou ook nooit iemand te weten komen. Vroeger liet men hem met vrede, nu stond hij aan honderden kleingeestige aanvallen bloot. Onder andere trachtte de baron den boer den toegang tot zijne akkers te ontnemen. Op alle plaatsen, waar de man vroeger met zijn paard mocht doorrijden, pronkten nu palen met het opschrift: 'Verboden doorgang.'

Ook Rikje liet twee jongens ter schole komen. Zulke toelating had verdriet en tranen gekost, had kwade woorden en oneenigheden teweeggebracht in het huisje bij de beek. Men zag nooit Rikje en zijne vrouw meer, gevolgd van hun kroost, in rij, langs de voetpaden trekken. Ja, de arme kerkbaljuw, steeds zoo zwak, tartte nu èn zijne wederhelft èn de pastoors; hij bleef Everaarts vriend. Reeds na de missie had men den man zijne bediening in de kerk ontnomen. Des avonds, bij den molendam, had hij eene geheime bijeenkomst met Snep. In sombere wanhoop sprak hij tot den barbier:

'Weet ge het, vriendje? Ik ben mijn plaatsje kwijt... het broodje mijner kinderkens... Ik verwachtte er mij aan, eens dat het oude pastoorken weg was... maar droef is het toch... Nu zal iemand anders mijn postje oppassen: dàt zal ik in mijne oude dagen nog moeten zien... Snepke, wilt gij iets voor mij doen?... Wilt ge?... Vraag om mij te vervangen, jongsken, vraag het... zoo zal het mij al dat verdriet niet aandoen... Ga morgen naar het pastorijtje; maar zeg niet, dat Rikje u gezonden heeft.... ze zouden u niet willen...'

En dan ging de mistroostige gauw heen; de tranen wilden uitbersten, zoo rampzalig was hij.

Zoo werd - Knock begeerde de plaats niet meer - de barbier nu kerbaljuw. Deze was de vertrouwde vriend van den afgestelde: zeker zou er uit de benoeming vijandschap voortspruiten tusschen het tweetal. Moet men de slechten door alle middelen niet kwellen en vervolgen, opdat ze tot inkeer komen en zich weer tot God richten?...

Weldra verscheen de nijpendste armoede in het huisje van Rikje, tot Everaart, menschlievend, eene hulpzame hand reikte. Wannes werd, met andere landverhuizers, die juist vertrokken, naar het Zuiden gezonden, waar hij werk vond en in zijn eigen onderhoud kon voorzien. Verder benuttig de Everaart Rikje om den hof te bewerken, hielp den ongelukkige duiven- en konijnenkweek aanvangen, leerde hem geneeskundige planten verzamelen voor de stad en allerlei zaken meer, waar er iets mede te verdienen viel. Zoo lenigde hij een weinig Rikjes verdriet. Trien echter bejegende den jongen meester met haat en afkeer en de eerste maal, dat haar echtgenoot eene zinspeling er op maakte om de meisjes naar Everaarts school te sturen, vloog de vrouw op, als eene razende heks. Rikje voelde al te wel, dat hij zich tevreden moest stellen met de jongens alléen, wilde hij het uiterste niet zien geburen...

Och, hadde Trien maar kunnen leven zonder den goddeloozen meester, dan zou ze voor niets achteruitgegaan zijn, om hem hare kinderen te ontrukken...

Everaart bezat dus tien leerlingen. Nu borst de oorlog vreeselijker uit dan ooit, ten einde dat tiental

te veroveren. Voor dat doel zouden alle middelen gewettigd zijn.

Erbarming met niemand en met niets!

Doch den jeugdigen meester zou men steeds onverschrokken op de bres vinden. Waar hij ook kon, stichtte hij goeds. Ja, hij wist het, wilde hij het hoofd in den schoot leggen, dan zou de vrede voor hem aanbreken, dan zouden er gelukkiger dagen volgen. Maar steeds klonken hem de woorden in de ooren: 'Wees eerlijk.' Zijnen plicht niet vervullen, ware den laatsten wensch van zijnen braven vader niet verhooren. Everaart had intusschen eenen kring onder zijne ambtgenooten gesticht en vuurde door zijnen machtig woord tot volharding aan. 'Laat ons slaven, zwoegen,' sprak hij, 'aan onze eigene volmaking; eens zullen er betere tijden aanbreken en dan zal men ons bereid vinden.'

Door al zijne daden stelde hij zich onversaagd aan, als het mikpunt voor de scheuten der vijanden.

Hij werkte onverdroten; hij had noodig verstrooiing te vinden, zijne zielesmart te verdooven, want hij leed veel en zijn hart vond geene rust meer. Meiske was nog ziek - ziek naar lichaam en naar geest. Soms zonk hij neer op de rustbank in zijnen hof en liet zich daar door de smart overmeesteren.

Steeds had de natuur eenen overweldigenden invloed op hem uitgeoefend en sommige uren, in de schemering, als de avond mijmering en zwaarmoedigheid baart, konden hem als machteloos neerwerpen. Wanneer het laatste vuur aan de westerkimme uitdoofde, het koeltje langzaam de bladeren boven zijn hoofd bewoog, stil zich verhief en weer zweeg, wanneer alles in rust en slaap zonk,

dan dacht hij aan de geliefde en eene vreeselijke ledigheid vervulde den krachtigen man. Hij gevoelde zich zoo alléen en verlaten, met de graven van vader en moeder op 't kerkhof...

Later, wanneer op het dorp geen licht meer achter de luiken glom, sloop hij naar de hoeve aan de overzijde der beek, zworf daar rond of zette zich op den barm in het bedauwde gras, met het gelaat naar een venstertje gekeerd, waar licht straalde en hij wist, dat Meiske op 't smartbed lag uitgestrekt. Soms schoof eene breede vlek over de opgeklaarde kleine gordijn - 't was, wanneer men zich over de kranke boog...

De nacht brengt vaak iets benauwds mede, dat de heldere dag verjaagt. Everaart spande soms het oor, of hij plots geene weeklachten vernam, of hij oom Vergauw niet hoorde losbreken in jammeren...

Wanneer de jongeling ten slotte te bed lag, schrikte hij meer dan eens op en veronderstelde de doodsklok gehoord te hebben...

Dikwijls gingen de twee onvermoeibare priesters ginder heul en troost dragen, doch niemand der hoeve mocht Everaart aanspreken. Weinig dorpelingen zelfs wisten, hoe het met Stina gesteld was. Oom Vergauw ontweek den jongen meester steeds of gaf onduidelijke antwoorden. Twee dagen geleden echter, het was schier nacht, kwam hij in het geheim in des jongelings woning. Hij dreef de hand onrustig door de grijze haren, zag vervolgens naar den grond en stotterde:

‘Ze doet u zeggen, hm... Meiske, dat ze u nog altijd... gaarne ziet en daarom... hm... en daarom... ze niet wil toestaan... Maar, dat ge altijd, hm...

moogt komen... om te zeggen, hm... dat ge u, hm... hm... bekeert...'

Hij rechtte den gekromden rug, hief het kleine, oude gezicht op en voegde er bij:

'Hm, liever niet gekomen zijn, maar hm... als men ziek is... hm... ge verstaat... Geene kwade vrienden daarom...'

Hij bood Everaart de vereelte hand aan en vertrok, tevreden den zwaren last volbracht te hebben.

En sedert was het overal somber en droef voor Everaart, al schommelden buiten vroolijk de bladeren der lente.

Het regent zachtjes voort en daar zit Everaart met den avond, op de hofbank werktuigelijk naar het breede loof boven zijn hoofd te staren; de druppels vallen ritselend op de bladeren, vloeien verder langs takken en stammen af, of dalen in triptrap neer en graven kuiltjes in het zand.

Het is zondag, doch Everaart gaat op het dorp niet meer uit. Te velen haten den aanklager, zooals ze hem noemen; den man, die niet lijden, kan dat arme herbergiers hun brood verdienen.

De zwaluwen, met hunne zwarte pluimen, die zoo goed met het donker zwerk strooken, hebben eene wijl over den hof gestreken, eens laag tegen den grond, dan steil opschietend; doch nu heeft de schemering ze verdreven. Overal heerscht levenloosheid en stilte; alléen het eentonige, zware, indommelende geruisch van den regen blijft over hof en veld hangen.

Ook het Westen wordt diep aschgrauw en de nacht zinkt neer.

Daar wordt Everaart plots, uit zijne mijmering, tot de werkelijkheid teruggeroepen. Hij hoort eenige wilde kreten; zware voetstappen klotsen over den doorweekten landweg en daarna sterft alles weg. Nu verheft zich weer, in de verte, eene roepende stem en vervolgens werpt zich, dicht bij de rustbank, eene donkere gestalte, over de haag, in den hof en blijft roerloos, luisterend staan. De duisternis is zoo toegenomen, dat Everaart den persoon niet onderscheiden kan. Hij springt echter besloten recht en vraagt:

'Wie zijt gij?'

'Sssst!... Ik, Dries,' fluistert de knecht. 'Meester, zwijg, zwijg...'

'Hier, hier!' roept plots buiten den hof een woeste kerel; vloeken en verwenschingen klinken als antwoord, en meer mannen snellen bij. Daar wordt een steen geworpen en vliegt nevens het hoofd van den jongeling in de bladeren. Dries drukt op den arm van Everaart, murmelt: 'trek u achteruit,' kruipt langs de haag, onhoorbaar, tot bij de deur van de woning en schreeuwt:

'Vrienden, wel bedankt voor uw uitgeleide. Trek maar de pijpen uit, ik ga slapen.'

Dries neemt tot dezen krijgslist zijne toevlucht, om de aandacht tot zich te trekken en ze van alle verdere vervolging te doen afzien; maar eer hij de deur kan openen, vliegen een aantal steenen door de lucht; één komt met doffen slag op den rug van den knecht en meteen rinkelt eene uitgeworpen ruit.

'Zou hij, merdjee, nu binnen zijn?' prevelt eene stem bij de haag. 'Ziet gij iets?'

''t Is te donker,' antwoordt een andere kerel. 'Willen we hem halen; wij zijn nu toch hier. We

binden hem aan handen en voeten, en leiden hem, verdoemd, mee naar den *Hengst*.'

'De sakkersche aanklager is er misschien,' herneemt de eerste, ''t zou kunnen, merdjee, slecht afloopen.'

'Komt,' stelt een derde voor; 'we zullen ons versteken, aan de beek, in 't hout. Die verdoemde knecht zal nog wel eens uitkomen en dan stampen wij hem de beulingen uit het lijf.'

'Stil dan,' vermaant een andere met groven vloek. En met gesmoorde stem wraakkreten slakende, sluipen ze weg.

Dat voorval werpt eenen ijskouden stortvloed op Everaart, en jaagt diepe mistroostigheid en wanhoop in zijnen boezem. Maar zal hij geen man wezen? Heeft hij zijn geweten voor zich niet? Zal hij zich laten ontmoedigen, het hart verscheuren, de ziel verpletteren door al de snoodheid om zich heen? Nooit! Hij zal zich opwringen, het hoofd fier rechthouden en onversaagd voortstrijden!

Hij vervoegt zijnen knecht bij de deur en vraagt met een angstig voorgevoel, dat hij niet geheel verdrijven kan:

'Wat is er gebeurd, Dries?'

'Ze meenen, dat mijn rug eene doelplank is,' spreek de immer vroolijke knecht, het antwoord ontwijkende. 'Wat slag! Hebt gij het gehoord?'

'Zeker; ik hoop dat ze u niet erg bezeerd hebben?... Maar spot nu niet: waarom hebt gij moeten vluchten?'

'Ja, meester, met trommels vangt men geene hazen, en ze dachten ginder mij aan te lokken met bierglazen naar mijnen haarbos te werpen. Maar

Dries is te slim. Hij heeft zijne pikkels onder den arm gepakt en schampavie gespeeld; geloopen, geloopen, dat mijne grondtrappers over mijnen bol vlogen...'

'Maar waarom dit alles?' vraagt Everaart ongeduldig.

'Ge wilt en *moet* het weten, meester! Nu, moeten is bedwang en schreien is kinderzang; maar 'k zal het u toch uiteen doen. Ik had zoo mijne tronie in al de bierhuizen rondgedragen en als het zeven bommelde bracht ik ze in den *Hengst*, waar al de beste zuipers zaten. En ze hadden nog maar het tipje van mijnen opsnuiver gezien, of ze werden zoo plezant, dat ik meende van mijnen stek te vallen door 't eeuwig lawijt, dat ze maakten. Ik dacht: men moet huilen met de wolven en ik zette een strot open, dat de ruiten daverden en op één- tweedrie werd het stil als in den wijnkelder van een patershuis. Nu begonnen ze mij te groeten met handen ende voeten. "Daar is de mouwvager van den geus," riepen ze en zoo zongen ze het liedje voort, totdat de bijzonderste - dat was Ivo Ghijs - tegen mijne gesloten vijf liep, dat zijne snuiftrompet eene bloedfontein wierd. Ik wipte naar buiten, maar mijn beker was nog niet leeg en daarom zonden de brave bierzwelgers hem mij achterna, met nog veel andere roerende goederen, die ze peinsden zeker ook de mijne te zijn, zooals solferstekpotten en zulk verder gerief. Ik zei in mijn eigen: 'k moet overhaastig weg, of ze *ruïneeren* den baas! 'k Sprong te paarde op mijne loopers en zoo ben ik hotse-botse naar hier geketst... Noord, oost, zuid, west, thuis best!'

Everaart begrijpt al te goed, waarom Dries zich zoo heeft laten pramen, om uitleggingen te geven.

Men moet den jongen meester ginds bloedig beleedigd hebben, daar de knecht, niettegenstaande alle raadgevingen, tot zulke geweldige middels zijne toevlucht heeft genomen.

‘We zullen het eten gaan gereedmaken,’ spreekt Everaart. ‘Verlaat vandaag het huis niet meer, Dries... Ik dank u, omdat gij mij verdedigd hebt. Maar geef mij die voldoening: laat die kerels de naaste maal alles zeggen, wat ze willen, vooral wanneer ze bedronken zijn; vertrek liever. Misschien ware het zelfs beter, dat gij 's zondags hier op 't dorp, in de herbergen niet gingt.’

Onder deze woorden zijn beiden in den gang der woning getreden. Dries zegt niets meer: het stille rustige van hier overweldigt hem en hij vindt zich in geheel ander midden, dan zoo even in den *Hengst*. Hij moet inwendig bekennen, dat hij zeker voorzichtiger kon wezen...

Daar wordt op de voordeur geklopt.

Beiden luisteren. Het geklop wordt herhaald, luider en ongeduldiger.

‘Wie is daar?’ roept Everaart.

‘Ha, ha, men spreekt, bijgevolg is er iemand thuis,’ laat zich eene stem hooren. ‘Ik ben het, de oude meester, geen moordenaar: doe dus maar haastig open, zonder vaar of vrees.’

Everaart voldoet snel aan het verzoek, terwijl hij Dries gebiedt licht aan te steken. Daar verschijnt Valcke, opgewonden en gejaagd, met iets zegepralends in de houding, in het gelaat, in de woorden. Hij moet zeker van een uitstapje komen: hij houdt

nog den gaanstok in de hand; de broek is hoog opgesloofd en laat de peper-en zoutkleurige kousen zien boven de beslijkte, lage schoenen met de breede bindlinten. De lange jas hangt open en de oude hoed staat in den nek.

Dries draagt de lamp in de studiekamer en de bejaarde meester blijft in den gang, stilzwijgend, den knecht nastaren, tot deze in de keuken verdwenen is en de deur achter zich heeft gesloten. Valcke schijnt een onverwinnaar; elke zijner bewegingen verkondigt het luide: 'Ik breng eene goede tijding!'

Een zonderling gevoel overweldigt Everaart; het bloed klimt gloeiend naar zijn hoofd; daarna wordt hij heel koud en eene zenuwachtige beving speelt rond zijne lippen. Hij houdt zijnen vriend staan en vraagt met onvaste stem:

'Gij hebt nieuws?'

Valcke knikt.

'Van Meiske?'

De andere maakt een twijfelend teeken, de armen langzaam opstekende.

'Van het geheim der smis dan!' herneemt Everaart.

De ondervraagde gaat in den zak zijner lange jas, haalt er geheimzinnig eenen brief uit en fluistert:

'Het oogenblik is gekomen!... Ik was vandaag naar stad, bijgevolg vond ik nu eerst, den brief... Van Tilier... Jaak leeft nog... Dus heeft Veyt gelogen... Ja, 't oogenblik is gekomen!'

Hij trekt Everaart de studiekamer binnen en - is het door ontroering of heeft het eene andere oorzaak - Valcke waggelt eenen stond...

Een kwartier later verlaat de jongeling haastig,

in koortsvuur, zijne woning. Machtig ongeduld en verlangen zweept hem voort. Nauwelijks is hij op den weg gekomen, in het licht van 't venster nog, of steenen vliegen om hem heen: èen treft hem aan het hoofd en werpt zijnen hoed ten gronde.

Een hatelijk gelach verheft zich tusschen het hout, en eenige mannen snellen in de duisternis weg. Het zijn de kerels, die op Dries loerden!

Everaart is al te zeer opgevonden, om zijne aandacht te laten aftrekken van zijn ontwerp. Hij zoekt zijn hoofddeksel, vindt het niet dadelijk en snelt zonder verder.

De oude, voorzichtige meester, die tot nu schier nooit wilde spreken, heeft hem den weg aangewezen, om den sluier, die zooveel verbergt, weg te rukken. Heden moet het gebeuren, in het avonduur, nu! Och, wanneer alles zwart en dreigend zich om hem heen stapelt, schiet plots de zon der hoop hare stralen in den akeligen warrelklomp. Vader, uit uw graf, sta uwen armen zoon bij! Reeds lang genoeg bukt hij onder het vermorzelend wee!...

Het droef verschiet heldert op. Dat Everaart de onschuld bewijze van Meiskes vader en geene opoffering zal haar te zwaar vallen! Zijn dàt hare woorden niet!

Hij komt aan de sterke deur, in den muur van de smiswoning.

Hij klopt en wacht.

Niemand antwoordt.

Hij klopt opnieuw; doch het is of het daar binnen een huis des doods ware.

Ongeduldig beukt hij met de voeten op de deur.

Nog altijd niets! De hond blaft en huilt!

Everaart herinnert zich, dat er in den hoek van den gevel der woning twee steenen ontbreken; langs daar zal hij over den hoogen muur klauteren.

Eenen stond later is de jongeling op het voorhof, waar een vaal licht, dat uit de keukenvensters dringt, een weinig de duisternis verdrijft. De hond is razend, springt op zijn hok, werpt zich, in woeste drift, in volle lengte, tegen den muur op, en draait en keert in wilde kringen.

Everaart tokt, door de ijzeren staven, op de ruiten en roept herhaalde malen:

'Doe open!'

Geen teeken van leven laat zich binnen vernemen.

Daar valt zijn oog op eenen paal, die bij het opbouwen van den omheimingsmuur gediend heeft; hij slingert met geweld het zware hout naar den hond, springt het hok voorbij, werpt de deur open; doch daar vliegt het woedend dier toe en vat hem bij de panden der jas, die afscheuren...

En daarbinnen zit de heks geknield op den vloer. Haar meester gebood heur zooeven zich te verzekeren, of de deur goed gesloten is en ze heeft den grendel - weggeschoven. 'Binnen zal men niet geraken,' denkt Veyt, en toch, daar wordt de deur opengeworpen...

Wie kan tot hier doordringen, niettegenstaande muren, doghond en sloten?

Veyt staat recht bij den haard: den eiken gaanstok klemt hij in de hand, met den arm stijf, zenuwachtig achter zich, gereed tot den aanval. De linkerhand steekt hij ver van zich, gekromd, als een klauw, als ginge hij iemand worgen. Ja, wie kan, wie durft hier komen?...

Wanneer Everaart plots verschijnt, blijft Veyt eene poos onbeweeglijk, verrast, verbijsterd. Wie treedt daar voor hem op, met de kleederen in flarden, met likkend bloed op de wangen, met verwrongen trekken en een somber vuur in het oog? Eer Veyts vluchtige aarzeling nog voorbij is, wordt hem den stok ontrukt, wordt hij bij de borst gegrepen, achterover op eenen stoel geworpen!

Hij is de man van vroeger niet meer!

'Vertrek!' gebiedt Everaart aan de heks.

Deze, welke zich reeds opgerecht heeft, aanziet eene wijl, schuddebollend, den jongeling en vraagt half spottend:

'Waarom?... Alsof de heks het niet reeds lang verwachtte... Men komt nu, als de heks oud en stijf is... Ja, ja, ik blijf niet; kon ik maar den hoek omgaan, van waar men nooit meer moet weerkeeren...'

Met hare gebogene gestalte, de handen schier den grond rakende, sloft ze traag, onder doffe woorden naar buiten.

Eene lamp hangt aan den dwarsbalk en verspreidt slechts een grauw licht, dat het gelaat van den overrompelden Veyt in de schaduw laat.

Everaart nadert den gehaten man, buigt zich tot hem en spreekt op doffen toon:

'Ik weet alles!'

Een gegrol, dat werktuigelijk ontstaat, ofwel machtelooze woede vertolkt, ratelt uit eene plotseling toegesnoerde keel.

'Och, onmensch, terg mij niet!' herneemt Everaart dreigend. Vreeselijk, op elke sylbe drukkend, werpt hij hem op gesmoorden toon toe:

'Jaak!... Niet waar, Jaak is dood!'

Zware stilte heerscht tot Everaart plots uitschiet:

‘Hij leeft, zal hier komen en alles vertellen, hier, bij u en dan, dan zal het gerecht onderzoeken... Morgen zal Jaak, zullen de gendarmen hier zijn... Spreek, beken vandaag nog uwe misdaad, eer het te laat is, terwijl ge nog van hier vertrekken kunt, en ik zal zwijgen... Zeg, waar de vader van Stina Vergauw gebleven is. Beken, wat gij misdaan hebt en gij zult mogen vertrekken. Gij zult naar een vreemd land gaan, om er, in berouw en boete, uwe laatste dagen door te brengen. Zeg mij, waarom vader u vreesde, waarom gij hem gemarteld hebt, waarom gij hem in uwe macht had?.. Spreek nu, morgen kunt gij niet meer weg... Ik wil niet, dat uwe schande over ons kome... maar kan ik slechts zoo de waarheid weten, wel dan ben ik tot alles gereed... Beken, eer het te laat is!...’

Zoo vaart hij voort, vergetende, dat hij zelf gezegd heeft alles te weten. Doch Veyt roert zich niet, geeft geen teeken van leven meer...

Vroeger, op éene plaats slechts, kon Veyt losbarsten, lucht geven aan den haat en den nijd, welken hij elders opdeed. Die tijd is voorbij.

Plots grijpt Everaart naar de hanglamp, grijpt ze en verlicht de trekken zijns ooms. Och, het is akelig, om te doen sterven, dat gelaat, dat bekwabbeld, afzichtelijk gelaat, vol lijnen, plooien en vouwen; met opgezwollen plekken en ingevallen diepten, hier en daar met vuile stoppelharen bezet; met de geelbollige, met roode aders doorvlochten oogen in hunne holten gedraaid; met de paarsche, scheef achteruitgetrokken lippen, die eenige zeldzame, verbrokkelde tanden blootlaten, waar het blauwe uiteinde der

dikke tong tusschen genepen zit. Lange, grijze, verwarde vlechten hangen nevens de groote, platte ooren, dalen in den behaarden, ruigen hals af, kleven, aan de geel en purper gevlekte slapen. Doch wat het vreeselijkste is, dat is het walgelijke van den laffen misdadiger, dat in breede zwalpen uit dien gezichtsvleeschklomp vloeit...

Wat beeld der kruipende wroeging!

De lamp ontvalt de handen van Everaart, de nacht slaat toe en de jongeling strompelt, met uitgestrekte handen, naar de deur.

Wat is de wraak der menschen bij de doodende, nacht en dag sarrende stem van 't geweten; die stem, die grinnikend uit den slaap opwekt, het eten in den mond in asch verandert en terwijl het gelaat moet koel blijven, het hart komt drukken, nijpen en pletteren, en steeds de teederste plaatsen laat zengen en barnen...

Dat is de hel!

Wanneer Everaart de deur opent, huilt de hond; doch de meid spreekt daar buiten in de duisternis:

‘Kom maar, jongen... De heks zal den dog houden - dat kan ze en misschien nog meer; ja, ja, nog meer... Gij hebt hem niet kunnen doen spreken, zeker niet; wanneer hij de tanden sluit, kunt gij ze niet openbreken... Wacht, wacht, de heks zal de deur openen... en zijnen mond ook wel...’

Zoo sprekende, is ze Everaart achternagedraafd; doch wijl ze hem buiten laat, vraagt ze plots, als met verlichting in de stem:

‘Maar hij is toch niet dood?... Zou hij dood zijn?... Binnen zag ik bloed aan uw gezicht.... Wat is dat al?...’

Dat is een gevolg van den steenworp. De jongeling mort in verstrooiing eenige woorden, welke hij zelf niet overweegt; zijn geest is al te overspannen... Och, neen, dood mag Veyt niet wezen! Waar bleve dan het geheim?...

Hij snelt henen. Alles om hem rond in het leven valt terug onder den ondoordringbaren sluier. Hij is onttooverd! Hij heeft te vroeg zijne wenschen voor wezenlijkheid genomen. Hij dacht den stond aangebroken, dat het geheim ging ontdekt worden. Valcke heeft hem in 't breede getoond, hoe hij moest handelen, om Veyt eene bekentenis af te dwingen. Alles is mislukt! Everaart slaat tot wanhoop over: Veyt zal nooit spreken. Ja, Jaak leeft; maar wie zal met zekerheid verklaren, wat de ongelukkige weet, of misdaan heeft.

Tilier meldt, dat hij Jaak gezien heeft, arm, ellendig, afgeteerd. Op eenen avond ontwaarde hij Jaak, wanneer deze door het venster van Pierre roerloos zijnen ouden vriend, den houtdraaier, in het geheim afloerde. Toen Tilier naderde, snelde de teruggekeerde weg, als een dolzinnige. Zou men nog ooit den rampzalige ontdekken?...

Vóor zijne woning gekomen, zoekt Everaart werktuigelijk zijnen hoed en vindt hem eindelijk. Hij treedt binnen, reinigt eerst zijn gelaat, eer hij zich in de studiekamer begeeft. Daar ligt Valcke, in den zetel, ingeslapen, de beenen uitgestrekt, de beide handen op den stok, den hoed schuinsch op het zijlings hangend hoofd - zoo slaapt hij met 'nen zaligen glimlach op de lippen!

Hij slaapt - hij heeft gedronken!

En Everaart heeft zich laten opwinden!

Hij zet zich nevens den ouden jongman neder. Deze rust daar kalm, de jongeling smoort in verdriet.

Meiske, het geheim, Vlaanderen!

Zoo gaat de nacht voorbij.

Wanneer de dag eindelijk de ruiten opblauwt, heeft Everaart nog de oogen niet afgewend van den slapende - die nooit met het hoofd tegen eenen muur liep!

XV.

Al uwe genegenheid, al uwe liefde, geheel uw bestaan op een plekje samengehoopt hebben, buiten dàt niets op de wereld meer bezitten, wat u aantrekt en - plots, op dàt plekje zelf, u wee en tranen zien aangrijnzen, haat en nijd voor u zien opdagen: is dat de akeligste verwoesting niet van het geluk?

Deze vraag kon zich het deerniswaardige Rikje stellen.

Wanneer de wind door de takken dreef; de beek murmelend, onrustig zich voortspoedde; de grashalmen en de planten zich bewogen; de wolken op de lange hemelsbaan gejaagd voortdreven, dan stond Rikje in het een of ander hoekje onbeweeglijk, of hem gevoel en leven begeven hadden. Hij vermeed het denken, want schier elke gedachte bracht gal en bitterheid bij.

In zijn huisje was noch vrede, noch liefde meer; de kindertjes, voor welke hij zou gestorven zijn, keerden zich vaak tegen hem. God! waarom hebt gij hem niet laten sterven, eer het zoover gekomen was?

Trien werkte voort in de pastorij en kreeg daar nu onderstand genoeg, om - geholpen door hetgeen de meisjes wonnen in de uitbuitende kantwerkschool! - karig haar kroost te onderhouden. Zoo was het oogenblik aangebroken om, door alle middelen, haren goddeloozen echtgenoot te bevechten, te vervolgen, te pijnigen, om hem tot inkeer te brengen. Rikje durfde het hoofd rechten; er had

een vreeselijk tooneel plaats en de man had weldra reden verstomd te staan over zijne vrouw. Wie gaf heur die kunde, om hem in zijne gevoeligste plaatsen te kwetsen; die karaktersterkte, om alles te tarten?

De ongelukkige echtgenoot voelde zich niet opgewassen tegenover zijne vijanden, in wier handen Trien slechts een al te gedwee werktuig was; al dadelijk was hij gebroken, ontzenuwd en zijne wilskracht zonk dieper dan ooit.

Zijne vrouw overlaadde hem nu met spot en scheldwoorden, en vloekte den geus, die het slecht voorbeeld aan zijne kinderen gaf. Aan deze laatste leerde de moeder openlijk, bij elke gelegenheid, den vader te verachten, hem den rug toe te keeren. Rikje wilde de knapen dwingen voort naar Everaarts schole te gaan; Trien schonk ze volle vrijheid op straat rond te zwerven, te leven naar eigen goeddunken. Was dit het beste middel niet, om ze van den vader te vervreemden!....

Maar nooit zou Rikje zeggen, dat hij zich aan den pastoor onderwierp, neen, dat wilde hij niet. Zou hij Everaart, welken hij steeds geëerd en bemind had, nog onder de oogen durven komen? En daarbij, Rikje was verwoed op den geestelijke, die hem zijn geliefd plaatsje in de kerk had ontnomen; die langzaam, maar zeker, zich van den geest van Trien had meester gemaakt.

En elken dag werd het erger en erger in de hut. De neerslachtigheid en droefheid van den vader verwekte slechts den spot der huisgenooten. En nergens of in niets vond Rikje nog behagen of verstrooiing; alles zelfs, wat Everaart hem eens

aanleerde, liet hij verloren gaan, of het leverde voor hem geene aantrekkelijkheid meer op.

Hij werd als een gehate vreemdeling in zijn eigen huis. Hij was een onnuttig mensch, die in den weg liep, schier niet werkte, bijna niets won. Zijne vrouw naaide, noch waschte voor hem meer, en telkenmale het maar mogelijk was, richtte men het zoo aan, dat hij niets te eten vond, of zich met droog brood moest tevreden stellen. Hij sliep alléen op den zolder op eenen stroozak...

Hij was en bleef alléen met zijne smart, en ze vervulde heel zijn bestaan.

Onmachtig voelde hij zich; opbruisendheid zou tot niets leiden. Hij was een schurftig schaap, dat men kastijdt.

Steeds deinsde hij terug voor de opspraak der menschen. Alles dacht hij tot nu toe gedoken gebleven. Wat schande, moest men te weten komen, hoe ellendig het geschapen stond in het huisje, waar steeds zulke innige eendracht heerschte...

De Meimaand liep ten einde.

In een naburig dorp, op eenen zondag, zou een zangfeest gegeven worden, ingericht door eenige mannen, welke men goddeloos noemde...

Het was in den vroegen morgen; de klok klepte voor de vroegmis en Everaart zette zich juist aan de koffietafel, toen de keukendeur door Rikje werd opengestoken.

‘Toch geen belet zeker!’ vroeg hij.

‘Binnen’ riep Everaart, gelukkig den armen gebuur te zien. ‘Neem 'nen stoel.’

Doch Rikje zag er uiterst beteuterd uit op het zicht van den knecht, die bij het vuur zat. Dries,

die het merkte en vermoedde, dat het hier voorzeker een of ander verzoek aan den meester gold, ging eens elders zijne vleugels uitslaan, zei hij, en vertrok.

De binnengekomene schoof zich nu op een hoekje van 'nen stoel en nam, met een verdrietig gezicht, een snuifje.

‘Drink koffie mee?’ verzocht Everaart.

‘Ik heb geene goesting’ sprak de man, doch hield de oogen strak, begeerig op het brood gevestigd; hoe er Everaart ook verder op aandrong, hij weigerde halsstarrig iets te nemen, tot hem eene kom dampende koffie en eene boterham in de hand geduwd werd, waarop hij gulzig, zonder afhouden, aan het eten viel, als een doodgehongerde.

‘Vriend,’ sprak de jongeling geroerd, ‘ge weet, dat gij voor mij niet moet beschaamd zijn, dat ge vrij-uit moogt spreken - ge lijdt armoede, niet waar?...

Rikje schudde het hoofd, verzwolg eene brok en weerlegde:

‘Trientje heeft twee frankskes daags, uit de pastorij en van de kindertjes; dàt is genoeg voor ons allen, ja, het is genoeg... Heel dikwijls hadden we vroeger zoo veel niet... zonder te spreken van het sommetje, dat ik win...’

Doch Everaart zag op dat arm gelaat, hoe het vermagerd was en het lijden er zijne lijnen had ingetrokken, zoo diep, dat ze er nooit meer zouden uit wassen. De jongeling hernam, toen Rikje met eten gedaan had:

‘Ik had u gevraagd deze week eenige uren in mijnen hof te komen werken, maar ik zal u vier volle dagen noodig hebben; kunt gij komen?...’

‘Och ja, hoe dikwijlder, hoe liever, al betaaldet ge mij niet.’

‘Ik zou gaarne al mijne rekeningen vandaag in orde brengen; hebt gij er iets tegen, dat ik u op voorhand voldoe?’

En plots schoten er tranen in Rikjes oogen.

‘Jongsken,’ stamelde hij met vol gekropt gemoed, ‘ik wil u niet bedriegen... ik wil rechtuit zijn... ik was gekomen, om het u te vragen... om het u te vragen... om mij de centjes op voorhand te geven... Maar ik zou zeker niet gedurfd hebben... En ik mag het u wel zeggen, u... maar spreek er niemand van, jongsken... ik ben niet gelukkig... neen, ik ben in het geheel niet gelukkig...’

En het was zonderling, hoe hij een heesch keelgeluid liet hooren en hoe zijn arm lichaam schokte. Hij ging in den gang, tot de opwelling zijner diepe smart zou voorbij zijn, en toen hij terug verscheen, nam hij stom het geld aan, maar zijn gelaat vertolkte genoeg, wat hij voelde.

Ja, de jonge meester had innig medelijden met hem, dat zag hij.

En nu greep hij Everaarts hand in zijne beide handen, schudde ze links en onbehendig, en vertrok daarop zonder een enkel woord te kunnen uiten.

‘Hij is braaf,’ dacht Rikje, ‘nu zal ik kunnen uitgaan, naar het muziekfeest trekken, ginds eten en drinken en al die dingskens uit mijn hoofd eens steken. Ik voelde mij ziek worden. En ik zal de kinderkens een zondagcentje geven, zonder dat Trientje het weet.’

Op de dorpsbaan gekomen, werd hij gezien door Simon Knock, Ivo Ghys en den bultenaar Jef.

‘Hij wordt vet, als een afgelikte boterham,’ bemerkte deze laatste spottend.

‘Dag, geus!’ groette de geelharige. ‘Afgezette wierooker, ge hebt er gedurende uw leven al genoeg in den put gesteken; als *gij* dood zijt, delven *wij* u in den hondenhoek.’

‘Als een beest!’ grinnikte Ivo Ghys.

En nu gingen de schimpschoten hunnen gang. Hoe kunnen ze toch een ongelukkig wezen zoo aanvallen, dat slechts vraagt met iedereen in vrede te leven. Rikje dacht ergens een druppeltje te gaan drinken, om wat troost in zijnen benauwden boezem te laten dringen. Waar zou hij zich begeven, om geene vijanden te ontmoeten? Hij trad den *Molen* binnen, die nu door iedereen geschuwd werd.

Hij ledigde er twee druppeltjes onder het nemen van eenen snuif en bleef met de waardin vertrouwelijk praten in de ledige gelagkamer, waar niemand kwam, zelfs niet toen de hoogmis gedaan was. Rikje sloeg hier geene acht op, maar voelde zich opgeruimd; het scheen hem, dat het weer de oude tijd was, dat hij hier zoo genoegelijk van 't vrouwtje en de kindertjes kon spreken...

Het werd middag en Nelleken verzocht den armen gebuur, die hare moeder verstrooiing aanbracht, te blijven eten. Wat gedachte, wanneer hij zoo dicht bij huis was! Hij wilde niet. Wat zou het vrouwtje denken? Doch hij moest wel ten slotte toegeven; de deerne had zijne muts verborgen.

‘Wanneer mijn Nelleken iets wil, dan moet het zijn,’ sprak Bert de waard, die niet meer bloosde, als vroeger, en ook zoo dikwijls geene twee puttekens in zijne wangen meer riep.

En Rikje liet zich dwingen - in het volle vertrouwen, dat niemand zijne ellende tot nu vermoed had. Dezen morgen echter, vóor de vroegmis, had Trien op straat verteld, hoe ze met haren man handelde en hoe hij dezen middag, wanneer hij van den geuzenschoolmeester terugkeerde, niets op tafel zou vinden.

Dadelijk na den noen, na honderdmaal bedankt te hebben, trok Rikje naar zijne woning, om 't vrouwtje gerust te stellen, sprak hij.

'Wat goede lieden in den *Molen*,' prevelde de man, 'God loone ze!'

Hij vond niemand thuis, zoodat hij gedwongen was door het zoldervenster in de woon te dringen. Hij klauterde over een afdak en kroop juist binnen, toen daar beneden, achter het schaarhout, een luid gelach opsteeg en jonge kerels, die wellicht op de terugkomst van den sukkelaar gewacht hadden, een spotlied aanhieven.

Rikje werd bloedrood van schaamte en hij bleef, als met beweegloosheid geslagen, staan, tot de onmeedoogenden, na lang wachten, aftrokken en hun spotzang in de verte langs de heuvelbaan wegstierf.

Hij daalde, nog bevend van ontroering, beneden in het keukentje, waar het uitgedoofde vuur hem bewees, dat weder hier niets was gereed gemaakt voor hem; zelfs geen kruimel brood vond hij in de schapraai.

Hij zal zich nu bereiden om naar het muziekfeest te gaan - ginds zal men hem niet als vijand bejegenen. Ja, hij wil er zich henen begeven. Men tergt en kwetst hem hier; hij wil op zijne beurt zijne vervolgers tarten.

Hij trekt naar den zolder, opent er eenen koffer, langt er den groenen pitteleer uit, het rood gebloemd ondervest, de safraankleurige broek...

Och, dierbare kleedingstukken, getuigen van het geluk van den eersten huwelijksdag. Kleederen, welke hij droeg, telkens er eene plechtigheid in de kerk plaats had, iedermaal het kermis was, zoo dikwijls er een zijner kinderen ten doop werd gedragen.

Rikje staart de uitgestalde voorwerpen aan, doch moet zich neerzetten, terwijl hij murmelt:

‘Ik ben zoo aardig!’ Hij wrijft over het gelaat en weet niet, wat hij gevoelt... wat het is, dat hem de borst toenijpt.

‘De kleertjes zijn een beetje versleten,’ spreekt hij half luid, ‘maar ze blijven toch sterk... Wannes, 't jongsken, zal ze nog dragen... Wat zou Wannes wel zeggen, moeste 't manneken thuis zijn?... Wat zou hij zeggen, dat ze zoo met vadertje handelen?... Zou hij doen als de andere kinderkes?... Hij heeft reeds verstand; hij zou braver zijn...’

Hij grijpt de borstels en blinkt zijne schoenen, als spiegels. Zoo was hij gewoon, als hij nog zijn plaatsje ter kerke had. Hij wascht zich daarna ferm en kleedt zich voort.

‘Ginds zal veel treffelijk volk zijn,’ denkt hij, ‘ik moet maken, dat ik er ook goed uitzie.’

Ja, hij kleedt zich voort; doch, helaas, zuiver linnen heeft hij niet gevonden en kousen zijn er ook niet. Trien wil niets meer voor hem verrichten en hij durft niets bij vreemden halen, noch dragen.

Wat is hij toch verlaten! Hij zou moeten meer mensch zijn, ja, dat zou hij moeten... Hij zal den

halsdoek goed omwinden... zoo ziet men het hemd niet... Nu, den hoed. Ja, die kleertjes hebben hem altijd deftig gemaakt en daarom denkt hij... ja, daarom was het vroeger misschien, dat men hem respecteerde... Nu niet meer... Wat begint hij er oud, heel oud uit te zien!... Het is lang, dat hij in 't spiegeltje niet gekeken heeft... Het is juist, of er een ziekelijk, oud versleten mannetje vóor stonde... Maar ook betert het niet, dan kan het toch niet lang meer aanloopen... Rikje wordt oud...

Hij neemt een snuifje, werpt eenen langen oogslag rond, steekt den wijsvinger nevens den neus nadenkend, en trekt dan henen, na aan de deur eens rondgeblikt te hebben, of zijne vijanden, die daar zoo even zongen, verdwenen zijn...

Men zong een spotlied! Zou men wellicht op 't dorp iets vermoeden, iets weten?...

Rikje woont in den namiddag het zangfeest bij.

Nu is het reeds afgeloopen; de avond daalt over het veld en onze vriend heeft reeds eene wijl alléen den terugweg aangenomen.

Zware mist stijgt op, drijft zwaarder over de weiden, zakt in de diepe wegen, omhult het kreupelhout en weeft in de klimmende schemering eenen dikker en dikker wordenden sluier, waar alle voorwerpen achter wegduiken.

Rikje stapt in nadenken voort; om hem heen vormt den nevel eenen oven, die voortschuift en hem navolgt, soms een huis, eenen boom, eenen struik laat zien, om alles, eenen stond later, weer te verzwelgen.

En Rikjes hoofd is een weinig zwaar; och God,

ja, de drank heeft hem een weinig vergetelheid geschonken; doch steeds komt zijne eigene, vreeselijke geschiedenis vóor zijnen geest spoken, zoodat onsamenhangende woorden zijnen mond ontvallen.

'Trientje, kindertjes, dàt is niet wèl... En al die oude vriendjes... Wat zal het worden?... En wanneer zal het beteren?... Ja, die Simon Knock was ginder ook, als het feest begon... Gekomen, om alles af te spieden!...'

Zwaarder wordt de mist. Rikje strompelt over den weg, doch denkt er in het geheel niet aan, zijne voeten te richten. Hij heeft zoo eene zonderlinge dommeling in den kop. Hoe ver zou hij nog van huis zijn? Geen half uurtje meer. En thuis begint dan weer het droef leventje. Was het niet juist zoo een weertje, toen het pastoorke vertrok? Wat is alles sedert sterk veranderd? Everaart en Snepje, ja, die kunnen Rikje allerbest lijden! En wat dood-brave menschen in het *Molentje*... Maar hoe die schelmen zongen! Dat was zeker op Rikje gemunt. Wat zal iedereen er van spreken!... Ja, zeker, toen het pastoortje vertrok was het juist zoo een weertje!... Ware hij nog hier... Och, mijne kinderkes!... Trientje, wat hebben ze met u gedaan?... Wat voor een lichtje zie ik daar in den smoor?... En wie weet of ze morgen niet weer beginnen te zingen, waar ik kom... Waar ben ik nu? Dat huis ken ik niet... Ivo Ghys was ook bij die zangers en Simon zal ook niet ver af geweest zijn... Wat schreeuwt men daar?... Hoe hebben ze dat hier nu gedaan? Zeker een barreeltje om de karretjes niet door te laten. Waar ben ik? Maar wat

voor een roepen is dat?... Och Heerken God!... God... God!..

. . . . . .

De sneltrein zal gaan voorbijrijden.

De dwarshouten, van den weg nevens de standplaats, worden toegeschoven.

Wat vreeselijke mist dezen avond!

De statieoverste, met eenen lantaren in de hand, komt om den baanwachter in 't oog te houden, die licht bij drank is. Hij wacht tot zijn onderhoorige aan de overzijde is en keert dan terug.

Maar - ging daar geen man voorbij?

'Helà, où vas-tu?'

Waar nu de kerel verdwenen is? Onder de dwarsbalken toch niet, dat ware al te uitzinnig. Hij zal rechts den voetwegel opgetrokken zijn. Maar toch, wie weet!

'Attention! Le train est là!'

Daar boort gloeiend rood licht door den smoor met gesnork, gerol en geschuif; meer rollende damp verdikt, in wentelende walmen, eenen stond den nevel; het geraas en geruisch vliegt voorbij, verandert in een dof gerommel, dat verstilt, vergaat...

De wachter komt terug over de baan, schuift zijne 'baliën' weg, sluit eenige deuren in het gebouw der standplaats en trekt daarna naar de herberg. Zijne taak is volbracht voor vandaag.

De statieoverste is ook reeds in de stille gelagkamer en zit bij de kaarttafel met drie vrienden. Het spel was, door de komst van den sneltrein, eenen stond onderbroken. De waardin houdt zich, half ingedommeld, uit gewoonte, bij de uitgedoofde kachel.

‘He, Rika, 'nen druppel, tot spijt van wie 't benijdt!’ schreeuwt de binnengekomene. ‘'t is zondag en 't is opgeschept!’

Doch daar verbreeden plots de oogen der vrouw, alle teekens van slaaplust zijn uit hare bolle trekken verdwenen.

‘Wel, hemel!’ krijt ze, ‘zie eens! bloed aan uwe schoenen!’

Ba, wat beteekent dat? Eene verpletterde kat of zoo iets, of eene rat! Toen de wachter over de baan trad, is hij over iets uitgegleden. Wat het ook zij, men zal het er morgen nog vinden...

Maar de waardin is niet gerust. Men moet voorzeker zat zijn, om zoo te spreken! Sedert dat ze dat kind, daar onder hare oogen, zag verongelukken, vreest ze altijd het ergste.

Al die woorden wekken de aandacht van den statieoverste. Waarvan spreken ze daar? Een kaartspeler legt het in gebroken fransch uit. ‘Du sang! Sacrebleu!’ Ja, dat zal die kerel zijn, die zoo even voorbijtrok! Wie zou gedacht hebben, dat hij op den voetwegel niet was! Dus niettegenstaande de gesloten dwarshouten en al dat verwittigend roepen! ‘Quelle sale affaire!’

Met lantarens spoedt men zich naar buiten op de spoorbaan.

Zie hier eenen hoogen, geblutsten hoed... Och Heere, Heere, het zal geen hond of geene kat zijn, maar een mensch!... Hier! hier! och Jeezes, Jeezes! vleesch en darmen, hij is gemalen... Zie daar het hoofd!... Wie zou dat zijn... Daar ligt een arm!... zoo gepletterd!...’

Rikje, hebt ge op uw vreeselijk doodbed aan uwen

vriend, het oud pastoortje, gedacht? Wat zal Wannes, 't jongsken, nu zeggen, dat ze vadertje zoo gemorzeld hebben!

Nog twee dagen waren er voorbijgegaan en nu was het nacht.

De maan schoof bij poozen van tusschen de drijvende, grauwe wolken en liet dan het dorp Voorde in zilverachtig licht baden.

Het sloeg zoo even twaalf uren.

Wat nu ging gebeuren, moest op dezen akeligen stond plaats grijpen. Dan zou men kunnen zeggen: ‘Om zoo een vreeselijk uur heeft men dat afgrijselijk werk verricht!’

Snep, de arme man, kwam op dit oogenblik, met eenen geladen kruiwagen, het kerkhof opgereden en bleef in den hoek, nevens den weg, staan; eenen onzindelijken hoek, waar alle vuilnis opgehoopt werd; eenen hoek, welken men nooit reinigde en waar netels en distels groeiden; eenen hoek, waar nog nooit iemand tot bidden knielde.

Op den kruiwagen stond eene withouten kist, uit ruwe planken samengenageld - ze bevatte de overblijfsels van Rikje.

Snep had de kist uit den stal der herberg gehaald, waar men haar gebracht had. Trien mocht de overblijfsels van den in onboetvaardigheid gestorvene in huis niet nemen. Niemand kon of wilde Snep nu in zijn treurig werk helpen: de timmerman lag ziek te bed, beweerde zijne vrouw, toen Snep zoo even ging aankloppen. En ook moesten zooveel menschen

zich voor 'nen geus van rust en slaap berooven? Was voor zoo iets zooveel spel noodig? Was het niet overschillig op wat manier de kist in den put kwam! Men had slechts algauw 'nen put te delven, er de kist in te werpen en toe te dekken...

En Snep klappertandde en had een kalkwit gelaat. Hij nam de spade vast, doch liet ze machteloos vallen en moest zich met de hand tegen den kerkhofmuur steunen.

Hij, Snep zelf, zou zijnen vriend begraven, zooals men het lijk van een razend dier niet zou ter aarde bestellen. Rikje was buiten de kerk gestorven, 'nen dag, dat hij zelfs de mis niet had bijgewoond; gestorven, toen hij terugkeerde van een goddeloos feest; hij was licht bedronken en Simon Knock had hem ginder in eene herberg hooren vloeken - nu was het geen ruw woord geweest, maar een echte vloek...

En de arme kerkbaljuw dacht, schier zinneloos van angst:

‘Rik, mijne fout is het niet, dat ik u daar moet delven: Men heeft het mij geboden; ik kon, ik durfde niet weigeren... En ook, wie zou mij willen vervangen?... Ja, Rik, ik ben zeker, dat ge berouw gevoeld hebt, toen ge onder de wielen geraaktet en ik geloof niet, zooals sommigen uitstrooien, dat ge u vrijwillig van 't leven hebt gebracht. Het is mijne fout niet, dat ik u moet begraven, als eenen hond. Ik heb altijd veel van u gehouden; om uwentwille ben ik kerkbaljuw geworden...’

Hij sloeg de handen vóor het gelaat en vervolgde klappertandend:

‘Ik zal toch lezen voor u; Rikje, ik ben altijd

uw vriend gebleven... en ik veroordeel u niet, ik laat zulks aan God over... Ik weet, dat gij altijd een braaf mensch geweest zijt, en niemand zoudt kwaad gedaan hebben, en dat gij uwe vrouw en kinderen gaarne zaagt, en dat ge altijd een ongelukkige dompelaar waart... dat gij altijd handeldet om met iedereen in vrede te leven... ja, ik, ik zal voor u lezen...'

Hij zonk op de knieën en, met de stramme handen ten hemel, het zoo akelig wit gelaat smeekend omhoog, bad de kerkbaljuw, terwijl tranen over zijne magere wangen vloeiden; en sommige woorden van zijn gebed sprak hij luide, met sterken nadruk uit.

'Onze vader, die in de Hemelen zijt... Ons toekome uw rijk. Uw wil geschiede op de aarde als in den Hemel... Vergeef ons onze schulden, gelijk wij vergeven onze schuldenaren...'

Zoo voer hij voort, tot hij plots sidderend opschrikte. Had hij daar iets gehoord? Neen, de maneschijn hing kalm over het dorp; Snep was zoo alléen, of hij zich in eene woestenij zou bevonden hebben. De boomen bewogen zacht hunne kruinen in den opkomenden wind, en de populieren hieven hunnen nachtzang aan.

'Rikje, ik zal er u niet in werpen,' zei hij. 'Ik zal de koorden aan den kruiwagen vastmaken en u stil zoo laten neerzakken...'

Hij vatte met zwakke hand de spade en begon de vuilnis weg te ruimen. Weldra putte hij met meer moed en ging met zekere koortsige haast te werk; na eene poos blaakte zijn gelaat en zware zweetdruppels liepen er over. Maar terwijl hij zoo zwoegde, bleef hij nu en dan eensklaps stil staan en wierp

overal verwarde blikken henen: naar de kist, naar den toren, naar de boomen, naar den ingang. Soms dreef eene wolk vóor de maan en dan vlogen breede, tooverachtige schaduwen over het eenzaam kerkhof.

Ja, moesten ze het weten, ze zouden den kerkbaljuw kwaad doen; maar wanneer de doode in den put is, dan zal Snep eene spade gewijden grond halen en die aarde het eerst in de groef werpen... Ze zegden: ‘maak daar algauw een gat in den hoek!’ maar zie eens wat een schoon vierkant Snep uitstak!

Daar springt hij zenuwachtig achteruit. Vernam hij geenen zucht? Hij staart roerloos, met zwoegende borst, naar de kist... Neen het kan niet... Snep ontdoet zich, voortbevend, van zijnen blauwen kiel en hangt dezen over de kist. Maar alles op den kruiwagen is nog niet gedekt; halsdoek, hoofddeksel, ondervest moeten ook dienen, om het minste hoekje aan het gezicht te onttrekken.

Weder valt hij koortsig aan het zwoegen.

Overal de stille, kalme nacht en hier een man, die een graf delft.

Hij houdt op... siddert angstig!

't Is een hond, die ginds in de verte huilt.

De man werkt nu voorzichtiger, zoo geruchteloos mogelijk, om het minste geluid, dat mocht opstijgen, te kunnen vatten.

De put is reeds zoo ver gevorderd, dat de kleine graver zich diep moet bukken.

Is het niet, of alles in de natuur vol onrust en vrees is! Een nare zucht loopt door het gras; de boomen wiegelen droefgeestig hunne kruin. En met wat doodschen schijn kleeft het licht der nachtlamp

in de kerk aan de loodkleurige ruiten! Spookachtige gevaarten drijven aan den hemel, en het schijnt, dat de toren zich eenen weg door de wolken baant.

Snep gaat in den put dalen, om zijn werk voort te zetten, doch aarzelt.

Hij durft niet, en met verbijsterd gelaat nadert hij den kruiwagen en voert hem, huiverende, eenige schreden verder. Dan eerst stapt hij in de groeve.

Is de wind sterker opgekomen? Hoor die lange zucht! Zie, hoe de netels zich bewegen, alsof er iets doorsluipt. Het hek wordt geschud, alsof een onzichtbaar wezen het omrukken wil...

Na eene wijl werkens toont Snep weer zijn verwrongen gelaat... Wat zonderling gerucht was dat?... Als een ratelende adem?... Zweefde het rond de kist niet?...

De ongelukkige delver zal zich haasten, koortsig haasten... Waarop stoot hij daar? Het is een doodshoofd, dat, als grinnikend, nu op de spade ligt en, na weggeworpen te zijn, eenen stond op de aardhoogte rust en dan snel naar beneden rolt. Zeker het overblijfsel van eenen zelfmoordenaar!... Daar zal ook Rikjes gebeente bij liggen...

Snep zal maar uitscheiden; nu heeft hij diep genoeg gegraven.

Daar is weer dat ratelend geluid. Is het een antwoord? De rampzalige herneemt snel zijn zwoegen en bidt weer luide. Maar weldra heeft hij geene krachten meer. Snep weet het: de put is nog niet diep genoeg, maar hij kan niet meer. Hoe alles om hem heen een gelaat aanneemt en hem vreeselijk aanstaart! Neen, hij kan niet meer!

Hoor?... Hoor?... Eene rilling loopt koud over

de huid van Snep - hij blijft gebukt staan. Ja, daar verneemt hij stil, stil, eene zonderling suizende stem:

'Snep... Snep...'

De arme delver springt uit den kuil, vlucht, met de armen boven het hoofd, met opengesparde oogen in het versteven gelaat en snelt, vliegt henen, in waanzin naar zijne woon. Zoo komt hij bij zijne vrouw en jaagt haar, met zijnen onbeweeglijken, strakken blik, den dood op het lijf; hij grijpt ze bij den pols vast, beeft als een koortsige en stamelt:

'Blijf bij mij... Blijf bij mij!...'

En op het verlaten kerkhof nu rolt de wind immer droge loovers om den kruiwagen; de kiel is gansch weggezonken en laat de bloedvlekken zien...

Met het eerste daglicht moest de timmerman de kist in den kuil komen werpen en dezen vullen. Snep lag te bed in koortsvuur en zou niet meer opstaan: vier weken later droeg men hem ten grave.

Een uur, eer hij stierf, murmelde hij nog:

'Ja... zeker... Rikje heeft gesproken.'

Dacht de arme aan den boozen Knock, die hem, zoo te midden van den nacht, den schrik over het lijf joeg?...

De twee vrienden waren dus henen, en niemand, och neen niemand! was plichtig aan hunnen dood!

XVI.

De toppen der populieren lagen in purper en goud, door den weerschijn van het ontvlamde westen, waar de zon weldra zou ondergaan; de vensters der kerk gloeiden; een gulden lichtstroom vloeide over de rustige dorpsbaan en door het kreupelhout; voorbij den *Molen*, naar het oosten toe, teekende de Keibeek bloedroode vlekken af.

De lange dag liep ten einde; de kleine klok schommelde in den toren en zond hare schelle tonen, als aankondigers van het rustuur, over de velden.

Meester Valcke trok huiswaarts. Hij ging met gebogen hoofde voort en mompelde, soms half luide, woorden vol spot of verontwaardiging. Ja, sedert eenige dagen moest hij bekennen niet gelukkig te wezen. Hoefde hij daarom, heel zijn leven, zijn hart met onverschilligheid gevuld te hebben, om in zijne oude dagen zulken uitslag te bekomen? Hij had zich door zijnen jeugdigen vriend laten meesleepen en hoe duur kwam het hem nu niet te staan! Hoe had Everaart het ooit durven wagen zich tegen den pastoor en tegen den dorpsheer te stellen, hier, waar deze twee iedereen vóor hen deden knielen!...

Juist toen de oude meester, in zijne overwegingen verslonden, eenen hoogen beuk voorbij was, stak vroolijk Nandje, die bij Simon Knock ter schole ging, zijnen kroezelkop van achter den boom en schreeuwde:

‘Ha, ha, zie den geus eens!... Ha, ha, Bultje Dus is zat!... Ha, ha!...’

Diep in het hart gewond, vervolgde de bejaarde

magister, zonder zich om te wenden, zijnen weg; te pijnlijker gekrenkt voelde hij zich, daar hij uit de herberg niet kwam: dezen dag had eene al te gewichtige zaak zijnen geest onledig gehouden.

Terwijl vroolijk Nandje vol pret den gewezen meester achternastaarde, werd het kereltje plots vastgegrepen door Dries.

‘Wel, wel,’ morde deze, ‘ge zit eindelijk in mijne nijpers! Nu ga ik het ijzer smeden, terwijl het heet is! Sedert ik in 't klophuis niet meer ben, heb ik drommels krieuweling in mijne aanpakkers. Oude gewoonten zijn kwaad om laten en nu gaat het stof in de gebuurte vliegen!...’

Onder deze woorden schudde Dries eens degelijk den kleinen guit, die, luide kermend, beloofde het van heel zijn leven niet meer te zullen doen.

‘Te laat den put gevuld, als het kalf verdronken is!’ mompelde de knecht. ‘Ik zal u tot over de lepels in 't beeknat steken, tot ge kiksdood zijt!... Ja, ja, niet meer doen! 'k Heb u; hebben is hebben en krijgen is de kunst!... Maar toch, ge ziet er nog al een braaf ventje uit... Ik zal u misschien geene priegeling geven, als ge mij vertelt, wie de schavuiten uit de smisschool opstookt, om achter stokstijve menschen te gillegauwen... Spreek maar op...’

Dries maakte zich vol vertrouwen gereed, om te luisteren; doch daar gleed Nandje heel behendig uit de handen en vlood viervoets henen. Op zekeren afstand gekomen echter, hield de ontsnapte stil, en zond zijnen vijand aardklompen en steenen naar het hoofd. Dit duurde tot Bert van den *Molen*, die juist voorbijtrok, den snaak deed wegvluchten.

‘Ha, ha! nog al een geus!’ kreet Nandje en

volgde schreeuwend zijnen nieuwen vijand tot aan dezes woning.

Ondertusschen was een groote gast, het hoofd met witte doeken omwonden, nader gekomen. Het was Ivo Ghijs, die, met eene spade op den schouder, van het veld huiswaarts keerde en grinnikend van genoegen, het tooneel had staan nazien. Wanneer de knecht Ivo bemerkte, wendde hij zich tot hem met merkbare gramschap en beet hem toe:

‘Hebt ge nu 'nen goeden meester! Maar, 't is waar, wanneer een ezel het te wèl krijgt, loopt hij naar de distels. Van scholen met God, verlos ons, Heere!’

‘Het zijn, merdjee, uwe zaken niet, hoe het draait!’ morde de andere, wien het woord ezel tergde, ‘en ik zou u verzoeken te zwijgen, anders...’

‘Anders! Wat?... O gij, fijne bol, gij vreeselijke leeuw, gij zult toch in uwen koker niet gaan steken, dat ik voor u zal schudden en beven! Daarom heb ik te lang op ijzer geslagen! Verveerd zijn?... Wel neen, al waart ge driemaal langer en driemaal dommer, wat niet mogelijk is! Maar het doet mij plezier, wanneer ik u zoo met uwen kalfskop in de doeken zie...’

‘Dat is 't minste, he, he, dat is 't minste! Daarom zitten uwe beste vrienden in 't kot, bij de dieven en de moordenaars, waar hunne plaats is, en de uwe ook, verdoemd, en de plaats van heel uwe kliek zonder geloof!...’

‘Wèl gesproken voor 'nen dommen kinkel. Daarvoor mag de pastoor u een santje geven. Maar 't is waar ook: het paard dat de haver verdiend, krijgt ze niet; anders zou men al lang 'nen uil, dien ik

ken, den nek omgedraaid hebben! Wanneer bietebauwen, als gij, vrij onder den hemel loopen, is het best dat treffelijke menschen zich laten vastzetten. En mijne vrienden zijn achter de grendels, om uwen schoonen blaaskop geschonden te hebben, niet waar?...'

'He, zeker, man!'

'Dat liegt ge. Ze zijn er, omdat gij en uwe soort valsche getuigenis hebt afgelegd, alles ter eere Gods! Wolven verscheuren elkander niet; maar ik zou u wel kunnen uiteendoen, wie uwer bende met zijn mes in uwen boterbol geboord heeft... Ja, trek nu maar weg, leelijke loebas, ge hebt 'nen valschen eed afgelegd. Daar zult ge op denken, als Pierken de dood u komt halen. Ge zijt slechter dan Judas Iscarioot: ge zoudt ons Heer voor 'nen halven penning verkoopen!'

Ivo, die reeds vertrok, wendde zich om. 'Let op,' mompelde hij dreigend, 'ik zou u wel kunnen vinden!'

'In 't genipt, in 't donker, niet waar? Bergen komen elkander niet tegen, maar menschen wel: onthoud dàt ook.'

'We zullen in 't kort de parochie van al dat vuil gedoen wel zuiveren,' mompelde Ivo tusschen de tanden en trok, vloekende, snel henen, daar de gramschap hem stikte en dapperheid de hoofdtrek van zijn karakter niet was.

'Alla, jongen,' riep Dries hem spottend, luide achterna, 'trek naar uw kot en span uwe doeken wat vaster, want bij mijne ziel, ik geloof, dat uw laatste greintje verstand wegdruipt. Goede reis en voordeelige wind! Die wind zaait, zal onweer maaien.

Gelijk ge het kookt, zult gij het eten. Uitgesteld is niet kwijtgescholden.'

Hij lachte eens vergenoegd en vervolgde op stilleren toon:

'Ik ben wel vijftig pond verlicht, nu ik mijnen buik eens uitgesproken heb. Kom we zullen er in den *Molen* een hartversterkertje, een zielentroostertje op zetten.'

Opgeruimd trok Dries de herberg binnen.

Ja, al heviger werd elken dag de strijd hier op Voorde.

Het was waar, hetgeen Ivo gezegd had; twee vrienden verbleven in het gevang: Bruno en Dook. Deze twee rechtzinnige jongens hadden zich in meer dan eene gelegenheid aangesteld, als hevige verdedigers van Everaart. Op eenen duisteren zondagavond, dat ze van den *Hengst* zich huiswaarts begaven, werden ze door eenige dronken opgewonden kerels aangerand. De beide jongelingen verdedigden zich dapper - doch wat zonderling was, alhoewel ze geen mes getrokken hadden, ontving Ivo Ghijs, eenen der aanvallers, drie steken in het hoofd. Was dit in de duisternis bij vergissing gebeurd, of had iemand eenen geheimen wrok op Ivo gekoeld. Wat er ook van zij, alles werd ten laste van Dook en Bruno gelegd; ze werden veroordeeld en opgesloten om eenen vreedzamen dorpeling aangerand en daarbij, wanneer vrienden ter ontzetting opdaagden, met het mes gespeeld te hebben.

Toen Dries de gelagkamer van den *Molen* binnen trad, slopen Pauw van Houthem en schoone Paul buiten. De twee jongens kwamen opnieuw nu en

dan eens zien, als aanbidders van Nelleken, of ze eindelijk het hart der schoone deerne niet zouden vermurwen, daar al de andere verliefden wegbleven. Ze kwamen, hoe ze ook vreesden in de geuzenherberg gezien te worden, hoe ze ook de gramschap hunner ouders moesten duchten. Verloren moeite: de aangebedene bleef ijskoud, juist of ze geen hart bezat.

Nelleken hield zich op dezen stond in overweging bij het venster, of ze naar het wegsterven der bloedroode lichtspelingen in het hout tuurde. Werd zoo ook de gulden lichtglans weggevaagd, welken hare meisjesdroomen over de toekomst hadden geworpen? Als werktuigelijk rechtte zij zich op, bracht Dries den verlangden drank en ging weer in nadenken wegzinken; doch alras wist de vroolijke, levenslustige knecht, die zooveel mogelijk onder rozenkleur het leven inzag, haar tot een gesprek uit te lokken. Hij maakte zinspelingen op vrijers, liefde en huwelijk en riep aldra eenen lach op des meisjes lippen. Allengskens werd het gesprek ernstig, wanneer men handelde over den tegenwoordigen toestand van het dorp. De boer, die boven den zuiderheuvel zijn eigen hofje bewoonde en vier kinderen bij Everaart ter schole zond, ging ten gronde. Met helschen list werd hij door zijne vijanden, vooral door den baron, tot zijn verderf gelokt. Allen wikkelden hem van rechtsgeding in rechtsgeding. De ongelukkige verwaarloosde zijne zaken, en onvermijdelijk zou men den eenen of anderen dag alles op zijn hofje aanslaan en verkoopen. Dezen namiddag was ook de rondleurder Toon in den *Molen* gekomen; hij had bitter geklaagd, dat zijne zaken

niet vooruitgingen: de menschen weigerden van hem nog te koopen en wilden zelfs niet verklaren, waarom ze zoo handelden. En verder, de ouders van Dook en Bruno waren al meer en meer vergramd op Everaart en noemden hem jongensverleider!

Ondank is des werelds loon.

De schijnheilige Simon voerde, als gevolg der onbekwaamheid van Hans, het oppergezag in de smisschool. Alhoewel hij zijne schurken streken voor goed verborg en zijne slechte inborst bewimpelde, toch bleef hij in den grond dezelfde schelm van vroeger. Men betichtte hem den hond van Veyt vergiftigd te hebben. Het scheen ook, dat hij de bijzonderste aanhitser geweest was in de zaak van Bruno en Dook. De geelharige liep laatst in dronken toestand de herbergen af met den kwispel en den wijwaterketel uit de kerk. In den *Hengst* gekomen, had hij zich eenen baard met blink geverfd, genever in zijn kerkvat gegoten en er zijne drinkebroers mee besproeid onder het prevelen van latijn, terwijl de kwasten luidkeels en afschuwelijk kramerslatijn balkten. Had de pastoor er over gepreekt? Och neen, de geuzen van 't dorp leverden al werk genoeg op. 's Anderen daags was de wimperlooze in de pastorij eenen knieval gaan doen. Alles was vergeten! Het beste paard struikelt al eens... Maar het potsierlijkste uit het leven van den kinkel was zeker het feit, dat hij verliefd was geworden op Meiske! Het bleek, dat hij pogingen had aangewend om Stina tot vrouw te krijgen!...

Zoo vertelde Dries. Bij deze woorden zag Nelleken op, blikte den knecht doordringend aan. Wist de meester dàt?

Och ja, Everaart was er mede bekend. Hij was reeds lang niet gelukkig meer. Hij zworf geheele avonden rond, zonder heul of troost, alleén op de wereld, van iedereen verlaten. Wel, ware hij geen buitengewoon sterk man, hij zou reeds honderdmaal 't dorp verlaten hebben. En Dries bemerkte onder het spreken zeer goed, hoe Nelleken plots ontroerd het hoofd afwendde.

Daar trad Bert binnen. Hij zat eene wijl sprakeloos in den hoek, tot hij aan Dries de vraag richtte, of het nu waarlijk geene ellendige tijden waren. Had Everaart geen gelijk gehad geene missen meer voor zijne ouders te laten lezen en brooddeeling in de plaats te houden?

'Te willen houden!' verbeterde Dries.

'Ja, te willen houden: ge zegt wel!' murmelde de molenaar. 'Wie heeft het ooit geweten: de arme menschen creveeren van den honger, er is brooddeeling en ze mogen niet komen: ze mogen geen brood aanpakken van 'nen geus! Wat zullen we nog zien! Bert wierpe nog liever zijn laatste geld in 't water, dan nog 'nen cent aan 'nen schooier van Voorde te geven. Maar ook ze komen aan de deur van den *Molen* niet meer, de *Molen* is vervloekt! Ja, het zijn leelijke tijden...'

Het water ruischte buiten over het rad; door het zijvenster viel een bloedige weerschijn op den muur, waar de plakbrieven der verkoopingen hingen. Nelleken zuchtte en Dries dronk nog eens.

'En hoeveel komen er nog naar de school?' hernam Bert.

'Acht! maar de meester vreest ze eerlang allen te verliezen.'

‘'t Jongste kind van Rikje komt ook nog soms,’ voegde Nelleken er bij. Ja, Trien schijnt spijt te voelen, over alles, wat er gebeurd is, vooral na die begraving 's nachts in den hondenhoek.

‘Die kleine ziet Everaart gaarne!’ bemerkte Dries.

‘Ja, maar soms zie ik hem onder school op straat slenteren,’ hernam Bert; ‘en gisteren sleurden zijne twee oudste zusters hem naar de smisschool. Hij schreeuwde of hij vermoord wierde. 't Is schande, gelijk de kinders bevreesd zijn van dien meester Knock.’

De huisgenooten verschenen voor het avondeten en Dries trok henen. Op dezen stond was Everaart op den weg, die over den Zuiderheuvel liep. En weer hield hij zijne gedachten onledig met alles, wat hij eens gedroomd had...

Wat wendde hij niet reeds aan, om het geheim te ontdekken - alles was afgestuit op de ondoordringbaarheid van Veyt. Sedert de jongeling wanhoopte ooit het geheim te ontsluieren, dat hem steeds omgeven had; sedert de overtuiging in zijnen boezem gedrongen was, dat hij nooit in zijn grootsch werk van verlichting en ontslaving zou lukken; sedert hij om zich heen alles zwarter en somberder zag worden, hechtte hij zich des te inniger vast aan het zoete droombeeld zijner liefde. Hij, steeds een man van werken en handelen, voelde zich meer en meer tot mijmeren, tot een afgezonderd leven genegen; de avondschemering lokte hem aan, stille hoekjes werden zijne lievelingsplekjes. Doch waar hij ook zijne stappen wendde, waar hij ook omzworf, immer legde hij het zoo aan, dat hij de hoeve van Vergauw

voorbij moest. Hoe hij zich ook inspande, zich zelven wilde overwinnen, alles om hem heen noopte hem te dwepen met zijn eigen lijden. En zijn hart was vervuld met onweerstaanbaren aandrang naar liefde, die niet bevredigd werd en dit wellicht nooit zou worden. Wat hemelsch leven vol aanbidding en zelfopoffering had hij zich voorgespiegeld - en alles werd verstooten, omdat hij een goddelooze was! Hij voelde, dat hij nooit een ander meisje dan Stina zou kunnen beminnen; hij had ze lief met eenen hartstocht, die hem als de rede benam. Neen, nooit zou uit zijn hart zulken schat van vurige gevoelens opwellen, zooals er nu voor Meiske uit opborrelde. Zijn leven lang zou hij dwepen met de herinnering van hetgeen hij zich eens voorspiegelde.

Terwijl Everaart in de laatste avondschemering den heuvel opwandelde, strompelde Veyt voorbij met diep gebogen rug en sterk waggelende beenen. De norsche vent bleef aan de overzijde van den weg eene wijl staan, zwaar op den stok geleund, draaide den kop van tusschen de breede, hooge schouders naar Everaart toe, grolde iets onverstaanbaars en haastte zich verder met zonderlingen, half huppelenden gang. Everaart voelde haat en wrok opnieuw in het hart ontvlammen. Och! hadde die gehate man maar nooit bestaan!...

Wat kwam hij zoo vaak op dezen weg verrichten!

Veyt verbleef dezen avond weer in het boschje. De kruin van den hoogen appelaar scheen in vuur en vlam te baden, en het was of druppels bloed van elk zijner bladeren lekten. Hoe hooger en machtiger die boom zich verhief, hoe rampzaliger en ellendiger Veyt zich voelde...

De jonge meester trad voorbij de hoeve. Meiske ontwaarde hij niet en ook waartoe kon eene ontmoeting dienen! Was het met geene ijdele hersenschimmen, dat hij zich streelde!... De deerne was schier hersteld; ze ging reeds uit; doch telkenmale Everaart er mede kon spreken, diende dit slechts om nog heviger de wonden zijns harten te doen bloeden.

Verleden week, op den heuvel, vond hij Meiske op de bank tusschen de thuyaboomen. Hoe vurig smeekte hij haar toch het leven langs eene andere zijde in te zien, niet ongevoelig voor aardsche smart en lijden te wezen.

'Everaart, Everaart,' zuchtte ze met trillende stem, 'hoe kunt ge mij zoo martelen? Bezie mij, zie hoe mager ik ben, zie naar mijne handen - en ge denkt, dat ik ongevoelig ben en u laat lijden?' En ze vervolgde en kon hare tranen niet weerhouden: 'Everaart op het beeld van den Gekruisigde zweer ik het u, dat ik u meer dan ooit gaarne zie. Ik smeek er u om, heb medelijden met mij; ge weet, waarom ik zoo lijd... Och, als ik nog een kind was... dan reeds...' Doch verder kon ze niet.

Was het om zulke tooneelen te vernieuwen, dat hij Meiske moest ontmoeten? Och, hoe hadden ze zich van den geest en het hart der arme deerne meester gemaakt? Op haar krankbed, toen de dood haar aangrijnsde, had ze eene plechtige belofte afgelegd: ze zou, indien Everaart zich niet bekeerde, zich aan den Heer wijden...

Daaraan mocht de jongeling niet denken, het was om razend te worden. Onmachtig was hij: hij wist al te wel, dat men hem gaarne alle tegenwoordigheid van geest zage verliezen, tot gewelddadigheden

zijnen toevlucht nemen, om hem van het dorp te verwijderen... Bitter mompelde hij: ‘Ge zijt gelukkig!’ Hij had eenen brief van Baert ontvangen, welke die zinsnede bevatte. ‘Ge zijt gelukkig!’ luidde het, ‘ze hebben u in hunne macht niet. Ik, ik ben nu schoolmeester met God en ik lijd...’ Alsof Everaart zich één oogenblik zijns levens aan hunne macht en invloed had kunnen onttrekken... Baert had geschreven aan den edelmoedigen vriend, die eens de boeken opnam van eenen rampzalige, die van niemand deernis mocht verwachten, dien men als eenen melaatsche uit de gele muren verwijderde en met gebroken hart de wereld inzond, waar tranen en schande hem wachtten...

Toen Everaart hier gisteren ronddwaalde en bij het dichte schaarhout aan de beek kwam, sprong er plots eene gestalte uit, die in de schemering tusschen het koren verdween. Eerst dacht de jongeling dat het de wegijlende Simon was; maar plots schoot het door zijnen geest, dat het Jaak kon wezen. Waarom hij dit dacht, wist hij zelf niet te verklaren. Hij wenschte uit het diepste zijner ziel den man terug te zien, die zoo innig met het geheim der smis verbonden scheen. Honderden feiten schoten Everaart te binnen, hoe duister ze hem ook soms voorkwamen en hem het onmogelijke van sommige veronderstellingen deden inzien. De jeugdige meester herinnerde zich het eerste bezoek van Jaak, hoe deze eenig geld bracht en toch, als met de ziel vol wroeging, steeds op het punt stond weg te sluipen. En bij de komst in de normaalschool, bekende Jaak niet, eens vergeten te hebben, dat men altijd eerlijk moet blijven? En de oude smid, die verklaarde, dat

Jaak hem meer verschuldigd was, dan hij misschien zelf wel veronderstelde. En dien dag op welken Everaart in de keuken trad, wanneer Veyt gedreigd had: ‘Ik zal zeggen, waarom ik u hielp. Het is zeker ook geen Vanderlaen!’ En de woorden op het sterfbed: ‘Jaak is wel schuldig!’ Deze zelf, de laatste maal, dat hij op het dorp verscheen, bekende: ‘Mijne schuld is het, dat hij dood is!’ En Veyt, die verwittigde: ‘Keer nooit terug, of ik zal u overleveren!’ Waarom had Jaak zoo overhaastig zijnen vriend Pierre verlaten? Bekende Veyt ook niet eens: ‘Voor mij spaart uw vader, om mij te doen zwijgen...’

Eene wijl dweepte Everaart met al die gedachten, dan dreef hij ze met geweld achteruit. Waartoe ook kon het dienen zich langer den geest te martelen! Och, kon hij de herinnering aan het geheim en zijne liefde voor Meiske voor eeuwig uit zijnen boezem rukken!

De nacht zeeg stil over het koren. In het westen ontwaarde men alleen nog eene lange, bloedroode streep tusschen de sombere wolken en de zwarte lijn der aarde; eenige boomen teekenden hunne kruin op het verbleekend rood af, dat geelkoperen tinten aannam. Everaart keerde terug, ontmoedigd. De groote olmen vormden vóor den *Molen* eene ondoordringbare, gitkleurige massa; zacht ruischten de populieren; dalend of zwellend gesuis gleed over de velden; het water klaterde en murmelde over het rad in de beek.

Daar verscheen Dries, de knecht. Valcke was reeds tweemaal naar Everaart komen zien; deze werd verzocht dadelijk zich naar de woon des ouden meesters te begeven.

Wat zou er gebeurd zijn? De jongeling spoedde zich en trad haastig, zonder aankloppen, Valcke's keuken binnen. Daar stond, in gebogen houding, met het hoofd afgewend, een lang, mager man met een beenderig gelaat en diep weggezonken oogen. Hij was blootshoofds en zijne lange, grijze lokken kleefden verward aan slapen en voorhoofd. Hoe ellendig was het pak, waarin de onbekende stak; overal waren scheuren te ontwaren, welke eene onbehendige hand had trachten te herstellen; hij droeg versleten schoenen, welke bij de te korte en te nauwe broek, veel te groot schenen. Eene droeve lijn kwam om den breeden mond des vreemdelings, toen hij den jongeling aarzelend aanblikte; dan wendde hij zich tot meester Valcke en stotterde, terwijl hij over het geheele lichaam beefde:

'Hij wil mij niet kennen, niet waar, hij wil niet. Zou ik niet beter doen terug te keeren?'

'Jaak!' kreet Everaart, 'gij, hier!'

De teruggekomene, door ellende en verdrietschier onkennelijk, wreef zenuwachtig in de ontvleesde handen en klopte, nu en dan, op de diepgezonkene oogen, om er de tranen terug in te drijven, of weg te wisschen.

'Ja, ik ben het, ik, Jaak!' viel hij zenuwachtig uit. 'Jaag mij vandaag niet weg: ik weet nergens, nergens op de wereld waar henen. Ik heb het zeker verdiend, maar het is toch droef. De schande van de familie ben ik, dat weet ik, en 'k zou heel zeker niet gekomen zijn, hadde men mij ergens willen houden zooals eenen hond. Laat mij hier één dag blijven, ik zal mij aan niemand toonen. Ik wil u geene schande aandoen... Maar moet ik gaan, dan zal ik

dadelijk vertrekken; want nu ze allen dood zijn, voel ik wel, dat ik een vreemdeling ben.'

Everaart naderde Jaak, die wegkromp vóor des jongelings blik.

'Zeg mij,' sprak hij, 'zeg mij, hoe gij vader doen sterven hebt; zeg mij, wat ge misdreven hebt!'

Doch de arme Jaak kon geen woord uitbrengen en trok zich wanhopig achteruit; maar nu trad Valcke er tusschen en hield zijnen jeugdigen vriend terug.

'Wees kalm, wees kalm!' ried hij aan en geraakte zelf ontroerd. 'Veyt heeft uwen vader gemarteld; Jaak niet; dus... dus... ja, dus moet ik nu spreken, moet ik alles verklaren, wat ik weet. En hetgeen Jaak bedreven heeft, dat heeft hij mij medegedeeld, bijgevolg kan ik u verzekeren, dat hij - geen moordenaar is...'

'Dacht bij dàt!' viel Jaak uit. 'Goddank neen!... Heet mij diepgevallen ellendeling - ver ging het - een moordenaar ben ik niet, neen... maar ik ben - een dief!' En hier staarde hij Everaart met groote oogen aan, deinsde weer achteruit en bracht stijf de hand vóor den krampachtig gesloten mond... 'Een dief!' herhaalde hij. 'En gij ook zult het weten, hoe ik zoo ellendig op den slechten weg geraakt ben... Het doet mij goed te spreken, alhoewel ik het niet verdien, en het verlicht mij, indien ge mij die verlichting wilt toestaan... Uw grootvader, God hebbe zijne ziel, zag mij gaarne...' Jaak hield eene wijl op, drukte de hand op den mond en vervolgde dan: 'Hij zag mij gaarne en ik weet zelfs niet waarom - zoo goed was uw grootvader! - want ik was reeds bedorven en hield van geen

werken; ik moest een heer zijn en in de stad wonen... En daar... daar verteerde ik veel geld en ik was geld schuldig... Het is goed, dat uw grootvader gestorven is, eer hij mijne schande gezien heeft... Ja, ik was geld schuldig en men zou het aan uwen vader schrijven, die zoo eerlijk was... En dan, dan verloor ik de zinnen, en dan... dan heb ik gestolen... mijnen meester bestolen...'

'Hoeveel?' vroeg Everaart.

'Och veel!... Sedert heb ik nooit zooveel meer samen gezien... Ik heb nooit zooveel bezeten... Een briefje van honderd frank... een van vijftig... en nog elf frank... Ik zou het stilletjes weergegeven hebben... en niets meer verteerd hebben... Maar seffens ontdekte het de notaris, seffens... En hij vroeg twee duizend frank aan uwen braven vader, of men zou mij met de gendarmen weghalen... Een Vanderlaen!... O! wat geween, wat verdriet in de smis! En uw vader, die niets bezat dan 't werk zijner handen, heeft mij gered... Ja, ik heb veel geleden... Ik was verborgen gebleven op den zolder, en's nachts liep ik weg, en ik moest 'nen neusdoek in mijnen mond steken, opdat men mijn geschreeuw niet zou hooren... Oe... oe... ging het in den schoorsteen... Ik liep weg, maar sedert ben ik altijd eerlijk gebleven en heb alles gedaan, om niemand geene schande aan te doen... Ik heb gespaard, wat ik kon... maar ik vrees, dat wanneer ik in de kist zal liggen, ik nog alles niet zal weergegeven hebben...'

'Is dàt alles?' vroeg Everaart.

En daar Jaak niet begreep en onthutst bleef steken, was meester Valcke weer gedwongen het woord te nemen. Hij legde uit, hoe Veyt de twee

duizend frank verschoot, zooals ook bleek uit de drie brieven, welke Everaart eens ontdekte. Vóor die leening stelde men het reeds niet goed en bijgevolg kon Veyt den smid uitbuiten, die vreesde alles te zien verkoopen, gezworen had niet te zullen spreken en dacht bij den mulder van Houthem als oneerlijk mensch door te gaan...

'Ja, ik ben wel schuldig,' murmelde Jaak, 'ik heb veel kwaad gedaan en niets kunnen herstellen; ik heb de rust van uwen vader ontnomen, hem misschien doen sterven... maar ik ook, ik ben niet gelukkig geweest...'

En toen hij eenen zweem van medelijden bij Everaart ontwaarde, begon alles in zijne vervallen trekken te beven; hij zonk vóor den jongeling op de knieën, hief de magere handen op en bad in grievende taal:

'Och, ik smeek u, schenk mij vergiffenis voor alles, wat ik u misdeed; schenk ze mij in naam van uwen vader... en dan... dan keer ik nooit meer terug... zelfs niet... niet... niet...'

Nog doodelijker bleekheid ontverfde zijne trekken; hij poogde zich half op te rechten en zonk met uitgestrekte armen neer nevens de zitting eens stoels.

'Van dat buiten slapen...' murmelde hij, 'overal waar ik kwam... verdriet... en last... overal... zoo zal het altijd gaan... tot ik sterf...'

Men wilde hem opbeuren, doch hij verkoos daar te blijven.

'Hij zal mij niet vergeven!' murmelde hij.

'Gij hebt boete gedaan,' sprak de jongeling, 'daar is mijne hand.'

'Dank!' murmelde Jaak en drukte koortsig de

hand, welke hij met zijne heete tranen nat weende, tot Valcke hem zacht dwong op te staan en hem uit de keuken leidde. ‘De meid heeft u een zacht bed bereid,’ prevelde de oude, ‘kom dus in uwe kamer, daar zal men voor u zorgen.’

Toen Valcke terug binnen trad richtte hij, met zekere plechtigheid in de stem, het woord tot Everaart:

‘Gij zult alles weten, ondervraag mij dus niet... Ik heb hem doen vertrekken, om hem verdere ontroering te sparen en hem bijgevolg niet al te zeer te doen lijden... En ook, ik wilde alléen zijn met u. Everaart...’ Hier trilde zijne stem. ‘Everaart, meer dan eens moet ge mijn leven onderzocht hebben, u afgevraagd hebben, of ik niet nuttiger kon wezen en of ik bijgevolg wel heel mijnen plicht volbracht... Ik heb aan de droomen mijner jeugd vaarwel gezegd, ik heb alle moeilijkheden vermeden en bijgevolg hebt ge mij misschien wel schuldig gedacht... Everaart, onderzoek nu eens uwen eigen toestand en zeg mij, wat gij later zult doen... Gij hebt al het mogelijke ingespannen: het geheim der moord hebt ge niet ontdekt; uw werk op het dorp gaat te niet; Meiske zal nooit uwe vrouw worden... wat blijft u dus over?... Everaart, ge zijt onmachtig; loop dus niet langer met uw hoofd tegen 'nen muur... Hoor... hoor, ik weet, wat men u zal voorstellen, ik zelf heb er voor gesmeekt: gij wordt onderwijzer in de andere school; men zal een nieuw lokaal bouwen en u eene jaarwedde voor uw leven verzekeren... ge aanvaardt en dus wordt Meiske uwe vrouw... ge leidt voortaan een stil, gelukkig leven... de menschen beminnen u weer, en weer is

alles schoon en lief voor u... de zoetste rust...'

'Houd op, meester,' kreet Everaart, 'houd op, och, houd op... O meester, zijt gij het, die mij aanraadt een verrader te worden?...'

De oude beefde en men zag zijn lichaam sidderen, terwijl een dikke traan over zijne magere, ingevallen wang rolde.

'Verrader, och!...' zuchtte hij.

'Het woord was misschien wat hevig,' hernam Everaart, 'vergeef het mij!'

'Het zij zoo,' zuchtte de oude, als in vertwijfeling; hij rechtte zich op, met moeite, of hij zoo even geknakt werd. 'Het zij zoo... Ik zal u dus toonen, dat ik ook niet achteruitwijk, dat ik tot iets in staat ben.' Er kwam gloed in zijne oogen en hij murmelde stil:

'Gij zult het geheim kennen.'

'Hoe?'

Hij deed teeken te zwijgen en voer stiller voort:

'De heks van Veyt is mijne helpster; zij heeft haren meester in handen en verwacht mij dezen avond; dus ga ik er henen... Wacht mij hier...'

Hij knoopte zenuwachtig den frak toe en met iets plechtigs op het gelaat trok hij buiten, om zich naar Veyts woning te begeven... En nauwelijks was hij over den drempel, of daar klonk de berechtingsklok. Everaart hoorde stemmen op de straat en Valcke kwam onsteld terug binnen. Hij stak den langen mageren wijsvinger op en sprak:

'Die klok... voor uwen oom; ik kom dus te laat... Hij is wellicht reeds dood en bijgevolg... hij dood... dood is het geheim!'

XVII.

De gulden baren der korenzee golfden zachtjes over de twee heuvels; de kerktoren sluimerde rustig tusschen het donkere groen; over alles hing kalmte en vrede, en de avondklok wierp, bij het wegsterven van den dag, haren zacht trillenden toon over de indommelende velden, om eenen stillen nacht aan te kondigen.

Hoe verkwikkend, na een stormig leven, de aanblik van zoo een dorpje, dat in diepen vrede insluimert!..

En toch hoe bedriegelijk vaak! Hoe bitter kan men lijden ook tusschen de wiegelende korens, onder het schommelende loover der betooverende lanen!..

De hardnekkige, onverbiddelijke, maar zoo heimelijk weggedokene oorlog werd voortgestreden in den naam van den algoeden God, en Dezes dienaren offerden, met een vroom gemoed, aan den Allerhoogste de tranen, welke ze deden vloeien, de smart en het wee, welke ze veroorzaakten, de harten, welke ze braken - als zoenoffer voor de zonden van het versteende menschdom!...

Schier onmerkbaar, doch onverpoosd werden haat en nijd op het dorp aangeblazen. Onweer op onweer zou over Everaarts hoofd gieren, tot men hem gebroken, vernietigd zou neerwerpen. Als eenen van de pest geslagene moest men hem behandelen. En die, welke vroeger er fier op waren hem de hand te drukken, verzochten hem nu den drempel hunner woon niet meer te overschrijden. Wat had hij misdaan? Aan velen persoonlijk niets, maar het moest zoo wezen! En het was of het zedelijk wee van den

jongen meester den haat zijner vijanden niet kon koelen; men wilde er het stoffelijke lijden bijvoegen. Men betaalde hem zijne jaarwedde niet meer. Wat pogingen hij ook inspande, hij ontving niets. O de edele baron bezat eenen machtigen arm! Dat de geus doodhongere of het dorp ontvluchte!

Hebt gij uw lot niet verdiend, Everaart? Waarom zijt gij niet steeds rustig gebleven? Is het waar, wat de priester in den stoel der waarheid verklaarde, dat gij gedreigd hebt een lijk, dat men in den hoek der verdoemden dolf, te doen ontgraven, om er mede de plaats te bezoedelen, maar uw zalige vader, uwe heilige moeder rusten? O onmensch! Wees dus niet verwonderd, dat men u verzoekt elders u het noodige voor het dagelijksch leven te verschaffen. Die arme, eenvoudige dorpelingen geven het bewijs hoe sterk ze aan het geloof der vaderen gehecht zijn, wanneer men ziet hoe de knecht van den geus naar naburige gemeenten moet trekken, om levensmiddelen te halen, welke hier geweigerd worden. En Everaart weigert de hulp van de bewoners van den *Molen* en ook van Valcke, opdat men den grooten dorpsvloek over hen niet uitspreke...

Doch eens, na een bitter nadenken, steeg het bloed naar het hoofd van Everaart: in woede trok hij naar de pastorij - men weigerde er hem te ontvangen; hij begaf zich verontwaardigd naar het verblijf des edelen barons - een knecht zond den jongeling henen.

Dat voortaan iedereen Everaart vluchte! Daalde tegenspoed en ramp niet neer op degenen, die zich aan zijne zijde schaarden! De boer van den zuiderheuvel had goed en have verloren; de rampzalige

was spoorloos verdwenen; de zielen zijner vier kinderen waren gered. De onschuldige schepsels werden door het armbestuur aan onbegoede dorpelingen verpacht.... Wie had schuld aan het ongeluk van den vader? Waarom was deze zoo eigenzinnig, zoo koppig? Waarom ving hij rechtsgeding op rechtsgeding aan? Had de vooruitziende baron zelf hem niet menschlievend verwittigd, in zijne brabbeltaal, dat het niet kon blijven duren!...

Neen, het bleef niet duren en Everaart behield nu slechts nog vier kinderen in zijne school.

Maar zal er geene beternis komen?

Ja! De Staat heeft overal moedige beschermers aangesteld, die over den onderwijzer waken zullen, hem verdedigen tegen dweepzucht, hem wreken over strafbaren, hem aangedanen hoon, hem beveiligen voor de toekomst...

Op 'nen namiddag stond Everaart op het gewone uur in zijne nu zoo te groote schoolzaal. De zon scheen door het venster en teekende eenen rooster over de zoo schaarsch bezette banken. Het was een loome, zwoele dag; logge hitte hing buiten; de korenzee lag ingeslapen; zelfs de popels zwegen en geen druppel water zijpelde over het roerloos rad van den watermolen. In de zware stilte, die op het dorp woog, hoorde Everaart eene schelle stem tot in de zaal doordringen. Men naderde de gevloekte school; wie durfde het wagen zich hier henen te begeven? Ja, men kwam, en daar verschenen drie vreemdelingen op de speelplaats. De eene was een klein, rond heertje met korte beentjes, dat door 'nen blauwen bril keek; de twee andere waren zwaarlijvige mannen met roode aangezichten,

met iets aarzelends in gang en houding. Het heertje, dat in het midden stapte, druk in de weer, praatte en raasde steeds met groote tongradheid en toen hij de deur van de schoolzaal openstak, voer gij op gedempten toon voort:

‘Het is hunne schuld zelf; ik zal het u bewijzen, mijnheeren, zoo zeker de koning Leopold heet. Wat doen ze om leerlingen aan te lokken? Niets, niets, mijnheeren; ze zijn gelukkig er geene te hebben...’

‘Dàt is hier het geval niet,’ onderbrak Everaart.

‘He, he,’ kreet het kereltje en blikte verrast door de blauwe glazen op. ‘Wat meent ge... He, mijnheer, ge hebt gehoord, wat ik zegde!... Ge weet zeker, wie we zijn?...’

Everaart voelde zich gekwetst en ontkende.

‘Ik heet Selderslach, mijnheer, voorzitter van het schoolcomiteit... en mijne twee vrienden zijn er de leden van, zoo zeker of ik het u zeg. Nu woon ik te Houthem en vroeger in de stad, en altijd hield ik mij met onderwijs bezig, en nu heb ik mij belangloos ten dienste van den Staat gesteld. Dus, ik heet Selderslach, mijnheer, voorzitter van het schoolcomiteit!’ Hij wendde zich tot zijne gezellen en vervolgde op stilleren toon:

‘Ik zal hem wel beet hebben! Luistert, mijnheeren, ge zult er meer van gaan weten...’

Hij hervatte luide en trok dan den mond samen:

‘Hoeveel leerlingen hebt ge op dit uur ingeschreven?’

‘Vier.’

‘En vroeger?’

‘Tien!’

‘Tien!’ herhaalde ons heertje, ‘dàt is achteruitkruipen, of mijn naam is geen Selderslach meer.’ Met een wip wendde hij zich om en zag zijne dikke vrienden veelbeteekenend aan. ‘En uit welke school komt gij?’ vroeg hij. Everaart beantwoordde de vraag.

‘He! uit die school!’ kreet de kleine. ‘Die ken ik, mijnheer! Daar heb ik eens 'nen brief henen gestuurd: ge handelt met uwe leerlingen als met honden en wanneer ze eens los zijn, handelen ze erger dan wilde beesten in de bosschen! Ja, dàt heb ik geschreven, mijnheeren... Luistert, ge zult er meer van hooren,’ fluisterde hij nu en gebood daarop:

‘Meester, geef eens eene zedeles aan uwe vier... aan de vier daar...’

Everaart zou zelf niet kunnen verklaren hebben, wat hem in de handelwijze van het kereltje het meest tegen de borst stuitte. Maar hij wilde zich bedwingen, kalm blijven. Het is best, dat men het hoofd buige vóor meerderen: zoo vermijdt men allen last en moeilijkheden. Er lag eene zekere ontroering in Everaarts stem, toen hij het woord nam:

‘Heeren, wees welkom hier... maar ik had gedacht u geheel anders... u als vrienden te mogen ontvangen, gekomen om middelen te beramen om mij te helpen; om mij te verdedigen; ja, om mij moed te geven... welken ik zoo noodig heb...’

Ons kereltje kruiste snel de kleine armpjes op de borst, sparde kogelrond de oogjes open en viel uit:

‘Wèl, wèl! hij spelt ons de les voor, zoo waar ik Selderslach heet... Geef eene ze... de... les... aan uwe kin... de... ren, mijnheer.’

‘Neen,’ sprak Everaart, ‘ik zal de lessen, welke ik bereid heb, voortzetten.... Ik geloof, dat ge hier de rol van opzichter niet moet spelen en dat ge uwe taak slecht begrijpt...’

De mond van Selderslach hing open; hij draaide het hoofd rechts en links, alsof hij den persoon zocht, tot welken de schoolmeester zoo durfde spreken.

‘Wat!’ borst hij uit. ‘Wat?... Ge wilt niet!... We hebben gedaan, mijnheeren’ sprak hij en draaide zich driftig om. ‘Ik weet, wat mij te doen staat, zoo waar een paard geen olifant is!...’

Babbelend en pratend trippelde hij voorop weg. Hij bewoog de armpjes al heviger en heviger, en verhief, toen hij tusschen de huizen was, de schelle, verontwaardigde stem zoo luide, dat de lieden nieuwsgierig op den drempel hunner woon verschenen...

Eene week later ontving Everaart het bezoek van den inspecteur, die den heer met den deftigen hoed vervangen had; deze nieuwe was een voorzichtig man, och, ja, een zeer voorzichtig man! Dat men het roer van den Staat maar aan andere handen toevertrouwe, hij zal wel aan boord blijven, wat wind er ook waaie. Hij moet rechtzinnig bekennen, dat Everaart heel roekeloos met de schoolcommissie gehandeld had. Het kan zijn, dat die heeren hun werk verkeerd inzien, dàt is hunne zaak; maar van eene andere zijde valt het niet te betwisten, dat Everaart zich den haat van iedereen op den hals trekt. Het is zoo niet, dat men behoeft te werk te gaan: men moet eerst trachten met de inwoners wèl te staan en dan...

‘Ja,’ viel Everaart verontwaardigd uit, ‘de

vriend wezen van pastoor en baron! Men blijve onderwijzer zonder kinderen, strijke het geld van den Staat op en ga met eene schaal in de kerk rond, zooals ik, hier in het omliggende, mannen ken!...'

'Met u kan men niet spreken,' mompelde de opziener en greep zijnen hoed. 'Gij bereidt uwen val. Ik wil er tot uw welzijn slechts één woord bijvoegen: gij handelt dwaas... dwaas... zeer dwaas... Gij zult weldra geen éenen vriend meer tellen... Ge doet meer nadeel, dan voordeel... Dwaas moet ik dat heeten...'

En toen hij alléen was, sloeg Everaart de hand aan het voorhoofd en vroeg zich ontmoedigd af:

'Ben ik waarlijk op een dwaalspoor?'

Zonder groet was de opziener henen getrokken en begaf zich naar den baron-burgemeester. Heeft een inspecteur niet steeds inlichtingen te vragen aan het hoofd der gemeente? Zeker zal niemand het dwaas vinden, dat de voorzichtige man met den machtigen en toch zoo vriendelijken kasteelheer onder vriendelijken kout een glaasje wijn ledigde?...

Dien dag ontving Everaart eenen langen brief van Baert, die hem meldde, dat hij soldaat geworden was, om te vermijden 'nen dag in het bedelaars-gesticht zijn leven te moeten eindigen. Hij schreef, hoe hij laatst den geestelijken opziener in zijne heilige school zag binnen treden en, tot zijne onsteltenis, Houtveer in eigen persoon herkende. Twee dagen later kreeg Baert de melding, dat men zijne diensten niet meer noodig had. Noch min, noch meer! Vergeef ons onze schulden, gelijk wij vergeven onzen schuldenaren!.. In de stad, waar het regiment van Baert lag, had deze Coemans ontmoet, dik en

vet, als een otter. De kerel was schotelafwasscher of zoo iets in een spijshuis. ‘Dat is een ander leventje, ora pro nobis, dan in de gele muren!’ had hij gezegd. En geen mensch ter wereld kon zijne gezegden met zoo veel klinkende vloeken doorspekken, als de gelukkige Coemans. De godsdienst had hem niet geraakt! Een kloosterbroeder, die als leerling ook eens tusschen de gehate muren leefde, stond nu vóor het gerecht, beticht van grove, onnoemelijke zonde...

Zoo luidde de brief van den rampzaligen Baert, die, in goede handen gevallen, langs eenen geheel anderen weg het leven zou ingestapt zijn...

O adem der gele muren, die zoo machtig, langs alle zijden, over het arm Vlaanderen blaast!

Waar is nu het licht, dat zoo bemoedigend Everaart in de verte aanflikkerde?

Op eenen namiddag trok Everaart naar het veld, waar Vergauw, met kar en paarden, klaver haalde.

‘Boer Vergauw,’ sprak de jongeling, ‘ik zal u niet lang lastig vallen: rijd maar nog niet weg... Wat heeft men beslist in den gemeenteraad: zal men mij betalen?’

‘Hm, hm, om rechtuit te spreken...’ brabbelde Vergauw en loerde naar alle zijden, of niemand hem met den geus zag, ‘om rechtuit te spreken... hm... ik zou het niet kunnen zeggen... Hm... ge weet... de burgemeester spreekt altijd fransch in de vergadering... hm... en rechtuit gesproken... dat versta ik niet...’

‘Nog een woord, baas Vergauw, rijd niet voort. Komt Meiske tot andere gevoelens?...’

‘Ja, jongen, hm... we zullen ze verliezen... hm...

ze zal naar 't klooster gaan... ju, Bles, ju, Ko!...'

Roerloos bleef Everaart staan. Wat kon het leven hem nog opleveren?... En daar trad Simon Knock van tusschen het koren met een klein mutsje op de gele haren, eene pen achter het oor, de borst vooruitgestoken en de duimen in de armopeningen der vest.

'Den goeden dag, mijn beste, lieve heer!' riep hij. 'Wèl, wèl! ge ziet er zoo bedrukt uit... als een heilige, van eene schilderij geschopt! Uw haring braadt niet meer! Wie is nu de baas? Wie?...'

'De pastoor en de baron,' antwoordde Everaart werktuigelijk.

'Den nagel op den kop!' grinnikte Simon. 'Dàt is de zuivere waarheid! En ik, ik ben de vriend van den pastoor... en de pastoor is mijn inspecteur, mijn burgemeester en mijn koning!...'

Everaart zag niet meer om en toch liep hem eene rilling door de leden, toen de gele schavuit hem achterna schreeuwde:

'He! schoolmeester zonder God, zonder leerlingen en zonder geld, weet ge, dat ik met Meiske trouw!...'

Zonder zich verder om Simon te bekreunen, dwaalde Everaart voort en rond in het eenzaamste deel des velds. Stortte dan alles om hem heen tot puin? Wat zou er van hem geworden!

Wanneer de avond over de ruischende korenzee viel, richtte Everaart de stappen naar zijne eenzame woon, waar Dries zoo zelden nog eenen glimlach op de lippen zijns meesters kon roepen.

En met Valcke, den ongelukkige ging het ook niet goed. Sedert eenigen tijd gaf hij zich meer en meer aan den drank over, die pijn en smart moest

verdrijven. De onmeedoogende dorpelingen eerden hem niet meer, en hadden slechts schande en spot voor hunnen ouden meester over. En daar men wist hoe hartstochtelijk de oude man zijne verzamelingen liefhad, schimpte men met deze, en men kreet ze uit voor eenen hoop vodden en belachelijke zaken. Wanneer Valcke bij drank was, liet hij zich tot verdediging van zijnen schat verleiden, en dan heette men om prijs alles valsch, wat men hem vroeger eens geschonken had: knoopen, herinneringen, gevonden voorwerpen...

Eens dat Valcke, opgewonden, zijne schoonste vogels en insekten bij drinkebroers ter herberg bracht, om bewondering af te persen, gelukte hij werkelijk in zijn doel. Hij voelde zich weder bij goede, brave vrienden, die naar zijn lustig gepraat luisterdon, vertrouwelijk en minzaam met hem waren, hem weer eerbied bewezen...

Helaas, toen de meester zijne vogels en insekten, welke hij in eene andere kamer had neergezet, wilde nemen om te vertrekken, vond hij ze vertrapt, verdelgd, vernietigd... De arme grijsaard kon geen woord spreken: hij legde de hand op de zwoegende borst en verliet snel de woning...

Een afschuwelijk gegrinnik verhief zich en de spotnaam ‘bultje-Dus’ klonk hem in de ooren...

Jaak verbleef intusschen nog steeds bij meester Valcke. Deze had, reeds den tweeden dag der aankomst, eenen brief aan Pierre geschreven, om te melden, hoe Jaak, deerlijk gehavend, op het dorp was aangekomen. De houtdraaier antwoordde, dat hij geweend had, toen hij zich voorstelde, dat zijn aangenomen broeder zou kunnen alléen, ellendig en

verlaten rondzwerven; maar dat hij al te goed wist, dat Jaak lang dood was. Dan nam deze laatste zelf de pen op en meldde, dat een arme man altijd aan 'nen ouden vriend gedacht had, en aan oogenblikken in een hoekje bij de draaibank doorgebracht. En hoe ongelukkig die man ook was, waar hij ook omzworf, steeds had hij de helft van eenen staaf bewaard, dien hij op eenen avond, eenen droevigen avond ontvangen had, toen men elkander niet meer zou weerzien, toen het negen uren sloeg... En die man was nog eens door 't venster komen loeren, daar zijn hart brak en hij er zoo voor terugbeefde zonder hulp of steun de wijde wereld in te gaan, waar niemand hem beminde, daar hij zeker geene genegenheid verdiende... En indien Pierre dacht, dat hij nog eens dien man wou weerzien, ach, dat hij dan maar kome... Jaak zou hem niet meer bedriegen... Van in de velden te slapen deed zijn rug zoo zeer... en zijne borst was zoo hol... en wanneer hij nu zou heengaan, zou hij nooit meer weerkeeren...

En toen den volgenden dag de zon wegzonk en Jaak, in eenen zetel buiten, onder den wijngaard, met strakken blik naar het westen zat te turen, werd hij plots vastgegrepen. Daar was Pierre! Waarom had Jaak zoo geschreven, zoo droef; waarom? Zie, Jaak, hier is de andere helft van den staaf! Doch toen Pierre den ouden vriend aanzag, begon plots zijn mond te beven en zijn gelaat kromp zoo diep wanhopig, zoo aardig samen, dat Jaak verschrikt kloeg:

‘Wat scheelt er, wat scheelt er?’

‘Niets, niets,’ sprak de andere op zonderlingen toon. ‘Niets... zie, ik lach... omdat ik u weerzie...

van vreugde... Ja, 't is nu weenen, maar 't is toch, omdat we weer samen zijn... 't Is om anders niet, Jaak!...'

En plots borst hij in hartstochtelijk snikken los, dat het steenen harten zou vermurwd hebben. In elke lijn van het gelaat des kranken las men, dat de ongelukkige dief weldra voor eeuwig zou henen gaan.

De volgende dagen zagen de dorpelingen vaak eenen vreemdeling met een houten been bij den zieke zitten, welken hij zoo liefdevol verzorgde.

Jaak was gelukkig: de rust was gekomen, doch te laat!

XVIII.

Gedurende het heetste en eenzaamste uur van den dag, terwijl alle lieden op het veld arbeidden, kwam Everaart, de geuzenschoolmeester, op de schoone hoeve van Vergauw, om Meiske te overhalen zijne vrouw te worden. Eene zwoele lucht vervulde den dampkring; op de velden verhief zich het droge, krakende geritsel van het geblakerde koren, dat men onder den zengenden hemel tot schooven bond of op wagens laadde; op het voorhof, in de schaduw, lag het vermoeide, hijgende pluimgedierte in het zand. Stina was alléen in de groote keuken, waar het hanguurwerk loom en traag tikte en de vliegen over de withouten tafels dwarrelden.

En ze rees op, of een dreigend gevaar naderde; en ze beefde, toen ze hem eenen stoel aanbood; en eer iemand sprak, brak ze in een gesmoord geween los. Ja, hare hand liet ze nemen, zich troosten met

zoete woorden. Maar de jongeling wist wel, hoe hij best heul aanbrengen kon. En velen zouden ook niet handelen, als hij nu, maar koozen en liefhebben, eeden zweren en - dan eerst zien, wat de toekomst brengen wou; of ten minste velen denken, dat ze het zóo zouden of zóo moeten doen...

De koeienmelkster was stil uit den stal gekomen en lonkte, door het half open venster, naar binnen. Hoe rijke menschen toch zonderling vrijen! Met haar en Dook, den paardenknecht, ging het geheel anders; maar ook met hunne liefde had niemand zich te bemoeien. En ze luisterde, wat Meiske zei. Was het niet om deernis met de goede Stina te hebben! Hoe ze Everaart beminde en hoe schoon ze sprak! Neen, de meid kon het niet meer hooren en ze moest terug naar den stal, om er eens goed te weenen, zonder zich recht rekenschap te geven waarom...

Everaart, die met al den gloed zijner ziel sprak, trachtte te vergeefs Meiske te overtuigen. Hij vervolgde: ‘Stina, iets machtigs vervult mijne borst, iets, dat in opstand komt, zelfs tegen de gedachte mij te onderwerpen; onderwerpen! neen, het zou geene onderwerping zijn, maar een huichelen. Dàt - nimmer! Och, ik bemerk, hoe mijne woorden u lijden doen; hoe ge mij aanziet als een onmensch; hoe ge voor mijne gezegden huivert, als voor de rede van eenen akeligen godsloochenaar. Ik heb de kerk niet verlaten, Stina; de kerk heeft mij met geweld weggedreven uit haren schoot, waar geene broederliefde meer heerscht.’

‘O Everaart!’ kloeg ze.

‘Vergeef het mij, dat ik mij laat vervoeren. Maar heeft men mij niet lang genoeg getergd?...’

‘Meiske, stem toe in hetgeen ik u vraag: laat u met mij verbinden en ik beloof u, dat ik in uw bijwezen zal krachten putten en - zwijgen. Nooit zal nog een woord mijnen mond ontsnappen, dat uwe overtuiging kunne kwetsen. Ge zult vrij wezen, zooals ik het zal zijn, en beiden zullen we gelukkige dagen slijten... Helaas, ik lees op uw gelaat, dat het niet wezen kan, dat ge hardnekkig blijft...’

Zijn oog ontvlamde, zijne stem klonk schier ruw, toen hij hernam:

‘Maar hebt ge er aan gedacht: ge gaat u aan den Heer wijden en uw hart behoort mij. Dàt noemt men geene heiligschennis! Dàt laat men u toe!’

Enkel een stil geween was haar eenig antwoord; daarna zuchtte ze: ‘Heb ik het niet beloofd op mijn ziekbed?... Ja, ik weet, dat ik er veel zal lijden... God zal er mij rekenschap van houden...’

‘Zóo zegt men u!’ morde Everaart verontwaardigd en woede vervulde zijn hart. Hoe bekloeg hij in vurige woorden het arme, arme kind, dat, tegen de natuurwetten, in een klooster zich wilde opsluiten. Hij weende schier, wanneer hij dacht, dat later, wanneer het te laat zou wezen, er eene stem in haar binnenste zou oprijzen, eene stem, die haar tranen van bloed zou doen storten. Och, wat zal vasten en bidden dan helpen! Slechts iets zal haar verlossen - de dood! wellicht een dood vol wanhoop en wroeging. Heeft de Heer daarom het arme Meiske verstand en schoonheid geschonken?...

Everaart voelt gij geene deernis met de ongelukkige? Het is om steenen harten te breken, wanneer ze daar, zoo mager en bleek, de armen naar u uitstrekt, met de tranen over de ingevallen wangen;

wanneer ze smeekend, zoo bitter schreiend, tot u opziet? Zoudt gij haar willen meineedig maken vóor God, en u met haar in een huwelijk verbinden, door de Kerk niet gezegend? Wilt gij haar met den vinger doen aanwijzen, als eene geschandvlekte, dieper gevallen, dan het laagste schepsel? Dàt vraagt de arme u.

Maar de jongeling denkt er slechts aan, wie die woorden op hare kuische lippen legt. Och, hoe zou hij hier de overwinning behalen? Toen de maagd gedurende de Meiavonden in de kerk zong, maakte men zich reeds meester van haar hart en hare ziel... Everaart, kon men u tot andere gedachten overhalen, wat nieuwe zegepraal voor de kerk; hoe zou dit een parel te meer zijn in hare gloriekroon! En hoe zou men uwe fierheid breken en vooral oude schulden betaald zetten!

En wat bekwam de jongeling van zijne geliefde? Deze zou nog eenige dagen op zijn besluit wachten; bleef hij weigeren, dan zou ze onweerroepelijk haar woord gestand doen: vaarwel zeggen aan alles, wat ze liefhad...

Ja, het was een heete, zwoele herfst zonder regendruppel. Na de schooluren lag de smiswoning, verlaten en eenzaam, in de zon te blakeren. Geen geluid steeg er op, dan soms de akelige toon eener stem, welke zich vreeselijk verhief, en smart en wee, of angst en wroeging vertolkte. De luiken der woning bleven meestal gesloten, en zelden vertoonde er zich een menschelijk wezen op den drempel. Gras en onkruid woekerden op het voorhof, waar zich geen pad meer afteekende; wat de wind afrukte,

bleef liggen; vuil en onzindelijk werd alles. Daar binnen, in de sombere woon, leefde Veyt zijne laatste stonden. Hij sprak, in koortsvuur, van vreeselijke zaken, en buiten de heks en de twee priesters mocht geen mensch hem naderen.

Uren en uren lag Veyt alléen, gansch alléen. Zijn oog stond vreeselijk hol, en klam zweet bevochtigde zijne lange, gedunde grijze haren. Niemand zou, in dat magere, met honderden velplooien overdekte gelaat, Veyt herkend hebben. Een schaarsche baard begroeide zijne uitstekende kin, zijn mond was ingestort en zijne ontbloote borst liet ontwaren, hoe afzichtelijk afgeteerd hij was. Nu eens zweefde zijn blik onrustig van het venstertje naar de deur, of hij vreesde iets afschuwelijks langs daar te zien opdagen; andermaal woelde hij zich rond, en ontsnapten vloeken en gebeden, verwenschingen en gesmeek zijnen drogen gorgel. Sedert eenige dagen durfde hij de heks niet meer roepen; hij huiverde terug vóor haren somberen, geheimzinnigen blik. Ze wist het, dat hij heur niets, niets naliet. Everaart ook zou het minste niet bekomen. Veyt had die anderen alles, alles geschonken, om zijn vroeger leven vrij te koopen. Doemnis, nu zagen ze naar hem niet meer om! Maar dat hij geneze, hij zal alles herroepen, zich wreken, vreeselijk wreken. Genezen! ze weten wel, dat de schrapper onweerroepelijk verloren is. De heks zou willen menschen halen, om al het geschrevene te vernietigen. Ja, Everaart en meester Valcke zeker? Neen, neen, die mogen niet komen!... Doch wie zal Veyt verzekeren, of de heks geene snoode plannen smeedt? Toen Veyt in koortsvuur sprak, heeft zijne meid, die reeds zooveel wist, hem afgeluis-

terd en hem daarna, stuk voor stuk, alles ontrukt, wat hij wilde verzwijgen, wat hij heel zijn leven verborgen had. Gisteren - dat de tooveres niet bewere, dat het leugens zijn - gisteren kwam bult Valcke in de keuken...

Wat een leven! Kon Veyt maar inslapen voor eeuwig, dan zou hij verlost zijn van die nare droomen - die nare droomen, waarin driehoekige messen vóor zijnen geest spooken, die neerdalen, nu traag, dan snel, andermaal zoo ras, dat alles schemert. En steeds ontwaart hij denzelfden man, eenen zwaarlijvigen man, die met de handen op den rug gebonden, met naakten, uitgeschoren hals een schavot beklimt. Veyt ontwaart hem immer in dezelfde houding: den voet op de eerste trede, het hoofd krampachtig afgewend. En ginds, hooger dan de rechtstaande plank met de riempjes, blinkt het akelig snijtuig. Onafgebroken komt dat beeld terug. En dan dalen weer in vervaarlijke snelheid de driehoekige messen. En daartusschen verschijnen gezichten uit den verleden tijd... Smid Jan, aanzie Veyt met zulken droeven oogslag niet! Vergauw, wend die opengesparde oogen af! Weg, Knock, weg met uwen gekloven schedel!... Andermaal dagen er tooneelen op, waar Everaart en Meiske mede verbonden zijn... Weg, weg, Simon, ge gelijkt uwen vader! ‘Erbarming,’ klaagt de rampzalige Veyt, en kermt of niemand hem vergiffenis kan schenken, opdat de brandende spookbeelden 's nachts van zijne legerstede blijven...

Heb geduld, Veyt: uw jongst uur zal weldra slaan.

Dien dag op welken Everaart naar de hoeve van

Vergauw trekt, om eene laatste poging bij Meiske te wagen, zit de heks, van den vroegen morgen, roerloos, over den uitgedoofden haard gekromd, in het doodstil, akelig, verlaten huis.

Slechts bij poozen daalt eene heesche stem van het zolderkamertje. Dan heft de heks het hoofd op, en luistert naar het doffe klagen en roepen boven. He, he, grinnikt ze, zooals hij vroeger deed in wiens macht ze steeds was; hij, die heur nu geenen cent nalaat; die haar zal laten verpachten, als een stukvee; haar, die hem zijn geheim ontrukt heeft!... Ze hoorde uit zijnen mond, hoe daar, nog op zijn doodbed, haat en wrok zijn hart verteerde. Ja, Veyt, roep en schreeuw nu maar! Zou de heks deernis met u hebben? Meer dan eens heeft ze hare vingeren gekromd, om u te bespringen, u de keel toe te woelen - ze heeft zich slechts met moeite bedwongen.

Wanneer het middag wordt, stuift de heks naar boven; dreigend houdt ze de vuisten boven het hoofd van den zieke, of hij wil ophouden met schreeuwen en roepen. En dan valt ze uit, daar haar gemoed overloopt. Zoo slecht heeft hij met haar durven handelen, zoo slecht! Alles is dus voor die priesters, voor die school! Zij recht hare kromme, uitgemergelde gestalte; hare beenderige armen heft ze krampachtig op; - haar mond spant zich ijselijk, hare oogen puilen uit en snel brengt ze hem eenen slag in het aangezicht toe. Ja, nu zwijgt hij: alleén zijne oogen leven nog; maar wat voor een leven rust er in!...

De heks zit schier den ganschen dag over de asch gekromd. Wat was haar leven? Steeds heeft ze iets vreeselijks vermoed van dien man boven, en toch bleef ze door eene onbegrijpelijke macht aan hem

vastgeketend. Zoo blijft een hond, die mishandeld en gepijnigd wordt, bij zijnen wreeden meester. Eens had Veyt de hand op haar laten vallen; toen ontkiemde eene gedachte van wraak in haar brein en verliet haar geenen stond meer - wraak werd het doel haars levens... wraak dreef haar naar Valcke, wiens raad ze gedwee volgde...

Dien avond, dat wij Everaart in Valckes woning Jaak zagen ontmoeten, trad de heks dreigend vóor haren meester. Met ijzeren wilskracht bezield, bekende ze aan Veyt, alles wat ze verricht had: hoe ze hem afgespied, hem in zijne droomen beluisterd en vervolgens bij Valcke verraden had; ze bracht den knoop te voorschijn, waar eens bloed aankleefde, en toonde den booswicht, in het verschiet, en gendarmen en schavot.

Dan was Veyt neergestort, als eene levenlooze massa!

Zóo had ze zich gewroken: hij zou van zijn smart-bed niet meer opstaan. Maar ze mocht tot het gerecht niet gaan: Valcke wilde niet, ze moest zwijgen. De oude magister zou voor haar zorgen: ze zou niet verpacht worden; maar bij brave menschen inwonen, niet meer moeten werken, gedachteloos uren en uren zich in de zon mogen koesteren...

Sedert den middag is en blijft het stil op het zolderkamertje. De avond vervult de doodsche keuken. De heks sluipt de trap op, blijft slechts eene poos weg; ze zoekt nu eene kaars, zet ze in eenen houten blaker en draagt dezen boven. Wanneer ze hare vorige plaats weer inneemt, spreekt ze eene wijl luide en verzinkt daarna in diep stilzwijgen...

Een stille klop valt op de voordeur. Deze wordt

door de meid geopend, die eerst den grendel wegschuift. Daar is Valcke, die vraagt, hoe de man boven het stelt. Wil hij nog van Everaart niet hooren? De vrouw slaat nijdig, in eene schuinsche beweging, de magere hand door de ruimte, of ze zeggen wou: alles is afgedaan! 'Wilt ge hem nog eens zien?' vraagt ze.

Ze trekken naar boven, waar het lijk ligt van hem, die steeds zich zelven geholpen heeft; die eenen strijd voerde tegen het hem zoo martelend geweten. Hij wilde een schrapper zijn, om den oorsprong van zijn vermogen te verbergen. En die vrek werd een beul, die geene eerlijkheid lijden kon. En die beul was de heerschzucht in persoon. Hoe dikwijls zou hij niet losgeborsten zijn, en haat en wrok op het menschdom gekoeld hebben - maar hij was gedoemd tot eeuwig zwijgen. De smid werd de zondenbok; in de smiswoning alléen durfde Veyt bulderen, was hij weer de woeste man zijner jongelingsjaren. Wat genot voor den misloopen Veyt op het eerlijk gelaat van Vanderlaen het brandmerk dief te printen,... hem toe te snauwen: 'He, smid, alles is hier het mijne, voor hetgeen ik u leende, en gij zijt geld verschuldigd aan den mulder van Houthem; indien ik den boel laat verkoopen, wat zal de gefopte mulder u zeggen?...'

Tot het einde toe heeft Veyt voortreffelijk zijne rol gespeeld; maar welke voorzorgen heeft hij niet moeten nemen? Op den dag van de misdaad had men eenen slordigen man gezien, die eene vuile, gescheurde jas droeg. Die kerel was Veyt niet - deze wist het al te goed - maar toch, wie weet hoe een denkbeeld soms opkomt? Daarom zal Veyt de zindelijk-

heid zelve zijn. Had Veyt maar willen vluchten!... Maar hij werd door de geboortestreek aangetrokken: daar wilde hij zijnen hoogmoed bot vieren, daar kwam hij de bewoners der smis uitbuiten en - in die streek was een plekje, dat hem met onweerstaanbaar geweld tot zich riep: het Meierboschje, van waar men den hoogen boom kon zien met de bloedroode vruchten, waarvan Meiske vooral niet eten mocht...

De heks is met den meester op het zolderkamertje gekomen, dat als met eenen lijkgeur bezwangerd schijnt. De roetkaars werpt een dof licht rond. Ja, het is een bedorven dampkring hier, die den boezem met walg vervult. Schuins over het bed - door de laatste stuiptrekkingen des doodsstrijds er geworpen - ligt Veyt uitgestrekt, half ontbloot, met verkrampten mond, met geel waskleurige, verschrommelde huid, met gekromde vingeren, waarvan de zwart bezoomde nagelen akelig afsteken bij de kalkwitte vingertoppen. Zoo vreeselijk heeft de dood nooit angst en schrik geprint op het verstijvende gelaat eens stervenden. Valcke kan het niet aanzien en opent het venster, om in den avond naar buiten te staren. En het oude wijf vraagt den meester, of hij niets wenscht voor zijne verzamelingen: den blauwen kiel, of den eiken stok met het riempje, of de hooge schoenen met lederen bindsels?...

Maar zonder nog eenen blik op den afzichtelijken doode te slaan, moet Valcke het kamertje verlaten. . . . . .

Ja, nu kende meester Valcke ten volle het geheim. Alles wat hij vermoed had, was het gevolg niet

eener hersenschim. Met eene van innig genoegen zwoegende borst deelde hij Everaart alles mede. De gedane ontdekking vulde het ijdele van Valcke's vroeger bestaan. En ziehier, wat hij vernam:

Het jaar van den moord was Veyt reeds uitgeweken naar Frankrijk. Hij had op zijn dorp een brassend en verterend leven geleid, en steeds eenen waardigen gezel in Simons vader gevonden. Veyt en Knock waren twee onafscheidbare drinkebroers, twee zwelgers, die voor geene kloppartij achteruitdeinsden; twee kerels, die door alle brave lieden geschuwd werden. In Frankrijk leidde Veyt een ellendig bestaan. Toen de nood het hoogst geklommen was, ontving hij eenen brief van zijnen vroegeren, zoo bedorven gezel. Dadelijk kwam Veyt te voet terug naar zijne geboortestreek; des daags vermeed hij de wegen, sloop door droge grachten, verschool zich in bosschen of houtgewas. In den nacht trok Knock den terugkeerende te gemoet. De beide vrienden ontmoeten elkander in den hollen weg, nabij het dorp Houthem. De hemel was zwart en grauw, de wind raasde geweldig en bij poozen sloeg eene stortvlaag op de aarde neer. Een weinig vóor één uur kwamen ze bij het Meierboschje. Zij slopen stil langs den houtkant verder, dan bleven ze staan. Nergens glom een lichtje op het dorp; de wind sneed loeiend door het hout; in de verte had een wachthond gehuild en zweeg nu...

De twee schelmen beraadslagen fluisterend. Hoe zou er een vermoeden op Knock vallen? Vóor den morgen zal hij rustig te bed liggen; - na eenige maanden ontvliedt hij het land... Veyt moet dadelijk vóor de eerste klaarte vertrekken; des daags moet

hij in overwelfde waterloopen, op verlaten hooizolders of ergens anders zich schuil houden. Niemand ter wereld mag hem ontwaren... Knock vat zijnen makker bij den arm en zoo sluipt het tweetal door de duisternis... Maar zou men niet zeggen, dat Veyt beeft! Deze vraagt, wat men doen moet, indien men aangevallen wordt? Knock heeft een mes, maar dat zal men niet noodig hebben... ze komen bij den boomgaard der hoeve van Vergauw; hier moeten ze over den afsluitingsbalk klimmen... Hoor, wat gerucht verheft zich daar? Zou er iemand waken? Ze blijven staan met ingehouden adem... Het was zeker eene koe, die loeide in haren stal... Stil, Knock, luister, luister... Ba! het is eene staldeur, die open en toeslaat door den wind... De klok galmt één uur... Wacht hier, Veyt... de oude hond kent Knock: deze zal eens tot aan het hok loopen en vervolgens gaan luisteren aan het kamervenster der doove meid...

Stonden vervliegen, welke uren schijnen. Waar blijft Knock? Zou hij het wellicht opgegeven hebben of werd hij overrast? Veyt is zijne onrust niet langer meester, verliest alle geduld; hij stapt vooruit, doch ploft overwachts in eenen kuil. Daar is Knock terug en helpt den morrenden makker boven komen. Vergauw plantte hier heel den dag fruitboomen: Veyt is in eenen der opengebleven putten gevallen...

Alles is rustig op de hoeve: vooruit!

Binnen de woning roert zich niets; alleen de wind schudt soms de achterdeur of doet eene ruit rinkelen. Knock tracht, met behulp eens sleutels, de deur te openen; maar het gaat niet... Stil! hoorde men daar niets?... De wind giert en klaagt; de regen zweept overal rond; het wordt koud en hui-

verig. Knock herneemt het werk. De deur vliegt open. Hoesa!... Hoe die vervloekte hengsels krijschen kunnen!... Wacht! Knock spitst het oor... Ba, Veyt heeft macht voor drie; men is nu eens zoo ver, achteruitdeinzen zal men niet meer! Wat valt er nu te doen? Heeft men het zich vroeger duidelijk afgevraagd? Men is hier henen gedreven door de geldkoorts. Beide kerels hebben het bewustzijn, dat ze wellicht eenen moord zullen plegen; doch ze willen het zich inwendig niet bekennen. Ze moeten vooruit. Knock zal gauw licht aansteken en de lantaren nemen, welke gewoonlijk onder den schoorsteenmantel hangt. Men zal Vergauw in zijnen slaap bespringen, hem blinddoeken en het schreeuwen beletten. De deur zijner kamer heeft geen slot...

Wat gebeurt er? De kamerdeur gaat open. Vergauw verschijnt en houdt eene lamp in de hoogte; met de rechterhand omklemt hij den steel eener spade; hij staat daar doodsbleek, met opengesparde oogen.

'Knock, Knock!' stottert hij, 'gaat ge eenen moord doen?' Hij herkent nu ook Veyt. 'Och, Veyt, zijt ge daarom naar uw dorp gekomen? Vrienden, overdenkt eerst, wat ge wilt verrichten... Ik zweer u, op het hoofd van mijn kind, dat ik zwijgen zal; neemt mijn geld, maar laat mij de som, welke de mijne niet is; ja, ik...'

Verder kan hij niet: de twee booswichten hebben een vreeselijk teeken gewisseld. De arme Vergauw leest zijn doodvonnis in hunne langzame, berekende bewegingen, in hunne ontstoken trekken en gloeiende blikken. Hij weet, dat hij sterven gaat.

Werktuigelijk zet hij de lamp op de tafel. ‘Hulp, hulp!’ schreeuwt hij; doch tot waar kan zijne stem doordringen bij een onweer, des nachts op eene afgelegene hoeve. ‘Mijn arm kind!’ zucht hij. Veyt nadert langs de eene zijde, Knock langs de andere.

Maar wat wanhopige moed bezielt eensklaps den rampzaligen Vergauw? Bliksemsnel beschrijft de spade eenen boog door de lucht; daar ploft Knock met gekloven schedel neer en een breede straal bloed verft den vloer. Doch op denzelfden stond, snel als een tijger, heeft Veyt den armen Vergauw, die over al zijne ledematen beeft, besprongen... Twee lichamen rollen neer, wenden en draaien zich... daer liggen ze tegen den muur, ver van Knock... er is plots een zonderling gespartel, als dat van den os door den hamer getroffen... Och, die hals, door Veyts handen gepletterd, als dooreenen ijzeren band omsloten... Nog eenige stuiptrekkingen... Alles is gedaan... Veyt recht zich op... Hij neemt de lamp en buigt zich over den verworgden Vergauw... Oogen, afgrijselijk uit hunne holten... de tong tusschen de ontbloote tanden geknepen... bloed in de hoeken van den mond!.. Het zweet gudst van Veyts voorhoofd, zijne borst zwoegt; hij steunt eene wijl tegen den schoorsteen, of hij duizelde... Hij moet naar buiten, of hij nergens een gerucht hoort. Niets! Hij komt terug binnen, balt de vuist, nadert snel het lijk van Knock en schopt op den gekloven kop! Zóo heeft Veyt zich de zaak niet voorgesteld!

De moordenaar loopt eene wijl koortsig heen en weer. Zal hij vluchten, of eerst het geld rooven? Eenige stonden blijven, en rijk zijn!... Geld!...

Geld!... Niemand iets weten!... Rijk voor het leven!.. Niet meer moeten werken!... Nooit geene ellende meer!... Hij moet niet deelen!... Voor hem, alles!... Geen getuige meer!...

En plotseling schiet eene zonderlinge gedachte door zijn brein. Het lijk van Vergauw moet weg. Knock kwam om de som te rooven, zal men denken, Vergauw heeft hem gedood. Bevreesd voor straf is de boer henen gevlucht, en heeft het geld medegenomen... In alle geval zal het gerecht voor eenige dagen op het dwaalspoor zijn en Veyt uit de voeten...

Een uur later duwt de moordenaar het lijk van Vergauw in eenen der kuilen op den boomgaard; koortsig snel, doch behendig, werpt hij er de aarde over, plant er eenen appelaar op... en daar valt de regen weer, die alle verraderlijke sporen zal uitwisschen...

Veyt is terug in de keuken. Reeds twee uren voorbij! Hij moet zich haasten. Vóor het aanbreken van den dag zal voorzeker de doove meid, of iemand anders in de keuken treden... De lamp zendt een doodsch licht rond. Wend de oogen van die twee lijken, Veyt, later zult gij ze genoeg in uwe droomen ontwaren!... Aan 'twerk!

Tot het uiterste oogenblik blijft de moordenaar op de hoeve. Alle sporen moeten verdwijnen, welke het aanwezen eens derden persoons kunnen doen vermoeden...

Ja, de eerste dagklaarte overrast Veyt. Onder de steenen brug der waterleiding, op den heuvel, verbergt de misdadiger zich, en daar hoort hij boven zijn hoofd de stappen der boeren, die voorbijloopen, om naar den moord te gaan zien. Daar verschuilt

de moordenaar zich, tot de nacht eindelijk weer invalt, en vlucht dan verder...

Zóo had Veyt zich zelven in de wereld vooruitgeholpen!

En de boom boven het lijk groeide en bloeide! En niemand vermoedde ooit, dat Vergauw, de arme man, zijnen eigen doodkuil gedolven had!

XIX.

Veyt was nu gestorven!...

's Avonds luidden de klokken en heel den volgenden dag ook, en daarna was er veel beweging en leven in de kerk. De blauwe wierookwalmen zweefden traag naar buiten en klommen in de heldere herfstlucht op; luide gezangen verhieven zich onder de beuken; bij poozen sloeg hol de doodklok...

Eene zware eiken kist, met blinkende nagels bezet, met een ingelegd kruis versierd, werd in eenen openen grafkuil gelaten; de aarde dommelde neer, en dadelijk begaven de lieden zich naar de herbergen, waar men ‘mastellen’ uitdeelde en waar iedereen bier mocht drinken.

Geen mensch richtte zijne schreden naar den *Molen*.

En de nieuwe grafdelver vormde intusschen, op het verlaten kerkhof, een schoon grafheuveltje, duwde er, met de handgreep zijner spade, drie kruisjes in, schrapte met een stuk schalie zijn werktuig netjes af en trok daarna ook naar de anderen, om zijnen dorst te lesschen.

Des avonds galmde nog eens de doodklok en alles was afgeloopen. Het gras mocht over de laatste ruststede van den weldoener Veyt groeien!

Jaak zou maar het dorp verlaten, waar schier niemand hem nog kende; bijna al de vroegere gezellen sliepen reeds onder de groene deken van den grafakker. Eer Jaak, op zijne beurt, voor goed het hoofd zou leggen, wat niet lang meer duren zou, wilde hij eerst nog bij die draaibank zitten, waar hij zijne gelukkigste uren gesleten had.

Op eenen namiddag trok hij met Pierre henen. Aan de brug bij den *Molen* bleef hij staan. De lindebladeren kregen gele tinten en nu en dan zwindelde er een neder; de zon steeg naar het westen en hare stralen speelden tusschen het dichte hout aan de beek, welke, schier uitgedroogd, in de lommer lag; verder graasden de koeien; de knapen maakten vuur in de weide: de rook verhief zich achter den elskant. Niemand verscheen op de dorpsbaan. Achter de kerk speelde de knecht van den kleermaker een lied op de tromp.

Jaak stelde zich plots vóor, dat hij zelf nog knaap en zijn later leven slechts een ellendige droom was. Eenen stond draaide hem er het hoofd van en hij moest zich vastklampen aan Pierre, die zich hevig ontstelde.

Het duurde eene lange poos, eer Jaak de bezinning terug kreeg en prevelde:

'Het leven is als een dag... een droeve dag...'

Op den heuvel wendde hij zich niet meer om: hij durfde geenen blik meer aan het dorpje gunnen, dat hem nooit meer zou weder zien!...

De vingers, die gewoon waren het orgel in de kerk te bespelen, lagen koud en stijf in de doodkist; deze stond te midden der kerk; vreemden zongen

op het oxaal en deden het orgel ruischen. De herfstzon wierp droeve stralen in het gebouw, waar vele, vele dorpelingen waren, om de teraardebestelling bij te wonen van den man, die gedurende vijftig jaren, bij droefheid of vreugde, de stem had verheven om wel of wee te vertolken. En de arme stumperd Hans, de zoon van den overledene, knielde vooraan in de kerk en blikte nu eens naar de lijkbaar, dan naar die lieden op het oxaal, en tranen likten over zijn bleek gelaat. O! steeds had hij zijn vadertje zoo lief gehad!..

Toen de doode in den kuil en de dorpelingen van 't kerkhof weg waren, moest Hans in de sacristij eens komen. In het open voorportaal stond de berrie nog, waarop men vader gedragen had. Onder den zijbeuk plooiden de kerkbaljuw en een der zangers den pelder op. De stoelkenszetter droeg acht stoelen in eens weg en plaatste ze, op éénen hoop in den hoek, bij de doopvont...

Waarom werd Hans geroepen? Zeker wilde de pastoor hem ten troost melden, dat hij de opvolger zijns vaders zou wezen. Kon dit maar den geliefden doode het leven terugschenken! De weenende jongen trad aarzelend de sacristij binnen. De pastoor sloot juist de ijzeren kas, wiesch zich eens de handen, blikte eene wijl nadenkend door het kleine venstertje over het kerkhof, en wendde zich ten slotte tot Hans met de koude woorden:

‘Jongen, ge zult nooit een goede schoolmeester zijn, niet waar?... Wij zijn arm... arm... en de... de nieuwe koster, die gaat komen, zal moeten kosteloos school doen... Maar we zullen u houden, als ondermeester... We hebben besloten u vier honderd frank 's jaars te geven, om wille van uwen vader...

want we hebben het geld niet...'

Wanneer Hans door de kerk henen strompelde, bleef hij als uitgeput staan, hief het droeve gelaat naar het oxaal op, strekte er, in uiterste wanhoop, de armen naar uit en nokte:

'Ik zal dus geen koster zijn!... O Vader, dàt hebt gij nooit gedacht... nooit... nooit... dat ze zoo iets zouden gedurfd hebben...'

Twee dagen later trad de nieuwe koster-schoolmeester in bediening. Het was eene oude kennis van Everaart: de brave Clesse, die eens met de vuisten van den rampzaligen Dirk Priesters kennis maakte.

Waardige Clesse!

In den namiddag steeg, achter de smiswoning, geschreeuw, geroep en gevloek op. Het Lieve-vrouwenbeeld, boven de ingangdeur van het huisje der weduwe Knock, werd weggerukt en tot gruis op straat geslingerd. De stem van Simon verhief zich luider en luider: 'Ha, men heeft mij niet meer noodig! Daarom moest ik al mijne broodwinningen laten varen! Verdoemde gek, die ik was!' En woedender dan ooit vloekte en bulderde hij; het gesmeek zijner moeder mengde er zich tusschen, tot de vrouw huilend de straat opvloog, terwijl Simon binnen de woning alles verbrijzelde, en het gebroken huisraad de straat opgooide.

Ha, nu zal men weten, wie Simon is! Hij zal drinken, zoo dikwijls en zoolang hij kan! Hij zal des pastoors leven tien jaar verkorten! Aan allen, die hem ooit een stroo in den weg legden, zal hij het betaald zetten!...

Brave Simon!

De nieuwe koster klepte de avondbede en Meiske verliet de kerk. Daar zat ze vaak uren en uren, en had verder vele samenspraken met allerlei geestelijke heeren, die schier de hoeve niet meer verlieten. En toen Meiske op het kerkhof kwam, werd ze gewenkt; ze keek van onder de mantelkap op en ontwaarde Everaart. Hij wees naar den voetwegel, die den noorderheuvel opslingerde, en sprak met eene stem, die, niettegenstaande al zijne inspanning, sidderde: ‘Meiske, ik zou u gaarne eens spreken.’

Ze hief het mager, afgeteerd gelaat tot hem op; al de spieren er van trokken samen en ze sprak op gesmoorden toon:

‘Everaart, het is te laat nu!’

De wind woei door het gras en eenige lindebladeren dwarrelden neer.

‘Te laat!’ herhaalde hij, als begrepe hij niet. Nauw hoorbaar hernam ze:

‘Ge liet niets weten... Ik heb mijne belofte hernieuwd... Ik heb ze plechtig hernieuwd.’

De wind verhief zich luider en meer bladeren vielen neer.

‘Meiske,’ hervatte hij en hij sidderde over het geheele lichaam, ‘eens deedt gij mij eene belofte, ik vraag u ze te houden!... Hoor, ik kan bewijzen, dat uw vader onschuldig is!’

‘Ik weet het,’ sprak ze, ‘ik weet alles! Vader is in den Hemel... en vraagt naar het oordeel der menschen niet meer... noch naar onschuld... noch naar goederen...’

‘Meiske!’ kreet hij, ‘dan kent gij ook de plaats, waar hij ligt... wilt gij daar zijn gebeente laten rusten?’

Ze schudde treurig het hoofd. ‘Neen, Everaart... ik heb gevraagd, dat men het legge nevens dàt mijner moeder... daar ligt ook dàt uwerouders... Men heeft mij het toegestaan...’

De koster Clesse had de kerk verlaten, het kleine hek gesloten, hield zich nu aan den ingang van het kerkhof en rammelde met de sleutels, ten teeken dat men vertrekken moest.

Everaart stak de hand uit en diep geroerd ontviel het zijnen mond:

‘Stina... Meiske... ik zie u zoo hartelijk gaarne... met uw beeld in mijn hart zal ik sterven... ge waart zoo lief... zoo goed... zoo schoon... daar is voor de laatste maal mijne hand... Zien we elkander niet meer weer... vaarwel... wees gelukkig... voor eeuwig!...’

Weer liet Clesse ginds de sleutels klinken.

Krampachtig hield Meiske de hand vast, welke men haar aangeboden had, en nokte:

‘Everaart, Everaart, ik zal voor u bidden... Ach, zeg niet, dat we voor eeuwig gescheiden zijn... Ik leef met de hoop... dat hierna... och hierna... de goede God ons zal vereenigen... Lijd en treur niet... Tot het beter leven!...’

Ze wankelde henen en verpletterend troffen heur nog eens Everaarts woorden, welke hij haar in zinnelooze wanhoop achternawierp:

‘Meiske, vaarwel... vaarwel... voor eeuwig!’

Daar raakte Clesse den jongeling aan.

‘'t Is tijd, meester!’

Deze stapte werktuigelijk henen en de koster grinnikte, toen hij Everaart achternablikte. De geus had op de wereld den verkeerden weg ingeslagen!

Hij had de leerstelsels uit de gele muren vergeten:

‘Men moet steeds zedig wezen en de geestelijke overheid eerbiedigen!’

Den volgenden morgen snelde Everaart, het hart met wrok vervuld, naar de pastorij. Nu zou en moest men hem ontvangen. De verblufte meid leidde hem in de zwijgende woning, waar, in den breeden gang, de stappen zoo luide klonken. De jongeling werd in eene klamme, vochtige spreekkamer, schier zonder meubelen, binnen gelaten. Na lang wachten stak de pastoor weifelend de deur open en bleef ondervragend staan. De woede glom in Everaarts oog, en in opgewonden toon rolden de woorden over zijne lippen. Hij legde geheel de ware geschiedenis zijns ooms uit. Zij, de erfgenamen, wilden het geld houden, dat de moordenaar gestolen had! dat hij, stuk voor stuk, den armen smid afgeperst had; dat geld, waaraan onschuldig bloed kleefde, waarop een vloek rustte!... Men had Veyt het geheim zijner ziel ontrukt, om hem zoo in de macht te hebben, om hem zijne fortuin af te troggelen! Neen, Everaart begeert het erfdeel niet: het zou zijne vingers branden; hij eischt enkel, dat men hem in vrede late, zoo niet zullen de erfenisroovers voor het gerecht gedaagd worden!...

De pastoor was, stilaan, tot in het midden der kamer gekomen. Vervulde eene zekere vrees zoo even zijn hart, dit was slechts voor de lichamelijke macht van Everaart. Heel kalm nam hij nu het woord, op stillen, gerusten toon, met een helder gelaat; hij hield zijn hoofd schuins en draaide zijne duimen in een molentje over elkander. Hij zegde,

dat indien er aftroggelarij ten nadeele van den smid was gepleegd, men dadelijk bereid is alles terug te geven, indien men slechts de aftroggelarij kan bewijzen. In geval Veyt den moord heeft gepleegd, zou Meiske misschien aanspraak op het geld kunnen maken; maar ze deed afstand van de wereld, ze was met geheel die misschien verdichte geschiedenis bekend en had edelmoedig van alles afstand gedaan; nog meer, ze had den grond geschonken, waar eene nieuwe school zou oprijzen. Maar niets bewees, dat Veyt plichtig was; hij vertelde, waarschijnlijk in raaskalling, eene belachelijke geschiedenis, welke gretig door de meid opgevangen en voortverteld werd. Daarbij Everaart zal heel zeker tot het gerecht zijne toevlucht niet nemen: hij zal geene schande over den onbevlekten naam zijns vaders werpen, den naam Vanderlaen in de modder sleuren; wat meer is, Everaart bezit de noodige middelen niet, om zoo een geding te ondernemen en - het ware eene uitzinnigheid, er is... prescriptie!...

Toen Everaart de pastorij verliet, vervulde diepe moedeloosheid zijn hart.

Dezen morgen dwaalde Everaart door het veld en, bij den elskant op den zuiderheuvel gekomen, ontwaarde hij een rijtuig, dat den landweg, die in het eerste morgenlicht baadde, opreed. De knecht van Vergauw voerde; op de bank zat de dorpspastoor met opgeheven hoofd en eenen glimlach om de lippen; aan de zijde des herders ontwaarde Everaart zijn - Meiske. Ze hield het bleek, schoon gelaat ten hemel gericht, en er lag smart en lijden in elken harer wezenstrekken.

Morgen zouden de kloostermuren haar voor altijd van de wereld afgescheiden hebben!

Wat sombere, wanhopige smart vervulde Everaarts boezem!

Het was of alles om den jongeling instortte, of een sombere nacht hem omgaf. Nergens geene hoop, geen steun, geen troost!

De school stond verlaten, als een eenzaam sterfhuis. De kleine knaap van Rikjes weduwe vertoonde zich niet meer. De reus Vien had de kleine woning, die aan den molenaar behoorde, verlaten en Liesje was thuis gebleven. De rondleurder zond, door nood gedwongen, zijne kinders naar de smisschool; weer ging de handel goed en was Toon de vriend van de dorpelingen. Dat de edele heer baron vroeg of laat het spottend antwoord, dat Toon eens gaf, maar niet betaald zette!...

Met den avond zit Everaart in de verlaten schoolzaal. Waar zijn nu al de droombeelden zijner jeugd? Tegen welken muur heeft hij zoo bloedig zijn hoofd gestooten? Bijwijlen vliegt een smartelijke zucht uit zijne borst, schudt eene rilling zijn lichaam, trekken al de spieren van zijn gelaat samen... Alles, alles is henen! Bij poozen ontsnapt den naam der dierbare geliefde zijnen mond. En dan denkt hij, met diepe smart, wat voor een spotlach op het dorp opsteeg, toen men vernam, dat de geus de uitverkorene zijns harten niet zou bezitten...

En terwijl de ongelukkige hier door het wee overstelpt wordt, bereidt er zich iets voor hem, dat hem na jaren en jaren nog zal bijblijven, dat de schande op zijn hoofd stapelen, hem brandmerken, hem wellicht tot zijnen laatsten dag tergen zal...

Everaart vermoedt niets; de gedachte alléen aan zijn verloren geluk houdt hem bezig. De nacht is intusschen aangebroken, een zwarte nacht.

Plots schrikt de droomer op. Hij hoort volk, dat vóor de deur zijner woning samenschoolt. Waakt of droomt hij? Men spreekt zacht of lacht op gedempten toon. Wat gebeurt er? Verder de baan op naderen nog meer lieden.

Er heerscht een oogenblik stilte.

Daar barst gefluit, gejouw en geschreeuw los, een wild uitzinnig geroep en gehuil; een zweepen en kletsen met djakken; een klingelend en rinkelend slaan van schijven; een bommen en rommelen op hakers en ketels; een verwoed getink op schuppen en tangen. De woeste galmen, de ruwe, schelle klanken vervullen, oorverdoovend, de ruimte. Het verscheurt de ziel!... Wat vreeselijk feest!

Men wreekt den beleedigden godsdienst!... Dat de scharminkeling spot en schande over den geus brenge!...

Everaart kruist de armen over de borst en buigt het hoofd.

Wanneer het geluid buiten de woning verstomt, onderscheidt hij soms duidelijke stemmen van lieden, welke hij, niettegenstaande alles, genegen is gebleven. Nu ook laat Neel Blesse zich hooren, en verwekt gelach en gejoel. O Neel, hebt gij vergeten, wat Everaart eens voor u deed? En herinnert zich niemand meer, hoe de nu zoo gehate jongen allen eens zoo hartelijk liefhad? Hoor, hoe dolzinnig Ivo Ghys schreeuwt!... Hij is woedend, omdat de geuzenschoolmeester zich niet vertoont. Daar rinkelt eene ingeworpene ruit!...

Ja, de verwaande schoolmeester heeft, tusschen twee oppermachten, zijne eigene macht willen vestigen. Men verplettere hem!...

Nog een dag was henen; stil zonk de avond neer. Van den vroegen morgen reeds begaf Everaart zich met meester Valcke naar de stad; zoo even waren beiden teruggekomen en in het voorbijgaan was de jongeling den *Molen* binnen getreden. Halve duisternis heerschte in de gelagkamer, waar Nelleken zich alléen bevond. Hij nam plaats nevens het meisje en verhaalde heur, wat hij voornemens was te doen voor de toekomst.

Een diepe, zware stilte viel nu in.

Na eene lange wijl vroeg ze:

'Het is dus vast, on wederroepelijk besloten?'

'Helaas, Nelleken, mijne rol hier is ten einde. Geld, dat ik niet kan verdienen, begeer ik niet!' Hier spookte het eerlijke gezicht zijns vaders hem vóor den geest. 'Wanneer ik weg ben, zal men den *Molen*, zal men meester Valcke met vrede laten. Ik hoop elders in mijne pogingen te gelukken... ja, het is niet zonder smart, dat ik henen ga...'

Weer heerschte eene poos stilte, tot hij mistroostig voortvoer:

'En toch geloof ik niet, dat ik verdiend heb zoo ongelukkig te wezen!'

'Neen, neen,' viel ze hartstochtelijk uit. 'Neen, nooit... ze hebben u niet verstaan!'

'Ik weet het,' hernam hij. 'Gij alleen wist, waar ik henen wilde... gij alleen van het gansche dorp... Altijd zal ik aan u denken... denken, als aan eene geliefde, dierbare zuster.' Haar boezem klom

en daalde, met geweld dreef ze de opborrelende tranen terug. ‘Nelleken, bijna allen hebben mij verlaten... wij, wij hebben elkander altijd als broeder en zuster liefgehad... Zoo zullen wij elkander later steeds gedenken... en wanneer het vertrekken mij verdriet aandoet, dan is het vooral om u... Eer ik voor altijd wegga... hier keer ik nimmer weer... wil ik, denk het niet zonderling, wil ik, indien gij het toelaat, u innig, als mijne beste, eenige zuster aan het hart drukken...’

Als ijskoud liet ze zich in de armen nemen en zoenen. Zonder nog een woord te spreken, diep geroerd verliet de jongeling de gelagkamer...

Toen hij weg was, zonk de maagd terug op haren stoel neer, hield den voorschoot vóor het gelaat, snikte luide en kloeg:

‘Och God, laat mij sterven! Hoe kan ik voor hem eene zuster zijn!...’

En daar traden Irma en Emma binnen, deden licht branden en spott'en:

‘De meester is hier geweest: ze schreit! Zal ze nu nog zeggen, dat ze hem niet gaarne ziet?’

Ze rees op met brandenden oogappel, drukte de handen op de borst en kreet:

‘Ja roep het dorp te zamen: ik bemin den geus!... Dat men mij ook wegjage... Ik ben eene geuzin en ben fier eene geuzin te zijn!...’

Terwijl zijn meester weg was, zat Dries, nu altijd treurig, vóor het venster. Hij droeg den arm in een verband: den avond der scharminkeling had hij eenen uitval gewaagd en was deerlijk toegetakeld geworden. Na den middag had zich bliksemsnel een akelig nieuws door het dorp verspreid: de

knaap, die vroeger soms bij Everaart ter schole kwam, was in den waterput nevens de gemeenteschool verdronken. Trien, de weduwe van Rikje, hield staan, dat ze dien dag het kind ter schole had gezonden bij Everaart; deze was afwezig: de kleine was blijven rondzwerven en had den dood gevonden. Nu, het was heel goed mogelijk, dat de weduwe werkelijk zoo gehandeld had op aanraden van anderen, om te kunnen bestatigen, dat de geus dien dag zijnen plicht niet vervulde. Om vijf uren kwam de onderpastoor zien, of Everaart nog niet thuis was. Eene klacht zou naar het staatsbestuur vertrekken, eene klacht door al de inwoners van Voorde geteekend. De gemeenteraad zou bijeengeroepen worden, om de opschorsing uit te spreken van eenen onderwijzer, die van zijne overheid geene hulp moest verwachten, die van zijne ambtgenooten als een onmogelijk mensch aangezien werd. De ontstelde knecht vond geene woorden; hij verklaarde enkel, dat zijn meester naar de stad getrokken was, om eene plaats te zoeken, daar hij het dorp ging verlaten. De onderpastoor zegde, dat men twee dagen op het ontslag zou wachten en, indien dit ingezonden werd, men Everaart dadelijk het achterstallige loon zou betalen...

Toen de ongelukkige jongeling alles bij zijne tehuiskomst vernam, glimlachte hij, droevig en gelaten, en sprak:

‘Ik weet het, Dries, dat ze voor niets achteruitwijken. Alle middelen zijn goed om het doel te bereiken. A.M.D.G!’

‘De letters van mijn tooverbriefje!’ riep de knecht uit.

‘Ja,’ antwoordde Everaart, ‘lang vóor u hebben ze gevonden, waartoe die letters dienen kunnen. Met die letters gewapend, brengen ze overal haat en nijd, verwekken droefheid en tranen, en - regeeren de wereld!’

In den dag was Everaart eenen blik gaan werpen op alles, wat hem dierbaar bleef: een vaarwel gaan uitspreken op het graf zijner ouders.

Ter smiswoning was gisteren alles verkocht. Everaart had zich den hamer zijns vaders, het misboek zijner moeder, door tusschenkomst van meester Valcke, aangeschaft. De heer baron liet reeds het huis reinigen en witten; weldra zou het door eenen vreemdeling bewoond worden...

Achter de kleine woning der weduwe van Rikje werd eene steenen brug over de beek gelegd en eenen weg getrokken, dwars door den boomgaard der hoeve van Vergauw, naar het veld, dat aan den voet van het Meierboschje lag...

En de hooge boom, die steeds zijne kruin zoo fier boven de andere stak, de boom, die zulke bloedroode vruchten in den herfst droeg, moest verdwijnen. Heel den dag hadden de werklieden gezwoegd, om den weg te banen; ze hadden de bijl reeds aan den appelaar geslagen, toen de klok in den toren het rustuur aankondigde. Gebeurde dit heden niet vroeger dan gewoonlijk?...

De avondwind verhief zich voor de laatste maal in die kruin, waar Veyt zoo dikwijls naar gestaard had. Toen allen weg waren, naderde de oude Vergauw; hij greep eene spade en zette gejaagd het onderbroken werk voort. Wanneer de duisternis

inviel, kwam de pastoor eens zien, hoe ver de onderneming reeds gevorderd was...

De appelaar ruischte luider, wankelde, stortte neer.

Vergauw werkte bevend voort. Daar brak hij jammerend in tranen los en zonk op de knieën neer. ‘Stil, stil!’ gebood de priester. Maar kon Vergauw zwijgen? De doodskop, welken hij op de spade had gelegd, was dàt het afgeteerd hoofd zijns verdwenen broeders niet?...

In den nacht begroef men in stilte, op het eenzame kerkhof, het gebeente van den armen vermoorde...

Ja, over den boomgaard opende men eenen doorgang. Waar henen? Naar de plaats, waar de nieuwe school zou gebouwd worden; naar het veld beneden het Meierboschje, veld, waarvan men Meiske eindelijk toch het bezit afgeperst had... De geliefde van Everaart schonk dus den grond, zijn oom Veyt het geld om de vijandlijke school op te richten! Zoo was alles wel!

Morgen vertrok Everaart. Thuis was alles reeds ingepakt, om met den voerwagen verzonden te worden. Treurig dwaalde hij door de verlaten woning. In eens werd hij door Dries uit de keuken geroepen, daar iemand hem wenschte te spreken. Wie mocht het wezen? Wie vroeg nog naar den geus? Werd hij niet gehaat en gevloekt door iedereen?

Twee mannen stonden in den gang zijner woning. Mocht hij zijne oogen gelooven? De kleermaker Ward en Jan de schoenmaker!... Ze waren verlegen en de woorden wilden hun uit de keel niet. Ze wisten, zegden ze, dat Everaart ging vertrekken, doch konden hem zoo niet laten gaan; niemand zou het

zeker euvel opnemen, dat ze nu kwamen... Ze wilden als vrienden scheiden en ze vroegen, dat Everaart het hun zou vergeven, indien ze misschien niet steeds gedaan hadden, wat ze moesten...

Wat een troost voor het hart van den armen geus, dat ze gekomen waren. Er daalde iets onzeggelijks zoets in zijne ziel, en vol aandoening drukte hij de twee mannen de hand; toen ze afscheid namen, verzekerde hij, dat hij tegen niemand haat noch wrok voedde, tegen niemand van al de ongelukkigen, welke men misleidde of door dwang deed plooien in het arme Vlaanderen!

De nacht breekt aan; de hemel is met millioenen sterren bezaaid. Everaart staat op den dorpel zijner woon. Rond hem zijn zijne trouwe vrienden geschaard: de oude meester Valcke, Bert de molenaar, de knecht Dries. Ze zijn komen afscheid nemen en, in stilte, vloeien de tranen over hunne wangen...

Everaart glimlacht en moedigt iedereen aan. Men moet de zaak zoo ter harte niet nemen!... Wanneer hij weg is, zal men allen met vrede laten; Dries zal gelukkig wezen bij zijnen oom. Ja Everaart belooft het hem plechtig, wanneer er betere tijden opdagen, zal hij hem bij zich roepen als zijnen trouwen, verkleefden vriend... Het is best, dat Dries, ongemerkt, nog dezen avond vertrekke!... Dat men, in Everaarts naam, Bruno en Dook groete, wanneer zij het gevang verlaten...

Nog eens reikt hij allen de hand.

Vaarwel, brave vrienden. Dank, dank, voor uwe genegenheid... Dank voor al hetgene ge voor hem deedt... Dank, goede meester Valcke, dank...

De jongeling sluit de deur, doch komt stillekens weer naar buiten blikken.

Dries, die zich alleen waant, gaat tegen eenen boom leunen, om er zijn hart eens uit te weenen. Everaart hoort, dat Bert in den *Molen* treedt en de deur vastmaakt; meester Valcke is ook reeds thuis. De arme knecht, met den arm in het verband, verwijdert zich op zijne beurt, verdwijnt uit het gezicht... Alle gerucht verzwindt. De maan hangt helder aan den hemel, de starren glinsteren, het geboortedorp zinkt in slaap...

Everaart treedt terug binnen en draait den sleutel om in het deurslot.

De lamp werpt een treurig licht door de ijdele woon.

Everaart is alléen.

‘Alles is gedaan!’ kreunt hij, en twee dikke tranen rollen over zijn verkrampt gelaat.

XX.

Een lange, rustelooze nacht is eindelijk henen. De aarde ontwaakt uit den mist, terwijl de mensch nog in slaap gedompeld ligt. Hier en daar, op de hoeven, heft een haan zijnen schellen morgengroet aan.

Gansch alléen zit Everaart op de bank vóor het groote Kristusbeeld op den zuiderheuvel, tusschen de sombere thuyaboomen. Zijn blik waart over het dorpje, waar hij geboren werd, dat zijne vroolijke kinderspelen zag, zijne eerste liefde, zijn mannelijk streven. En alles, wat daar beneden uit den morgendoom opblauwt, heeft eene stem voor hem, wist eene snaar van zijn hart te doen trillen. Hij kan zich het

ruischen van het orgel in de kerk voorstellen, het gegalm der klok, het getrippel van het water over het zware molenrad. In zijne verbeelding hoort hij duidelijk het gesuis van den wind door de golvende korenzee, met het eeuwig geklater der wemelende populieren vermengd. Zijn geest stelt hem duidelijk het plekje voor, waar de braambessen groeien, de sneeuwklokjes het eerst ontluiken, de madeliefjes het langst bloeien. Hij kent elken der boomen, die er de beek overschaduwen, elke der planten, die er zoo malsch hunne linten, bladeren en schermen openspreiden... Vaarwel, vaarwel!...

Vaarwel ook, droomen der jeugd! Everaart vertrekt. Zullen de zoete begoochelingen der jonge jaren nooit terug keeren? Zijn het tengere planten, door den winter verdord, die niet weer opschieten?... Iets zal blijven, zal noch verwelken noch uitsterven: het gevoel zijner liefde voor Meiske!...

Vaarwel, vaarwel, vader en moeder! Slaapt zacht onder de lindeboomen, in de schaduwe van het kerkje, dat u zag geboren worden en sterven. Uw zoon, welken men alles ontrukt heeft, gaat henen.

Och, ware Everaart, op dien morgen dat Ivo Ghys hem uitnoodigde eens in den *Molen* binnen te treden, maar medegegaan, hoe zou alles nu veel anders zijn!... Weg! weg! die gedachte!... Everaart lijdt; doch heeft, in de mate zijner krachten, zijnen plicht gedaan; daarom heeft men hem vervolgd zonder meedoogen...

Zijn werk heeft men vernietigd!

Ginder, aan den voet van het Meierboschje, graaft men de plaats, waar de muren der school zullen oprijzen. Het zal een groot, schoon gebouw wezen;

doch het gerucht loopt door het dorp, dat Clesse er geen schoolmeester zal zijn. Twee kloosterzusters zullen komen en er zich vestigen!... Vandaag een stal, morgen een paleis, een klooster!...

Arm Vlaanderen! hoe diep zinkt ge!... Vrij en machtig waart ge vroeger, koningen deedt ge beven; nu ligt ge zwak en uitgeput, als een ander Ierland, en de hand van den eeuwigen vijand dwingt u, gedwee, het eens zoo fiere hoofd te buigen. Dweepzucht voert den scepter; ontvolking en ellende zijn uw aandeel, arm, arm Vlaanderen!...

Everaart schrikt op.

Onduidelijke geruchten stijgen van het dorp omhoog. Een blauw wolkje verheft zich boven den schoorsteen des kleermakers. Irma uit den *Molen* neurt een stil lied op den boomgaard. Everaart staat recht; hij strekt de armen uit, of hij, in eene laatste omhelzing, alles aan het hart wil drukken. Daar galmt de klok in den toren!... Duizenden herinneringen roepen die tonen hem vóor den geest: geboorte en dood, wel en wee; ze storten over zijn hoofd, terwijl hij de keerzijde deszuiderheuvels afdaalt; ze doen zijn hart samenkrimpen; ze zingen of weenen om hem heen; ze vergezellen hem langs den eenzamen landweg en mengen zich met al die stemmen, welke, uit bosch en veld en beemd, den heentrekkende toeroepen:

‘Vaarwel!... Vaarwel!...’

Einde.